

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Jean Monnet
Programme

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

**Лісабонський договір –
10 років після набуття чинності.
Що змінилося у функціонуванні ЄС?**

Науково-практична конференція

ТЕЗИ

2 грудня 2019 р.
м. Миколаїв, Україна

Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС? : Науково-практична конференція : тези доп., Миколаїв, 2 грудня 2019 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2019. – 464 с.

СЕКЦІЯ: Лісабонська угода як основа для реформування системи управління ЄС та її ефективність

УДК 316.4.0633/4:341.24

Коваль Г. В.,
д-р наук з держ. упр., професор,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи,
ЛДУ БЖД, м. Львів

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР – ПЕРСПЕКТИВА ДЛЯ ПОБУДОВИ БАГАТОВЕКТОРНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Початок ХХІ ст. став для Європейського Союзу непростим етапом у його історичному розвитку, позначившись багатьма суперечливими явищами і процесами. З одного боку, можна говорити про інтенсифікацію інтеграційної взаємодії в межах об'єднаної Європи, проявом чого стало ефективне впровадження спільної валюти й успішне завершення безпрецедентного розширення на схід Європи та частково Південь Середземномор'я. З другого – Європейський Союз опинився перед новими викликами, які стосуються як поглиблення інтеграційних процесів, так і можливостей подальшого розширення.

Європейський Союз пережив непростий етап свого розвитку: постали нові виклики, що пов'язані як з поглибленням інтеграційних процесів, так і з можливостями подальшого розширення ЄС. Центральна проблема розширеного Європейського Союзу – провал у ратифікації Конституційного договору (2005 р.) [1]. Проте вагомим аспектом для оптимістичного виходу з цієї ситуації є те, що ЄС подолав конституційну кризу за допомогою прийняття Лісабонського договору, метою якого є створення значно кращої правової й інституційної бази для подальшого об'єднання Європейського Союзу і ствердження ролі та позицій ЄС у всьому світі, посилення демократичних начал в інтеграційному утворенні. У березні 2007 р. під час урочистостей з нагоди 50-річчя укладення Римської угоди про створення Європейського Економічного Співтовариства лідери 27 держав-членів ЄС підписали спільну декларацію, у якій висловили намір відновити процес інституційних реформ у ЄС завдяки перегляду Конституційної угоди [2].

Питання, пов'язані з проблемами реформування ЄС, уже давно стали об'єктами наукових досліджень у світі та в Україні, зокрема. Заслужують уваги праці таких дослідників та експертів, як Н. Бобицький, О. Гладенко, С. Гуцал, В. Мартинюк, В. Посельський, Б. Ференс та ін.

Слід констатувати той факт, що одним із повноправних акторів сьогодні на міжнародній арені виступає Європейський Союз. Щоб співставити етапність та динаміку розвитку політичного простору Європейського Союзу, необхідно сфокусуватися на найбільш важливій фазі його конструювання, а саме прийнятті Лісабонського договору [3, с. 61]. Офіційна назва – Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти [1]. На саміті Європейської народної партії в Лісабоні 18–19 жовтня 2007 р. було ухвалено Угоду, з приводу чого Президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу урочисто заявив: «Лісабон завжди був місцем зустрічі Європи зі світом. Сьогодні він став місцем зустрічі Європи із самою собою» [4, с. 74]. Лісабонська угода – це саме той документ, який суттєво змінив засади функціонування Європейського Союзу, реформувавши водночас діяльність інституційних органів та систему прийняття політичних рішень. Його схвалення стало тим необхідним рушійним імпульсом, який допоміг перезавантажити політичні процеси на різних рівнях Співтовариства, не порушуючи при цьому крихкого політичного балансу.

З метою зміцнення демократичної легітимності Союзу у преамбулі Лісабонської угоди були включені чіткі положення про відданість демократичним принципам [3, с. 67].

У рамках Лісабонської угоди було закладено нову формулу розподілу повноважень на інституційному рівні та схвалено нову процедуру прийняття рішень.

Лісабонська угода сприяла реформуванню процесу прийняття рішень в Раді ЄС: стара система зваженого голосування була скасована, натомість, було запроваджено нове визначення кваліфікованої більшості. Починаючи з 2014 року кваліфікованою більшістю вважається як мінімум 55 % голосів членів Ради (щонайменше 15 країн), котрі представляють мінімум 65 % населення Союзу. Блокуючу меншість формують чотири держави-члени ЄС, які представляють 35 % населення ЄС [2].

Таким чином, можна ствердно говорити, що Лісабонський договір – це результат збалансованої інституційної рівноваги між міжурядовими та наднаціональними чинниками, великими й малими державами-членами, який об'єктивно надає змогу розширеному ЄС діяти ефектніше й узгоджено в межах здійснення спільних політик і на міжнародній арені. Усе зроблено для того, щоб країни, які прагнуть дальшого поглиблення інтеграції в межах ЄС, не були пов'язані обмеженнями, які накладалися б небажанням інших держав-членів іти цим шляхом. Лісабонський договір відкриває ширші перспективи для побудови ефективного Європейського Союзу, який повинен стати суттєво сильнішим, упорядкованішим і раціональнішим інтеграційним об'єднанням,

але водночас більш складнішим, гнучкішим і багатошвидкісним. Незважаючи на ці зміни, ЄС не стане супердержавою – не матиме конституції, прапора та гімну; законодавчі акти надалі називатимуться регламентами (розпорядженнями) і директивами, а не законами. Лісабонський договір підтвердив, що й надалі далеко не всі питання вирішуватимуться на рівні інституцій ЄС, розподіляючи компетенції між центральними та національними органами влади. Цей документ є компромісом для прихильників і критиків реформи [5].

Отже, договір про реформу – це новий етап у житті Європейського Союзу. Він є результатом оптимізованої інституційної рівноваги між великими й малими державами-членами, наднаціональними й міжурядовими чинниками, що об'єктивно надає змогу розширеному Європейському Союзу функціонувати більш узгоджено та ефективно у межах реалізації спільної політики і на міжнародній арені. Все упорядковано так, щоб держави, які бажають у подальшому поглиблювати інтеграцію у межах Європейського Союзу, не були зв'язані обмеженнями, що накладалися б іншими державами-членами, які не бажають йти таким шляхом. Лісабонський договір відкриває перспективи для побудови багатовекторного Європейського Союзу. Після проходження усіх перехідних періодів, ЄС стає більш міцнішим, упорядкованішим та раціональнішим інтеграційним об'єднанням, у той самий час складнішим, гнучкішим і багатовекторним. Але навіть незважаючи на такі зміни, Європейський Союз ніколи не стане супердержавою. Лісабонський договір підтвердив, що й надалі далеко не всі питання вирішуватимуться на рівні інституцій ЄС, розподіляючи компетенції між центральними та національними органами влади.

Список використаних джерел

1. Договір про Конституцію для Європи. Проект ухвалений Європейським Конвентом 10.07.2003 (2003/С169/01). – К. : Центр європейського та порівняльного права, 2004. – 147 с.
2. Бобицький Н. Лісабонський договір і майбутнє ЄС – «пацієнт швидше живий, ніж мертвий» / Н. Бобицький // Зовнішні справи. – 2008. – № 8. – С. 24–28.
3. Ференс Б. В. Транснаціоналізація політичного простору України та ЄС. : дис. ... к. пол. наук : 23.00.02 / Миколаїв, ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. 232 с.
4. Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу / О. Гладенко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 1(11). – С. 73–77.
5. Сидорук Т. В. Лісабонський договір: Зміни та нововведення в інституційному устрої і праві ЄС. [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/10/08.htm>.

ЛІСАБОНСЬКА УГОДА ТА ОСНОВНІ ЦІННОСТІ ЄС

Лісабонська угода 2007 року практично стала конституцією для ЄС (прийняття якої фактично повалилось). Ця угода внесла багато інституційних змін. Також саме цим документом було закріплено повну систему цінностей ЄС.

Лісабонський договір передбачає багато нововведень, але одним з основних досягнень є введення нової правової категорії – категорії цінностей, яка до прийняття договору зазначалась лише в доктрині, а вже після Лісабонського договору отримала законний вираз. Використання саме терміна «цінності» в новій редакції Договору про Європейський Союз покликано та підкреслити, що європейська інтеграція та створюване в її межах право мають відповідати нормам моралі, і ні в якому разі не суперечити їм [2].

Проголошення цінностей в Договорі про Європейський Союз говорить про рух Європейського Союзу як наднаціонального утворення до ще більшого зближення його держав-членів і взаємодоповнення національного права, права ЄС та міжнародного права. У статті 2 Лісабонського договору йдеться про те, що Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків.

Союз має інституційну структуру, спрямовану на те, щоб поширювати цінності Союзу.

У Лісабонському договорі знайдено оригінальне розв'язання проблеми, яка протягом багатьох років викликала гострі суперечності між континентальною Європою і Великобританією: Хартії основних прав ЄС [3] надається обов'язковий характер, але на Великобританію її дія не поширюється. Право не виконувати низку положень документа, закріплене в протоколі, доданому до Лісабонського договору, отримали Польща та Чехія. Отже, права людини, слідом за шенгенськими домовленостями і зоною євро, стають черговою сферою співпраці й

інтеграції зі змінною геометрією, у якій беруть участь тільки готові до цього держави-члени. Сама Хартія в текст договору не ввійшла [1].

Щодо критеріїв для набуття членства в ЄС, то вони хоч і не зазнали принципових змін, проте помітна тенденція до ускладнення процедури вступу. Стаття 49 Лісабонського договору декларує, що «будь-яка європейська держава, яка визнає і шанує принципи, визначені в статті 1 а («Союз базується на повазі до гідності людської особи, свободи, демократії, рівності, верховенства права, поваги до прав людини та національних меншин. Ці спільні для всіх держав-членів цінності реалізуються в суспільстві, яке ґрунтується на плюралізмі, недискримінації, толерантності, справедливості, солідарності та рівності чоловіків і жінок»), і зобов'язується їх дотримуватись, може подати заявку про її прийняття в члени Союзу» [4]. Вона повинна поінформувати про це Європейський Парламент і національні парламенти держав-членів та подати заявку до Ради, яка після консультації з Комісією та отримання згоди Європейського Парламенту, одногосно приймає рішення. Вказано також, що при цьому повинні враховуватись критерії членства, погоджені Європейською Радою. У Договорі про Європейський Союз у Лісабонській редакції нарешті знайшла місце і стаття про право виходу з організації (стаття 49 а) [4].

Європейський Союз не зупиняється на досягнутому і постійно вдосконалює наданий своїм громадянам простір свободи, безпеки та правосуддя. Перенесення загальнолюдських, глобальних цінностей у наднаціональну правову систему ЄС можна розглядати як формування регіональних цінностей, притаманних саме європейській цивілізації.

Список використаних джерел

1. Сидорук Т. В. Лісабонський договір: зміни та нововведення в інституційному устрої і праві ЄС [Електронний ресурс] / Т. В. Сидорук. – Режим доступу : <http://www.kyvu.edu.ua/vmv/v/10/08.htm>.
2. Шубіна І. О. основні цінності європейського союзу, зміст і значення для вступу нових держав [Електронний ресурс] / І. О. Шубіна. – Режим доступу : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3706/Shubina.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union // Official Journal of the European Union. Series C. – 2007. – Vol. 50. – № 303. – 35 p.
4. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community // Official Journal of the European Union. Series C. – 2007. – Vol. 50. – № 306. – 271 p.

ВПЛИВ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ НА ЯКІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Набрання чинності Лісабонським договором у 2009 році стало наступним після Маастрихтського договору кроком до встановлення та поширення спільних європейських цінностей та принципів урядування для країн Європейського Союзу. Ним було запроваджено основні керівні інституції Союзу, які засновуються на демократичних засадах та яких так потребував розширений його склад. Поширення європейський цінностей всередині ЄС та у відносинах із зовнішніми партнерами стало запорукою добрих, взаємовигідних стосунків. В тих епізодах, де ціннісна складова була відсутня (наприклад, у відносинах із Росією), з часом неминуче розвивався прихований або відкритий конфлікт.

Щодо перетворень у внутрішній політиці, то Лісабонський договір вніс певні зміни в ряді областей, включаючи: розширення політики, регіональні справи, конкуренцію, навколишнє середовище, освіту і культуру, транспорт, промислову політику, оподаткування, охорону здоров'я і споживчу політику [1].

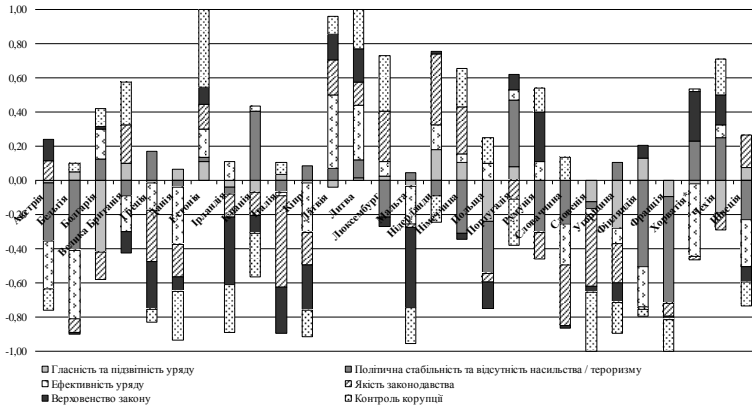
Суперечливе ставлення до договору з боку країн-членів ЄС, що в свою чергу подовжило процес ратифікації ними тексту Лісабонського договору та наявність в ньому винятків й уточнень для деяких країн, знайшло своє відображення й у інституційних засадах державного урядування в цих країнах, а відтак – у його ефективності та ступені поширення демократичних принципів. Хоча ефективність урядування, як показує досвід Бельгії та інших країн ЄС [2], залежить від конкретних персоналій, її зміни стали наслідком і трансформації інституційної структури ЄС та тих положень, які були покладені Лісабонською угодою в основу провадження національних політик.

На запровадження нових інституцій покладалося багато надій щодо укріплення демократії, особливо у країнах, які приєдналися останніми. Аналіз показників урядування Світового Банку дозволяє оцінити ступінь поширення демократичних засад та ефективності урядування у 28 країнах-членах ЄС за період 2009–2018 рр. (для Хорватії 2013–2018 рр.), які пов'язуються із підписанням Лісабонської угоди.

На рис. 1 подано аналіз змін значень шести показників – гласність та підзвітність державних органів, політична стабільність та відсутність насильства / тероризму, ефективність уряду, якість законодавств-

ва, верховенство закону, контроль корупції, які вимірюються методом експертних оцінок за бальною системою – від -2,5 (найгірший результат) до +2,5 (найкращий результат). Зміни розраховувались як різниця між значенням індикатора у 2018 році та у 2009 році.

Рис. 1. Зміни (Δ) у значеннях показників ефективності урядування в країнах ЄС у 2018 порівняно з 2009 р., балів

Джерело: розраховано й побудовано автором за [3]

Країни північної та центральної Європи (Велика Британія, Данія, Ірландія, Люксембург, Фінляндія, Швеція) традиційно мають високі характеристики ефективності урядування, однак, як видно з рис. 1, по деяких з них значення індикаторів погіршилися. Так, зниження політичної стабільності характерно для усіх зазначених держав; ступеня верховенства закону – для усіх, крім Фінляндії; ефективності урядування – для усіх, крім Ірландії та Люксембургу; якості законодавства та контролю корупції – для Данії, Фінляндії, Ірландії тощо. Негативна динаміка характерна й для країн, у яких дані індикатори набували позитивних значень (від 0 до +2,5), – Австрії, Бельгії, Італії, Кіпру, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини та Франції. Певною мірою, ці тенденції можна пояснити для першої групи країн поширенням правих екстремістських рухів у Європі та антидемократичних, націоналістських настроїв по всій Європі, що можливо є наслідком, за висловом прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана [4], «втоми від розширення» Європейського Союзу.

Разом з тим, ефективність урядування та демократичні цінності мають позитивні політичні й економічні зміни у країнах – нових членах ЄС, які вступили у 2004 році, а саме – Естонії, Латвії, Литві та Чеській Республіці. Незважаючи на серйозні втрати у демографічних

показниках, в цих країнах за період їх перебування в ЄС у 2 рази зріс ВВП на душу населення, експорт на душу населення, скоротилися рівні безробіття та інфляції.

Таким чином, очікувані переваги від інституційного устрою та поширення демократичних цінностей, встановлених у Лісабонському договорі, за десятиліття зіштовхнулися з рядом організаційно-економічних та інституціонально-політичних перешкод, які значно знівелювали ефекти від імплементації положень договору для країн «старої» Європи, проте європейська інтеграція стала потужним «драйвером» для укріплення ефективних державних інституцій у країнах Прибалтики та деяких країнах Східної Європи.

Список використаних джерел

1. Бала С. О. Лісабонський договір та його вплив на розвиток Європейського Союзу. XLVII Науково-технічна конференція Інституту соціально-гуманітарних наук БНТУ. 2018. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2018/paper/view/5143>.
2. Кондратюк С. Лісабонський договір і формування спільного європейського простору. Віче. №2, січень 2011. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/2374/>.
3. Worldwide Governance Indicators. The World Bank. URL: <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
4. Орбан указал на «усталость от расширения» в ЕС. Европейская правда. 13.09.2019 г. URL: <https://www.euointegration.com.ua/rus/news/2019/09/13/7100729/>.

УДК 316.4

Мищенко О. М.,

викладач кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи,
ЛДУ БЖД, м. Львів

ЛІСАБОНСЬКА УГОДА – ДОГОВІР ПРО РЕФОРМУ

Європейський Союз є одним з провідних світових гравців, який посилює свою економічну могутність та прагне протистояти глобальним викликам сьогодення. За своїми цілями і правовою структурою ЄС не має аналогів у міжнародному співтоваристві. Тому для багатьох науковців цікавою є проблематика, пов'язана з питаннями становлення та розвитку Європейського Союзу, зокрема, прийняття Лісабонської Угоди.

Існує багато суперечок стосовно значимості Лісабонського договору для європейського співтовариства та особливо країн, які тільки мріють про набуття статусу держави – члена ЄС. Тому для України на

сьогодні вкрай важливим є з'ясування питання подальшого розвитку ЄС з огляду на її євроінтеграційні устремління. Лісабонський договір – це черговий прорив у бік розв'язання інституціональної кризи в ЄС [1].

У глобальній перспективі укладення Лісабонського договору знаменує завершення тривалого періоду становлення Євросоюзу, що розпочався з ухвалення Маастрихтського договору, з подальшим підписанням Амстердамського (1997 р.) і Ніщського (2001 р.) договорів та невдалою спробою ратифікації Конституційного договору ЄС (2005 р.) [2].

У Договорі сфери політики поділені на такі групи:

- виключна компетенція ЄС (правила конкуренції, монетарна політика, спільна торговельна політика, митний союз);
- спільна компетенція (внутрішній ринок, соціальна політика в тих аспектах, які визначені в договорі; економічне, соціальне і територіальне співробітництво; сільське господарство, екологія, захист споживача, дослідження світової політики транспорт, трансєвропейські мережі, енергетика, правосуддя, охорона здоров'я);
- допоміжна компетенція, при якій рішення ЄС підтримують рішення країн-членів: промисловість, культура, туризм, освіта, молодіжна політика, спорт, професійна підготовка, захист цивільного населення, співробітництво в адміністративній сфері.

Певний інтерес становлять окремі положення договору, які можна віднести до новел європейського правопорядку. Так, зокрема, змінюється інституційна система ЄС. Замість існуючих нині п'яти органів управління справами Союзу запроваджено вісім інститутів: Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, Суд, Суд Аудиторів, Високий представник із зовнішньої політики і політики безпеки, Європейський центральний банк, Європейська рада. Європейський центральний банк та Європейська рада є органами, тобто не мають суверенних власних повноважень, наданим їм державами-членами, а Високий представник є Генеральним секретарем Ради ЄС. До речі, Договір про запровадження Конституції для Європи, ратифікація якого провалилася в 2005 р., вводив пост Високого представника, втім, він іменувався Міністром закордонних справ Європейського Союзу. Це стало одним із проблемних моментів при затвердженні договору, оскільки євроскептики вбачали в такій назві та в повноваженнях Міністра намагання перетворити ЄС у федеративну державу. За Лісабонським договором Європейський Союз набуває правосуб'єктності (ст. 32 Договору про ЄС) [3, с. 109]. Це означає, що ЄС може укласти міжнародні договори у всіх сферах його компетенції в чотирьох випадках:

- якщо це передбачено основними договорами ЄС;
- якщо того вимагає досягнення цілей, зазначених у договорах;
- якщо того вимагає юридично обов'язковий документ ЄС;
- якщо даний договір може «вплинути на загальні правила ЄС або змінити їх» (ст. 188L Римського договору). У свою чергу, держави-

члени мають право укласти будь-який міжнародний договір за умови, що він не суперечить угодам, підписаним ЄС або не ставиться до зони компетенції Союзу. Договором закріплена така процедура за висновком міжнародної угоди від імені ЄС: Рада ЄС дає згоду на проведення переговорів після одержання на те відповідних рекомендацій Європейської комісії й Високого представника із зовнішньої політики і політики безпеки, він також призначає главу делегації або представника від ЄС й ухвалює рішення щодо підписання договору. Європейський парламент має дорадчу роль, за винятком положень договору, до яких застосовані юридичні процедури, і угод про приєднання до Європейської конвенції із захисту прав людини та основних свобод [4].

Цікавим, на нашу думку, в Угоді є питання функціонування внутрішнього ринку, а також питання соціальної, економічної й територіальної політики, розвиток сільського господарства, вирішення проблем навколишнього середовища, захист споживачів, питання транспорту, енергетики, свободи, безпеки та правопорядку, загальні проблеми здоров'я населення, питання технологічного розвитку, розвитку космічного простору, співробітництва й гуманітарної допомоги, координація питань зайнятості й соціальної політики в країнах-членах. Європейський Союз буде надавати підтримку державам-членам з питань захисту здоров'я населення, розвитку промисловості, культури, туризму, вирішення проблем молоді й спорту тощо.

Договір про реформування також спрямований на підвищення ефективності прийняття рішень у Євросоюзі, зміцнення демократії через посилення ролі Європейського та національних парламентів, збільшення прозорості бюрократичної системи ЄС і консолідацію його зовнішньої політики. Для досягнення цих цілей Лісабонський договір впроваджує низку змін та нововведень до існуючої нормативно-правової бази ЄС. Договір про реформування ЄС усуває суперечності і певну невизначеність у структурі Союзу. Адже до цього часу від імені Євросоюзу діяло Європейське Співтовариство. Так, Маастрихтський договір пропонував вважати Союзом Співтовариства, що існували раніше, до яких додалися нові сфери політики – Спільна зовнішня політика і політика безпеки і співпраця між судовими і поліцейними органами. Згідно з Лісабонським договором, ЄС, наділяється міжнародною і внутрішньою правосуб'єктністю і замінює собою всі його колишні складники, поглинаючи їх. Набуття ЄС міжнародної правосуб'єктності означає, що він зможе укласти міжнародні договори від свого імені в усіх сферах його компетенції.

Отже, Лісабонський договір – це договір про реформу, це новий етап у житті Європейського Союзу, це саме той документ, який суттєво змінив засади функціонування Європейського Союзу, реформувавши водночас діяльність інституційних органів та систему прийняття політичних рішень.

Список використаних джерел

1. Врадій О. Новий етап розвитку європейського союзу – договір про реформу. Збірник наукових праць. Актуальні питання світової політики Випуск 48.
2. Посельський В. Оновлені договори чи ерзацконституція / В. Посельський // Інтернет газета «Дзеркало тижня», 2007. – № 40. (669). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dt.ua/1000/1600/60914>.
3. Європейський Союз: Консолідовані договори / Пер. Ю. Петруся. За наук. ред. В. Муравйова. – Київ: Вид-во «Port-Royal», 1999. – 206 с.
4. Бережна К. В. Реформування системи «європейського управління». Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [Users/Home/Desktop/Лісабонська %20угода/5.pdf](Users/Home/Desktop/Лісабонська%20угода/5.pdf).

УДК 341.244:061.1ЄС

Спінул К. О.,
аспірант,
навчально-науковий інститут міжнародних відносин,
та соціальних наук,
МАУП (м. Київ)

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Питання, пов'язані з питаннями реформи ЄС, вже давно перебувають у центрі досліджень в Україні. Серед них роботи таких дослідників та експертів, як Н. Бобицький, О. Гладенко, С. Гуцал, В. Мартинюк, В. Посельський та інші. Однак набуття чинності Лісабонського договору та його наслідки потребують значно ретельніших досліджень, підготовки більш ретельних теоретичних розробок та розробки повних наукових концепцій у галузі цієї проблеми, які відсутні у вітчизняній науці.

Лісабонський договір чи Договір про реформу ЄС (офіційно відомий як Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейського співтовариства) – це новий основний договір ЄС, підписаний 13 грудня 2007 року, що замінить Конституційний договір та внесе зміни до попередніх установчих договорів з метою реформування інституціональної структури, системи прийняття рішень та основ функціонування ЄС.

Зміни, внесені до правової форми, організації та функціонування ЄС, є дуже суттєвими. По-перше, Договір про реформу ЄС усуває суперечності та невизначеності в структурі Союзу. До цього Європейське співтовариство, його інститути та головуєча країна діяли від імені Європейського Союзу, котрий залишався віртуальною сутністю без будь-якої міжнародної правосуб'єктності. Маастрихтський договір

запропонував вважати Союзом Співтовариства, до яких були додані нові напрямки політики – Спільна зовнішня політика та політика безпеки та співробітництво в галузі судової та поліцейської діяльності. Лісабонський договір в кінцевому рахунку надає ЄС міжнародну та внутрішню правосуб'єктність та замінює всі її колишні складові, поглинаючи їх. Поділ на так звані «три стовпи» певним чином застарів. Союз замінює Європейське Співтовариство і стає його правонаступником (стаття 46а Лісабонського договору) [5]. Придбання ЄС міжнародної правосуб'єктності означає, що він може укладати міжнародні угоди у всіх областях своєї компетенції від свого імені. В усьому тексті основних договорів назву «Співтовариство» замінено на «Союз». Договір про створення Європейського співтовариства перейменований на Договір про функціонування Європейського Союзу.

Лісабонський договір вносить ряд змін в інституційну структуру та процес прийняття рішень ЄС. Зокрема, він передбачає призначення Президента Європейської Ради, який обирається кваліфікованою більшістю на термін два з половиною роки, з правом переобрання (стаття 96 Лісабонського договору) [5]. Відповідно до Договору, Президент Європейської Ради виконує такі функції: він очолює свої засідання, організовує та проводить зустрічі у співпраці з Президентом Європейської Комісії та Радою з загальних питань, сприяє досягненню та вибудові консенсусу в Європейській Раді, звітує перед Європейським Парламентом, представляє Союз у його обов'язках в зовнішніх відносинах, що не впливає на роль Верховного представника з питань зовнішніх справ та політики безпеки. Введення посади діючого президента Європейської Ради посилює його роль у загальному політичному напрямку та координації діяльності ЄС та відкриває нові можливості для ефективної зовнішньої політики ЄС на міжнародному рівні.

Загалом, договір містить значні зміни в управлінні зовнішньою політикою ЄС. Відтепер поточне виконання мандату зовнішньої політики та політики безпеки, яке раніше було розподілено між різними установами ЄС, буде зосереджене в одному місці – в руках Високого представника ЄС із закордонних справ та політики безпеки. Він також визнається головою Ради закордонних справ ЄС, головує у зовнішньополітичній діяльності Європейської комісії та очолює дипломатичну службу ЄС. Водночас, незважаючи на зміни в інституційній базі спільної зовнішньої політики та політики безпеки, вона зберігає свою специфіку як переважно міжкурядовий компонент дій ЄС, для рішення якої потрібна згода всіх держав-членів.

Настільки ж серйозні зміни відбуваються і в такій складовій зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, як у спільній європейській політиці безпеки та оборони. Вперше Лісабонський договір про Європейський Союз на рівні установчих договорів говорить про існування

цього компонента інтеграції як доведеного факту. Крім того, договір містить положення про адміністративну допомогу у випадку військового нападу на члена ЄС, «положення про солідарність».

Лісабонський договір знайшов оригінальне рішення проблеми, яка завзячій викликала суперечки між континентальною Європою та Великобританією: Хартія основних прав ЄС [3] є автентичною, але не діє на Великобританія. Польщі та Чехії надали право не виконувати низку положень документа, закріплене в протоколі до Лісабонського договору. Отже, права людини, слідом за шенгенськими домовленостями і зоною євро, стають черговою сферою співпраці й інтеграції зі змінною геометрією, у якій беруть участь тільки готові до цього держави-члени. Сама Хартія в текст договору не ввійшла.

Загалом, Лісабонський договір є результатом збалансованої інституційної рівноваги між міжурядовими та наднаціональними чинниками великих та малих держав-членів, що об'єктивно дає змогу розширеному ЄС діяти ефективніше та узгодженіше в рамках загальної та міжнародної політики. Докладаються всі зусилля для того, щоб країни, які бажають продовжувати свою інтеграцію до ЄС, не були пов'язані обмеженнями, які інші держави-члени не приймуть. Лісабонський договір відкриває подальші перспективи для створення Європейського Союзу. Наприкінці всіх перехідних періодів Європейський Союз буде набагато сильнішою, міцнішою та раціональнішою інтеграційною групою, але в той же час більш складною, гнучкою та швидшою. Незважаючи на ці зміни, ЄС не буде наддержавою – у нього не буде ні конституції, ні прапора, ні гімну, акти й надалі називаються положеннями (директивами) та настановами, а не законами. Лісабонський договір підтвердив, що не всі питання вирішуються на рівні інституцій ЄС, розподіливши компетенції між центральною та національною владою. Цей документ є компромісом для реформаторів та критиків.

Список використаних джерел

1. Договір про Конституцію для Європи. Проект ухвалений Європейським Конвентом 10.07.2003 (2003/C169/01). – К. : Центр європейського та порівняльного права, 2004. – 147 с.
2. Кільманзегг П. Г. Інтеграція та демократія / П. Г. Кільманзегг // Європейська інтеграція / Укл. : М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох. – К. : Видавничий дім «Киево-Могилянська академія», 2007. – С. 33–55.
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union // Official Journal of the European Union. Series C. – 2007. – Vol. 50. – № 303. – 35 p.
4. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union // Official Journal of the European Union. Series C. – 2008. – Vol. 51. – № 115. – 388 p.
5. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community // Official Journal of the European Union. Series C. – 2007. – Vol. 50. – № 306. – 271 p.

Рудаковська А. В.,
магістрантка,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЗГІДНО З ЛІСАБОНСЬКИМ ДОГОВОРМ

Європейський континент на початку ХХІ століття став прикладом плідної міждержавної співпраці з прозорими кордонами, відкритими для вільного руху громадян, товарів та послуг.

Інтеграційні процеси, що відбуваються у сучасній системі міжнародних відносин, мають безпрецедентне значення. Починаючи від підписання Римських договорів, європейська інтеграція отримала політико-правове втілення в Європейському Союзі – єдиному правовому просторі з наднаціональними інституціями та спільним ринком, економічним та валютним союзом.

Розширення ЄС до 27 держав-членів, ускладнення інституційного механізму і процедури функціонування ЄС, непростя соціально – економічна ситуація в державах – членах та відсутність єдиної зовнішньополітичної позиції, призвели до того, що функціонування системи ЄС потребувало термінових змін.

У результаті реформи засновницьких договорів, проведених Лісабонським договором 2007 року, «новий» ЄС є інтеграційним об'єднанням із відносно простою внутрішньою організацією за рахунок ліквідації «структури трьох опор». Це дало змогу звільнитися від заплутаної двозначності понять «Європейський Союз» – «Європейське Співтовариство (ЄС)».

«Основоположним принципом організації «сучасного» ЄС є принцип єдиної правосуб'єктності, тобто надання ЄС статусу юридичної особи. Цей принцип суттєво зміцнив його позиції у світі та на переговорах із третіми державами, а також з міжнародними організаціями» (ст. 47 ДЄС) [1].

Лісабонський договір змінює також всю систему цінностей та цілей ЄС. Цінності ЄС відтепер стають новою правовою категорією, ігнорування чи порушення якої матиме негативні наслідки. До таких цінностей належать: людська гідність, рівноправність, свобода та демократія.

Основна частина змін, що припала на долю Лісабонського договору, стосуються інституційної системи ЄС та її функціонування. У «новому» ЄС зберігається уся, раніше укладена, система керівних та інших інстанцій, яка тепер матиме трирівневий характер:

– Інституції ЄС. Вони займають провідне місце в організації роботи ЄС. До них належать: Європарламент, Єврокомісія, Рада ЄС, Європейська рада, Суд ЄС, Європейський центральний банк (ЄЦБ) та Рахункова палата. Порівняно зі «старим» Союзом, кількість інституцій збільшено на дві.

– Органи ЄС. На відміну від інституцій, їхня кількість не є фіксованою: останні можна утворювати як установчими договорами, так і правовими актами інституцій. Сюди входять: Економічний та соціальний комітет, Комітет регіонів, Європейський омбудсмен, Європейський контролер по захисту даних, Європейське відомство по боротьбі із шахрайством, Європейська прокуратура.

– Установи ЄС. Це ті відомства Союзу, що виконують спеціалізовані функції і володіють самостійною правосуб'єктністю як юридична особа – Європейський інвестиційний банк, Європол, Євроюст, Європейське оборонне агентство [2].

У Лісабонському договорі найбільше змін зазнав перший рівень інституційної системи ЄС – політичні інституції, спільними зусиллями яких здійснюється формування та реалізація спільних політик ЄС – Європейський парламент, Європейська рада і Рада ЄС та Єврокомісія.

Європейський парламент, згідно із Договором, максимально матиме кількість депутатських мандатів – 750 + Голова. Визначено також і принципи майбутнього розподілу цих мандатів з тим, щоб кожна держава отримала не менше 6-ти та не більше 96-ти місць. Значно розширено повноваження Парламенту у процесі прийняття рішень.

Особливу увагу слід приділити суттєвим новаціям у статусі, структурі та функціональному призначенні Європейської ради. На виконання завдань цього органу, згідно з договором, введено нову посаду – Президента Європейської ради, котрий повинен підвищити та полегшити процедуру ухвалення рішень, а також представляти ЄС у міжнародних відносинах.

Рада Європейського Союзу, яка сьогодні є головним законодавчим органом ЄС, матиме, відповідно Лісабонському договору, більш рівноправне положення із Європарламентом. Найважливіші зміни, що стосуються Ради, пов'язані з механізмом прийняття у ній рішень. З 1 листопада 2014 року голосування в Раді з питань, які не є пропозиціями Комісії чи Високого Представника ЄС із закордонних справ та політики безпеки, потребуватиме кваліфікованої більшості принаймні у 72 % членів Ради, що представляють держави-члени, населення яких становить близько 65 % населення ЄС.

Не минула змін і Єврокомісія. Згідно з Лісабонським договором, модель «один комісар – одна країна» продовжить свою дію до 2014 року. При цьому, до складу ЄК входить як її Президент, так і

Високий Представник ЄС із закордонних справ та політики безпеки, який буде водночас віце-президентом Комісії.

Лісабонським договором введено нову посаду Високого Представника ЄС із закордонних справ та політики безпеки, яка була замінена на пропоновану у Договорі про Конституцію для Європи посаду Міністра закордонних справ.

Зміни у судовій системі ЄС мали обережний характер, оскільки вона була достатньо ефективною. У «новому» ЄС усі органи правосуддя отримали загальну колективну назву – Суд Європейського Союзу.

Лісабонський договір, на відміну від свого попередника – Договору про Конституцію для Європи, не змінює суттєво правову систему ЄС. Він вніс лише деякі поправки. Зокрема, правова система ЄС й надалі складатиметься з «первинного» та «вторинного» законодавства, але «первинне законодавство» складатимуть не безліч договорів із 1951 року, а лише два – Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу. «Вторинне законодавство» теж не зміниться і включатиме документи з їхнім попереднім правовим значенням та силою. «Проте Лісабонський договір уперше вводить певну класифікацію усіх правових актів Європейського Союзу, поділяючи їх на «законодавчі акти», «незаконодавчі акти», «інші акти інституцій, органів та установ ЄС» (ст. 288 ДФЄС) [1].

Лісабонський договір містить принципи для всіх попередніх договорів положення – право держави-члена на вихід із ЄС. Так, у Договорі зазначено, що будь-яка держава може вийти з ЄС, згідно з положеннями її національної конституції.

Отже, можемо стверджувати, що Лісабонський договір суттєво змінив інституційно-правову систему ЄС. Фактично він породив новий ЄС, що відрізняється спрощеною структурою та більшою ефективністю в прийнятті рішень.

Список використаних джерел

1. Консолідована версія Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – [Цит. 14 червня, 2012]. – Режим доступу: http://www.minjust.gov.ua/files/consolidated_versions_20120516.pdf.
2. Кашкин С. Ю. Лиссабонский договор и основные тенденции и перспективы развития европейского права / С. Ю. Кашкин // Журнал зарубежного права и сравнительного правоведения. – М., 2008. – № 2. – С. 83–96.

ВПЛИВ ЛІСАБОНСЬКОЇ УГОДИ НА ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ В КРАЇНАХ ЄС

Ядром політичного класу є політична еліта – особливий соціальний шар, в руках якого знаходиться реальна влада, що приймає найважливіші стратегічні політичні рішення. Свою владу і вплив вона здійснює через субеліти різних соціальних груп і прошарків (бізнес-еліт, медіаеліт, творчих еліт тощо), поповнюється за рахунок цих еліт, харчується ідеями, виробленими їх представниками. Політична еліта включає в себе керівників держави, членів уряду, законодавчих органів, які безпосередньо приймають політичні рішення на державному рівні. У більш широких трактуваннях до неї відносять і політичні фігури середньої ланки, значущі для регіональної політики.

Сучасна політична еліта – це домінуючий актор сучасного політичного процесу, нечисленна, утворена соціальна група, яка володіє найвищим статусом в системі владних диспозицій відрізняти за ознаками раси суспільства, потребує легітимації своєї політичної діяльності, утворює систему глибокого внутрішнього зв'язку і комунікацій, що дозволяють професійно безпосередньо або опосередковано впливати на сферу владних відносин і політичного управління на різних рівнях. Концентруючи в своїх руках матеріальні і нематеріальні ресурси, зумовлюючи шляхи і форми політичного розвитку, вона висловлює соціально-політичні інтереси тієї чи іншої спільноти, продукує певні політичні цінності, а також є суб'єктом підготовки стратегічних рішень і контролює / або впливає на процес їх прийняття і реалізації [2, с. 158].

У той же час на формування сучасних політичних еліт впливають особливості історичного розвитку і політичного управління, традиції, ментальні і ціннісні установки. Описані в політичній теорії (Б. Рокменом, Л. Дж. Селігманом, Х. Джекобом і ін.) способи рекрутування еліт універсальні; характерні для політичного процесу періоду раннього та середнього модерну, в ситуації пізнього модерну і постмодерну вони не втратили своєї актуальності, але функціонують в окремих країнах в залежності від характеру сформованих політичних систем. До особливостей формування сучасних політичних еліт, крім перерахованих вище факторів, можна віднести комплексний вплив двох класичних систем: гільдейської і антрепренерської при збереженні більшості специфічних особливостей системи гільдій.

Формування еліти – складна система, яка може бути представлена у вигляді наступних елементів: а) механізми рекрутування (інституційні особливості висунення до складу еліти нових представників – успадкування, кровну спорідненість, володіння власністю, професійна компетентність, освіту, партійна приналежність, особиста відданість, вислуга років тощо); б) канали рекрутування (шляху просування вгору у владній ієрархії – державний апарат, політичні партії; силові структури; релігійні організації; органи місцевого самоврядування; система освіти) [1, с. 34].

Незалежне формування і функціонування ключових суб'єктів політичної еліти друг від друга свідчить про якісний поділ влади. Навпаки, синтез даних груп свідчить про формальний характер подібного поділу. Синкретизм політичних, адміністративних і економічних груп еліти досить небезпечне явище. В цьому випадку професійні чиновники неминує самі стають «політичними діячами» і можуть фактично змінювати зміст будь-якого закону залежно від власних кон'юнктурних інтересів. У подібній ситуації, адміністративний ресурс стає центром влади. Наслідком цих процесів є поширення тіньових і неформальних відносин, коли навколо того чи іншого державного чиновника формуються «команди», що включають в свій склад, поряд з іншими співробітниками адміністративного апарату, представників фінансово-економічних та кримінальних структур. В результаті, вплив адміністративної бюрократії стає настільки великим, що, по суті, вона визначає склад політичної еліти, ключовими суб'єктами якої стають специфічні неформальні соціальні освіти: «клани», «команди», «кліки», які пов'язані відносинами особистої залежності і відданості.

Дані соціальні утворення не тільки можуть впливати на прийняття політичних рішень, а й визначати інституційне середовище влади. За допомогою численного неформального зв'язку між цими групами, тіньового узгодження позицій відбувається перерозподіл владних ресурсів, розподіл посад, обрання представницьких органів влади. Подібні суб'єкти в перехідних умовах можуть відігравати стабілізуючу роль, але при цьому їх діяльність неминує веде до корупції раціональних і правових соціальних механізмів, а, можливо, до повного їх заміщення.

Слід зазначити, що не тільки система рекрутування і склад, а й принципи діяльності політичної еліти є ключовими факторами її розвитку. Конкретні типи діяльності представників політичної еліти визначаються їхніми інтересами, мотивацією, а також характером, об'ємом, значимістю наявних у них політичних ресурсів, які відображають можливості впливу тих чи інших груп політичної еліти на процес прийняття політичних рішень.

На підставі цих чинників виділимо наступні типи діяльності суб'єктів еліти:

1. Управлінська, цілеспрямована діяльність, передбачає зміни існуючих інституційних правил і характеристик рекрутування політичної еліти, які необхідні внаслідок неефективності існуючої системи відбору та основних способів функціонування представників політичної еліти. Так, неефективність і розкладання радянської політичної еліти (повільна ротація, поширення тінювих принципів відбору, взаємодії між групами еліти, корупція тощо), визначили необхідність зміни основних принципів її існування. Надалі самі перетворення спонукають суб'єктів політичної еліти реалізовувати нові стратегії, які відображають інтереси тих чи інших її структурних елементів, що стає чинником різкого прискорення, інтенсифікації змін законодавчих норм, що регулюють функціонування політичної еліти [3, с. 110].

2. Інноваційна діяльність, визначає, яким чином представники політичної еліти використовують нові можливості, що відкриваються реформами. В даному випадку треба враховувати, що можливі наслідки даної діяльності не плануються і, частіше за все, не усвідомлюються суб'єктами еліти. Прагнення зберегти і підвищити свій статус через привласнення нових ресурсів, поряд з недосконалістю законодавства, нестабільністю і безконтрольністю дозволяють представникам політичної еліти, адаптуючись до нових умов, використовувати напівзаконні форми впливу на прийняття вигідних їх інтересам політичних рішень. Таким чином, інноваційна діяльність може сприяти підвищенню і зниженню ефективності формування та функціонування політичної еліти. Разом з тим, дана діяльність, незважаючи на те, що вона, як правило, носить прагматичний характер, допомагає пристосуватися представникам політичної еліти до нових умов існування і, тим самим, направляє подальші процеси змін [3, с. 110-111].

3. Неправова, руйнівна діяльність політичної еліти означає відмову суб'єктів політичної еліти адаптуватися, пристосовуватися до нових принципів функціонування. Подібна ситуація може бути обумовлена захистом представниками політичної еліти своїх традицій, інтересів і ресурсів влади і, найчастіше, викликає спотворення, ігнорування нових принципів, норм, правил, негативні і непередбачені наслідки. В результаті неправові, тінюві відносини і діяльність суб'єктів політичної еліти не тільки домінують, а ще й закріплюються в інституціональному просторі, що деформує всю систему елітоутворення [3, с. 111].

При цьому необхідно пам'ятати, що всі зазначені типи діяльності взаємозалежні і їх поділ є досить умовним.

Таким чином, багатозаровість сучасного політичного простору, пов'язана з різною темпоральністю, протиборством групових (галузевих, регіональних, кланових тощо) інтересів, ступенем залучення те-

риторій в орбіту глобальних трансформацій, породжує складність політичного управління і вибір вектору політичного розвитку, що в свою чергу детермінує наступні особливості механізмів формування політичних еліт: самопрезентацію політичними елітами функціонального і іміджевого абрису, створення особливої системи комунікацій, в рамках яких відбувається реалізація політико-управлінських функцій в масштабах держави; створення і презентацію рамкових патернів для регіональних еліт і вбудовування, як другорядного каналу, в політичні комунікаційні системи.

Список використаних джерел

1. Пахарев Д. Політичні еліти сучасної України: канали рекрутування / Д. Пахарев // Наукові записки ІІ і ЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2010. Вип. 1(45). С. 34.
2. Томашевська Т. В. Особливості сучасного механізму формування політичної еліти в Україні / Т. В. Томашевська // Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 10. С. 157-160
3. Требін М. П. Політична культура владної еліти України в умовах розбудови демократичної правової держави / М. П. Требін // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. Тovaжнянського, О. Г. Романовського. Х. : НТУ «ХП», 2010. Вип. 26 (30). С. 110–118.

УДК 327.7ЄС(043.2)

Падалка А. В.,
студент 635 групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЛІСАБОНСЬКА УГОДА ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН В УГОДУ ПРО ЄС Й УГОДУ ПРО ЗАСНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

Лісабонська угода – це нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу, яка була підписана 13 грудня 2007 року (в Португалії). Однак, договір набрав чинності 1 грудня 2009 року.

Ця угода повністю замінила Європейську Конституцію. Формально договір не є Конституцією – у ньому немає згадки про гімн чи прапор. Але документ зберіг всі ключові постанови про реформи, що були в первинному документі – Європейській Конституції.

Положення Лісабонського договору передбачають ряд суттєвих змін, спрямованих як на посилення інституцій ЄС, так і внутрішньої інтеграції загалом.

Запроваджено нові керівні посади, такі як:

- Президент Європейської Ради;
- Високий представник з питань закордонних справ і безпекової політики.

Також було утворено новий орган – Європейська служба зовнішньої діяльності (фактично це Міністерство Закордонних Справ ЄС).

Лісабонський Договір складається з двох частин:

1. Договір про Європейський Союз.
2. Договір про функціонування Європейського Союзу.

Договір про Європейський Союз визначає загальні положення, що стосуються Європейського Союзу. У ньому також викладені загальні положення із зовнішніх зв'язків ЄС.

Договір про функціонування Європейського Союзу встановлює конкретні цілі політики ЄС, співпрацю з третіми країнами та гуманітарну допомогу.

Лісабонський договір гарантує, що ЄС буде:

- Забезпечувати безпеку населенню;
- Всебічний розвиток демократії;
- Свободу пересування (людей, фінансів, активів);
- Боротися проти дискримінації, сприяти соціальному захисту;
- Сприяти економічному, культурному та соціальному розвитку;
- Впроваджувати інституційні та правові зміни.

Щодо перетворень у внутрішній політиці ЄС, то Лісабонський договір вніс певні зміни в ряді областей, включаючи:

- розширення політики;
- регіональні справи;
- конкуренцію, навколишнє середовище;
- освіту і культуру;
- транспорт;
- промислову політику;
- оподаткування;
- охорону здоров'я;
- споживчу політику.

Також створюється посада Високого представника із закордонних справ та безпекової політики, що водночас буде Віце-президентом Європейської Комісії. Ця посада перебуває одночасно і в структурі Ради ЄС (що представляє держави-члени Союзу), і в структурі Європейської Комісії.

Військові потужності залишаються у підпорядкуванні держав-членів ЄС. Відповідно до Договору, держави-члени ЄС мають надати в

розпорядження Союзу свої військові потужності для реалізації спільної безпекової та оборонної політики. Однак, у Договорі чітко сказано, що будь-які рішення у цій сфері ухвалюються тільки одностайно, будь-яка держава ЄС має право виступати проти таких операцій, а будь-які внески до них мають відбуватися добровільно.

Лісабонський договір істотно збільшує кількість сфер, де рішення ухвалюватимуться кваліфікованою більшістю, а не одностайно. Іншими словами, у цих сферах держави-члени ЄС втрачають право вето. Серед них – сфера свободи, безпеки та юстиції (прикордонний контроль, надання притулку, імміграція), деякі питання у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики, сфери енергетики, інтелектуальної власності, гуманітарної допомоги тощо.

Необхідно розуміти, що Лісабонська угода створювалась для розширення та надання нових можливостей для співпраці країнами, які вже знаходяться в Європейському Союзі, а також для країн, які вже є офіційними кандидатами на вступ до ЄС. Беручи до уваги той факт, що Україна протягом останніх п'яти років взяла курс на євроінтеграцію та має наміри стати членом ЄС. Тому сподіваємось, що у найближчому майбутньому Україна стане членом Європейського Союзу і ратифікує Лісабонську угоду, як повноправний член ЄС.

УДК 316.346.32(477:4-672ЄС)(043.2)

Сліпчук А. С.,
слухач 636м-з групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ВПЛИВ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ НА СПІЛЬНУ ЗОВНІШНЮ ТА БЕЗПЕКОВУ ПОЛІТИКУ ЄС

Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС (СЗБП) була започаткована Договором про Європейський Союз, який набув чинності в листопаді 1993 року. Однак, у сучасному вигляді вона сформувалася після того, як в силу вступив Лісабонський договір, котрий не заміняє попередні основоположні договори, але вносить деякі важливі зміни. Ю. А. Слюсаренко та Д. Р. Шпак акцентують на наступних реформах зовнішньої політики, які були внесені даним Договором:

1. Впровадження єдиної системи актів. Велику кількість спільних стратегій, рішень, дій та позицій, значення котрих з нормативної точки зору були не зовсім зрозумілі, було замінено на систему рішень компе-

тентних органів в області СЗБП. Поняття спільних позицій замінило єдине поняття рішень Ради.

2. Реформування системи інститутів. Були уточнені повноваження Європейської ради та Комісії, уточнено юрисдикцію Суду ЄС, щодо зовнішньополітичних рішень, створено Європейську службу зовнішньополітичної діяльності (ЄСЗД), яка функціонує як «міністерство закордонних справ ЄС».

3. В дію введено протокол «Про постійну організовану співпрацю», котрий врегульовує деякі питання в сфері оборони та співпраці військового характеру [1, с. 41].

Після змін в статутних документах ЄС, внесених Лісабонським договором, відбулась деяка автономізація спільної політики безпеки і оборони (СПБО) від спільної зовнішньої політики, частиною якої вона є [2, с. 382]. Новою статтею 42 Договору про Європейський Союз було встановлено, що «спільна політика безпеки і оборони є складовим елементом загальної зовнішньої політики та політики безпеки. Вона надає Союзу можливість для оперативних дій, які спираються на цивільні та військові засоби. Союз може звертатися до цих засобів при виконанні місій поза його межами з метою підтримки миру, запобігання конфліктів та забезпечення міжнародної безпеки». Крім того у зміненому договорі є положення щодо розробки спільної оборонної політики ЄС. З цього можна зробити висновок про виділення політики безпеки і оборони в окремий напрям політики ЄС та відділити її від спільної зовнішньої політики.

Щодо різниці даних політик. Спільна зовнішня політика має на меті організацію міжнародного співробітництва, розвиток міжнародного права, обмін науковими досягненнями, охорону екології, тощо. В свою чергу, спільна політика безпеки і оборони охоплює питання забезпечення міжнародного миру та безпеки.

Зараз можна говорити про встановлення таких основних напрямів СПБО:

1. Уніфікація оборонних апаратів держав-членів ЄС, сприяння підвищенню здатності збройних сил держав-членів ЄС до спільних операцій.

2. Встановлено принцип солідарності у боротьбі з зовнішніми та природними загрозами. Стаття 188 Лісабонського договору визначає, «що ЄС та його держави-члени діятимуть разом в дусі солідарності, в разі якщо держава-член стане жертвою терористичного нападу, природної або техногенної катастрофи».

3. Встановлено обов'язок взаємодопомоги (частина 7 статті 42 Договору про Європейський Союз): «якщо держава-член зазнає збройної агресії, інші держави-члени зобов'язані надати їй допомогу можливи-ми для них засобами» [1, с. 46].

Також у новій редакції Лісабонського договору приділено увагу відмінності військових потенціалів держав-членів. Встановлено різні рівні співробітництва в цій сфері та проводиться диференціація між «спільною безпекою», «спільною оборонною політикою» та «спільною обороною».

Деяка нормативна невизначеність СЗБП компенсується обов'язком, покладеним на держави-члени частиною 3 статті 24 нової редакції Договору про Європейський союз «підтримувати зовнішню та безпекову політику Союзу в дусі солідарності та утримуватись від дій, які суперечать інтересам Союзу» [2, с. 384].

Підтримка зовнішньополітичної та безпекової діяльності покладається на Європейську Раду та Європейську комісію за підтримки Верховного представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки. Стаття 31 оновленого Договору про Європейський союз, свідчить про те, що рішення в сфері СЗБП приймає Європейська рада одностайно. На практиці це означає, що для прийняття рішення потрібен компроміс всіх держав-членів ЄС, в іншому випадку Рада буде безсилою. До того ж Рада не має права приймати законодавчі акти в галузі СЗБП та СПБО, а отже її функції є виключно політичними, лише координуючими волю держав у веденні відповідних політик.

Якщо Рада – політичний орган, то безпосереднє керівництво СЗБП веде Верховний представник з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Він займається введенням в дію рішень Ради, координує діяльність держав-членів на міжнародній арені, а також надає Європейському парламенту інформацію стосовно СЗБП. Лісабонський договір не надав відповідних повноважень Раді, проте наділив представника широким спектром повноважень, що частково компенсує «слабкість» Ради [3, с. 10].

До того ж, Верховний представник з СЗБП є одним із Віце-президентів Європейської комісії і завдяки цьому має змогу реалізувати через Комісію рішення прийняті Європейською Радою.

Ще одним знаряддям Верховного представника є Європейська служба зовнішньополітичної діяльності, яку він очолює. Ця служба співпрацює з дипломатичними службами держав членів ЄС. ЄСЗД покликана виконувати такі завдання:

- сприяти виконанню Верховним представником своїх завдань в сфері СЗБП та СПБО, надавати йому рекомендації стосовно даних політик;

- допомога Верховному представнику у виконанні його обов'язків як Віце-президента Комісії з питань зовнішньополітичних відносин;

- підтримка Президента Європейської ради та Президента Комісії і виконання їх функцій [4, с. 528].

Хоча Лісабонським договором і було створено розгорнуті положення щодо СЗБП та СПБО, проте все ж таки являється документом перехідного характеру. Залишається нечіткий розподіл повноважень між органами ЄС. Як і раніше ЄС залежить від політичної волі держав-членів. Питання спільної політики оборони ЄС, недостатньо розглянуто, та потребує подальшого розвитку. В той же час, впровадження загального апарату схвалення та виконання рішень є позитивною стороною, яка дозволяє сподіватися на подальший розвиток правового регулювання зовнішньополітичних та оборонних заходів ЄС.

Список використаних джерел

1. Слюсаренко Ю. А. Правові аспекти здійснення і реалізації спільної зовнішньої політики, політики безпеки Європейського Союзу / Ю. А. Слюсаренко, Д. Р. Шпак // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2013. – Вип. 114. – С. 40-47.
2. Шелудченкова А. С. Спільна політика безпеки і оборони в структурі Європейського Союзу / А. С. Шелудченкова // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 60. – С. 381-387.
3. Буторина О. В. Институциональное развитие и строительство политического союза / О. В. Буторина // Европейский Союз: факты и комментарии. – 2016. – Вип. 41. – С. 9-11
4. Гердеген М. Європейське право / М. Гердеген. – К. : КІС, 2014. – С. 528.

УДК 321.7

Биковська Т. В.,
студентка 735МЗ групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Існує багато суперечок стосовно значимості Лісабонського договору для європейського співтовариства та особливо країн, які тільки мріють про набуття статусу держави-члена ЄС. Лісабонська угода – нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського союзу була підписана 13 грудня 2007 року. Договір набрав чинності 1 грудня 2009 року.

Новий договір повинен замінити Європейську конституцію. Формально договір не є Конституцією – у ньому немає згадки про гімн чи прапор. Але документ зберіг всі ключові постанови про реформи, що

були в первинному документі – Євроконституції. Положення Лісабонського договору передбачають ряд суттєвих змін, спрямованих як на посилення інституції ЄС, так і внутрішньої інтеграції загалом.

Запроваджено нові керівні посади – Президент Європейської Ради та Високий представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки з адміністративними повноваженнями завдяки об'єднанню нинішніх функцій Високого представника ЄС із зовнішньої і безпекової політики та європейського комісара у справах зовнішніх зносин та політики сусідства для єдиного представництва ЄС на міжнародній арені, а також утворено новий орган – Європейська служба зовнішньої діяльності (дипломатичного відомства ЄС, яке практично буде відігравати роль «міністерства закордонних справ») [3].

Лісабонський Договір складається з двох частин:

- Договір про Європейський Союз, який визначає загальні положення, що стосуються Європейського Союзу. У ньому також викладені загальні положення із зовнішніх зв'язків ЄС.

- Договір про функціонування Європейського Союзу, що встановлює конкретні цілі політики ЄС, співпрацю з третіми країнами та гуманітарну допомогу.

Щодо перетворень у внутрішній політиці ЄС, то Лісабонський договір вніс певні зміни в ряді областей, включаючи: розширення політики, регіональні справи, конкуренцію, навколишнє середовище, освіту і культуру, транспорт, промислову політику, оподаткування, охорону здоров'я та споживчу політику.

Військові потужності залишаються у підпорядкуванні держав-членів ЄС. Відповідно до договору, держави-члени ЄС мають надати в розпорядження Союзу свої військові потужності для реалізації спільної безпекової та оборонної політики. Однак, у договорі чітко сказано, що будь-які рішення у цій сфері ухвалюються тільки одностайно, будь-яка держава ЄС має право виступати проти таких операцій, а будь-які внески до них мають відбуватися добровільно.

Лісабонський договір істотно збільшує кількість сфер, де рішення ухвалюватимуться кваліфікованою більшістю, а не одностайно. Іншими словами, у цих сферах держави-члени ЄС втрачають право вето. Серед них – сфера свободи, безпеки та юстиції (прикордонний контроль, надання притулку, імміграція), деякі питання у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики, сфери енергетики, інтелектуальної власності, гуманітарної допомоги тощо.

Лісабонський договір передбачає створення нової посади – «постійного» Президента Європейської Ради, що обирається самою Європейською Радою (лідерами держав-членів ЄС). Він або вона призначаються на строк у 2,5 роки, і відповідає не лише за голосування у

Європейській Раді, а і за зовнішнє представництво Союзу стосовно питань спільної зовнішньої та безпекової політики.

Лісабонський договір, на відміну від свого попередника – Договору про Конституцію для Європи, не змінює суттєво правову систему ЄС. Він вносить лише деякі корективи, зокрема, правова система ЄС й надалі складатиметься з «первинного» та «вторинного» (похідного) законодавства. Однак «первинне законодавство» складатимуть не безліч договорів із 1951 року, а лише два – Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу. «Вторинне» законодавство теж не зміниться і включатиме регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки з їхнім попереднім правовим значенням та силою. Проте Лісабонський договір уперше вводить певну класифікацію усіх правових актів Європейського Союзу, поділяючи їх на «законодавчі акти», «незаконодавчі акти», «інші акти інституцій, органів та установ ЄС» (ст. 288 ДФЕС) [4].

Лісабонський договір містить принципове для всіх попередніх договорів положення – право держави-члена на вихід із Європейського Союзу (ст. 50 ДЕС) [4]. Це є новацією і чітким сигналом, що членство у Європейському Союзі є цілком добровільним. Так, у Договорі зазначено, що будь-яка держава може вийти з ЄС, згідно з положеннями її національної конституції.

Отже, можемо стверджувати, що Лісабонський договір суттєво змінює інституційно-правову систему ЄС. Фактично він породжує новий ЄС. Звичайно, що він не стає ідеальною політичною організацією, однак вирізнятиметься спрощеною структурою, більшою ефективністю в прийнятті рішень, транспарентністю, а також більшою демократизацією свого функціонування. Лісабонський договір є результатом оптимізованої інституційної рівноваги між великими й малими державами-членами, наднаціональними й міжурядовими чинниками, що об'єктивно надає змогу розширеному Європейському Союзу функціонувати більш узгоджено та ефективно у межах реалізації спільної політики і на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу / О. Гладенко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – №1(11). – С. 73-77.
2. Бобицький Н. Лісабонський договір і майбутнє ЄС – пацієнт швидше живий, ніж мертвий» / Н. Бобицький // Зовнішні справи. – 2008. №8. – С. 24-28.
3. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community // Official Journal of the European Union. Series C. – 2007. – Vol. 50. – № 306. – 271 p.

4. Консолідована версія Договору про Європейський союз та Договору про функціонування Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – [Цит. 14 червня, 2012]. – Режим доступу: http://www.minjust.gov.ua/files/consolidated_versions_20120516PDF.

УДК 340.12+341.17

Сорока С. В.,

д-р наук з держ. упр.,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАКОНОДАВЧА РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ПІСЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ

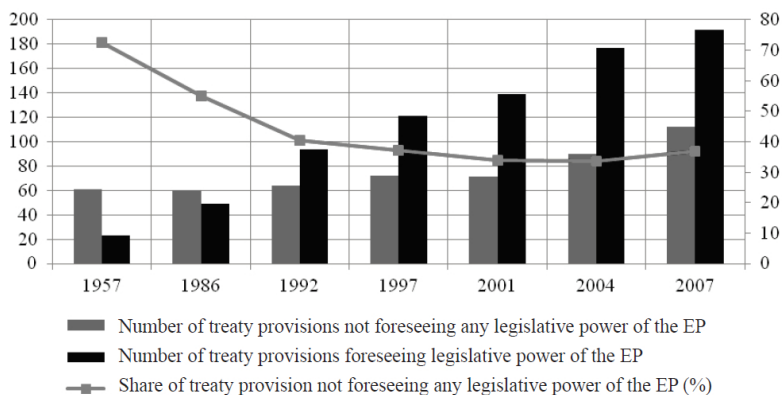
Значна частина дослідників Європейського Союзу вважає, що набрання чинності Лісабонським договором ознаменувало новий етап у функціонуванні Європейського парламенту. Більшість із них відзначають, що Європейський парламент стає дедалі активнішим учасником законодавчого процесу [1, с. 25], а також про чергове зміцнення ролі Європейського парламенту у механізмі управління ЄС [2, с. 33].

Договір дійсно посилює законодавчу роль цієї установи, розширивши процедуру спільного прийняття рішень (перейменовану у звичайну законодавчу процедуру) на такі галузі як фермерство, рибальство, спільну сільськогосподарську політику, транспорт, структурні фонди, комітологію¹, інтелектуальну власність і т. д. Також Лісабонський договір реформував процедуру згоди під час законодавчої процедури таким чином, що вона підсилила роль Європейського парламенту, зокрема шляхом внесення ст. 218 до Договору про функціонування Європейського Союзу, згідно з якою міжнародні угоди ЄС «стосовно областей, що підлягають звичайній чи спеціальній законодавчій процедурі» потребують згоди Парламенту. Лісабонський договір також усунув процедуру співпраці, за якою Європейський парламент займав найслабшу позицію після консультацій. В результаті Європейський парламент повинен виконувати найважливішу роль у правовій системі ЄС.

---

¹ Комітологія (Comitology) – складна процедура, сутність якої полягає в тому, що держави-члени обмежують і контролюють виконавчу владу Європейської Комісії за допомогою спеціальних комітетів. В комітетах Комісія має змогу погодити з національними урядами практичні заходи з упровадження законів.

Діаграма 1. Абсолютна та відносна кількість положень договорів, які надають та не надають законодавчі повноваження Європейському парламенту

Explanations: Left Y axis – absolute number of provisions, right Y axis – relative number (percentage).

Джерело: Kirpsza A. Legislative Challenges for the European Union after the Treaty of Lisbon Entered into Force / Adam Kirpsza // Przegląd Zachodni. – 2013. – № 1. – S. 188.

Однак якщо врахувати положення про законодавчі компетенції Парламенту або їх відсутність, то висновок може бути зовсім іншим (діаграма 1). Парадоксально, але Лісабонський договір не тільки не розширив загальну законодавчу компетенцію Парламенту, але й послабив її. Так, з моменту набуття чинності Єдиним європейським актом 17–28 лютого 1986 р. відсоткова частка статей первинного права, які не надавали законодавчих повноважень Європейському парламенту, поступово зменшувалася, лише зростаючи в Лісабонському договорі (з 33,8 % у Ніццькому договорі до 36,8 % в Лісабонській угоді). Тому, хоча Лісабонський договір помітно розширює повноваження законодавчого органу ЄС, він одночасно виключає Європейський парламент з деяких сфер прийняття рішень, внаслідок чого останній ефект є домінуючим [3, с. 187].

Парламент виключається з багатьох сфер прийняття рішень в ЄС, і, як наслідок, саме Рада ЄС є найважливішим законодавцем. Вона бере участь у всіх законодавчих процедурах, а в деяких випадках, наприклад консультації або інформування, вона має офіційну законодавчу монополію. Повний доступ до інформації про процес прийняття рішень, який відбувається в Раді ЄС, є вирішальним для прозорості інституційного законодавства ЄС. Це не просто, оскільки це залежить від внутрішнього регламенту Ради щодо прийняття рішень. Беручи до уваги, що лише засідання Ради міністрів є відкритими для громадсько-

сті, отже суспільство може контролювати лише законодавчі пропозиції на останній стадії прийняття. Якщо законодавча пропозиція узгоджена на нижчих рівнях процесу прийняття рішень в Раді ЄС, громадянський моніторинг неможливий, оскільки засідання робочих груп та COREPER відбуваються в закритому режимі, а документи, які вони розглядають, є переважно конфіденційними [3, с. 206].

Наступний аспект стосується прогресуючої деформалізації законодавчого процесу. До цього призводить застосування для прийняття рішень процедури Трилогії, тобто неофіційних зустрічей представників Ради ЄС, Парламенту та Комісії на ранніх етапах законодавчих процедур з метою досягнення згоди. Хоча Трилогія сприяє співпраці та взаємозалежності між інституціями-учасницями, вона також має значні побічні ефекти: переміщує переговори за межі зазначених інститутів, дозволяє лише еліті отримати доступ до законодавчого процесу, надає невеликій групі представників функції «законодавчих посередників», запроваджує асиметрію між членами Ради та Парламентом у формуванні законодавства ЄС, зменшує прозорість, створює проблеми в координації та контролі за переговорами, а також посилює значущість національних зв'язків між представниками Ради та Парламенту в процесі прийняття законодавства. Цей феномен підживляє формальну законодавчу процедуру, яка впливає з договорів ЄС.

Третім аспектом, що послаблює роль Парламенту, є прискорення законодавчих процедур шляхом ухвалення дострокових угод та «смертю» другого та третього читання. У 1999–2000 роках у першому читанні було схвалено 17 % законодавчих актів, у 2008–2009 рр. їх кількість зростає до 80 % і навіть 85 % у період 2009–2014 років [4, с. 302–303]. Члени Ради ЄС та Парламенту стали політично та формально обмеженими у своїх можливостях вносити зміни до законодавчих пропозицій. Громадський контроль за законодавчим процесом на пленарному рівні обох інституцій також зменшився. Значно скоротився час для обговорень, дискусій із соціальними партнерами та політичних торгів щодо фінальної версії законодавчої пропозиції. Право національних парламентів контролювати появу закону теж було заблоковано.

Також викликом для Європейського парламенту є деградація ролі його комітетів у законодавчій процедурі. Якщо після прийняття комітетом висновку щодо правового акту відбудеться Трилогія, яка дасть можливість дострокового погодження, то відсоток поправок комітету, прийнятих на пленарному засіданні ЄП, падає з 90 % до 31 % [3, с. 207]. Також комітети Парламенту продовжують втрачати вплив на законодавчий процес через вже згадану Трилогію, оскільки склад і переговорна структура останньої перебуває в руках координаторів груп. Послаблення статусу комітетів означає, що учасники тристоронніх зустрічей відходять від повноважень Парламенту, що порушує

консенсусний спосіб прийняття ним поправок. Отже, можливість легітимізації поправок усіма, навіть найменшими парламентськими групами, зменшується, Євродепутати не мають доступу до думок експертів, що ставить їх у складну ситуацію під час переговорів у Трилогії, отже, демократичний дефіцит зростає.

Список використаних джерел

1. Вдовиченко О. І. Демократизація законодавчого процесу в Європейському Союзі // Право і безпека. – 2010. – № 4 (36). – С. 23-26.
2. Довгань Г. В. Процедури прийняття рішень в Європейському Союзі // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2013. – Випуск 21. Частина 2. Том 1. – С. 33-35.
3. Kirpsza A. Legislative Challenges for the European Union after the Treaty of Lisbon Entered into Force / Adam Kirpsza // Przegląd Zachodni. – 2013. – № 1. – S. 185–209.
4. Brandsma G. J. Co-decision after Lisbon: The politics of informal trilogues in European Union lawmaking / Gijs Jan Brandsma // European Union Politics. – 2015. – Volume: 16, issue: 2. – Pp. 300-319.

УДК 351.72

Богославець В. В.,
магістрант,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Зважаючи на те, що система національної безпеки становить основу всієї безпеки України, саме економічна безпека займає в ній чільне місце. Вона виконує певні функції, функціонує за певними принципами, є матеріальною основою національної суверенності нашої держави, яка в свою чергу визначає можливості в забезпеченні інших видів безпеки. Тобто економічна безпека – це підґрунтя для функціонування всіх інших її елементів, що входять у цю систему (макроекономічної, військової, фінансової, технічної, продовольчої, кадрової, соціальної, демографічної, інвестиційної, науково-технологічної, енергетичної, зовнішньоекономічної, виробничої, екологічної та ін.).

Слід зазначити, що економічна безпека держави складається з різних видів безпеки в різних сферах господарювання: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна,

енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека. Крім того, політика економічної безпеки визначається на основі певних принципів, які створюють політичну і правову базу для оцінювання зовнішніх і внутрішніх загроз, формування національних економічних інтересів і стратегії економічної безпеки.

Порівнюючи законодавства України та Німеччини, Франції, Великої Британії та ін. країн-членів Європейського союзу можна визначити такі складові економічної безпеки: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпека. Беручи до уваги поняття та структуру економічної безпеки можна говорити про стратегію розвитку та удосконалення економічної безпеки України та порівняння цієї стратегії з критеріями розвитку країн Європейського Союзу [4].

Порівнюючи трактування поняття «економічної безпеки» в Україні та певних країнах Європейського Союзу можна сказати, що економічна безпека загалом розглядається як складова національної безпеки та направлена на усунення та попередження внутрішніх та зовнішніх загроз для забезпечення достатнього рівня життя населення створюючи при цьому взаємодію між органами державної влади та приватними суб'єктами господарювання [1].

В просторі Європейського Союзу, економічна безпека розглядається та ставиться до позиції об'єднання у світовій економічній системі. Саме ЄС диктує важливість європейської інтеграції з метою досягнення високого рівня конкурентоспроможності в умовах глобалізації. Кінцева мета ЄС забезпечення економічної безпеки в ЄС та формування повністю інтегрованої Європи з однаковим рівнем життя всіх країн учасниць. У контексті посилення соціально-економічного згуртування країн-учасниць ЄС, важлива роль належить Лісабонській стратегії. Відповідно до вищезгаданого документа, основними пріоритетами у напрямку зміцнення економічної безпеки країн-членів ЄС та в цілому європейського континенту мають стати: принцип спільного програмування, який використовується в проектах міжнародного співробітництва, поліпшення інноваційної участі у напрямку зростання конкурентоспроможності економічних регіонів в цілому, розвиток сільських територій та посилення територіальної єдності за рахунок екстенсивного розвитку значної частини регіонів ЄС [3].

Країни – члени ЄС мають значний позитивний досвід реалізації євроінтеграційних стратегій на регіональному рівні. За кордоном самоврядні органи мають багатий арсенал інструментів і важелів економічного, правового та фінансового впливу на відстоювання регіональних інтересів та забезпечення соціально-економічної безпеки територій. Даючи загальну характеристику поточного стану розвитку сектора економічної безпеки в усіх розглянутих країнах, можна окремо виділити відносно стабільні економічні системи (Великобританія, Італія,

Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Франція). Ці країни переважно зосереджені на підвищенні ефективності економіки і одночасно підтримують існуючий рівень особистої економічної безпеки своїх громадян. Про нові країни-членів ЄС (Болгарія, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чехія) можна сказати, що вони вже завершили реформи «першого покоління» (з акцентом на реструктуризацію і перепідпорядкування) і вийшли на завершальну стадію реформ структур безпеки. Аналіз підходів до економічної безпеки держави в країнах Європейського Союзу переконливо свідчить про те, що рівень безпеки залежить від безлічі факторів [2].

Для того щоб не опинитися в становищі держави без власної незалежної економічного майбутнього, Україні необхідно провести цілеспрямовану роботу щодо виходу з економічної кризи, запобіганню реальних загроз, боротьби з корупцією, кримінальними елементами в економіці. У цьому зв'язку дуже важливо не тільки розуміння сутності економічної безпеки на всіх рівнях (міжнародному, національному, регіональному, особистісному), а й конкретні дії управлінських структур щодо наближення рівня економічної безпеки України до європейського рівня. Безумовно, адаптація будь-якого зарубіжного досвіду до умов України досить трудомістка і являє собою не копіювання всієї системи регулювання, а лише поетапне впровадження окремих елементів, інструментів, методів, програм. Досвід зарубіжних країн слід запозичувати, ґрунтуючись на схожості задач, цілей, пріоритетів національних стратегій. Необхідно враховувати рівень економічного розвитку, розвитку інститутів управління, забезпечення та контролю над безпекою, використовуючи системний підхід та порівняльний аналіз.

Список використаних джерел

1. Акімова Л. М. Імплементация міжнародного досвіду державного управління забезпеченням економічної безпеки держави в Україні / Акімова Л. М. // Інвестиції: практика та досвід. Серія: Державне управління: журнал. – 2018. – № 19. – С. 94-98.
2. Белай С. В. Дослідження механізмів моніторингу загроз національній безпеці України соціально-економічного характеру / Белай С. В. // Університетські наукові записки : журнал. – 2013. – №4. – С. 481-488.
3. Майстро С. В. Напрями вдосконалення механізму державного управління фінансово-економічною безпекою України в сучасних умовах. / С. В. Майстро // Актуальні проблеми державного управління : наук. фах. вид. – 2015. – № 1. – С. 95-101.
4. Якименко О. Г. Механізми державного управління економічною безпекою в умовах інноваційного розвитку України // Державне управління: удосконалення та розвиток : ел. фах. вид. – 2012. – № 10. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=637>.

Сай Д. В.,
канд. пед. наук,
викладач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЛІСАБОНСЬКА УГОДА: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Сьогодні Європейський Союз відіграє значну роль у світі у сфері захисту прав людини та розвитку соціальних стандартів. Проте у 1957 році шість країн об'єдналось для створення суто економічних та промислових «проектів»: Європейської спільноти вугілля та сталі (ЄСВС) та Європейської економічної спільноти (ЄЕС). Поступово ЄС трансформувався у союз, який все більше уваги приділяв захисту прав своїх громадян і сьогодні продовжує розвиватися у цьому напрямку. Лісабонський договір на цей час є останнім договором країн-членів ЄС, який закріпив у тому числі і соціальний вектор розвитку Союзу.

В. Шпільда зазначає, що Лісабонський договір не містить докорінно нових умов, проте дозволяє консолідувати та розширити політику союзу у соціальній сфері у майбутньому. До цінностей, які були закладені у попередніх договорах, Лісабонський договір визнає ще дві нові цінності такі як людська гідність та рівність. У Статті 2 Лісабонського договору зазначається, що «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків» [1; 4].

Також у Лісабонському договорі на один шабел ставляться соціальні та економічні цілі союзу, чого раніше не було. Так, у Статті 3 договору зазначається, що «Союз функціонує заради сталого розвитку Європи, що ґрунтується на збалансованому економічному зростанні та ціновій стабільності, конкурентоспроможній соціальній ринковій економіці, спрямованій на цілковиту зайнятість та соціальний прогрес, та високому рівні захисту і дедалі кращому стані довкілля. Союз сприяє науково-технічному прогресові. Союз бореться проти соціального виключення та дискримінації, підтримує соціальну справедливість та захист, рівність жінок і чоловіків, зв'язок між поколіннями, захист прав дитини» [1; 4].

Соціальний компонент та рівність економічних та соціальних прав у ЄС також була посилені завдяки Хартії Європейського Союзу, яка закріплює головні політичні, соціальні та економічні права громадян

ЄС. Лісабонським договором вона була визнана такою, що має таку ж юридичну силу для країн-членів як і сам договір [5]. Так, С. Стефанкова відмічає, що Хартія створює прецедент та впливає на низку процесів, а саме: «1. соціальні права, які перелічені у Хартії ЄС, домінують над національними правовими положеннями, якщо вони конфліктують з європейськими; 2. безпосередня дієвість положень Хартії, що містять соціальні права; 3. їх вплив на тлумачення та застосування законодавства ЄС та на його імплементацію державами-членами; 4. вплив Суду ЄС на соціальні права, передбачені Статутом ЄС» [5].

Лісабонський договір також суттєво посилив захист прав працівників. Був започаткований соціальний діалог між представниками профсоюзів та організаціями роботодавців на Європейському рівні. Таким чином, соціальний діалог стає одним із «стовпів» Європейського Союзу. В. Шпільда вважає, що договір посилює демократичність процедур у ЄС завдяки Європейській громадянській ініціативі, більш ширшому залученню національних парламентів у процес прийняття рішень та посиленню ролі Європейського парламенту [4].

Наступним кроком у соціальному розвитку ЄС став «Європейський стовп соціальних прав», який був схвалений парламентом ЄС у 2017 році під час Соціального саміту ЄС у Швеції. Документ покликаний сприяти кращій реалізації соціальних потреб населення в країнах-членах ЄС. Він складається з 20 принципів, які об'єднані у три категорії: рівні можливості та доступ до ринку праці; справедливі умови праці; соціальний захист та включення (інклюзія) [6]. До першої групи відносяться такі права як: освіта, підготовка та навчання протягом усього життя; гендерна рівність; рівні можливості та активна підтримка зайнятості. До другої групи: безпечне та адаптоване працевлаштування; заробітна плата; інформація про умови працевлаштування та захист у разі звільнення; соціальний діалог та залучення працівників; баланс між роботою та життям; здорове, безпечне та добре адаптоване робоче середовище та захист даних. До третьої групи (соціальний захист та включення (інклюзія) належать наступні права: догляд за дітьми та підтримка дітей; соціальний захист; пільги по безробіттю; мінімальний дохід; дохід під час старості та пенсії; охорона здоров'я; включення людей з інвалідністю; довготривалий догляд; житло та допомога бездомним; доступ до основних послуг (а саме, кожна людина має право на доступ до основних послуг належної якості, включаючи воду, санітарію, енергію, транспорт, фінансові послуги та цифровий зв'язок. Для тих, хто потребує, повинна бути підтримка доступу до таких послуг) [6].

Хоча «Європейський стовп соціальних прав» не є юридично обов'язковим для запровадження або виконання, завдяки йому можлива активізація діяльності, у тому числі і на законодавчому рівні, у напрямку розробки та реалізації соціальних прав у країнах-членах ЄС.

Дослідники наголошують, що документ можна охарактеризувати як «порядок денний або процес, який включає [...] законодавчі пропозиції та ініціативи законодавства на додаток до 20 прав та принципів» [2; 3]. Він може сприяти розробці та впровадженню необхідних законодавчих ініціатив з прав людини.

З часом виникають і нові тенденції розуміння соціального компонента діяльності ЄС. П'єр Тіллі підкреслює, що зазвичай дослідники розглядають процес захисту прав людей у ЄС через призму негативно-сприйняття, відштовхуючись від боротьби з негативними тенденціями. Зазвичай у дискурсі підкреслюється нерівність або фактори, які заважають створенню соціальної згуртованості, наприклад, безробіття або соціальна ексклюзія. У той самий час дослідниками замало уваги приділяється аспектам, які мають позитивне значення. Наприклад, поява та розвиток довіри до інституцій або поява почуття приналежності та згуртованості [7]. Можливо у майбутньому дослідники більше уваги приділятимуть зазначеним аспектам, адже вони також відіграють значну роль у створенні умов для захисту прав людини.

Таким чином, все більшу роль у діяльності ЄС починають відігравати права людини та соціальні аспекти. Лісабонський договір розширив та посилив місце прав людини та соціального курсу ЄС на світовій арені. Економічний та соціальний добробут громадян поступово стають провідними векторами економічної та соціальної політики ЄС.

Список використаних джерел

1. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/40/f450346n12.pdf?noattach=1>.
2. De Schutter Olivier (2018). The European pillar of social rights and the role of the European Social Charter in the EU legal order. Secretariat of the European Social Charter and of the CoE-FRA-ENNHRI-Equinet Platform on Economic and Social Rights. Mode of access: <https://rm.coe.int/study-on-the-european-pillar-of-social-rights-and-the-role-of-the-esc-/1680903132>.
3. Rasnača Zane (2019). Who is in charge of the European Pillar of Social Rights? // Green European Journal. Mode of access: <https://www.Greeneuropeanjournal.eu/who-is-in-charge-of-the-european-pillar-of-social-rights/>.
4. Spilda Vladimir (2009). Social aspects of the Lisbon Treaty. Conference of European Churches «Shaping European Economic and Social Policies in Times of Uncertainty». Speech. European Parliament – Brussels. Mode of access: http://www.ceceurope.org/wp-content/uploads/2016/01/CSCsocialconflisbont_ready.pdf
5. Štefánková Zuzana (2013). Social policy after the treaty of Lisbon and the charter of fundamental rights of the European Union // Dny práva 2012. Část 8, Právo Evropské unie po Lisabonu. Evropská unie a mezinárodní právo [elektronický zdroj] : [sborník příspěvků] = Days of Law 2012. – 1. vyd. – Brno : Masarykova univerzita,

2013. – S. 1731-1741. Mode of access: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/pravoEU/StefankovaZuzana.pdf.

6. The European Pillar of Social Rights in 20 principles. European Commission. Mode of access: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en.

7. Tilly Pierre (2007). Social Europe and European social policies. Origins, challenges and instruments. Université catholique de Louvain, Louvain-la-Neuve (2007). Mode of access: https://www.cvce.eu/content/publication/2007/7/26/c1f2b13a-19fb-489a-9e64-fde5fba5120/publishable_en.Pdf.

УДК 341.24ЄС(043,2)

Волкова О.,
магістрантка 561 групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЛІСАБОНСЬКА УГОДА ЯК СИСТЕМА ЗМІН В УПРАВЛІННІ ЄС

Лісабонська угода була офіційно підписана 13 грудня 2007 р. та набула чинності 1 грудня 2009 року. Вона є новою системою принципів, якими у своїй діяльності керується Європейський Союз. Офіційна назва документу – Лісабонська угода про внесення змін в угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти, являє собою сукупність документів, що змінюють зміст та структуру попередніх установчих документів Євросоюзу. У ній містяться доповнені положення раніше укладених документів, а саме Римського, Маастрихтського, Амстердамського та Ніщцького [1].

Документ складається з двох частин: Договір про Європейський Союз та Договір функціонування Європейського Союзу. У Договорі про Європейський Союз визначаються загальні положення, які стосуються Європейського Союзу. Договір про функціонування Європейського Союзу ставить конкретні цілі політики ЄС, співпрацю з країнами та гуманітарну допомогу. Лісабонська угода вносить зміни у внутрішню і зовнішню політику, інституційну та правову сферу діяльності Європейського Союзу. У документі зазначено право законодавчої ініціативи громадян, а також забезпечується відкритість роботи Ради Європейського Союзу під час прийняття нею рішень та голосування [2].

Після підписання Лісабонської угоди було об'єднано три опори Європейського Союзу. Це: Європейське Співтовариство, Спільну зовнішню політику та політики безпеки, Співробітництво у сфері охорони порядку та правосуддя у кримінальних справах [1].

Інституційна система ЄС почала розширюватися після підписання Лісабонської угоди. До неї увійшли установи, що мають такі сфери діяльності як медицина, охорона навколишнього середовища, транспорт, фінанси, інтелектуальна власність, промисловість, захист прав людини, простір свободи безпеки й правосуддя, спільна зовнішня політика і політика безпеки [3].

Крім змін в інституційну сферу Лісабонська угода вносить впливає на процедуру прийняття рішень. Передбачається створення посади Президента Європейської Ради. Він обирається лідерами держав-членів ЄС та призначається на строк тривалістю 2,5 роки. Відповідно до угоди перед Президентом Європейської Ради постають нижче наведені завдання:

- 1) головування на засіданнях Європейської Ради;
- 2) представництво ЄС під час зовнішніх відносин відповідно до своїх повноважень;
- 3) надання Європейському Парламенту звіт з кожного засідання Європейської Ради;
- 4) забезпечення підготовки й проведення засідань у співпраці з Президентом Європейської Комісії і Радою із загальних питань.
- 5) сприяння досягненню і виробленню узгодженості в Європейській Раді [3].

Також вводиться нова посада – Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки. Перед ним ставляться такі завдання як проведення спільної зовнішньої політики Євросоюзу і політику безпеки, головування в Раді закордонних справ, забезпечення узгодженості Союзу з питань зовнішнього впливу, ведення діалогу з країнами від імені Європейського Союзу [2].

Даний документ визначає головний принцип діяльності політичної влади: принцип наділення компетенцією. Відповідно до нього, Європейський Союз не має права виходити за межі своїх повноважень наданих державами – членами, крім того має суворо дотримуватися норм зазначених в установчих документах. В угоді також приділяється увага необхідності дотримання принципу пропорційності під час поділу повноважень між ЄС та державами – учасниками [1].

Окрім вище зазначених змін, Лісабонська угода змінює процес прийняття рішень в Раді Європейського Союзу. З 2014 року кваліфікованою більшістю є мінімум 55 % голосів членів Ради (15 країн) представляють мінімум 65 % населення Союзу. Меншість складають чотири держави-члени ЄС, які представляють 35 % населення Європейського Союзу [3].

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що Лісабонська угода – важливий крок в розвитку Європейського Союзу. Завдяки вищезгаданим змінам, створюється нова модель діяльності Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Деменко О. Ф. Європейський Союз після Лісабонської угоди / О. Ф. Деменко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – 2010. – № 19. – С. 396–403.
2. Смирнова К. В. Вплив Лісабонського договору на систему джерел права Європейського Союзу / К. В. Смирнова // Європейські студії і право. – 2011. – № 1 (3). – С. 7–14.
3. Краєвська О. Трансформація інституційно-правової системи ЄС за Лісабонським договором / О. Краєвська, Г. Утко // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 30. – С. 93-102.

УДК 321.7

Волинець К. В.,
магістрантка,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР ТА ЙОГО ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Договір реформування або Лісабонська угода – нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу. Офіційно іменується Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти (англ. *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community*). Офіційне підписання Лісабонської Угоди відбулося 13 грудня 2007 року, після чого документ підлягав ратифікації національними парламентами 27 держав Євросоюзу. Станом на 13 листопада 2009 року Угоду затвердили всі 27 країн ЄС. Угода набрала чинності 1 грудня 2009 року.

На початку XXI ст. Європейський Союз пережив непростий період свого розвитку: з'явилися нові виклики, що пов'язані як з поглибленням інтеграційних процесів, так із можливостями подальшого розширення Європейського Союзу.

Положення Лісабонського договору передбачають ряд суттєвих змін, спрямованих як на посилення інституцій ЄС, так і внутрішньої інтеграції загалом. Запроваджено нові керівні посади – Президент Європейської Ради та Високий представник з питань закордонних справ і безпекової політики, а також утворено новий орган – Європейська служба зовнішньої діяльності (дипломатичного відомства ЄС, яке практично буде відігравати роль «міністерства закордонних справ»).

Лісабонський Договір складається з двох частин:

- Договір про Європейський Союз,
- Договір про функціонування Європейського Союзу.

Договір про Європейський Союз визначає загальні положення, що стосуються Європейського Союзу. У ньому також викладені загальні положення із зовнішніх зв'язків ЄС. Договір про функціонування Європейського Союзу встановлює конкретні цілі політики ЄС, співпрацю з третіми країнами та гуманітарну допомогу.

Вводиться посада Високого представника із закордонних справ та безпекової політики, що водночас буде Віце-президентом Європейської Комісії. Ця посада перебуває одночасно і в структурі Ради ЄС (що представляє держави-члени Союзу), і в структурі Європейської Комісії. Військові потужності залишаються у підпорядкуванні держав-членів ЄС. Відповідно до Договору, держави-члени ЄС мають надати в розпорядження Союзу свої військові потужності для реалізації спільної безпекової та оборонної політики. Однак, у Договорі чітко сказано, що будь-які рішення у цій сфері ухвалюються тільки одноостайно, будь-яка держава ЄС має право виступати проти таких операцій, а будь-які внески до них мають відбуватися добровільно. Лісабонський договір істотно збільшує кількість сфер, де рішення ухвалюватимуться кваліфікованою більшістю, а не одноостайно. Іншими словами, у цих сферах держави-члени ЄС втрачають право вето. Серед них – сфера свободи, безпеки та юстиції (прикордонний контроль, надання притулку, імміграція), деякі питання у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики, сфери енергетики, інтелектуальної власності, гуманітарної допомоги тощо. Лісабонський договір передбачає створення нової посади – «постійного» Президента Європейської Ради, що обирається самою Європейською Радою (лідерами держав-членів ЄС). Він або вона призначаються на строк у 2,5 роки, і відповідає не лише за головування у Європейській Раді, а і за зовнішнє представництво Союзу стосовно питань спільної зовнішньої та безпекової політики. Договір містить статтю про можливість вільного виходження держави-члена ЄС з Європейського Союзу. Це є новацією і чітким сигналом, що членство у Європейському Союзі є цілком добровільним.

Отже, виходячи з вище сказаного, можна зробити такий висновок. Лісабонський договір визначає цілі та цінності ЄС: забезпечувати людям простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів; працювати задля сталого розвитку Європи; сприяти соціальній справедливості та соціальному захисту; сприяти економічній, соціальній та територіальній згуртованості держав-членів ЄС; підтримувати та поширювати цінності ЄС; робити внесок у захист прав людини, зокрема прав дитини.

Бойко А. О.,
магістрант,
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ГРОМАДЯНСТВА В ЄС

Одним із проявів суверенітету держави є здатність вирішувати питання хто є її громадянином. Настільки ефективно будуть врегульовані в країні ці відносини залежить її безпека та стабільність. Формування національного законодавства у сфері громадянства не може відбуватися без врахування міжнародних стандартів, світових процесів та визначених Україною пріоритетів свого розвитку.

Так, наша держава засвідчила прагнення бути рівноправним членом Європейського Союзу (надалі – ЄС). Доказом цього слугує прийняття деяких нормативно-правових актів та поступова адаптація вітчизняних інститутів до вимог ЄС. У зв'язку з цим, набувають своєї актуальності дослідження, присвячені з'ясуванню особливостей правового регулювання відносин у сфері громадянства. Адже, це дозволить прослідкувати умовну межу між членством в Спільності та збереженням державою свого суверенітету.

Варто відмітити, що прийняття нормативних актів на рівні ЄС та його держав-членів відбувається із дотриманням існуючих міжнародних норм у цій сфері. Мова йде про: Загальну декларацію прав людини 10.12.1948 року, Конвенцію про скорочення без громадянства від 30.08.1961 року, Конвенцію про скорочення випадків багатогромадянства та про військову повинність у випадках багатогромадянства від 06.05.1963 року, Конвенцію про права дитини від 20.11.1989 року та інші.

В науковій літературі відмічається, що громадянство ЄС має свої особливості. Зокрема, І. В. Яковюк зазначає, що конструкції «громадянство ЄС» та «громадянство держави» не тотожні за змістом. ЄС – це не суверенне утворення, а тому зв'язок між ними та особами, які визнаються його громадянами, не може бути ідентичним за змістом зв'язку між державою та її громадянами [1, с. 15]. А. О. Покровська робить висновок про субсидіарний характер громадянства ЄС, що характеризується наступними ознаками: громадянство ЄС не може впливати на сукупність прав та обов'язків, наданих громадянину певної держави на національному рівні; громадянство ЄС набувається автоматично у зв'язку з наявністю громадянства держави-члена; наявність громадянства ЄС автоматично формує новий каталог прав особи [2].

У прийнятому 07.02.1992 року Договорі про ЄС було вперше закріплено положення про громадянство Союзу. Так, відповідно до ч. 2 ст. 2 цього акту ЄС надає своїм громадянам простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів, в рамках якого забезпечується вільне пересування у взаємозв'язку з відповідними заходами з питань контролю зовнішніх кордонів, надання притулку, імміграції, а також запобігання злочинності та боротьби з цим явищем [3].

У ст. 20 Договору про функціонування ЄС закріплено, що кожен, хто має громадянство однієї з держав-членів, є громадянином Союзу. Громадянство Союзу є додатковим до національного громадянства, не замінюючи його. Громадяни Союзу мають права й обов'язки, передбачені у Договорах. Вони мають, серед іншого:

а) право на вільний рух та проживання в межах території держав-членів;

б) право обирати та бути обраними на виборах до Європейського Парламенту та на місцевих виборах в своїй державі-члені проживання на таких самих умовах, як і громадяни цієї держави;

в) право користуватися на території третьої країни, де не представлена держава-член, громадянами якої вони є, захистом дипломатичних представництв і консульств будь-якої держави-члена на тих самих умовах, що й громадяни цієї держави;

г) право на звернення до Європейського Парламенту, Європейського Омбудсмена та установ і дорадчих органів Союзу будь-якою мовою Договору та отримання відповіді цією ж мовою.

Ці права реалізуються відповідно до умов та обмежень, визначених Договорами та заходами, ухваленими відповідно до Договорів [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що однією з особливостей громадянства в державах-членах ЄС є те, що всі громадяни таких країн є автоматично громадянами ЄС. У ст. 20 Договору про функціонування ЄС закріплено, що громадяни мають права й обов'язки, передбачені в Договорах. Невичерпний перелік прав у цій нормі закріплений. Проте, обов'язки громадян ЄС не є визначеними. Можна припустити, що до них варто відносити обов'язки, які передбачені внутрішнім законодавством держав-членів.

Як зазначає з цього приводу І. В. Яковюк, національне громадянство до кола основних обов'язків традиційно відносить військовий обов'язок та обов'язок сплати податків. Вочевидь, намір закріплення аналогічних обов'язків за громадянином Союзу неодмінно викликало б протидію з боку держав-членів Євросоюзу, оскільки це фактично передбачало б передачу останньому реалізації низки принципів для збереження суверенного статусу державної влади прав, а отже, зайвий раз зачіпало б болісну для ЄС проблему державного суверенітету [1, с. 21].

Крім цього, слід звернути увагу й на порядок набуття та припинення громадянства ЄС. В результаті проаналізованої ст. 20 Договору про функціонування ЄС варто зробити висновок, що громадянство ЄС має особа, в якій наявне громадянство держави-члена. Щодо його припинення ніяких положень в цьому акті не має. Можна припустити, що це відбувається у випадку втрати громадянства держави-члена. Процедурні аспекти набуття та втрати громадянства ЄС регламентуються національним законодавством кожної країни. На рівні ЄС була запроваджена окрема концепція громадянства під назвою – «цивільне громадянство». У європейському контексті воно означає не стільки розробку окремого зводу правил для іммігрантів, скільки прихильність базовим принципам прав і обов'язків громадянина, які поширювалися б на всіх осіб, які легально проживають в Євросоюзі [4, 40]. Вищезазначена концепція була відображена в Директиві Ради 2003/109/ЄС від 25.11.2003 року про статус громадян третіх країн, які проживають на довготривалій основі. Цим актом передбачено особливе правове положення «громадян третіх країн», які проживають на довготривалій основі на території ЄС. Директива закріплює основу та порядок набуття ними статусу «довготривалого резидента», що підтверджується спеціальним дозволом на проживання. Власник такого дозволу у багатьох сферах прирівнюється до прав громадян держав-членів [5]. Так як ця Директива належить до законодавства ЄС, то її положення мають бути відображені в національному праві.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, варто відмітити, що дослідження досвіду функціонування інституту громадянства в ЄС має свою теоретичну та практичну значущість. Адже Україна є потенційним кандидатом на вступ до Союзу. А це, в свою чергу, обумовлюватиме концептуальну видозміну окремих норм у сфері громадянства з метою їх адаптації до вимог ЄС. Так, громадяни держав-членів ЄС автоматично набувають статус громадян Союзу. Це дає їм серед інших право: на вільний рух та проживання в межах території держав-членів; право обирати та бути обраними на виборах до Європейського Парламенту; право на звернення до Європейського Парламенту, Європейського Омбудсмана та установ і дорадчих органів Союзу будь-якою мовою Договору та інші права. На відміну від прав, обов'язки громадян ЄС на рівні Союзу не визначені. Вважаємо, що до них варто відносити обов'язки, які передбачені внутрішнім законодавством держав-членів. В ЄС розроблена та нормативно регламентована концепція «цивільного громадянства», яка не відома українському праву. Вона передбачає особливе положення громадян окремих країн, що проживають на довготривалій основі на території ЄС.

Список використаних джерел

1. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством / І. В. Яковюк // Проблеми законності. – 2010. – №107. – С. 13-22.
2. Покровська А. О. Громадянство Європейського Союзу: проблеми визначення та альтернативи / А. О. Покровська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14958/1/Pokrovska_320-325.pdf
3. Договір про ЄС від 07.02.1992 року (консолідована версія станом на 01.01.2005 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029/ed20050101
4. Янковський С. А. Проблеми гармонізації законодавства держав-членів ЄС щодо інституту громадянства // Юрист України. – 2011. – № 4(17). – С. 36-41.
5. Директива 2003/109/ЄС от 25.11.2003 г. о статусе граждан третьих стран, проживающих на долгосрочной основе [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://iconinvest.ru/zakonodatelstvo/30-zakonodatelstvo/direktiva-2003-109-es-soveta-ot-25noyabrya-2003-g-o-statuse-grazhdan-tretikh-stran-prozhivayushchikh-na-dolgosrochnoj-osnove-perevod-na-russkij-yazyk/53-direktiva-2003-109-es-soveta-ot-25-noyabrya-20>.

УДК 341.241.2(4-612ЄС)(043.2)

Семенова І. М.,

студентка,

спеціальність «Соціальна робота»,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗНАЧЕННЯ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ ДЛЯ ЄС

Для країн, які так довго воювали, європейська інтеграція стала найуспішнішим проектом в історії. Але ми живемо у непередбачувані часи. 25 березня 2017 року Європейський Союз відзначив 60 років з часу підписання Римських договорів – першого кроку в напрямі об'єднаної Європи. В 2019 році підводяться підсумки з дня прийняття Лісабонської угоди – нової базової угоди щодо принципів функціонування Європейського Союзу.

Розробка проекту Конституції ЄС, що мала стати основоположним документом Європейського Союзу, стала першою спробою реформування ЄС. Питання про необхідність створення єдиної Конституції для всіх європейських держав, що входять у Союз, з'явилося після саміту в Копенгагені, що відбувся в 1993 році, на ньому вперше було озвучено

ідею можливого розширення Європейського Союзу за рахунок країн Центральної та Східної Європи. Проект Конституції визначав ЄС як «союз європейських держав, котрі, зберігаючи свою національну самобутність, проводять тісне співробітництво на європейському рівні і здійснюють низку схожих повноважень на федеральному рівні».

29 жовтня 2004 року у Римі, проект Конституції було підписано, однак процес її ратифікації у деяких державах-членах провалився. Серед основних причин провалу була занепокоєність чинних та майбутніх держав-членів можливістю обмеження державного суверенітету та передання важливих повноважень з національного на наднаціональний рівень.

23 липня 2007 року у Лісабоні відбулася міждержавна конференція, яка мала на меті просування реформ та пошук альтернативи конституційному договору. Через відсутність консенсусу серед держав-членів щодо положень конституційного договору було прийняте рішення розробити новий договір. 13 грудня 2007 року глави держав-членів ЄС підписали Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейської Спільноти, який набув чинності 1 грудня 2009 року після ратифікації усіма державами-членами ЄС відповідно до їхніх конституційних процедур.

Різниця між Конституційним договором та Лісабонським договором полягає у тому, що в той час як Конституція мала на меті замінити собою Договори про заснування ЄС, Лісабонський договір лише доповнював та вносив до них зміни. Президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу урочисто заявив: «Лісабон завжди був місцем зустрічі Європи зі світом. Сьогодні він став місцем зустрічі Європи із самою собою».

Формально договір не є Конституцією, так як у ньому відсутні згадки про гімн та прапор. Але документ зберіг всі ключові постанови про реформи, що були в первинному документі – Євроконституції. Положення Лісабонського договору передбачили ряд суттєвих змін, спрямованих як на посилення інституцій ЄС, так і внутрішню інтеграцію загалом. Було запроваджено нові керівні посади – Президент Європейської Ради та Високий представник з питань закордонних справ і безпекової політики, а також утворено новий орган – Європейська служба зовнішньої діяльності (дипломатичного відомства ЄС, яке практично сьогодні відіграє роль «Міністерства закордонних справ»).

Лісабонський Договір складається з двох частин: Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. Договір про Європейський Союз визначає загальні положення, що стосуються Європейського Союзу. У ньому також викладені загальні положення із зовнішніх зв'язків ЄС. Договір про функціонування Європейського Союзу встановлює конкретні цілі політики ЄС, спів-

працю з третіми країнами та гуманітарну допомогу. Лісабонським договором було зроблено такі нововведення: 1) ключові зміни внутрішньої політики; 2) ключові зміни зовнішньої політики; 3) інституційні та правові зміни.

Щодо перетворень у внутрішній політиці ЄС, то Лісабонський договір вніс певні зміни в ряді областей, включаючи: розширення політики, регіональні справи, конкуренцію, навколишнє середовище, освіту і культуру, транспорт, оподаткування, промислову політику, споживчу політику та охорону здоров'я. Введено посаду Високого представника із закордонних справ та безпекової політики, що водночас є Віцепрезидентом Європейської Комісії. Ця посада перебуває одночасно і в структурі Ради ЄС (що представляє держави-члени Союзу), і в структурі Європейської Комісії. Відповідно до Договору, держави-члени ЄС надають в розпорядження Союзу свої військові потужності для реалізації спільної безпекової та оборонної політики. Однак, у Договорі чітко сказано, що будь-які рішення у цій сфері ухвалюються тільки одностайно, будь-яка держава ЄС має право виступати проти таких операцій, а будь-які внески до них мають відбуватися добровільно.

Лісабонський договір істотно збільшив кількість сфер, де рішення ухвалюються кваліфікованою більшістю, а не одностайно. Іншими словами, у цих сферах держави-члени ЄС втрачають право вето. Серед них – сфера свободи, безпеки та юстиції (прикордонний контроль, надання притулку, імміграція), деякі питання у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики, сфери енергетики, інтелектуальної власності, гуманітарної допомоги тощо.

Лісабонський договір передбачив створення нової посади – «постійного» Президента Європейської Ради, що обирається самою Європейською Радою (лідерами держав-членів ЄС). Він або вона призначаються на строк у 2,5 роки, і відповідає не лише за головування у Європейській Раді, а і за зовнішнє представництво Європейського Союзу стосовно питань спільної зовнішньої та безпекової політики.

Договір містить статтю про можливість вільного виходження держави-члена ЄС з Європейського Союзу. Це є новацією і чітким сигналом, що членство у Європейському Союзі є цілком добровільним. Лісабонський договір визначає цілі та цінності ЄС: забезпечувати людям простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів; підтримувати та поширювати цінності ЄС; працювати задля сталого розвитку Європи; сприяти соціальній справедливості та соціальному захисту; сприяти економічній, соціальній та територіальній згуртованості держав-членів ЄС; робити внесок у захист прав людини, зокрема прав дитини.

Отже, Лісабонський договір є результатом оптимізованої інституційної рівноваги між великими й малими державами-членами, надна-

ціональними й міжурядовими чинниками, що об'єктивно надає змогу розширеному Європейському Союзу функціонувати більш узгоджено та ефективно у межах реалізації спільної політики і на міжнародній арені. Все упорядковано так, щоб держави, які бажають у подальшому поглиблювати інтеграцію у межах Європейського Союзу, не були зв'язані обмеженнями, що накладалися б іншими державами-членами, які не бажають йти таким шляхом. Лісабонський договір відкриває перспективи для побудови багатовекторного Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу / О. Гладенко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – №1(11). – С. 73–77.

2. Березовська. І. А. Лісабонська угода як правова основа для регулювання зовнішніх відносин Європейського Союзу / І. А. Березовська, О. М. Лисенко // Часопис Київського Університету права, 2011 р. – С. 307-311.

УДК 351.74+347.97/.99(4-612ЄС)(043.2)

Щербина Ю. М.,

спеціаліст Інгульського відділу

Миколаївської місцевої прокуратури № 2, м. Миколаїв

ПОСИЛЕННЯ МІЖВІДОМЧОЇ СПІВПРАЦІ ПРАВООХОРОННИХ І СУДОВИХ ОРГАНІВ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС

Інтеграційний курс України до Європейського Союзу вимагає приведення основних інститутів суспільно-державного життя у відповідність до європейських вимог і стандартів. Це стосується і організаційно-правових засад організації та функціонування правоохоронних органів.

Особливістю сучасного стану розбудови системи правоохоронних органів є посилення міжвідомчої співпраці правоохоронних і судових органів країн-членів ЄС, утворення спеціальних структур, котрі відіграють важливу роль у боротьбі із злочинністю, крім національних правоохоронних органів. Мова йде про наднаціональні органи, які забезпечують правоохоронну діяльність, а саме: Європейська поліція (Європол), Генеральний директорат внутрішніх справ, Євроюст, Європейський офіс із боротьби із шахрайством, Європейська інформаційна мережа у сфері правосуддя, інші спеціалізовані органи. Це основні правоохоронні органи ЄС, створені з метою сприяння розвитку спів-

робітництва держав-членів ЄС у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю в межах Євросоюзу. Європол і Євроюст виконують конкретні завдання взаємної допомоги, координують зусилля між органами поліції, митної та міграційної служб, юстиції ЄС [5].

Створення Європолу обумовлено Маастрихтським договором. Він розпочав роботу у вигляді підрозділу з боротьби з незаконним обігом наркотиків (EDU), поступово додавалися підрозділи, що спеціалізувалися на боротьбі з іншими видами злочинної діяльності. Конвенція про Європол 1995 р. була ратифікована всіма державами-членами ЄС й набула чинності з 1 жовтня 1998 р. [1]. Мандат агентства був розширений і дав Європолу повноваження з боротьби з усіма формами міжнародної злочинності. Серед категорій злочинів, що входять до компетенції Європолу: нелегальна торгівля наркотичними засобами; нелегальна торгівля радіоактивними та ядерними субстанціями; підготовка й здійснення нелегальної імміграції; викрадання автомобільного транспорту; тероризму; відмивання брудних грошей за допомогою кримінальних структур; торгівля людьми та поширення дитячої порнографії; підробки грошей (передусім євро, уключаючи підробку банківських карток). Крім того, є пріоритетними для Європолу злочини проти особи, фінансові злочини й кіберзлочинність. Агентство займається такими справами, якщо до них причетні організовані кримінальні структури та якщо ці злочини стосуються інтересів двох і більше держав-членів ЄС. Згідно з рішеннями Ради ЄС до компетенції Європолу додатково передано злочини проти життя, свободи й особистої недоторканності; проти власності, суспільних інтересів і у сфері фінансової діяльності; деякі злочини у сфері незаконної комерційної діяльності й проти навколишнього середовища [2, 4].

Європол взаємодіє з правоохоронними органами, зокрема поліцейськими держав-членів ЄС, у таких формах: полегшує обмін інформацією (відповідно до національного законодавства держав-членів ЄС) між офіцерами зв'язку Європолу (ELOs); забезпечує проведення заходів національними поліцейськими силами оперативним аналізом інформації; готує стратегічні рапорти (оцінки загрози зростання кількості тих чи інших злочинів) й аналізи кримінальної активності на підставі інформації, наданої державами-членами ЄС, зібраної самим Європолом або отриманої з інших джерел; під контролем і під юридичну відповідальність зацікавлених держав Європол забезпечує експертизу та технічну підтримку розслідувань і поліцейських операцій, що здійснюються в межах ЄС; сприяє розвитку аналітичних поліцейських підрозділів і гармонізації методів ведення слідства в державах-членах ЄС [5].

Аналогічно діє й агентство Євроюст – орган ЄС, сформований 2002 р., щоб підвищити ефективність діяльності правоохоронних органів держав-членів ЄС у сфері розслідування та судового переслідування осо-

бливо небезпечних міжнародних злочинів і, передусім, організованої злочинності [1]. Головними його завданнями є підтримання й зміцнення координації і співробітництва національних органів слідства, обвинувачення у сфері тяжких злочинів, що впливають на дві та більше держави-члени ЄС або потребують спільного обвинувачення, яке ґрунтується на проведених операціях й інформації, наданій органами держав-членів і Європолем. Завдання можуть включати ініціювання кримінальних розслідувань, які проводять компетентні національні органи, зокрема щодо злочинів проти фінансових інтересів ЄС; координацію розслідувань та переслідувань, зміцнення судового співробітництва, зокрема через урегулювання конфліктів юрисдикцій і за допомогою тісної співпраці з Європейською судовою мережею [3]. Із цією метою Євроюст координує роботу національних прокуратур й інших правоохоронних відомств держав-членів ЄС, які займаються кримінальним переслідуванням або розслідуванням кримінальних справ.

З метою встановлення й підтримки співробітництва між Європолем та Євроюстом, покращення координації для й підвищення ефективності в боротьбі з тяжкими міжнародними злочинами уникнення дублювання роботи цих органів укладено Угоду 2004 р. «Agreement between Euro just and Europol». Євроюст посилює координацію дій між національними поліцейськими та судовими органами, створюючи тим самим усім правоохоронним органам держав-членів ЄС умови для ефективної боротьби зі злочинністю. Для його діяльності характерне поєднання принципів індивідуальності й колегіальності (через колеґії, комітети).

Євроюст водночас є ключовим помічником Європейського парламенту, Ради й Комісії, тим самим наділений місією привілейованого партнерства із судовими магістратами, системою європейських судів і спеціальними правоохоронними організаціями (Європейська інформаційна мережа у сфері правосуддя, Європейський офіс з боротьби із шахрайством OLAF, тощо). Щоб забезпечити в роботі Євроюсту компетентність і належний професіоналізм, його склад комплектується з посадових осіб правоохоронних органів усіх держав ЄС.

Спільна робота країн ЄС з протидії злочинності вимагає інтенсивної співпраці правоохоронних органів, тому роль координуючого інституту в цій справі відведено Постійному комітету оперативного співробітництва з внутрішньої безпеки, сформованому за Лісабонським договором 2007 р.

Отже, вплив інтеграційних процесів на європейському континенті, практика спільної наднаціональної політики у сфері внутрішніх справ і захисту прав людини, а також інші фактори необхідно враховувати й у практиці правоохоронних органів України.

Список використаних джерел

1. Convention Based on Article K. 3 of the Treaty on European Union on the Establishment of a European Police Office: EU. Brussels, 18 July 1995 SN 3549/95/ Official Journal of the European Communities. – 1995. – 27 November. – P. 2–32.
2. Білас А. І. Суб'єкти правоохоронної діяльності країн ЄС: теоретичні й практичні аспекти / А. І. Білас // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2015. – № 3 (96). – С. 198–208.
3. Європейські інституції та права людини в Європі: Резолюція 2041 (2015) від 06.03.2015 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://instzak.rada.gov.ua/instzak>. – Загол. з екрану.
4. Камінська Н. В. Пріоритети реформування правоохоронних органів у контексті євроінтеграційного курсу України / Н. В. Камінська // Актуальні проблеми реформування правоохоронних органів : матеріали міжнар. наук. – практ. конф. (Дніпропетровськ, 28–29 берез. 2014р.). – Дніпропетровськ. – 2014. – С. 41–43.
5. Каркач П. Координація діяльності правоохоронних органів держав-членів Європейського Союзу/ П. Каркач // Історико-правовий часопис. – 2013. – № 1. – С. 127-134.

СЕКЦІЯ: Політичні аспекти європейської інтеграції після прийняття Лісабонського договору

УДК 328.184

Яровой Т. С.,
канд. наук з держ. упр.,
доцент, доцент кафедри публічного адміністрування,
МАУП, м. Київ

**ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЛОБІЮВАННЯ
ТА ПІДХОДИ ДО ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Однією з найглибших проблем сучасної української наукової думки, притаманних більшості представників суспільних наук, можна вважати діалектику національного та європейського векторів розвитку. Коли мова йде про апроксимацію, адаптацію, гармонізацію тих чи інших законодавчих норм Європейського Союзу, в ході реформування будь-якого органу державної влади, або й соціальної інституції, ряд дослідників, вслід за політиками, готові активно підтримувати будь-які ініціативи. Такий підхід найчастіше обґрунтовується офіційно окресленим геополітичним вибором України, орієнтованим на реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [1]. При цьому, дослідники не тішать себе ілюзіями стосовно взаємності інтеграційного процесу. Зокрема, В. І. Муравйов відверто зазначає, що «здійснюючи гармонізацію, Україна повинна враховувати, що цей процес має односторонній характер, оскільки йдеться не про взаємні кроки з обох сторін щодо узгодження своїх правових норм, а тільки про зміни в українському законодавстві з метою його гармонізації з нормами Євросоюзу» [2, с. 266]. Таким чином, відкритим лишається питання, яким має бути механізм «гармонізації»?

Останні 2-3 роки можна спостерігати активізацію обговорення законопроектів, присвячених лобізму. З 2016 року у Верховній Раді України було зареєстровано принаймні 4 законопроекти, кожен з яких має своїх прихильників та популяризаторів. Окремі з них намагаються поєднати просування того чи іншого законопроекту з просуванням тих чи інших ідей щодо запозичення зарубіжного досвіду. Так, наприклад, аналітик інформаційного агентства Syta News Світлана Небилович, у своїй публікації «Лобіювання в Європі та Америці: як це працює», судячи по змісту, присвяченій пропаганді законопроекту «Про лобіювання (№ 5144-1)» [3], зазначає, що «важливою відмінністю між лобі-

юванням у США та країнами Європи є те, що депутати ЄС є вільними у своїх зв'язках з лобістами. У Великій Британії, до прикладу, члени парламенту навіть можуть бути лобістами, коли у США політики та держпосадовці не можуть працювати в іншій галузі, мати додаткову форму заробітку та брати участь в бізнесі» [4]. Такі твердження видаються нам доволі сумнівними, в першу чергу, з огляду на відсутність єдиного для ЄС підходу до регулювання діяльності лобістів. Особливо цікавою з цієї точки зору є реакція Комітету з питань європейської інтеграції, окреслена у висновку до законопроектів «Про забезпечення прозорості та законності комунікації з суб'єктами владних повноважень» (Зареєстровано за № 7129 від 20.09.2017 р.). На думку членів комітету «зазначений законопроект не належить до пріоритетних сфер адаптації законодавства України до законодавства ЄС, або регулюється національним законодавством країн-членів ЄС, а отже, не потребує експертного висновку Комітету щодо відповідності законопроектів міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції» [5]. Тобто, відповідно до позиції Комітету, розробникам законопроектів, присвячених лобізму, немає сенсу орієнтуватися на законодавство ЄС, і доречно приділяти увагу лише відповідним законам окремих країн-учасниць.

Однак, в даному контексті постає питання вибору підходів до регулювання лобізму. Дослідники, характеризуючи національне представництво і вплив на ухвалення рішень в раді ЄС, схиляються до поділу держав (учасниць ЄС) на три категорії: до першої відносять ті держави, вплив лобі-груп на ухвалення політичних та управлінських рішень в яких є визначальним (Німеччина, Франція, Велика Британія, а також Італія та Іспанія); до другої – країни Північної та Центрально-Східної Європи (зокрема Нідерланди, Бельгія, Швеція, Фінляндія, Ірландія, Австрія, Польща, Чехія, Угорщина), національна практика лобі-діяльності в яких здійснюється на основі законодавства про реєстрацію груп тиску; до третьої потрапляють країни Балтії та Південно-Східної Європи (зокрема Естонія, Греція, Мальта, Кіпр, Болгарія і Румунія), легітимізація лобістської діяльності в яких тривалий час перебувала на стадії розгляду законопроектів про лобізм [6]. З огляду на таке розмаїття «позитивного європейського досвіду», ключовим є питання, що саме і як саме пропонується апроксимувати в Україні?

Наприклад, у ФРН наразі відсутній єдиний закон про лобізм. Тому в якості правової основи для лобізму часто розглядається Конституція ФРН, де сказано, що «всі німці мають право створювати об'єднання й товариства» (ст. 9 п. 1), а партії (згідно з п. 1 ст. 21) «сприяють політичному волевиявленню народу» [7]. При цьому діє ряд нормативних актів, які регулюють лобістську діяльність опосередковано, зокрема: положення «Про реєстрацію союзів та їхніх представників при Бундес-

тазі», відомчі норми, що регламентують відносини органів законодавчої та виконавчої влади з лобі-агентами, «Кодекс поведінки члена Бундестагу», «Єдине положення про федеральні міністерства» та інші [8]. Застосування порівняльно-правового методу дозволяє нам стверджувати, що подібний рівень регуляції лобізму в Україні вже є. Але чому тоді вітчизняний лобізм залишається в тіні, на відміну від ФРН? Ймовірно, причиною такого явища є сукупність факторів, що обумовлюють відмінності між політичним, економічним, соціальним, ментальним, культурним життям в Україні та ФРН. Більше того, нам не вдається знайти жодну з країн ЄС, в якій згадані параметри корелюватимуться з українськими. Це не означає, що досвід країн ЄС щодо формування нормативно-правової бази регулювання лобізму не є корисним для України. Але це свідчить про недоцільність апроксимації зарубіжного досвіду без урахування вітчизняних реалій, що нарешті повинні визнати як науковці, так і політики.

На щастя, у випадку правового регулювання лобізму, ми можемо собі дозволити «часткову гармонізацію», або й взагалі відсутність такої. Адже, зрештою, євроінтеграційний вектор нашої держави має бути не самоціллю, а інструментом, орієнтованим на становлення можливої, сильної України.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України № 2680-VIII від 7 лютого 2019 року. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n9>.

2. Муравйов В. І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика) / В. І. Муравйов. Київ, Академ-Прес, 2002. 425 с.

3. Проект Закону «Про лобіювання» № 5144-1 від 05.10.2016 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60191.

4. Лобіювання в Європі та Америці: як це працює. SYLA NEWS URL: <https://syła.news/2018/06/18/lobiyuvannya-v-yevropi-ta-amerytsi-yak-tse-pratsyuye-analityka/>.

5. Проект Закону «Про забезпечення прозорості та законності комунікації з суб'єктами владних повноважень» № 7129 від 20 вересня 2017р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62573.

6. Яровой Т. С. Європейський лобізм, як дороговказ для вітчизняних законотворців: досвід Республіки Польща та Литовської Республіки // Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1279.2017.№8>.

7. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland URL: <https://www.bundestag.de/grundgesetz>.

8. Яровой Т. С. Особливості інституту лобізму в Німеччині // Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1282.2017.№12>.

УДК 341.231.14:327.39](485:477)

Тихоненко І. В.,
канд. пед. наук, старший викладач
кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ШВЕЦІЇ НА УКРАЇНСЬКОМУ НАПРЯМІ

Однією із глобальних проблем сучасності у XXI столітті є дотримання прав людини, рівність та повага до кожної особистості. У свою чергу, дотримання прав людини є однією із засад діяльності Європейського Союзу, що втілено у комплексі європейських цінностей. Україна, як держава, що визначила пріоритетним напрямом своєї зовнішньополітичної стратегії саме європейську інтеграцію, намагається створювати механізми всеосяжного наближення до норм євроспільноти, зокрема і на ціннісному рівні.

Вагомим партнером для України є Швеція, яка вже досягла значного рівня впровадження та слідування європейським цінностям, а захист прав людини у цій державі є чи не одним із найбільш ефективних та пріоритетних завдань у державній політиці серед країн-членів ЄС. Саме Швеція разом із Польщею у 2008 році ініціювала Програму Східного партнерства в межах ЄС, яка спрямована і на Україну. Тому, Україна стає об'єктом реалізації ініціатив Стокгольма у межах ЄС, зокрема, і у сфері захисту прав людини.

Насамперед, варто зазначити про існуючий механізм забезпечення та реалізації прав людини у Швеції. У 2008 році уряд Швеції обрав вісім пріоритетних напрямків у своїй зовнішньополітичній роботі щодо прав людини: 1) Розбудова демократії у світі; 2) Зміцнення свободи вираження поглядів, що є моральною необхідністю і практичним інструментом у боротьбі за права людини. 3) Скасування смертної кари, так як вона несумісна з правами людини; 4) Бойові катування, як зловживання де б це не відбулося, а уряд Швеції підтримує організації, які допомагають жертвам катувань; 5) Захист верховенства закону та принципів права людини; 6) Захист прав людини та міжнародного

гуманітарного права, зокрема, Швеція наполягає, щоб усі держави дотримувалися норм міжнародного права; 7) Боротьба з дискримінацією, зокрема приділення особливої уваги правам жінок, дітей та людей з обмеженими можливостями [2].

У документі «Стратегія розвитку співробітництва Швеції в галузі прав людини, демократії та верховенства права на 2018–2022 рр. «зазначається про нагальність захисту окремої людини чи групи, які піддаються дискримінації, виключенню та маргіналізації, так як всі люди, незалежно від статі, віку, інвалідності, етнічної приналежності, віросповідання чи іншої віри, сексуальної орієнтації чи трансгендерів є особистостями та можуть користуватися своїми правами. Перспективними на думку шведського уряду є питання подолання бідності та сприяння справедливому та сталому розвитку [6].

Європейська конвенція про захист прав людини та основні свободи має статус правової основи законодавства Швеції у галузі прав людини з 1995 року [5]. У зовнішньополітичній діяльності Швеція визначила такі пріоритети у сфері прав людини: 1) Швеція може і повинна впливати на інші країни поважають права людини; 2) Права людини є універсальними і поширюються на всіх осіб світу, незалежно від країни, культури чи конкретної ситуації. 3) Права людини стосуються насамперед фізичних осіб, а їх захист – це відповідальність урядів держав [4].

Тому, права людини є однією із засад позиціонування Швеції на міжнародній арені і поширюються на сфери співробітництва з іншими державами. У свою чергу, Швеція є надійним партнером для України, а офіційний Стокгольм вважає російську агресію проти України найбільшим викликом європейській безпеці після Другої світової війни.

З часу Помаранчевої революції Швеція інвестувала в Україну чимало як з питань дипломатії, так і фінансової допомоги. Починаючи з 2005 року, кількість шведської допомоги Україні постійно зростає, досягаючи піків у 2009 році (36,3 млн. дол. США) та 2011 року (41,7 млн. дол. США). Деякий спад такої допомоги відбувся у 2010 році після змін зовнішньополітичного вектору України. Співпраця Швеції та України включала реформи в тих сферах, де Київ взяв на себе зобов'язання перед ЄС. Основними цілями допомоги Швеції у 2009–2013 роках були посилення інтеграції з ЄС у сфері демократичного управління та прав людини, а також ефективна експлуатація природних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Варто наголосити, що починаючи з 2014 року у сферу взаємодії Швеції та України більш активно було залучено гуманітарну допомогу внутрішньопереміщеним особам (3,2 млн. євро у 2016 році) [3, р. 14-15].

Сьогодні допомога Україні регулюється Стратегією Швеції щодо реформ у Східній Європі, Західних Балканах та Туреччині на 2014–2026 роки. Стокгольм виділив 8 мільярдів шведських крон (близько 905 мільйонів доларів) для фінансування стратегії. Фінансування для

України становить 7 мільйонів євро на різні проекти та програми протягом семи років. За рівнем отриманої допомоги Україна є абсолютним лідером не лише серед країн Східного партнерства, а й порівняно із Західними Балканами та Туреччиною [1].

Ще одна важлива складова діяльності Швеції – це підтримка правозахисних організацій в Україні як частина глобальних зусиль щодо покращення ситуації з правами людини, гендерної рівності та захисту вразливих груп (меншин, ЛГБТ-спільнот тощо). Швеція підтримує Харківську правозахисну групу, Українську Гельсінську спілку з прав людини, й Всеукраїнську громадську організацію «Гей-альянс Україна», зокрема, мета останньої – підвищити обізнаність про права ЛГБТ в Україні. З метою сприяння гендерній рівності Швеція підтримує Національний демократичний інститут, дослідницька діяльність якого спрямована на збільшення участі жінок у політиці [3, р. 17].

Всесвітній фонд дитинства, заснований королевою Швеції Сільвією, фінансує численні проекти допомоги українським дітям, у тому числі з зони АТО. Крім того, уряд Швеції виділив кошти на закупівлю сучасного мікрохірургічного обладнання для лікування військовослужбовців, поранених у зоні АТО у лікарні Дніпра. Швеція також бере участь у заходах Цільових фондів НАТО в Україні, спрямованих на медичну реабілітацію та Програму професійного розвитку. Швеція є шостим найбільшим донором гуманітарної допомоги Україні. Швеція виділила понад 10 мільйонів євро на допомогу жертвам в зоні конфлікту та внутрішньопереміщеним особам [3, р. 19].

Тобто, Швеція безперечно є державою, яка активно реалізує ціннісну політику ЄС у контексті власних зовнішньополітичних ініціатив. Чільне місце серед яких посідає забезпечення прав людини як складової ціннісної політики євроспільноти. Проявом активної імплементації правозахисної політики Швеції є й український напрям. Адже, Швеція надає значну фінансову допомогу та гуманітарну допомогу у форматі захисту прав людини, прав внутрішньопереміщених осіб, дітей, а також підтримує діяльність правозахисних організацій в Україні.

Список використаних джерел

1. Співпраця з Україною у сфері реформ // Посольство Швеції в Україні. URL: <https://www.swedenabroad.se/uk/embassies/ukraine-kyiv/aktuellt/nyheter/spivpraca-z-ukrajinoju-u-sferi-reform/>.
2. Diab E. Sweden and human rights // Sweden: official source for facts about Sweden, maintained and operated by the Swedish Institute. 2018. 2 October. URL: <https://sweden.se/society/sweden-and-human-rights/>
3. Gaidai D., Litra L. Foreign policy audit: Ukraine-Sweden. Discussion paper. Kyiv: Institute of World Policy, 2017. 43 p.

4. Government Communication 2003/04:20. Human Rights in Swedish Foreign Policy // Government Office of Sweden. URL: http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/040301/3e2f0d255a5e3a6938c1bc0678ff7d8e/s200304_20e.pdf.

5. Sanberg J. Human Rights in Sweden // Corte Interamericana de Derechos Humanos. URL: <http://www.corteidh.or.cr/tablas/R06835-4.pdf>.

6. Strategy for Sweden's development cooperation in the areas of human rights, democracy and the rule of law 2018-2022 // Government Office of Sweden. URL: https://www.government.se/49b9d3/contentassets/9f1870ad998f4b53a79989b90bd85f3f/rk_strategi-for-sveriges-utvecklingssamarbete_eng_webb22.pdf.

УДК 327.7(4-612ЄС+460)(043.2)

Хмель А. О.,

канд. іст. наук,

доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР ТА ІСПАНСЬКІ ПОЛІТИЧНІ ІНІЦІАТИВИ: ВІД РАТИФІКАЦІЇ ДО СЬОГОДЕННЯ

Лісабонська угода, за якою Європейський Союз функціонує по сьогодні, пройшла тривалий шлях, який розпочався з невдалої спроби прийняття Європейської Конституції 2004 року. Процес ратифікації також тривав достатньо довго – 2 роки. Першою країною, якій припала доля реалізувати нововведення і зміни у функціонуванні ЄС – була Іспанія, оскільки це була саме її черга головувати в Раді ЄС. Іспанія – країна зазвичай не надто активна через свої внутрішньополітичні проблеми, проте яка проявила свою здатність до ініціативи, рішучості та вміння впоратися з новими складнощами та обставинами. Наше завдання: проаналізувати політичні ініціативи Іспанії та їх зміст після ратифікації Лісабонської угоди, щоб зрозуміти яким чином національні інтереси Іспанії реалізуються поряд із спільними інтересами ЄС.

В більшій мірі ініціативи Іспанії під час її головування в Раді ЄС стосувалися саме впровадження в дію Лісабонської угоди, це так звані «маленькі кроки» для реалізації масштабної мети. Але помітною є і друга особливість ініціатив Іспанії, вони в першу чергу зачіпали не економіку, екологію чи внутрішню політику, а зовнішню політику. І якщо поглибитися, то проблеми, які в першу чергу цікавлять Іспанію і які вона прагне вирішити власними ініціативами в ЄС, стосуються безпеки і міграції. Іспанія часто виступає ініціатором (особливо під час свого головування в Раді ЄС) проведення конференцій і самітів з різних питань, більшість яких стосувалися саме зовнішньополітичних цілей ЄС. Ще під час обговорення положень Лісабонської угоди Іспанія заявила про недостатнє представництво в Парламенті ЄС (з цим

бажанням також виступали також Італія та Польща) і кількість представників від Іспанії збільшили на 4 євродепутата [2].

Зустрічі, консультації сприяли налагодженню / поглибленню / покращенню відносин ЄС з Японією, Китаєм, Південною Кореєю, країнами Європи: Російською Федерацією, Україною, Білоруссю, Близького Сходу, країнами Азії, Африки, Латинської Америки. Щодо тематики, то учасники конференцій прагнули розв'язати або попередити конфлікти в різних регіонах світу, вдосконалити європейську систему безпеки, сприяти економічному та політичному розвитку окремих країн. Але спостерігається тенденція, що більше всього ініціатив для вдосконалення та поглиблення відносин ЄС Іспанія пропонувала з країнами Латинської Америки (діла – ЛА).

Зокрема, перший семінар високого рівня з питань Східного партнерства (Мадрид, 27-28 січня 2010 р.) відбувся з ініціативи Міністерств закордонних справ Іспанії, Польщі та Чехії у форматі «27 + 6»: Інституції ЄС та міжнародні фінансові установи, аналітичні центри та, вперше, Росія, Туреччина та США. Семінар стосувався викликів Східного партнерства у трьох сферах: фінансовій, двосторонній та багатосторонній (провідні ініціативи та тематичні платформи). В наступні півроку Іспанією було ініційовано ще кілька зустрічей щодо розвитку Східного партнерства, наприклад, у Сопоті (Польща) 24 травня за активної участі Польщі.

Щодо Близькосхідного мирного процесу, то Іспанія використала можливість ініціювати діалог між усіма його сторонами шляхом узгодження рішення двох держав існувати в мирі та безпеці. Іспанія пропонувала ініціювати подальші непрямі переговори між ізраїльтянами та палестинцями, які підтримувались, незважаючи на політичні кризи, що виникали в регіоні.

Щодо ЛА, то в Мадриді 18 травня 2010 р. відбувся VI Саміт «ЄС – країни ЛА» з девізом «На шляху до нового етапу в міжрегіональній асоціації: інновації та технології на користь сталого розвитку та соціального залучення». Саміт був одним з найбільших успіхів іспанського Президентства, оскільки досягнув всіх поставлених цілей: було підписано Підсумкову (Мадридську) декларацію: (яка була набагато більш лаконічною і конкретною, ніж попередні) і закріпила втілення стратегічних міжрегіональних відносин щодо основних питань глобальної програми, прогресу, досягнутого у стратегічному партнерстві та зобов'язання щодо міжрегіонального (або дворегіонального) співробітництва в галузі науки, технологій та інновацій. Також підписано План дій на 2010–2012 рр., який конкретизував, забезпечив та продовжив виконання коло дій з шести областей, які прямо чи опосередковано пов'язані з центральною темою саміту, згруповані разом (наука, дослідження, технології та інновації в цифрову епоху; довкілля, зміни клімату та енергетика; регіональна інтеграція та соціальна та територіа-

льна згуртованість; освіта та зайнятість; міграція; боротьба з незаконним обігом наркотиків). Встановлено конкретні цілі та робочу програму, яка передбачає механізми діалогу, а також низку конкретних ініціатив співпраці, що визначають очікувані результати, а також фінансові ресурси на його виконання. План дій також врахував результати Форуму з питань науки і технологій, який відбувся 14 травня в Мадриді, також досягнення в інших сферах, таких як розширення програми EUROSOCIAL та в рамках структурованого діалогу з міграції (зустрічі на рівні експертів високого рівня в Мадриді та Брюсселі, засідання 17-18 лютого й 15-16 березня), з питань зайнятості та соціальної згуртованості (висновки Форуму ЄС-ЛАК, «Соціальна згуртованість: нові можливості для нових робочих місць», в Лімі 8-10 лютого) та соціального забезпечення (Підсумкове повідомлення Комітету з питань UEALC про координацію режимів соціального забезпечення, що проводиться в Алькала-де-Енарес 13-14 травня). Також була заснована Фундація EU-LAC: ініціатива, яку просувала Іспанія після Віденських самітів (2006 р.) та Ліми (2008 р.), а саме Фонд EU-LAC для сприяння зміцненню стратегічного партнерства і кращому взаємовизнанню.

Щодо безпеки та боротьби із тероризмом, Іспанія працювала над затвердженням політичної декларації принципів у боротьбі з тероризмом між ЄС та США. Ця декларація мала стати одним із найважливіших Документів, підписаних на саміті ЄС-США, який не відбувся, але Декларація була схвалена обома сторонами в червні. Для Іспанії боротьба із тероризмом була пріоритетним завданням, лідерство у вирішенні якого вона і проявила.

Ініціатива у напрямку покращення безпекового стану ЄС неодноразово виходила від Іспанії за часи її президентства. Одним з головних пунктів у всіх зустрічах на високому рівні стала передача функції скликання міністрів з оборони до Верховного представника Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. Також Верховний представник став самостійно приймати рішення у питаннях своєї виключної компетенції [1].

Під час іспанського головування в Раді ЄС було обговорено найбільш актуальні питання у сфері управління кризовими ситуаціями: основними дискусіями були про розвиток потенціалу та вдосконалення комплексного підходу. Після свого головування Іспанія продовжила сприяти розробці міцної європейської політики безпеки та оборони, підвищенню ефективності інституцій та структур та достатній доступ засобів масової інформації. У грудні 2017 р. Європейська рада, за підтримки Іспанії та інших держав-членів, запустила PESCO (Постійне структуроване оборонне співробітництво): посилене співробітництво для поліпшення координації та збільшення інвестицій в оборону в частині розвитку оборонних можливостей, як це визначено в Договорі про ЄС, ст. 42.6 та 46 [3]. Протягом 2018 р. велися роботи щодо вста-

новлення в Іспанії Центру підтримки безпеки «Галілео», який буде розташований у Мадридському співтоваристві замість Великої Британії Королівства внаслідок Brexit [4].

Таким чином, Іспанія і під час свого головування в Раді ЄС в першій половині 2010 року і після цього прагнула реалізувати положення Лісабонського договору в першу чергу у сфері зовнішньої політики й політики безпеки ЄС та компетенцій посадовців, які цю політику реалізують.

Список використаних джерел

1. Balance de la cuarta Presidencia Española del Consejo de la Unión Europea, Secretaría de Estado para la Unión Europea. Madrid. Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación de España. [Recurso electrónico] – Modo de acceso: http://www.cvce.eu/obj/balance_de_la_cuarta_presidencia_espanola_del_consejo_de_la_union_europea_primer_semestre_2010-es-f58ec007-1299-4bb2-ac66-5aef84ebbc80.html.

2. Missé A., Mora M. Nace el Tratado de Lisboa que sustituye a la Constitución y desatascas la parálisis de la UE [Recurso electrónico] – Modo de acceso: https://elpais.com/internacional/2007/10/19/actualidad/1192744802_850215.html.

3. Política Exterior y de Seguridad Común [Recurso electrónico] – Modo de acceso: <http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/PoliticaExteriorCooperacion/UnionEuropea/Paginas/PoliticaExteriorSeguridadComun.aspx>.

4. Políticas comunes de la Unión Europea [Recurso electrónico] – Modo de acceso: <http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/PoliticaExteriorCooperacion/UnionEuropea/Paginas/Pol%c3%adticas-comunes-de-la-Uni%c3%b3n-Europea.aspx>.

УДК 316.4.0633/4:341.24

Палагнюк Ю. В.,

д-р наук з держ. упр., професор,
завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ВІД «ДОГОВОРУ, ЩО ВСТАНОВЛЮЄ КОНСТИТУЦІЮ ДЛЯ ЄВРОПИ» ДО «ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ»: ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ

У 21 столітті до Європейського Союзу приєдналися ще тринадцять держав. Так, у 2004 р. до ЄС вступили Чеська Республіка, Кіпр, Есто-

нія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина та Словенія; у 2007 р. – Болгарія та Румунія. Так звані «п'ять» у 2004 р. та «шесте» у 2007 р. розширення ЄС на Схід було безпрецедентне за своїх масштабами, але ще більше – за складністю самого процесу інтеграції старих і нових членів ЄС з Центральної та Східної Європи, що перебували на різних рівнях економічного й соціального розвитку. Масштабність і складність такого процесу розширення ЄС потребувала удосконалення відповідних дієвих механізмів управління в Європейському Союзі, що склався вже з двадцяти п'яти країн-членів ЄС станом на 2004 р.

Для абсорбування нових країн-членів ЄС та удосконалення управління в ньому у м. Рим був підписаний «Договір, що встановлює Конституцію для Європи» 29 жовтня 2004 р. Цей документ закріплював основні принципи існування і розвитку Євросоюзу після створення економічного і валютного союзу і найбільшого за всю його історію розширення об'єднання у 2004 р. на Схід.

Так, у Розділі 1 «Визначення та цілі Союзу», Статті 2 «Цінності Союзу» зазначено: «Союз заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини. Ці цінності є спільними для держав-членів і суспільствах плюралізму, толерантності, правосуддя, солідарності та недискримінації» [2, с. 9]. Стаття 3 «Цілі Союзу» визначає, що «метою Союзу є сприяння миру, його цінностям та добробуту громадян» [2, с. 9], «сприяння економічній, соціальній та територіальній єдності, а також солідарності між державами-членами» [2, с. 10]. У Статті 4 «Фундаментальні свободи та недискримінація» відзначено: «вільне пересування людей, товарів, послуг а капіталу, а також свобода заснування будуть гарантовані в Союзі та Союзом відповідно до положень Конституції» [2, с. 10]. Зрештою потрібно зазначити, що важливі положення закріплені у Статті 5 «Відносини між Союзом та державами-членами», а саме: «Союз поважатиме національні ідентичності держав-членів, притаманні їх фундаментальним структурам, політичним та конституційним, включені в регіональне і місцеве самоуправління. Він поважатиме їх основні державні функції, у тому числі ті, що гарантують територіальну цілісність держави, а також ті, що допомагають підтримувати закон і порядок, охороняти міжнародну безпеку» [2, с. 10-11].

Однак Конституція для Європи не вступила в силу через те, що її не було ратифіковано на референдумах у Франції та Нідерландах у 2005 р. Отож, подальша політична інтеграція в ЄС, після успішної економічної інтеграції зі створенням єдиного ринку і єдиної європейської валюти, не відбулася.

Натомість, для майбутнього розвитку ЄС після не ратифікації Конституції для Європи 13 грудня 2007 р. було підписано Лісабонський договір, який вступив в силу 1 грудня 2009 р.

Зазначимо також, що шлях від підписання Лісабонського договору до його вступу в силу через два роки також не був легким, адже на першому загальнонаціональному референдумі в Ірландії у 2008 р. його не було ратифіковано, що ставило під сумнів перспективи його впровадження як у всій час «Договору, що встановлює Конституцію для Європи».

Метою Лісабонського договору було зробити ЄС більш демократичною та ефективною структурою з 27 державами-членами на час підписання, що було схожим до Конституції для Європи завданням. Для більш дієвої системи управління в розширеному Євросоюзі цей договір пояснив, які функції та владні повноваження належать ЄС, які – державам-членам ЄС, а які є спільними.

Як зазначає британський дослідник у сфері європейської інтеграції Д. Фіннемор, ратифікація Лісабонського договору була відзначена більше почуттям полегшення серед прибічників ЄС, адже цей договір став останнім у, здавалося би, нескінченному списку тих договорів, на обговорення і ратифікацію яких країни-члени ЄС витратили значну кількість часу останні двадцять п'ять років. Цей договір став частиною постійного процесу реформування договорів для покращення можливостей ЄС та уможливити подальшу інтеграцію. Відповідно слід відзначити, що передісторія Лісабонського договору – це криза Європейського Союзу [3, с. 1-4].

На значній кількості договорів, які треба було ратифікувати в кінці 20-го – на початку 21 століття, наголошує і західний дослідник М. Д. Дедмен. Він зазначає, що між 1957 роком, тобто Римськими договорами, і 1986 р. – Єдиним Європейським Актом не було нових договорів, тобто впродовж тридцяти років. Однак з 1986 року було ратифіковано шість нових договорів. Таким чином, здається, що Європейський Союз має нескінченну одержимість удосконаленням і зміною своїх інститутів, адже зміна договорів стала практично процесом без зупинки з середини 1989-х років. М. Д. Дедмен виокремлює три причини цього: 1) процес розширення ЄС від 15 до 25-27 країн-членів ЄС; 2) продовження одного договору іншим, адже ці договори не є незалежними договорами самими по собі, а є частиною серії договорів; 3) різні бачення процесу інтеграції між головними державами-засновницями ЄС. Так, якщо Німеччина більш схильна була до політичної федералізації, то Франція те, що вона називає «сильною» Європою, не є федерацією. [1, с. 166-167].

Ж. -К. Піріс, провідний теоретик і практик створення правових структур ЄС, у дослідженні «Майбутнє Європи. На шляху до двошвидкісного ЄС?» дійшов до радикального, на думку деяких політиків та вчених, висновку про те, що вирішення сучасних проблем ЄС полягає в погодженні на його «двошвидкісний» розвиток, тобто у дозволі вну-

трішньому ядру ЄС рухатися в напрямі більш тісного економічного і політичного союзу, що захищатиме Союз у цілому/ Дослідник наголушував, що сьогодні ЄС стикається відразу з трьома величезними викликами, що створюють для нього найбільш серйозну кризу, яку він коли-небудь мав: по-перше, гостра криза єврозони, що вже впливає на стабільність в Євросоюзі і може навіть поставити під сумнів його існування, якщо не буде швидко вирішеною; по-друге, ця криза відбувається у часи, коли ентузіазм і довіра європейської громадської думки до проекту європейської інтеграції зменшується; по-третє, інститути ЄС, які працюють неефективно, не зможуть запропонувати дієву програму виходу з кризи через їх сучасну систему прийняття рішень. Тому реформи, що впроваджені Лісабонським договором, на думку дослідника, недостатні для вирішення сучасних проблем ЄС, відповідно, потрібно істотно змінювати договори ЄС, хоча більшість держав-членів Союзу виступають проти цього [4, с. 1–6].

Таким чином, дослідження майбутнього розвитку ЄС з точки зору відтермінування або й взагалі зняття з порядку денного питання більш тісної політичної інтеграції, а також реформування інститутів ЄС для вироблення більш ефективної та демократичної системи управління в Євросоюзі набуло особливої актуальності після розширення ЄС у 2004 р. і не ратифікації Конституції ЄС у 2005 р.

Західні науковці звертали увагу на питання демократичності й легітимності наднаціонального рівня управління в ЄС і на необхідність удосконалення ефективності управління після провалу ратифікації Конституції ЄС у 2005 р., що була спрямована на вирішення цих проблем через створення більш тісної політичної інтеграції. Тому прийняття Лісабонського договору і його ратифікація у 2009 р. сприймалася теоретиками і практиками європейської інтеграції як компромісний варіант реформування ЄС для забезпечення його достатньо ефективного функціонування та розвитку у майбутньому.

Однак після світової фінансово-економічної кризи 2008 р. та її негативних наслідків для економік держав-членів ЄС, а також для стабільності єдиної європейської валюти, дедалі більше західних науковців і політиків приділяють значну увагу проблемам і перспективам функціонування економічного і валютного союзу в Європі, а також висловлюють сумніви щодо можливості існування нинішнього ЄС у майбутньому. У результаті фокус досліджень проблем інституційної реформи останніми роками зміщується з просування більш тісної політичної інтеграції ЄС до удосконалення економічної інтеграції через реформування існуючих і створення нових інститутів ЄС з метою ефективного подолання негативних наслідків фінансово-економічної кризи для європейського економічного і валютного союзу.

Список використаних джерел

1. Dedman J. Martin. 2010. The Origins and Developments of the European Union 1945–2008. A history of European integration. 2nd edition. Routledge, London and New York. 204 p.
2. European Convention. Draft treaty establishing a Constitution for Europe. Adopted by consensus by the European Convention on 13 June and 10 July 2003. Submitted to the President of the European Council in Rome – 18 July 2003. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2003. – VIII. – 333 p.
3. Phinnemore David. 2013. The Treaty of Lisbon. Origins and Negotiations. Palgrave Macmillan. 306 p.
4. Piris J-C. 2012. The Future of Europe. Towards a Two-speed EU? Cambridge University Press, 176 p.

УДК 342.571-027.543

Торхова Н. О.,

аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ЗВ'ЯЗКАМИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ТА ЗМІ В ОРГАНАХ ПРАВОСУДДЯ

Розвинені країни світу характеризуються високим ступенем відкритості й прозорості органів державної влади й ефективним управлінням зв'язками з громадськістю та ЗМІ, що є одним з основних чинників формування довіри населення до державних інституцій, зокрема до судів. У цьому контексті варто звернути увагу на досвід країн Європейського Союзу.

У більшості країн Європи, а також у США та Канаді одним з фундаментальних принципів управління зв'язками з громадськістю є участь судів у житті громади, яка реалізується у програмах охоплення або аутріч-заходах (outreach programs) [1, с. 23]. Єдиного визначення програми охоплення не існує. Термін «програма охоплення», як правило, вживають як такий, що має два значення: благодійна діяльність і бажання організації використовувати комунікацію для досягнення власних цілей [8]. У найбільш загальному сенсі програму охоплення трактують як інтерактивний діалог між судом і громадськістю, що виходить за межі одновекторного передання інформації [7]. Основою для організації та реалізації програм охоплення є стратегічний прозорий і гнучкий план.

Міжнародний експерт Рефік Ходзіч виокремив ключові сфери, які має бути включено до стратегічного плану із впровадження аустрічних заходів: аналіз контексту з погляду ключових аудиторій та повідомлень установи; створення декількох повідомлень для чіткого реагування на проблеми, що виникають у різних категорій населення; встановлення коротко-, середньо- та довгострокових реалістичних цілей, що враховують інтереси різних аудиторій, та шляхів їх досягнення; розроблення комплексного плану дій для здійснення заходів, які мають відбуватися в коротко- середньо- та довгостроковій перспективі, й визначення методів досягнення цих цілей; створення інституційної структури (визначення осіб для виконання конкретних завдань й визначення осіб, що надають підтримку виконавцям); моніторинг, оцінювання результатів, визначення проблем, пов'язаних з адаптацією до потреб і обставин [6].

Цікавим з погляду нормотворчої та управлінської діяльності є досвід Латвії. У цій країні 2014 року Комітет з питань етики розробив Керівні принципи комунікації й подав на затвердження до Судової ради (консультативно-дорадчий орган, відповідальний за реалізацію судової політики.) Судова рада затвердила цю ідею й поглибила роботу із удосконалення комунікативної діяльності, підготувавши низку документів. Так, 18 лютого 2015 року затверджено довідник з комунікації для суддів та комунікативну стратегію для судів [5].

З погляду можливостей ефективного управління зв'язками з громадськістю в умовах низької довіри до судів особливий інтерес становить досвід Іспанії, яка так само, як і Україна, наприкінці 1990-х років опинилася в ситуації недовіри суспільства до правосуддя. Професор політології, права і кримінології Університету Торонто (Канада) П. Соломон, порівнюючи досвід європейських країн у сфері зв'язків органів правосуддя з громадськістю та ЗМІ, зауважив під час першого загальнонаціонального українського форуму «Незалежні суди та вільні ЗМІ: синергія заради майбутнього», що для подолання низького рівня довіри громадян до судової системи, в Іспанії найперше було спрямовано зусилля на розбудову взаємин судів із ЗМІ [3]. Для цього в судовій системі Іспанії було вжито низку заходів:

– розроблено нову комунікаційну стратегію та у 2001 році введено у штатні розписи судів посади фахівців з питань комунікації – радників, з широким колом функцій та обов'язків (від висвітлення розгляду резонансних справ до організації просвітницьких заходів та ведення сторінок у соціальних мережах тощо); на посадах радників почали працювати колишні журналісти із певним уявленням про діяльність судової системи – 17 з них мали досвід роботи у вищих судах регіонів і 3 – у центральних органах судової влади;

– 2004 року у Вищій раді юстиції Іспанії розроблено керівний документ – Протокол комунікацій для координації роботи радників, в якому акцентовано питання висвітлення судових процесів у кримінальних справах; того ж року Конституційний суд ухвалив рішення про надання широких прав використання знімальної апаратури у приміщеннях суду;

– забезпечено дотримання презумпції відкритого доступу (за винятком тих випадків, коли голова суду приймає інше рішення щодо доступу громадськості і ЗМІ до слухань у якійсь конкретній справі).

– спрямовано зусилля на активний розвиток контактів суддів-речників із мас-медіа;

– забезпечено проходження працівниками судів, які працюють з громадськістю та ЗМІ, короткострокових кількадедних курсів для ознайомлення з судовою системою Іспанії і навичками комунікації;

– організовано проведення інформаційно-просвітницьких заходів у судах, зокрема семінарів для журналістів, спеціальних програм для юнацтва, екскурсій учнів до судів тощо [4].

Прикладом ефективної практики взаємодії з громадськістю є також досвід Європейського суду з прав людини. Європейський суд з прав людини має стратегію комунікації та спеціалістів із забезпечення зв'язків з громадськістю, широко використовує офіційний вебсайт суду (який, окрім інформаційної, виконує освітню функцію) та соціальну мережу Twitter. Щорічні прес-конференції презентують статистику, основні події та стратегічні цілі суду. Суд регулярно оприлюднює прес-релізи з коротким резюме рішень, щорічно звітує про свою діяльність, співпрацює з юридичними факультетами та організовує регулярні візити студентів-правників до суду.

Український науковець М. Вільгушинський слушно зазначає, що у «позапроцесуальній сфері суд є для громадськості ти самим органом влади, як і будь-який орган виконавчої влади» [2, с. 90], отже має бути спрямований на встановлення та розвиток конструктивного діалогу з широкими колами суспільства. Вважаємо, що для досягнення цієї мети найбільш дієвими методами впливу на громадськість є перелічені вище заходи, поступова імплементація найкращих практик країн Європейського Союзу у сфері взаємодії органів державної влади з громадськістю в діяльність вітчизняних органів публічного управління. Особливо актуальності для судової системи України та всіх органів публічного управління загалом набуває розроблення та реалізація дієвих комунікаційних стратегій, підвищення рівня інтерактивності взаємин з громадськістю та ЗМІ шляхом використання програм охоплення, сучасних цифрових та медійних технологій тощо.

Список використаних джерел

1. Агафонова Н. О. Світовий досвід управління зв'язками з громадськістю в органах правосуддя й перспективи його імплементації в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. № 5. С. 20-26.
2. Вільгушинський М. Принципи взаємодії судів загальної юрисдикції з громадськістю. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 88-94.
3. Магнушевська К. Комунікація без фальшивих нот. *Закон і Бізнес*. № 21 (1319). 27.05 – 02.06.2017 URL: https://zib.com.ua/ua/print/128881-komu_mae_podobatisya_suddya-spiker_ta_chomu_reputaciya_sudu_.html (дата звернення: 17.08.2019).
4. Соломон П. Порівняльний досвід в провадженні судових комунікацій. URL: <http://unba.odessa.ua/wp-content/uploads/2016/04/8.pdf> (дата звернення: 17.08.2019).
5. Mita D. La stratégie de communication judiciaire en Lettonie. European Court of Human Rights, 2018. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20180126_Mita_JY_FRA.pdf (дата звернення: 17.08.2019).
6. Outreach Strategies in International and Hybrid Courts. Report of the ICTJ-ECCC Workshop, Phnom Penh, March 3-5, 2010, 19 p. URL: <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Outreach-ECCCWorkshop-Report-2010-English.pdf> (дата звернення: 17.08.2019).
7. Reinkensmeyer M., Murray J. Court-Community Connections: Strategies for Effective Collaboration. URL: <https://www.ncsc.org/sitecore/content/microsites/future-trends-2012/home/Courts-and-the-Community/3-8-Strategies-for-Effective-Collaboration.aspx> (дата звернення: 17.08.2019).
8. Werby C., Werby O. Practical Strategies for ICC Outreach. URL: <http://iccforum.com/outreach#Werby> (дата звернення: 17.08.2019).

УДК 351.88

Дмитрук С. Ф.,
аспірант кафедри публічного адміністрування,
МАУП, м. Київ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОГЛЯДІВ УКРАЇНИ НА БЕЗПЕКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ПІСЛЯ НАБУТТЯ ЧИННОСТІ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ

Погляди країн-членів Європейського Союзу на забезпечення своїх геополітичних інтересів змінюються під впливом змін в оточенні, які викликані специфікою кожного етапу розвитку людства. Кожен з цих етапів вважається глобалізацію. Тобто процеси які об'єктивно, на думку переважної більшості вчених, виникли наприкінці ХХ ст. і характеризуються концептуальною новизною [1]. Ми живемо у світі глобальної економіки, у якому взаємозалежність держав і суспільств значно

зросла. Прикладом цього є створення Європейського Союзу. Таким образом, на наш погляд, глобалізація має певні основні риси, а саме: характерна взаємодія та взаємозалежність між державами, які останнім часом значно посилилися порівняно з періодом до початку процесу глобалізації; певна «відкритість» світу, через що ресурси (економічні, фінансові) можуть переміщатися будь-куди без обмежень; охоплення глобальними зв'язками соціального простору, що перевищує географічні межі.

Тенденції розвитку глобалізації виявляються як багаторівнева та багатостороння система різних інтеграційних і дезінтеграційних проявів [2], для урахування яких потрібно залучення методологічних і практичних доробок багатьох дисциплін. Об'єктивно розвиток процесів глобалізації змінює як геополітичні інтереси держав, так і погляди на їхню реалізацію, у першу чергу на забезпечення воєнної безпеки як безпекового аспекту геополітичних інтересів.

Глобальна світова система як найвищий результат глобалізації вважається комплексом державних, наддержавних, трансдержавних утворень і певною надбудовою над існуючими світовими системами, які виходять за межі державних інститутів, внутрішньої інтеграції регіонів, суб'єктів світової політики і міжнародних відносин. Головним чинником глобальної системи вважаються найрозвинутіші країни світу, які фактично експлуатують менш розвинуті. Менш розвинені країни виступають у ролі периферії. Важливо, що у глобальній світовій системі потенціал розповсюдження небезпек (загроз, конфліктів, криз) значно вищий [1; 3].

Для нашого часу характерне посилення конфліктності, гонки озброєнь, збільшується кількість і гострота збройних конфліктів. Зростає політизація й ідеологізація воєн, домінування в них політичних цілей, досягнення політичних перемог, що і відрізняє їх від військових перемог у війнах минулого.

У сучасних війнах одночасно переплітаються соціальні, геополітичні, ресурсно-екологічні, демографічні й інші чинники, що надає соціально-політичному характеру воєн багатогранного змісту, фундаментальності їх наслідків [3]. Науково-технічні революції докорінно змінюють матеріально-технічну базу війни. Широке впровадження космічних, інформаційних технологій, високоточної зброї, технічне оснащення військ, різке зростання ролі знань порівняно з «мускульною» і «машинною» силою тощо обумовлюють революційні зрушення в збройній боротьбі. Прицільні точкові нищівні удари, прагнення досягти мети без широкомасштабних бойових зіткнень, збільшення питомої ваги і значущості застосування невоєнних засобів і способів дій, подальше витіснення людини з безпосередньої збройної боротьби віч-навіч з противником – ці і багато інших новинок збройної боротьби змінюють саму парадигму сучасної війни.

Європейські політики неодноразово висловлювали ідею про створення європейської армії. Мотивом називали те що європейські країни вже довгі роки існують у світі, і захист власних національних інтересів для багатьох держав Європи у відносинах між ними більше не має сенсу. Прихильники ідеї вказують на неефективність організації оборони на національних рівнях, що призводить до дублювання структур і функцій та відповідно високих витрат. На їх думку співпраця всіх країн-членів ЄС у військовій сфері дозволить заощадити на розробці і придбанні сучасних систем озброєнь і перерозподілити завдання на таке улагодження військ, щоб кожна з країн мала свою військову спеціалізацію. Однак головним противником такої ідеї виступала Велика Британія, яка погрожувала заблокувати створення єдиної армії аргументуючи це тим що така структура лише дублюватиме функції НАТО [4].

Таким чином, глобалізація надає можливість найрозвинутішим країнам значно посилити дію традиційних методів впливу на світові процеси у своїх геополітичних інтересах та запровадити нові, які відповідають сучасності. Тому, Лісабонський договір, який набрав чинності 1 грудня 2009 року, чітко визначає роль Європейського Союзу у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики при створенні світового безпекового середовища та допомагає Україні формувати свої погляди на процеси, які забезпечують власні національні інтереси.

Список використаних джерел

1. Чабала О. В. Методологічні аспекти глобальних досліджень // Стратегічна панорама. – К., 2010. – № 1(38). – С. 186–192.
2. Горбулін В. П., Кононенко С. В. Стіл переговорів посеред поля бою // Стратегічна панорама. – К. – 2016. – № 1. – С. 5–18.
3. Основні тенденції змін у воєнній політиці провідних країн світу на початку XXI століття. URL: <http://www.psj.ru /date/detail.php?ID=6959>.
4. Перевага США ослабла. Чим озброїться армія ЄС. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/4033151-perevaha-ssha-oslabla-chym-ozbroitsia-armiia-yes>.

УДК 327.7:004](4-612ЄС)(043.2)

Гаркуша А. М.,
магістрантка,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ ПРІОРИТЕТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Протягом останніх десятиліть багато країн світу здійснюють послідовне і стійке формування та розвиток інформаційного суспільства.

Згідно сформованим в даний час уявленням, розвинене інформаційне суспільство характеризується певною сукупністю ознак, серед яких в першу чергу виділяють такі, як збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства, створення глобального інформаційного простору, поява в економіці принципово нових підходів до використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, підвищення рівня професійної та культурної освіти і т. д. Європейські фахівці в якості головних факторів, що визначають умови розвитку інформаційного суспільства виділяють поточний стан національної інфраструктури, рівень інтеграції суміжних галузей економіки, реально існуючі потреби суспільства і фактичний рівень конкуренції [5, с. 53–55].

Неправильно обрана стратегія інформатизації або її недостатні динамізм та мобільність можуть привести до істотних змін у всіх сферах життя країни.

З огляду на глобальний характер проблем переходу до інформаційного суспільства, необхідність вирівнювання умов інформатизації в різних регіонах і країнах, формуються міжнародні програми, що визначають головні вектори глобальної інформатизації.

Свої програми має таке міждержавне об'єднання, як Євросоюз. Початковий план дій Євросоюзу «Європейський шлях в інформаційне суспільство» (Europe's Way to the Information society. An action plan) був прийнятий в 1994 р. Його часто називають «ініціативою Бангемана», на прізвище керівника групи високопоставлених експертів, які підготували рекомендації щодо активізації робіт, пов'язаних з переходом до інформаційного суспільства.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та інформатизації суспільства в Європейському Союзі входить до числа його найважливіших пріоритетів і реалізується насамперед у рамках політик в сфері інформаційного суспільства (Information society policy) та аудіовізуальної продукції та ЗМІ (Audiovisual and Media policy).

У 2000 р. в ході роботи Європейської Ради в Лісабоні (березень 2000), глави держав і урядів членів ЄС прийняли Лісабонську стратегію (Lisbon Strategy), в якій була визначена мета перетворення Європейського Союзу до 2010 р. в найбільш конкурентоспроможну та динамічну інформаційно-розвинену країну [4].

Пріоритетними напрямками повинні стати:

- дешевий, швидкий, безпечний Інтернет;
- розвиток інформаційної інфраструктури поширення відповідних послуг в межах Євросоюзу;
- прискорення розвитку електронної торгівлі;
- створення «онлайнного уряду»: електронний доступ до адміністративних послуг;
- розробка європейського цифрового контенту для глобальних мереж.

Для досягнення заявлених цілей Лісабонської стратегії були прийняті два важливі документи ЄС: Плани дій «Електронна Європа 2002: Інформаційне суспільство для всіх» і «Електронна Європа 2005: Інформаційне суспільство для всіх». Наступним етапом реалізації Лісабонської стратегії стала ініціатива Європейської Комісії «2010 – Європейське інформаційне суспільство для зростання і зайнятості» [2, с. 34-37]. Зазначалося, що саме завдяки широкому розповсюдженню таких технологій, що зв'язують різні пристрої на основі цифрового формату обміну даними, інформаційне суспільство та мас-медіа отримують можливості для швидкого зростання, і стала реальністю цифрова конвергенція інформаційного суспільства та ЗМІ, мереж та пристроїв.

З початку другого десятиліття почався відлік нового етапу розвитку інформаційного суспільства в Європейському Союзі, пов'язаний з прийняттям документа під назвою Стратегія «Європа – 2020» (Europe 2020 Strategy) – нової політичної стратегії розвитку Європейського Союзу до 2020 року, орієнтованої на підтримку зайнятості населення, підвищення продуктивності і соціальному згуртуванню в Європі. Одним з семи стовпів Стратегії, запропонованим Європейською Комісією є «Цифровий порядок денний для Європи» (Digital Agenda for Europe), пов'язаний з використанням потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій для стимулювання інновацій, економічного зростання та прогресу [1].

Всі ці програми та стратегії ЄС з інформатизації принесли свої плоди у вигляді підвищеного відсотка користувачів, які користувалися різними послугами, включаючи навіть прийняття політичних рішень та отримання адміністративних послуг у мережі Інтернет. За даними Internet World Stats станом на 30 червня 2019 р. загальне число користувачів ЄС становить 461 255 831 людина, рівень проникнення – 90,4 %, зростання числа користувачів за період 2000–2019 р. склав 592 %, а світовий показник становить 10,2 % (рис. 1) [3].

Рисунок 1

Статистика користувачів мережі Інтернет станом на 2019 рік

Використання мережі Інтернет в Європейському Союзі – 2019					
Світ / Region	Населення (2019 р.)	% Pop. світу	Інтернет-користувачі (станом на 30.06.2019 р.)	Проникнення (% населення)	Інтернет (% користувачів)
Європейський Союз	510381379	6,6 %	461255831	90,4 %	10,2 %
Решта світу	7205841830	93,4 %	4074992977	56,6 %	89,8 %
Всього	7716223209	100,0 %	4536248808	56,6 %	100,0 %

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що в результаті послідовної і цілеспрямованої політики в Європейському Союзі досягнутий один із найбільш високих у світі рівнів розвитку інформаційного суспільства. Спостерігається постійне зростання користувачів мережі Інтернет, що свідчить про збільшення ролі міждержавних програм та стратегій, а також ролі кіберпростору як символічної реальності та інтерактивного середовища.

Список використаних джерел

1. Цифрова програма для Європи (Digital agenda for Europe). URL: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/digital-agenda>.
2. Europe's Digital Progress Report 2017 / EC. Commission staff working document. – Brussels, 2017. – P. 34-37. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/europes-digital-progress-report-2017>.
3. Internet Usage in the European Union. URL: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>.
4. Lisbon European Council 23 and 24 March 2000: Presidency Conclusions / European Parliament. – 2000. URL: http://europarl.europa.eu/summits/lis1_en.html.
5. Porat M. The Information Economy: Definition and Management. Wash. Government Print. Office, 1977. – P. 53-55.

УДК 340.15:342.8

Репіна І.,
магістрант,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ КРАЇН ЄС

Вибір виборчої системи є одним з найважливіших інституційних рішень для будь-якої демократії. Виборча система має вплив на репрезентативність і глибоко впливає на політичне життя країни в цілому.

На сьогодні пропорційні системи застосовуються на парламентських виборах у багатьох країнах ЄС під час формування нижніх палат парламентів чи однопалатних парламентів. Їй віддають перевагу Австрія, Бельгія, Греція, Данія, Естонія, Італія, Іспанія, Кіпр, Латвія, Люксембург, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Чехія, Швеція. Голосування при цьому відбувається за партійними списками, які зазвичай (за винятком Іспанії) є відкритими.

Польща та Португалія – це держави, які демонструють спільні тенденції розвитку взаємодії між президентом і парламентом, на які і впливає виборча система. Відповідно до Виборчого Кодексу Польщі для виборів Сейму територія Польщі поділяється на 41 виборчий округ, у кожному з яких обирається певна кількість депутатів (від 7 до 16) відповідно до кількості виборців, які там проживають. Виборчий округ охоплює територію воєводства або його частину. Межі виборчого округу не можуть порушувати меж повітів та міст на правах повітів, які до нього входять. Право висування кандидатів на виборах належить виборчим комітетам, які і утворюють політичні партії, коаліції або виборці. Виборчі комітети займаються проведенням виборчих кампаній. Комітети створюють їх керівні органи. Громадяни можуть створювати виборчі комітети виборців. Для створення такого комітету треба зібрати щонайменше 1000 підписів громадян. Кандидат не має права бути внесеним більше, ніж до одного окружного списку, та не може одночасно брати участь у виборах до Сейму та Сенату. У день виборів виборець має право голосувати лише за один список виборчого комітету і за одного кандидата з цього списку. Для отримання мандатів виборчі комітети партій повинні набрати щонайменше 5 % голосів з усієї країни, а коаліційні комітети – 8 %. Відповідно до окружних списків виборчих комітетів розподіляються мандати у кожному виборчому окрузі пропорційно від числа набраних голосів. А відповідно з кожного окружного списку депутатами стають кандидати, які набрали найбільше голосів, незалежно від їх порядкового номеру [1, с. 960–961].

В такій країні, як Португалія застосовується пропорційна виборча система з жорсткими списками. Кожне з політичних об'єднань учасників виборів (партія, блок) пропонує свій виборчий список, надають самостійно послідовність розташування у ньому прізвищ кандидатів у депутати. Отже, якщо це об'єднання склало список зі 100 кандидатів і отримало на виборах 10 відсотків голосів, то перші 10 осіб із списку автоматично стають депутатами. При цьому виборець ніяк не може вплинути на персональний склад партійної парламентської групи – фракції [2, с. 16].

Пропорційна система у Бельгії вперше була запроваджена в Бельгії для порятунку Ліберальної партії від зникнення. Бельгія доволі часто жила без уряду по кілька місяців поспіль. Найдовший період без уряду – один рік і сім місяців (2010-1011 рр.). Загалом, у Бельгії працювало 47 урядів, при цьому середній термін роботи уряду складає один рік і п'ять місяців. Тобто, більшість урядів Бельгії не мало достатньо часу, щоб впровадити в життя важливі реформи. За пропорційною системою виборці голосують за певні політичні платформи, а не за позицію окремих людей, тому така виборча система переважає в розвинених демократичних країнах. З появою пропорційної системи в Європі до

ліберально – демократичної системи були об'єднані анти-системні, зовнішньо створені партії – соціалістичні і католицькі партії. Існування соціалістичних партій в коаліційних урядах дещо пом'якшувало радикалізм їх ідеології. Серед недоліків цієї системи, є те, що до парламенту можуть потрапити мало численні не впливові партії. Для регулювання таких випадків встановлюється відсотковий бар'єр – в різних країнах різний (в перше було застосовано для виборів у Бундестазі) [3].

У Фінляндії теж діє пропорційна виборча система. Але при цьому є свої особливості. У цій країні використовують електоральну формулу (за винятком Аландської автономії, де проводять мажоритарні вибори за британською системою). Застосування двох різних електоральних формул не робить фінську виборчу систему змішаною, оскільки за мажоритарними правилами обирається менше ніж 5 % депутатського корпусу [2, с. 17].

Проведення парламентських виборів за мажоритарною системою практикується у небагатьох державах. Так, за мажоритарною системою обирають представників національних меншин в Данії (4 члени парламенту), Фінляндії (1 член парламенту), представників найменших виборчих округів, розташованих на віддалених островах Греції (6 членів парламенту). Це пояснюється тим, що розподілити декілька мандатів за пропорційною системою, за якою обирається більшість членів парламенту фактично не можливо. Повний склад нижніх палат обирається за мажоритарними системами лише у Франції (система абсолютної більшості).

Отже, країни ЄС на виборах до своїх парламентів в основному застосовують пропорційну виборчу систему. Однак, будь-яке представництво не відображає повною мірою реального стану інтересів і уподобань у суспільстві в усіх деталях. Жодна виборча модель не є досконалою, усі вони можуть більше або менше відповідати потребам сьогодення часу.

Список використаних джерел

1. Новиков О. В. Пропорційна система відкритих списків в Україні – перспектива чи реальність? / О. В. Новиков, А. М. Андрійцьо // Молодий вчений. – № 11 (51). – 2017. – С. 958-962.
2. Турчинов К. Окремі недоліки національного виборчого законодавства в контексті європейської інтеграції України / Кирило Турчинов // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 3/2015. – С. 14–19.
3. Юдіна О. Сучасні виборчі системи [Електронний ресурс] / О. Юдіна. – Режим доступу: <http://www.ya.org.ua/old/brochure/2002/001/004.htm>.

Переновська А. І.,
студентка групи 636-3
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ В ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Процес інтеграції України у світове співтовариство потребує адекватного розуміння сутності, місця, ролі, тенденцій розвитку громадського контролю у системі державного управління, останній посідає важливе місце у забезпеченні стабільності та ефективності формування громадянського суспільства; його вектор спрямований на подальшу розбудову національної системи участі громадськості в управлінні державними та суспільними справами.

Контроль – необхідна складова державного та суспільного життя. Громадський контроль – це системна діяльність інститутів громадянського суспільства чи окремих громадян з метою вирішення суспільно значущих завдань, захисту й забезпечення прав і свобод людини, задоволення потреб та інтересів суспільства в цілому, встановлення відповідності функціонування органів публічної влади вимогам законодавства в процесі їх соціальної взаємодії з громадськістю, що спрямована на забезпечення ефективності державно-громадських відносин. На сучасному етапі поряд із поняттям громадського контролю широко використовують такі поняття, як: «участь в управлінні державними справами», «соціальний контроль», «цивільний контроль», «публічний контроль» тощо. Громадський контроль є одним із пріоритетних елементів участі громадськості в управлінні державними справами. Соціальний контроль – складна система та, відповідно, більш широке поняття, ніж громадський контроль; вони співвідносяться як частина й ціле. Головна відмінність громадського та цивільного контролю полягає в суб'єктному складі (останній передбачає персоніфікований характер) та об'єкті їх проведення. Окремим напрямом цивільного контролю є діяльність воєнізованих структур. За сутністю та змістом громадський і цивільний контроль ототожнюють. Публічний контроль – комплексне явище, одним із компонентів якого є громадський контроль.

Оцінюючи ефективність використання зарубіжного досвіду громадського контролю за діями влади в Україні зазначимо, що сьогодні відбувається переосмислення концептуальних ідей існування системи громадського контролю за діями державної влади. Протягом тривалого часу у нашій країні виявлялась недооцінка, а іноді й просто негативне

ставлення до досвіду розвинутих країн щодо громадського контролю. Цей досвід не використовується з ідеологічних міркувань, а в кращому разі як до пізнавальної інформації. Наразі ми бачимо мінімальний рівень залучення практичного досвіду зарубіжних країн у сфері здійснення громадського контролю, але існують всі умови її реалізації. Зокрема в частині здійснення механізму громадського контролю за діями влади США, країн Європейського Союзу. Пріоритетними напрямками удосконалення організації контролю у сфері громадського контролю за владою є розробка методик оцінки ефективності форм і методів контролю, оновлення правового регулювання механізмів його здійснення, правових та організаційних основ спеціалізації контролю та запозичення кращого зарубіжного досвіду організації контролю територіальних громад за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Системний характер організації контролю територіальних громад, чітке визначення його форм, процедури, порядку розгляду й оцінки результатів, механізму реагування на факти правопорушень і зловживань у сфері місцевого самоврядування забезпечить його максимальну ефективність.

На жаль, діюча система контролю в Україні не дає того позитивного ефекту, який ми бачимо закордоном. Тому формування стабільної та якісної системи громадського контролю стає першочерговим завданням. Однак не можливо створити ефективну систему, не враховуючи проблеми, які можуть виникнути в ході їх реалізації, тому доцільним є вивчення досвіду зарубіжних країн, щоб максимально уникнути повторюваних помилок та перейняти тільки дієві та позитивні моделі. Слід провести ряд реформувальних заходів системи громадського контролю для створення каналу зворотного зв'язку між громадськістю та владними органами. Це, в свою чергу, спричинить позитивний імпульс для подальшого розвитку цих відносин та підвищить рівень довіри громадян до владних органів. Зроблено акцент на використанні можливостей громадського моніторингу за діяльністю органів місцевого самоврядування, у той час й з боку громадських організацій, відеоспостережень можливих контактів службових осіб органів місцевого самоврядування із приватними особами під час виконання повноважень, максимально висвітлення в ЗМІ результатів діяльності, реєстрації помилок службових осіб зазначених органів, їх навмисних та випадкових порушень чинних правил, їх наслідків, заохочування позитивних дій посадових і службових осіб зазначених органів, звітності, он-лайнної системи контролю за рухом справ, за розглядом звернень осіб.

Необхідними заходами підвищення ефективності громадського контролю нормативно-правового та організаційно-правового порядку є: подальше створення та вдосконалення нормативно-правових засад громадського контролю за діяльністю органів публічної влади; забез-

печення загальнодоступності громадського контролю; вивчення громадської думки; захист громадян від переслідування з боку органів публічної влади у зв'язку з їх участю в проведенні громадського контролю; забезпечення контролюючих впливів суб'єктів громадського контролю; удосконалення форм реалізації громадського контролю; відповідальність представників органів публічної влади за невиконання покладених на них обов'язків; підтримка самоорганізації громадських об'єднань, духовно-ідеологічний і культурний розвиток громадян; забезпечення відкритості та доступності органів публічної влади; модернізація системи засобів масової інформації тощо. Ці заходи дадуть змогу оптимізувати громадський контроль у сучасній правовій державі.

УДК 351:316. 346. 32.053.6](100+477)

Тадіян Р. В.,
магістрантка,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Питання вироблення та впровадження в державно-управлінську практику механізмів реалізації державної молодіжної політики в Україні потрібно розглядати з застосуванням міжнародної практики, що застосовується у розвинених країнах світу. Тому, що це питання на пряму пов'язано з процесами інтеграції України до світового співтовариства, тим більше міжнародний досвід має забезпечити вітчизняну систему державного управління необхідною ефективною базою щодо застосування дієвих та суспільно важливих механізмів реалізації державної молодіжної політики. Насамперед, це стосується актуальних для України процесів розширення транскордонного співробітництва, що відбувається, як свідчить європейський досвід, не тільки у безпосередньому зв'язку, але й прямо у межах підтримки з боку ЄС [1, с. 122–129].

Важливе місце у системі міжнародних інститутів, розуміння основних принципів і вивчення досвіду яких можуть мати суттєве значення для розробки ефективної національної молодіжної політики займають Європейські інститути молодіжної політики.

Особлива увага при розробці загальноєвропейської молодіжної політики концентрується на процесі формування європейської юнацької самосвідомості у контексті розширення освітніх можливостей і мож-

ливостей культурного й духовного розвитку суспільної системи: європейські молоді люди є більшими «європейцями», ніж попередні покоління. Тому, основною рушійною силою нового етапу євроінтеграційних процесів можуть стати саме вони.

Але однією з перешкод налагодженню та розвитку транскордонної співпраці може бути й такий важливий чинник розвитку держави на всіх рівнях, як молодь, яка є виразником найактуальніших та першочергових до вирішення проблем суспільства. Це розуміють у країнах ЄС, тому спрямовують свої зусилля на вдосконалення системи державного управління у сфері молодіжної політики, формують та впроваджують у реальну практику різні інструменти та механізми реалізації державної молодіжної політики. Тому міжнародний досвід вартий уваги.

Визначають декілька основних моделей державної молодіжної політики: неоконсервативну (наприклад, у США), де держава найперше надає соціальну допомогу тим категоріям і групам молоді, що її потребують, і соціал-демократичну (в більшості європейських країн), коли держава бере відповідальність за розв'язання майже всіх проблем молоді.

Молодіжна політика в європейських країнах здебільшого реалізується у трьох напрямках, що є їх характерною особливістю. Тобто держава, її органи розв'язують актуальні проблеми молоді в соціально-економічній, культурно-духовній сфері та у сфері молодіжного руху. При цьому більшість розвинених країн (Німеччина, Австрія, Фінляндія, Франція) продовжують розробляти й удосконалювати специфічне ювенальне законодавство. У більшості зарубіжних країн молодіжна політика реалізується завдяки відповідним державним і регіональним програмам, ґрунтуються на створенні певних гарантій, умов для розвитку й самореалізації молоді.

Особливої уваги заслуговує модель молодіжної політики країн Середземномор'я. У той час як робота з молоддю, її підтримка є традиційно обов'язками сім'ї та церкви, держава протягом останніх двадцяти років створила свої інституції, які займаються вирішенням молодіжних проблем. Вікові межі молоді становлять від 15 років – нижня межа, до 25–30 років – верхня. Слід зазначити, що в країнах Середземномор'я залучення третього сектору та органів місцевого самоврядування до державної молодіжної політики є дещо слабким, тому молодіжна політика централізована і зосереджена, в основному, на державному рівні. Рівень участі молоді в громадських організаціях також є низьким [2, с. 22–23].

Зауважимо, що в останні роки він зростає, а головною метою молодіжної політики стало посилення участі молоді в громадському житті. Однак, на відміну від Скандинавської моделі, що має схожі цілі молодіжної політики, Середземноморська модель у цьому вимірі не є універсальніською: базовими цілями політики є особливі групи молоді.

Тому, можна сказати, що уряди різних країн шукають свої підходи та моделі до молодіжної політики. У розвинутих демократичних країнах молодіжна політика в основному проводиться на державному, регіональному і місцевому рівнях. В країнах Західної Європи на цих засадах активно розробляються і впроваджуються комплексні закони про молодь. У багатьох країнах Центральної і Північної Європи молодіжна діяльність базується на визнанні відповідальності держави за успішне включення в суспільно-політичне життя всіх верств молоді. Розглянувши державну молодіжну політику інших країн, ООН щодо молодіжної політики, країн ЄС, хотілося б відмітити, що в Україні як відносно молодій державі процес формування державної молодіжної політики знаходиться на початкових етапах. Але за такий короткий проміжок часу все ж таки багато чого було зроблено. Вивчення уроків провадження молодіжної політики за кордоном надасть можливість розвивати вітчизняну молодіжну політику, що безумовно сприятиме уникненню стратегічних помилок, які можуть негативно вплинути на розвиток суспільства.

Список використаних джерел

1. Кербаль М. О. Зарубіжний досвід формування нормативно-правової бази щодо молодіжної політики / М. О. Кербаль // Сучас. укр. політика, політики і політологи про неї. – Вип. 13. – Київ – Миколаїв, 2008. – С. 122 – 129.
2. Сторожук Р. П. Державна молодіжна політика в контексті європейсько-го вибору України: механізми) : автореф. дис. к. держ. упр. / Р. П. Сторожук. – Одеса, 2007. – С. 22 – 23.

УДК 352:323.2

Лушагіна Т. В.,

канд. політ. наук,

старший викладач кафедри політичних наук

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Євроінтеграційна політика України визначила низку реформ, необхідних для відповідності європейським стандартам. Одним із напрямків таких реформ стали децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування. Однією із головних причин таких змін став стрімкий процес урбанізації. Виникла проблема збереження сільських селищних

територіальних громад в Україні. Вирішення означеної проблеми стає неможливим за відсутності молодіжного потенціалу територіальної громади.

Якщо визначати поняття «молодь», то відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молодь – громадяни України віком від 14 до 35 років [2].

Оскільки поняття «молодь» охоплює такий широкий діапазон років, то прийнято виділяти дві підгрупи молоді:

– 14–18 років – особи, які мають неповну цивільну правоздатність – це здебільшого гомогенна група учнівської молоді, яка переважно знаходиться на етапі здобуття середньої освіти, що в більшості випадків супроводжується фінансовою підтримкою батьків. Відповідальність щодо забезпечення здорового способу життя законодавчо покладено на батьків (опікунів), медичні, соціальні та освітні державні установи.

– 18–35 років – особи з повним обсягом правоздатності – має гетерогенний склад: студентська молодь; молодь, що навчається і працює; робітники, підприємці, молоді батьки. Серед них є особи з різним рівнем освіти та сімейного стану і відповідно значними відмінностями у способі життя [4, с. 226].

Молодіжний потенціал – це здатність та прагнення молоді розвивати та реалізовувати свої економічні, політичні, культурно-духовні, соціальні здібності в межах своєї територіальної громади на основі почуття патріотизму та відповідальності за майбутнє свого регіону. Для збереження молодіжного потенціалу в сільських чи селищних територіальних громадах, не достатньо лише державної стратегії розвитку молоді в Україні, самі органи місцевого самоврядування мають бути зацікавленими у вирішенні цього питання. Тому у даному випадку досить корисним буде досвід країн Європейського Союзу.

Поняття молодіжної політики у країнах Європи дещо відрізняється від вітчизняного оскільки, в кожній країні склалися національні традиції роботи з молоддю, що має або динамічний, або статичний характер. Наприклад, у країнах Північної Європи переважає статична модель, у той час як у Великобританії, Данії, країнах Середземномор'я – динамічна модель, яка надає великого значення постійним змінам у роботі з молоддю, забезпеченню взаємодії між учасниками процесу розроблення й упровадження молодіжної політики [3].

Молодь може виступати як суб'єктом молодіжної політики територіальної громади, так і її об'єктом. У першому випадку молодь бере активну участь у виробленні та реалізації основних положень стратегії розвитку молодіжного потенціалу територіальної громади, а у другому є тією спільністю, на яку направлена дана стратегія. Одним із найваж-

ливіших аспектів реалізації потенціалу молоді в регіоні є його здатність до розвитку локальної демократії. К. Плоский наводить декілька факторів важливості участі молоді в розвитку місцевої демократії:

- молодь здатна вносити інноваційні, нестандартні підходи до вирішення проблем місцевих громад, сприяти запровадженню новітніх інформаційних, управлінських технологій у місцевому самоврядуванні;
- молодь є доволі великою групою громадян... Тому важливим є врахування її потреб, бачення проблем місцевого розвитку, що може значною мірою здійснюватися через різні форми її активної участі;
- майбутнє місцевої демократії та сталий розвиток громад значною мірою залежить від того, наскільки сьогодні молоді фахівці будуть спроможні сприйняти накопичений управлінський досвід та, враховуючи європейські стандарти, здійснювати управління процесами місцевого розвитку [1, с. 101–102].

В сучасній міжнародній системі нормативно-правове забезпечення стандартів локальної демократії включає наступні документи:

- Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво територіальних громадам або влад 1980 р.
- Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р.
- Всесвітня декларація місцевого самоврядування 1985 р.
- Європейська хартія регіональних мов або мов меншин 1992 р.
- Європейська конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні 1992 р.
- Європейська Хартія урбанізму 1993 р.
- Європейської Хартії про участь молоді в муніципальному та регіональному житті, 1994 р.
- Європейська конвенція про регіональне самоврядування 1999 р.
- Європейська конвенція про ландшафти 2000 р.
- Європейська стратегія інновацій та доброго врядування на місцевому рівні 2008 р.
- Хартія Європейського Союзу про основні права 2001 р.

Тобто, молодь є одночасно активним учасником формування сприятливих умов для розвитку свого потенціалу (наприклад, участь у здійсненні локальної демократії) і в той же час є об'єктом на який має бути націлена політика місцевих органів влади щодо створення необхідного середовища для розвитку молодіжного потенціалу. Тут мають співпрацювати держава, органи місцевого самоврядування і безпосередньо сама молодь.

Р. Сторожук пропонує типологію моделей молодіжної політики в європейських країнах:

- універсалістська / патерналістська – притаманна скандинавським країнам (Данії, Фінляндії, Норвегії, Швеції, менше стосується

Ісландії), робота з молоддю розвивається як громадська інфраструктура щодо молодих людей як громадян. В свою чергу держава дуже зацікавлена в освітніх засобах (особливо пропаганді здоров'я) як елемента роботи з молоддю. Наголос – на груповому навчанні;

– ліберальна / громадівська – характеризується великою зацікавленістю місцевих органів влади в забезпеченні молодіжних клубів. Недостатність інфраструктури державної підтримки і зацікавленості створює можливості посиленої роботи, спрямованої на громаду;

– консервативна / корпоратистська – з одного боку, глибока зацікавленість держави в нормальній соціалізації молоді. При цьому соціо-педагогічні аспекти такі ж важливі, як і в скандинавських країнах, але підхід інший. Акцент діяльності зроблено на волонтерах, які перебувають «у корпорації» з місцевими, регіональними та державними органами влади;

– середземноморська / суб'інституціоналізована – хоча південно-європейські країни характеризуються як консервативні завдяки корпоратистській ролі католицької чи православної церков (за оглядом Еспінг-Андерсен), Галлі і Паугам наголошують на втраті соціокультурної доречності і впливу церкви, що веде до дефіциту чи вакууму регулювання. Часто лише відповідальність місцевої влади приводила до високої регіональної диференціації відповідно до місцевих ресурсів і політичних інтересів. Разом з третім сектором, який щойно сформувався, вони дуже повільно заповнюють соціокультурні прогалини [3].

Отже, означені моделі різні та мають свої переваги і недоліки, проте деякі аспекти можуть стати корисними для України. Адже пасивна участь молоді в політичних процесах визначається не байдужістю до проблем місцевої політики, а не бажанням брати участь в застарілих формах реалізації своїх демократичних прав. Сучасні технічні та інформаційні досягнення впливають на можливість молодого покоління до самореалізації, тому територіальним громадам треба враховувати і аспект інформаційно-технічного розвитку. Мова йде про вже давно поширені серед європейських країн можливості реалізації електронної демократії: е-голосування, е-петиції, е-консультації, е-журналістика тощо. Для українських територіальних громад – це поки що відкрите питання.

Список використаних джерел

1. Плоский К. В. Участь молоді в розвитку місцевої демократії в Україні: проблеми та перспективи / К. В. Плоский // Український соціум. – 2005. – № 1 (6). – С. 101-111.

2. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні // Закон України: Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 16. – ст. 167.

3. Сторожук Р. П. Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики / Р. П. Сторожук // Державне будівництво. – 2007. – № 1(1). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1%281%29_51.

4. Шиян О. Молодь як цільова група державної освітньої політики з питань забезпечення здорового способу життя / О. Шиян // Вісник національної академії державного управління. – 2009. – № 1. – С. 223-229.

УДК 35.08

Рибінський Р. Я.,

магістрант,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ У НІМЕЧЧИНІ

В Європі застосовується принцип меритократії (владу, що здійснюється людьми, які вирізняються своїми здібностями, досягненнями, професійною компетентністю, а не соціальним походженням чи приписуваним статусом) під час формування управлінської еліти, зокрема, посадовці проходять іспити перед прийняття на публічну службу. Разом з тим, існує проблема політичних призначень незалежно від професійних знань, досвіду, а також особистісних якостей фахівця.

Законодавство ФРН досить детально регулює порядок прийому на публічну службу. Претенденти визначаються за допомогою оповіщення в спеціальних друкованих повідомленнях про наявність вакантної посади. Їхній відбір має відбуватися відповідно до придатності, здібностей і професійних досягнень без урахування статі, віросповідання, релігійних чи політичних поглядів. Призначення на посаду здійснюється після підтвердження їхньої придатності до публічної служби в результаті складання іспитів. Якщо вік службовця не перевищує 32 років, він може бути призначеним на посаду лише після випробувального терміну. У такому разі призначення допускається виключно на найнижчі посади. Для підтвердження професійної придатності службовцю в Німеччині надається можливість пройти випробувальний строк, який сукупно не може перевищувати п'яти років. Призначення на публічну службу довічно здійснюється лише після успішного проходження випробувального терміну і досягнення 27-річного віку [3, с. 51].

Загальний закон про правовий статус державних службовців ФРН встановлює чотири види посад державних службовців:

- нижчий рівень служби (проста служба);
- середній рівень служби (середня служба);
- підвищений рівень служби (відповідальна служба);
- вищий рівень служби (вища служба).

У межах кожної групи державним службовцям присвоюються ранги, усього їх 16:

- A1-A5 – нижчі ранги (допоміжно-технічний персонал);
- A6-A9 – середні ранги (урядові секретарі);
- A10-A13 – вищі ранги першого ступеня (урядові інспектори);
- A14-A16 – вищі ранги другого ступеня (вищі урядові радники).

За принципом підпорядкованості вони поділяються на федеральних, які перебувають у безпосередньому підпорядкуванні федерації, чиновників землі і чиновників громади. Іншою підставою кваліфікації може слугувати термін перебування на службі. Виокремлюються також чотири основні категорії службовців: призначені з випробувальним терміном, призначені на невизначений термін (їх можуть звільнити в будь-який час), призначені тимчасово (бургомістри), призначені довічно. Отримання відповідних посад можливе за умов виконання низки умов залежно від рангу. Для проходження служби нижчого рівня необхідним є: успішне закінчення основної загальноосвітньої школи або наявність визнаного рівноцінного рівня освіти; підготовча практика до зайняття посади.

Для проходження служби середнього рівня потрібне: закінчення реального училища; підготовча практика до зайняття посади впродовж одного року; складання відповідного іспиту.

Для проходження служби підвищеного рівня (перший ступінь) потрібні: шкільна освіта, що дає право на вступ до вищої школи; підготовча практика до зайняття посади впродовж 3 років; складання іспиту на право служби на цій посаді.

Для проходження служби вищого рівня (другий ступінь) потрібно: закінчення вищої школи; підготовча практика до зайняття посади впродовж як мінімум 2 років; складання іспиту на право проходження державної служби [3, с. 53].

Система освітньо-фахової підготовки управлінських кадрів у Німеччині належить до систем закритого типу. Вона включає в себе як загальнодержавні структури (Федеральна Академія державного управління, Міністерство внутрішніх справ, Федеральна вища школа державного муніципального управління та Академія Німецької спілки державних службовців), так і відповідні земельні вищі школи. На регіональному рівні підвищення кваліфікації забезпечується переважно інсти-

тутами підготовки. Крім того, програми з підготовки державних службовців запроваджені у низці німецьких університетів та вищих шкіл. У Німеччині основними вимогами до державних службовців є професійна освіта і спеціальна підготовка, види та діяльність якої відрізняються залежно від рівня в державному управлінні.

Особлива увага в процесі навчання майбутніх спеціалістів вищого рівня надається стажуванню. Основними формами підвищення кваліфікації державних службовців у Німеччині є:

- підвищення кваліфікації для початківців;
- підвищення кваліфікації за спеціальністю та посадою;
- підвищення кваліфікації з метою переходу до служби вищого

рангу;

- підвищення кваліфікації для керівників.

Форми підвищення кваліфікації можна поділити на дві групи:

а) перша – забезпечення належного рівня кваліфікації службовця, що є обов'язковим для всіх фахівців, які прийняті на посаду;

б) друга – адаптивна, яка передбачає підготовку (адаптацію) службовців до змін, тобто навчання спрямовується на збереження або підвищення отриманої на посаді кваліфікації та надання необхідних знань для кваліфікованої роботи [2, с. 496].

Програма підготовки державних службовців у Німеччині включає такі дисципліни: державне право і політологія, адміністративне право, цивільне право, економіка та суспільні фінанси, управління бізнесом, інформаційні технології, суспільні науки [1]. Усі програми підготовки державних службовців передбачають обов'язкове стажування в державних та місцевих органах влади протягом кількох місяців.

Перевагами Німецької системи підготовки управлінських кадрів є чітко вивірене балансування між теоретичними знаннями та практичними навичками, які отримує державний службовець під час навчання. Водночас значним недоліком є орієнтація системи навчання на юридичну спрямованість, якщо кандидат на посаду вищої категорії не має юридичної освіти, то протягом двох років проходить перепідготовку в спеціальних навчальних закладах за напрямом юрист.

Список використаних джерел

1. Деніел Белл. Китайська модель. Політична меритократія та межі демократії; пер. з англ. Олександр Дем'янчук. –К. : Наш формат, – 2017. – 312 с.
2. Кіцак Т. Зарубіжні системи підготовки державних службовців. // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. Львів : ЛРІДУ НАДУ. – 2009. – Вип. 18/19. – С. 495-593.

3. Лопушинський І. Публічна служба Німеччини: досвід для України // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ХРІДУ НАДУ. 2011. №4. С. 50-54. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-4/doc/2/01.pdf>.

УДК 35.075

Корчагіна О. С.,
магістрант,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Практика країн ЄС свідчить, що практично всі форми електронної демократії є популярними. Більшість країн Європейського Союзу намагаються використовувати інструменти електронної демократії.

Зокрема, у Франції основним мотивом для впровадження процедури інтернет-голосування було забезпечення виборчого права для іноземного електорату з метою виборів до Асамблеї французьких громадян, що проживають за кордоном. У випадку Швейцарії загальне прийняття та використання голосування поштою зробило інтернет-голосування природнім розширенням наявних механізмів віддаленого голосування. В умовах спаду виборчої активності та регулярних консультацій із громадянами шляхом проведення референдумів інтернет-голосування розглядається як логічний механізм підтримки належного рівня участі у цих численних опитуваннях.

В Естонії реалізація виборів через Інтернет розглядається як органічна частина більш загальної системи надання публічних послуг онлайн та спрямована на всіх громадян із правом голосу. Сприятливими факторами для впровадження інтернет-голосування у цій країні є високий рівень доступу до Інтернету серед її громадян та безпечний засіб онлайн-ідентифікації – естонська ID-карта [3, с. 91].

Варто відзначити, що саме Естонія є одним з першопрохідців в області електронної демократії. Адже сам Естонія 2005 році першою в світі провела місцеві вибори з використанням електронного голосування. У 2007 році інтернет-голосування широко використовувалося вже на виборах в естонський парламент. І якщо в 2005 році в мережі Інтернет проголосувало лише близько 2 % естонських виборців, то на парламентських виборах 2011 року ця цифра збільшилася до 24 %.

Естонська система електронних паспортів та електронної демократії визнана в Європі зразковою. Влада інших держав вивчають досвід

даного невеликого балтійської держави, яка зуміла в такий короткий час досягти небачених іншими успіхів. Більшість сервісів, розроблених в Естонії, зараз впроваджуються на рівні Європейського Союзу. Уважно стежать за успіхами електронної демократії в Естонії і в країнах колишнього Радянського Союзу. Кращими її «ученицями» зараз є Литва і Латвія [2, с. 69].

Цікавим є досвід ЄС у залученні молоді до політичної сфери через інструменти електронної демократії. Так, проєкт EUth – засоби і поради для підвищення цифрової участі молоді в Європі (Tools and Tips for Mobile and Digital Youth Participation in and across Europe). Метою проєкту є залучення більшої кількості молодих людей до процесу прийняття політичних рішень та підвищення рівня їх довіри до політичних інституцій ЄС через інструмент OPIN. OPIN – це інструмент цифрової участі молоді, що діє за принципом «все в одному» та базується на двох програмних інструментах:

1. Програмне забезпечення Adhocrasy – для повноцінних відкритих демократичних дискусій, редагування тексту та прийняття рішень. В основу закладено два основних принципи: збір ідей та колективна робота над текстом. Під час збору ідей можна отримати або консультацію на конкретну тему, або посилання на дослідження. Існує можливість надавати пропозиції та коментарі щодо наявних ідей, а також голосувати за них. Колективна робота над текстом особливо важлива для консультантів з питань молоді, молодіжних громадських організацій, які часто розробляють документи-пропозиції або звернення. Так, користувачі отримують запрошення прокоментувати кожен параграф тексту та голосувати за найкращі коментарі. І все це в режимі реального часу.

2. Мобільний додаток FlashPoll – надає можливість для швидкого контекстного мобільного опитування. Завдяки цьому, велика кількість людей може миттєво висловлювати свої думки та одразу ж отримувати візуалізований фідбек. Також у додатку можна створювати професійні анкети з відкритими запитаннями. Цей додаток є особливо зручним ще й через можливість ідентифікації місцезнаходження та запуску опитування у визначені моменти та у визначених місцях. Він забезпечує інтерактивну, двосторонню систему комунікацій між молоддю та владою, що приймає рішення, дотримуючись високих стандартів якості громадської участі. Крім цього, FlashPoll захищає приватність: відповіді не можуть бути прочитані іншими користувачами після їх відправки [1, с. 5-6].

У Німеччині низка проєктів в галузі електронної демократії реалізується на муніципальному рівні. Так, на порталі невеликого міста Есслінген заздалегідь розміщується інформація про дати та повістки, а потім і протоколи засідань Міської ради, і будь-який бажаючий може ознайомитися з ними і залишити коментарі.

У столиці Нідерландів Амстердамі створена безкоштовна інформаційна служба Amsterdam Mail, яка розсилає жителям міста електронні повідомлення з потрібних тем.

На сайті столиці Швеції Стокгольма є підписка на цікаву для громадян інформацію, в тому числі протоколи засідань, результати розслідувань. Також там можна відстежити долю звернення до уряду від моменту його надходження до Адміністрації до прийняття остаточного рішення.

Успішний проект залучення громадян до електронного обговорення проблем Євросоюзу реалізований в місті-державі Люксембурзі. Тут створено спеціальний сайт, на якому як громадяни, так і політики герцогства діляться думками з найрізноманітніших питань, які стосуються розвитку Європи. Публікуються повідомлення в формі блогів, які не носять офіційного характеру – політики країни відкрито висловлюють власні, іноді відмінні від офіційної, думки.

Отже, у країнах ЄС широко застосовуються інструменти електронної демократії. Вони допомагають активізувати населення щодо вирішення політичних, соціальних питань, а також зробити цю участь у суспільно-політичному житті максимально зручною для населення.

Список використаних джерел

1. Велебник М. Інструменти е-демократії, як спосіб залучення молоді до взаємодії з владою / Велебник Маргарита, Дзядик Наталія, Сакалош Софія. – Львів. 2016. – 8 с.
2. Лаврик Н. Электронная демократия: мировой опыт / Н. Лаврик // Вестник ЗабГУ. – 2017. – Т. 23. № 2. – С. 67–75.
3. Тенюх В. В. Публічне управління електронним виборчим процесом / В. В. Тенюх // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2017. – № 1 (57). – С. 90-95.

УДК 339.92(477:4)

Шаловинська О. І.,
студентка,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Європейська інтеграція, задекларована як стратегічний напрям розвитку України. Вона є не лише зовнішньоекономічним вектором, а й

орієнтиром цінностей для всього українського суспільства. Інтеграцію України до ЄС сьогодні підтримують всі структури влади та переважна більшість українського населення. Однак у цьому стратегічному напрямі розвитку нашої держави виникає багато труднощів об'єктивного і суб'єктивного характеру. Причому їх подолання залежить не тільки від України, а й від зовнішніх чинників, які знаходяться за її межами. Використовуючи методологію функціонального аналізу, системного підходу та аналогії, в статті аналізуються стан політико-економічних відносин між Україною та Європейським Союзом, основні причини політико-економічних проблем, які виникли між Україною та ЄС. Особлива увага звернута на макроекономічні проблеми сучасної України. Зроблено висновки про необхідність проведення виважених як політичних, так і економічних рішень, від яких залежать перспективи інтеграції України до ЄС.

Що ж до інтеграційного руху України до Європейського Союзу, на сучасному етапі то тут, на жаль, ситуація не втішна. Головним здобутком України є лише визнання всіма учасниками та владними органами євроінтеграції як основного напрямку розвитку держави та тісне співробітництво з деякими країнами – учасницями Євросоюзу. Інтеграція України до ЄС є доволі непростим питанням, адже вона відбувається досить тривалий період, хоча й зрозуміло, що цей процес не може проходити швидко. Не один рік в Україні точилися дискусії щодо її інтеграційного вибору, тобто вибору моделі інтеграції: європейської чи євразійської. Революція гідності, анексія Криму та військові дії на сході України остаточно усунули полярність руху Захід – Схід і, нарешті, визначили наші інтеграційні пріоритети до європейського шляху розвитку. Інтеграційний вибір будь-якої країни має щонайменше три аспекти: правовий, економічний, політичний. Для України ці три аспекти мають особливе значення. Правовий аспект – це збереження суверенітету і державності, економічний – розвиток країни і добробут народу, політичний – це забезпечення цивілізаційного майбутнього Українського народу.

Згідно з результатами з'ясування експертної думки, можна визначити, що існують певні перешкоди на шляху поглиблення інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом. По-перше, це низький рівень поінформованості громадян про ЄС, населення України має рівень поінформованості загалом незадовільний, тільки 36 % опитаних констатують задовільний рівень володіння українцями інформацією щодо ЄС. Достатній рівень поінформованості українців підтвердили тільки 3 % опитаних, а 11 % вважають, що українці зовсім не володіють інформацією про ЄС. По-друге, сумніви стосовно того, що євроінтеграція матиме вигоду для всього населення України. На думку 26 % експертів, інтеграція України до ЄС є найбільш вигідною для країн – членів ЄС, які хочуть підвищити свій геополітичний вплив і

використовувати ресурси України у своїх інтересах. По-третє, проблемою виступають вимоги Європейського Союзу й узагалі можливе розірвання відносин із Росією та країнами СНД. По-четверте, у населення є занепокоєність щодо конкурентоспроможності українських товарів на європейському ринку та еміграції робочої сили. Так, 24 % експертів вважають, що внаслідок поглиблення співпраці з ЄС Україні загрожуватимуть висока конкуренція на європейському ринку продовольчих і промислових товарів, що залишить українську продукцію без шансів, та відтік значної маси кваліфікованих кадрів за кордон. Поп'яте, сьогодні наріжний камінь розвитку відносин Україна – ЄС – це правосуддя, корупція та організована злочинність, і ці вимоги буде важко задовольнити Україні.

Ще однією ключовою проблемою інтеграції України до ЄС є не підготовлене до європейських стандартів українське законодавство. Повинна здійснитись адаптація українського законодавства із європейським, це має здійснюватися за рахунок реформування української правової системи та поступове приведення її у відповідність із європейськими стандартами. Ця адаптація повинна охопити усі сфери права, такі як : приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, життя та здоров'я, навколишнього середовища та багато іншого.

Наступна проблема та також не менш важлива – це проблеми співробітництва України з ЄС у банківській сфері у контексті реалізації угоди про асоціацію. Нажаль сучасного стану банківської системи України не може підтвердити результативність її діяльності, а вказує на існування вад, які показують, що основні цілі її розвитку – забезпечення стійкості, прозорості та конкурентоспроможності, нині не досягнуто.

Отже, сьогоднішні умови не є сприятливими для реалізації євроінтеграційних прагнень України. Просуванню нашої країни у напрямі ЄС заважають як зовнішні, так і внутрішні чинники. Зовнішні пов'язані з тим, що сучасний стан Європейського Союзу можна охарактеризувати як серйозну кризу кількісного та якісного зростання спільноти. Економічна криза в Європі перестала бути проблемою окремих «периферійних» країн еврозони. Із суто економічної вона дедалі більше перетворюється на політичну і стає новим випробуванням для Євросоюзу. Внутрішні чинники виражаються у браку кадрового і фінансового забезпечення та відсутності реально координуючого органу у сфері європейської інтеграції. Загальновизнаною є думка, що українська влада не готова жити та управляти країною за європейськими нормами і стандартами. Це виражається у тому, що в країні не створена ефективна ринкова економіка, не ведеться ефективна боротьба з

корупцією, не забезпечена незалежність та прозорість судової влади, не забезпечений розвиток громадянського суспільства тощо.

Проаналізувавши вище згадані можна стверджувати, що європейська інтеграція є стратегічною ціллю нашої держави, закріпленою законодавчо. Аналіз ключових проблем дав змогу оцінити можливості України та одночасним виробленням програми дій щодо безболісної інтеграції України з урахуванням існуючих загроз. Отже, враховуючи вплив інтеграційних чинників на політичну, економічну та соціальну сфери держави, значно перспективнішим усе ж залишається вступ України до Європейського Союзу, на шляху до якого країна зробила вже багато зусиль та буде вдосконалюватися, щоб у найближчій перспективі стати членом ЄС.

Список використаних джерел

1. Федоришина О. О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1103>.
2. Деліні М. М. Проблеми інтеграції України в світове співтовариство в сучасних умовах. URL : <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/12.pdf>.
3. Багатеренко А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. URL : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/5915/6665>.
4. Тодошук А. В. Україна в інтеграційних процесах: ризики та переваги. URL : <http://molodyucheny.in.ua/files/journal/2017/5/168.pdf>.
5. Сабан М. В. Переваги і недоліки інтеграції України до ЄС. URL : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67697.doc.htm

УДК 329.72/477/+339.92

Соколова Н. М.,
магістрантка 738-з група,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СТАН УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасний розвиток євроінтеграційних процесів дедалі більше заострює проблему збереження національнокультурних пріоритетів, перспектив з національною ідентичністю. Євроінтеграція може, з одного боку, розширити культурні обрії українського суспільства, посилити його дієздатність, збагатити палітру фарб буття, а з другого, – підрива-

ти його життєві сили, зумовлювати моральний занепад і деградацію, розмивати культурну та етнонаціональну ідентичність. В Україні проблема євроінтеграції вже вкотре постає як питання національно-культурної ідентичності і виявляє себе в формі кризи ідентичності, проблемності збереження національного «Я» в мінливому, мозаїчному і глобалізованому світі. На формування національної ідентичності, характер і зміст протікання цього процесу окрім зовнішніх чинників значний вплив мають соціокультурні та парадигмальні трансформації українського суспільства.

Основним чинником формування європейської ідентичності, без сумніву, є спільне економічне життя. Разом із тим, як відомо, розвиток у напрямі утворення європейського внутрішнього ринку супроводжувався певним відчуженням громадян від бюрократії ЄС. Неоднозначно також може бути оцінено і вплив введення спільної валюти (до того ж теж не для всіх членів) на створення європейської ідентичності. Проте економіка, залишаючись важливим чинником зміцнення європейської ідентичності, повинна отримати «підкріплення» з боку політичних інституцій [1].

Важливу роль у формуванні європейської ідентичності останнім часом відіграє система зв'язків державних установ та європейських інституцій з громадськістю. Може бути запропонована спеціальна державна програма PR-забезпечення європейської інтеграції взагалі та формування європейської ідентичності зокрема. Вона може включати такі завдання: дослідження громадської думки щодо зацікавленості громадян України у входженні до ЄС; здійснення комплексної просвітницької програми, призначеної знайомити з діяльністю, структурою і функціями всіх загальноєвропейських організацій та установ; культивування європейських цінностей, норм і принципів внутрішньополітичного та соціального життя, які мають значення для інтеграції України до європейського суспільства; проведення широкої кампанії для учнів шкіл та студентів (з підготовкою спеціальної літератури), націленої на пояснення переваг та необхідності інтеграції до європейської спільноти; організація скоординованої довготермінової «рекламної єврокампанії», щоб привичайти суспільство до вигідності та невідворотності інтеграції [2].

Оскільки бути європейцем – це не питання народження, а питання освіти, важливу роль у формуванні відчуття європейської ідентичності відіграє система освіти. Головними завданнями у цій галузі, на нашу думку, мають стати: європеїзація самої системи освіти, розвиток системи білінгвізму, розширення прямих зв'язків між навчальними закладами різного рівня європейських країн; розробка спільних освітніх програм із культурного й освітнього обміну учнів та студентів; прове-

дення спільних освітньо-культурних заходів: олімпіад, змагань, конкурсів, спільного відпочинку учнів та студентів тощо; налагодження молодіжного обміну на основі існуючих європейських моделей; вироблення державної політики навчання українських студентів та фахівців у європейських країнах з метою акумулювання конкурентоспроможного інтелектуального потенціалу нації.

Інтеграційні процеси зумовили формування європейської ідентичності, яка є підґрунтям європейського об'єднання, важливою передумовою включення окремих країн до європейської співдружності, що буде супроводжувати інтеграційні процеси на внутрішньому, соціально-психологічному рівні. Буде великою помилкою недооцінювати значення соціально-психологічних чинників інтеграції, адже європейська економіка потребує європейського соціально-політичного та культурного середовища і «європейського» громадянина, тобто людини, яка відчуває себе органічною частинкою європейського світу.

Закони й імперативи глобальної інтеграції вимагають від України чіткого визначення українського шляху розвитку і стратегічного вибору. На жаль, на вісімнадцятому році незалежності Україна досі ще не самоокреслилась – для самої себе, а відтак і для світу, – як самостійна держава. На відміну, наприклад, від польської (та, врешті, й інших еліт Східної Європи, різною мірою, але все ж рішуче проєвропейських), вітчизняна інтелектуальна еліта в цілому не висловила своєї концепції національної ідентичності України [3]. Замість концепційної європейської стратегії, Україна (точніше – її правлячий клас) донедавна обрала шлях «багатовекторної» риторики, а сьогодні – європейського романтизму. А якщо європейська перспектива не існує в культурній ментальності суспільства та його еліт, то й на інституційному рівні не може постати жодної системної стратегії, спрямованої на розширення знання про себе у світі. Наслідком цього є «м'яка» ізоляція України від об'єднаного європейського та євроатлантичного процесів.

На тлі посилення сусідів Україна ризикує де-факто втратити суверенітет, залишившись виконувати функції транзитної території повітряного коридору. Українська держава повинна бути не лише об'єктом євроінтеграційних процесів і глобалізації в цілому, а й суб'єктом, інституцією, здатною чинити супротив економічній чи культурній експансії. Без розробки і послідовної реалізації національної стратегії, орієнтованої на глобальні виклики, переваги й небезпеки, Україна не зможе відстояти своє геостратегічне місце і роль в розвитку сучасної європейської і світової цивілізації.

Необхідна кардинальна програма модернізації суспільства, яка б дозволила через 15–20 років говорити про «українське диво» і вивести Україну на якісно новий рівень розвитку. Посилювати інтерес до пошу-

ку власної європейської ідентичності українців слід не гаслами, а дієвими міркуваннями і практичними діями [4]. Процес повернення України до Європи слід розглядати не як підготовку до вступу в «клуб можливих», а як двосторонній процес ментального зближення всіх і кожного європейського народу з українцями й навзаєм. Взаємне зближення європейців та українців – це довгий шлях від «чужого» до «свого», від «іншого» до «нашого». Належне осмислення цього шляху може стати компасом чи дорожньою картою у взаємопошуках та взаємоосяганнях Європи й України, воно необхідне для швидкого повернення України під омофор європейського дискурсу.

Отже, Україна перебуває на етапі пошуку власної національної ідентичності. Незважаючи на розбіжність поглядів дослідників на майбутній характер української нації, вони єдині в тому, що українці переживають кризу національної ідентичності; інтеграція в європейські й світові структури сприятиме утвердженню української нації та державі в Європі й світі; але йти у Євросоюз слід сильною державою, яка заново самоідентифікувалася як європейська держава і самостійна у своїх рішеннях; перш ніж інтегруватися до Європи чи будь-якої іншої наднаціональної структури, Україна може і повинна сформулювати власний національний проект – модель самодостатньої держави. Стратегічно майбутнє України в контексті євроінтеграційних процесів буде стимулюватися і визначатися такими чинниками, як: а) збереження її культурного архетипу і статусу в єдності із формуванням нової національно-політичної ідентичності і ментальності; б) всебічною підтримкою освіти, науки, культури; в) здатністю і готовністю України, розв'язуючи свої локальні, національні проблеми, адекватно відповідати на виклики глобалізації.

Список використаних джерел

1. Черкес Б. С. Національна ідентичність в архітектурі міста: Монографія. – Львів: Вид-во Національного ун-ту «Львівська політехніка», 2008. – 268 с.
2. Денджерфілд М. Європейський Союз і посткомуністична Європа: один підхід чи кілька? // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 1. – С. 119-139.
3. Гальчинський Анатолій. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти: Наук. вид. К. : Либідь, 2006. – 312 с.
4. Франко І. Поза межами можливого // Зібрання творів у 50 т. – К. : Наук. думка, 1986. – Т. 45. – С. 276-285.
5. Андрійчук О. Україна – Європа: тести на сумісність. – К. : Смолоскип, 2007. – 378 с.

Євтушенко Н. О.,
магістр філології, магістрант,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ІМПЕРАТИВ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СПІВТОВАРИСТВІ

Кінець ХХ і початок ХХІ століття в країнах Західної Європі характеризується змінами глобального масштабу, не тільки в суспільно-економічній ситуації, але змінами норм комунікативної поведінки. На європейському континенті прискорюються інтеграційні процеси, Європейський Союз стає самостійним інститутом «брюссельським європейським урядом» і розширює свій вплив на країни Східної Європи.

В умовах демократичних змін людство поступово усвідомлює, що воно живе у багатонаціональному, багатокультурному суспільстві, а тому однорідне суспільство побудувати не можливе, тому що існують люди, групи людей, що відрізняються наявністю інших цінностей, традицій, уявлень. Всі вони комунікують між собою, а тому вимагають уникати висловлювань, що могли б їх образити або роздратувати. Саме з цими процесами пов'язана поява і поширення в 60-70 х роках ХХ століття, явища – політичної коректності з початку в Сполучених Штатах, а потім і в країнах Західної Європи. У 1990-і, в університетському середовищі США, термін отримує сучасне значення того, що англійською мовою виражається поняттями *inclusive* або *neutrallanguage* – концепції, що базується на гіпотезі Сепіра-Уорфа, згідно якої лінгвістичні категорії формують поняття і дії мовця [5, с. 508].

В цей час почав формуватися європейський підхід до політкоректності. Суть якого полягає у формуванні норм поведінки, які заважають дискримінації людини, за статевими, фізичними (їздить в інвалідному візку), расовими (інший колір шкіри), етнічними, релігійними, мовними та іншими ознаками. Політкоректність вимагає заміну слів, які ображають людину на нейтральні терміни. Так статева приналежність, замінюється на гендерно-нейтральні терміни, наприклад, «*chairperson*» замість «*chairman*» (голова), використання різних форм із «*challenged*» («людина з особливими потребами»), або «той, хто змушений долати труднощі») замість використовувалися раніше простих слів для людей із фізичними вадами («сліпий, кульгавий, інвалід»). В релігійній сфері в деяких англomовних країнах традиційне побажання «*Merry Christmas*» («веселого Різдва») замінюють на «*Happy Holidays*» («щасливих свят») у випадках, коли воно звернене до людей невідомого

віросповідання (наприклад до широкого загалу). Тобто, якщо слова, або дії ображають почуття індивіда, то варто їх уникати.

Політкоректність, активно використовується в практиці європейського публічного політичного дискурсу, як практика заборони (прямої або опосередкованої) на висловлювання певних суджень, обнародування фактів, вживання слів і виразів, що вважаються образливими для людини [5, с. 507]. Характеризуючи прагнення людей знайти нові засоби мовного відображення замість тих, які ображають почуття та гідність людини, або є нетактовними щодо ставлення до расової та статевої ознаки, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду» [6, с. 16].

Отже основою політкоректності є бажання не образити, не зачепити почуття та гідність індивіда, представника певної соціальної групи, звичайною мовною безтактністю, або прямолінійністю. Однак – це стосується не тільки слів, поведінці, дій, це також стосується реклами товарів. Реклама товарів теж не повинна ображати споживача товару. Так німецька компанія Henkel, що спеціалізується на засобах побутової хімії, на думку багатьох українців образила їх почуття, тому що засіб догляду за туалетом Bref Duo-стікер мав жовтий і синій кольори, схожі на кольори українського прапору. Представництво компанії пояснило, що це не так, а синій і жовтий кольори символізують чистоту і свіжість, але як що це ображає почуття українців, вони вибачились, зняли продукт з продажу в Україні і відкликали телевізійну рекламу [1].

Наслідком змін, що відбулися в європейському демократичному, ліберальному суспільстві стало запровадження принципу політичної коректності – кожен індивід заслуговує на рівне, неупереджене ставлення та повагу. Він отримав теоретичне обґрунтування і став загальним принципом – імперативом. Імператив (від лат. imperativus – наказовий, владний). В філософії І. Канта терміном позначається загальний закон, об'єктивний принцип [3, с. 251], що вказує на те, що і як обов'язкове слід робити.

Принцип політичної коректності – це ідеологія сучасної західної ліберальної демократії, що ґрунтується на концептах «толерантності», «рівноправ'я», «поваги до людини і дотримання її прав». На думку професора Мотиля, що він висловив на Радіо Свобода, повага і толерантність – це необхідні умови, для функціонування ліберального суспільства, тому що в основі політкоректності в ширшому розумінні – лежить питання солідарності, якого гостро бракує українському суспільству [8].

Імператив політичної коректності – це не тільки норма поведінки, це відповідна культура толерантності, «норма цивілізованого компромісу між конкуруючими культурними практиками» [7, с. 244] що

об'єднує, цементує європейське суспільство на началах взаєморозуміння.

Однак запровадження політкоректності в Європі породило й іншу точку зору, чи потрібне європейському суспільству постійно підлаштовуватися під уподобання соціальних груп, що вважають себе скривдженими. Так Маріо Варгас Льюса, нобелівський лауреат з літератури в інтерв'ю, назвав політкоректність ворожою свободі, тому що, вона на його думку відкидає чесність, достовірність, а тому з нею треба боротись як із викривленням правди [4]. В цьому його підтримує й польський кінорежисер Кшиштоф Зануссі, що вважає політкоректність нещастям Заходу, яка на його думку остаточно задавить мислення, а про круглого дурня, ми тепер маємо казати, що він «інтелігентний по-іншому» [2].

Зрозуміло, європейське ставлення до політкоректності сформовано в процесі становлення демократії будується на дотриманні норм закону, що стосується України, то потрібен час на установлення демократичних традицій, цінностей і формування правової бази політичної коректності, що ще не сформована.

Для українських реалій можна зазначити, що вивчення досвіду країн Європейського союзу з питань політкоректності, по-перше дозволяє стверджувати, що поняття «імператив політичної коректності» розкриває політику ЄС, стосовно толерантної поведінки, особливостями якої є засудження образливої поведінки, вчинків, слів, тобто усього того що потенційно може бути образливим; по-друге політкоректність є необхідним елементом європейської політичної культури та публічного дискурсу; по-третє для України осмислення імперативу політкоректності й його запровадження в публічному політичному дискурсі дозволяє владі свідомо і цілеспрямовано впливати на процеси комунікації.

Список використаних джерел

1. Безп'ятчук Жанна. Просто поставте себе на місце «іншого», або Політкоректність – це легко. Радио Свобода. 02.10.2019, Київ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.radiosvoboda.org/a/25083301.html>.

2. Дегтяренко В. Кшиштоф Зануссі: Політична коректність – це нещастя Заходу. zaxid.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу https://zaxid.net/kshishtof_zanussi_politichna_korektnist_tse_neshhasty_a_zahodu_n1249529

3. Кант И. Основы метафизики нравственности / И. Кант // Соч. в 6 т. [Под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гульги, Т. И. Ойзермана] – М. : Мысль, 1965. – Т. 4. – Ч. 1. – С. 219–310.

4. Маріо Варгас Льюса «Політична коректність є ворожою свободою». Zbruc [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zbruc.eu/node/77413>.

5. Молодиченко Н. А., Танана С. М. Основні аспекти поняття політичної коректності в сучасній англійській мові. Філологічні науки. «Молодий вчений» – № 5 (32) – травень, 2016 р. – С. 507-510. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/5/126.pdf>.

6. Панин В. В. Политическая корректность как культурно-поведенческая и языковая категория: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание»/ В. В. Панин. – Тюмень, 2004. – 19 с.

7. Сушко А. Процеси трансформації політичної культури сучасного суспільства. Актуальні проблеми політики. 2015. – Вип. 56. – С. 242-248. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3072/%D0%A1%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%BE%20APP_56-29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

8. Щур Марія. Питання політкоректності – баланс між чесністю і чутливістю – професор Мотиль. Радіо Свобода. Політика 22 серпня 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.radiosvoboda.org/a/25082244.html>.

УДК 331.5

Теслін А. М.,
магістр,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

МІНІМАЛЬНА ДЕРЖАВА У ПОГЛЯДАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МИСЛИТЕЛІВ

Напевно з тих пір як з'явилася перша держава разом і з нею виникли і перші суперечки про те якою повинна вона повинна бути. Європейський дискурс на цю тему почався в Давній Греції. Саме давньогрецька демократія на відмінну від східних деспотій мала змогу мати хоча б якусь дискусію на цю тему. Найяскравішою суперечкою стала між філософами Платоном та Арістотелем. Платон вірив у сильну державу яка мала би розпоряджатися людьми як ресурси, а на чолі якої стояв би сильний правитель, опонував йому ж Арістотель який стверджував що кожен індивід переслідує свою власні цілі та користь [1]

Власне потрібно також враховувати час в який жив той чи інший мислитель. Платон був свідком Пелопенеської війни, і занепади грецької демократії, в свій же час Арістотель жив в часи Македонського завоювання Греції.

Дискусії щодо того якими функціями повинна володіти держава, а якими ні вже активно продовжилися після завершення тридцятирічної

війни. Саме після підписання Аугсбурського релігійного миру, принцип якого звучав «чия влада, того і релігія». А також після втрати короля Англії Карла I. Мислителі почали сумніватися у священності, та божественності влади монарха.

Вже у XVII ст такі філософи як Т. Гоббс [2] який писав про державу-левіафана, також про Дж. Локка [3] який стверджував що права людини дані їй від народження, а не державою.

Епоха Просвітництва в Європі ще більше розпалила цю дискусію, адже саме тоді вчені, і філософи думали що є вірний шлях, слідуючи за яким суспільство обов'язково прийде до загального добробуту. Саме тоді виділилися цілі економічні школи. Меркантилісти стверджували, що добробут держави залежить від того скільки золота було ввезено в країну. Тому вони рекомендували поставити високі мита на імпортні товари, і більше продавати за кордон. Фізіократи [4] ж стверджували що кількість золота і грошей ввезених в країну не зроблять багатшим простих людей, оскільки золото і гроші самі по собі засіб обміну, а не засіб виробництва.

Варто згадати таких вчених епохи просвітництва як А. Сміт, [5] якого вважають батьком сучасної економічної науки, який стверджував що держава своєю політикою тільки поглиблює нерівність в суспільстві, тому саме він виступав за низькі податки, та прозоре державне управління.

Кінець XVIII ст. це війна за незалежність США та Велика французька революція. Особливо цікавим тут може бути остаточне сформування класичного лібералізму як політичної ідеології. Тобто ідея невтручання держави у повсякденне життя своїх громадян.

У першій половині XIX ст. коли оплот демократії в європейському континенті, а саме Франція почала переживати зворотні процеси, тобто реставрацію монархії та впровадження норм старого порядку. В світі залишилося не так багато країн, які б сповідували принципи невтручання держави. Повсюди в Європі правителі вирішували як потрібно правильно жити підданам. Тільки США як децентралізована республіка була цікавим прикладом для європейських інтелектуалів-лібералів. Саме французький історик А. де Токвіль побувавши в той час в Сполучених штатах під враженнями написав свою знамениту роботу «Демократія в Америці», [6] де захоплювався тією децентралізованою системою що була в США. Також варто зазначити його працю «Старий порядок і революція».

У XIX ст. набирають популярності соціалістичні, та комуністичні ідеї. Основою всіх різновидів соціалізму є те що засоби на виробництво мають бути не приватними, а колективними. Тобто пропонувалося створити один центр, який буде перерозподіляти вироблені ресурси, як вважають соціалісти справедливо між усіма людьми. Саме цьому

сприяє трудова теорія цінності, яка говорить про те що кількість часу затраченому на працю одного дорівнює кількості часу затраченому на працю іншого. Але тут виникає альтернативна концепція ціноутворення, яка була описана австрійським економістом К. Менгером в основі якої ціна це не праця, а корисність [7]. Тобто при виборі кожна людина не дивиться на час та зусилля вкладених у той чи інший продукт, а на користь для себе. Тобто соціалістична модель пропонує державу як спільну власність з централізованим центром, який буде вирішувати через встановлені плани що краще для індивіди. Друга ж модель пропонує, те що ринок сам встановлює ціну, на основі попиту, і пропозиції.

З ідей К. Менгера виникає австрійська економічна школа, яка виступає проти втручання держави в економіку. А це значить в свою чергу невтручання, і в інші сфери життя такі як освіта, наука та ін.

У ХХ ст. слово лібералізм змінило своє значення на протилежне, від концепції, яка б означала мінімальне втручання держави в життя її громадян, до державного регулювання всіх сфер життя в першу чергу економіки шляхом встановлення високих податків та мит. Концепція вільного ринку були зміненою концепцією «справедливого перерозподілу», звісно суддею в цьому виступала держава. Такі вчені-економісти як Л. фон Мізес та Ф фон Гаск, [8] виступали гострими критиками цієї політики. Відома праця Ф. фон Гаска «Шлях до кріпацтва» отримала дуже схвальні відгуки у своїх читачів, навіть його опонент і прихильник сильної держави та його опонент Д. М. Кейнс схвально відгукнувся про цю працю : «На мою думку, це чудова книга ... У моральному і філософському плані я практично згоден з нею, і не тільки розумом ...» [9].

Зараз вільний ринок, обмін товарами і послугами, принципи конкуренції, свободи слова і совісті саме за те що виступали, і виступають ідеологи класичного лібералізму є основоположними принципами ЄС.

Список використаних джерел

1. NEMCIK, JOSEPH R. «Beyond Plato and Aristotle.» *Science Scope*, vol. 15, no. 4, 1992, pp. 26–27. JSTOR, www.jstor.org/stable/45029286.
2. Vaughan, Geoffrey M. «THE AUDIENCE OF 'LEVIATHAN' AND THE AUDIENCE OF HOBBS'S POLITICAL PHILOSOPHY.» *History of Political Thought*, vol. 22, no. 3, 2001, pp. 448–471. JSTOR, www.jstor.org/stable/i26219797.
3. Moulds, Henry. «John Locke and Rugged Individualism.» *The American Journal of Economics and Sociology*, vol. 24, no. 1, 1965, pp. 97–109. JSTOR, www.jstor.org/stable/3485487.
4. Albaum, Martin. «The Moral Defenses of the Physiocrats' Laissez-Faire.» *Journal of the History of Ideas*, vol. 16, no. 2, 1955, pp. 179–197. JSTOR, www.jstor.org/stable/2707661.

5. Rothschild, Emma. «Adam Smith and Conservative Economics.» The Economic History Review, vol. 45, no. 1, 1992, pp. 74–96. JSTOR, www.jstor.org/stable/2598329.

6. Tocqueville A. Democracy in America / Alexis de Tocqueville. – Indianapolis: Liberty fund, 2012. – 1431 с. – (Liberty fund inc.)

7. Cartwright, Philip W. «Marginalism and Price Theory Reconsidered.» The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue Canadienne D'Economie Et De Science Politique, vol. 17, no. 4, 1951, pp. 543–550. JSTOR, www.jstor.org/stable/137909.

8. Klausinger, Hansjoerg. «The Austrian School of Economics and Its Global Impact.» Global Austria: Austria's Place in Europe and the World, edited by Günter Bischof et al., vol. 20, University of New Orleans Press, New Orleans, 2011, pp. 99–116. JSTOR, www.jstor.org/stable/j.ctt1n2txkw.8.

9. CHRISTAINSEN, GREGORY B. «REFLECTIONS: What Keynes Really Said to Hayek About Planning.» Challenge, vol. 36, no. 4, 1993, pp. 50–53. JSTOR, www.jstor.org/stable/40721451.

УДК 364:332

Перевєрєєва Н. М.,

студентка 735-МВ групи,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Соціальна безпека є результатом ефективності державної соціальної політики, яка заохочує створення соціально незалежного, єдиного і стабільного громадянського суспільства. Соціальна безпека є пріоритетом держави добробуту. Оскільки сучасні соціально-економічні та військово-політичні проблеми змушують по-новому дивитися на пріоритети функціонування держав у ХХІ ст., то досвід забезпечення соціальної безпеки країн-сусідів нашої держави стає важливим елементом розробки вітчизняних безпекових моделей.

Офіційним документом, який враховує проблеми соціальної політики Чехії в контексті національної безпеки, є Стратегія безпеки Чеської Республіки [1]. Вона визначає національні інтереси, ризики та загрози національній безпеці по сферах, встановлює цілі та пріоритети державної політики з точки зору забезпечення її зовнішньої та внутрішньої безпеки. В соціальній сфері питання безпеки стосуються, перш за все, забезпечення прав та свобод громадян країни, охорони їх життя, майна, матеріальних і духовних цінностей та життєвого середовища.

В Румунії регулювання соціальних процесів у контексті національної безпеки визначає Стратегія національної безпеки Румунії. Націо-

нальна стратегія захисту країни відображає необхідність просування розширеної концепції національної безпеки. За своїми цілями та змістом Стратегії фактично йдеться про національну оборону і безпеку в цілому, і ці дві концепції сходяться. Стратегія національної оборони була розроблена для адекватного реагування на складну реальність, з якою стикається румунське суспільство [2].

Проте цей документ спрямований більшою мірою на забезпечення демократії і стабільності в державі, сталості її економічного розвитку, а соціальні питання враховує досить обмежено. Головним чином це стосується забезпечення загальної суспільної злагоди на території держави, досягнення гідних умов та рівня життя населення, дотримання державних соціальних гарантій, реалізації прав і свобод румунських громадян, забезпечення їх безпеки, а також підтримки мовної, релігійної та культурної самобутності румун, які проживають поза межами Румунії та ін. Завдання щодо зростання соціального благополуччя громадян Румунії та забезпечення національної безпеки держави покладається на прискорення структурних реформ в економіці, здійснення ефективних заходів макроекономічної стабілізації, залучення іноземних інвестицій, підтримку малого і середнього бізнесу, ефективне управління людським капіталом, необхідним для розвитку високотехнологічної галузей промисловості, підтримку належного рівня освіти і науки.

Республіка Польща забезпечує безпеку держави та її громадян, створюючи умови для досягнення національних інтересів і стратегічних цілей. Соціальний потенціал, включаючи людський капітал, є важливим чинником зростання національної економіки, ефективності держави, активності громадянського суспільства та загального поліпшення якості життя громадян. Він передбачений Стратегією розвитку системи національної безпеки Республіки Польща до 2022 року як стратегічний потенціал національної безпеки та важливий ресурс, необхідний для забезпечення безпеки країни, разом з економічним потенціалом, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності польської економіки [3].

Соціальна безпека Польщі потребує забезпечення її ефективного функціонування в разі загрози війни, а також ефективної діяльності для виконання таких завдань соціальної підтримки: охорона національної спадщини; розвиток та поглиблення співпраці представників державних установ і засобів масової інформації, які займаються захистом національної безпеки; протидія демографічним загрозам; ефективне соціальне забезпечення громадян, які потребують державної підтримки; стимулювання економічної самостійності населення; підвищення інноваційності науково-дослідницького потенціалу у сфері державної безпеки та оборони шляхом активізації науково-

виробничого співробітництва (у тому числі міжнародного) дослідницького середовища.

Отже, країни Східної Європи соціальну безпеку відносять до компонентів національної. Проблема забезпечення соціальної безпеки включена до нормативно-правових актів, що регулюють питання забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Czech Republic Security Strategy 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/brs/dokumenty/vyznamne-dokumenty-v-oblasti-bezpecnosti-ceske-republiky-18963/>.

2. National Strategy for the Defense of the Country for the period 2015–2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.presidency.ro/ro/angajamente/apararea-tarii-si-securitatea-nationala>.

3. Strategy of Development of the National Security System of the Republic of Poland 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.mon.gov.pl/z/pliki/dokumenty/rozne/2014/01/ENGLISH_SRSDN RP_do_pobrania.pdf.

УДК 327(438)

Нагорна С. Ю.,
студентка 735МВ групи,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ У ПОЛЬЩІ

Різкі зміни у країнах Центральної та Східної Європи у 1989–1990 роках, що супроводжувались падінням комуністичних режимів та виходом на міжнародну арену нових демократичних держав, в цілому змінили стосунки в Європі. Республіка Польща однією з перших країн Східної Європи підняла питання про членство в Європейському Союзі та чітко окреслила свою стратегічну мету. Адже у тій реальності в якій заходила Польща після 1970–1980 років, що виявилися складними для поляків через глибоку економічну та політичну кризи, зумовивши зниження життєвого рівня населення та призвели до ускладнень у соціальній сфері, політичні лідери країни розуміли необхідність змін як всередині держави, так і в переорієнтації її зовнішньополітичного вектора.

Точкою відліку тривалого шляху Польської держави до Європейської спільноти став червень 1988 року, коли між Радою економічної взаємодопомоги (організацією економічної співпраці країн «соцтабору») та Європейською економічною спільнотою була підписана Польська Декларація про взаєморозуміння, завдяки чому Республіка Польща змогла встановити дипломатичні відносини з ЄЕС. Тому вже у липні 1989 р. була заснована Місія Республіки Польща при Європейській Спільноті у Брюсселі, а у вересні 1989 р. між Польщею та ЄЕС був підписаний договір про торговельно-економічну співпрацю [2]. У ці роки Польща визначила, що саме перехід до ринкової економіки та інтеграція держави до Європейської спільноти є оптимальним шляхом розвитку держави та головною передумовою тривалого економічного зростання. Це і стало основою для проведення подальших переговорів щодо інтеграції Польщі до Європейського Союзу.

Але вперше офіційно про намір Польщі вступити до складу ЄЕС заявив прем'єр-міністр країни Т. Мазовецький під час виступу в європейському парламенті в лютому 1990 року. А вже у червні 1991 року міністр закордонних справ К. Скубишевський, виступивши на засіданні польського Сейму, заявив про вступ до ЄС на правах повноправного члена. Такими заявами Варшава продемонструвала свою чітку позицію та виказала пріоритети у стосунках із ЄЕС. Саме це дозволило 19 травня 1990 року Польщі виступити вже з офіційною заявою про початок переговорів щодо вступу Польщі до ЄЕС. Переговори розпочалися в грудні 1990 року та закінчилися через 11 місяців підписанням Європейського Договору про співдружність Польщі з ЄЕС.

Підписання Договору стало початком політичного діалогу про інтеграцію Польщі до об'єднаної Європи, але набрав чинності він лише 1 листопада 1994 року через важкий процес його ратифікації країнами – членами ЄС. При цьому, частина договору, яка визначала торговельні відносини, почала діяти з 1 березня 1992 року й призвела до значної лібералізації в цьому плані між ЄС та Польщею, яка, зрештою, закінчилася створенням зони вільної торгівлі.

21–22 червня 1993 року на саміті, що відбувся у Копенгагені Рада Європи проголосила, що держави Центрально-Східної Європи можуть стати повноправними членами співдружності та сформулювала політичні та економічні критерії до країн, які бажають стати членами ЄС (Копенгагенські критерії), а саме:

- стабільність державного устрою, який гарантує демократію та законність дотримання прав людини й основних свобод, захист прав національних меншин;
- функціонування ринкової економіки, здатної впоратися з конкуренцією й ринковим пресингом, який існує в ЄС;
- можливість виконати всі зобов'язання, які випливають із членства в Євросоюзі.

Виставлені умови були в цілому прийнятними для Польщі, тому у квітні 1994 року країна подала офіційну заявку на членство (повноцінне) в ЄС.

У період з 1990–1994 рр. характерним для країни є активізація реформ в економічній та політичній сферах, зміна авторитарного режиму на демократичний, створення багатопартійності. В економіці країни вдалося встановити рівновагу між попитом та пропозицією за рахунок вільної взаємодії ринкових сил, лібералізації цін і торгівлі. Створено законодавчу базу, яка передбачала існування ринкової економіки та ефективного регулювання прав власності.

Наступним кроком для Польщі був Ессенський саміт Європейської Ради (грудень 1994 р.), на якому була прийнята спеціальна стратегія комплексу заходів, спрямованих на розвиток структурованого діалогу між ЄС та Польщею, підтримку зростання економічних показників, допомогу у адаптації національного законодавства до норм ЄС та підготовку до виходу на загальноєвропейські ринки.

26–27 червня 1995 р. Європейська Рада в Каннах прийняла Білу книгу в справі інтеграції країн Центральної і Східної Європи до ЄС. У книзі була визначена мета та черговість заходів у приведенні польського законодавства у відповідність до норм ЄС. Мова йшла про створення інституцій, що забезпечують його дотримання й реалізацію на практиці [3].

Для підготовки входження до складу ЄС, 8 серпня 1996 року Польський Сейм своїм законом створив Комітет Європейської Інтеграції (КЄІ) – інституцію, відповідальну за процес Європейської інтеграції Польщі. Ця структура мала програмувати й координувати політику інтеграції з ЄС, а також діяльність щодо пристосування країни до Європейських стандартів, крім того, КЄІ координував діяльність уряду у сфері отримання закордонної допомоги.

15 липня 1997 року Європейською Комісією були представлені Висновки, що містилися у «Порядку денному 2000». В них йшлося про стан трансформації країн, що претендують на повноправне членство в ЄС. Темпи реформ у Польщі визнані достатніми [3]. 16 липня 1997 року Європейська комісія прийняла позитивне рішення щодо переговорів із Польщею та зарахувала її до групи з 6 країн, з якими ЄС повинен вести переговори про приєднання.

28 січня 1998 року польський уряд прийняв Національну стратегію інтеграції, у якій було підсумовано вже реалізовані інтеграційні заходи й визначено нові завдання, які дозволять Польщі максимально наблизитися до членства в ЄС.

31 березня 1998 року в Брюсселі розпочалися офіційні переговори відносно членства в ЄС Польщі, вони тривали від березня 1998 року до грудня 2002 року.

Процес інституційної перебудови Польщі завершився після підписання Акцесійного договору у 2003 році. Після погодження 8 квітня 2003 року Радою Міністрів Польщі підписання Акцесійного договору, Європарламент переважною більшістю голосів затвердив пропозицію щодо входження Польщі до Європейського Союзу з 1 травня 2004 року. Урочисте підписання Афіньської угоди про приєднання відбулося 16 квітня 2003 р. До неї додатково були розроблені Акт, що стосується умов вступу, механізмів делегування представників від кожної країни до загальноєвропейських інституцій та спеціальні додатки.

Офіційним та повноправним членом ЄС Польська Республіка стала 1 травня 2004 року. Так в історії Польщі розпочався новий етап, у якому держава змогла заявити про себе, як про повноправного члена Європейського Союзу усій світовій спільноті. Протягом свого шляху до інтеграції країна здійснила реформи фактично в усіх сферах суспільного життя для того, щоб відповідати Копенгагенським критеріям. За роки інтеграції країна зосередила свої зусилля як на змінах у внутрішній політиці країни, так і на співпраці регіонального та міжнародного рівнів.

Список використаних джерел

1. Бочаров С. Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989–2004 рр.) // Схід. – № 4 (88). – 2008. – С. 116–118.
2. Демчишак Р. Особливості євроінтеграційного процесу у Польщі: внутрішньополітичний та зовнішньополітичний виміри // Політичні науки. – №. 2. – 2015. – С. 13-18.
3. Ложечкін В. С. Етапи Європейської інтеграції Республіки Польща (1989 – 2004 рр.) // Наука. Релігія. Суспільство. – № 2. – 2009. – С. 49-53.

УДК 329.78

Віник А. В.,
магістр 738-з група,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Дослідження механізмів реалізації молодіжної політики в Україні є актуальним напрямком наукових пошуків, що зумовлено демократизацією суспільства, пріоритетністю прав людини для держави, реформу-

ванням соціальної і політичної сфер, процесами глобалізації та європейської інтеграції. Погіршення становища молоді, ускладнення процесів її соціалізації вимагають вдосконалення політики держави щодо молодого покоління.

Своєрідність процесу формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні полягає в тому, що і владним інститутам, і інститутам громадянського суспільства необхідно враховувати особливості вітчизняних традицій у роботі з молоддю, які склалися історично, сучасні потреби молодих громадян, суспільства, держави з урахуванням курсу України на європейську інтеграцію [1]. Взаємодія місцевої влади та молодіжних громадських об'єднань передбачає роботу над: місцевою нормативно-правовою базою; місцевими соціальними програмами; реалізацією конкретних проектів з окремими установами органів державної влади та органами місцевого самоврядування; грантовими програмами для молоді, що надаються органами місцевого самоврядування.

Молодь і проблема співпраці влади та молоді для вироблення дієвого механізму реалізації державної молодіжної політики мають надзвичайно багато аспектів, як і молодіжна політика та становище молоді в Україні в цілому. Один із шляхів вирішення всіх цих проблем – це активна участь молоді та молодіжних громадських організацій в управлінні державою та роботі державних органів з даних питань, а з боку влади – це нормативне закріплення та всебічне сприяння цій участі.

Дослідження у молодіжній сфері свідчать про те, що у країнах Європи, визначених як такі, що мають молодіжну політику, можна виділити її спільні елементи соціального взаємозв'язку (ланцюг) між урядом, молодими людьми і суспільством через консультації та вплив: поради та інформація про права молодих людей та можливості для них; свобода культурного, творчого та політичного вираження; культура продовження освіти і професійної освіти; підтримка молодим сім'ям; відповідна спеціальна підтримка для молодих людей «груп ризику» таких як з особливими потребами чи молоді в'язні; підтримка і заохочення активного проведення вільного часу; правильна організація професійної підготовки тих, хто працює з молодими людьми; дослідження труднощів, з якими стикаються молоді люди; сприяння міжнародним зв'язкам між молодими людьми [2].

Поняття молодіжної політики у країнах Європи дещо відрізняється від вітчизняного хоча б тому, що в кожній країні склалися національні традиції роботи з молоддю. Ґрунтуючись на учасниках молодіжного сектора, способах координації молодіжної політики, молодіжному законодавстві, країни Європи можна класифікувати на 3 категорії:

– З наявним розвиненим молодіжним сектором. Тут молодіжна політика безпосередньо сконцентрована у добре визначеному та домінуючому молодіжному секторі. Прикладами є Австрія, Люксембург, Ліхтенштейн, Іспанія, Греція, Португалія.

– З обмеженим молодіжним сектором. Молодіжна політика частково передана до спеціалізованого молодіжного сектора, а частково розпорощена серед таких традиційних секторів, як освіта, працевлаштування, охорона здоров'я і т. д. Це спостерігається у Нідерландах, Франції, Бельгії, Ірландії, Фінляндії, Швеції, Норвегії.

– Без спеціального молодіжного сектора. Молодіжна політика розподілена по традиційних секторах без явно вираженого центра. Це ми спостерігаємо у Великобританії, Ісландії, Італії, Данії [3].

У відповідності з моделями молодіжної політики практичними є наступні типології: універсалістська / патерналістська. У Скандинавських країнах (Данія, Фінляндія, Норвегія, Швеція, менше Ісландія) робота з молоддю розвивається як громадська інфраструктура щодо молодих людей як громадян. Також держава дуже зацікавлена у освітніх цілях (особливо пропаганда здоров'я) як елемента роботи з молоддю. Наголос – на груповому навчанні; ліберальна / громадівська. Характеризується великою зацікавленістю місцевих органів влади у забезпеченні молодіжних клубів. Недостатність інфраструктури державної підтримки і зацікавленості створює можливості сильної роботи, направленої на громаду; консервативна / корпоратистська. З одного боку, глибока зацікавленість держави у нормальній соціалізації молоді [3]. При цьому соціопедагогічні аспекти такі ж важливі, як і у Скандинавських країнах, але з іншої точки зору. З іншого боку, акцент діяльності направлений на волонтерів, які перебувають «у корпорації» з місцевими, регіональними та державними органами влади⁴ Середньоземноморська / суб-інституціоналізована. Хоча Південно-Європейські країни характеризуються як консервативні завдяки корпоратистській ролі Католицької чи Православної церкви, Галлі і Паугам наголошують на втраті соціокультурної доречності і впливу церкви, що веде до дефіциту чи вакууму регулювання. Часто лише відповідальність місцевої влади приводила до високої регіональної диференціації відповідно до місцевих ресурсів і політичних інтересів. Разом з Третім Сектором, який щойно сформувався, вони дуже повільно заповнюють соціокультурні прогалини.

Для більшості європейських країн характерна триступенева «каскадна» структура проведення молодіжної політики. Законодавча база та загальні напрями її реалізації розробляються на рівні уряду – це верхній (або перший) рівень. Уряд, у свою чергу, делегує можливості її здійснення регіональним та муніципальним адміністраціям – другий

рівень. Молодіжні організації, які є основним інструментом участі молоді у процесах реалізації молодіжної політики – третій рівень [4].

Таким чином, для формування та реалізації ефективної державної молодіжної політики в Україні необхідними є такі основні заходи, як прийняття низки законодавчих та інших нормативно-правових актів, проведення слухань у Верховній Раді та підготовка доповідей про становище молоді, діяльність структурних підрозділів з питань молоді, створення соціальних служб, розробку та реалізацію цільових комплексних молодіжних програм, бюджетне фінансування державної молодіжної політики, формування спеціальних фондів тощо.

Активізація співпраці держави та громадськості в рамках молодіжної політики, має передбачати: підвищення суб'єктності молодіжної спільноти; стимулювання громадської активності молоді; сприяння долученню молоді до процесу розробки та реалізації молодіжної політики; якісне покращення інформаційної складової молодіжної політики шляхом забезпечення багатовекторної взаємодії між різними суб'єктами молодіжної політики, використання різних засобів в ході поширення інформації, сприяння орієнтації інформації на конкретні категорії молоді; розробка критеріїв для оцінки ефективності державної молодіжної політики; моніторинг результатів реалізації державної молодіжної політики.

Список використаних джерел

1. Сторожук Р. П. Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики // Державне будівництво. Електронне наукове фахове видання Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України. – №1. – 2006 р. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2006-1/index.html.
2. Сторожук Р. П. Основні пріоритети молодіжної політики у країнах Європи // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. праць ОРІДУ. Вип. 1 (25). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006. – С. 73-80.
3. Кращенко Ю. П., Рома О. В. Студентський природоохоронний рух у м. Полтава // Методика викладання природничих дисциплін у вищій школі (XV Каришинські читання) / Матеріали міжнародної науковопрактичної конференції із залученням студентського природоохоронного руху / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової – Полтава, 2008. – С. 484-487.
4. Каюмова О., Яцків Т., Хауляк Я. Участь органів студентських самоврядувань та їх об'єднань у формуванні та реалізації освітньої та молодіжної політики. – Львів: Юриспруденція. – 2008. – 176 с.

Михайлюнок Д. В.,
магістрантка,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Україна, після проголошення незалежності, стала на шлях демократичних перетворень. Оскільки одним з вимірів демократії є забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок, тому в демократичних суспільствах жінкам та чоловікам повинні надаватися рівні можливості щодо участі у всіх сферах життя, в тому числі й у сфері публічного управління, зокрема на найвищих рівнях прийняття суспільно-важливих рішень. Європейська інтеграція виступає головним пріоритетом внутрішньої та зовнішньої політики України, а європейські принципи – основним орієнтиром у розвитку держави. Наразі Європейський Союз напрацював низку практик у гендерній сфері, що можуть бути корисними для розвитку України.

Рівні права та можливості для жінок та чоловіків були зафіксовані в таких договорах як: в Римських договорах (1957) [4], в яких йдеться про те, що «чоловіки та жінки повинні отримувати рівну оплату праці за рівноцінну роботу», «рівна оплата праці без дискримінації на основі статі»; у Маастрихтському договорі (1992) [2] зазначено про цінності, які характеризуються «плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю та рівністю жінок і чоловіків» та зазначено про те, що ЄС «бореться із соціальною маргіналізацією і з дискримінацією, сприяє соціальній справедливості та соціальному захисту, рівності жінок і чоловіків, солідарності поколінь та охороні прав дітей»; в Амстердамському договорі (1997) [3] зазначено ідеї «рівності між чоловіками і жінками щодо можливостей на ринку праці та стосовно ставлення на роботі» (ст. 118), «рівного ставлення до чоловіків і жінок стосовно працевлаштування і зайнятості, включаючи принцип рівної оплати праці за однакову роботу», «забезпечення повної рівності між чоловіками і жінками у робочому житті» (ст. 119); у Хартії основних прав ЄС (2000) [5] йдеться про заборону дискримінації на основі низки ознак, у тому числі статі та йдеться про можливість прийняття так званих позитивних дій (affirmative actions), серед яких можуть бути і гендерні квоти; у Лісабонській угоді (2007) [1] розкрито тематику рівності на ринку праці і боротьби із дискримінацією на основі статі

та подолання торгівлі людьми, подолання насильства у сім'ї. Крім цього, низка резолюцій Європейського Парламенту та директив і резолюцій ради ЄС містять інформацію про потреби гендерних перетворень і визначають норми стосовно їх забезпечення.

Для досягнення гендерної рівності в країнах Європейського Союзу використовується безліч підходів у політиці, а саме: законодавче регулювання, запровадження інституту омбудсмена з рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, створення відповідних органів із забезпечення гендерної рівності у парламентах, діяльність громадських організацій. Найбільш поширеним способом забезпечення рівних прав обох статей є створення систем законодавчої бази та запровадження механізмів її дотримання. Конституції країн Європейського Союзу гарантують рівні можливості у висуванні кандидатур на виборах до органів державної влади та місцевого самоврядування, гарантують представництво жінок в усіх органах влади.

Проаналізувавши забезпечення гендерної рівності ЄС, можна дійти висновку про те, що на сьогоднішній день країни ЄС є лідерами у світі за кількістю залучених жінок до національних парламентів. Крім того, навіть на рівні структур ЄС жінки становлять більше 30 % членів Європейського Парламенту. Майже від початку заснування ЄС ідея та цінність гендерної рівності втілюється, передусім, на державному рівні.

Проаналізувавши законодавчу базу України в сфері державної гендерної політики, можна зазначити, що наразі співвідношення жінок та чоловіків в публічному управлінні та адмініструванні складається на користь представників чоловічої статі. Однак, останнім часом спостерігаємо збільшення кількості жінок в згаданій сфері. Цьому сприяло запровадження гендерних квот, як фахових механізмів надання доступу жінок до вищих шаблів влади, що вважаються найбільш ефективними загалом у світі та в країнах ЄС. Досвід гендерної політики ЄС свідчить про те, що наразі для нашої країни важливо мати інституціоналізовану гендерну політику, що супроводжується відповідними механізмами її реалізації.

На нашу думку, якщо тенденція збільшення жінок в сфері публічного управління з роками буде лише зростати, то можна буде спостерігати встановлення в даній сфері гендерної рівності, яка є однією з ознак правової держави і посідає важливе місце у забезпеченні розвитку здорового суспільства, та знаходиться в центрі економічного та соціального прогресу.

Міжнародні загалом та європейські зокрема зобов'язання України у сфері розбудови політики рівних прав і можливостей повинні спонукати державу більш ретельно взятися за питання доступу жінок до політики.

Таким чином, гендерна політика в системі публічного управління України повинна спрямовуватись на досвід ЄС у гендерній сфері для

використання найкращих прикладів збалансованої участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень, що сприятиме формуванню нового світогляду щодо ролі жінки у сфері публічного управління, а відтак, утвердженню гендерної рівності. Саме тому, ситуація в сучасній Україні потребує ефективною реалізації прийнятих та розробки нових законів та нормативних актів щодо подолання гендерної нерівності в усіх сферах суспільного життя, та, зокрема, в сфері публічного управління, адже зміни у становищі жінок в Україні можливі лише за умови послідовної державної гендерної політики, яка базується на міжнародних правових стандартах в означеній сфері.

Список використаних джерел

1. Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу // Вісник Центральної виборчої комісії / ред. О. Гладенко. – 2008. – №1(11). – С. 73-77.
2. Дмитрієв А. І. Маастрихтський договір 1992 року // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. – 2004.
3. Мінгазутдінов І. О. Амстердамський договір 1997 року // Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / ред. кол. Л. В. Губерський (голова) та ін. – К. : Знання України. – 2004. – Т. 1. – 760 с.
4. Шемшученко Ю. С. Римський договір 1957 року // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. – 2003. – Т. 5. – 736 с.
5. Шемшученко Ю. С. Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 року // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. – 2003. – Т. 6. – 768 с.

УДК 351

Зінкін К. С.,
магістрант,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТВОРЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

В країнах Європи в зв'язку з великою щільністю населення і високим рівнем промислового розвитку, транспортною мережею, освоєнням агросфери залишилось дуже мало «природних територій», які можуть бути каркасом екомережі. На думку відомого американського

вченого Юджина Одума, для підтримання базового функціонування екосистем і ландшафтів необхідно зберегти в природному стані дві третини території.

Нагальна потреба створення екомережі виникла на початку 90-х років минулого століття і була спричинена тим, що фрагментація заповідних територій призводила до їх деградації. Перехід від класичних природоохоронних територій до екомереж є вимогою часу. Численні дослідження показують, що ізольовані охоронні території – це своєрідні об'єкти, ділянки, островки, які з часом втрачають біоландшафтне й історико-культурне різноманіття, і не можуть забезпечити їх збереження в перспективі. Тому з'явилась ідея створення екологічних коридорів, які повинні зв'язувати місця, де збереглося біотичне різноманіття й об'єкти культурно-природної спадщини – екологічні ядра. Ці коридори ліквідують острівний ефект і забезпечать взаємну підтримку популяцій і генетичний обмін між розділеними аграрними й урбанізованими територіями й ландшафтами, дозволяючи зберегти біотичне різноманіття та об'єкти культурно-природної спадщини з історичним, етнічним й духовним потенціалом на довгострокову перспективу. На жаль, природа не визнає державних і адміністративних меж. Отже питання, які стосуються проектування і реалізації ідеї екомережі, потребують прийняття міждержавних (національних) рішень і мають реалізовуватися в рамках загальноєвропейського співробітництва.

Вперше, ідею Європейської екомережі було запропоновано колективом голландських дослідників у 1993р. на конференції в Маастріхті. Сьогодні вона є головним визначальним елементом Всеєвропейської стратегії збереження біорізноманіття, яку було схвалено у Софії в жовтні 1995 р.

Правовою підставою визначення природних ядер Європейської екомережі є дві директиви Європейського союзу (ЄС):

1. Щодо збереження диких птахів (Council Directive 79/409/EE Conthe conservation of wildbirds)

2. Щодо збереження природних середовищ існування дикої фауни та флори (Council Directive 92/43/EE Conthe conservation of natural habitats and of wild fauna and flora).

Серед інших правових основ Європейської екомережі є Конвенція «Про збереження мігруючих видів диких тварин» (Боннська конвенція) з угодами щодо кажанів, малих китів та про афроевразійські міграційні шляхи і Конвенція «Про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів» (Рамсарська конвенція).

Формування екомережі як інструмента системного підходу до збереження видового й екосистемного різноманіття в ряді країн має досить значні труднощі, хоча і отримало законодавчу підтримку. Так, на

природоохоронні заходи в Іспанії впливає інтенсивне заселення території, будівництво, промисловий розвиток, сільське господарство та значне антропогенне навантаження. Ці фактори призводять до фрагментації природних й природно-антропогенних екосистем і ландшафтів.

В Німеччині планування екомережі прийнято на політичному рівні. На сьогодні вже розроблено схему екомережі на основі Програми «Планування мережі цінних середовищ існування» (Habitat Network Planning), яка одержала підтримку при інтеграції її в інші плани, зокрема такі як локальні плани зі збереження ландшафтів, плани лісового господарства і сільськогосподарського розвитку. В Німеччині останнє є сектором, який найбільш негативно впливає на зникнення різновидів [1].

Країни Західної Європи вже мають свої системи проектів екомережі. Однак, екологічна мережа активно розбудовується у провідних країнах Центральної Європи – Чехії та Словаччині (концепція екомережі була сформована ще в колишній Чехословаччині у 80-і роки ХХ століття. Щодо Словаччини, то її надрегіональна (національна) Територіальна система екостабільності затверджена урядом у 1992р. Вона складається з двох рівнів (регіонального і місцевого), націлена на збалансований розвиток держави і є складною просторовою структурою пов'язаних природних і напівприродних екосистем та їх компонентів. В її основі – біоцентри, біокоридори і взаємодіючі елементи (interactiione lements). Біоцентри відповідають природним ядрам (corearea); біокоридори (близькі до екокоридорів).

Список використаних джерел

1. Шеляг-Сосонко Ю. Р. Розбудова екомережі України / Ю. Р. Шеляг-Сосонко. – Київ: Техпринт, 1999. – 127 с.

УДК 342.57

Плахотнюк Т. В.,
слухач групи 73бз,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Протягом останніх років у країнах з розвиненою формою представницької демократії в усьому світі можна спостерігати посилення руху щодо збільшення залучення громадян до урядування. В умовах інфор-

маційної інтеграції вивчення позитивного зарубіжного досвіду набуває особливої важливості [1].

У багатьох країнах громадськість бере активну участь в управлінні державними справами через громадські консультативно-дорадчі структури при органах державної влади. В кожній з цих країн робота консультативно-дорадчих органів має свою специфіку, оскільки суттєво залежить від принципів державного устрою. У законодавстві європейських країн увага приділяється формам і методам відповідного контролю, деякі з яких цілком можливо було б впровадити і в Україні. Так, наприклад, цілком логічним є максимальне використання можливостей громадського моніторингу за діяльністю органів місцевого самоврядування, у т. ч. й з боку громадських організацій (досвід Швеції), відеоспостережень можливих контактів службових осіб органів місцевого самоврядування із приватними особами під час виконання повноважень (досвід Республіки Польщі), максимального висвітлення в ЗМІ результатів діяльності (досвід Угорської Республіки), реєстрації помилок службових осіб зазначених органів, їх навмисних та випадкових порушень чинних правил, їх наслідків, заохочування позитивних дій посадових і службових осіб зазначених органів, звітності (досвід Нідерландів).

У Данії поширена практика призначення членів консультативних органів, які скоріше виконують роль рад з інформаційними або консультативними повноваженнями, забезпечуючи діалог між громадянами та органами державного управління [3]. Економічно-соціальний комітет Європейського Союзу розробив критерії для громадських організацій, які можуть залучатися до співпраці для проведення суспільного діалогу з державними органами влади. Отже, для того, щоб організація була визнана як європейська, вона повинна: мати постійне представництво на рівні Європейського Співтовариства, надавати прямий доступ до результатів діяльності своїх експертів та брати участь у консультаціях, мати інтереси, спільні з інтересами європейської спільноти, мати орган, визнаний на рівні країн-членів ЄС як представник окремих інтересів, мати членські організації у більшості країн-членів ЄС, бути підзвітною для своїх членів, мати повноваження діяти на європейському рівні, бути незалежною та виборною, працювати прозоро, особливо у сфері фінансування та з питань, які стосуються прийняття рішень.

Бажаний результат діяльності громадських дорадчих комітетів як методу залучення громадськості до формування та реалізації державної політики включає такі аспекти:

- підвищують як якісний, так і кількісний виміри участі громадськості в місцевому управлінні, будуючи таким чином місток довіри між владою та громадянами та посилюючи громадянське суспільство;

- для влади, що бажає бути прозорою та повністю демократичною, вони надають конкретні та видимі методи реалізації цього зобов'язання перед громадськістю;
- вони є механізмом залучення технічних навичок та думки громадськості для вирішення проблем місцевого управління;
- створюють для громадян з різними вміннями та поглядами форум, де вони можуть інформувати один одного і, таким чином, посилюють діалог, необхідний для розв'язання конфліктів;
- посилюють комунікацію між законодавчою та виконавчою гілками влади, між урядом та громадськістю та між різними гілками місцевої влади [2].

Аналіз зарубіжного досвіду щодо залучення громадськості до формування та реалізації державної політики показує, що в Україні є доцільним посилення ролі громадськості і самоконтролю на будь-яких стадіях контрольної діяльності, зміщення акценту на попереджувально-виховну складову мети контролю, урізноманітнення форм і методів контролю, у т. ч. й шляхом запровадження нетрадиційних для України (медіація, примирення, громадські консультації, різні прояви внутрішнього контролю, опіка, відеозйомки, on-line режим), не залишаючи поза увагою й традиційні форми і методи (моніторинг, рейд, ревізія, перевірка, огляд тощо). Логічним і доречним буде запровадження в Україні інституту омбудсменів (уповноважених), як захисників прав та інтересів громадян, і як суб'єкта контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Влада і суспільство: діалог через громадські ради : [монографія] / Шайгородський Ю. Ж., Андрійчук Т. С., Дідух А. Я. [та ін.] ; за заг. ред. Шайгородського Ю. Ж. – К. : Паливода А. В., 2011. – 148 с.
2. Громадський моніторинг забезпечення права на доступ до публічної інформації в діяльності правоохоронних органів: Звіт за результатами Всеукраїнської моніторингової кампанії за проектом ООН. – Вересень, 2015. – 39 с.
3. Штиршов О. М. Зарубіжний досвід здійснення громадського контролю під час надання управлінських послуг / О. М. Штиршов, А. В. Степаненко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Державне управління. – 2016. – Т. 267, Вип. 255. – С. 193–197. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2016_267_255_32.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Одним з найфундаментальніших феноменів в Україні та світі загалом можна вважати аграрні відносини у системі економічних явищ. Здебільшого, це можна пояснити тим, що саме земля як ресурс (засіб і предмет праці), як просторовий базис – основа всієї суспільної піраміди.

Розвиток ринку землі в Україні повинен будуватися на прикладі позитивного досвіду формування і функціонування земельного ринку в країнах-членах ЄС, оскільки територіальна належність України до європейського континенту та ті євроінтеграційні напрями розвитку аграрної економіки, які визначила Україна на державному рівні, створюють можливість формування єдиної національної програми розвитку ринку землі.

До основних напрямів державної політики у сфері регулювання земельних відносин слід віднести наступні: забезпечення подальшого розвитку відносин власності на землю; удосконалення земельних відносин у сільськогосподарському виробництві; реформування земельних відносин у містах та інших населених пунктах; розвиток ринку земель; подальший розвиток кредитування під заставу землі, у тому числі іпотечного кредитування; удосконалення порядку справляння плати за землю; удосконалення моніторингу та оцінки земель; землевпорядне забезпечення проведення земельної реформи; підвищення державного управління земельними ресурсами і т. д. [2, с. 24–25].

Невизначеність ринкового обігу сільськогосподарських земель та безсистемне та часто необгрунтоване внесення змін до чинного законодавства в земельних питаннях (зокрема, до Земельного кодексу України), поступово переросли з економічної площини до зловживань та маніпулювання політичних сил навколо даного проблемного питання.

Станом на сьогодні також залишається найбільша загроза – не сформовано ефективного землевласника, не вирішено питання ощадливого, раціонального й екологічно безпечного використання земельних ресурсів.

Погоджуємось також з висновками В. В. Антощенкової та Ю. М. Кравченка, які досліджуючи досвід, тенденції та перспективи земельної реформи зупинились на гострій необхідності запровадження ринку землі, що здатен забезпечувати досягнення економічних і соціальних цілей. Проте, теоретики наголошують, що досягти ефективного балансу надзвичайно складно адже вказані цілі практично суперечать одна одній. Соціальні цілі – це в першу чергу підвищення добробуту

селян та дрібних землевласників, що буде сприяти подоланню соціальної нерівності в Україні. Економічні цілі – інтенсифікація та кооперація сільськогосподарського виробництва, що в свою чергу вирішить актуальні питання продовольчої безпеки країни, задовольнить вимоги внутрішнього ринку, призведе до підвищення прибутковості однак і буде сприяти розвитку латифундизму [1, с. 99].

Мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення – суттєва перешкода розвитку права приватної власності на землю в Україні. Дана перешкода суттєво звужує права громадян України та перешкоджає формуванню конкурентоспроможних господарств ринкового типу.

20 вересня 2019 року уряд оприлюднив проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення». Вважаємо необхідним прийняття даного нормативно-правового акту, спираючись на те, що важливим складником змісту відносин права власності на землю є право розпорядження. Власник землі повинен мати можливість приймати рішення відносно її юридичної долі. Тільки в такому випадку можна буде стверджувати, що селянин є справжнім господарем землі.

Безумовно, зняття мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення в багатьох аспектах є політичним і потребує суспільного компромісу, єдиної суспільної думки щодо цієї проблеми, яка ще не сформована.

Досліджуючи питання зняття мораторію земель сільськогосподарського призначення, звернемо увагу на досвід європейських країн. Для того, щоб купити землю, наприклад, в Угорщині, треба володіти навичками у сфері сільського господарства або вести бізнес у сільському господарстві щонайменше три роки. У Болгарії сільськогосподарські землі можуть придбати і володіти ними лише фізичні особи, які легально проживають на території Болгарії не менше п'яти років. Схожі вимоги висувуються і до юридичних осіб адже фірма мусить бути зареєстрована в Болгарії щонайменше п'ять років для того, щоб придбати землі сільськогосподарського призначення. При цьому, законодавство містить припис-заборону на придбання та володіння землею сільськогосподарського призначення юридичними особами, у яких частку мають партнери або акціонери, зареєстровані у вільних економічних зонах.

Румунія є доволі успішним та цікавим прикладом реформи ринку землі серед країн Центральної та Східної Європи. Порівняно із сусідніми країнами, лібералізація ринку землі в Румунії була проведена швидше і на разі Румунія має найбільшу частку іноземних власників сільськогосподарських земель у Європі.

Загалом досвід країн-членів ЄС є дуже корисним для запозичення Україною. Швидкість проведення реформи та лібералізація ринку

сільськогосподарських земель, в свою чергу, прямо пропорційна зростанню економіки та добробуту населення в нових країнах-членах ЄС.

На основі такого досвіду можна встановити ряд етапів подальшого проведення реформи ринку землі. На першому етапі слід: відкрити ринок щодо сільськогосподарських земель державної та комунальної власності; надати право купувати землі сільськогосподарського призначення громадянам України та юридичним особам, які зареєстровані в Україні виключно для цілей сільськогосподарського виробництва без можливості зміни цільового призначення земельної ділянки; обмежити площі земель сільськогосподарського призначення, що можуть бути об'єктом продажу.

Проведення вищевказаних дій дозволить адаптувати ринок землі та сформувані адекватні ціни, завдяки чому можна буде перейти до другого етапу – відкриття ринку щодо земель приватної власності та надання права купувати землю іноземцям виключно для цілей сільськогосподарського виробництва з відповідним обмеженням площі та без можливості зміни цільового призначення землі.

Таким чином, дивлячись на прогнози позитивного ефекту здійснення земельної реформи, а також на ті міжнародні зобов'язання, які взяла на себе Україна, доцільність запровадження обігу земель сільськогосподарського призначення є беззаперечною але даний процес повинен бути послідовним та зваженим.

Список використаних джерел

1. Антощенкова В. В. Земельна реформа, досвід, тенденції та перспективи / В. В. Антощенкова, Ю. М. Кравченко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2018. – Вип. 193. – С. 94-102.
2. Бандурка О. О. Проблеми земельної реформи в Україні / О. О. Бандурка, С. М. Попова // Європейські перспективи. – 2013. – № 12. – С. 23–28.

УДК 351.746.1:314.122.6

Купенко О.,
магістрант,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОБЛЕМИ ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ ДЛЯ КРАЇН ЄС

Країни ЄС характеризуються тим, що мають населення загалом старше від жителів інших континентів. Про це свідчать різноманітні статистичні дані та дослідження (наприклад, за інформацією Берлінського інституту населення і розвитку) [3]. Нинішня ситуація може при-

вести до проблем з виплатою пенсій і соціальних допомог у майбутньому. На думку дослідників, перед роботодавцями може також виникнути проблема пошуку висококваліфікованого персоналу.

Як зазначає один з дослідників Берлінського інституту населення і розвитку Райнер Клінгхольц, демографічні чинники є дуже суттєвими для економіки ЄС в 21 столітті, оскільки сучасний тип економічних відносин все таки більше орієнтований на висококваліфікований персонал, ніж на автоматизовані процеси [3].

У 2015 році показник смертності в 28 державах-членах ЄС перевищив показник народжуваності вперше з часів Другої світової війни. Проте, згідно з прогнозами, населення Європейського Союзу продовжить рости і збільшиться з 510 до 529 мільйонів чоловік до середини століття. Причиною цього є імміграція з інших країн. Міграційна криза і пов'язаний з ним приплив населення в країни ЄС надали позитивний вплив на демографічну ситуацію на континенті в цілому [3].

Як зазначають дослідники з Австрійської академії наук (ÖAW) і Віденського центру Вітгенштейна, у країнах Центральної, Західної і Північної Європи в майбутньому очікуються відносно високі показники народжуваності та імміграції. Країнам Південної та Східної Європи, навпаки, загрожують демографічні втрати. Населення Західної Європи через міграцію значно збільшується, натомість кількість жителів у Східній Європі різко спадає [3].

У новій редакції «Європейського демографічного списку даних» дослідники проаналізували демографічні тенденції в Європі в період з 1990 по 2017 рік. Ці тенденції визначалися двома факторами: природним розвитком населення в результаті народження і смерті та міграційних процесів [1].

Найбільший приріст населення спостерігався в Ірландії – 36 % в основному через природну зміну кількості населення. Найгірший показник – у Боснії та Герцеговині. Тут вчені говорять про відтік населення на 22 %, викликаний міграцією [1]. В інших країнах найбільший приріст населення зафіксований у Швейцарії – 26 % (в основному через іммігрантів), Норвегії – 24 % (міграція і природні причини приблизно на одному рівні), Іспанії – 20 % (через міграцію), Франції – 18 % (природний фактор трохи перевищив міграційний) та Швеції – 17 % (більше через міграцію) [1]. Найбільше скоротилося число жителів в Болгарії, Латвії, Литві, Молдові, Боснії і Герцеговині, а також Косові – на понад 20 % і більше. Чехія, Словаччина і Словенія – єдині країни цього регіону, в яких кількість жителів трохи збільшилася (на 2-3 %) [1].

Вчені наголошують, що майже все зменшення населення у Східній Європі пов'язане з міграцією. Міграційні рухи через свою масштабність стали рушійною силою водночас зростання і зменшення населення Європи. Коефіцієнт народжуваності в Східній Європі вже не значно відрізняється від рівня народжуваності в країнах Західної Європи, але саме міграційні рухи розділяють континент на дві частини [1].

Подібні дослідження відбуваються і в інших країнах ЄС. У *Le Monde diplomatique* зазначається, що як наслідок нового «переселення народів» людські втрати Східної Європи виявилися набагато більшими, ніж унаслідок двох світових війн. Протягом останніх 30 років Румунію залишили 14 % населення, Молдавію – 16,9 %, Україну – 18 %, Боснію – 19,9 %, Болгарію та Литву – 20,8 %, Латвію – 25,3 % населення [2].

Крім того, про такі тенденції свідчать і дослідження ООН, в яких зазначається, що десять країн світу, які найбільше перебувають під загрозою вимирання, розташовані в Східній Європі: Болгарія, Румунія, Польща, Угорщина, республіки Балтії та колишньої Югославії, а також Молдова та Україна. За прогнозами демографів, до 2050 року населення цих країн буде зменшено ще на 15–23 % [2]. Таким чином, відбуваються складні процеси депопуляції населення в мирні часи. Основні причини такої ситуації фахівці відзначають в різноманітних факторах, але всі їх можна звести до основних трьох причин: висока смертність, низька народжуваність, масова еміграція.

Список використаних джерел

1. Демографи: населення Східної Європи скорочується, Західної – зростає // Європейська правда: міжнародна безпека та євроінтеграція України // Електронний ресурс [Режим доступу]: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/06/23/7083535/>
2. Добров Д. Східна Європа переживає глибоку демографічну кризу // Електронне періодичне видання 112.ua. – Електронний ресурс [Режим доступу]: <https://ua.112.ua/mnenie/skhidna-yevropa-perezhyvaie-hlyboku-demohrafichnu-kryzu-452233.html>
3. У країнах ЄС демографічна криза – дослідження // Електронне періодичне видання Кореспондент // Електронний ресурс [Режим доступу]: <https://ua.korrespondent.net/world/3871905-u-krainakh-yes-demohrafichna-kryza-doslidzhennia>.

УДК 331.556.4

Шведова К.,
магістрант,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Для країн ЄС трудова міграція є одним з аспектів подальшої конвергенції та інтеграції. Понад 10 % європейців працездатного віку в

якийсь період свого життя працювали в інших країнах ЄС [2]. Слід зазначити, що однією з характеристик цього явища є те, що серед громадян з таким досвідом працевлаштування, європейська ідентичність виражена яскравіше. Вона притаманна майже 80 % мігрантів, у порівнянні з 54 % населення, яке не має міграційного досвіду [2].

За даними Євростату 73 % іммігрантів у 2017 році переїхали до таких країн, як Німеччина (785 тис. осіб), Велика Британія (623 тис. осіб), Франція (445 тис. осіб), Італія (386 тис. осіб) та Іспанія (305 тис. осіб) [1]. У решті країн міграційний приплив становив відповідно лише 40 % осіб з числа мігрантів [1]. Як можна побачити, Німеччина, Велика Британія та Франція є привабливими країнами для трудових мігрантів як всередині країн ЄС, так і в цілому на континенті. В ці країни та Італію постійно зростає міграційний рух з країн, які не є членами ЄС [1].

Найвищий рівень зайнятості у 2017 р. був характерний для Норвегії, Німеччини, Швеції, Нідерландів, показник якого перевищував у цих країнах 72 % [1]. Низький рівень зайнятості демонструють такі країни, як Греція, Хорватія та Італія [1]. Для трудових мігрантів, які прибувають із країн, які не є членами ЄС, найкращі показники за рівнем працевлаштування наявні в Чехії (74 % осіб) та Кіпрі (73 % осіб) [1].

У 2017 році найбільше мігрантів з третіх країн прибуло до Німеччини, Великої Британії, Італії, де більшість з яких були працевлаштовані [1]. Найскладніше знайти роботу в таких країнах, як Бельгія, Хорватія та Греція, тому значна частина мігрантів вдається до нелегальної роботи [1]. Міграція робочої сили на просторах європейського континенту охоплює чотири напрямки:

- з Греції, Іспанії, Туреччини, Польщі, Угорщини до високорозвинутих країн – Франції, Англії, Німеччини, Швеції);
- з країн Північної Африки, Індії, Пакистану до Західної Європи;
- рух трудових мігрантів між високорозвиненими країнами всередині ЄС;
- трудова міграція з країн СНД.

Основною причиною міграційних рухів є все ж таки пошук роботи – трудова міграція. І більшість пошукувачів знаходять собі роботу вже після переїзду в країну призначення, або дуже швидко її змінюють. Досить часто процес трудової міграції пов'язаний з формальним пошуком та місцем роботи, безліч фірм заробляють на цьому і пропонують фіктивні робочі місця. І дуже часто мігранти знають про це і погоджуються в надії знайти потім в країні призначення краще місце роботи. Наприклад, чисельність трудових мігрантів, які отримали робочі

контракти в Італії до міграції складає 376,4 тис. осіб, у той час, як 2 039,5 тис. осіб працевлаштувалися після в'їзду в країну [3].

Але в міграційній політиці ЄС останніми роками також важливе місце посідають міграційні рухи, які пов'язані з потоками біженців та вимушених переселенців. Таким чином, проблема міграції вже переходить в площину додаткового фінансування, а саме країни ЄС вимушені витратити бюджети для довготривалого утримання таких мігрантів та створювати їм відповідні умови перебування на територіях своїх країн. Однією з проблем є також володіння мовами ЄС, біженці та вимушені переселенці не мають відповідних вмінь та навичок і не можуть бути працевлаштовані в близькій перспективі, також вони дуже слабо асимілюються до соціально-культурного середовища європейських країн. Тому такі мігранти не сприяють наповненню ринку праці в країнах ЄС [3].

Таким чином, в країнах ЄС основна увага в сфері регулювання міграційних потоків зосереджена навколо вирішення таких основних проблем:

- забезпечення уніфікованих стандартів працевлаштування для всіх громадян країн ЄС;
- залучення та сприяння в працевлаштуванні високопрофесійних фахівців в тих галузях, які є цікавими для ЄС та сприяють економічному зростанню;
- врегулювання критеріїв надання притулку біженцям та переселенцям, що потребують політико-правового захисту.

На сучасному етапі більшість рекомендацій зосереджують увагу на тому, що рішення Ради ЄС в сфері трудової міграції мають бути спрямовані на визначення реальних потреб національної економіки у робочій силі, а не показниками працевлаштування та ін.

Список використаних джерел

1. Employment and unemployment (LFS) / Eurostat / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>
2. Koikkalainen S. Free Movement in Europe: Past and Present [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.migrationpolicy.org/article/free-movement-europe-past-and-present>.
3. Levin K. Frontiers in Group Dynamics: Concept, Method and Reality in Social Science; / Social Equilibria and Social Change. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lchc.ucsd.edu/MCA/Mail/xmcamail.2013_07.dir/pdf/F83xvxgaM.pdf.

ШпаковВ. В.,
магістрант,
спеціальність «Політологія»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ В ФОРМУВАННІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЄС

На сьогоднішній день Європейський Союз (ЄС) переживає важкі часи в аспекті політичної ідентифікації всіх своїх суб'єктів. Варті уваги два таких потужних соціально-політичних явища, як GREXIT та BREXIT та бажання громадян Греції та Об'єднаного Королівства вийти з ЄС. Однією з причин нинішніх розбіжностей між членами Союзу можна вважати кризові тенденції у формуванні європейської ідентичності, яка виявляється менш значущою для громадян ЄС, ніж їх національна ідентичність. Разом з тим, не можна не визнати, що на шляху створення європейської ідентичності були досягнуті серйозні успіхи. У 2015 році, згідно з опитуванням Євробарометра, 67 % жителів країн ЄС «відчували себе в якості громадян ЄС» [10, с. 35]. Це стало наслідком як об'єктивних успіхів в інтеграції в економічній, політичній, соціальній сферах, так і результатом цілеспрямованих зусиль в політиці європейської ідентичності.

Політику європейської ідентичності можна визначити як цілеспрямовану діяльність політичних акторів країн Євросоюзу щодо формування, підтримання та коригування європейської ідентичності [2]. Пропоную розглядати політику ідентичності як вид символічної політики, розділяючи при цьому розуміння останньої як «діяльності політичних акторів, спрямованої на виробництво і просування / нав'язування певних способів інтерпретації соціальної реальності в якості домінуючих» [3].

Політика європейської ідентичності має багато форм (формування порядку публічних дискусій, привнесення «європейської» проблематики в публічний простір всіх країн ЄС, поширення знань про Євросоюз, його устрій і громадянство, використання символів і ритуалів і інші [1]). Однією із значущих є політика пам'яті, що припускає цілеспрямовану роботу над інтерпретацією колективного минулого, коли багато історичних фактів переосмислюються, реінтерпретуються або забуваються [7]. Історичний дискурс надзвичайно важливий для ідентичності багатьох типів політичних спільнот (насамперед, національного типу). В працях низки дослідників багато аспектів політики пам'яті вже отримали висвітлення [4; 5; 6; 10; 11]. Однак питання про роль політики пам'яті в створенні сучасної європейської ідентичності,

про форму і основні напрямки цієї політики не втрачає своєї актуальності.

Отже, політика пам'яті ЄС здійснюється за трьома напрямками, які відповідають трьом напрямкам політики європейської ідентичності в цілому. Репрезентація минулого використовуються, по-перше, у створенні позитивної ідентичності, тобто виробництві образів «своїх» і почуття приналежності до ЄС; по-друге, в забезпеченні внутрішньої єдності за рахунок ослаблення внутрішніх символічних кордонів (в першу чергу, національних) [1].

Розглянемо, які форми використовуються різними акторами політики європейської ідентичності в політиці пам'яті. По-перше, це організація свят і відзначення пам'ятних дат. Таким офіційним святом, що легітимізує ЄС, став «День Європи», що відзначається 9 травня. Традиції і ритуальні практики активно включаються в процеси створення і підтримки політичної ідентичності ЄС; серед них такі, як церемонії поминання полеглих у війнах, спортивні заходи, святкування пам'ятних дат (поряд з Днем Європи, це також День ветеранів та День висадки союзників у Нормандії) [11]. Відзначення святкових дат має велике значення в політиці пам'яті, встановлюючи ієрархію цінностей, визначаючи і «своїх» і «чужих», при цьому не тільки виявляючи минуле, а й визначаючи майбутнє [7]. Так, в березні 2007 року урочисто відзначили піввіковий ювілей Європейського союзу; в ході святкувань, що відбувалися, насамперед, в столиці Німеччини, була прийнята Берлінська декларація – спільний документ ЄС, Європарламенту та Єврокомісії [11]. Показово, що на святкування 60-річчя висадки союзників у Нормандії в 2004 році був вперше запрошений і федеральний канцлер [10]; тобто, події Другої світової війни набувають нових значень, стаючи чинником об'єднання європейських народів і боротьби за європейські цінності.

По-друге, формою політики пам'яті є спорудження пам'ятників. У дослідженнях феномена «винаходу традицій» була підкреслена важливість встановлення пам'ятників для легітимації такого виду спільноти, як національна. У політиці європейської ідентичності подібні практики також затребувані. Формою політики пам'яті є і знищення пам'ятників, прикладом чого служить, перш за все, знесення пам'ятників радянським воїнам на території країн ЄС, розташованих в Центральній і Східній Європі.

По-третє, ефективним способом інтерпретації реальності, здійснюваним, в першу чергу, державою, є затвердження освітніх стандартів. Для політики пам'яті особливе значення має розробка єдиної концепції історії і стандартів в галузі викладання історичної науки. Зміст європейського курсу з історії для школярів став предметом уваги Ради Європи, а підручник з «Історії Європи» готував колектив з 12 авторів з європейських країн [10].

По-четверте, важливу роль в політиці пам'яті грають музеї [4]. Восени 2007 року в Брюсселі було відкрито Музей Європи, в самій концепції якого покладено ідею зміцнення європейської ідентичності. Основна мета постійної виставки – представити єдину, незважаючи на війни і чвари, історію Європи, при цьому відображаючи різноманітність і складність європейських національних історій. Згідно з концепцією музею, спільне коріння європейської культури лежить в далекому історичному минулому, міфах і віруваннях [11].

По-п'яте, особливою формою політики пам'яті стало створення в 1998 році Інституту національної пам'яті в Польщі. Згодом аналогічні установи були створені в інших посткомуністичних країнах. У 2011 році багато хто з них взяли участь в організації Платформи європейської пам'яті та совісті, що засвідчено на офіційному веб-сайті Платформи.

Образи минулого включаються не тільки в цілеспрямовану історичну політику; вони використовуються і в інших формах політики європейської ідентичності, наприклад, в нагородній політиці, яка виступає значущим способом просування власної інтерпретації соціальної реальності.

Таким чином, ми бачимо, як різні форми політики пам'яті використовуються для створення почуття приналежності до ЄС, для формування внутрішньо європейської солідарності за рахунок ослаблення внутрішніх символічних кордонів. Особливу роль в політиці європейської ідентичності, що здійснюється у вигляді шкільної освіти, грає інтерпретація Другої світової війни. Основна тенденція – прагнення витіснити історію Другої світової війни на периферію історичної свідомості європейців як такої, що роз'єднує народи. Проте, в національних підручниках трактування подій 1939–1945 рр. використовується як засіб національної ідентифікації [8, с. 21-32]. Позиція країн ЄС по відношенню до установки тих чи інших пам'яток також є формою політики європейської ідентичності. Обговорення необхідності знесення радянських пам'ятників вбудовується і в дискурс про європейськість країн, які тільки орієнтуються на вступ до ЄС і прагнуть відповідати європейським стандартам [4].

Підводячи підсумки, зазначу, що кожна спільнота звертається в тій чи іншій мірі до образів минулого для формування уявлень про власне сьогодення і майбутнє. Аналіз політики європейської ідентичності дає можливість для формування і розвитку власного концепту ідентичності – української політичної ідентичності. І знання ідентичності європейської є кроком вперед у напрямку інтеграції України з ЄС не тільки політично, а й ментально.

Список використаних джерел

1. Ляпіна Л. А. Етнічна і національна ідентичності: характеристика теоретико(методологічних підходів / Л. А. Ляпіна // Політичні науки: Збірник наукових праць. – К., 2004. – Вип. 20. – С. 78–81.
2. Філіпчук В. О. Європейська ідентичність: методологічні підходи тлумачення та особливості змістовного наповнення / В. О. Філіпчук // Теорія та практика державного управління : Зб. наук. пр. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. – Вип. 3 (42).
3. Ачкасов В. А. «Политика памяти» как инструмент строительства пост-социалистических наций // Журнал социологии и социальной антропологии. 2013. Т. XVI. №4.
4. Беляев Е. В., Линченко А. А. Государственная политика памяти и ценности массового исторического сознания в современной России: проблемы и противоречия // *Studia Humanitatis*. 2016. №2. URL: <http://sthum.ru/en/node/402> (дата обращения 12.01.2016).
5. Малинова О. Ю. Актуальное прошлое: Символическая политика властвующей элиты и дилеммы российской идентичности. М. : Политическая энциклопедия, 2015.
6. Поцелуев С. П. Символическая политика: констелляция понятий для подхода к проблеме // Политические исследования. 1999. №5.
7. Рябов Д. О. Образ России в политике европейской идентичности ЕС: дисс. ... канд. полит. наук. СПб., 2016.
8. Строчковская Т. Е. Вторая мировая война в учебниках истории стран Евросоюза в контексте национальной идентичности // Историческая психология и социология истории. 2015. №1
9. Фадеева Л. А. Политика идентичности: акторы, стратегии, дискурсы // Политическая идентичность и политика идентичности / Под ред. И. Семененко. М. : РОССПЭН, 2012. Т. 2
10. Kostakopoulou T. Citizenship, Identity and Immigration in the European Union: Between Past and Future / T. Kostakopoulou. – Manchester, New York: New York University Press, 2001. – 214 p.
11. Smith A. D. National Identity / A. D. Smith. – Reno: University of Nevada Press, 1991. – 226 p.

СЕКЦІЯ: Досвід Європейського Союзу для реформування публічного управління в Україні

УДК 351.851:37.014.552](438)

Букін О. А.,
магістрант,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Сьогодні науковці намагаються знайти найбільш вдалу модель управління освітою (далі – УО), в якій був би чітко передбачений розподіл і узгодження компетенції повноважень, функцій та відповідальності всіх суб'єктів освітньої політики, і передусім, органів місцевого самоврядування (далі – ОМС), регіональних та центральних управлінських структур. Пошуки шляхів оптимізації УО тривають в Європі протягом останніх двадцяти років. Цей процес спричинило проголошення парламентом ЄС 2009 р. – роком інновацій та креативності.

РП одна з європейських країн, в яких здійснюється перехід від централізованого до децентралізованого УО в умовах запровадження спрощеної структури адміністративного поділу держави. Нині адміністративний поділ цієї країни виглядає так: 2479 гмін – основних одиниць територіального самоврядування; 379 повітів – районів і 16 воеводств (до територіальної реформи 1999 р. їх було 49).

Згодом розширення одиниць територіального самоврядування призвело до посилення шкільної автономії, що в свою чергу обмежило кількість рішень прийнятих на центральному рівні та сприяло зростанню ролі місцевих органів самоврядування. Це все посилило соціалізацію процесу прийняття рішень, що проявилось у широкій участі громадськості в розвитку місцевих освітніх інститутів. До управління стали залучатися креативні і вмотивовані менеджери освіти, які здатні досягати високої якості освіти і впроваджувати інноваційні методи управління [1, с. 39].

Слід зазначити, що ефективне керівництво є однією з необхідних умов підвищення якості освіти та забезпечення тотожності школи, це також складний процес планування, організації та контролю над діяльністю членів організації, що зумовлений великою кількістю соціологічних, психологічних, технічних, економічних та адміністративних проблем.

Одну з головних ролей у реформі системи освіти РП протягом останніх років відіграли ОМС, як керівні органи (засновники) шкіл. Однак можна стверджувати і те, що виконання завдань, які були пов'язані із забезпеченням освітньої діяльності, відіграло керівну роль у перетворенні ОМС на повноцінних суб'єктів управління. Для польського самоврядування, освіта за масштабністю витрат і соціальною значимістю є однією з найважливіших сфер діяльності. У той же час необхідно розуміти, що децентралізація освіти не була окремою галузевою реформою, а частиною загального проекту щодо становлення державності. Реформа самоврядування у РП була покликана викоринити комуністичне минуле і збудувати демократичну адміністративну систему із сильним та незалежним місцевим самоврядуванням. Остання також мала підвищити продуктивність публічних служб шляхом передачі місцевим спільнотам відповідальності за визначення цілей та фінансування [2, с. 30].

Завдання у сфері освіти протягом 1990–1999 рр. поступово почали передавати ОМС, і це відбулося не тільки де-юре, а й де-факто, адже, відповідно до закону, освіта спочатку розглядалась як «власне завдання» самоврядування, але процес збільшення відповідальності самоврядування за передані йому навчальні заклади був довготривалим і досі, залишається незавершеним. Цей підхід був реалізацією прагнень розробників реформи, які прагнули, щоб самоврядні одиниці відповідали за управління школами і здійснювали їхнє фінансування самостійно, а не від імені центрального уряду, за рахунок коштів, що були отримані у вигляді трансферів. Саме через цей факт, один із найголовніших інструментів фінансування освіти у РП, яким є освітня частина загальної субвенції, зараховується до власних доходів ОМС, хоча, насправді, це трансфер із центрального бюджету.

Процес децентралізації освіти у РП, який розпочався у 1990 р. з передачі громадам функцій управління дитячими садками та їхнього фінансування, і завершився у 1999 р. під час передачі повітам шкіл початкового чи гімназійного рівня, а також численних позашкільних освітніх закладів. У той же час ланка самоврядування, яка була утворена на рівні воєводств взяла на себе частину завдань, які мали регіональний характер, зокрема управління педагогічними коледжами, бібліотеками, закладами вдосконалення вчителів [3, с. 13].

Отже, характер процесу децентралізації освіти у РП пов'язаний із застосуванням реформ у сфері децентралізації як знаряддя демократизації держави, зокрема освіти. Не зважаючи на те, що процес передання шкіл самоврядуванню був тривалішим, ніж розраховували реформатори, однак сьогодні майже вся публічна освіта у РП підпорядкована виконавчим органам громад (гмін) і районів (повітів). Зважившись на суттєві реформи протягом 1990-х рр., РП зробила ставку на децентралізацію в якій територіальне самоврядування займало панівну пози-

цію. Підтвердження цього є, зокрема, передача одиницям самоврядування основних повноважень: 1) права ліквідувати школи і відкрити нові навчальні заклади; 2) права на визначення бюджетів шкіл. Важливо також відзначити, що школи, підпорядковані територіальному самоврядуванню, не володіють статусом юридичної особи і формально виступають частиною комунального господарства.

Список використаних джерел

1. Мареш Т. Система образования в современной Польше / Т. Мареш // Проблемы современного образования: электрон. Журнал. – 2011. – № 5. – С. 38-45.
2. Савина А. К. Польский опыт оптимизации управления народным образованием / А. К. Савина // «Проблемы современного образования». – 2012. – № 3. – С. 28-32.
3. Шиян Р. Децентралізація освіти у Польщі: досвід для України. – К., 2016. – 44 с.

УДК 351.851

Багмет М. О.,
д-р іст. наук, професор,
Веремейчук С. А.,
магістрантка,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

МИКОЛАЇВСЬКИЙ ЦЕНТР НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: РЕЗУЛЬТАТИ АПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Департамент з надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради (скорочена назва – ДНАП ММР) – це постійно діючий робочий та виконавчий орган Миколаївської міської ради, в якому надаються публічні послуги через адміністраторів та реєстраторів шляхом їх взаємодії з суб'єктами надання адміністративних послуг.

Департамент було утворено 22 грудня 2016 року з метою організації реєстрації нерухомості, оформлення бізнесу, реєстрації громадян тощо.

Як зазначає колишня директорка департаменту Інґа Мураховська: Раніше ЦНАП був структурним підрозділом виконкому і працював в системі «прийом-видача документів». Тепер же департамент – це окрема юридична особа, у структурі якого знаходиться управління

державної реєстрації та управління адміністративних послуг [5]. Нині його очолює Дмитро Лазарєв.

В результаті імплементування європейського досвіду відбулися наступні зміни. По-перше, здійснюється підбір кадрів на конкурсних засадах. По-друге, згідно європейським критеріям і стандартам, оновлена методика роботи зі споживачами послуг, які надаються у департаменті. По-третє, розширено спектр надання послуг. По-четверте, суттєво оновлено матеріальну і технічну базу [3].

На сьогодні структура департаменту з надання адміністративних послуг складається з: *керівництва – в особі директора департаменту і його двох заступників; управління державної реєстрації; управління адміністративних послуг; відділу організаційно – правового та кадрового забезпечення; відділу бухгалтерського обліку та звітності* [4].

Через департамент надається 159 адміністративних послуг двадцятьма суб'єктами надання адміністративних послуг. Результати діяльності департаменту відображаються на сторінці сайту міської ради. Так, згідно підсумкового звіту за II квартал 2019 року найбільш затребуваними стали такі адміністративні послуги: реєстрація/зняття з реєстрації місця проживання громадян – 19905; видача довідок про місце проживання громадян та відомостей про зареєстрованих у житлі (аналог Ф-3, до речі розробленого спеціалістами департаменту) – 17316; видача витягів та реєстраційних дій юридичним та фізичним особам-підприємцям – 10688; адміністративні послуги Держгеокадастру – 6298; послуги щодо реєстрації майнових прав – 5168; оформлення та видача паспортів громадян України для виїзду за кордон – 3945 [1].

Нині назріла гостра необхідність перегляду та можливого зменшення переліку послуг, які надаються департаментом або ж можливої заміни їх на більш популярні для громади: послуги реєстрації актів цивільного стану; вклеювання фото до паспорта у формі книжечки (25/45 років); соціальні послуги (субсидії, допомоги); пенсійні послуги; послуги з видачі посвідчень водія; послуги з реєстрації транспортних засобів тощо.

Окрім надання популярних для населення послуг є й інші напрями роботи департаменту. Серед позитивних аспектів: графік роботи відповідає нормам чинного законодавства; достатньо вигідне розташування як самого фронт-офісу департаменту в будівлі міської ради, так і його віддалених робочих місць, на базі районних адміністрацій міста, що надало змогу реалізувати принцип «відкритого простору», коли зона інформування-очікування знаходиться окремо від зони обслуговування, яка, в свою чергу, розділена на сектори-кабінети без дверей і з інформаційними табличками та номерами столів адміністраторів.

Однак разом з тим, дефіцит площі не зовсім дозволяє створити комфортні умови як в зоні очікування для відвідувачів, так і вирішити проблему по організації зберігання архівної документації.

До позитивних моментів слід також віднести наближення до потреб населення через створення комфортної зони для очікування громадян, де за бажанням можливо отримати попередню консультацію; обладнано куточок для дітей, гігієнічна кімната та продаж супутніх товарів (канцтоварів); на належному рівні оформлено інформаційні стенди, встановлено інформаційні кіоски та платіжні термінали.

У фронт-офісі та віддалених робочих місцях функціонує система електронного керування чергою. Також встановлені табло з електронною чергою та індикаторами робочих місць і номерів талонів осіб у черзі, яких запрошено до прийому. Облаштовано декілька електронних терміналів з підключеними сервісами попереднього запису. Нещодавно запущено чат-бот, який відстежує стан черги і повідомляє через додаток Viber, коли підійшов номер відповідного талону.

Продовжуються роботи по адаптуванню реєстру територіальної громади міста Миколаєва до Єдиного державного демографічного реєстру, вдосконалюється порядок доступу користувачів до його відомостей. Наразі відкрито доступ до нього соціальним службам міста та проводяться заходи щодо підключення державних та приватних нотаріусів. В подальшому планується надання права доступу до Реєстру службовим особам судових органів, адвокатам, що сприятиме ефективнішому забезпеченню потреб громади в автоматизації процесів обміну відомостями з іншими реєстрами та отримання інформації про реєстрацію місця проживання. Запроваджено систему АСКОД – документообіг переведено в електронний режим [2].

Досить гостро постає питання нестачі адміністраторів та реєстраторів, яке унеможливує якісно і повно застосовувати в роботі департаменту сучасні технології на рівні європейських стандартів: е-кабінет з можливістю надання послуг он-лайн; створення окремої телефонної лінії (введення єдиного упізнаного телефону), call-центру; створення повноцінних районних підрозділів, з максимальною орієнтацією на доступність і простоту для мешканців міста (ведення власних районних Інтернет-сайтів, сторінок у соціальних мережах Facebook, Instagram, створення окремої групи Viber), розробка власного широкодоступного інтернет-порталу ДНАП, завдяки чому стане можливим надання он-лайн як консультацій, так і окремих послуг та, що найголовніше, налагодження тісного зворотного зв'язку з жителями міста, задля оптимізації та відшліфовування механізму надання адміністративних послуг під потреби людей, досягнення конструктивного діалогу між владою, бізнесом і пересічним громадянином.

Список використаних джерел

1. Звіт департаменту з надання адміністративних послуг (підсумковий) про кількість наданих адміністративних послуг за III квартал 2019 року – [Еле-

ктронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mkrada.gov.ua/content/administrativni-poslugi1.html>.

2. Лазарев Д. А. Механізм державного управління інноваційними процесами надання адміністративних послуг: автореф. магістерської роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»: спец. 074 «Публічне управління та адміністрування» / Д. А. Лазарев; ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2019. – 15 с.

3. Надання адміністративних послуг: кращі практики. – Упоряд. : Купрій В. – Київ – Херсон: МО «Нова генерація», 2013. – 33 с.

4. Розпорядження міського голови №174р від 27 червня 2018 року. Про затвердження структури департаменту з надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради та Положень про його структурні підрозділи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mkrada.gov.ua/documents/28910.html>.

5. Миколаївський ЦНАП прийняв нові повноваження щодо надання адміністративних послуг / Публікація на сайті Миколаївської міської ради. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mkrada.gov.ua/news/5096.html>.

УДК 323.2:351(ЄС)

Лізаковська С. В.,

канд. наук з держ. упр., доцент,

викладач Військово-морської академії імені Героїв Вестерлатте,

м. Гдиня, Республіка Польща

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Важливі аспекти взаємодії громадянського суспільства з політичними, економічними, соціальними інститутами є предметом низки ґрунтовних досліджень європейських вчених. Проблеми залучення й участі громадянського суспільства в управлінні Європейським Союзом присвячена праця Б. Фінке [12]. Вагомій ролі організації громадянського суспільства в національному й глобальному управлінні присвячене дослідження науковця Ф. Дессе [2]. Європейському інституційному дискурсу приділено увагу в науковій розробці Е. Хейдбредера [4].

Міжнародна асоціація з питань участі громадськості визначила основні цінності, на просування яких спрямована участь громадськості:

- участь у процесі прийняття рішень осіб, яких стосується відповідне рішення або які зацікавлені в ньому;
- залучення учасників до викладення свого бачення формату їхньої участі;
- надання учасникам інформації, необхідної для ефективної участі;
- визнання й обговорення потреб та інтересів усіх учасників, у тому числі осіб, які приймають рішення;
- надання громадськості можливості впливати на рішення;

– доведення до відома учасників, яким чином їх внесок вплинув на рішення [1, с. 6–7].

Аналіз законодавства країн ЄС дозволяє визначити загальні принципи і норми участі громадськості в публічних справах:

– у процесі прийняття рішень усі мають бути поінформованими та з усіма мають бути проведені консультації;

– громадські організації відіграють вирішальну роль у цьому процесі: вони можуть сприяти участі громадськості; представляти інтереси своїх членів та зацікавлених осіб; постійно інформувати їх про процес прийняття рішень та результати;

– своєчасне надання недвозначної і стислої інформації дозволить забезпечити розуміння питань учасниками та можливість здійснити більш значущий внесок у вирішення питання;

– забезпечення зворотного зв'язку для учасників підвищує довіру та посилює залучення, заохочує прихильність громадськості та її участь у подальших процесах;

– систематичне й об'єктивне оцінювання участі громадськості сприяє покращенню майбутніх процесів та поширенню досвіду застосування креативних моделей;

– використання інструментів електронної участі сприяє процесу та залученню громадян;

– розробка докладних посібників для громадян і службовців та проведення тренінгів на підтримку реалізації механізму участі громадськості;

– запровадження гарантії доступу до інформації та проведення консультацій із зацікавленою громадськістю, що мають юридичну силу та включають положення про надання зворотного зв'язку і механізм оскарження в разі виникнення порушень [1, с. 48–50].

Ефективне і довгострокове партнерство між структурами ЄС, національними й регіональними урядами було започатковане Стратегією розвитку «Європа 2020 за інтелектуальне, стійке й інклюзивне зростання» [5]. У рамках цього партнерства відбувається взаємодія ЄС та громадянського суспільства шляхом залучення таких структур:

– організації громадянського суспільства й соціальні партнери у сфері зайнятості та соціальних відносин;

– представники інституцій ЄС та інших міжнародних організацій;

– представники національних, регіональних та місцевих влад;

– дослідницькі центри та фундації у справах, що стосуються соціального діалогу.

Е. Хейдбредер вказує, що громадянське суспільство має суттєвий вплив на розвиток Європейського Союзу завдяки тому, що він історично був і сьогодні є відкритим для участі громадянського суспільства у

забезпеченні його функціонування. Це обумовлено значним за розміром громадським сектором у країнах Західної Європи. Саме тому залучення суб'єктів громадянського суспільства до прийняття політичних рішень в ЄС є менш формальним і більш доступним для громадських об'єднань [4].

Отже, європейська система взаємодії влади й громадянського суспільства достатньо гнучка завдяки таким способам взаємодії:

- консультації щодо різних соціальних і політичних питань;
- регулярні спеціальні зустрічі;
- публічні он-лайн консультації з публікацією відповідних загальнодоступних матеріалів у мережі Інтернет.

Підсумовуючи, можна зазначити, що імплікація взаємодії вищезначених суб'єктів полягають на створені системного і комплексного підходу до вирішення нагальних проблем, залучення широкого кола осіб до процесу прийняття і втілення в життя відповідних рішень, пошук альтернативних шляхів конструктивного залагодження соціально-економічних конфліктів, а також формування і розвиток соціальної відповідальності різних соціальних груп в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Участь громадськості в процесі прийняття рішень. Огляд стандартів та практик у країнах – членах Ради Європи. Страсбург, травень 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ecnl.org/uploads/2016/08/Overview-of-participation-standards_Ukr

2. Desse F. The role and structure of civil society organizations in national and global governance evolution and outlook between now and 2030 / F. Desse // AUGUR: Challenges for Europe in the world in 2030: Project № SSHCT2009244565 / Collaborative Project WP6: Fifth draft. – June 2012. – 71 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.augurproject.eu/IMG/pdf/cso_note_provisional_draft5_june_2012.pdf

3. Finke B. Civil society participation in EU governance / B. Finke // Living Reviews in European Governance. – 2007. – Vol. 2, № 2. – 31 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2479/pdf/lreg_2007_2Color.pdf

4. Heidbreder E. G. Civil society participation in EU governance / E. G. Heidbreder // Living Reviews in European Governance. – 2012. – Vol. 7, № 2. – 42 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europeangovernance.livingreviews.org/Articles/lreg20122/download/lreg20122Color.pdf>

5. Nongovernmental organizations // European Commission: Employment, Social Affairs & Inclusion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=330>

Євтушенко О. Н.,
д-р політ. наук, професор,
Інститут державного управління,
Белінська Т. О.,
магістрант публічного управління,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД БЛАГОУСТРОЮ МІСТ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Послуги щодо благоустрою та озеленення – це одна із найважливіших сфер діяльності органів місцевого самоврядування міст. Саме тому у вказаній сфері створюються такі умови для населення, котрі сприяють забезпеченню високого рівня життя й саме так відбувається формування умов для комфортного, зручного життя жителів міста, мікрорайону, кварталу. Під час виконання певного комплексу заходів щодо екологічного стану та зовнішнього виду міст та селищ значно поліпшується, відбувається створення більш комфортних мікрокліматичних, санітарно-гігієнічних й естетичних умов на вулицях, в житлових кварталах, громадських місцях, представлених парками, бульварами, скверами, площами тощо. Як наслідок виникає необхідність системного вирішення проблем благоустрою й озеленення міст.

Наприклад, в Нью-Йорку практично неможливо викинути обгортку від цукерки не поціливши в урну: великі за розмірами кошики поставлено практично через кожні десять кроків. В Парижі миють переходи шампунем із запахом лаванди. А все, що призначено для збирання там є зеленим – урни, контейнери, машини [2].

Варто звернути особливу увагу на проблеми благоустрою у Великобританії. Наприклад, в Лондоні досить серйозно ставляться до проблеми нестачі зелених насаджень, саме тому – це місто є одним із найзеленіших європейських міст, а англійська паркова культура з давніх-давен є еталоном взірця. Елементи англійської паркової культури використовують в більшості паркових ансамблів XVIII-XIX ст., в тому числі й в нашій країні. Наголосимо, що любов до парків та зелені – є національною рисою англійців [4].

Озеленення в Лондоні охоплює діяльність не міської влади, а самих жителів та представників приватних компаній. Переважна частина населення міста проживає не в квартирах, а у власних поверхових будинках, котрі є схожими на замські котеджі. Невід’ємним атрибутом такого будинку є наявність мініатюрного саду чи палісадника перед фасадом. Обов’язковим він є не тому, що з цього приводу діють

певні офіційні норми, а тому, що вартість будинку залежить від наявності чи відсутності його озеленення.

Свідченням того, яке значення в Англії має благоустрій та озеленення є вартість квартир та будинків, вікна котрих виходять на міські парки. Такий підхід є спільним для більшості західних столиць. Наприклад, у Нью-Йорку самими дорогими квартирами є ті, вікна котрих виходять на Центральний парк, який є улюбленим місцем відпочинку городян. Ціна таких апартаментів може доходити до 15 тис. дол. на місяць й більше. Зазначимо, що практично однакові квартири, але з іншим видом з вікна, коштують в декілька разів менше.

Щодо Лондона, то в кожному із 35 кварталів міста діють районні державні ради, до компетенції котрих належать питання озеленення та благоустрою власних територій. Саме комісії державних рад, а не міська мерія, наділені правом здійснювати межування ділянок під забудову. Саме вони здійснюють благоустрій підвідомчої території, включаючи облаштування парків, набережних й інших місць загального користування. Крім того вказані ради володіють небаченою в країні автономією, без їхньої згоди, ні мерія, ні уряд не можуть здійснювати реалізацію власних будівельних проектів [6].

Однак варто наголосити, що чистота та озеленення є досить дорогим задоволенням для англійців, оскільки ні уряд, ні мерія не виділяють жодних коштів на це. Кошти надходять від районних бюджетів, куди вони надходять за рахунок постійно зростаючих місцевих податків. Такі податки встановлюються на місцях та їхні ставки є різними в різних частинах міста. Однак в середньому вони складають близько 130 фунтів (500 доларів) [3].

Зауважимо, що на ряду з позитивним досвідом існують й певні труднощі, зокрема щодо питань сміттєзвалищ та колишніх промислових зон. Наприклад, в Німеччині в місті Борн, ще після війни, виникла проблема щодо сміттєзвалища на березі річки Рейн. Аби вирішити вказану проблему було оголошено конкурс, переможцем котрого став проект, яким передбачалося будівництво парку на місці сміттєзвалища. Наголосимо, що на сьогодні це місце є одним із кращих парків Німеччини – Райнау [5]. В парки відпочинку перетворені величезна кількість колишніх звалищ, зокрема, в Рурській області. Свіжим прикладом є перетворення колишнього коксохімічного парку в Ессені, на розважальний парк з великою кількістю зелених зон. Експертами ООН цей парк було визнано одним із самих досконалих культурних проектів сучасної Європи.

Природоохоронні заходи у Німеччині використовуються та регулюються на трьох рівнях: федеральному, земельному й місцевому [1]. Федеральний рівень знаходиться в компетенції Міністерства навколишнього середовища, котре наголошує на безпеці ядерних реакторів.

Кожна із федеральних земель створює власне відомство щодо питань довкілля, котре відповідає за належне виконання загального німецького природоохоронного законодавства. Деякі з виконавчих функцій (обробки й утилізації твердих відходів) належать до складу компетенції місцевих владних органів.

Корисним є й досвід Брюсселя (Бельгія), оскільки практично всі зелені об'єкти на його території несуть в собі певну комерційну складову – кафе чи велосипедний центр, чи центр навчання ландшафтного дизайну. Тобто, кошти заробляють на високому рівні екології й витрачаються саме на її підтримку. В нашій країні також можливим було б таке використання вказаного досвіду [6].

Погіршення екологічного стану в регіонах Західної Європи, призвело до того, що вже у 60-70-х рр. ХХ ст. більшість країн почали здійснювати пошуки нових концепцій природокористування, шляхів покращення екологічної політики.

Активність діяльності держав виявилася в прийнятті нових природоохоронних нормативно-правових актів, загальних законів щодо охорони природи, води, повітря, земельних, лісових тощо ресурсів. Основними принципами нормативно-правових актів стала теза – платить той, хто забруднює. Також відбулося поступове збільшення державних витрат на галузь охорони довкілля. Почали зростати й витрати приватного капіталу – в першу чергу на створення очисних споруд. Надзвичайно активізувалися різноманітні громадські рухи та організації. Вагомим значення в більшості країн набули партії та рухи «зелених», діяльність котрих орієнтувалася в першу чергу на певні міські агломерації й університетські міста. Такі партії отримали досить високі позиції й в парламентах європейських країн [6].

Таким чином, зважаючи на сучасну практику благоустрою та озеленення зарубіжних країн можемо стверджувати, про те, що вони є певним відображенням створених нових, добре озелених житлових масивів, збереження та благоустрою зелених зон відпочинку в межах міст та поза його межами. Аналіз зарубіжного досвіду створює передумови сформуванню можливих шляхів для формування власних підходів щодо благоустрою та виявити основні проблемні питання вказаної сфери. Суттєвим є необхідність не упустити час, та обрати найбільш прийнятний сценарій благоустрою із врахуванням національних особливостей та побажань містян.

Список використаних джерел

1. Говоренкова Т. Що таке міста-сади [Електронний ресурс] / [Т. Говоренкова, А. Жуков, Д. Савін, О. Чуєв]. – Режим доступу : <http://www.socpolitika.ru>.

2. Єврокаталог. Робота, кар'єра и життя в Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.evrokatalog.eu>.

3. Ігнатенко О. П. Аналіз стану та проблем в сфері благоустрою населених пунктів [Електронний ресурс] / О. Ігнатенко // Державне управління: удосконалення та розвиток. – № 6. – 2014. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=734>.

4. Розвиток зеленого будівництва в містах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://flowerlib.ru>.

5. Розвиток озеленення в містах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gorsad.ru>.

6. Уваров Е. Б. Планировка и благоустройства городов [Электронный ресурс] / Е. Б. Уваров. – Режим доступа : <http://www.eduref.ru>.

УДК 351.862.4(44)(043.2)

Юрченко О. О.,

студент 6 курсу 636-з групи,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД (НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦІЇ)

Наприкінці ХХ відбулася докорінна трансформація міжнародної системи, яка, з одного боку, ліквідувала неприхований антагонізм двох систем, відкрила нові форми перспективної взаємодії для колишніх супротивників, але, з іншого боку, руйнація усталених зв'язків стимулювала дезорганізацію світового політичного простору. Останнє проявилось у наростанні політичного екстремізму, релігійної нетерпимості, ескалації конфліктів на національно-етнічній та етно-конфесійній основі, зростанні міграційних потоків, підйомі терористичної активності [4, с. 25].

У свою чергу, неспровокована військова агресія Росії проти України у 2014 р., анексія українського Криму, довели, що створені до цього регіональні механізми підтримки європейської безпеки виявилися нездатними ефективно протидіяти викликам і загрозам нового покоління. Ситуація здавалася більш небезпечною на тлі структурної кризи ООН, яка опинилася вкотре неготовою оперативно та ефективно реагувати на нові міжнародні реалії.

Для Франції, як і будь-якої іншої країни, національна безпека є найважливішим державним пріоритетом. Вона забезпечується її дипломатією і збройними силами, коли мова йде про зовнішню безпеку, і

внутрішньополітичними заходами і силами внутрішнього порядку, коли на порядку стають проблеми внутрішньої безпеки. Обидва виміри безпеки – зовнішній і внутрішній – тісно пов'язані, особливо в контексті «відкритих» шенгенських кордонів між країнами ЄС і активного міграційного потоку, який традиційно йде до Франції з Африки та Азії [6, с. 36].

Для Франції формування європейської політичної ідентичної асоціюється, насамперед, із здатністю об'єднаної Європи виступати цілісним автономним та монолітним міжнародним актором, створюючи репрезентацію єдності у колективному зовнішньополітичному позиціонуванні. Конвергенція зовнішньополітичних підходів та інтересів є важливою складовою становлення Європи, але не означає повної їх уніфікації. Йдеться про процес поступового зближення позицій держав на основі деяких стрижневих ідей та моделей політичного, соціально-економічного й культурного характеру в тій мірі, яка б дозволяла мінімізувати внутрішні протиріччя та виробити спільне бачення шляхів розв'язання поточних міжнародних проблем.

Необхідність в агрегації потенціалу обумовлюється, по-перше, потребою в набутті акумульованих засобів, необхідних для практичної реалізації спільних рішень, без залежності виключно від ситуативного рішення держав про надання потрібних засобів, а по-друге, міркуваннями забезпечення репрезентації єдності держав Європи не тільки у прийнятті рішень, але й в ході їхньої реалізації [2, с. 14].

Перебуваючи в центрі Західної Європи, Франція останнім часом зазнала на собі майже всі загрози, з якими зіткнувся ЄС. Для внутрішньої безпеки ключовими з них викреслюються дві – це міграційна криза і зростання ісламістського тероризму. Прикладом взаємозв'язку внутрішньої та зовнішньої безпеки стала участь Франції в боротьбі з тероризмом і за межами своєї території, в тому числі в Сирії та Іраку, в рамках коаліції, очолюваної США. Захистом від тероризму повинна служити і «Європа оборони», яка, здатна забезпечити внутрішню безпеку Франції. Він вважає, що ЄС необхідно подолати національний опір і створити єдину європейську систему розвідки, яка дасть можливість вести ефективну полювання на злочинців і терористів [3, с. 65].

За оцінками аналітиків, така тенденція буде зростати і завдяки конкуренції, що загострюється ситуації на Близькому Сході, в Азії і особливо в Африці. Зовнішнє походження має і міграційна проблема, але її наслідки (зростання оргзлочинності, проблеми адаптації мігрантів у французькому суспільстві) не порівняні з терористичною, хоча джихадісти користуються міграційним потоком для проникнення до Франції [4, с. 14].

Сьогоднішня Франція далека від стабільності та всеосяжної безпеки, і французи не приховують своєї стурбованості проблемами безпеки.

ки, як внутрішньої, так і зовнішньої, які останнім часом виявилися тісно пов'язані. У низці самих різних загроз для безпеки країни, військового і невійськового характерів, найбільш гострою стала терористична загроза, яка часто має зовнішнє походження, але проявляє себе на території Франції. У зв'язку з цим за останні роки у Франції помітно посилюється усвідомлення необхідності надійної оборони.

Список використаних джерел

1. Богданович В. Ю., Єжеєв М. Ф. Геополітика і національна безпека: Навч. посіб. / В. Ю. Богданович. – К. Центр навчальної літератури, 2014. – 74 с.
  2. Білорус О. Г. Глобалізація і національна стратегія / О. Г. Білорус. – К. : ВО Батьківщина, 2014. – 300 с.
  3. Манжолла В. Ядерное оружие Франции и вопросы европейской безопасности / В. Манжолла. – К. : Вища школа, 2017. – 165 с.
- Митрофанова О. Безпекова політика Франції в контексті сучасних європейських геополітичних трансформвань: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / О. О. Митрофанова.

УДК 331.101.3

Малікіна О. А.,
старший викладач,
кафедри публічного управління та адміністрування,
Інститут державного управління,
Лотоцька С. В.,
магістрант публічного управління,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ МОТИВАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ТА МУНІЦИПАЛЬНИХ СЛУЖБОВЦІВ: МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Однією з найбільш ефективних і продуманих систем професійного розвитку та навчання державних службовців є система, розроблена у Франції. Для підвищення кваліфікації та навчання службовців сформована мережа спеціальних навчальних закладів. Найважливішим із них є Національна школа адміністрації (ЕНА), що готує державних службовців вищих категорій. Закінчення цього навчального закладу є запорукою побудови кар'єри в найвищих ешелонах влади. ЕНА очолюється адміністративною радою, головою якої виступає віце-президент Державної ради. Вона сформована з числа представників міністерств,

державних службовців вищої кваліфікації, представників учителів, персоналу та профспілок [3, с. 198].

У п'яти французьких містах (Лілль, Бастія, Ліон, Нант, Мец) функціонують регіональні інститути адміністрації (PIA), головним завданням яких є підготовка кадрів для відомств і установ центральної державної служби. Кожен з цих інститутів щорічно за конкурсом набирає 100–120 осіб. Конкурси проходять окремо для осіб, які здобули університетську освіту за даним профілем, що мають досвід роботи, є державними службовцями з певним стажем. Всі хто успішно склали спочатку вступні іспити, а потім і підсумкові за результатами прослуханих програм, отримують посади в адміністративних органах. У разі, якщо за результатами програми іспити не складені, необхідно або спочатку пройти навчання, або повернутися на старе місце роботи (при його наявності) без підвищення. PIA готують професійних службовців для всіх міністерств, але деякі з них володіють власними спеціалізованими школами для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації своїх співробітників [3, с. 199].

Система набору службовців в Великобританії передбачає суворий поетапний відбір на основі співбесід, проведення письмових іспитів на основі програм, розроблених провідними британськими університетами. В країні сформований досить високий авторитет і репутація державної служби. У зв'язку з цим потрапити на відповідні посади досить не просто. Призначення вищих посадових осіб проводить міністр цивільної служби, тобто прем'єр-міністр. Призначення на інші посади здійснюють керівники відповідних міністерств, які здійснюють набір самостійно, але при належному контролі комісії, сформованої при цивільній службі [2].

Для формування складу службовців місцевих рад використовуються представники різних професій, котрі набираються на контрактній основі й в більшості випадків працюють протягом усього трудового життя. Більш відповідальні посади займають виключно професіонали. Для оцінки якості роботи службовців щорічно проводиться обов'язкова оцінка ефективності їх праці з боку керівництва. За її результатами робиться висновок про необхідність навчання і підвищення кваліфікації відповідно до тих вимог, які пред'являються на підставі професійних повноважень і службового положення [3, с. 199].

Розглядаючи систему професійного розвитку державних службовців, важливо відзначити, що в Великобританії в цьому випадку надається перевага підвищенню кваліфікації за місцем служби. Фактично при кожному міністерстві є спеціально організована служба, відділ, співробітники якого мають навички проведення оцінки та навчання службовців, розробляють спеціальні навчальні програми, розроблені

спеціально для кожного відомства. Для того, щоб полегшити проходження навчальних програм, деякі співробітники (наприклад, знову прийняті на службу, молоді службовці) отримують певні пільги в формі вільних робочих днів або частини робочого дня. Необхідність навчання співробітників місцевих рад визначається за допомогою центральних навчальних консультативних груп, що складаються з представників всіх рівнів і сфер влади. У разі визнання навчання необхідним, місцеві органи повністю фінансують відповідні види витрат [1, с. 122].

Таким чином, система атестації, професійного розвитку та навчання державних і муніципальних службовців виступає в якості найважливіших стимулів розвитку і вдосконалення рівня знань, умінь і навичок, затребуваних відповідно до службового становища і професійних обов'язків. Зарубіжний досвід державного і муніципального управління свідчить про те, що в даній сфері застосовуються різні методи мотивації, ефективність яких визначається історичними умовами розвитку системи, її сучасним станом, національними особливостями. Так чи інакше, вивчення і узагальнення зарубіжного досвіду дозволить скласти уявлення про ті методи мотивації державних і муніципальних службовців, які найбільш часто і ефективно використовуються.

Список використаних джерел

1. Парфенова О. Н. Система мотивации гражданских служащих: опыт Российской Федерации и механизмы, используемые за рубежом / О. Парфенов // Юридические науки. – 2017. – № 7. – С. 118-123.
2. Польова В. В. Мотивація як фактор підвищення ефективності трудової поведінки працівників / В. В. Польова // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_1_90.pdf.
3. Пронкин С. В. Государственное и муниципальное управление зарубежных стран: Учебное пособие / Пронкин С. В., Петрунина О. Е. – М. : Аспект Пресс, 2011. – 348 с.
4. НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2012. – 19 с.
5. Arthur Laudrain. France's new space-defence strategy explained. The International Institute for Strategic Studies 2019. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2019/08/frances-new-space-defence-strategy-explained/>
6. Robert D. Hanser. Community Corrections: Second. Washington's: SAGE Publications, 2014. – 531 p.

Каплинська О. В.,

заступник начальника відділу загальної середньої
та дошкільної освіти управління освіти
Миколаївської міської ради, магістр з державного управління

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

З урахуванням європейського рейтингу та європейської перспективи України система публічного управління в нашій державі повинна стати більш ефективною та підзвітною громадянам, вона повинна працювати в інтересах суспільства, забезпечувати сталий розвиток країни та надавати якісні послуги, в тому числі й освітні.

Європейські стандарти належного адміністрування сформульовані в документі SIGMA «Принципи державного управління», який містить систему принципів і критеріїв оцінки державного управління (далі – Принципи державного управління). Структура цієї Стратегії відповідає Принципам державного управління, розробленим SIGMA у тісній співпраці з Європейською Комісією, та визначає основні вимоги до системи органів державного управління. Принципи державного управління сформульовані на основі міжнародних стандартів і вимог, а також належних практик держав – членів ЄС та/або держав Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Принципи державного управління визнані деякими державами як перелік стандартів та система принципів і критеріїв для проведення оцінки реформ державного управління [1]. Стратегія визначає напрями реформування відповідно до європейських Принципів державного управління, а саме стандартів надання та гарантування отримання якісних адміністративних послуг.

Отримання якісних адміністративних послуг включає й рівний доступ громадян України до освітніх послуг. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак [2]. Останні роки в Україні активно запроваджується досвід європейських країн (Німеччини, Франції, Польщі тощо) стосовно забезпечення якісною освітою людей з особливими потребами, що є індикатором ефективності системи державного управління. Така державна політика підвищує позицію України у відповідних міжнародних рейтингах.

На місцевому рівні, закладами освіти, які підпорядковані Миколаївській міській раді, активно реалізується державна політика щодо створення умов для рівного доступу до якісної освіти громадянам з особливими потребами. Згідно з рішенням Миколаївської міської ради від 07.06.2018 №38/5 «Про створення комунальних установ «Інклюзивно-ресурсний центр №1» Миколаївської міської ради та «Інклюзивно-ресурсний центр № 2» Миколаївської міської ради» в місті Миколаїв функціонують два Інклюзивно-ресурсних центра.

На сайті управління освіти представлено рекомендації, підготовлені фахівцями спеціальної комісії для учасників освітнього процесу, пам'ятки для батьків. Працівники міської психолого-медико-педагогічної консультації опанували навчальний курс «Підтримка позитивної поведінки дітей в умовах інклюзії» в Інституті спеціальної педагогіки НАПНУ. На базі Миколаївської спеціалізованої школи мистецтв та прикладних ремесл «Академія дитячої творчості» створено й успішно працює міське методичне об'єднання асистентів учителів закладів освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням.

Виконання Реформи місцевого самоврядування та курсу Уряду на децентралізацію влади в Україні тісно пов'язана з іншими законопроектами, зміст яких інколи викликає незадоволення населення. Так в Проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 роки йдеться про оптимізацію мережі загальноосвітніх навчальних закладів (п. п. 3.1.8, 3.2.2, 3.2.5 Концепції) відповідно до фінансової спроможності, ресурсного забезпечення закладів освіти, а також враховуючи актуальність визначення шляхів більш ефективного використання матеріально-технічних, кадрових, управлінських ресурсів. В Концепції йдеться про те, що необхідно консолідувати мережі шкіл на основі розрахунку: початкова шестирічна школа функціонує за будь-якої кількості учнів, базова – не менш 100 учнів, старша – не менше 200 учнів. При цьому гарантувати функціонування школи за умови меншої кількості дітей, якщо не можливо забезпечити навчання дітей в іншій школі [3, с. 11]. Нова Міністр освіти і науки України Ганна Новосад оголосила орієнтовні критерії, за якими може формуватися мережа старших профільних шкіл в Україні. Зокрема, за її словами, необхідна наявність 4-х класів у кожній з паралелей, профільний ліцей має бути окремою юридичною особою і не має забезпечувати здобуття освіти на інших рівнях тощо. На селекторній нараді МОН з регіонами 3 жовтня 2019 року Ганна Новосад повідомила, що впродовж місяця зустрінеться з керівниками управлінь/департаментів освіти кожної з областей для того, щоб обговорити подальший розвиток освітньої реформи. Зокрема, Міністр надала доручення обласним державним адміністраціям розглянути шляхи оптимізації мереж закладів загальної середньої освіти.

На місцевому рівні робота в цьому напрямку розпочалася ще в 2018 році. З метою приведення мережі закладів загальної середньої освіти міста Миколаїв у відповідність до вимог чинного законодавства муніципальною радою з питань освіти при міському голові схвалено Дорожню карту оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти на 2019–2022 роки.

Висновки. Досвід розвинутих демократичних країн світу свідчить про те, що саме інститути місцевого самоврядування є найбільш ефективною формою організації державної влади. Отже без закріплення на законодавчому рівні відповідних повноважень органів місцевого самоврядування не можливо уникнути незадоволення населення. Це стосується перш за все розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування за принципом субсидіарності і наділення саме громад максимально широким колом повноважень. Наприклад, важливим є недопущення ситуації незадоволення місцевого населення тими змінами, які можуть бути викликані вимушеною зміною навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.center.gov.ua/blog/item/1993>.
2. Закон України «Про освіту» – (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Концепція розвитку Освіти України на період 2015–2025 років (Проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>.

УДК 316.77:321.7](4-612 ЄС)(043.2)

Малиновська Н. Л.,

канд. іст. наук,

доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО РЕЖИМУ

Політичний режим сучасної України визнають як «змішаний», тобто такий, який інтегрує в собі ознаки всіх основних політичних режи-

мів: демократичного, авторитарного, тоталітарного. Історія показує, що український народ більше жив в умовах диктатури, ніж демократії, не мав власної державності та постійно перебував у пошуках власного шляху. Часи змінились і нове покоління цінує не тільки минуле, а намагається знайти своє місце в європейському співтоваристві.

За допомогою Лісабонської угоди про внесення змін до Угоди про Європейський Союз й Угоди про заснування Європейської Спільноти Європейському Союзу вдалось подолати конституційну кризу. Цей документ має не тільки історичне значення для існування ЄС, а є прикладом успішної комунікативної діяльності на рівні держав-членів ЄС, держав, які тільки прагнуть приєднатись до ЄС, а головне прикладом комунікативної реакції на ті проблеми, які виникли на рівні громадян окремих країн, які не сприйняли Європейську Конституцію. Сам текст Лісабонської угоди та досвід її обговорення та імплементації є корисним для України, як для країни, яка прагне вступу до ЄС [5].

Проведення структурних реформ в Україні вимагає від органів державної влади та органів місцевого самоврядування відмовитись від практики інформування населення, а перейти до практики сучасної комунікації. Комунікативна діяльність влади має бути відповідальною, професійною, в рамках нормативно-правового забезпечення, комунікативна реакція влади має бути проактивною.

Комунікація стає обов'язковою діяльністю сучасних демократій, оскільки забезпечує участь громадськості в прийнятті рішень і контроль за діями влади, забезпечує відкритість влади для громадськості та громадськості для влади через обмін інформацією, формує довіру громадян до влади і надає можливість органам державної влади та органам місцевого самоврядування отримати підтримку, що у свою чергу, стабілізує суспільні відносини.

На думку Мартіна Нанна – лідера The communication reform group при Кабінеті Міністрів України, сьогодні в практиці впровадження комунікації українських органів влади бракує наукових підходів й методичного забезпечення. В Україні комунікативна діяльність органів влади більше схожа на «театральне дійство» (Мартін Нанн) [3]. Сьогодні уряд має бути «з народу, створений народом і для народу», саме тому важливо, щоб він слухав народ, діяв від імені народу, в його інтересах. Щоб втілити цю мету, в уряді повинна існувати відповідна система і підготовлений персонал, але система комунікації уряду не працює на результат. Дійсно, кожне міністерство має прес-службу, веб-сайт, сторінку в соціальних мережах, не менш детально представлена діяльність органів влади на місцях, але населення країни не знає й частки з того, що публікується, що обговорюється і що зроблено в їх інтересах. Через широкий спектр джерел інформації, органи влади не можуть подавати тільки вигідну для них інформацію, це неможливо

технічно, і це було б протиправно по відношенню до власного народу. Ситуація ускладнюється і через постійну ворожнечу між політичними партіями і бізнес-амбіціями власників ЗМІ, створенням інформаційного шуму, постійним звинуваченням уряду та іншими провокаційними інформаційними явищами [1, 4, 6].

Отже, інформаційної прірви між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і населенням не повинно бути в країні, де сповідується демократія, де загальнолюдські цінності є в пріоритеті. Інформаційна плутанина має бути якщо не зовсім подолана, то хоча б зведена до мінімуму.

З досвіду європейських країн, комунікативна діяльність органів влади більшістю населення сприймається як прояв соціальної відповідальності. Уряди мають управляти не через накази, а за допомогою публічної підтримки, для забезпечення якої комунікація є просто необхідною. У посібнику з державних комунікацій, опублікованому Службою комунікацій уряду Великобританії, у вступі перераховано чотири ключові засади держави: законодавство, регулювання, оподаткування і комунікації.

У посібнику зазначено першочергові напрями у сфері комунікацій:

- допомога громадськості в розумінні пріоритетів уряду;
- заохочення здорового способу життя в населення;
- інформування людей щодо державних послуг;
- інформування громадськості в кризові періоди;

– підтримка репутації країни за допомогою ознайомлення з нею громадян інших країн, щоб допомогти збільшити приплив інвестицій від туристів і бізнесу [2].

На нашу думку, Україна потребує ефективної моделі комунікації влада – суспільство, яка б враховувала й історичні передумови, й той унікальний сучасний досвід, який отримано останнім часом провідними європейськими країнами світу. Україні потрібна комунікативна модель влада – суспільство, яка дозволить владі спілкуватися з населенням за демократичними законами, а громадянам комунікувати з урядом на належному рівні.

Координування публічності всередині та поза урядом – це те, чому може навчити досвід розвинених демократій. Інституційне впорядкування й належне координування дасть адекватне та несуперечливе представлення дій влади населенню і забезпечить постійний зворотний зв'язок та соціальне порозуміння.

Список використаних джерел

1. Баровська, А. В. Інституційне забезпечення державної комунікативної політики: досвід країн Європи [Текст]: аналіт. доп. / А. В. Баровська. – К. : НІСД, 2014. – 72 с.

2. Запровадження комунікації органів державної влади : зб. мат-лів наук. - практ. конф. / упоряд. А. В. Баровська. – К. : Фенікс, 2016. – 192 с.

3. Нанн, М. Реформа комунікацій органів влади як стратегічна потреба українського суспільства [Текст] / М. Нанн // Запровадження комунікацій органів державної влади : зб. наук. -практ. конф. / упоряд. А. В. Баровська. – К. : Фенікс, 2016. – С. 58-62.

4. Романенко, Є. Комунікативна політика держави: теоретико-методологічний аналіз: монографія [Текст] / Є. Романенко. – Київ : НАДУ, 2014. – С. 5–6.

5. Тихомирова, Є. Стратегічні комунікації ЄС: інституціональний вимір [Текст] / Є. Б. Тихомирова // Політичні проблеми міжнар. систем та глобальн. розвитку. – 2016. – № 4. – С. 103–112.

6. Шклярук, М. Г. Сутність і зміст стретегічних комунікацій у системі державного управління [Текст] / М. Г. Шклярук // Вісник НАДУ при Президентові України (Серія «Державне управління»). – 2018. – № 1. – С. 25-31.

УДК 351.851:681.518

Курдіяш Г. О.,
студентка 637 МЗ групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв
головний спеціаліст загального відділу
управління адміністративного забезпечення
Головного управління Пенсійного фонду України
в Миколаївській області

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У сучасних умовах суспільного розвитку гостро усвідомлюється проблема необхідності трансформації всієї системи державного управління. Це зумовлено насамперед переходом від інформаційного суспільства до суспільства знань, що докорінно змінює всі комунікації в суспільстві і ставить нові вимоги перед якістю послуг, які надаються державними службовцями.

Якщо раніше акцентувалася увага на тому, що держава має обслуговувати своїх громадян, то сьогодні мова має йти про формування партнерських відносин між державою і громадянами, про їх спільний внесок і дії щодо вирішення назрілих питань. Електронне урядування – це, по суті, модернізація всієї системи державного управління, яка охоплює як надання якісних послуг для громадян і бізнесу, так і налагодження новітніх комунікативних каналів між владою і громадянським суспільством, реінжиніринг всієї державної служби.

Державні органи все ще недостатньо ефективно використовують можливості інформаційних технологій для того, щоб перейти на якісно новий рівень взаємодії з населенням. Сьогодні потрібно системно підходити до надання послуг населенню в електронному варіанті (вигляді), що передбачає вирішення організаційних, економічних, правових та низки інших питань.

Важливим завданням є формування і розвиток індустрії та відповідної інфраструктури, що підвищує рівень попиту на електронні послуги, орієнтовані на масового споживача з використанням інформаційних (електронних) ресурсів, які забезпечують високий рівень якості, доступності і оперативності надання електронних адміністративних послуг. Необхідно сформувати єдину систему надання послуг в електронному вигляді на всій території України, що передбачає створення єдиної бази даних, вимоги до складу і змісту інформації про надані послуги в електронному вигляді, механізм авторизації користувачів послуг [1].

На реалізацію цього напрямку діяльності направлено Положення про систему електронної взаємодії органів виконавчої влади, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 № 670 «Деякі питання електронної взаємодії органів виконавчої влади».

Сьогодні необхідно створення та розвиток державної міжвідомчої електронної взаємодії, що дозволяє обмінюватися даними та приймати рішення в режимі реального часу, при цьому забезпечуючи захищеність одержувача та представника послуг, що надаються в електронному вигляді.

З огляду на міжнародний досвід розвиток електронного урядування є одним з основних факторів забезпечення успішності реформування та підвищення конкурентоспроможності країни. Реформа будь-якої галузі в сучасних умовах спрямована на широке використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення необхідного рівня ефективності та результативності. Адже саме інструменти е-урядування здатні забезпечити значне покращення якості обслуговування фізичних і юридичних осіб та підвищення відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

У рамках реалізації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Україна має забезпечити комплексний розвиток електронного урядування відповідно до європейських вимог. Також запровадження електронного урядування є базовою передумовою для розбудови в Україні ефективних цифрової економіки і цифрового ринку та його подальшої інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС. Крім того, розвиток електронного

урядування та демократичних процесів, застосування загально визнаної системи демократичних цінностей, зокрема щодо участі громадян та інститутів громадянського суспільства в процесах формування та реалізації державної політики, відіграє ключову роль у забезпеченні економічного та соціального прогресу в державі [2].

Для досягнення мети слід забезпечити виконання комплексних заходів за такими напрямками:

- модернізація публічних послуг та розвиток взаємодії влади, громадян і бізнесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій:

- запровадження електронних послуг, у тому числі адміністративних, в усіх сферах суспільного життя, а також надання інтегрованих електронних послуг за життєвими та бізнес-ситуаціями; розвиток електронних публічних закупівель, електронних договорів і рахунків, електронних аукціонів; запровадження електронних форм зворотного зв'язку на офіційних веб-сайтах органів влади, у тому числі тематичних, для отримання якісного зворотного зв'язку з різних питань; широке залучення громадських об'єднань та профільних асоціацій до планування розвитку та моніторингу стану розвитку електронного урядування; стимулювання використання електронних інструментів залучення громадян та підтримка громадських ініціатив у сфері електронного урядування тощо;

- модернізація державного управління за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій:

- запровадження системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів; розвиток систем внутрішнього електронного документообігу в органах влади та системи електронної взаємодії органів виконавчої влади; запровадження державного електронного архіву та електронних архівів органів влади і визначення порядку передачі електронних документів в державний електронний архів та порядку їх архівного зберігання; визначення порядку приймання-передачі електронних документів до державних архівних установ, архівних установ районних держадміністрацій та міських рад тощо;

- управління розвитком електронного урядування:

- формування базової інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури електронного урядування шляхом запровадження, розвитку та взаємодії таких державних інформаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем:

- електронний кабінет громадянина;

- веб-портал електронного урядування gov. ua, у тому числі єдиний державний веб-портал відкритих даних та єдиний державний портал адміністративних послуг;

- захищена електронна пошта тощо.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документо-обіг» від 22 травня 2003 року № 851-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 36, ст. 275.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2013 № 44 «Про затвердження вимог до підготовки технологічної картки адміністративної послуги» від 30.01.2013 № 44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/44-2013-%D0%BF>.

УДК 324.920.75

Кузнєцов В.,
магістрант,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В КРАЇНАХ ЄС

Розвинені країни вже давно широко застосовують новітні технології в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, у тому числі для надання послуг населенню із застосуванням мережі Інтернет.

Класифікація Євросоюзу передбачає 20 видів основних державних послуг, які повинні надаватися в електронному вигляді відповідно до концепції створення електронного уряду. Так, громадянин повинен мати можливість в он-лайні сплатити податки, отримати соціальну допомогу, стати на облік на біржі праці, оформити паспорт або права водія, поставити своє авто на облік, подати заяву в поліцію, записатися на прийом до лікаря, знайти книгу в бібліотеці он-лайн, замовити свідоцтво про шлюб і народження дитини і навіть вступити до вищого навчального закладу. Бізнесмен має право через мережу Інтернет вирішити питання, пов'язані з реєстрацією бізнесу, подачею статистичних даних, сплатою податків, оформленням митних декларацій, соціальними виплатами своїм співробітникам. Перелік наведених вище державних послуг постійно розширюється. Останнім часом у багатьох країнах світу в межах програми створення електронного уряду проводяться роботи щодо надання громадянам такої послуги, як електронне голосування [3, с. 137].

В Європі впроваджують інформаційно-комунікаційні технології заради створення єдиної системи інформаційного управління на рівні національно-державної політики. «Електронне урядування» дає мож-

ливість створити єдину систему моніторингу, аналізу, прогнозування, моделювання та підтримки прийняття рішень для всіх рівнів влади – систему міжвідомчого «електронного уряду», що об'єднує центральні урядові портали з порталами міністерств і відомств, місцевих адміністрацій, приватних компаній і будь-якими іншими інформаційними мережами.

Громадяни Німеччини мають доступ до 1,2 тис. on-line послуг державних установ. Зокрема всі громадяни можуть через мережу Інтернет заповнити податкову декларацію, продовжити дію водійського посвідчення або паспорту тощо. У межах програми також передбачається обладнати 181 відділення Національної служби зайнятості пунктами безкоштовного доступу в Інтернет для безробітних, котрі зможуть скористатися ними для надсилання своїх резюме і пошуку вакансій. Цікавим є те, що у Німеччині прохання від студентів про надання їм фінансової допомоги теж приймаються через Інтернет. Слід підкреслити той факт, що заровадження служби планування поїздок призвело до 15-відсоткової економії всіх транспортних витрат і до 50-відсоткової економії адміністративних витрат. Окрім цього, на регіональному і місцевому рівнях відбувається додаткова економія витрат [1].

Реалізація проекту «електронний уряд» у Бельгії обумовлює реформування політики державного та муніципального управління і оперативного прийняття спільних керівних рішень регіонів, об'єднань, провінцій та муніципалітетів на основі цифрової платформи (порталу), доступ до якої здійснюється через різні канали комунікацій. Інтегрований підхід до системи е-уряду вирішує проблему прозорості владних структур, відносин між різними адміністративними суб'єктами країни, забезпечує широкий доступ громадськості до процесу прийняття політичних рішень, створює ефективний механізм суспільного контролю за економічними витратами уряду, впливає на федеральну систему (структуру) поточного інформування. В межах проекту е-уряду передбачено функціонування електронних судів, архівів та телеконференцій для транскордонного співробітництва Бельгії з країнами Європейсько-го регіону.

Франція має найтривалішу історію побудови сервісної складової електронного уряду у всій Європі. Усе почалося з мережі терміналів Minitel у 1984 році, які дозволяли оплачувати рахунки, давали доступ до деяких публічних сервісів, виконували роль телефонного довідника. У 2014-му ця країна стала першою і єдиною в світі, де рівень переведення публічних послуг у режим онлайн склав 100 %. З 2012-го по 2014-й Франція сильно просунулася в області розробки своїх електронних послуг, а тепер країна також вивчає варіанти переходу на безкоштовні альтернативи існуючих сервісів та інші способи економії [1, с. 32].

Еталоном впровадження елементів електронного урядування, направлених на боротьбу з корупцією, є досвід міста Мартін (Словаччина), яке має унікальні напрацювання у сфері розвитку інструментів прозорості. Зокрема, в червні 2011 року місто Мартін було нагороджено сертифікатом «Краще врядування в публічному секторі» за перемогу в категорії «Попередження та протидія корупції в публічному секторі», а в листопаді того ж року отримало «Сертифікат кращої практики» Європейського Інституту Публічного Адміністрування, стало одним з найяскравіших прикладів належного урядування та володіє унікальним досвідом у створенні та впровадженні концепції Прозорого міста.

У місті Любліні (Польща) у 2012 році створено унікальний Дата Центр (бюджет проекту – понад 10 млн євро), де сьогодні зберігається інформація з усіх проектів, що реалізуються в місті. При цьому дані щодо кожного проекту знаходяться на окремих спеціальних ресурсах. Функціонування Дата Центру розраховане приблизно на 10 років (до 2022 року) – оскільки постійно з'являються нові, більш сучасні технології, тому і сам Центр згодом буде модернізовано [2, с. 74].

В латвійській столиці Ризі успішно впроваджено систему електронного квитка для оплати проїзду у сфері громадського транспорту (бюджет проекту – понад 22 млн доларів). Як результат запровадження, на дотації муніципального транспорту місто отримало зменшення на 20-30 % витрат з бюджету. Впровадження електронного квитка покращує якість транспортного обслуговування громадян з одного боку, а з іншого – дає можливість транспортному підприємству отримувати більше надходжень від їх продажу, мати кращий облік пільгових категорій користувачів тощо.

Отже, країни ЄС активно запроваджують надання електронних адміністративних послуг на всіх рівнях, що сприяє розвитку як окремих громад, так і держав в цілому.

Список використаних джерел

1. Електронні послуги / [Р. М. Матвійчук, С. П. Кандзюба]. – К. : ФОП Москаленко О. М., 2017. – 60 с.
2. Логвінов В. Г. Запровадження електронних послуг у діяльність міських служб: проблеми та практика / В. Г. Логвінов, М. В. Мазуркевич // Матеріали Міжнародного наукового конгресу «Інформаційне суспільство в Україні», 29 жовтня 2013 р., м. Київ. – К. : Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, 2013. – С. 72-74.
3. Цибульська Л. О. Роль інформаційних технологій у національному та світовому розвитку / Л. О. Цибульська // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Комп'ютерні технології. – 2012. – Т. 191, Вип. 179. – С. 136-139.

Котляревський Б. Д.,
магістрант публічного управління
Інститут державного управління
Божасв З. Н.,
магістрант публічного управління
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ У ФРАНЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі суспільно-політичного розвитку європейських країн в якості пріоритетів діяльності державної служби виступає модернізація державних структур, впровадження ринкових механізмів в державне управління [1, с. 101]. З країн Західної Європи слід звернути увагу на Францію, оскільки кар'єрний ріст вже закладено в організацію системи державної та муніципальної служби. Наприклад, в країні розширюються права комун (адміністративно-територіальні одиниці Франції) в області поліції, соціальної діяльності та розвитку транспорту, вони самі регулюють та планують забудову міст та сіл. Слід зазначити, що в даний час впроваджуються контракти між центральними установами та їх деконцентрованими службами.

Організація державної та муніципальної служби Франції поєднує систему найму («відкритої державної служби») та систему кар'єри («закритої державну службу»), відповідно до чого, державні службовці поділяються на дві групи:

1. Службовці, котрі не є чиновниками, однак працюють в державних установах по найму (працюють на умовах погодинної оплати праці та за контрактом, проходять стажування);
2. Службовці-чиновники, котрі постійно працюють в системі державної служби та є її фундаментом [5, с. 134; 2].

Чиновник – це особа котру призначено на постійну посаду шляхом проведення конкурсного відбору, включено до певного корпусу (штапу) державних службовців та котра отримала певний ранг (розряд) в ієрархії адміністративних служб, установ держави чи місцевих колективів [5, с. 136; 3].

Корпус здійснює об'єднання чиновників, котрі виконують однакову роботу. Всього система центральної державної служби нараховує близько 1000 таких корпусів. Ввійшовши до складу корпусу, чиновник може залишатися в ньому протягом всього свого професійного життя. Особливі правила регулюють переміщення службовців з одного корпусу до іншого.

Усередині корпусу чиновники розподіляються за категоріями або класами: А, В, С:

1. Категорія «А» – об'єднує чиновників, які виконують функції по керівництву і розробці концепцій (аташе, цивільні адміністратори, викладачі середньої та вищої ланки);

2. Категорія «В» – чиновники займаються виконавчими функціями і набираються з числа бакалаврів або осіб, які мають рівноцінний диплом;

3. Категорія «С» відповідає допоміжній та технічній роботі, куди приймаються особи зі свідченнями про навчання першого циклу і сертифікатом про початкову освіту [5, с. 145; 4].

Основну роль в кар'єрному просуванні державного службовця відіграють стаж його роботи, професійні знання, вміння і навички. Однак, при призначенні на вищі посади використовуються мерітократичні критерії просування.

Кожному чиновнику присвоюється ранг. Ранг – це звання, що дає власникові право обіймати певні посади [6, с. 181]. Присвоєння рангу має ґрунтуватися на конкретній діяльності чиновника.

Корпус може складатися з декількох рангів, котрі, в свою чергу, поділяються на ступені. Хоча ранги й посади в принципі є залежними одна від одної, повний збіг між ними встановлюється досить рідко. Підвищення в ранзі не обов'язково є передумовою підвищення на посаді (схожа ситуація в армії, де підвищення у військовому званні та на посаді не збігаються). Кар'єра чиновника зазвичай проходить всередині певного корпусу шляхом підвищення в ступенях та ранзі (зазвичай, у багатьох випадках на посаді). Нормативно-правові норми у Франції встановили єдиний табель класифікації персоналу, посад та чинів, як для центральної державної служби, так й для місцевої служби. Чиновники мають право переходити з центральної державної служби до місцевої, зберігаючи при цьому власне посадове становище [6, с. 182].

Таким чином, у Франції великого значення набуло ефективне використання людських ресурсів, економія матеріальних та фінансових коштів. Передбачено, що кожне міністерство має складати план прогнозованого управління кадрами, зайнятістю та потребами фахівців. Відсутні обмеження при переході службовців з однієї установи в іншу, в залежності від особистого бажання або професійної. Діючи процедури оцінки адміністративної діяльності дозволяють більшою мірою враховувати при просуванні по службі набутий досвід і результати їх роботи.

Список використаних джерел

1. Абрамов Р. Н. Методологические и содержательные аспекты социальных исследований блоггов: аналитический обзор / Р. Н. Абрамов // Социология:

методология, методы, математическое моделирование. – 2012. – № 35 – С. 90-118.

2. Гончарук Н. Т. Мотивація персоналу у сфері державної служби України: проблеми та перспективи / Н. Т. Гончарук, Н. Ф. Артеменко // Аспекти публічного управління. – 2013. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplur_2013_2_10.c/50

3. Деякі питання реформування державного управління України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80>

4. Зубенко А. С. Мотивація трудової діяльності державних службовців [Електронний ресурс] / А. С. Зубенко, К. М. Костянчук // Матеріали конференції «Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи», 20 квітня 2011 р. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2011-2/index.html>

5. Иванова В. П. Государственная служба Российской Федерации: основы управления персоналом / под общ. ред. В. П. Иванова. – М. : Известия, 2012. – 410 с.

6. Лазукова Е. А. Наем и карьера государственных служащих / Е. А. Лазукова // Власть. – 2013. – №5. – С. 181-185.

УДК 35.08:159

Ленартович Л. Ф.,

магістрант,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Державна служба в більшості країн ЄС завжди надавала працівникам постійні привілеї щодо гарантії зайнятості та пенсійного забезпечення. Традиційно державні службовці не отримували будь-якого матеріального заохочення за належне виконання своєї роботи. Логіка такого дисбалансу має свої історичні причини: служіння суспільству є з етичної точки зору вищим за приватні інтереси, відповідно, до державних службовців висуваються вищі моральні вимоги та привілеї. Тому заробітна плата розглядається як засіб підтримки та забезпечення життя державних службовців, а не як винагорода [2, с. 181].

Європейська система мотивації державних службовців спрямована на розвиток шляхом матеріального заохочення службовців. Матеріальне забезпечення відіграє важливу роль у системі мотивації державних службовців та працівників у розвинених країнах.

Наприклад, у Польщі сформована система мотивації для працівника державної служби складається з:

а) основної винагороди, передбаченої для даної посади, її розмір встановлюється із застосуванням шкали, визначеної для працівника генеральним директором установи у рамках межі, окресленої розпорядженням Голови Ради Міністрів, або так званої базової квоти, визначеної щороку в законі про бюджет;

б) надбавки за багаторічну працю, тобто надбавки за стаж, які призначаються працівниками згідно положень Кодексу законів про працю;

в) до складу винагороди урядовця державної служби входить крім того, надбавка державної служби з визначеним титулом заслуженого службового рівня (рангу) [3].

У Європейського Союзу на державну службу витрачається надзвичайно висока частка державного бюджету. Наприклад, у Франції ці витрати, як правило, перевищують 20 % державного бюджету. Для порівняння – в Україні розмір цих витрат не перевищує 5 %. У державній службі країн ЄС використовуються різні системи оплати праці державних службовців. У деяких країнах ЄС державним службовцям формально платять менше, ніж у приватному секторі, однак державний сектор створює кращі умови щодо додаткових трудових преференцій, а в приватному секторі існує більша диференціація оплати праці залежно від якості виконаних робіт. Державна служба в більшості країн ЄС завжди надавала працівникам постійні привілеї щодо гарантії зайнятості та пенсійного забезпечення. Традиційно державні службовці не отримували будь-якого матеріального заохочення за належне виконання своєї роботи. Логіка такого дисбалансу має свої історичні причини: служіння суспільству є з етичної точки зору вищим за приватні інтереси, відповідно, до державних службовців висуваються вищі моральні вимоги та привілеї. Тому заробітна плата розглядається як засіб підтримки та забезпечення життя державних службовців, а не як винагорода [2, с. 181].

У Німеччині для стимулювання талановитих фахівців застосовується система «двох напрямів в кар'єрі»: або посадовий ріст, або робота на тій же позиції з поступовим збільшенням оплати праці. Також для різноманітності трудової діяльності в Німеччині можна поєднувати роботу в державному органі та політичну діяльність. Більш того, в Німеччині держслужбовцю гарантовано довічне місце роботи на державній службі, така ж ситуація спостерігається і в Туреччині. Відмінною рисою німецької держслужби є дуже великі випробувальні терміни заміщення посад, що дозволяє залучати висококваліфіковані і захищені в роботі кадри [1, с. 31].

Отже, мотивація державних службовців в ЄС має дві складові – матеріальну та нематеріальну. Країни ЄС не економлять на мотивуванні державних службовців, адже вважають, що недостатня мотивація стане причиною корупційних діянь.

Список використаних джерел

1. Глух Т. В. зарубіжний досвід мотивації діяльності державних службовців та можливості його використання в Україні / Т. В. Глух // Наукові праці. Державне управління. – Випуск 286. Том 298. – С. 30-33.
2. Наумік К. Г. Організація діяльності державного службовця: Навчальний посібник / Наумік К. Г., Григоренко А. М., Ушкальов В. В. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2011. – 320 с.
3. Нинюк І. Як стати професійним урядовцем (державним службовцем) (досвід Республіки Польща) // Зб. наук. пр. НАДУ / За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – Вип. 1. – С. 93-103.
4. Соколовська А. В. Стимулювання підвищення професіоналізму державних службовців: методи та особливості застосування / А. В. Соколовська // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 16. – С. 165-170.

УДК 336.225.611:343.8:343.35:352

Непомнюца А. Г.,
студентка 7 курсу 735-з групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО ДЕКЛАРУВАННЯ ОСІБ УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНИХ ФУНКЦІЙ В КРАЇНАХ ЄС

В сучасному світі корупція визнана однією із глобальних проблем. Відповідно і боротьбі з нею повинна приділятися значна увага і дієві заходи. Результатом усвідомлення даного твердження стало прийняття ряду нормативно-правових актів міжнародними організаціями: ООН, ОЕСтаР, Рада Європи, ЄС та ін.

Україна також приєдналася до міжнародного антикорупційного руху, ратифікувавши низку міжнародно-правових документів і розробивши на їхній основі національне антикорупційне законодавство.

Враховуючи євроінтеграційний курс України, вважаю за доцільне проаналізувати досвід країн ЄС у напрямку боротьби з корупцією, а саме: електронного декларування [3].

У **Данії** для подання декларацій в електронному вигляді платники податків можуть скористатися не лише такими загально прийнятими у світі способами як електронна пошта або Інтернет, а також скористатися системою телефонного зв'язку.

Для ідентифікації платника податків, за його бажанням, може використовуватись або електронний цифровий підпис або ПІН – код.

Слід зазначити, що у Данії податкові декларації заповнюються податковими органами (попереднє заповнення). Попередньо заповнені декларації система надсилає платнику для внесення поправок (за наявності) поштою, через Інтернет або систему голосової відповіді. Відкоригувати декларацію так легко, що це може зробити навіть дитина.

Ще в 1997 році Комісією інформаційного суспільства **Ірландії** було проголошено необхідність впровадження «самообслуговування по Інтернету». А у вересні 2000 року була впроваджена система РОС.

Служба доходів он-лайн (РОС) дозволяє здійснювати електронне декларування та сплату різних податків та зборів (21 вид) у зручний час (24 години на добу) та у зручному місці усім своїм клієнтам та їх агентам. РОС – це повністю інтегрована Інтернет-система, яка пропонує надійний захищений цілодобовий доступ з використанням Інфраструктури громадських ключів для аутентифікації, конфіденційності, безвідмовності та прозорості. Послуга електронного декларування та електронної сплати дозволяє уникнути канцелярських помилок, пропонуючи прості для користувачів форми з вбудованими інструментами оцінки та калькуляторами. Вона забезпечує миттєве повідомлення про операції, швидку обробку декларацій та видачу нарахувань, рахунків тощо до захищеної вхідної скриньки користувача.

Для полегшення використання електронних підписів було впроваджене відповідне законодавство, що передбачає затвердження осіб, які мають право передавати інформацію у затвердженій спосіб, тобто використовуючи РОС [5].

Цікавим, з точки зору електронного декларування, є досвід **Великої Британії**, законодавством якої не визначений обов'язок декларування майнових активів державних службовців. Водночас, відповідно до Кодексу управління державною службою, державні службовці повинні задекларувати за місцем своєї роботи відомості про будь-який матеріальний/нематеріальний конфлікт інтересів, який може виникнути у зв'язку із займаною посадою. Форма декларації встановлюється кожним міністерством або державним агентством. Міністри при призначенні на посаду зобов'язані задекларувати відомості про всі доходи, які вони отримують поза межами міністерства, та вийти з керівного складу компанії, що могло б спричинити конфлікт інтересів під час виконання ними службових обов'язків. Перелік фінансових інтересів міністрів щорічно публікується на веб-сторінці Уряду [8].

Більш складна система декларування функціонує в **Португалії**. Слід зазначити, що в цій країні немає поняття подання декларацій державними службовцями – усі португальські громадяни, підприємства та державні установи зобов'язані декларувати свої доходи в елект-

ронному вигляді. Розгалужена законодавча та нормативно-правова база цієї країни, вдосконалена система інтернет-ресурсів державних установ, оприлюднена інформація щодо заробітних плат і доходів державних службовців (від адміністративно-технічного складу до його керівництва), звітність державних установ про результати роботи, статистика тощо дозволяє пересічному португальцю мати доступ до інформації та віднайти будь-які відомості, що його цікавлять. Зазначене стосується також інформації фінансового характеру та звітування про доходи як фізичними та юридичними особами, так і державними службовцями, яке здійснюється в електронному вигляді у встановлені терміни на офіційному сайті Міністерства фінансів Португалії.

Кожен громадянин та юридична особа Португалії, а також іноземні дипломати, дипломатичні й консульські представництва зобов'язані мати ідентифікаційний код платника податків, який після його отримання автоматично вноситься у загальну єдину електронну базу відомостей фінансового зобов'язання. У цій базі відображаються повністю усі персональні дані як фізичних, так і юридичних осіб, вноситься вся інформація щодо наявності нерухомого та рухомого майна, реєструються контакти оренди для подальшої сплати податків, відображається сума нарахованих відсотків за несплату податків, отримані доходи тощо, доступ до яких кожна особа має під особистим паролем та кодом, але доступні для відповідальних осіб компетентного органу – Відомства платників податків та з митних питань. Усі дані та відповідні бланки декларацій заповнюються в електронному форматі у режимі он-лайн під особистим кодом доступу.

У **Швеції** система декларування подібна до португальської. Усі питання, що стосуються оподаткування в цій країні, знаходяться у компетенції Національної Податкової Ради. Подання декларацій регламентується шведським законом.

Посадові особи не заповнюють спеціальних декларацій. Декларування здійснюється на загальних підставах кожним громадянином країни, у т. ч. й державними службовцями. Податкова декларація готується та формується податковою інспекцією щодо кожного громадянина персонально та надсилається йому в електронному або паперовому вигляді на розгляд вже в оформленому та заповненому вигляді. Громадянин має перевірити правильність та достовірність тих даних, які знаходяться у заповненій податковим органом декларації та підписати її. Подача декларацій відбувається до 2 травня відповідного року. В подальшому податкова інспекція здійснює постійний моніторинг доходів кожного громадянина країни.

Німеччина однією з перших у 1997 році прийняла закон про електронно-цифровий підпис. Податкові декларації електронною поштою німці здають з 1999 року. Але іноді відправлення електронної звітності

доводиться дублювати звичайною поштою. Наприклад, це стосується декларації з прибуткового податку. Роздрукувати потрібну декларацію можна з тієї ж програми, яка відправляє звіт по e-mail.

Отже, в умовах розвитку інформаційного суспільства все більш пріоритетним стає використання інформаційних технологій для вирішення найважливіших соціальних проблем, виробляються нові соціальні і політичні стратегії, направлені на формування конкурентоспроможного продукту української інформаційної економіки. Україна має передбачити створення досконалого ефективного простору, в контексті якого інформація перетворюється на суспільний ресурс розвитку. Доцільним є оновлення системи електронного декларування майнового стану державних службовців відповідно до найвищих європейських стандартів.

Список використаних джерел

1. Задирака Н., Кабанець Р. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу / Н. Задирака, Р. Кабанець // Журнал Верховної Ради України «Віче». – 2014. – №10.

2. Лапшин С. Використання досвіду Е-декларування країн ЄС з метою удосконалення законодавства України ін сфері боротьби з корупцією / С. Лапшин // Актуальні проблеми суспільно-політичних наук: збірник матеріалів наукової конференції. – Вінниця, 2018. – С. 9-16.

УДК 336

Слободянюк Д. С.,
студент 635-д групи, аспірант,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ АВТОРСЬКИМИ І СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ЄС

Україна вже тривалий час є одним з лідерів незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності. Згідно з інформацією Міжнародного альянсу інтелектуальної власності за останні п'ять років Україна входить в топ-10 країн, в яких найчастіше порушуються права

інтелектуальної власності, що викликає особливу стурбованість міжнародної спільноти, зокрема ЄС.

Необхідним елементом системи охорони прав інтелектуальної власності, без якого неможливо реалізувати закріплені національним законодавством гарантії захисту авторського права та суміжних прав, у будь якій державі є колективне управління цими правами [1, с. 8-9].

Становлення системи колективного управління авторським правом та суміжними правами в Україні можливо поділити на три етапи.

Перший етап (1992–2001 роки) – характеризується створенням нормативно-правової бази в галузі авторського права і суміжних прав, якою передбачено можливість колективного управління цими правами, наладження збору, розподілу та виплати винагороди за використання об'єктів авторського права та суміжних прав державними органами виконавчої влади та державними підприємствами [2, с. 12].

Другий етап (2001–2018 роки) – характеризується вдосконаленням правової бази регулювання діяльності організацій колективного управління (ОКУ). Створенням значної кількості ОКУ авторським правом і суміжними правами недержавної форми власності. Відсутність державного досвіду регулювання їх діяльності призвело до їх непрозорості та безконтрольності, що у свою чергу викликало недовіру до колективного управління з боку суспільства, що є недопустимим в умовах інформаційного суспільства [2, с. 13].

Третій етап почався в 2018 році та триває до сьогоднішнього дня. 22 липня 2018 року набрав чинності Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав». Цей закон врегулює діяльність ОКУ, які збирають, розподіляють та виплачують винагороду за використання об'єктів авторського права і суміжних прав (музичних творів, фонограм, відеограм тощо) [4]. Важливість його прийняття пов'язана з виконанням Україною вимог Угоди про асоціацію з ЄС щодо вдосконалення системи охорони прав інтелектуальної власності, а також можливістю виключення України з так званого «списку 301»: списку країн з рівнем піратства високим до ступеня, що створює істотні торгові бар'єри для американських компаній».

Закон України «Про авторське право і суміжні права» зачіпає питання ОКУ дуже поверхнево, не дозволяючи належним чином зрозуміти суть їх діяльності, порядку утворення та конкретних функцій [3]. Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» містить детальну регламентацію вказаних питань, а саме: у ньому визначено і порядок створення та реєстрації ОКУ, проходження ними процедури акредитації, а також встановлюються вимоги до статуту та складу органів управління [4].

Крім того важливим є той факт, що в планах реформування системи колективного управління заплановано ліквідацію Українського агентства з авторських і суміжних прав, яке раніше виконувало функції державної ОКУ [4]. Це дасть змогу розвантажити державу від невластивих їй функцій збору роялті, а також дерегулювати сферу колективного управління авторськими і суміжними правами.

Однак, враховуючи важливість контролю сфери інтелектуальної власності з боку держави, а також з метою виконання вимог Європейського Союзу, поставлених до України щодо ефективності захисту прав інтелектуальної власності, зокрема – авторських та суміжних, Законом України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» передбачено державний відомчий контроль який буде здійснюватися реорганізованим Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства [4].

Однак, швидке реформування, спрямоване перш за все на виконання вимог міжнародної спільноти в сфері охорони та захисту інтелектуальної власності, призвело до виникнення реальних та потенціальних проблем в сфері інтелектуальної власності. До таких проблем, відповідно до Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», можливо віднести:

- відсутність об'єктивних критеріїв відповідності ОКУ для її акредитації;
- можливість визначення тарифів за використання об'єктів авторського права і суміжних прав не на підставі ринкової вартості, а за домовленістю між ОКУ та профільними організаціями користувачів за заниженими тарифами, які будуть встановлюватись Кабінетом міністрів України;
- відсутність норм які б врегульовували порядок використання коштів, що не можуть бути виплачені правовласнику через неможливість його ідентифікації, для розвитку української культури.

Підсумовуючи, можна відзначити, що в цілому Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» посилює захист авторського права та суміжних прав в Україні, а також є початком реформування системи колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права та приведення у відповідність національного законодавства в сфері захисту прав інтелектуальної власності відповідно до норм ЄС, але запровадженні нововведення потребують подальшого вдосконалення та внесення змін до відповідних нормативно-правових актів з метою усунення реальних та потенціальних проблем пов'язаних з правозастосуванням діючої законодавчої бази.

Список використаних джерел

1. Бондаренко С. В. Авторське право і суміжні права: [навч. посібник] / С. В. Бондаренко. – К. : Ін-т ін- тел. власн. і права, 2008. – 260 с.
2. Хлебніков С. Сучасне колективне управління і ДП УААСП / С. Хлебніков Інтелектуальна власність. – 2013. – №5. – С. 12-15.
3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/>
4. Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15.05.2018 № 2415-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19/>

УДК 336.71.025.13(477:4-672ЄС)(005.334:336.01)

Власенко О. О.,
студент 736-м групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД КРАЇН ЄС У ЗАСТОСУВАННІ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ

Банківські системи, які діють у країнах ЄС, на відміну від української розвивалися достатньо тривалий час. На це впливали різні фактори: політичні, економічні, історичні, розвиток правової та судової практики. Крім того європейські фінансові центри мали забезпечити собі можливість подальшої конкуренції з США, що швидкими темпами розвивали свою фінансову систему. Як наслідок такої конкурентної боротьби банківські установи були змушені наблизити свої послуги до потреб клієнтів, проводити експансію на фінансовому ринку у різних напрямках. Це в свою чергу призвело до низки проблем в банківських системах країн ЄС, головною з яких виступало банкрутство крупних банків(наприклад, Intra Bank of Lebanon в 1967 р. та Банк Герштат в 1974р. у Німеччині). Саме для вирішення таких проблем урядами країн ЄС і проводилася політика державного регулювання банківської системи. Враховуючи даний факт можна стверджувати, основна причина застосування банківського регулювання – це недосконалість базових ринкових механізмів і унікальне становище банків у фінансовому секторі.

В науковій літературі часто словосполучення «банківське регулювання» та «банківський нагляд» сприймаються як синоніми. У словнику фінансово-правових термінів банківське регулювання розглядається як система заходів, за допомогою яких центральний банк або інший наглядовий орган забезпечує стабільне, безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізаційним процесам у банківському секторі [1,

с. 31]. Банківський нагляд ж розглядається як система контролю та активних упорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність, законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку [1, с. 33]. Варто зазначити, що в країнах ЄС існують різні органи нагляду, та на відміну від НБУ можуть виконувати інші функції:

- структурний підрозділ (управління, департамент) центрального банку (Нідерланди, Греція, Іспанія);
- незалежний контролюючий орган, комісія, агентство або декілька паралельних органів (Швеція, Норвегія);
- відділ при міністерстві, зазвичай, фінансів (Австрія, Норвегія, Португалія);
- єдиний фінансовий регулятор – «мегарегулятор» (Великобританія, Німеччина, Польща).

Зазначені структури наділені повноваженнями щодо регулювання доступу до банківської системи; обмеження величини ризиків банківської діяльності; здійснення дистанційного та інспекторського нагляду; застосування заходів примусового впливу; регулювання та нагляд за проблемними банками. Створення таких незалежних органів дає можливість уникнути монополізації контрольних функцій у сфері державного регулювання банківської діяльності.

Правовою підставою нагляду та регулювання за банками в Німеччині є Закон про банки ФРН та Закон про Федеральний банк Німеччини 1957 року. Після прийняття Закону «Про інтегрований фінансовий нагляд за фінансовими послугами» від 22 квітня 2002 року існуюче Федеральне відомство за контролем банків увійшло до складу Федерального відомства фінансового нагляду за фінансовими послугами. Основними завданнями відомства є: надання дозволів на відкриття нових банків, розробка вимог для кредитних інститутів, контроль за виконанням законів та інструкцій в сфері грошового обігу та кредиту. Воно може вимагати від банків будь-яку інформацію (до речі банки навіть зобов'язані повідомляти відомство про будь-які зміни в юридичній адресі, а також річні та місячні баланси), проводити ревізії, втручатися в операційну діяльність банків, віддавати розпорядження про припинення банківських операцій. Процес регулювання базується на системі ліцензування банківської діяльності, яка є досить принциповою та іноді жорсткою. Наприклад, єдиним спільним обмеженням діяльності банків є вимоги щодо достатності капіталу, які вважаються високими навіть щодо Європейських стандартів. Інші кількісні обмеження, які стосуються акцій, ліквідності, інвестицій, обсягів кредитування та концентрацій кредитів, загалом менш обмежувальні, ніж передбачені в Директиві Європейського Союзу. Це дає можливість

стверджувати про низький рівень зарегульованості німецької банківської системи поряд з системами інших країн ЄС.

У Франції функції регулювання та контролю за банківською системою розподілені між трьома органами: Комітетом з питань банківської регламентації; Комітетом кредитних установ і Банківською комісією; Національною радою з кредиту (здійснює дорадчі та дослідницькі функції). Комітет з питань банківської регламентації розробляє та приймає нормативні акти з питань правового регулювання діяльності кредитних установ і затверджує для банків обов'язкові економічні нормативи та порядок ведення бухгалтерського обліку та звітності. Комітет кредитних установ видає акти застосування права, які мають індивідуальний характер, здійснює реєстрацію кредитних установ, жорстко контролює законність їх створення. До його складу входять міністр економіки та фінансів, керуючий Банком Франції, голова Банківської комісії, представник Французької асоціації кредитних установ, представник профспілки службовців, два незалежні спеціалісти в галузі економіки та права. Наглядові та контрольні функції за діяльністю банків у Франції здійснює Банківська комісія. Вона замінила Комісію з банківського контролю, утворену в 1941 році, основним її завданням є забезпечення безпеки французької банківської системи. Банківська комісія має незалежну адміністративну компетенцію, до складу якої входять керуючий Банком Франції, директор Казначейства, державний радник, радник Касаційного суду, а також двоє фахівців, які обізнані в галузях права та економіки. Банківська комісія вивчає діяльність кредитних установ, аналізуючи їхню фінансову документацію, організовує інспекційні перевірки на місцях [3].

До останнього часу Великій Британії вдалося дотримуватися принципу *laissez-faire* (принципу невтручання) при формування політики регулювання банківської діяльності. Банківський нагляд здійснювався на підставі Загального Закону про акціонерні компанії. Наслідком такої системи регулювання стало виникнення великих банківських об'єднань з широкою системою філій та відділень в країні та за кордоном. Сформувався так звана «Велика четвірка» банків до якої входили: *Lloyd, Midland, Barclays, National Westminster*, які тримали весь безготівковий обіг країни. З кінця 70-х років минулого століття ситуація почала змінюватися, країна почала підсилювати контроль та регулювання кредитно-фінансової сфери. У відповідності до Закону 1979 року введено обов'язкове ліцензування комерційних банків та засновано загальнонаціональний фонд захисту депозитів. Банківський Закон 1987 року визначив правила діяльності комерційних банків, порядок злиття банків та ввів аудиторські перевірки. В 1997 році було засновано спеціальне незалежне Відомство по фінансовим послугам (*Financial Services Authority*), якому Банк Великої Британії передав функції нагляду та реєстрації банків [2].

Тривалий час розвитку фінансового сектору, а зокрема і банківської системи, допоміг країнам ЄС віднайти ефективні методи державного управління та нагляду за банківською діяльністю. Тенденції розвитку фінансових ринків цих країн вказує на ефективність послаблення державного фінансового контролю за діяльністю банків. Фінансовою лібералізацією охоплено більшість високорозвинених країн ЄС. При тому значних змін зазнають системи регулювання та нагляду за банківським сектором. Для більшості країн характерним є створення мегарегуляторів фінансових ринків, які наглядають за діяльністю всіх фінансових посередників на єдиній методологічній основі. Створення ринкових механізмів, на які можна впливати (координувати) з метою підвищення ефективності їх діяльності може стати неоціненним досвідом для розвитку банківської діяльності в Україні. Аналіз та впровадження механізмів підвищення ефективності системи банківського регулювання в Україні дозволить уникнути тих помилок, які можуть бути критичними для її економіки.

Список використаних джерел

1. Словник фінансово-правових термінів / [за заг. ред. д. ю. н., проф. Л. К. Воронової]. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Алерта, 2011. – 558 с.
2. Досвід зарубіжних країн у застосуванні банківського нагляду та регулювання / О. О. Павлюк // Науковий вісник Дипломатичної академії України – 2015. – Вип. 22(3). – С. 216–222.
3. Інституційні моделі регулювання зарубіжних банківських систем / С. М. Лобозинська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2007. – Вип. 599. – С. 131-136.

УДК 35.08

Кабасва А. І.,
провідний фахівець
кафедри публічного управління та адміністрування
Інститут державного управління
Божасв З. Н.,
магістр публічного управління
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРИНЦИПИ ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

В даний час в країнах Європейського Союзу діють загальні принципи проходження державної служби, прописані в міжнародних нор-

мативних правових актах. Так, принцип рівних можливостей і підходи щодо найму і праці вказані в Конвенції Міжнародної організації праці (МОП) в 1958 р про дискримінацію (розділ «Найм і зайнятість») [2]. До загальних критеріїв просування по службі відносяться: необхідна освіта, кваліфікація, досвід роботи, ділові якості.

До основних характеристик системи професійно-посадового просування державних службовців в країнах Європейського союзу можна віднести:

- вільний доступ на державну службу незалежно від походження, статі, раси, віросповідання, релігійних або політичних переконань, особистих і ділових зв'язків;
- гарантовану зайнятість;
- принцип призначення (а не виборності) на посаду;
- конкурсний відбір на державну службу;
- ієрархічну підпорядкованість і субординацію посад;
- підвищення на посаді в залежності від професійних, особистісних і моральних якостей з відповідним підвищенням заробітної плати;
- регулярне підвищення кваліфікації, перевірку ефективності діяльності шляхом проведення атестації та / або складання кваліфікаційних іспитів;
- почесну відставку і виплату державної пенсії за вислугою років [3, с. 45].

У романо-германській моделі основним принципом професійної діяльності є кар'єрний принцип, який передбачає суворо послідовне (кар'єрне) заміщення вакантних посад: зарахування відбувається тільки на початкову посаду в службовій ієрархії, подальша кар'єра державного службовця залежить від результатів його діяльності, які оцінюються в формі професійних (кваліфікаційних) іспитів [4, с. 44-45].

Англосаксонська модель державної служби побудована на принципах «вільного входу» та «відкритих дверей» і допускає заміщення вакантних посад особами, які раніше не мали досвіду державної служби. Працівник наймається на конкретну посаду і може її залишити за власним бажанням, тобто володіє правом вільно переміщатися між громадським та приватним сектором [5, с. 57].

Проведені в останнє десятиліття радикальні реформи, які передбачають застосування ринкових механізмів управління та впровадження «сервісної» концепції державної служби, в більшій мірі торкнулися країн з англосаксонською моделлю (в першу чергу Великобританію) [1, с. 25].

У країнах з романо-германською моделлю державної служби реформування більшою мірою направлено в сторону підвищення відкритості цивільної служби, передачі ряду повноважень на рівень місцевих органів влади. Однак реформи не торкнулися принципу централізації і ієрархічності при прийнятті рішень, традиційної для цих країн адміністративної та правової культури, жорсткої регламентації діяльності чиновників. Це прийнято пояснювати двома обставинами:

по-перше, тим, що в країнах з романо-германською моделлю державної служби суспільна потреба в підвищенні якості державних послуг була набагато менша, в силу її традиційно високого рівня;

по-друге, прихильність державної служби до суворого дотримання законів у сфері державного управління, міцні позиції профспілок і трудових рад, високий статус цивільних службовців в суспільстві сприяють більше еволюційному реформуванню публічної служби.

Таким чином, формування професійної кар'єри в державних органах в різних країнах має свої характерні особливості, зумовлені устроєм країни і її менталітетом, історією та економічними аспектами, що в свою чергу відбивається на кар'єрних прагненнях персоналу, що працює в даній сфері.

Список використаних джерел

1. Анненков В. И. Государственная служба : организация управленческой деятельности / В. И. Анненков, Н. Н. Барчан, А. В. Моисеев, Б. И. Киселев. – М. : КНОРУС, 2011. – 320 с.

2. Гончарук Н. Т. Мотивація персоналу у сфері державної служби України: проблеми та перспективи / Н. Т. Гончарук, Н. Ф. Артеменко // Аспекти публічного управління. – 2013. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2013_2_10. с/ 50

3. Государственная служба в странах основных правовых систем мира / сост. Д. И. Васильев, А. А. Демин, В. П. Иванский. – М. : Книгодел, 2010. – Т. 1, 2. – 420 с.

4. Литвинцева Е. А. Анализ зарубежного опыта правового регулирования государственной гражданской службы / Е. А. Литвинцева // Аналитические обзоры Института научных исследований и информации Российской академии государственной службы при Президенте Российской Федерации. – М. : Изд-во РАГС, 2018. – № 2. – С. 44-55.

5. Оболонский А. В. Бюрократия для XXI века? Модели государственной службы : Россия, США, Англия, Австралия / А. В. Оболонский. – М. : Дело, 2002. – 220 с.

УДК 343

Стамат Ю.,
магістрантка,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ЗВЕРНЕННЯ В КРАЇНАХ ЄС

Інституту звернень громадян є основним каналом зв'язків громадянина й держави в демократичних країнах. Побудова ефективної моделі цього інституту в Україні вимагає аналізу досвіду функціонування інституту звернення в країнах ЄС.

В Іспанії право на звернення гарантується Конституцією та Законом Про Право подачі петиції. Відповідно до статті 29 Конституції країни всі іспанці мають право подати індивідуальне чи колективне звернення. Подання петицій військовими, подання петицій до Парламенту регулюється окремими законами. Функціонує Парламентський Омбудсмен, який відповідає за дотримання фундаментальних прав громадянських свобод громадян, контролюючи діяльність Адміністрації та державних органів [1]. Варто відзначити, що існування переважного права на прийом та розгляд звернень для окремих (пільгових) категорій осіб законом не встановлено.

Відповідно до статті 104 Конституції Латвійської Республіки кожен має право надіслати звернення (submissions) до державних чи місцевих урядових інституцій та отримати відповідь латвійською мовою. Процедура отримання та розгляду звернень описана в Законі Про Звернення/Подання. Функціонує Омбудсмен Латвійської Республіки. Закон Про Звернення встановлює порядок, за яким приватна особа може подати, а установа чи приватна особа, яка виконує функції державного управління, розглядає подання, що містить заяву, скаргу, пропозицію або питання в межах компетенції установи та надає відповідь на нього, а також встановлює порядок, за яким установа повинна приймати відвідувачів [4]. Законодавство Латвії так само не надає переважного права на прийом та розгляд звернень для окремих (пільгових) категорій осіб.

Відповідно до статті 63 Конституції Республіки Польщі кожен має право подати звернення/петиції, пропозиції та скарги в інтересах суспільства, у власних інтересах або інтересах іншої особи за її згодою до державних органів чи до організацій та громадських інституцій у зв'язку з виконанням ними своїх обов'язків, передбачених в галузі державного управління. В Конституції вказано, що процедури розгляду петицій, пропозицій і скарг повинні бути визначені законом. Конституція не визначає поняття петиція, та не визначає відносин в стосунку до пропозицій та скарг [3]. Правила подання та розгляду петицій визначені в Законі Про Петиції. В частині 8 Адміністративно-процесуального Кодексу описується процедура подання та розгляду скарг та пропозицій. Відповідно до Регламенту Сейму розглядом петицій, що адресовані Сейму, займається спеціальна Комісія з питань Петицій.

Стаття 52 Конституції Португальської Республіки гарантує всім громадянам право звертатися індивідуально або колективно, до державних органів, керівних органів автономних областей або будь-якого іншого органу, із заявами, претензіями чи скаргами з метою захисту своїх прав, Конституції, законів або загальних інтересів. Закон Про

Право на петицію регулює та гарантує реалізацію права на подання петиції, з метою захисту прав громадян, Конституції, закону чи загальних інтересів шляхом подання петицій (клопотань), заяв (representations), заперечень (протестів/protests) чи скарг до суб'єктів, що здійснюють функції державного управління (будь-які державні органи, крім судів). Право на подання скарги до Омбудсмена та до Органу з регулювання ЗМІ, та право організацій-резидентів подавати клопотання до органів місцевої влади регулюється окремими законами [1].

Стаття 18 Конституції Чеської Республіки гарантує право на подання петиції (запит, пропозиція, скарга). Відповідно до Закону Про Право на петицію цієї країни, кожен має право самостійно або спільно з іншими звертатися до державних органів із запитом, пропозицією та скаргами (žádostmi, návrhy a stížnostmi) у питаннях, що становлять державний чи інший загальний інтерес у межах компетенції цих органів. Петиція не повинна суперечити незалежності суду [2]. Слід зауважити, що такого виду звернення, як скарга, порядок її подання та розгляду у законі не має. Тому і порядку розгляду скарги не встановлено. Адже під петицією розуміється і скарга. Органи державної влади самостійно регулюють спосіб отримання, обговорення та розгляду петицій, адресованих до них.

Отже, країни ЄС мають відповідні закони, в яких регулюються питання звернення громадян. Переважна більшість країн ЄС не розглядає і не визначає таку форму звернення, як скарга. Також практично у більшій частині країн не закріплено переважне право на прийом та розгляд звернень для окремих (пільгових) категорій осіб.

Список використаних джерел

1. Міжнародний досвід реалізації права громадян на звернення: Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Апарату Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29289.pdf>
2. Czech Republic's Constitution of 1993 with Amendments through 2002 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.constituteproject.org/constitution/Czech_Republic_2002.pdf.
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970780483>.
4. The Constitution of the Republic of Latvia [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.saeima.lv/en/legislation/constitution>.

Андрієнко А. О.,
студент групи 640-МЗ,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД КРАЇН ЄС ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Реформування системи пенсійного забезпечення характерно не тільки для України. Більшість розвинених держав (Франція, Німеччина, Італія, Іспанія та ін.) пішли шляхом поступового реформування системи пенсійного забезпечення. У жодній країні світу немає ідеальної системи пенсійного забезпечення, всі відчувають труднощі та перепони на шляху до досягнення гідного соціального захисту громадян. Однак є можливість застосовувати окремі практики, які виявилися успішними в ході їх реалізації в тій чи іншій країні. Так, варто звернути увагу на наступні тенденції у практиці зарубіжних країн:

- індексація пенсійних виплат повинна здійснюватися відповідно можливостям бюджету країни. Вже сьогодні ми зіткнулися з проблемами системи пенсійного забезпечення, пов'язаними з непомірним нарощуванням зобов'язань, не підкріпленими реальними можливостями системи;

- поступове підвищення пенсійного віку, враховуючи при цьому параметри здоров'я сучасних пенсіонерів відповідно результатам досліджень, а також з урахуванням параметрів тривалості життя в країні, гнучке визначення періоду дожиття;

- фінансування гарантованих державою пенсій за рахунок загальних податків. З часом ми будемо змушені рухатися в цьому напрямку і поступово відходити від страхових внесків. Цьому будуть сприяти і демографія, і автоматизація виробництва, які об'єктивно зменшують частку оплати праці у структурі виробничих витрат та збільшують прибуток – базу для сплати податків до бюджету. Вже сьогодні система пенсійного забезпечення України, як і інших країн, непрацездатна без субсидій з державного бюджету, та, враховуючи тенденції розвитку ситуації, ця залежність буде лише збільшуватись, якщо існуючі параметри системи не будуть змінені;

- підвищення внесків, які сплачуються у систему пенсійного забезпечення. У більшості країн ЄС загальний розмір внесків, які сплачуються у систему, вище, ніж в Україні. У той же час, в умовах існуючої економічної ситуації, неприпустимо збільшення навантаження на бізнес, тому що тільки запустивши процеси розвитку економіки, ми

маємо реальну можливість вийти зі складної ситуації у системі пенсійного забезпечення. В цьому світлі варто розглядати підвищення тарифів за рахунок участі самих працівників (розподілу страхового навантаження між працівником та роботодавцем), що і демонструє досвід зарубіжних країн, де розвинені практики відповідного розподілу сплати внесків у пенсійну систему працівником і роботодавцем;

– підвищення ролі та участі працівника у формуванні своєї майбутньої пенсії, закріплення прав власності на сформовані накопичення за працівником. Вивчення досвіду та врахування загальних тенденцій розвитку процесів реформування пенсійних систем країн ЄС дозволить підвищити участь самих працівників у процесах інвестування та прийняття важливих рішень у питаннях формування пенсійної виплати, що, в свою чергу, сприятиме формуванню культури пенсійних накопичень та в перспективі зробить можливим створення передумов для розвитку добровільних форм накопичення;

– введення добровільних форм участі працівника і роботодавця у формуванні пенсійних накопичень;

– прив'язка трудового або страхового стажу до розміру гарантованих державою виплат.

Отже, дослідження тенденцій розвитку систем пенсійного забезпечення населення в країнах ЄС дозволило дійти висновку, що останнім часом більшість країн зіткнулися із серйозними соціальними проблемами, що загрожують кризою державних фінансів. Оскільки ні солідарна, ні накопичувальна система не вирішує тиску з боку старіючого населення і фінансові можливості не відповідають вимогам фінансування, весь час зростає потреба для їх забезпечення. Тому закономірною стає необхідність реформування державних пенсійних систем, що передбачає збільшення пенсійного віку, або віку в якому надається право на одержання пенсії, приватизацію окремих частин пенсійних програм, надання можливості диверсифікованого інвестування існуючих цільових фондів, зміну бази для нарахування розміру допомоги (наприклад, збільшення кількості відпрацьованих років, що враховується при нарахуванні допомоги). Одночасно уряди приймають ще ряд заходів і, зокрема, частково згортаються інші соціальні програми (допомога по безробіттю та інше).

Враховуючи економічну, соціальну і демографічну ситуацію в Україні, варто уважно вивчити досвід країн, які зіткнулися з загально-світовими проблемами у сфері пенсійного забезпечення. Загальними закономірностями проведення таких реформ (у тому числі і в Україні) є реструктуризація державного пенсійного забезпечення у напрямі скорочення витрат держави на пенсійну систему (зокрема, виплата мінімального розміру пенсій державою з бюджету за рахунок податкових надходжень); розвиток накопичувальної пенсійної системи (для

України – фактичне запровадження) і недержавних пенсійних фондів; приватизація, при необхідності, окремих частин пенсійних програм, надання можливості диверсифікованого інвестування існуючих цільових фондів або створення нових; зміна бази для нарахування розміру пенсій, враховуючи тенденцію до зменшення зайнятих у автоматизованому виробництві.

УДК 336.145.2

Андріаш В. І.,

доктор наук з державного управління, доцент,
кафедра публічного управління та адміністрування
Інститут державного управління,

Широка О. Я.,

магістрант державного управління
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПЛАНУВАННЯ БЮДЖЕТУ В КРАЇНАХ ЄС

Досвід впровадження середньострокового планування бюджету в зарубіжних країнах заслуговує на увагу і потребує його ґрунтовного вивчення для подальшого впровадження ефективних інструментів у вітчизняну бюджетну практику. У більшості європейських країн не існує єдиних підходів до середньострокового бюджетного планування видатків місцевих бюджетів. В цілому зарубіжні системи стратегічного програмування є дієвими. Однак, зважаючи на особливості бюджетної системи України, повне перенесення окремих їх елементів не є можливим та доцільним. В Україні уряд не володіє достатніми важелями, щоб змусити парламент прийняти проект середньострокового бюджету, на основі якого формувалися б місцеві бюджети на середньострокову перспективу, без значних змін та обмежити збільшення видатків під час парламентських слухань. Одним із важелів забезпечення послідовності рішень парламенту може бути включення до проекту Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період середньострокових бюджетних обмежень, зокрема лімітів на зростання видаткової частини, рівня дефіциту тощо. Такий підхід забезпечить дотримання відповідними органами центральної та місцевої влади граничних бюджетних показників, прийнятих під час розгляду проекту середньострокового бюджету.

В постсоціалістичних країнах Європи найбільша частка видатків місцевих бюджетів спрямовується на освіту. В розвинутих країнах

видатки на житлово-комунальне господарство складають незначну частку тоді, як в постсоціалістичних країнах на цю статтю витрачаються значні суми коштів місцевих бюджетів. Так, частка видатків на житлово-комунальне господарство в Болгарії складає 21,4 %, в Латвії – 15,2 %, в Чехії – 12,1 %, в Словенії – 10,8 %, в Польщі – 8,9 %.

Показники частки видатків на основні публічні послуги та житлово-комунальне господарство, освіту в Україні є найнижчими, а на будівництво, соціальне забезпечення та охорону здоров'я – найвищими серед постсоціалістичних європейських країн.

Відмінності у структурі видатків місцевих бюджетів України від структури видатків інших країн пояснюються передусім невідповідністю функцій і сфер відповідальності органів місцевого самоврядування можливостям їх фінансового забезпечення, а також іншими інституційними, економічними та політичними чинниками.

Таким чином, динаміка показників, що характеризують структуру місцевих бюджетів унітарних європейських країн, засвідчує поступове наближення постсоціалістичних країн до країн-членів Європейського Союзу, що прискорює інтеграційні процеси в Європі, підвищує ефективність державного управління в нових країнах-членах ЄС. Однак темпи перетворень у постсоціалістичних країнах є різними, що дає можливість обрати орієнтири в процесі розбудови системи місцевого самоврядування та реформування місцевих бюджетів в Україні.

УДК 316.346.32(477:4-672ЄС)(043.2)

Іванова З. Д.,
студентка 735МВ групи,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД ПОЛЬЩІ З РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Місцеве самоврядування України перебуває у розвитку, а правила вимагають реорганізації низки органів виконавчої влади; скорочення керівного апарату, відмову від корупції; дотримання бездоганної дисципліни та бачення процесу імплементації, а разом з тим – протидії тискові з боку політиків. Досвід зарубіжних країн підтверджує, що в багатьох успішних державах, серед яких і Республіка Польща, під час здійснення реформування системи місцевих органів влади виникали значні проблеми.

Під час становлення сучасної системи державного управління Республіки Польща ключовим завданням було формування раціональних основ її організації та функціонування, тобто законодавчо-інституційних змін та децентралізації державної влади. Розвиток демократичного суспільства завжди обумовлює остаточний поділ влади на центральну та місцеву. Проблема існування межі потрібної та необхідної централізації виступає результатом рішень органів центральної влади.

Період змін в Республіці Польща характеризується розбудовою демократичної моделі системи державного управління, яка має ґрунтуватися на реалізації головних демократичних цінностей: свободі, шляхом запобігання концентрації політичної влади, та безпосередній участі громадян в управлінні. Тому польські місцеві органи державної влади до моменту перетворення їх в сучасний інститут демократичного управління пройшли довгий і складний шлях еволюції, переживши дві драматичні радикальні зміни. Першою з них було впровадження комуністичної системи державного управління під кінець 1940-х років, а другою – процес виходу із тієї системи. Ці обидві радикальні зміни безпосередньо торкалися інституцій системи місцевих органів влади.

Так, початку трансформації системи місцевих органів влади передував соціалістичний період її функціонування. Внаслідок Другої світової війни відбулося формування мононаціональної польської держави.

Особливості соціалістичного періоду функціонування системи місцевих органів державної влади в хронологічному порядку доцільно представити чотирма етапами еволюції системи місцевих органів державної влади [1, с. 15].

Перший етап – 1944–1950 роки – триступеневий адміністративно-територіальний поділ Польщі, існувало 14 воєводств та два великих міста із правами воєводства, це Варшава і Лодзь. Воєводства ділилися на 299 повітів, із них 29 мали статус міських, а повіти поділялися на понад 3000 гмін [2, с. 103]. Тобто, в перших післявоєнних роках можна побачити підготовчий процес до загальної перебудови польської системи державного управління на радянський зразок шляхом впровадження народних рад на місцевому рівні, а також процес розукрупнення адміністративно-територіального устрою країни, що виявлявся не тільки у формі створення нових районів у містах але і нових воєводств і повітів.

Другий етап – 1950–1973 роки – поділ Польщі залишався триступеневим, проте кількість воєводств було збільшено до 17 шляхом відокремлення трьох нових: Опольського, Кошалінського, Зеленогурського. Повіти і гміни і надалі існували як менші територіальні одиниці та два великих міста з правами воєводства (Варшава і Лодзь). По суті, із 1950 року, розпочалася ліквідація місцевого самоврядування в Польщі

і народні ради ставали місцевими органами єдиної державної влади в гмінах, містах, районах великих міст, в повітах і воєводствах. Згідно із Конституцією від 22 липня 1952 року народні ради конституювалися як місцеві органи державної влади та основні органи громадського самоврядування трудящих міст і сіл [3, с. 26]. Таким чином у 1955 році на місці 3001 колишньої гміни, які були ліквідовані, з'явилося 8789 громад.

Третій етап – 1973–1990 роки – поділ Польщі став двоступеневим на підставі Закону від 28 травня 1975 року «Про двоступеневий адміністративний поділ держави та зміни закону про народні ради». В цей час було ліквідовано 314 повітів та 76 міст із правами повітів, а на їх місці утворено гміни та збільшено кількість воєводств з 17 до 49, що значною мірою поділило країну на малі самоврядні одиниці. Як відокремлені міста функціонували Варшава, Краків, Лодзь та Вроцлав. Впровадження гмін було першою великою реформою в системі державного управління, проведеною після перелому 1989 року. Це рішення стало великим успіхом, оскільки гміни ставали дієвою школою демократії, яка стимулювала багато громадян до участі у розв'язанні місцевих проблем.

Четвертий етап – 1990–1999 роки – територіальний поділ Республіки Польща став знову триступеневим, введено гміни і повіти, ліквідовано значну кількість воєводств. У 1998 році їх число остаточно зменшено з 49 до 16, створення яких відбувалося із урахуванням кордонів географічно-історичних регіонів Польщі, сформованих на основі колишніх удільних князівств ще у XIV столітті.

Отже, трансформації системи місцевих органів державної влади передують багатоступінний еволюційний процес переходу від централізованої системи управління до децентралізованої, який тісно пов'язаний із інтенсивним перебудуванням системи державного управління в країні.

У соціалістичний період польська система державного управління функціонувала на засадах радянської моделі управління, яку характеризувала чітка ієрархічність органів державної влади, що складалася із трьох територіальних рівнів до 1975 року, та двох після 1975 року, коли за рахунок виокремлення воєводств було ліквідовано середній, субрегіональний територіальний рівень – повіт. Уся влада в цей період належала народним радам, які втратили свою самоцінність і незалежність, а управління, що здійснювалося виконавчими комітетами, було під тотальним контролем правлячої комуністичної партії.

На сучасному етапі місцеві органи влади функціонують на трьох рівнях, які не залежать від державних органів влади і не підпорядковані їм. Територіальне самоврядування у Польщі немає ієрархічної структури. Гміна, повіт і воєводство є незалежними один від одного і разом

підпорядковуються нагляду винятково з боку держави, в рамках, визначених законом.

У 90-ті роки ХХ століття децентралізація в Польщі була широко представлена як модернізаційний проект, інструмент для запровадження змін в організації та функціонуванні всієї системи державного управління. У своїх висловлюваннях реформатори наголошували на закінченні існування «відомчої Польщі». Це означало зміну способу функціонування органів місцевої влади та заміну неефективної, централізованої системи прийняття рішень системою децентралізованою, яка краще відповідає умовам демократії і ринкового господарства та потребам розвитку.

В більшості країн Західної Європи базова одиниця, тобто нижчий рівень місцевого управління, відповідає місцевій громаді, і перевага віддається багаторівневій системі територіального устрою, при якій більш масштабна діяльність здійснюється вищим рівнем влади.

Польський досвід децентралізації влади яскраво свідчить про історичний успіх цієї моделі державного управління. Про те, що ця модель працює на кожного громадянина країни, робить неможливими корупційні схеми, надає потужний поштовх розвитку внутрішніх територій, місцевої влади, великих інфраструктурних проектів.

Тому і Україна потребує впровадження трьох рівнів місцевого самоврядування, оскільки в сучасних реаліях, на законодавчому рівні регулюються одночасно всі рівні територіального управління, що не сприяє раціональному плануванню та управлінню розвитком територіальної одиниці в цілому.

Список використаних джерел

1. Плевак С. М. Досвід трансформації системи центральних і місцевих органів державної влади республіки Польща для України [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 Теорія та історія держ. упр. / С. М. Плевак ; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів, 2017. – 20 с.
2. Пухтинський М. О., Ворона П. В., Власенко О. В. та ін. / Зарубіжний досвід організації роботи місцевої влади: [монографія] / За заг. ред. Ворони П. В. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2009. – 280 с.
3. Фролов О. Гарантії місцевого самоврядування в Україні: проблемні питання / О. Фролов // Віче: теорет. і громад.-політич. журн. – 2011. – № 6. – С. 26–28.

Корсун А. Л.,
студентка групи 638-з,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Система публічного управління освітою притаманна будь-якій країні. Аналіз історичних джерел щодо форм розвитку системи управління освітою в різних країнах засвідчив, що протягом останніх десятиліть у більшості розвинених країн одночасно відбуваються достатньо схожі процеси.

З прийняттям у 2017 році Закону України «Про освіту» в Україні відбувається масштабне реформування освіти. Реформа галузі освіти є надзвичайно важливою, адже стало очевидно, що українська освіта не відповідає сучасним запитам з боку особистості та суспільства в цілому, а також потребам економіки і світовим тенденціям.

В Україні модернізація освіти відбувається в контексті розвитку міжнародного співробітництва та інтеграції у світовий і європейський освітній простір. Одним із напрямів використання європейського досвіду розвитку освіти у системі освіти України є децентралізація управління.

До вивчення європейського та світового досвіду реформування освіти в процесі децентралізації влади зверталися Л. Гриневич, Г. Бурховецька, І. Дехтярьова, Н. Тарасенко, А. Джурило, О. Зигало, О. Ковнір, І. Лопушинський, В. Пашков, Н. Постригач, Р. Шиян, Л. Юрчук та ін. Проблемам управління освітою присвячено дисертації С. Калашнікової, М. Баран, С. Загороднюка, Л. Гаєвської, В. Гамаюнова, Л. Парашенко, Д. Дзвінчука, О. Жабенка, С. Жарої, Р. Науменко, та ін.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року закріплено положення про те, що управління освітою повинно здійснюватися на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проєктів та їх моніторингу; розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, у якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами. Це, своєю чергою, передбачає оптимізацію органів управління освітою, децентралізацію управління у цій сфері; перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління освітою [2].

Таким чином, децентралізація освіти в Україні стає тим важелем, що має забезпечити її модернізацію на основі перспективного європейського досвіду.

Польська модель децентралізації освіти є найближчою для України, оскільки ми маємо спільний кордон та подібний державний устрій.

Ключову роль у реформуванні польської освіти впродовж останніх 25 років відіграли органи місцевого самоврядування як керівні органи (засновники) шкіл. Республіка Польща після розпаду комуністичної системи пройшла шлях від централізованого управління освітою до глибокої децентралізації. Більшість освітніх завдань від дошкільного рівня до старших класів середньої школи сьогодні вирішують органи місцевого самоврядування – гміни або повіти.

Процес децентралізації освіти в Польщі розпочався 1990 року від передачі громадам функцій управління дитсадками та їх фінансування, і в основному завершився 1999 року під час передачі повітам шкіл вищого від початкового чи гімназійного рівня, а також численних позашкільних освітніх закладів. Водночас новостворена ланка самоврядування на рівні воєводства взяла на себе частину освітніх завдань регіонального характеру, зокрема управління педагогічними бібліотеками, педагогічними коледжами, закладами вдосконалення вчителів, а також окремими школами регіонального значення. Характер процесу децентралізації освіти в Польщі пов'язаний зі ставленням до реформ у сфері децентралізації як до знаряддя демократизації держави, зокрема демократизації освіти. Хоча процес передачі шкіл самоврядуванню тривав значно довше ніж це спочатку планували реформатори, однак на сьогодні практично всю публічну освіту в Польщі підпорядковано виконавчим органам гмін і повітів [3].

Зважаючись на системні реформи у 90-ті роки, Польща поставила на децентралізацію із панівною позицією територіального самоврядування. Про це свідчить, зокрема, передача одиницям самоврядування двох ключових повноважень: права ліквідувати школи і відкривати нові освітні заклади, а також права на визначення бюджетів шкіл. Важливо також відзначити, що польські школи, підпорядковані територіальному самоврядуванню, не мають статусу юридичної особи і формально є частиною комунального господарства [1].

Таким чином, можна стверджувати, що виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням освітньої діяльності, відіграло важливу роль у перетворенні органів місцевого самоврядування на компетентних суб'єктів управління і становленні децентралізованої держави, оскільки за складністю, масштабами витрат і соціальною значущістю освіта – безперечно, найважливіша сфера діяльності польського самоврядування.

Організаційна та фінансова відповідальність місцевих органів влади Польщі за розвиток освіти стимулює місцеві освітні амбіції, сприяє раціоналізації шкільної мережі, і також допомогла зняти тягар боргів, що поступово нагромаджувалися у фінансуванні освітніх завдань у той час, коли вони належали до компетенції уряду.

У результаті реформи державного управління та реформи освіти на центральному рівні у Польщі лише розробляється та реалізується національна освітня політика, тоді як функції управління освітою, школами, дитячими садочками та іншими навчальними закладами делеговані гміні та повіту. Воєводства управляють лише школами, що працюють на надрегіональному рівні. Відповідальність за педагогічний нагляд покладається на керівників регіональних органів управління освітою (освітніх кураторів) воєводств.

Основним джерелом фінансування сфери шкільної освіти в Польщі є освітня частина загальної субсидії з державного бюджету. Сума загальної субсидії для всіх органів місцевого самоврядування визначається щороку в Законі про державний бюджет, відтак Міністр національної освіти встановлює алгоритм розподілу цих коштів між відповідними органами місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування також встановлюють Правила оплати праці вчителів і надання фінансової підтримки студентам, несуть відповідальність за інвестиції в освіту і визначають правила отримання та використання школами приватних коштів. Упродовж останніх років освітня субсидія з державного бюджету становила майже 70 % загальних витрат на шкільну освіту. Державні витрати на вищу освіту майже повністю фінансуються з державного бюджету [3].

Отже, Україна знаходиться лише на початку масштабного реформування освітньої галузі. І це дуже добре, що вже є європейські країни, які можуть поділитися таким досвідом з іншими. Ми вважаємо, що використання європейського досвіду децентралізації управління освітою не лише сприятиме розвитку освітньої галузі в Україні, а й наблизить її до повноправного членства в Європейському Союзі.

Список використаних джерел

1. Гриневич Л. М. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі: автореф. дис. канд. пед. наук / 13.00.01 / Л. М. Гриневич. – К. : Інститут педагогіки АПН України, 2005. – 26 с.

2. Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

3. Шиян Р. Децентралізація освіти у Польщі: досвід для України [Електронний ресурс] / Роман Шиян. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/2016-02-16-Poland.pdf>.

Андріяш В. І.,
доктор наук з державного управління, доцент,
кафедра публічного управління та адміністрування
Інститут державного управління
Кремзіон Н. М.,
магістр державного управління,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Банкрутство у світовій практиці прийнято розглядати як позитивне явище, що сприяє виключенню з ринкових відносин не конкурентоздатних підприємств. Рейтинг Світового банку «Doing Business» – є результатом щорічного дослідження, котре здійснює оцінювання простоти ведення підприємницької діяльності за 10 показниками у 190 країнах світу. Компоненти рейтингу здійснюють оцінювання нормативних актів, котрими регулюється діяльність малих та середніх підприємств протягом всього життєвого циклу, та їхнє фактичне використання на практиці. Підвищення позицій нашої держави у рейтингу Світового банку «Doing Business» – це один з ключових стратегічних індикаторів реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», що затверджена Указом Президента України від 12.01.2015 року [3].

Наголосимо, що заходи спрямовані на підвищення позицій нашої держави у вказаному рейтингу здійснюються в рамках виконання плану дій щодо імплементації існуючих кращих практик якісного й ефективного регулювання, відображені Групою Світового банку в методології рейтингу «Ведення бізнесу», котру було затверджено розпорядженням КМУ від 16.12.2015 № 1406 (в редакції розпорядження КМУ від 23.11.2016 № 926) [2].

Під час підвищення загального рейтингу на 5 позицій, наша країна продемонструвала зростання за 6 індикаторами:

- міжнародна торгівля;
- забезпечення виконання контрактів;
- захист інвесторів;
- отримання дозволів на будівництво;
- врегулювання питання щодо неплатоспроможності;
- реєстрація власності.

Дослідник В. Гой, зазначає, що суттєве уповільнення темпів покращання фінансово економічних результатів діяльності українських підприємств на тлі зростання потреби в інвестуванні, внаслідок підви-

щення цін на енергоносії і конкурентний тиск призвело до зростання кількості неплатоспроможних підприємств в Україні [1].

Державне регулювання інституту банкрутства як область права та економіки в зарубіжних країнах розвивається досить динамічно. Їй притаманна постійна зміна та вдосконалення нормативних і процедурних актів у механізмі банкрутства, що не скажеш про нашу країну, де банкрутство підприємств набуло масового характеру. Інтенсивно розповсюджуються і протиправні види банкрутства, як один із найбільш результативних способів переділу власності. Висока значущість, значний накопичений досвід іноземних держав і недостатня практична розробленість проблеми банкрутства в Україні визначають безперечну актуальність цієї тематики в сучасних українських умовах [1].

Список використаних джерел

1. Гой В. В. Деякі особливості використання іноземного досвіду державного регулювання інституту банкрутства в українських умовах / В. В. Гой // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 20. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_20_19
2. Стасюк В. Ю. Система державного контролю в Україні: регіональний аспект / В. Стасюк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.com/search?s=chrome.69i57.722j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>
3. Суббот А. Шляхи вдосконалення механізму процедури банкрутства в Україні на основі міжнародного досвіду / А. Суббот // Віче. – 2014. – № 18. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2014_18_7

УДК 930.25

Індигова О. Д.,
начальник відділу фінансово-економічного
та матеріально-технічного забезпечення
Державного архіву Миколаївської області

ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ДИГІТАЛІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТІВ АРХІВІВ І СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ КОРИСТУВАННЯ НИМИ

Процеси оцифровки документальної спадщини є одним з характерних трендів розвитку країн ЄС початку третього тисячоліття. Вони досить швидко набули статусу самостійного, самодостатнього, надзвичайно капітало- і наукоємного напрямку в діяльності фондоутримувачів. Загальноєвропейська тенденція, що сьогодні активно підтриму-

ється фінансово, – це створення цифрової архівної спадщини. Багато архівних служб країн Євросоюзу (Франція, Іспанія, Польща) вже оцифрували значну кількість архівних документів.

Досвід оцифрування архівних документів у країнах світу розглянемо на прикладі загальноєвропейських та національних проєктів. У 2011 р. Європейська комісія опублікувала «Рекомендації з оцифрування та он-лайн доступу до культурної спадщини та електронного збереження» («Recommendations on digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation»), які присвячені організаційним та правовим аспектам доступу до оцифрованих інформаційних ресурсів європейської культурної спадщини [1, с. 193]

Серед проєктів оцифрування, які здійснюються в зарубіжних країнах, заслуговують на увагу проєкти, що реалізуються в архівах Польщі. Оцифрування фондів державних архівів Польщі здійснюється з 1997 р., коли був утворений Архів механізованої документації. Від 2007 р. польські архіви беруть участь у реалізації низки масштабних проєктів з оцифрування, внаслідок яких понад 72 млн. цифрових копій архівних документів (2,58 %); лише у 2018 р. створено понад 10,1 млн цифрових копій архівних документів, 39 млн копій архівних документів доступні в мережі Інтернет. Утворена Інтегрована система архівної інформації ZoSIA (Zintegrowany System Informacji Archiwalnej), що призначена для наповнення польськими архівістами централізованої бази даних відомостями про архівні документи та додавання до бази даних цифрових копій цих документів. Особливу увагу було приділено роботі модулю зазначеної системи Szukajwarchiwach (Шукай в архівах), який забезпечує вільний онлайн доступ користувачів до архівних даних системи про документи та оцифрованих копій документів. Нормативно оцифрування документів врегульовано постановою Генерального директора державних архівів Польща від 31.08.2015 р. № 14 «Про оцифрування архівних документів державних архівів». У листопаді 2017 р. Генеральний директор державних архівів Польщі затвердив «Стратегію оцифрування фондів державних архівів на 2018–2023 рр.». Оцифрування визначено одним із пріоритетних напрямів діяльності Генеральної дирекції державних архівів. Стратегія передбачає, що до 2023 р. кількість цифрових копій архівних документів повинна досягти 400 млн., з яких мінімум 200 млн будуть доступні он-лайн [3].

Флагманами в питаннях нормативного регулювання проєктів оцифрування у Великобританії виступають Національний архів і Британська бібліотека. У 1998 р. у Великобританії Консорціум університетських дослідницьких бібліотек (The Consortium of University Research Libraries), за участі Національного архіву PRO (Public Records Office), розробили проєкт типового електронного архіву CEDARS (the CURL

Exemplars in Digital Archives). Національний центр збереження (National Preservation Office) Британської бібліотеки ще в 2001 р. опублікував «Керівництво з оцифровки бібліотечних, архівних і музейних матеріалів», яке не втратило своєї актуальності й досі. У 2011 році Національний архів Великобританії опублікував документ під назвою «Політика цифрового збереження: керівництво для архівів» («Digital Preservation Policies: Guidance for archives»). Через два роки, в 2013 р, архів представив ще один документ – «Оцифрування в Національному архіві» («Digitisation at The National Archives»). Національний архів Великобританії розробив у 2016 р. «Стратегію оцифрування» («Digitisation Strategy»). Документ представляє собою перспективний план розвитку цифрового архіву на найближчі 3 роки [2, с. 68].

У межах реалізованого з 2003 р. німецького проекту NESTOR (Network of Expertise in Long-Term Storage of Digital Resources – Мережа обміну досвідом в галузі забезпечення довготривалого зберігання цифрових ресурсів) опубліковано англійською мовою «Рекомендації щодо організації довготривалого збереження цифрових матеріалів» («Guidelines for the creation of an institutional policy on digital preservation»).

Процеси оцифрування архівних документів в Іспанії регламентовані Національним стандартом з оцифрування, який входить до комплексу технічних стандартів (Normas Técnicas de Interoperabilidad), створених на виконання королівського указу від 8 січня 2010 р. № 4/2010. Дотримання цих стандартів є обов'язковим для всіх органів державної влади різних рівнів.

У січні 2015 р. Національна бібліотека Франції опублікувала «Зведені правила оцифрування» («Recueil de règles de numérisation»). Зведені правила відображають передовий досвід із питань сканування документів, що відносяться до культурно-історичної спадщини. У 2017 р. технічним комітетом CN 171 «Питання архівації та управління життєвим циклом документа» (Applications pour l'archivage et la gestion du cycle de vie du document) Французької національної асоціації зі стандартизації опубліковано новий стандарт NF Z 42-026, який дає визначення цифрового архіву та встановлює вимоги до послуг з оцифрування документів із паперовими носіями і контролю за наданням цих послуг.

Досвід країн ЄС доводить необхідність здійснення державного впливу та формування з цією метою окремої державної політики у сфері інформаційного суспільства, координуючої та організуючої ролі держави в цій сфері, обґрунтоване визначення статусу, функцій і повноважень головного й інших суб'єктів системи управління в розбудові інформаційного суспільства, наявність стратегічного мислення та волі у лідерів держави щодо реалізації визначених цілей. В цих країнах питаннями розбудови інформаційного суспільства безпосередньо займаються президент, прем'єр-міністр або голова парламенту [2, с. 75].

Огляд нормативно-методичних документів та проектів з оцифрування країн ЄС свідчить, що одним із найважливіших напрямів діяльності архівних установ європейських країн є впровадження нових технологій, формування цифрового контенту та подальше його використання на основі нормативних документів, що регламентують процеси оцифрування. У більшості країн ЄС розроблено або знаходяться на стадії розроблення нормативні документи (стандарти ISO, національні стандарти, керівництва, рекомендації тощо), які регулюють процеси оцифрування архівної спадщини.

Список використаних джерел

1. Алексєнко А. О., Балишев М. А. Міжнародний круглий стіл «Проблеми інформатизації архівної справи: цифровізація як засіб забезпечення потреб інформаційного суспільства (до 50-річчя ЦДНТА України)» (20 червня 2019 р.) // Архіви України. – 2019. – № 3 (320). – С. 192–202. – Режим доступу: https://archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_3_2019/14.pdf

2. Майстрєнко А. А., Романовський Р. В. Оцифрування архівних документів у зарубіжних країнах: інформаційно-аналітичний огляд // Архіви України. – 2018. – № 1. – С. 64–87. – Режим доступу: https://archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_1_2018/3.pdf

3. Паламарчук Л. В., Чернятинська Ю. Г. Оцифрування архівних документів у Республіці Польща. Матеріали круглого столу «Оцифрування документів Національного архівного фонду, як пріоритетний напрям цифровізації національних архівів: проблеми та перспективи» // 19.02.2019. – м. Київ. ЦДАУ України. – Режим доступу: <https://tsdea.archives.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%9E%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%B2%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D961.pdf>

УДК 35.078.3

Залєвська Г. І.,
магістрантка,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

В сучасних умовах розбудови України як демократичної, правової, соціальної держави та поставлених завдань впровадження електронного урядування, постає необхідність правового регулювання електрон-

ного документообігу як основного механізму організації взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, громадянами і суб'єктами господарювання, з урахуванням запровадження європейських норм і стандартів реалізації державної інформаційної політики, використання вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Більшість країн-членів ЄС мають великий досвід законодавчого і проектного супроводу розвитку інформаційного суспільства, але «Цифровий порядок денний для Європи» являє собою загальноєвропейську галузеву стратегію, що водночас є інтегральною складовою загальної програми соціально-економічного розвитку «Європа 2020». Крім того, розвиток електронного урядування визначено одним з головних пріоритетів Європейського плану дій у сфері електронного урядування на 2016–2020 роки. У цьому контексті ключовими для нашої держави нині є два питання: – впровадження профільних документів і проектів ЄС в українське національне законодавство з розвитку інформаційного суспільства; – можливості урахування і використання Україною відповідного досвіду окремих європейських країн [7, с. 55].

Слід зазначити, що вивчення досвіду Європейського Союзу в галузі нормативно-проектного забезпечення розвитку інформаційних систем є особливо важливим для України, оскільки наша держава, по-перше, реалізує державну євроінтеграційну політику, а, по-друге, національна стратегія розвитку інформаційного суспільства знаходиться на стадії формування.

Зобов'язання національних урядів зводяться до необхідності дотримання стандартів, приписів та рішень, що поширюються на весь Європейський Союз. Одним з ключових механізмів імплементації завдань «Цифрового порядку денного» у країнах-членах ЄС є домовленості, досягнуті у рамках консультацій і на підставі оперативних експертних досліджень. Основним нині діючим проектним документом з розвитку інформаційної сфери Євросоюзу є ініціатива Європейської Комісії «Цифровий порядок денний для Європи» («Digital Agenda for Europe»), ухвалена в рамках прийнятої Європейською Радою навесні 2010 р. стратегії «Еуроге 2020». Ініціатива спрямована на досягнення двоєдиної мети: забезпечення глобальної конкурентоспроможності Євросоюзу через розвиток та імплементацію інформаційно-комунікативних технологій, а також вихід на новий рівень використання цифрових технологій в усіх сферах і прошарках європейського соціуму [7, с. 45].

В інформаційній інфраструктурі України відбуваються суттєві зміни, зумовлені інтеграцією України до світового інформаційного простору, впровадженням прогресивних інформаційних технологій (нових носіїв інформації, способів запису даних, відтворення, зберігання та пошуку інформації), автоматизацією канцелярської праці, що вплинуло на характер документів та діловодства в цілому. Державну політику

у сфері інформатизації визначено законами України, які створюють правове поле для реалізації Завдань Національної програми інформатизації. Основними завданнями реалізації цих законів і програми є не подальше насичення технікою, а формування правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних і гуманітарних передумов розвитку інформатизації [2].

У 2013 році було прийнято Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні в якій визначено мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями, етапи і механізм реалізації цієї Стратегії з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України в перспективі до 2020 року [4]. У 2015 році було ухвалено Стратегію сталого розвитку «Україна–2020», метою якої стало впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі [3]. Щодо реформування державного управління в рамках Стратегії, було визначено мету – побудова прозорої системи державного управління, створення професійного інституту державної служби та забезпечення її ефективності.

Оскільки, у рамках реалізації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [8], Україна зобов'язалася забезпечити комплексний розвиток електронного урядування відповідно до європейських вимог, було розроблено Концепцію розвитку електронного урядування в Україні, як один з першочергових пріоритетів реформування системи державного управління [5]. Як зазначено у Концепції – державне управління в Україні потребує модернізації шляхом реінжинірингу існуючих та проектування оновлених адміністративних процесів в органах влади, оптимізованих з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на електронну взаємодію та спільну роботу, відкритість та прозорість для громадян.

Відзначимо, що у вересні 2019 року розпочало свою роботу новостворене Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри), яке на сьогодні є «головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних

послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії» [6].

Підвищення ефективності державного управління за допомогою інформаційних технологій не викликає сумніву, адже використання автоматизованих систем підвищить якість та швидкість обробки та передачі інформації, потік якої постійно зростає. Органи державної влади, використовуючи переваги нових інформаційних технологій, можуть створювати якісно нові способи взаємодії між собою та громадянами, підвищуючи, таким чином, ефективність управління в цілому [1, с. 62].

Таким чином, інформатизація процесів діяльності органів публічного управління сприяє забезпеченню їх прозорості та відкритості, що є одним з основоположних принципів, яких повинна дотримуватись Україна на шляху входження до європейського простору. Зважаючи на досвід країн-членів ЄС, важливим при цьому дотримуватись основних принципів інформаційної політики: відкритості, рівності інтересів усіх громадян та системності інформування суспільства.

Список використаних джерел

1. Науково-методичний журнал. – Вип. 214. Т. 226. Державне управління. – Миколаїв, Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013-124с.
2. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 №74/98–ВР. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу//<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>.
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу//<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
4. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження КМУ від 15.05.2013 № 386-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.
5. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження КМУ від 20.09.2017 № 649-р – [Електронний ресурс]. – Режим доступу// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80>.
6. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова КМУ від 18.09.2019 № 856 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF>.
7. Семенченко А. І. Електронне урядування та електронна демократія / А. І. Семенченко, А. О. Серенок: навч. посіб. : у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. – К., 2017. Частина 4: Публічна політика та управління розвитком інформаційного суспільства та електронного урядування / А. І. Семенченко, А. О. Серенок. – К. : ФОП Москаленко О. М., 2017. – 80 с.
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу // https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

Шуріна Н. О.,
студентка 7 курсу 735-з групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДІЯЛЬНІСТЬ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВ ЄС НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦІЇ

Боротьба з корупцією, є одним з найзагрозливіших для держав явищ, що становить величезну небезпеку для правових норм, демократії, прав людини, об'єктивності та соціальної справедливості, перешкоджає економічному розвитку та ставить під загрозу стабільність демократичних інститутів та етичних норм суспільства, внутрішню стабільність і безпеку країн у всьому світі. Це соціальне явище має місце в будь-якому суспільстві й усіх державах, жодна країна у світі сьогодні не може оголосити себе вільною від корупції [2, с. 120].

Корупція підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, руйнує основні принципи, на які спирається кожна демократична держава, – принципи рівності громадян перед законом, справедливості, неупередженості правосуддя, захищеності людини правоохоронними структурами від різних протиправних посягань і свавілля чиновників тощо [2, с. 115].

Однак аналіз свідчить, що у деяких державах Східної Європи і Центральної Азії існує тенденція до централізації частини функцій з протидії корупції у межах одного відомства; хтось залучає до цієї роботи спеціалізовані самостійні правоохоронні органи по боротьбі з корупцією, інші використовують багаточільові відомства по боротьбі з корупцією, які поєднують превентивні функції і правоохоронні повноваження [3, с. 245].

Одним з найважливіших міжнародних нормативно-правових актів, яким були визначені міжнародні стандарти щодо антикорупційного органу, є Конвенція ООН проти корупції, прийнята на 58-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 31 жовтня 2003 року (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року) з метою вживання посиленних заходів, спрямованих на більш ефективне й дієве запобігання корупції та боротьбу з нею [1, с. 240].

У Конвенції ООН проти корупції визначені стандарти, заходи та правила, які країни можуть застосовувати у державному регулюванні цієї сфери. Дослідники розцінюють Конвенцію ООН проти корупції як комплексний міжнародно-правовий договір та антикорупційні документ світового значення, який може стати ефективним інструментом міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією. Норми цього

першого універсального міжнародного договору у сфері корупції передбачали такі вимоги до держав-учасниць, як:

- створення органу або, у певних випадках, органів, які здійснюють функції запобігання корупції за допомогою правоохоронних засобів, та забезпечення йому (їм) необхідної незалежності, матеріальних ресурсів та спеціалізованого персоналу;

- наявність органу (органів) або осіб, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією за допомогою правоохоронних заходів і яким забезпечується необхідна самостійність, щоб вони могли виконувати свої функції ефективно й без будь-якого неналежного впливу [1, с. 314].

Отже, згідно з Конвенцією ООН проти корупції державам-учасницям рекомендовано забезпечити:

- спеціалізацію органів у сфері боротьби з корупцією шляхом створення відповідних антикорупційних інституцій, забезпечивши їх фаховим персоналом та необхідними матеріальними і фінансовими ресурсами, достатніми для виконання завдань;

- наявність двох типів антикорупційних інституцій: орган (органи), що запобігають корупції; орган (органи) або особи, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією за допомогою правоохоронних заходів [1, с. 317].

Так, однією з найменш корумпованих країн ЄС є **Франція**. Тут діє більш превентивна модель. Головна служба боротьби з корупцією лише надає інформацію та допомогу іншим органам у розслідуванні, підтриманні обвинувачення та винесенні судових вердиктів. Власних повноважень розслідувати справи у неї немає [3, с. 109].

Франція є одна з найстарших членів Євросоюзу та країною з глибокою традицією протидії політичній корупції в державному управлінні [3, с. 110].

На інституційному рівні протидію політичній корупції в органах державної влади очолюють: комісія з фінансової гласності політичного життя, що контролює майнове становище парламентаріїв; Національна комісія з рахунків виборчих кампаній і фінансування політичних партій (наділена контрольними функціями); правоохоронні органи, такі як організація з боротьби проти відмивання грошей ТРАСФІН, Міністерство юстиції, Відділ з боротьби проти корупції (ВБК), створений у 2004 р. в рамках Управління боротьби проти економічних та фінансових злочинів при Судовій поліції, а також Центральна служба запобігання корупції (ЦСЗК), яка співпрацює з вищенаведеними правоохоронними структурами [3, с. 112].

Варто зазначити про ЦСЗК, враховуючи її начебто центральну роль у протидії всім видам корупції. Насправді основними видами діяльності ЦСЗК є збирання інформації та проведення консультацій незалежних експертів з питань, пов'язаних із виникненням ризику корупції та справами про корупцію, за якими проводиться розслідування. В остан-

ній час ЦСЗК усе активніше займається інформаційно-просвітницькою діяльністю і сприянням у прийнятті кодексів етики в організаціях державного і приватного секторів. ЦСЗК не має повноважень розглядати справи про адміністративні або кримінальні правопорушення. Проте, якщо в результаті збирання інформації з'ясовуються факти, що свідчать про можливий злочин, служба негайно передає цю справу Державному прокуророві [3, с. 114].

Важливу роль у протидії корупції і, насамперед, у боротьбі з марнотратством та казнокрадством Франції відіграють Держрада, Рахункова палата і Генеральна інспекція фінансів. Держрада консультує уряд на предмет відповідності законодавству Франції всіх підзаконних актів міністерств і відомств (наказів, інструкцій, регламентів тощо), а також є вищою інстанцією системи адміністративної юстиції, що розглядає спори між громадянами і чиновниками [3, с. 122].

Рахункова палата проводить вибіркове вивчення бухгалтерської звітності держустанов, а також державних і змішаних компаній, що використовують бюджетні кошти. Про результати перевірок вона доповідає уряду та доводить їх до відома громадськості [3, с. 125].

Важливим фактором, що сприяє успіху у подоланні протидії корупції на національному рівні, є активна участь Франції в антикорупційній діяльності ЄС. Францією ратифіковано усі антикорупційні конвенції Євросоюзу. Її правоохоронні органи активно співпрацюють з Європолем (Європейським поліцейським управлінням), Євроюстом (Європейським бюро судової співпраці), ОЛАФ (спеціальний підрозділ фінансової поліції при Європейському Союзі, до функцій якого належить боротьба із шахрайством. Окрім цього, подоланню проявів корупції у державному секторі Франції сприяють такі об'єктивні чинники, як збільшення ролі мережевого управління порівняно з традиційною ієрархічною вертикаллю влади, зменшення втручання держави в економічні процеси та регламентації сфери послуг [3, с. 130].

Отже, як висновок можна зазначити, що зменшення рівня корупції до безпечного в Україні, можливе лише за умови вивчення та втілення в життя закордонного досвіду боротьби із цим вкрай негативним соціальним явищем, в першу чергу успішно діючих в інших країнах ЄС.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН проти корупції від 11 грудня 2003 р. Ратифікована із завами Законом № 251-У від 18.10.2006 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу// zakon. rada.gov. ua/laws/show/994_102.
2. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії / Є. В. Невмержицький: Монографія. – К. : КНТ, 2008. – 368 с.
3. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей / Організація економічного співробітництва і розвитку ; Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії // Official website of The

УДК 352:005

Самоуков С. В.,
магістрант,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Встановлено, що Європейський Союз приділяє велику увагу розвитку сільських територій, адже у 28 його країнах частка сільських жителів становить 27, 1 % (згідно з класифікацією за щільністю населення), причому на переважно сільських територіях (за класифікацією на регіональному рівні) проживає 20 % загальної чисельності населення, а частка зайнятих у сільському господарстві коливається в межах 3-4 % загальної кількості працюючих. Політика розвитку сільських територій у європейських країнах здійснюється в рамках Спільної аграрної політики ЄС [1].

Протягом своєї еволюції Спільна аграрна політика ЄС поступово відходила від принципів, що базувалися на територіальному поділі, переорієнтовуючись на підходи, пов'язані з територіальною координацією та компромісними рішеннями. Зокрема, пріоритетами політики розвитку сільських територій ЄС на 2007–2013 рр. були конкурентоспроможність, середовище й управління земельними ресурсами, багатофункціональне село та якість життя. Спільна аграрна політика поєднує елементи регуляторно-ринкової, цінової, зовнішньоторговельної і структурної політики. Оскільки в аграрній економіці галузевий і територіальний фактори інтегровані в одне ціле, поступово цілі Спільної аграрної політики ЄС змістилися з вирішення проблем сільського господарства до завдань розвитку сільських територій.

Основними засадами сучасної Спільної аграрної політики ЄС є багатофункціональність сільського господарства і те, що аграрний сектор має служити процвітанню сільських територій і розвиватися в інтересах суспільства. Суб'єкти сільськогосподарської діяльності у селі, визначені найкращими менеджерами, яким відводиться домінантна роль щодо реалізації екологічних завдань.

Реалізація політики сільського розвитку в ЄС здійснюється на основі програмно-цільового підходу шляхом розроблення та виконання

низки відповідних програм, які відображають ключові напрями та піднапрями підтримки відповідних територій у рамках Спільної аграрної політики ЄС.

У рамках Спільної аграрної політики ЄС з метою посилення програмно-цільового підходу, крім реалізації зазначених вище заходів і схем, особлива увага на період 2014–2020 рр. приділяється підтримці забезпечення зайнятості селян, просуванню знань і впровадженню інноваційних технологій у сільське господарство та життя. До нових акцентів програмно-цільового підходу слід віднести [2]:

- особливий режим підтримки малих форм господарювання (до 10 % річного бюджету прямих платежів у країні) як соціально-спрямованих і екологічно поміркованих господарств. Для них передбачений спрощений контроль, послаблені зобов'язання щодо екології і принципів взаємної узгодженості (cross compliance), що сприятиме конкурентоспроможності і розвитку малих форм господарювання, а отже забезпечуватиме зайнятість;

- підтримка організації агропродовольчих ланцюгів за участі сільськогосподарських виробників, що дозволить поліпшити доступ малих форм до ринків, кращих цін і вищих доходів;

- обов'язковою стає схема екологічно сприятливих («зелених») платежів (з 2015 р., з бюджетом до 30 % національного обсягу прямих платежів), у рамках якої здійснюватимуться виплати за диверсифікацію культур, утримання постійних пасовищ, і екологічних зон, що сприятиме не лише оптимальному використанню агровиробничих ресурсів, а й формуванню екологічного середовища проживання для населення;

- розвиток місцевої інфраструктури та базових послуг у сільській місцевості (зокрема, забезпечення доступу до сучасних технологій отримання інформації та зв'язку). При цьому активно заохочуватиметься соціальне включення населення у процеси економічного розвитку сільських районів.

Говорячи про сучасну аграрну політику ЄС, треба розуміти, що вона формувалася та функціонує на фундаменті й у рамках регіональної, насамперед структурної політики. В широкому розумінні – це напрям загальної політики ЄС, спрямований на:

- покращення правового регулювання відносин в аграрній сфері;
- вдосконалення адміністративних відносин між відповідними інститутами та суб'єктами господарювання у сільському господарстві;

- прийняття економічно доцільних та ефективних регуляторних актів, які посприяють підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства ЄС і розвитку сільської місцевості;

- сприяння подальшій лібералізації сільського господарства ЄС згідно з вимогами Світової організації торгівлі.

Європейський досвід регуляторної політики сільського господарства проявляється не лише у послабленому оподаткуванні господарюючих суб'єктів, але й у розвиненій і диверсифікованій системі дозуювання, субсидювання та відшкодування витрат на страхування сільськогосподарської діяльності. Розвинуті країни світу активно субсидують аграрний сектор із міркувань продовольчої безпеки й мінімізації загрози надлишкової міграції сільського населення в міста і за кордон. Обсяг таких субсидій в країнах ЄС може перевищувати 50 % від вартості сільськогосподарської продукції. За існуючими оцінками, майже на дві третини обсягів сільськогосподарської продукції, що реалізується на внутрішньому ринку ЄС, поширюються державні заходи підтримки. Поширеною на сьогодні є політика ЄС, спрямована на розвиток смарт-спеціалізації регіонального розвитку. Починаючи з 2011 року ЄС запровадив новий механізм, який сприяє фундаментальному розвитку територій у країнах співдружності під назвою смарт-спеціалізація. Це інновація, що забезпечує збільшення робочих місць та розвиток у країнах Європи за допомогою винайдення локальних переваг та посилення конкурентоспроможності. Застосування смарт-спеціалізації сприяє реалізації довготермінових стратегій розвитку шляхом здійснення партнерства між органами місцевого самоврядування, науковими інституціями, бізнес організаціями та громадянським суспільством [3].

Ключовими принципами смарт-спеціалізації є:

- наявність реальних ресурсів території, які можуть забезпечити унікальні можливості для розвитку;
- фокусування на обмеженій кількості пріоритетів або кластерів для інвестиційного розвитку для забезпечення сконцентрованості на перевагах заради розвитку;
- забезпечення синергії й співпраці між владою та бізнесом;
- підтримка технологічних і соціальних інновацій;
- наявність належної системи моніторингу й оцінки для вчасного реагування щодо напрямів смарт-спеціалізації.

Згідно з цим механізмом стратегічне планування розвитку територій країн-членів ЄС має включати проекти з використанням інновацій, сучасних наукових розробок, створення конкурентних переваг. В українському контексті смарт-спеціалізацію можливо використовувати на базовому рівні для забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Вінська О. Й. Особливості сучасного стану реалізації Спільної Аграрної Політики Європейського Союзу / О. Й. Вінська // Екон. Простір. – 2010. – №40. – С. 5-19.
2. Еволюція Спільної Аграрної Політики ЄС: наслідки для України // Інститут Економічних досліджень та Політичних консультацій. Німецька консультативна група при Уряді України. – Режим доступу: <http://ier.kiev.ua>.

3. Ірителишева І. О. Європейський досвід економічного розвитку сільських територій: проблеми адаптації / І. О. Ірителишева, О. М. Потапенко // Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: Праці ІІІ науково-практичного семінару за міжнародною участю (20–21.10.2011 р.) / Відпов. ред. Є. М. Письменний, Н. В. Караєва. – Черкаси, 2011. – С. 197–204.

УДК 352.07(477)(07)

Старікович І. С.,
студентка 640-з групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ДОСВІД МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Сьогодні в Україні здійснюється адміністративна реформа, метою якої є формування системи місцевого управління, яка стане близькою до потреб і запитів громадян. Ця система управління має бути підконтрольною народові, прозорою, побудованою на наукових принципах і ефективною [4].

Децентралізація публічного управління передбачає посилення спроможності територіальних громад у всіх сферах їх діяльності. Головною метою органів місцевої влади має бути надання якісних послуг населенню з оптимальними витратами при відкритій діяльності та відповідальністю перед громадою та державою. В процесі проведення в Україні реформи щодо децентралізації влади заслуговують уваги декілька питань: визначення кількості рівнів самоврядування, особливості контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування з боку держави, рівень автономності та самостійності місцевого самоврядування, повноважень їх голів, а також об'єднання громад та їх представницьких і виконавчих органів, тому особливо важливим для нашої держави є досвід Європейських країн в цій сфері [1, с. 54; 7].

У більшості країн Євросоюзу місцева влада має достатні повноваження та засоби для проведення власної політики. Також органи місцевого самоврядування реалізують низку рішень, прийнятих на державному рівні. Тобто державна адміністрація зберігає контрольні повноваження, а виконання державної політики місцевою владою дає змогу повніше враховувати місцеву специфіку.

На даний час у країнах ЄС відзначається тенденція зміцнення зв'язків центральних органів влади з муніципалітетами через перманентне консультивання з великого кола питань. Але у деяких країнах консультації з місцевою владою є загальним принципом, закріпленням у законодавстві (Великобританія, Німеччина), а в деяких країнах це ґрунтується тільки на традиційній публічно-управлінській практиці (Бельгія, Франція, Австрія). Формальні або неформальні консультації стосуються питань фінансування місцевого самоврядування, відповідальності місцевого самоврядування і зміна меж місцевих утворень. У багатьох державах процес консультацій перетворився в систему постійних переговорів між урядом і місцевою владою, під час яких розробляються інституційні угоди щодо реалізації стратегій місцевого розвитку [2, с. 31; 5].

Зрозуміло, що в країнах Євросоюзу, місцеве самоврядування не може бути побудовано за єдиною універсальною схемою, що підходить для будь-якої країни. Кожна країна має будувати цей інститут на основі існуючого досвіду, традицій та громадської думки. Між тим, спільним для всіх європейських країн є дотримання низки принципів: субсидіарності, повсюдності місцевого самоврядування, його автономності, фінансової самостійності, легальності тощо.

Ураховуючи європейський досвід, подальший розвиток системи місцевого самоврядування в Україні має передбачати, зокрема:

- запровадження нової структури публічної влади, тобто розмежування органів виконавчої влади на ті, що здійснюють повноваження зі сфери компетенції держави, та ті, що діють у системі місцевого самоврядування;

- розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та органами державної виконавчої влади на регіональному рівні, що має здійснюватися на принципах максимально можливого уникнення спільних повноважень органів публічної влади різних рівнів;

- забезпечення місцевого самоврядування територіальним, організаційним, фінансовим суверенітетом, а також суверенітетом у питаннях планування, підбору кадрів і вирішення місцевих проблем;

- закріплення права на консультації для органів місцевого самоврядування з питань законодавства, що стосується сфери їх повноважень;

- сприяння формуванню асоціацій місцевих рад і збільшення їх впливу на процеси місцевого розвитку [3, с. 64].

Наслідком впровадження цих заходів стане отримання громадянами можливості брати безпосередню участь (через органи місцевого самоврядування) у житті громади. В свою чергу, органи місцевого самоврядування різних рівнів – громади, району, області – отримають повноваження, та необхідні ресурси для їх реалізації. Буде запроваджено відповідальність органів місцевого самоврядування перед ви-

борцями за ефективність своєї роботи, а перед державою – за законність [6].

Таким чином, створення правової держави значною мірою залежить від наявності в державі упорядкованої, чітко працюючої системи органів публічної влади, особливо на місцевому рівні, тому розвиток місцевого самоврядування в Україні потребує приведення системи і змісту законодавства у відповідність із новими умовами і принципами.

Список використаних джерел

1. Алтунін К. В. Сутність і методи діяльності органів місцевого самоврядування в Україні в світлі адміністративної реформи : моногр. /К. В. Алтунін. – К. : Основа, 2016. – 272 с.
2. Бодрова І. І. Європейський досвід удосконалення місцевого самоврядування : [наук. доп.] / І. І. Бодрова, П. М. Любченко // НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. – Х. : Оберіг, 2012. – 61 с.
3. Борисенко О. Р. Актуальні проблеми місцевого самоврядування в Україні / О. Р. Борисенко. – Харків, 2017. – 195 с.
4. Гордієнко Л. В. Місцеве самоврядування та державне управління: організаційно-правові основи співвідношення та взаємодії / Л. В. Гордієнко. – Львів, 2014. – 286 с.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р., м. Страсбург (ратифікована Законом України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» від 15 липня 1997 р. № 452/97-ВР) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036
6. Жолонєць Д. І. Концептуальні засади адміністративної реформи в Україні / Д. І. Жолонєць // Право. – 2016. – № 8. – С. 29 – 34.
7. Лазор О. Д. Публічна самоврядна влада: інституціональний підхід [Електронний ресурс] / О. Д. Лазор. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/Nvamu_upravvl/2010_3/11.pdf

УДК 35.082.1(430)(043.2)

Смелянєць Т. Г.,
магістрантка,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ В СФЕРІ ОЦІНЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Питання оцінювання державних службовців в Україні є дуже важливим як для державної служби, так і для суспільства в цілому. Досвід

розвинутих країн Європи у цьому питанні є актуальним для становлення та подальшого розвитку публічного управління та адміністрування в нашій країні. Сутність оцінювання результатів службової діяльності державних службовців у європейській країнах полягає, передусім, в оцінці їхніх успіхів (чи їх відсутності) при виконанні обов'язків за попередній період служби [3, с. 147].

Оцінюються досить широке коло показників – не лише формальне виконання посадових обов'язків, але й ступінь лояльності службовця, схильність (несхильність) до корупційних діянь, підвищення кваліфікації. Досить цікавим є досвід оцінювання результатів службової діяльності державних службовців у Німеччині, де додатковим критерієм оцінки виступає соціальна поведінка службовця.

Взагалі, німецька система публічної служби та доступ до неї значною мірою відрізняється від інших, особливо в галузі підготовки публічних службовців та організації відбору, який фахівці називають «поетапним відбором», оскільки він складається з двох державних іспитів, до яких допускаються особи, що пройшли теоретичну підготовку та стажування у федеральних або земельних органах управління [1].

Посади на публічній службі Німеччини об'єднані в «кар'єру» (Laufbahnen) – групу посад від нижчої до вищої, що вимагають однакового освітнього рівня для прийняття на них, але відповідальність і складність функцій на кожній з цих посад зростають і вимагають усе більшого досвіду і професійних навичок [2]. Службовці Німеччини перебувають в одному з трьох видів правового статусу, які відрізняються рівнем правової захищеності й обсягом функціональних обов'язків: підготовча служба, випробувальна служба, пожиттєве призначення.

Успішне проходження першого державного іспиту дає доступ до підготовчої служби, або, як її ще називають, служби до відкликання. За умови успішного проходження підготовчої служби, службовець допускається до складання другого державного іспиту – «кар'єрного» іспиту (Laufbahnprüfung). Якщо він складений успішно, то службовця призначають на посаду за умови наявності одиниці в штатному розписі й бюджетного фінансування. При успішному проходженні випробувальної служби службовець вважається призначеним пожиттєво [4, с. 540].

Кар'єрне зростання службовця здійснюється шляхом послідовного зайняття посад за результатами атестації або за участю в конкурсі. У федеральній службі Німеччини для підвищення ролі оцінки атестації введено квотування: найвищі бали може отримати лише 15 % атестованих, а наступні вищі бали – 35 % [4, с. 540]. Оцінювання службовців проводиться кожні три роки. Розрізняють оцінку роботи для конкретного робочого місця і оцінку придатності за загальними ознаками особистості. При цьому оцінка роботи стосується якості та кількості результатів, а також способу роботи (наприклад, дружнє ставлення до

клієнтів, самостійність тощо). Оцінка придатності стосується здатності мислити, старанності, швидкості виконання завдань, творчості, здатності та готовності вчитися. У проведенні оцінки бере участь безпосередній керівник та вищестоящий керівник. Перед визначенням оцінки з працівником обов'язково має бути проведена співбесіда.

У Німеччині діє Федеральна постанова про кар'єру, яка містить окремий розділ щодо службової атестації. В ній зазначається, що атестації в першу чергу підлягають загальні розумові здібності, характер, рівень кваліфікації, працездатність, соціальна поведінка та ступінь навантаження. Цікавим є той факт, що в Німеччині чиновники не мають посадових інструкцій, в них діють описи посад. Така система є більш гнучкою, працівники мають можливість переходити працювати в інші підрозділи в межах організації, якщо рівень їхньої компетенції відповідає цій посаді.

Критерії, що застосовуються при періодичній щорічній оцінці працівників у Німеччині: знання по спеціальності, здатність до роботи в групі, якість роботи, готовність до досягнення високих результатів праці, готовність приймати рішення, комунікаційна здатність, самостійність, стратегічне планування, здатність витримувати навантаження, економічний образ мислення, здатність делегувати задачі, гнучкість, здатність відстоювати власну точку зору, організаційні здібності, почуття відповідальності, здатність до прийняття інновацій, творчій підхід, надійність, лояльність, вміння вести переговори, впевненість в собі.

Висновки. Проголошення Україною курсу на європейську інтеграцію ставить на перший план завдання створення високопрофесійної державної служби як ключового елементу ефективної системи державного управління. А це потребує врахування досвіду розвинених країн в питанні оцінювання результатів службової діяльності державних службовців та визначення оцінювання як одного з важливих інструментів управління персоналом, що враховує інтереси як держави, так і самих державних службовців.

Список використаних джерел

1. Корнута, Р. Окремі особливості правового регулювання публічної служби Німеччини / Р. Корнута // Проблеми реформування державного управління : зб. наук. пр. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – С. 129 – 170.
2. Михненко, А. Шляхи удосконалення підготовки державних службовців у контексті європейської інтеграції України / А. Михненко, Н. Гончарук, Л. Прокопенко // Командор. – 2005. – № 1. – С. 9 – 13.
3. Особливості публічного управління та адміністрування : Навчальний посібник / Бакуменко В. Д., Бондар І. С., Горник В. Г., Шпачук В. В. – К. : КНУ-КіМ, 2016. – 167 с.

4. Світові моделі державного управління: досвід для України у 2 ч. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. В. Загороднюка, П. І. Крайніка, Х. М. Дейнеги. – 2-ге вид. – К. : НАДУ, 2015. – Ч. 1. – 612 с.

УДК 342.72(045)

Лазаренко Т. В.,
студентка 638-з групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Майже кожен аспект нашого життя обертається навколо даних. Від соціальних медіа до банків, підприємств роздрібної торгівлі до уряду. Кожен сервіс, який ми використовуємо, включає збір та аналіз наших персональних даних. Ім'я, адреса, номер кредитної картки та все інше, що зібрано, проаналізовано та, можливо, найголовніше, що зберігається організаціями. Право людини на приватне життя передбачає правовий захист інформації про неї, в якому об'єктом правовідносин є особисті дані. Вирішення проблеми захисту персональних даних є найважливішим фактором вдосконалення системи державного управління та адміністративного права. Для захисту персональних даних своїх громадян майже кожна держава має закон, який регулює це питання.

Європа в цій сфері має кращу систему захисту персональних даних. Основу системи складають: Конвенція Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» №108 від 28.01.1981 року; Додатковий протокол до конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних від 08.11.2001 року; Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року (далі Директива 95/46/ЄС); Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 «Про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних» (General Data Protection Regulation), та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) від 27 квітня 2016 року, (далі – Регламент GDPR).

Основні принципи на яких ґрунтується інститут захисту персональних даних Європейського Союзу: законність, обмеження розкриття персональних даних, об'єктивність інформації та інформаційна безпека.

У січні 2012 року Європейська комісія виклала план реформи захисту даних по всьому Європейському Союзу, щоб зробити Європу «придатною для епохи цифрових технологій». Комісія запропонувала пакет реформ у сфері захисту персональних даних. Однією з ключових складових реформи було запропоновано замінити Директиву про захист персональних даних на Генеральний регламент про захист персональних даних. Майже через чотири роки було досягнуто домовленостей щодо того, як будуть виконуватися реформи. Як сказав Андрус Ансіп, віце-президент з питань єдиного цифрового ринку, виступаючи, коли реформи були узгоджені, – «Цифрове майбутнє Європи можна будувати лише на довірі. Завдяки твердим загальним стандартам захисту даних, люди можуть бути впевнені, що вони контролюють свою особисту інформацію». Гармонізація або приведення у відповідність між собою законів про захист даних 28 країн-членів ЄС була однією з головних цілей при прийнятті Регламенту GDPR, до дії якого джерелом закону про захист персональних даних в ЄС була Директива 95/46/ЄС. ЄС вирішив, що основним способом посилити гармонізацію за допомогою нового закону прийняття його у формі регламенту, а не іншої директиви. 25 травня 2018 року Регламент GDPR набув чинності у всіх 28 державах-членах ЄС та країнах Європейської економічної зони. Він є обов'язковим до виконання, тому від урядів країн ЄС не вимагається локальних змін в законодавстві. Якщо порівнювати Регламент GDPR, з Директивою 95/46/ЄС, то бачимо, що Регламент встановлює більш жорсткі норми відповідальності та дотримання законності при обробці персональних даних та наголошує на необхідності запровадження якомога більшого обсягу даних, що підлягають захисту проте й зазначає, що цілі та принципи Директиви зберігають свою силу. Регламентом окремо виділяються спеціальні категорії персональних даних – генетичні чи біометричні дані, інші унікальні ідентифікаційні дані про особу. Згідно Регламенту GDPR, «дієвий захист персональних даних у всьому Союзі вимагає зміцнення та детального опису прав суб'єктів даних і обов'язків осіб, які здійснюють опрацювання і приймають рішення щодо опрацювання персональних даних, а також надання рівнозначних повноважень з моніторингу і забезпечення дотримання норм щодо захисту персональних даних та застосування відповідних санкцій за порушення прав у державах-членах». Дія Регламенту поширюється на будь-яку організацію, яка пропонує товари або послуги клієнтам які знаходяться в межах ЄС або за його межами.

Регламентом GDPR визначено два різних типа оброблювачів даних на яких поширюється законодавство: «процесори» та «контролери». «Контролер» це «особа, державний орган, агентство чи інший орган, який самостійно або спільно з іншими визначає цілі та засоби обробки персональних даних», тоді як «процесор» це «особа, державний орган,

агентство чи інший орган, який обробляє персональні дані від імені контролера». Отже в процес захисту персональних даних залучені: фізична особа, чії персональні дані обробляються; контролер даних, тобто організація або компанія, яка визначає цілі та засоби обробки персональних даних; процесор даних організація або компанія, яка обробляє персональні дані від імені контролера. Усі залучені до процесу обробки даних сторони мають певний набір правил та вимог, встановлених Регламентом, який конкретно описує процедури, які необхідно виконувати у випадках збоїв системи, порушень зберігання даних.

Регламент GDPR зобов'язує всі організації повідомляти про будь-які порушення, які можуть спричинити загрозу правам і свободам людей та призвести до дискримінації, шкоди репутації, фінансових втрат, втрати конфіденційності або будь-якого іншого економічного або соціального правопорушення. Іншими словами, якщо ім'я, адреса, дані про народження, записи про здоров'я, банківські реквізити чи будь-які приватні або особисті дані про клієнтів порушені, організація зобов'язана повідомити про це постраждалих, а також відповідний орган, та зробити все, щоб зменшити збиток. Організації, які порушують Регламент GDPR, можуть бути оштрафовані до 4 % щорічного світового обороту або 20 млн. Євро (залежно від того, що більше). Це максимальний штраф, який може бути накладений за найсерйозніші порушення, наприклад, відсутність достатньої згоди клієнта на обробку даних або порушення конфіденційності. Існує багаторівневий підхід до штрафу, наприклад, компанія може бути оштрафована на 2 % за те, що вона не веде свої записи в порядку, не повідомляє контролюючий орган та суб'єкта даних про порушення. Важливо зазначити, що ці правила застосовують як до «контролерів», так і до «процесорів».

З огляду на вище викладене, процес формування системи охорони персональних даних почався ще з середини минулого століття, зокрема, більшість європейських країни прийняли спеціалізовані закони та підписали Конвенцію Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» № 108 від 28.01.1981 року.

Огляд розвитку європейського законодавства у сфері захисту персональних даних є дуже важливим питанням для сучасної України, оскільки в умовах європейської інтеграції наша країна повинна встановити пріоритети щодо захисту персональної інформації відповідно до європейських та світових стандартів. На даний час законодавство України про захист персональних даних складається з великої кількості нормативно-правових актів, які не мають чіткого та корегованого з європейським законодавством визначення персональних даних. Зокрема, в ньому відсутнє право людини на інформаційне самовизначення як повноваження кожного самостійно приймати рішення про розголошення та використання своїх персональних даних.

Список використаної літератури

1. Волоसेцький В. О. Іноземний досвід правового регулювання захисту персональних даних / Міжнародний науковий журнал/ – [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/14815322304340.pdf>.
2. Головченко В. Правові основи захисту персональних даних/– [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/pravovi-osnovi-zahistu-personalnih-danih.html>.
3. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 «Про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних»/ [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/es-2016679.pdf>.
4. General Data Protection Regulation (GDPR)/ – [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://ecca.eu/index.php/news/180-general-data-protection-regulation-gdpr>.

УДК 351.82:330.341.1

Янішина В. Ф.,
студентка 635 групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

У глобальному рейтингу інновацій за 2019 рік (Global Innovation Index 2019) Україна в загальному рейтингу посіла 47 місце. Ще минулого року вона займала 43-тє позицію. Доповідь Глобальний інноваційний індекс 2019 містить інформацію про інноваційну діяльність 129 країн світу. Для оцінки використовують 80 параметрів, які дають повну картину інноваційного розвитку, включаючи огляд політичної ситуації, стану освіти, рівня розвитку інфраструктури та бізнесу [1].

Особливими вимогами до характеру та темпів розвитку національної економіки після її виходу із багаторічного глибокого кризового стану стають завдання забезпечення її відтворювального інноваційного циклу на новій технологічній основі в умовах ринкової економіки, а також забезпечення соціальної спрямованості цього відтворювального циклу з максимально ефективним використанням інноваційного потенціалу країни, внутрішніх та зовнішніх ресурсів, досягнення випереджальних темпів динаміки розвитку порівняно з провідними країнами світу відповідно до напрямку прогресу світової економіки.

Таким чином, утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки забезпечить її конкурентоспроможність та вихід на

траєкторію сталого розвитку. Тому перехід до інноваційної моделі розвитку національної економіки поступово стає імперативом державної політики. Це полягає, насамперед, у встановленні ефективного правового регулювання відносин у сфері інновацій.

Сучасна нормативно-правова база (законодавчі акти Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно науково-технічної та інноваційної діяльності налічує близько 200 документів.

Зокрема, національне інноваційне законодавство включає норми Конституції України, Господарського кодексу, Закону України «Про інноваційну діяльність», Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», Закону України «Про інвестиційну діяльність», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших нормативно-правових актів, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

Забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних підприємств є основною передумовою їх виживання, динамічного зростання та виходу на міжнародні ринки у глобальному конкурентному середовищі, про що свідчать світові економічні тренди [2].

Враховуючи, що власні кошти є практично єдиним джерелом фінансування інноваційного розвитку вітчизняних підприємств, найбільш пріоритетним є розробка та впровадження інструментів податкового стимулювання інноваційної діяльності підприємств:

- податкова знижка (зменшення бази оподаткування на величину інвестиційних витрат інноваційного характеру, що відповідають критеріям, встановленим державою);
- податкові канікули (для підприємств, що працюють винятково у сфері певних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку та для новостворених підприємств у разі виробництва ними високотехнологічної продукції);
- податкове списання (зменшення оподатковуваного доходу), податковий кредит (зменшення суми податкового зобов'язання);
- застосування диференційованих ставок податків або їх зменшення відповідно до обсягів та напрямків інноваційної діяльності, для підприємств, що експортують високотехнологічну продукцію [3].

Хоча й кількість впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції збільшується, однак в умовах трансформації економіки такий стан і обсяги інноваційних процесів є далекими від європейських стандартів. Таке становище безумовно є тимчасовим. Загальна тенденція до значного впливу інно-

вацій на техніко-економічний рівень підприємств, яка існує в західних країнах ринкової економіки, поступово захопить і вітчизняну економіку, оскільки альтернативи цьому процесу просто не існує.

Перспективний розвиток інноваційної діяльності не можливий без підвищення інноваційної активності персоналу підприємств, оскільки інноваційна діяльність має розглядатися як використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу в господарській діяльності для створення нових конкурентоспроможних товарів та послуг.

Для стимулювання інноваційної діяльності у промисловій галузі необхідні]: мотивація працівників до інноваційної діяльності, зменшення міграції вчених; законодавчі зміни у галузі інноваційної діяльності щодо пільг і стимулів (зниження податків до підприємств, які розвиваються; удосконалення амортизаційної політики); розширення джерел фінансування; тісна співпраця з іноземними підприємствами, обмін досвідом; активізація діяльності технопарків шляхом державної підтримки; розширення практики надання інноваційним підприємствам середньострокових кредитів із зниженням процентної ставки.

Проблема активізації інноваційної діяльності промислових підприємств з проголошенням Україною євроінтеграційного курсу набуває особливої актуальності. Без інноваційної переорієнтації державної політики, без підвищення інноваційної активності промислових підприємств неможливо досягти основної мети економічного регулювання – підвищення ефективності та конкурентоспроможності промислового виробництва [4].

В Україні є дуже гострою проблема забезпечення взаємодії науки, держави та підприємницького сектору, адже, велика кількість цікавих розробок, що створюються вітчизняними винахідниками, не знаходять інвесторів для їх реалізації, наукові дослідження фінансуються дуже слабо. Корисним для України є досвід країн розвинутої ринкової економіки у частині співпраці університетів та підприємницького сектору, розробки спільних навчальних програм, програм стажування молоді на підприємствах та ін. Корисним для України був би досвід програм державно-приватного партнерства США у сфері інноваційної діяльності.

Поштовхом для прискореного розвитку академічного сектору науки повинно стати збільшення бюджетного фінансування у розрахунку на одного науковця. Недостатнє бюджетне фінансування є основною причиною низького рівня заробітної плати, а відповідно і низького статусу професії науковця у суспільстві, відсутність матеріально-технічної бази спонукає перспективних науковців до від'їзду закордон.

Задля реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку України на інноваційній основі необхідно провести заходи щодо удосконалення системи фінансування інноваційної діяльності, а саме, запровадити фінансування досліджень на основі справедливого конкурсу, використовувати прогресивні форми фінансування інноваційних підприємств (державні цільові програми, інноваційні фонди, венчурне

підприємництво, бізнес-інкубатори та ін.), та відновити пільгове оподаткування для інноваційного бізнесу.

Загалом, питання удосконалення фінансування науки та інноваційної діяльності може бути успішно вирішено лише після введення в дію в Україні законів про боротьбу з корупцією, проведення заходів для виведення бізнесу з тіні та створення дійсно прозорих механізмів фінансування державних програм. Допоки ці питання залишаються невирішеним будь-які спроби мотивувати господарюючі суб'єкти до ведення інноваційної діяльності є безплідним [5].

Список використаних джерел

1. Аналітичний портал «Слово і діло». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.slovoidilo.ua/2019/07/25/novyna/ekonomika/ukrayina-opustylasya-rejtynhu-innovacziynux-krayin>.

2. Кучерява Зоряна – Правове забезпечення інноваційного розвитку в Україні. / З. Кучерява [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://minjust.gov.ua/m/str_13958.

3. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні : матеріали XI Міжнародного бізнесфоруму (Київ, 22 березня 2018 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://knute.edu.ua/file/ODc0Mw==/53ec8a30e688165ab46cb806c8831614.pdf>.

4. Романова Т. В., Іванець Л. О. – Шляхи підвищення інноваційної активності в Україні / Романова Т. В., Іванець Л. О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3732>.

5. Лебедева Л. В. – Сучасна інноваційна політика держави в Україні / Л. В. Лебедева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2664>.

УДК 342:321:316

Банкова О. С.,
магістрантка,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ПРИВАТИЗАЦІЇ У КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄС З ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Приватизація – процес, характерний не тільки для України, це загальносвітове явище. Вона відбувається як в країнах із ринковою економікою, так і в тих, що розвиваються. Визначення особливостей прива-

тизації в країнах-членах Європейського Союзу з Центральної та Східної Європи дозволить використати цей досвід в сучасній Україні, яка знаходиться в процесі європейської інтеграції та реформування економіки задля ефективного її функціонування.

У країнах Східної Європи, досвід яких має для України найвагоміше значення оскільки процес приватизації було розпочато на фоні змін в економічному устрою цих країн, приватизація відбувалася у двох напрямках: по-перше, через реституцію – відновлення майнових прав власників, їх нащадків чи правонаступників на землю, нерухоме майно і засоби виробництва, які раніше були націоналізовані, конфісковані, або іншим способом вилучені проти їх волі у власність держави, тобто держава була зобов'язана повернути раніше націоналізовану власність або відшкодувати її в іншій формі колишньому власникові, і, по-друге, через переведення державної власності у приватний сектор економіки, саме формування прошарку приватних власників сприяло створенню соціально орієнтованої ринкової економіки. Особливість такої приватизації полягає в тому, що вона відбувається не у ринковому середовищі, а за умов державного монополізму, що поступово демонтується [1, с. 10].

Неодноразово змінювалися й приватизаційні стратегії. Спочатку більшість країн Центральної та Східної Європи мали намір, спираючись на досвід успішної приватизації у Великобританії й Чилі, приватизувати державні підприємства шляхом їхнього продажу за реальні гроші зовнішнім (насамперед, іноземним) інвесторам, що володіють спеціальними знаннями у сфері управління промисловістю [4, с. 7]. Однак іноземний капітал у першій половині 1990-х рр. йшов до країн Центрально-Східної Європи неохоче, вітчизняні ж зовнішні інвестори були недостатньо сильними, щоб вплинути на перебіг приватизації.

Наголосимо також на важливій ролі органів публічної влади, які були створені для управління процесом приватизації в країнах Східної та Центральної Європи: у Польщі – Міністерство з перетворення форм власності, в Румунії – Національне агентство з приватизації, у Чехословаччині – Федеральне міністерство у справах національного майна й приватизації, в Угорщині – Державне майнове агентство, у Болгарії – Агентство з приватизації, у східних землях ФРН – Опікунське управління державною власністю [1, с. 10].

В постсоціалістичних країнах Східної та Центральної Європи – у майбутньому членах ЄС, пріоритет віддавався приватизації найбільш збиткових фірм. В офіційних джерелах цей факт трактується як один із позитивних факторів через те, що новий власник бере на себе відповідальність за підвищення ефективності та прибутковості приватизованого підприємства.

Також можна визначити особливості приватизаційних процесів в постсоціалістичних країнах порівняно з Україною, зокрема:

– якщо в Чехії, Словаччині ніхто не мав привілеїв та пільг в процесі приватизації, то в Україні чітко прослідковувалася тенденція до надання пільг трудовим колективам та керівникам підприємств;

– в Чехії, Словаччині існувала державна програма підтримки малого бізнесу, створювались інвестиційні банки для кредитування «малої» приватизації. В Польщі, Україні основою першопочаткового капіталу був спекулятивний капітал. В результаті цього Україна має менш цивілізований приватизаційний процес, ніж, наприклад, Чехія;

– якщо в більшості Східної та Центральної Європи однією із форм приватизації була реституція, то в країнах СНД (крім Балтії) вона була відсутня;

– в більшості досліджуваних країн для приватизації об'єктів комунальної власності та малих підприємств використовували такий спосіб як аукціон. Він приносив найбільше коштів бюджету, до того ж вже на стадії процесу приватизації створювалося конкурентне середовище, але, слід зазначити, що в Чехії, якщо не було бажаючих придбати виставлений об'єкт за стартову ціну то проведення аукціону можна було перетворити на аукціон за «голандською» схемою, у цьому випадку стартова ціна зменшувалася доти, поки хтось купував об'єкт.

Слід відмітити, що не зважаючи на певні відмінності, характерні для кожної окремої країни, було визначено чіткий та простий механізм реалізації «малої» приватизації, саме:

- відкритий аукціон;
- конкурс (тендер) у відкритій і закритій формах;
- безоплатна передача майна та прав власності колишнім власникам або нащадкам;
- повернення землі, лісів, церкві.

Основні завдання, які ставилися перед «малою» приватизацією в постсоціалістичних країнах Європи – це створення приватного сектору та демонополізація, були досягнуті після закінчення «малої» приватизації в Чехії в 1993 році, в Польщі в 1991 році. В Україні на початку 1990-х років за президенства Л. Кравчука була зроблена неуспішна спроба проведення приватизації, а вже у другій половині 1990-х років за президенства Л. Кучми була проведена широкомасштабна приватизація в країні, прозорість процесу якої і рівного доступу до нього всіх громадян викликає сумніви [3]. Більш того, в Україні процес приватизації великих та малих об'єктів державного і комунального майна досі триває. Так, у 2018 р. був прийнятий новий Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна» [2].

Таким чином, зважаючи на те, що в Україні процес приватизації великих та малих об'єктів державного і комунального майна досі триває, використання досвіду приватизації в країнах-членах Європейського Союзу з Центральної та Східної Європи може допомогти його удо-

сконалити на засадах європейських принципів відкритості, прозорості, демократичності та законності.

Список використаних джерел

1. Ачкасов А. Є. Приватизація у перехідній економіці / А. Є. Ачкасов // Актуальні проблеми економіки : Науково-економічний журнал 2006. № 8. – С. 10–13. (6)
2. Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна», 2018 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>
3. Палагнюк Ю. Економічні реформи в Україні під час президентства Л. М. Кравчука (1991–1994) / Ю. Палагнюк // Наукові праці : Науково-методичний журнал. Т. 122. Вип. 109. Політичні науки. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могилі, 2010. – С. 54–59.
4. Чечетов М. Приватизація у країнах світу зі сталими ринковими відносинами / М. Чечетов // Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 4–18. (69)

УДК 336.5

Андріяш В. І.,
д-р наук з держ. упр., доцент,
кафедра публічного управління та адміністрування
Інститут державного управління
Жур Т. М.,
магістрант державного управління,
Інститут державного управління
ЧНУ ім. Петра Могилі, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА

В умовах проведення реформ на всіх рівнях бюджетної системи та з метою визначення ефективних напрямів удосконалення планування витратків місцевих бюджетів в Україні вивчення досвіду зарубіжних країн у сфері бюджетного планування є надзвичайно актуальним. Для побудови ефективної системи взаємовідносин між центральними та місцевими органами влади необхідно вивчати як позитивний, так і негативний досвід реалізації бюджетної політики на регіональному рівні. Наприкінці 1980-х – на початку 90-х років у багатьох країнах, у тому числі з представниць Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), започатковано бюджетні реформи за трьома основними напрямками:

– відбулась передача видаткових повноважень та відповідальності за їх виконання від центральних органів державної влади до їх представництв на місцевому рівні, органів місцевого самоврядування. Як результат, зросла самостійність місцевих органів влади у визначенні напрямів спрямування бюджетних коштів у межах встановлених державою лімітів їх використання;

– відбувся перехід від планування бюджету на один рік до середньострокового та стратегічного бюджетного планування, що передбачало розроблення багаторічних бюджетів. З методологічної точки зору багаторічний бюджет є методом бюджетування, використання якого передбачає формування бюджетних показників на середньо- та довгострокову перспективу із урахуванням прогнозів соціально-економічного розвитку країни та адміністративно-територіальних одиниць;

– у бюджетний процес багатьох країн були запроваджені технології бюджетування, орієнтовані на результат та побудовані на основі розрахунку та оцінки показників ефективності виконання органами державної влади функцій та повноважень, у тому числі в рамках використання програмно-цільового методу.

Спільною ознакою зазначених напрямів бюджетної реформи є їх мета – підвищення прозорості та ефективності розподілу і використання бюджетних коштів.

В залежності від економічних, соціальних, культурних, історичних умов кожна країна індивідуально вирішує питання побудови відносин між різними рівнями державної влади, зокрема у сфері формування дохідних джерел та здійснення видаткових повноважень. При цьому існує перелік суспільних послуг, надання яких у більшості країн забезпечується виключно органами місцевого самоврядування. Зазначене стосується сфер житлово-комунального господарства, дорожнього господарства, пожежної безпеки, охорони громадського порядку тощо.

Стосовно інших функціональних груп видатків однозначних критеріїв їх розподілу між рівнями бюджетної системи не існує. Соціальні видатки відіграють важливу роль у реалізації перерозподільчої функції державних фінансів, що є визначальним фактором віднесення відповідних видаткових повноважень до компетенції центральної влади. Володіння інформацією стосовно рівня добробуту населення територій, кількості та категорій соціально незахищених осіб, які потребують допомоги забезпечить ефективне надання соціальних послуг. Враховуючи зазначене, видаткові повноваження у сфері соціального захисту доцільно розмежовувати між рівнями державної влади.

У багатьох зарубіжних країнах повноваження на здійснення видатків у галузі освіти закріплені як за центральними, так і місцевими органами влади. При цьому заклади вищої освіти фінансуються з державного бюджету, що відповідає принципу економії на масштабі, в той

час як видатки на початкову та середню освіту здійснюються з місцевих бюджетів. Повноваження щодо видатків на охорону здоров'я у більшості зарубіжних країн розмежовано не лише між рівнями бюджетної системи, а й між секторами економіки – державним та приватним. З центрального бюджету, як правило, здійснюються видатки загальнодержавного значення, пов'язані, наприклад, із запобіганням розповсюдженню небезпечних інфекційних захворювань. Повноваження щодо утримання закладів первинної та спеціалізованої медичної допомоги віднесено до сфери управління органів місцевого самоврядування.

Таким чином, світовий досвід свідчить про ефективність поєднання державних та приватних механізмів надання суспільних послуг, оскільки наявність варіацій у даному питанні дозволяє вибрати найкращий варіант. Вища мотивація у досягненні кращих результатів діяльності є основною перевагою приватних структур, завдяки використанню якої можна підвищити ефективність видатків місцевих бюджетів. Закріплення за органами місцевого самоврядування видаткових повноважень на забезпечення послуг у галузях освіти, охорони здоров'я, соціального захисту може призвести до диференціації якості таких послуг залежно від рівня фінансової забезпеченості місцевих бюджетів. Вирішення зазначеної проблеми у зарубіжних країнах сприяло запровадження єдиних стандартів надання суспільних послуг, застосування та дотримання яких при плануванні видаткової частини місцевих бюджетів є обов'язковим.

УДК 351

Гарбар В. І.,
магістрантка,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАДАХ

Кожній європейській державі притаманний інститут місцевого самоврядування, що нараховує, як правило, досвід століть. Однак початок ХХІ століття ознаменований кардинальними реформами майже у всіх європейських країнах, безпосередньо у сфері місцевого самоврядування.

На сьогоднішній день на Європейському континенті моделлю управління визнана представницька демократія, суть якої полягає в тому, що особи, яких обрало населення, є представниками його інтересів. Незважаючи на те, що цей принцип – точка опори демократії, голосування не є єдиним інструментом, за допомогою якого громадяни беруть участь в управлінні державою. Громадські дебати, публічні зустрічі, кампанії, опитування, поради, петиції, ініціативи, гарячі лінії, засоби комунікації, веб-платформи – це всього лише короткий перелік тих механізмів, які використовують громадяни або органи уряду для забезпечення більш активної участі суспільства в управлінні. Ці механізми зближують уряд і громадян, крім цього вони дозволяють громадянам визначити пріоритети і цілі, переглянути дії обраних або призначених осіб і зажадати звіт.

Треба визначити, що участь громадян є однією зі складових прийняття управлінського рішення. У країнах Європейського Союзу, як і в країнах, що бажають вступити до нього, залучення громадян розглядається як один з фундаментальних елементів демократичного врядування. Демократія повинна дозволяти громадянам ефективно брати участь в управлінні, виносити важливі питання на порядок денний, висловлювати свою позицію щодо того чи іншого питання, отримувати повну інформацію від урядових органів, впливати на уряд за допомогою різних механізмів контролю, в тому числі і виборів. Ці права і можливості повинні бути ефективними, мати силу, вони не повинні бути номінальними [1].

Для розвитку демократії в країні однією з важливих умов є здійснення ефективного самоврядування. Тому після здобуття незалежності багато з пострадянських країн змінили законодавство, внаслідок чого з'явилися нові норми про залучення громадян і незалежному прийнятті рішень місцевим самоврядуванням [2].

Всесвітня асоціація залучення суспільства (International Association for Public Participation, IAP2) у 2007 році визначила 7 цінностей участі громадян в процесі управління (Core Values for Public Participation – CVPP):

- процес участі громадськості базується на переконанні, що в ухваленні рішення мають право брати участь ті, кого це рішення безпосередньо стосується;
- процес участі громадськості містить в собі гарантії, що внесок суспільства вплине на прийняття рішення;
- участь громадськості сприяє стабільності процесу прийняття рішення, в якому будуть визнані і враховані потреби і інтереси всіх учасників, в тому числі осіб, які приймають рішення;
- процес участі громадськості спрямований на всіх, хто зацікавлений в прийнятому рішенні і (або) кого воно потенційно стосується;

- процес участі громадськості спрямований на забезпечення внеску учасників до прийняття рішення;
- процес участі громадськості надає учасникам інформацію, яка дозволяє їм прийняти обдумане рішення;
- у рамках процесу участі громадськості учасники отримують інформацію про те, яким чином було враховано їхню думку [3].

Організація економічного співробітництва і демократії (OECD) вважає, що взаємодія уряду і громадян має різні прояви і складається з декількох елементів:

1. Інформування – односторонні відносини, коли уряд надає і знайомить громадськість з інформацією. Це може відбуватися пасивним шляхом, тобто громадянин отримує інформацію після запиту; є також активний шлях, коли органи уряду самі поширюють інформацію (наприклад, проактивна публікація).

2. Консультації – двосторонні відносини, коли громадяни оцінюють дії уряду заздалегідь або постфактум.

3. Активна участь – партнерство між громадянами і урядом, яке засноване на таких стосунках, коли громадяни беруть активну участь у процесі прийняття рішень. У даній ситуації рішення приймають органи влади, проте громадяни за допомогою діалогу надають уряду або місцевим інститутам думки, альтернативи і напрямки [4].

Участь громадян у місцевому самоврядуванні і ступінь їх реального впливу на місцеві рішення значно залежить від того наскільки гарантований законодавством країни доступ громадян до інформації, яка існує в місцевому самоврядуванні. Згідно з Кодексом кращих практик для участі громадян в процесі прийняття рішень, прийнятому конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи, доступ до публічної інформації є основою для всіх наступних кроків в процесі прийняття політичних рішень [5].

Враховуючи викладене, для подальшого використання європейського досвіду вдосконалення демократичного стилю управління у сфері місцевого самоврядування в нашій державі, слід розвивати співробітництво України з іншими країнами та міжнародними організаціями, зокрема Радою Європи, які володіють значним досвідом у галузі демократії на місцевому рівні.

Також варто приділити увагу проблемі збільшення числа громадян, залучених до місцевого самоврядування, та збільшення показника довіри від громадян до високого значення, адже довіра громадян – це особливе джерело сили державної влади і, одночасно, показник її ефективності, спосіб підвищення авторитету і соціального статусу в сучасному українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Європейський досвід державного управління [Електронний ресурс] // курс лекцій: Київ, вид-во НАДУ, 2007. – Режим доступу: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/ecf045ac-737b-498e-a136-4c9d4beec133.pdf.
2. Місцева влада в країнах пострадянського простору [Електронний ресурс] Монографія / П. В. Ворона, В. А. Гошовська, І. П. Лопушинський, [та ін.]. – Полтава: ПП Шевченко, 2016. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/6691>.
3. Core Values for the Practice of Public Participation [Electronic resource] / International association for public participation. – Mode of access: <https://www.iap2.org/page/corevalues>.
4. Співробітництво в рамках Організації Економічного співробітництва та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations/oesr>.
5. Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень [Електронний ресурс] / CONF/PLE(2009)CODE1. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/16802eeddb>.

УДК 342.9.001.73(477)

Шуригіна В. В.,

головний спеціаліст відділу ведення реєстру
Управління надання адміністративних послуг апарату виконавчого
комітету Вознесенської міської ради

ДОСВІД НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Прозорість, відкритість та підзвітність у країнах Європейського Союзу визнані обов'язковими елементами функціонування органів публічного управління, що є актуальним в умовах реформування сучасного інституту державної служби та місцевого самоврядування в Україні. Основним завданням формування публічної адміністрації в Україні за європейським зразком є вироблення принципу служіння держави громадянам. Кожен громадянин, що звертається до органу публічної адміністрації, не є прохачем, а клієнтом, і будь-яке звернення особи не може розцінюватися як обтяжливе для органу публічної адміністрації чи його посадової особи.

Як правило, в адміністративно-правовій доктрині країн ЄС не виділяють окремого правового інституту адміністративних послуг, для позначення вказаного явища застосовуються поняттями «public

services» (публічні послуги), «services of general interest» (послуги, що становлять загальний інтерес), «services of general economic interest» (послуги, що становлять загальний економічний інтерес), «services for citizens» (послуги для громадян), до яких окрім інших публічних включають послуги, що в Україні відносять до адміністративних послуг. Європейський досвід реалізації публічних послуг пішов дещо іншим шляхом, ніж вітчизняний. У зміст поняття «public services» європейські вчені вкладають ширше значення, ніж в українській доктрині вкладається в поняття «адміністративні послуги», тобто публічні послуги в європейському законодавстві – це будь-які послуги, надання яких становить публічний (загальний) інтерес. Так, Р. Сірден зазначає, що у французькій доктрині адміністративного права публічні послуги поділяють на так звані адміністративні публічні послуги, надання яких регулюється нормами публічного права, та економічні публічні послуги, що регулюються нормами приватного права. Поняття послуг у публічному секторі Л. Матеї визначає як низку угод між споживачем і постачальником цих послуг, що охоплює дуже різноманітні сфери, напрямки і продукти, та має місце у відносинах спеціального типу між їх учасниками.

Окремою рисою адміністративних послуг, яку виділяють в європейській адміністративно-правовій доктрині (наприклад, Німеччини, Великої Британії, Франції) є те, що вони надаються відповідно до законодавчо встановленого обов'язку чи повноважень, а не як результат укладеної комерційної угоди. Незважаючи на те, що певні аспекти надання зазначених послуг є предметом чітко встановлених правил, більшість із них належить до дискреційних повноважень органів публічної адміністрації.

На сучасному етапі в країнах ЄС фактично відбувається приватизація функцій держави та часткова передача їх для здійснення приватним суб'єктам особливо у тих сферах, де це справляє найефективніший вплив, натомість за органами державної влади залишаються функції контролю за діяльністю таких суб'єктів та можливість вплинути на форми і методи їх діяльності. Існує думка, що завданням приватних організацій, які надають послуги, є виконання основної функції, необхідної для сприяння економічному та соціальному благополуччю, включаючи приватний сектор із сильним публічним елементом.

Збільшення самостійності органів місцевого самоврядування, зокрема і щодо надання публічних послуг населенню, відстоюється в європейському правовому просторі, зокрема в Європейській хартії місцевого самоврядування, що ратифікована Законом України № 452/97-ВР від 15 липня 1997 р., Рамковій рекомендації Ради Європи про регіональну демократію від 17 листопада 2009 р., Рекомендації Ради Європи про фінансові ресурси органів місцевої влади та їхні обов'язки: тест на субсидіарність № 79 (2000) та ін.

Таким чином, розглядаючи питання надання адміністративних послуг у країнах ЄС, насамперед слід звернути увагу на правове регулювання надання таких послуг та на те, що це послуги органів публічної адміністрації, які є результатом здійснення владних повноважень суб'єкта надання такої послуги.

Список використаних джерел

1. Буханевич О. М. Особливості правового регулювання адміністративних послуг в країнах Європейського Союзу / О. М. Буханевич // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 12. – Т. 1. – С. 120–122.
2. Драган І. О. Організація надання публічних послуг населенню органами влади: зарубіжні практики / І. О. Драган // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2014. – № 4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2014_4_3
3. Тимошук В. Адміністративні послуги / В. Тимошук. – Київ, 2012. – 104 с.
4. Шереметьєва Л. А. Концептуальні підходи, типи та види державних послуг в Європейському Союзі та в Україні: порівняльний аналіз / Л. А. Шереметьєва, І. І. Беца. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10slaupa.pdf>

УДК 352/354:316.422(438+477)

Плевак С. М.,
канд. наук з держ. упр.,
викладач предметної циклової комісії
соціально-економічних дисциплін,
МБМК, м. Миколаїв

ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ДЛЯ УКРАЇНИ

Досвід процесу реформування публічного управління Республіки Польща є корисним для України тому, що вона першою серед країн Центральної та Східної Європи успішно провела масштабні зміни, результатом яких була поступова стабілізація внутрішньополітичної ситуації, зростання добробуту громадян, зміцнення зовнішньополітичних позицій та участь у міжнародних інтеграційних процесах. Актуальність теми зростає у зв'язку з тим, що на початку процесу реформування публічного управління Польща мала подібні з Україною суспільно-економічні та державно-управлінські стартові можливості, тому й вивчення польського досвіду та його врахування в українських реаліях

є необхідним, оскільки Україна проходить той шлях реформ, який Республіка Польща вже пройшла.

Теоретичні основи процесу реформування публічного управління представлені в роботах Т. Годлевські, О. Данилова, К. Жуковської, Е. Зелінські, Г. Колодко, Г. Холай та інших. Питанням реформування центральних органів державної влади Республіки Польща присвятили свої роботи такі вчені як А. Балабан, В. Колодко-Гжегож, М. Лахижа, Р. Мояк, С. Сорока, М. Хмай, Я. Чапутович, Т. Яровой та інші. Процеси децентралізації та реформування місцевих органів державної влади представлені серед інших в працях М. Баранського, Г. Іздебського, Т. Крушельницької, М. Кулеші, С. Майхровського, В. Малиновського, С. Регульського.

Процес реформування публічного управління Республіки Польща має три етапи:

1) етап перелому, який включає діагностику існуючого становища в суспільстві, визначення причин виникнення кризових явищ в системі органів державної влади. Перший етап представлений роботою «круглого столу», що працював з 6 лютого по 5 квітня 1989 р. та парламентськими виборами 4 і 18 червня 1989 р., а головне, розпуском 27 січня 1990 р. ПОРП.

2) етап зміцнення, який передбачає оновлення старої системи управління, ліквідацію її реальних невідповідностей досягнутому рівню суспільного розвитку. Другий етап розпочинається з січня 1990 р. проведенням економічних реформ та трансформацією конституційного законодавства, яка передбачала перехід від функціонування Конституції ПНР до існування Малої Конституції 1992–1997 рр. та прийняття 2 квітня 1997 р. діючої Конституції РП.

3) етап розвитку, який визначає нове самовизначення суспільства, висування та обґрунтування перспективних шляхів розвитку. Третій етап характеризується євроінтеграційними реформами 1997 р., які призвели до вступу Польщі 1 травня 2004 р. до Європейського Союзу.

Докладне вивчення етапів процесу реформування публічного управління дає можливість українському досліднику побачити феномен «Солідарності» і спробувати віднайти подібний масовий протопартійний громадянський рух в українських реаліях, яким, можливо, міг би стати сучасний волонтерський рух; задуматися над результативністю роботи «круглого столу», в процесі роботи якого знайшли втілення найважливіші інституції в системі державного управління – Сейм і Сенат, Президент, а також Рада Міністрів [1]; відзначити, що позбавлення від комуністичного минулого можливе тільки тоді, коли ліквідовуються його силові структури, які в Україні продовжують існувати практично в unreformed вигляді; наголосити, що економічне зростання в державі можливе лише при наявності чіткої програми

економічних реформ та відповідальних реформаторів; прослідкувати процес конституційного реформування та оновлення законотворчої бази, без якого не відбудеться впровадження демократичних органів влади, адміністративно-територіальної реформи із відродженням системи місцевого самоврядування, а також вдалої інтеграції з НАТО та ЄС.

Не можна не погодитися із зауваженням Р. Мартинюка, що лише «високий рівень політико-правової культури державних посадовців, підкріплений імперативними процесуальними нормами Конституції, які встановлюють обов'язкові механізми взаємодії вищих органів державної влади у здійсненні їх сумісних повноважень, можуть попередити цілковитий хаос державно-політичного життя» [2, с. 202].

Реформування публічного управління передбачає трансформацію державних органів з метою забезпечення їх більшої ефективності і прозорості. «Сучасна держава не повинна сама виконувати всі задачі, що стоять перед нею, однак вона повинна забезпечити виконання цих задач. Мова йде про новий розподіл відповідальності між державою та суспільством. Питання складається з того, які задачі повинна виконувати власне держава та які можуть й повинні виконуватися недержавними інститутами», – зазначають експерти [3, с. 9].

Досвід процесу реформування публічного управління Республіки Польща для України базується на тому, що він проходив еволюційним шляхом в напрямку конституційного укріплення позицій законодавчих органів влади при одночасному трансформуванні виборчої системи, що мало на меті зменшення кількості партій, які потрапляють до парламенту. Зміна виборчого законодавства в Польщі у певній мірі стабілізувала і консолідувала багатопартійну політичну систему, основою якої на сьогодні є дві найсильніші партії та декілька нових, безпосередньо не пов'язаних зі старою системою державного управління. Для України важливою тенденцією процесу трансформації виборчої системи має стати польський досвід усунення будь-яких умов для домінування в управлінні однієї партії.

Необхідно було розбудувати таку систему органів державної влади, яка б не просто відповідала європейським демократичним вимогам, а була ефективною для своїх громадян. Проблема полягала в тому, що державне управління може ефективно функціонувати тільки за наявності властивості системності, яку потрібно було реформувати [4, с. 8]. Ефективність функціонування публічного управління Республіки Польща залежить від наступних чинників:

– парламент виступає в ролі основоположного органу державної влади, наділеного правом впливати не лише на увесь комплекс суспільно-економічних відносин, а й на інші гілки, органи влади за допомогою законодавчих постанов; коли парламент формує або дає згоду на

формування уряду, вибудовується модель взаємозалежності уряду і парламенту, що дозволяє парламентській більшості та уряду виступати єдиною командою під час реалізації власних функцій [5, с. 34], тобто функціонувати ефективно;

– домінування парламентарно-кабінетної форми взаємовідносин законодавчої та виконавчої гілок влади характеризується: по-перше, закріпленням принципу поділу виконавчої влади між Президентом і Радою Міністрів; по-друге, вимогою існування парламентської більшості здатної сформувати та підтримувати уряд; по-третє, в разі втрати урядом підтримки з боку Сейму, прем'єр-міністр зобов'язаний піти разом із урядом у відставку та, по-четверте, існуванням принципу відповідальності уряду перед парламентом.

Так, польський парламент демонструє необхідність запровадження в Україні двопалатності, коли формування верхньої палати парламенту відбувається із врахуванням територіального представництва, тобто має місце конституційне закріплення інституту місцевого самоврядування і регіональні проблеми знаходять обговорення на найвищому рівні організації державної влади. Крім того, польський досвід демонструє, що новосформований Сенат, на відміну від Сейму, який зконцентрував зусилля на розробці та реалізації економічних реформ в державі, функціонував як неполітизована структурна одиниця органу законотворення, що дозволило сенаторам розробити і впровадити значні політичні реформи у сфері охорони здоров'я, сільському господарстві, а головне, місцевому самоврядуванню.

Список використаних джерел

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Tekst uchwalony w dniu 2 kwietnia 1997 r. przez Zgromadzenie Narodowe. Stieżka dostępu: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
2. Мартинюк Р. С. Компетенційний дуалізм виконавчої влади: державно-правовий досвід П'ятої Французької Республіки та України / Р. С. Мартинюк // Право України [Текст]. – 2011. – № 1. – С. 200–208.
3. Райнхард К. Реформирование государственного управления. Концепция активизирующего государства / К. Райнхард // Реформы государственного управления накануне третьего тысячелетия [Текст]. – М. : РАГС, 1999. – С. 8–10.
4. Митин А. Н., Рассохин А. В. Системные основы государственного и муниципального управления [Текст] / А. Н. Митин, А. В. Рассохин. – Екатеринбург: ИД УрГЮА, 2010. – 274 с.
5. Grotkowski M. Zmiany podmiotowe jako element modernizacji administracji publicznej we współczesnej Polsce. Praca doktorska [Text] / Michał Grotkowski. – Warszawa, 2013. – 394 s.

Андріяш В. І.,
доктор наук з державного управління, доцент,
кафедра публічного управління та адміністрування
Інститут державного управління,
Куліковський О. В.,
магістр державного управління,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ: ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН

Для динамічного та ефективного розвитку вітчизняної державної служби, безумовно, корисний зарубіжний досвід розвитку організаційної культури та підвищення її іміджу. Проведена урядом країни робота над просуванням цінностей державної служби знаходить відображення в прийнятих законах, кодексах, інструкціях, способі мислення громадян країни.

У зарубіжній практиці відзначається інтерес до вивчення організаційної культури публічної служби. Варто зазначити, що теорія організаційної культури в значній мірі побудована на досвіді бізнес компаній. У роботах більшості зарубіжних дослідників, до праць яких часто звертаються вчені, розглядається досвід компаній бізнес сфери. Широко розгорнуті дослідження організаційної культури компаній бізнесу стали поштовхом для перегляду систем управління персоналом в державному секторі.

Незважаючи на полярність приватного і державного секторів, тим не менш, культура орієнтації на споживача і якість товарів та послуг, служіння потребам громадян, знаходять свою актуальність на державній службі. Це пов'язано, в першу чергу, з динамікою розвитку інституту державної служби, пошуком додаткових інструментів мотивації персоналу і метою підвищення якості державної служби.

У зарубіжній практиці поняття «державні службовці» (public servants) значно ширше й охоплює як політичні та адміністративні посади, так і посади, віднесені до суспільно значущих сфер державного управління, – працівників освіти, охорони здоров'я, транспорту тощо. При цьому державної служби вивчаються в єдності:

- цінності суспільства (public values),
- цінності суспільного служіння (public service values),
- цінності державної служби (public administration values) [1].

Говорячи про ціннісні орієнтири зарубіжної державної служби, не можна не відзначити відхід багатьох країн від парадигми New Public

Management (NPM) – моделі державної служби країн ОЕСР [2]. Ключовим і успішним елементом реформи NPM в країнах ОЕСР зазначається послідовне політичне керівництво. Однак, принципи NPM, засновані на принципі управління приватного сектора, в останні роки зазнали критики за «провал в задоволенні потреб громадян як головної завдання реформи державного сектора» [4, р. 311-312].

Як зазначає Дж. О'Ріордан, системи державної служби країн ОЕСР зазнають змін, засновані, перш за все, на перегляді цінностей. Спектр завдань уряду і обмеження, що неминуче накладаються політичними структурами, не дозволяють безпосередньо перейняти досвід приватного сектора в державний сектор. Більш того, основа цінностей приватного сектора не може бути тотожна цінностям державної служби [3].

У зв'язку з цим орієнтація ряду країн на ціннісну модель означає, що саме цінності служіння суспільству повинні бути базовим універсальним регулятором діяльності державних службовців.

Таким чином, в останні роки в практиці зарубіжних країн замість NPM все більшу актуальності набуває новий підхід до управління в державному секторі – New Public Service (NPS). Фокусом даного підходу служать потреби громадян і громадянське суспільство в цілому. New Public Service розглядає головне завдання державних службовців в прояві допомоги громадянам, в вираженні та задоволенні інтересів громадян. Новий підхід до державної служби є найбільш послідовним, орієнтованим на те, що центром громадського управління повинні бути громадяни, спільноти і громадянське суспільство. NPS підкреслює важливість етосу (ідеології державної служби), в основі якого лежать цінності, етика, мотивація державних службовців, спрямовані на досягнення високих суспільних цілей.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Є. Організаційна культура державної служби: сутнісні характеристики та визначення поняття [Електронний ресурс] / Євген Бондаренко // Публічне адміністрування: теорія та практика – 2009. – Вип. 2 (2). – Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/Patp/2009_2/09bembhvp.pdf
2. Гуцан О. М. Мотиваційний механізм формування компетенцій працівника [Електронний ресурс] / О. М. Гуцан // Бізнес Інформ. – 2013. – № 11. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/binf_2013_11_40.pdf. – Назва з екрану.
3. Сокурєнко М. В. Теоретико-методологічні засади дослідження організаційної культури державної служби [Електронний ресурс] / М. В. Сокурєнко // Публічне адміністрування: теорія та практика. Електронне наукове фахове видання. – Вип. 1 (5). – Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/Patp/2011_1/11smvks.pdf
4. Zharkeshova A. Organizational culture in the civil service of Kazakhstan: a pilot study results / Zharkeshova A., Junusbekova G., Abilmazhinov T. // Public Policy and Administration. – 2017. – Vol. 16, Issue 2. – P. 311-324.

Троян О. С.

начальник відділу представництва інтересів
в судах та інших органах юридичного управління
Головного управління Пенсійного фонду України
в Миколаївській області, м. Миколаїв

ДОСВІД КРАЇН ЄС У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Сутність професіоналізації в широкому соціальному змісті полягає у створенні та розвитку громадських інститутів, а також правил і норм, пов'язаних з формуванням професійної структури суспільства. У вузькому сенсі процес професіоналізації означає формування професійних груп, які мають специфічні інтереси і цінності, а також професійних позицій і ролей. Професіоналізація означає здатність і готовність індивіда виконати ту чи іншу професійну роль, тобто її можна розглядати як цілісний безперервний процес становлення особистості як фахівця і професіонала [1].

Професіоналізація державної служби охоплює всі цикли професійної діяльності особистості, забезпечує ефективну діяльність органів державної влади. Найважливішим інститутом професіоналізації вчені вважають систему професійної підготовки та післядипломної освіти державних службовців. Принципове значення в процесі професіоналізації державного сектора набуває структура державних інститутів, яка повинна в себе включати:

- формування професійної ідеології, ціннісних орієнтирів і поведінки, символів і ритуалів, морального кодексу;
- мережа комунікації з розвитку професійних знань;
- виділення кращих зразків професійної діяльності і постійний процес професійної освіти і підготовки;
- заходи по залученню інтересу до професії;
- підтримку держави.

Ключовими елементами професіоналізації та розвитку державного управління визначено створення і розвиток інститутів рефлексії і комунікації [2].

Проаналізувавши міжнародний досвід підготовки кадрів для державної служби, можна виділити ряд загальних для всіх країн параметрів. Статус державного службовця, як правило, закріплений у відповідних правових документах. Обов'язковою умовою для вступу на державну службу є наявність повного базової освіти і спеціальної профільної підготовки. Крім того, для підвищення професійних навичок державний службовець зобов'язаний регулярно відвідувати різномані-

тні курси перепідготовки та проходити стажування. Незважаючи на безумовне схожість основних освітніх програм, в різних країнах існують значні відмінності, що дозволяє стверджувати про наявність кількох різних підходів в процесі навчання фахівців. В системі побудови наукової системи підготовки кадрів в ЄС необхідно розглянути два основні напрямки: англосаксонський та французький.

Основоположником англосаксонського підходу до підготовки кадрів для державної служби вважають Великобританію. Однак в подальшому найбільш значний внесок в його розвиток внесли німецькі вчені. Сьогодні англосаксонський підхід використовується в країнах Північної Європи – в Данії, в Нідерландах, в Норвегії і в Швеції. Його особливістю є права домінанта в загальній системі підготовки державних службовців, базова юридична освіта. Підвищення ефективності роботи чиновників нерозривно пов'язане з розвитком міждисциплінарного підходу до формування програм навчання, орієнтованого на розвиток в майбутньому у фахівців системного мислення, комунікабельності, вміння працювати в команді, самостійності та ініціативності. Саме ці критерії взяті за основу в Великобританії, де в межах реформування системи державної служби були розроблені критерії оцінки компетентності фахівців, що стимулює чиновників до постійного професійного вдосконалення, до оволодіння новими знаннями і до інновацій. Характерно, що для підготовки даної категорії фахівців в Великобританії приділяють пріоритетну увагу, централізованої програми там не існує [3]. Переважна частина службовців середньої та вищої ланки навчається в Коледжі державної служби, де заняття проводяться за програмою підготовки майбутніх керівників. Одночасно існує широка система семінарів та освітніх курсів, які організованими міністерствами і відомствами, в статутах яких є розділи про відповідальність за підготовку кадрового складу. Зміст навчання і програми професійного вдосконалення державних службовців формуються з урахуванням індивідуального підходу, специфіки функцій і посад, які займають чиновники. При всій різноманітності форм і методів навчання загальним для них є теоретична підготовка в навчальному закладі, підготовка випускного проекту, придбання практичного досвіду.

Представниками французького підходу до управління професійним розвитком кадрових ресурсів державної служби є Франція, Італія і Іспанія. Класичний приклад – французька модель, оскільки вона являє суспільство стійких демократичних традицій і відіграє визначальну роль в утворенні сучасних державних і правових структур. Професіоналізм управлінських кадрів визначений одним із пріоритетів цієї країни. У Франції сьогодні створена і ефективно функціонує система професійної підготовки чиновників, що включає загальнонаціональні, призначені для підготовки керівного складу, регіональні спеціалізовані

навчальні заклади. Вона забезпечує отримання державними службовцями міцних знань в сфері державного управління, залучення до професійної культури, вміння комунікативних навичок, як на рівні місцевих адміністрацій, так і з населенням на рівні надання професійних послуг, що особливо важливо в сучасних умовах. Дана система підготовки адаптована до особливостей централізованого устрою країни. У Франції уніфіковані вимоги до прийому на державну службу і до подальшого кар'єрного росту фахівців. Визначальною є орієнтація персоналу на найрізноманітніші аспекти управлінської діяльності в сучасних умовах: від розробки до реалізації державної політики. У цій країні існують різні форми навчання: курси підвищення кваліфікації, навчання, пов'язане з просуванням співробітників апарату по кар'єрних сходах, вдосконалення професійної підготовки з урахуванням передових наукових досягнень, і ін. Дослідники даної проблематики відзначають, що навчання державних службовців у Франції – від надходження в навчальний заклад до закінчення служби – має безперервний характер. Це не тільки можливість соціального зростання, але і інструмент модернізації державної служби в інтересах як співробітників, так і користувачів послуг.

Список використаних джерел

1. Кікіньова К. О. Професіоналізація як процес підвищення ефективності державної служби в контексті європейських стандартів [Текст] / К. О. Кікіньова // Державне будівництво. – Х. : ХарРІДУ НАДУ, 2008. (2): 39-40.
2. Сенкевич Г. А. Использование зарубежного опыта в реформировании системы государственной службы в Украине // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – 2016. – № 3. – С. 45-51.
3. Яшина Ю. В. Адаптація зарубіжного досвіду управління професійним розвитком кадрів державної служби [Текст] / Ю. Яшина // Держ. упр. та місц. самоврядування: зб. наук. пр. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2010. Випуск. № 1 (4): 236–245.

УДК 35.07/.08(4-612ЄС)(043.2)

Касаткіна Т. О.,
студентка,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В країнах Європейського Союзу інститут надання адміністративних послуг представлений чітко налагодженим механізмом, який характе-

ризується демократизмом системи державного устрою. Мета його функціонування полягає у ефективному та раціональному вирішенні проблем громадян, та підвищення, у кінцевому результаті, якості життя людей.

Вивчення зарубіжного досвіду у досліджуваній сфері є необхідним для України в умовах європейської інтеграції. Низка вітчизняних дослідників займалися питанням вивчення та масштабного поширення на теренах українського державно-управлінського середовища досвіду розвинутих західних країн в сфері практичного використання технологій надання послуг населенню органами публічної влади. Так, вивченню зарубіжного досвіду присвятили свої наукові роботи такі науковці як В. Тимошук, О. Литовченко, В. Ткаченко, О. Карпенко, О. Штефан, Л. Прокопенко та інші [1, 4, 6, 7].

Людина в умовах сьогодення розглядається вже як клієнт та споживач послуг, а діяльність органів публічної влади має на кінцевій меті задоволення потреб та конкретних запитів споживачів.

За результатами вивчення досвіду країн, що входять в територію пострадянського простору, Н. Васильєва звернула увагу на позитивні ознаки реформування системи надання адміністративних послуг [2, с. 13-14]. До них автор віднесла проведення модернізації системи взаємовідносин влади, бізнес-структур та громадян, запровадження інформаційно-комунікаційних технологій. При цьому, функціонування системи надання адміністративних послуг базується на принципах доступності, прозорості, ефективності та комфортності.

В 1980–1990 роках в діяльність органів публічної влади в багатьох країнах Західної Європи була впроваджена концепція «сервісної держави».

У розвинених демократичних країнах ідеологія державного управління, що полягає в системі надання послуг населенню закріплена також у спеціальних актах. У Великобританії це «Хартія громадян», у Франції «Хартія Маріанна», в Італії «Хартія державних службовців».

В «Хартії Маріанна» закріплені правила поведінки державних службовців під час спілкування зі споживачами та порядок надання послуг. Адже суб'єктивне уявлення споживачів про діяльність державного апарату формується в процесі отримання адміністративних послуг, які надаються державними службовцями, з врахуванням якості та рівня їх діяльності.

ФРН була однією з найперших країн, в якій була запроваджена модель єдиного вікна для гарантування отримання в рамках одного візиту всього спектру послуг. Характерним для переліку послуг, які надаються у ФРН в рамках єдиного вікна, є те що перелік представлений популярними послугами, надання яких не вимагає тривалого опрацювання.

Це переважно послуги щодо видачі посвідчень особи, паспортів, реєстрації, перереєстрації, надання податкових карток. При цьому, слід зазначити, що в універсамах послуг ФРН відсутній спектр соціальних послуг, послуг щодо реєстрації цивільного стану та дозволів на будівництво, адже за надання соціальних послуг відповідальність належить державі.

«Хартія громадянина» прийнята у Великобританії, теж має на меті підвищення рівня публічних послуг на підставі використання стандартів їх надання з наступним оцінюванням. Основними стандартами надання публічних послуг у Великобританії виступають відкритість, повага й готовність допомогти, консультування та ефективне використання коштів. У цій країні механізм надання адміністративних послуг спрямований на задоволення потреб громадян у сфері реєстрації виборів, житловій сфері, податків в земельній сфері, питань пов'язаних з запровадженням Радою податків та бізнесових ставок.

«Хартія якості державних послуг» прийнята у 1993 році у Португалії регламентує питання щодо надання всіх послуг, які надаються центральним урядом та муніципальними органами влади. Даний документ задекларував норму, згідно яких уповноважені особи є підзвітними, процедури надання послуг є прозорими, громадяни мають доступ до участі в конкурсах.

У більшості європейських країн у доповнення основних законів, які регламентують сферу надання публічних послуг, також прийняті і діють нормативно-правові акти, які їх доповнюють.

У Польщі основним принципом надання публічних послуг громадянам є принцип субсидіарності, коли орган публічної влади, ближчий до громадян, наділяється максимальною компетенцією. Характерними для цієї країни є також унітарний характер держави та взаємозв'язок та взаємодоповнення органів публічної влади [3].

Більшість країн – нових членів ЄС, таких як Чехія, Латвія, Угорщина, прийняли закон «Про місцеві органи влади». Відповідно до норм цього закону органи місцевого самоврядування отримали право самостійно вирішувати питання щодо організації процесів надання муніципальних послуг, в тому числі їх фінансування.

В Латвії ефективно працює Портал латвійських державних і муніципальних послуг, е-послуги надаються із застосуванням електронного цифрового підпису. Сформована електронна структура характерна також і для такої країни як Литва. В цій країні діє електронна система обслуговування мешканців, діє електронна бібліотека, портал водіїв тощо [2, с. 15].

Уніфіковані реєстри ефективно функціонують у Естонії. В цій країні поширені електронні послуги, зокрема які стосуються шкіл, земе-

льного реєстру, пацієнтів, банків, поліції та інше, діють електронні бази даних, введений електронний документообіг, діє Державний портал е-послуг, введені в активний обіг мобільні та електронні ID-картки, бази даних різних установ використовуються через один портал.

Слід наголосити, що при дослідженні досвід країн-членів ЄС більшість вчених цікавлять технології, процедури надання послуг органами публічної влади, організація та правове забезпечення процесів надання послуг, громадський моніторинг, проблеми, що виникають в процесі оцінювання якості та управління послугами тощо. При цьому спостерігається відсутність достатньої кількості досліджень щодо аналітичних оцінок впливу на процеси та результати взаємодії суб'єктів та об'єктів надання адміністративних послуг.

Список використаних джерел

1. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В. П. Тимошук. – К. : Факт, 2003. – 496 с.
2. Васильєва Н. В. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку системи надання адміністративних послуг на регіональному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. держ. упр. : 25.00.02 / Васильєва Наталія Вікторівна. – Акад. муніцип. упр. – Київ, 2014. – 36 с.
3. Васильєва О. І. Регіональне управління в умовах реформування владних відносин : монографія / О. І. Васильєва. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 435 с.
4. Виробництво, надання і розподіл адміністративних послуг – головна місія влади, як суб'єкта ринкових відносин. Деякі аспекти практики підвищення якості адміністративних (державних) послуг у США, Великобританії та Канаді [Електронний ресурс] // Регуляторна стратегія: практика регулювання. – Режим доступу : [http : //www.academia.org](http://www.academia.org)
5. Ільяшенко В. А. Світовий досвід реформування державного сектора у сфері надання управлінських послуг / В. А. Ільяшенко // Держава та регіони : наук. вироб. журн. Серія : Державне управління. – Запоріжжя : Класич. приватний ун-т, 2009. – № 3. – С. 10–13.
6. Карпенко О. В. Сучасне реформування системи державних освітніх послуг у Туреччині / О. В. Карпенко, О. В. Литовченко, В. Ю. Ткаченко // Педагогіка і психологія. – К. : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2012. – № 2. – С. 88–93.
7. Соловійов В. Надання управлінських послуг населенню: аналіз європейського досвіду / Віктор Соловійов // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2010. – № 1. – С. 31–38.

Коваленко І. І.,
студентка 648 групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Ідея створення «електронного уряду» виникла ще в 90-ті роки минулого століття. На сьогодні публічні послуги держави повинні бути доступні по електронним каналам, успішні урядові портали потребують інтеграції державної інфраструктури, систем, процесів і послуг і повинні фокусуватися на потребах користувачів [1].

Впровадження електронного урядування у Великобританії ґрунтується на положеннях Білої книги модернізації уряду (Modernising Government White Paper) і оформлене у «Стратегічну концепцію обслуговування суспільства в інформаційну добу» («E-citizen, e-business, e-government. A strategic framework for public service in the Information Age»). Основна мета концепції полягає в конкретизації процесу переходу до уряду Інформаційної Доби. Доступ домогосподарств у Великобританії до мережі Інтернет складає 67 %, а підприємств – 93 % [2].

Основна мета впровадження електронного урядування – уникнення появи «низьких прошарків суспільства», які не матимуть доступу до державних служб. Тому уряд Великобританії сприяє зменшенню цифрового розшарування суспільства. Для цього ведеться цілеспрямована політика у сфері підвищення комп'ютерної грамотності, створення навчальних центрів і покращання умов для підвищення кваліфікації персоналу у сфері інформаційних технологій, у тому числі через забезпечення доступу до національної освітньої мережі та мережевої бібліотеки Великобританії.

Головна ідея електронного урядування Великобританії – підняти державні системи на новий рівень і зв'язати їх в єдине ціле, а також використовувати всі доступні платформи, в Інтернеті і поза ним, щоб вести спілкування з громадянами та бізнесом.

Основною задачею є те, щоб державні відомства діяли спільно аби у громадян та бізнесу був єдиний інтерес для доступу до державних послуг. Однак процес інтеграції продвинувся недостатньо далеко, і в послугах різних відомств залишається багато розбіжностей. І тому є проблеми трансформації вже створених та працюючих веб-порталів до єдиної системи.

Впровадження електронного урядування у Великобританії почалось ще з 1994 року з створення урядового порталу і пройшло ряд

певних етапів від програм уряду до довготривалих стратегій розвитку інформаційного суспільства та електронного урядування. Однією з таких програм була «Е-громадяни, е-бізнес, е-уряд».

Стратегічна концепція обслуговування суспільства в інформаційну «добу» (1998 р.) де, зокрема, наголошувалось на вдосконаленні урядом надання публічного сервісу, визначення структури та переліку послуг для громадян та бізнесу, максимального їх охоплення. В результаті впровадження програми змінилась поведінка бізнес-компаній. Вони модернізували роботу зосередившись на застосуванні інформаційних технологій, стали використовувати Інтернет по-новому – технології для навчання, стали поштовхом в розвитку нових служб, ефективних і зручних способів для спілкування з постачальниками та обслуговування замовників.

В результаті отримали переваги як державні установи так і громадяни та підприємці. Зазнали суттєвих змін процеси взаємодії державних органів з громадянами у сфері оподаткування, інформування, охорони здоров'я та освіти; з бізнесом, як результат прискорення взаємодії, зменшення вартості трансакцій, удосконалення процесу регулювання; між державними органами шляхом підвищення ефективності комунікацій між департаментами й агентствами, центральними і місцевими урядами тощо.

З листопада 2005 року електронний уряд Великобританії працює за стратегією «Transformational Government – Enabled by Technology», де визначені основні принципи, цілі та концепції подальшого впровадження електронного урядування [3].

Отже, Великобританія пішла шляхом комплексного формування порталу не лише як сервісу з надання актуальної, повної, несуперечливої й точної інформації з державних послуг, але і як системи забезпечення трансакцій за принципом єдиної точки доступу.

Список використаних джерел

1. Лопушинський І. П. Упровадження електронного урядування в роботу органів виконавчої влади України як вагома складова реформування державної служби / І. П. Лопушинський // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : ДокНаукДенржУпр, 2010. – №2. – С. 194–198
2. Чукут С. А. Впровадження електронного урядування в умовах мережевої війни // Публічне управління та адміністрування: збірник наукових праць. – 2015. – №1. – С. 159–162.
3. Кращі практики впровадження електронного урядування: зарубіжний досвід. Методичні матеріали до навчальної дисципліни: «Теоретико-методологічні, організаційні та інституційні основи електронного урядування» / [авт. кол. : К. Синицький, Я. Олійник, М. Міхальова та ін.] ; за заг. ред. д. н. держ. упр., проф. С. А. Чукут. – К., 2010. – 144 с.

Лінчаковська М. С.,
магістрантка,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Одним з актуальних питань удосконалення процесів як у сфері управління державною структурою, так і у менеджменті приватного підприємства, є прискорення та впорядкування обміну між суб'єктами відносин юридично визначеними відомостями, які зазвичай подаються у вигляді документів. Одним із напрямів реалізації даної взаємодії є впровадження систем електронного документообігу.

Впровадження системи електронного уряду в Україні – необхідний крок, зроблений більшістю розвинених країн вже не один рік назад. Перш за все, це зручність, доступ до державних послуг і комфорт при їх отриманні. Але крім цього, електронний уряд – це ефективний інструмент розвитку суспільства, що сприяє взаємодії державних інститутів один з одним, з бізнесом і з населенням. Його впровадження спровокує новий виток розвитку для всієї системи державного управління. Серед країн, які на даний момент тільки розвивають своє електронне урядування найбільш дотичними для нас є Естонія та Грузія, які на даний момент активно розвивають сферу надання електронних послуг, проте варто зазначити, що ці країни мають ряд відмінностей від України, що ускладнює використання їх досвіду як передового для України. Звичайно державним органам України варто вивчати зарубіжний досвід впровадження електронного урядування оскільки він дозволяє визначити пріоритетні основи до його розвитком.

Як свідчить практика, автоматизація документообігу дає змогу [1]:

- підвищити виконавську дисципліну (здійснюється за рахунок покращання контролю за виконанням документів, а саме ефективна система повідомлень та нагадувань дає можливість попереджувати всіх посадових осіб про наближення строку виконання доручення;
- легко скласти повну картину ефективності діяльності як окремих працівників, так і установи в цілому;
- зменшити час на обробку і реєстрацію, а також уникнути помилок, пов'язаних із заповненням реквізитів документа;
- засобами системи здійснювати швидкий пошук документів та доручень.

Ефективно організована система пошуку документа – відправлення та передавання електронної документації, дозволяє знаходити документ, володіючи мінімальною інформацією про нього. Відправлення та передавання документів здійснюються автором або посередником у електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем або шляхом відправлення електронних носіїв, на яких записано цей документ. Розвинена система звітності по різних статусах і атрибутах документів, що дозволяє контролювати рух документів по процесах документообігу і приймати управлінські рішення, ґрунтуючись на даних із звітів [3, с. 18].

Реалізація принципів електронного документообігу на базі новітніх інформаційних технологій за допомогою сучасного апаратного та програмного забезпечення дасть можливість створити на підприємстві єдиний інформаційний простір електронного документообігу, інтегруючи в інформаційний вузол усі системи передавання та прийому документації. Інтеграція здійснюється без зниження якості роботи з документами зі збереженням форм традиційного діловодства.

Істотними перевагами електронного документообігу над традиційним діловодством, окрім оперативності та зручності, стануть ще й можливість електронного документообігу разом з текстом мультимедійних даних, використання під час складання документу заздалегідь заготовлених шаблонів, високі швидкість передачі даних і компактність архіву, економія паперу, можливість захисту документів від несанкціонованого доступу [3; 27].

До переваг впровадження систем електронного документообігу в органи місцевого самоврядування можна віднести:

1. перехід до більш зручного, швидкого і економного безпаперового юридично значимого документообігу;
2. криптографічний захист інформації (електронних документів) при передачі по відкритих каналах;
3. зменшення витрат після впровадження системи електронного документообігу;
4. впровадження підвищує якість обслуговування замовників, а значить, і підвищується їх лояльність;
5. збільшення швидкості реагування на запит [2, 48].

Недоліками впровадження систем електронного документообігу в України є:

1. можливість втрати інформації;
2. необхідність спеціальних знань і навичок для роботи і відповідним програмним і апаратним забезпеченням;
3. деякі обмеження на підбір співробітників для роботи в органах місцевого самоврядування [2, 48].

З огляду на зазначене, електронний документообіг – це прогресивний підхід до суттєвого підвищення ефективності роботи підприємств,

установ і організацій, який включає в себе сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів. Електронний документообіг дозволяє створити єдиний інформаційний простір.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
2. Писаренко, В. П. Упровадження електронного документування в органах державної влади та місцевого самоврядування [Текст] В. П. Писаренко. // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2012. – Вип. 2. – С. 43-54.
3. Тарнавський, Ю. А. Системи електронного документообігу [Текст] : опорний конспект лекцій / Ю. А. Тарнавський. – К. : ІПК ДСЗУ, 2017. – 37 с.

УДК 352.07(100+477)

Єрмаков І. В.,
студент групи 737-з,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ З ВРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Сучасну демократичну, соціальну, правову державу неможливо уявити без повноцінного функціонування системи місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування – основа демократичного устрою держави, що забезпечує право громадянина безпосередньо брати участь у державному управлінні на локальному та регіональному рівнях. Розвиток місцевого самоврядування, посилення його ролі у здійсненні державної регіональної політики та управлінні територіями – ключова умова розбудови демократичної держави на принципах децентралізації та субсидіарності [4, с. 45].

Оскільки нові тенденції у державному будівництві нашої країни, становлення інститутів громадянського суспільства, оптимізація системи публічного управління обумовлюють нові умови реалізації децентралізації за умови збереження ідей правової держави. Становлення України зумовлює необхідність ефективного функціонування державного механізму і органів місцевого самоврядування, через які, згідно ст. 5 Конституції України, народ здійснює владу [2].

Сучасні політичні й економічні перетворення в Україні спрямовані на відновлення демократичних свобод, верховенства права і закону. Центральним аспектом цього процесу є структурна реорганізація функцій центру і укорінення місцевого самоврядування.

Принципи місцевого самоврядування закріплені Європейською хартією місцевого самоврядування, Всесвітньою декларацією місцевого самоврядування та іншими міжнародними документами. Європейська хартія місцевого самоврядування є досить гнучким документом (п. 1 ст. 12 дозволяє дотримуватись лише частини її положень), проте в ній у змістовній лаконічній формі виражені принципи, напрацьовані теоретиками державобудування Європи, відповідно до яких змінюється і ще буде змінено законодавство європейських країн у царині місцевого управління і самоврядування [1].

Світовий досвід спонукає до пошуку такої моделі територіальної організації влади, яка б відповідала сучасним демократичним вимогам і забезпечувала права і свободи громадян, задоволення їх потреб та надання якісних та ефективних послуг.

Процеси організації функціонування органів місцевого самоврядування зарубіжних країн сприяють розвитку системи суспільно-правових цінностей й можуть використовуватись для реформування місцевого самоврядування в Україні.

Кожна європейська країна на підставі історичного, соціального, культурного, економічного розвитку створила власну модель місцевого самоврядування із самобутнім механізмом формування органів управління місцевими справами. Приєднавшись до Європейської хартії, кожна держава зобов'язалась дотримуватися загальноєвропейських стандартів, але при цьому вона має право сформувати національну модель самоврядування на основі власних потреб і традицій [3, с. 143].

На сьогодні тема реформування місцевого самоврядування в Україні стоїть досить гостро. На шляху до створення досконалої моделі органів із забезпечення врахування інтересів населення необхідне ґрунтовне вивчення як теоретичних засад, так і досвіду зарубіжних країн у цій сфері. Результати дослідження дозволяють визначити основні пропозиції щодо подальшої реалізації реформи місцевого самоврядування в Україні.

В Україні закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську Хартію місцевого самоврядування, ухвалено низку базових нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів місцевого самоврядування. Водночас система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреб суспільства.

Функціонування органів місцевого самоврядування в більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку лю-

дини, її самореалізації, захисту прав, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних публічних послуг. Всі адміністративно-територіальні одиниці мають насправді отримати повноваження. У такому разі зможемо говорити про зміни в державі, надзвичайно необхідні на сучасному етапі її розвитку [6, с. 20].

Реформування місцевого самоврядування в Україні розглядається як чинник підвищення ефективності територіального управління шляхом підвищення соціальної активності населення на рівні конкретних поселень. У контексті реформи системи місцевого самоврядування в Україні йдеться про залучення потенціалу самоорганізації населення до вирішення проблем місцевого значення. Самоорганізація громадян для вирішення їх власних проблем – ключовий момент у розумінні демократії взагалі. Проблеми становлення місцевого самоврядування в Україні та загальний рівень його інституціоналізації можуть бути індикатором наближення нашої держави до європейських стандартів управління.

Україні на нинішньому етапі суспільно-політичного розвитку необхідна така модель місцевого самоврядування, за якого місцеві органи влади будуть виконувати загальні функції, буде поєднане пряме державне управління на місцях та місцеве самоврядування, місцеві виконавчі органи, сформовані міським головою, який як голова виконавчого комітету поєднуюватиме колегіальні функції з деякими обов'язками державної адміністрації. Державі необхідно зберегти за собою політичні функції, передавши на місця контроль за економічною, соціальною і культурною сферами [5, с. 10].

У процесі адаптації зарубіжного досвіду важливо визначитися із сутнісною базою впровадження європейських традицій самоврядування та підтримати погляд на місцеве самоврядування, що поширений у країнах ЄС. До того ж, зарубіжний досвід свідчить, що з проблемами розробки та реалізації напрямів публічно-управлінської діяльності пов'язана складність раціональної адміністративно-територіальної реформи в рамках моделі «центр – регіон – субрегіон – громада», у межах якої формується інтегрований механізм публічного управління, а не лише певний комплекс адміністративних структур. На даний час правове регулювання питань адміністративно-територіального устрою нашої держави є недостатнім і суперечливим, незважаючи на численні нормативно-правові акти, прийняття Законів України, зокрема й у сфері регіональної політики [7, с. 18].

Дослідження напрямів організації діяльності самоврядних структур як важливої складової правового регулювання управління на рівні адміністративно-територіальних одиниць провідних країн Європейського Союзу є надзвичайно актуальним у контексті становлення стабільного та демократичного українського суспільства, процесу інтеграції України до європейського співтовариства.

Список використаних джерел

1. Європейська хартія місцевого самоврядування. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
2. Конституція України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Костенюк Н. Основні напрями реформування системи місцевого самоврядування в Україні на основі зарубіжного досвіду // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2018. – вип. 2(37). – с. 142-148
4. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. – К. : – 2017. – 110 с.
5. Луценко П. П. Основні напрямки реформування системи місцевого самоврядування в Україні на основі досвіду ЄС // Державне будівництво. – 2015. – № 2. – С. 1-14
6. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації: // за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. – К. : НАДУ, 2014. – 128 с.
7. Прокопенко Л. Л. Досвід реформування місцевого управління в країнах Європейського Союзу // Аспекти публічного управління. – 2015. – № 4. – С. 16–22.

УДК 342.9.35

Скакун І. Є.,
магістрант,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. відбулися масштабні реформи у сфері місцевого самоврядування у країнах Європи. Одним із ключових факторів успішного місцевого самоврядування у світі є постійне його реформування та адаптація до нових викликів та пошук шляхів найбільш оптимального вирішення виникаючих проблем. З метою забезпечення дієвої співпраці та паритетних взаємовідносин між органами місцевого самоврядування та органами державної влади закріплюються їх взаємні права та обов'язки, визначаються форми та методи їх взаємодії, проводяться експерименти із введення нових типів утворень і органів, способів реалізації громадянами своїх прав та можливостей впливу на розвиток території їх проживання та держави загалом. Новації, які не виправдали себе, відкидаються, утворення ліквідуються

та продовжується пошук варіантів покращення стану місцевого самоврядування та приведення його у відповідність до вимог часу [2].

Загальні орієнтири щодо організації контрольно-наглядової діяльності у сфері місцевого самоврядування встановлює Європейська хартія місцевого самоврядування. Нею закріплено, що будь-який адміністративний нагляд за органами місцевого самоврядування може здійснюватися тільки згідно з процедурами та у випадках, передбачених конституцією або законом, для забезпечення дотримання закону та конституційних принципів і таким чином, щоб забезпечити помірність заходів контролюючого органу важливості інтересів, які він має намір охороняти. Вищі інстанції можуть здійснювати адміністративний нагляд за належністю виконання завдань, доручених органам місцевого самоврядування.

В зарубіжних країнах організація контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування обумовлюється багатьма чинниками: форма правління (монархія, республіка), форма державного устрою (унітарна, федерація), форма політичного режиму (ліберальна демократія, соціальна демократія), моделі місцевого самоврядування тощо. Певний вплив справляє і належність держави до конкретної правової сім'ї. У світі використовується поділ зарубіжних країн на країни англосаксонської, континентальної, євразійської, іберійської, африканської та радянської муніципальної традиції. Для всіх зазначених моделей характерним є контроль, адміністративний нагляд держави за діяльністю місцевого самоврядування, що відрізняються характером, його конкретними формами, ступенем втручання держави у сферу місцевого самоврядування [3].

Специфікою англосаксонської (англо-американської) системи органів місцевого самоврядування, є відсутність інституту повноважних представників уряду, контролюючих місцеві виборні органи. У законодавстві Великобританії закріплений правовий статус муніципалітету як корпорації, забезпечується автономність місцевих органів, встановлюється правова основа діяльності урядових відомств по здійсненню контролю за роботою органів місцевого самоврядування. Муніципалітети можуть здійснювати лише дії, які прямо вказані законом. Інакше акти місцевої влади можуть бути визнані судом такими, що не мають сили [2].

Континентальна (романо-германська або європейська) система будується на поєднанні місцевого самоврядування і місцевого управління. Призначені представники центральної влади (місцеві державні адміністрації) здійснюють адміністративний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування (наприклад, можуть зупиняти на певний строк рішення органів місцевого самоврядування, звертатися до глави держави або парламенту з пропозицією щодо дострокового припинення їх повноважень).

Іберійська система (Іспанія) передбачає, що управління на всіх субнаціональних рівнях здійснюють обрані населенням представницькі органи місцевого самоврядування (ради) та відповідні головні посадові особи місцевого самоврядування (мери, регідори, префекти, алькади тощо). Ці посадові особи стають головами відповідних рад й одночасно затверджуються центральними органами державної влади як представники державної влади в адміністративно-територіальних одиницях [1].

На сучасному етапі у зарубіжних країнах законодавство, як правило, встановлює наступні форми контролю за діяльністю місцевих представницьких органів управління:

- по-перше, це державне регулювання статусу місцевих представницьких органів;
- по-друге, саме контрольні заходи щодо дій місцевих представницьких органів;
- по-третє, утворення фінансової залежності місцевих представницьких органів від центральної влади.

О. О. Петришин стверджує, що аналіз загальних та особливих рис функціонування та розвитку місцевого самоврядування у країнах англосаксонської правової сім'ї свідчить про підвищений рівень централізації, з одного боку, що призводить до фінансової, регулятивної та процесуальної залежності цих органів від політики та діяльності центральної влади, та, навпаки, недостатня державна допомога та контроль при наданні досить широких повноважень та можливостей – з другого [2].

Таким чином, державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування може здійснюватися у різноманітних формах. По-перше, це можливість центральної влади брати участь у процесі нормотворчості органів місцевого самоврядування. В Латвії, наприклад, нагляд за законністю актів здійснює Мінрегіон. Якщо орган самоуправління приймає новий акт, він направляється в Міністерство, де розглядається по суті й перевіряється на відповідність законодавству (щодня візується 40-50 документів у сфері нагляду). Якщо протягом місяця Міністерство не дає зауважень, то місцевий нормативно-правовий акт може публікуватись і набирає чинності [4, с. 21].

По-друге, контроль за роботою місцевих представницьких органів може виражатися у безпосередньому інспектуванні їх діяльності, запитуванні необхідних документів й інформації, заслуховуванні їх звітів, створенні органів, які спеціалізуються на державному контролі. Формами контролю центральних органів є доповіді муніципальної влади, ревізії галузей муніципального управління, які проводяться спеціальними інспекторами міністерств та інших адміністративних органів, подання муніципалітетами статистичної інформації. Зокрема, у Вели-

кобританії, Скандинавських країнах, зазначений контроль здійснює інститут омбудсмена.

По-третє, за неналежне виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень законодавство зарубіжних країн передбачає застосування певних санкцій: усунення від посади посадових осіб місцевих представницьких органів, накладення на них стягнень; скасування рішень органів місцевого самоврядування; передача повноважень місцевих представницьких органів до відання органів центральної влади або до місцевих державних органів; розпуск місцевих представницьких органів. Наприклад, розпуск місцевих рад передбачений законодавством Франції, Італії, Португалії, Литви, Угорщини та інших країн. Багато вчених у галузі місцевого самоврядування однією з вагомих і реальних санкцій вважають скасування держаних дотацій та субсидій. Доходи місцевих органів, як правило, не повною мірою покривають місцеві видатки, у зв'язку з чим основну частину фінансового фундаменту діяльності місцевих представницьких органів влади складають державні грошові дотації та субсидії.

Список використаних джерел

1. Косінов. С. Контроль над публічною владою: теоретико-правова характеристика / С. Косінов // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр. / редкол. : В. Я. Тацій та ін. – Х. : Право, 2013 – № 4 (75) – С. 49-57.
2. Петришин О. О. Сучасний стан місцевого самоврядування у країнах англосаксонської правової сім'ї: проблеми та перспективи розвитку / О. О. Петришин // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 25. – С. 195–207.
3. Стрілець Ю. П. Види і форми контролю в місцевому самоврядуванні / Ю. П. Стрілець // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 3. – С. 353-359.
4. Ткачук А. Ф. Латвія: довга дорога реформи. Робочі записки / Анатолій Ткачук. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2015. – 56с.

УДК 336

Чуйкова Н. В.,
студентка 638-з групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Європейський Союз вже тривалий час заслужено зберігає статус світового лідера за рівнем пенсійного забезпечення своїх громадян. Саме країни Європейського Союзу посідають провідні позиції у глоба-

льних рейтингах стійкості та ефективності пенсійних систем, забезпечуючи літнім європейцям досить високі пенсії, якість життя та умови для активного довголіття.

Наприкінці ХХ століття тема пенсійного реформування закономірно увійшла до порядку денного соціальної політики Європейського Союзу, що зумовлено посиленням демографічних і макроекономічних викликів для його сталого довгострокового розвитку. Точками відліку можна вважати оприлюднення в 1999 році повідомлення Єврокомісії «Узгодженої стратегії модернізації соціального захисту» (*A concerted strategy for modernising social protection*), у якій пенсійне забезпечення було визначено одним з пріоритетів європейської соціальної політики; а також офіційне схвалення на Лісабонському саміті Європейського Союзу у березні 2000 року застосування у межах «Узгодженої стратегії» відкритого методу координації – нового інструменту урядування, який окреслює рамкові умови співробітництва країн Європейського Союзу через встановлення спільних керівних принципів, цілей і показників та включає обмін передовим досвідом, розробку національних планів дій і спільний моніторинг їх реалізації.

Застосування нового інструменту безпосередньо до сфери пенсійного забезпечення держав-членів Європейського Союзу було ухвалено в березні 2001 року на засіданні Європейської Ради в Стокгольмі, під час якого увага була сфокусована на ключових питаннях соціальної динаміки та їх потенційних впливах на довгострокову стійкість державних фінансів Євросоюзу. Одним з підсумків засідання стало прийняття Стокгольмської стратегії вирішення проблем постаріння населення, яка встановлювала три взаємопов'язані пріоритетні напрями політики Європейського Союзу на національному рівні:

- прискорення темпів скорочення державного боргу;
- підвищення рівнів зайнятості та продуктивності праці;
- реформування систем пенсійного забезпечення, охорони здоров'я та тривалого соціального догляду.

Пізніше, в червні 2001 році на саміті в Гетеборзі Європейською радою було погоджено три загальні для ЄС принципи підтримання довгострокової стійкості пенсійних систем:

- забезпечення здатності пенсійних систем досягати встановлених цілей соціального розвитку;
- підтримка фінансової стійкості пенсійних систем;
- сприяння адаптації пенсійних систем до мінливих обставин і суспільних потреб.

У межах упровадження методу відкритої координації, а також реалізації рішень Стокгольмського та Гетеборзького самітів, Рада Європейського Союзу в листопаді 2001 року представила перелік з 11 спільних цілей держав-учасниць Європейського Союзу у сфері пенсійного забезпечення, що стосувалися трьох аспектів – адекватності, фінан-

сової стійкості та модернізації пенсійних систем. Цей перелік був ухвалений Європейською радою у грудні 2001 року на саміті в Лаакені.

У наступні роки цільові настанови стосовно реалізації пенсійної політики, розроблені Європейською Комісією та іншими інституціями Європейського Союзу, отримали подальший розвиток у чіткій кореляції з підходами Світового банку щодо забезпечення адекватності та стійкості пенсійних систем, відтворюючи глобальні тренди реформування національних систем соціального захисту населення.

На основі рішень щодо загальноєвропейської політики пенсійного забезпечення, ухвалених Стокгольмським, Гетеборзьким і Лаакенським самітами Ради Європейського Союзу та застосування методу відкритої координації, у 2002 році країни-учасниці Європейського Союзу – 15 надали на розгляд Єврокомісії звіти про стан пенсійних систем і національні пенсійні стратегії, орієнтовані на тривалу перспективу (до 2050 року). З цього часу Єврокомісією запроваджена практика періодичної публікації узагальнюючих звітів про стан і перспективи пенсійних систем держав Європейського Союзу, найпоширенішим з яких можна назвати «Звіт про адекватність пенсійного забезпечення» (Pension Adequacy Report).

В лютому 2012 році була підготовлена та опублікована Біла книга «Порядок денний для адекватного, захищеного та стійкого пенсійного забезпечення» (An Agenda for Adequate, Safe and Sustainable Pensions), у якій пропонувалися стратегії проведення, а також низка інструментів державної політики та взаємо підсилюючих ініціатив для підтримки пенсійних реформ у державах-членах Європейського Союзу.

Для оцінки прогресу країн Європейського Союзу щодо впровадження рекомендацій 2012 року стосовно пенсійного реформування, Єврокомісія у березні 2014 року провела спеціальну конференцію «Майбутнє систем пенсійного забезпечення в Європі», присвячену підсумкам та оцінці перспектив через два роки після виходу Білої книги.

У грудні 2016 року пріоритетними для Європейського Союзу є напрями пенсійних реформ, запропоновані фахівцями Єврокомісії:

- підвищення пенсійних виплат за рахунок подовження трудового життя;
- запобігання ризикам, пов'язаним зі зростанням очікуваної тривалості життя, через механізми автоматичного регулювання;
- надання інших додаткових складових пенсійних виплат, наприклад, за рахунок додаткових компонентів пенсійних систем;
- реалізація узгоджених у часі реформаторських заходів і уникнення ризику скасування пенсійної реформи.

Крім того, реформування систем пенсійного забезпечення в Європейському Союзі тепер має здійснюватися з урахуванням відповідних принципів і прав щодо доходів та пенсійного забезпечення літніх лю-

дей, визначених у прийнятому Єврокомісією у квітні 2017 року документі «Європейська опора соціальних прав» (European Pillar of Social Rights), які стосуються гарантій на достойний рівень життя для усіх людей похилого віку, а також на набуття пенсійних прав для найманих працівників і самозайнятих осіб.

В офіційних документах Європейського Союзу вказується на необхідність збереження вже досягнутих соціальних стандартів, а витрати на соціальні потреби збільшуються як у Європейському Союзі, так й в окремих його країнах [3]. Отже, дії країн-членів Європейського Союзу у соціальній сфері спрямовані на громадян, дійсно потребуючих соціальної допомоги. Це означає, що пріоритетом при проведенні соціальної політики в країн-членів Європейського Союзу є її оптимізація, а інструмент забезпечення переваг на світовому ринку – активна соціальна політика, спрямована на підвищення якості людського ресурсу та соціального розвитку.

Для європейських країн життєздатна, стабільна пенсійна система та гарантовані пенсії є частиною основних принципів та соціальних прав громадян, включених до Європейської соціальної хартії та Соціальної програми Європейського Союзу під назвою «Модернізація та вдосконалення соціального захисту». Старіння населення та уповільнення економічного зростання призвели до краху солідарної пенсійної системи, що стало запорукою впровадження пенсійної реформи. Пенсії мають на меті захистити пенсіонерів від бідності та забезпечити їм гідний рівень життя. Вони є основним джерелом доходу для приблизно чверті населення ЄС, при цьому основним джерелом доходу для громадян похилого віку в Європі є державні пенсії.

Пенсійна політика визначається та проводиться кожною країною ЄС на національному рівні. ЄС підтримує національні зусилля щодо забезпечення високого рівня соціального захисту, включаючи адекватність пенсій, сприяючи взаємному навчанню та обміну найкращими практиками.

Щодо України, то діюча пенсійна система України (солідарна система) завдяки негативному демографічному показнику є надзвичайно дотаційною та ледве вирішує перше завдання – мінімальний пенсійний захист громадян. Інші рівні пенсійного забезпечення практично не діють, тому необхідне реформування пенсійної системи шляхом введення в дію накопичувальної та індивідуальної систем пенсійного забезпечення. Крім того, потрібно провести дієві заходи, покликані подолати монополізацію пенсійної системи.

Список використаних джерел

1. Кравченко М. В. Європейські підходи та механізми пенсійної реформи Державне управління: удосконалення та розвиток № 5, 2015 – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://dy.nayka.com.ua/?op=1&z=849>.

2. Петрушка О. В. Досвід реформування пенсійних систем зарубіжних країн та його використання в Україні /О. В. Петрушка, Ю. В. Баніт // Наука й економіка. – 2015. – N 1 (37). – С. 19–27.

3. Rubin Michael B. Beyond Paycheck to Paycheck: A Conversation About Income, Wealth, and the Steps in Between (Total Candor) Paperback – July 12, 2010.

УДК 336

Руда О.,
магістрант публічного управління,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ДЕРЖАВНОМУ ОРГАНІ

Інтеграція України до європейського та світового політико-економічного простору вимагає від нашої держави створення ефективної системи внутрішнього аудиту в органах державної влади з урахуванням досвіду країн ЄС.

Так в більшості країн ЄС з початку 1970-х років почала розвиватися нова форма контролю – аудит ефективності, та поступова відмова від фінансового аудиту (ревізії). Передумовою цьому процесу стало наявність в зарубіжних країнах ефективної системи державного фінансового контролю, суттєвої зміни в структурі бюджетних порушень та зменшення кількості виявлених фактів незаконного і нецільового використання бюджетних коштів. Порушення спричинялись в основному через арифметичні помилки та неточності.

Для країн, що утворюють англосовну систему аудиту (Великобританія, Південна Африка, Нова Зеландія, Австралія), характерний децентралізований підхід до організації внутрішнього аудиту. Наприклад, у англосовних країнах Африки служби внутрішнього аудиту працюють у структурі галузевих міністерств і звітують перед головним фінансовим чиновником міністерства (головним бухгалтером). На формування та розвиток системи аудиту цих країн суттєво вплинула Великобританія, тому структура й діяльність відповідних служб у державних установах є дуже подібними до функції внутрішнього аудиту в урядових агенціях Великобританії.

Основними суб'єктами структури органів внутрішнього аудиту уряду Великобританії є Міністерство Фінансів, Комітет Аудиту та Відділ Внутрішнього аудиту.

Міністерство Фінансів щорічно розробляє методику обліку діяльності органів виконавчої влади для відображення операцій, руху активів і зобов'язань.

Діяльність Відділу Внутрішнього аудиту регламентується двома основними документами: Керівництвом із Внутрішнього Аудиту та Стандартами Внутрішнього Аудиту.

До завдань Внутрішнього аудиту входить: аналіз внутрішньої системи управління на предмет відповідності поставленим цілям; оцінка методів управління з точки зору економічності і ефективності; ідентифікація ризиків, які можуть перешкодити реалізації поставлених цілей з подальшою виробленням рекомендацій для удосконалення діяльності; звіт щодо якості системи внутрішнього контролю.

Особливу значущість в діяльності відділу Внутрішнього аудиту має принцип звітності. Звіти подаються Головному Бухгалтеру. Кожен зі звітів повинен містити в назві найменування виконаної роботи: управління ризиками, контроль та вдосконалення управління. У звіті вказується виявлені недоліки з управління ризиками, слабкість контролю або наявність надмірного контролю, а також слабка ефективність управління.

Варто підкреслити, що окрім представлених агентів аудиту, у Великобританії існує така організація як Форум Громадської аудиту. Це організація формується з урядових установ, що надають послуги населенню та виробляє напрямки розвитку цього сектора виконавчої влади, а також вносить це в плани внутрішнього аудиту установ. Робота форуму відбувається, в тому числі, шляхом обговорення планів роботи відділів Внутрішнього аудиту та аналізу звітів цих відділів. Діяльність цієї організаційної одиниці Великобританії схожа на Комітет громадського аудиту і обліку Австралії.

Саме ця особливість системи внутрішнього аудиту англomовних країн має стати основою для залучення громадськості до внутрішнього аудиту органів державної влади в Україні.

Також для України варто звернути увагу на досвід Австралії, де Відділ внутрішнього аудиту створюється у всіх організаціях, підконтрольних національному відділу аудиту. Відділ внутрішнього аудиту функціонує як самостійний підрозділ, який не залучається до щоденної діяльності організації та прийняття рішень.

Для якісного виконання завдань аудиту група повинна мати, з одного боку, досить фінансових ресурсів, з іншого боку – повинна бути укомплектована кваліфікованими співробітниками, які мають високий рівень знань і навичками для виконання своїх функцій і реалізації затвердженого плану роботи.

Солодка К. С.,
магістрант,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

На усіх етапах соціально-економічного розвитку будь-якої країни світу, питання раціонального використання наявних земельних ресурсів не втрачає своєї актуальності. Однак, питання щодо формулювання та реалізації в Україні дієвого стратегічного інструментарію у цій сфері не може бути вирішеним без детального вивчення їхнього досвіду і, відповідно, воно набуває особливого значення, у тому числі і для країн із перехідною ринковою економікою, оскільки раціональне використання земельних ресурсів є одним із елементів економічного розвитку держави.

Поряд із цим, визнано, що країни з перехідною економікою – це угруповання держав, які перебувають у процесі реформування політичної та соціально-економічної структури, трансформації існуючих тут раніше адміністративно-командних економічних систем у ринкову економіку [5]. Йдеться про країни так званого другого світу, тобто сукупність постсоціалістичних держав Центральної та Східної Європи і колишні радянські республіки. Підтвердимо і той факт, що, якщо говорити про Східну Європу (держави Балтії, Центральної та Східної Європи, балканські держави), то у більшості країн відносини з приводу володіння, користування та розпорядження земельними ресурсами розвивалися схожими шляхами та мало відрізняються від тих, які при-
таманні Західній Європі.

На сьогодні у більшості країн Східної Європи, у тій чи іншій мірі, має місце децентралізація управління земельними відносинами. Коли комунізм зазнав краху, історичний досвід незалежної державності і капіталістичної ринкової економіки, європейська політична і культурна ідентичність підштовхнули східноєвропейські країни до інтеграції в Європу. Внаслідок цього, з початку 1990-х років увага приділялася гармонізації до вимог ЄС у сфері права власності, земельних ринків, управління землеустроєм і землекористуванням. На сьогодні всі країни Східної Європи спільним шляхом йдуть до ринкової економіки і демократії з орієнтацією на Захід, ЄС і НАТО [2]. Україна, ратифікувавши 16 вересня 2014 р. Угоду про асоціацію між Україною та ЄС стала на шлях розбудови розвинутої й сталої демократії та ринкової економіки та наближення в перспективі до вступу в ЄС.

Так, у сфері державного регулювання земельних відносин Литва, Словаччина і Естонія значно просунулися вперед. У першу чергу, їх відрізняє наявність прогресивних правил, процесів і структур, за допомогою яких приймаються рішення про доступ до земельних ресурсів, так само як прогресивних способів, що застосовуються для реалізації та забезпечення виконання таких рішень. У Литві створено один із найбільш сучасних у світі багатоцільовий інтернет-кадастр, доступний як державному, так і приватному сектору.

Так, три найважливіших реєстри, а саме реєстр нерухомості, реєстр адрес і реєстр юридичних осіб ведуться однією установою – державним підприємством «Центр реєстрів». Цифровий реєстр земель, створений в Естонії, вивів країну в фіналісти європейського конкурсу електронних урядів 2009 року. У цих країнах велика увага приділяється управлінню державними землями. Існує чітка концепція землеустрою на державних землях, завданням якої є забезпечення належного управління землями, які належать державі. Країни Балтії, першими з країн з перехідною економікою, ввели принцип оподаткування нерухомого майна з урахуванням його оціночної вартості. Відповідно, були зроблені вагомі кроки щодо забезпечення уніфікації та неупередженості, що існують в кожній окремій країні, в області визначення вартості земельних ділянок та в системах оподаткування. Зокрема, в Естонії оподатковується тільки земля (виходячи з ринкової вартості) [3], а в Литві – земля (за нормативною вартістю) і будови (за ринковою вартістю). У Литві створена система масової оцінки земельних ділянок, в Естонії ж використовуються зональні карти з відображенням вартості земельних ресурсів. Якщо у Литві земля і будівлі переоцінюються щорічно, в Естонії остання переоцінка була проведена у 2001 році [6].

У Словаччині – введена система визначення вартості земельних ділянок з урахуванням коефіцієнтів, що відображають розташування і досяжність ділянки. Однак не для всіх зон складено плани землекористування. Наразі уряди цих країн переглядають питання, що пов'язані з просторовим розвитком і просторовим плануванням території. У країнах, що стали членами Європейського Союзу пізніше, як правило, вводяться обмеження на володіння сільськогосподарськими землями для іноземців.

Так, зокрема, у Чехії, Литві та Словаччині діяли обмеження про заборону іноземним особам купувати землі сільськогосподарського призначення. Це обмеження діяло протягом 7 років після вступу до ЄС, тобто до 2011 року. Таке юридичне обмеження було спрямоване на запобігання спекуляції сільськогосподарськими землями у державах – нових членах ЄС [1]. У той же час, в Естонії для іноземців не існує жодних обмежень на придбання землі [7, с. 578]. А у Литві обговорюються зміни до законодавства щодо відмови від певних вимог до поку-

пців сільськогосподарських земель, таких як наявність сільськогосподарської освіти, зобов'язання використовувати землю для сільськогосподарської діяльності не менше п'яти років тощо [4].

Відмінності у державній політиці регулювання земельних відносин в Болгарії, Угорщини, Латвії, Македонії, Польщі, Румунії, Словенії, Хорватії та Чеській Республіці значно більш помітні, ніж у попередніх країнах. З іншого боку, добре помітні і загальні тенденції. Доступ до земельних ресурсів в межах цих країн регулюється краще, ніж землекористування, причому, в обох аспектах ці країни поступаються. Земельна реформа завершена ще не у всіх країнах. У більшості країн нормативно-правове регулювання права землекористування знаходяться на більш ніж задовільному рівні. Проте, в інших країнах необхідні певні поліпшення. Кожній країні довелося розробити власні процедури, що враховують особливості її історії, структуру власності, що існувала раніше, форми і частоту експропріації приватних власників (перерозподіл, націоналізація, колективізація і т. п.), а також наявність або відсутність кадастрових даних минулих років.

Найважливішим із цих напрямків розвитку у країнах Східної та Південної Європи стала задача трансформації сільського господарства в ринкову систему на основі внутрішньої приватизації сільськогосподарських угідь виробничих фондів і реприватизації конфіскованих у повоєнний період земель. В цих країнах не була здійснена націоналізація всієї землі і був збережений приватноправовий режим земельної власності. Виділено три групи земель, що знаходяться у приватній власності: а) земля, на якій її власники (селяни) ще подекуди ведуть приватне господарство; б) земля, яка перебуває в безстроковому користуванні сільськогосподарських кооперативів та інших організацій; в) будівельні ділянки, сади і городи громадян.

Список використаних джерел

1. Артюшин В. І. Проблеми становлення та функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні [Текст] / В. І. Артюшин, М. І. Кобець, М. І. Пугачов ; за ред. Марчіна Свенчіцкі. – К. : Аналіт. – дорад. центр Блакитної стрічки ПРООН, 2007. – 60 с.

2. Верманн Б. Управление режимом владения землей в странах Восточной Европы и содружества независимых государств (СНГ) / Б. Верманн, 2010. – Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/013/al378r/al378r00.pdf>

3. Державна земельна політика в Україні: стан і стратегія розвитку (аналітичні матеріали) / Національна безпека і оборона. – 2016. – №3. – С 2-17.

4. Дубас А. Особливості земельної реформи в зарубіжних країнах / А. Дубас // Інституціональний вектор економічного розвитку. – 2013. – № 3(2). – С. 120-127.

5. Козик В. В. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини / В. В. Козик. – Режим доступу: <http://readbookz.com/pbooks-/book-37/ua/>.

6. Мартин А. Г. Напрями удосконалення управління земельними ресурсами в сучасних умовах / А. Г. Мартин. – Режим доступу: <http://zsu.org.ua/andrij-martin/73-2011-01-18-12-30-31>.

7. Мірошніченко А. М. Земельне право України: Підручник / А. М. Мірошніченко. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 712 с.

УДК 336

Куц П. І.,
студентка 635-д групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Україна потребує реформ і перш за все вони мають бути здійснені в системі адміністративно-територіального устрою задля підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. Ці процеси вимагають не лише оновлення або поліпшення елементів системи управління, що неналежно функціонують, а й радикального перетворення механізмів держави, зокрема правового й організаційно-функціонального, забезпечення процесів регулювання децентралізації, що є важливим чинником досягнення ефективності державного управління. Актуальність теми дослідження визначається важливістю реалізації в Україні демократичних реформ, об'єктивними процесами розвитку й реформування суспільства в цілому, необхідністю проведення адміністративно-територіальної реформи в державі. Будь-які форми державного управління приречені на невдачу, якщо не буде встановлене раціональне співвідношення між центральними та регіональними органами влади й органами місцевого самоврядування.

З 2014 року в Україні розпочато процес реформування системи територіального управління та місцевого самоврядування – децентралізація влади. Місцеве самоврядування є невід'ємною складовою частиною системи публічної влади. У той же час як окремі елементи, так і система місцевого самоврядування в цілому ще не досягли відповідного рівня впливу на економічний і гуманітарний розвиток громад і суспільства, який вони мають у більшості демократичних країн Європи і світу. Причиною цього є як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори [9]. Мета реформи децентралізації – формування ефективного місцевого

самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад, – зазначає урядовий портал [1].

Реформа передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед виборцями – за ефективність своєї роботи, а перед державою – за її законність. Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ). За 4 роки реформи було створено 882 ОТГ, що об'єднали 4043 громади (36,7 % від загальної кількості місцевих рад станом на 01.01.2015 року), це 38 % території України і близько 69 % населення [2]. У сучасних реаліях процес децентралізації функцій між центральними і місцевими державними органами є надзвичайно складним. Він стосується аспектів фінансів, адміністрації, контролю, регулювання, звітності та підзвітності, які фактично є елементами взаємин між різними рівнями державної влади. Окрім того, здійснення децентралізації, на жаль, проходить не дуже рівномірно. Не зважаючи на спільні зусилля політичних й економічних чинників, які породжують потребу в децентралізації, нерідко між реальним станом і цілями існує дисбаланс, причиною якого може бути як політичне управління, так і законодавче регулювання [3].

Однією з умов успішної інтеграції України до європейського співтовариства є забезпечення для територіальних громад право на місцеве самоврядування, яке має супроводжуватись наданням відповідних державних важелів реалізації ними власних повноважень. До таких важелів належать, передусім, фінансове забезпечення, яке сприятиме досягненню самостійності та самодостатності територіальних громад. Не випадково відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні визначені як ключові цілі державної політики у сфері децентралізації згідно зі Стратегією сталого розвитку «Україна–2020» [4].

Правовий статус органів місцевого самоврядування визначається Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими законами України, які не суперечать положенням Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». У 2015 році до системи органів місцевого самоврядування було введено новий орган – старосту. Його діяльність регламентується статтею 14.1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Староста є виборною посадовою особою, яка виконує представницькі функції. Основним його завданням є захист інтересів громади села/селища чи

кількох сіл/селищ від яких його обрано. Але повноваження старости, регламентовані зокрема статтею 54.1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», дають підставити говорити, що він виконує більшою мірою дорадчі функції і не має реальних механізмів впливу на керівництво об'єднаної територіальної громади [5, с. 33; 6]. Протягом 2014–2015 рр. державними органами було напрацьовано та прийнято цілу низку законодавчих та розпорядчих документів, а саме: Закони України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про місцеві вибори», «Про засади державної регіональної політики», «Про ратифікацію Додаткового Протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг», Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року», Розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» та ін [7, с. 67-68; 8].

Система місцевого самоврядування в Україні є досить розгалуженою і представлена багатьма органами. У правовому регулюванні діяльності цієї системи наявні багато проблем: нещодавно введений орган у місцевому самоврядуванні – староста, на нашу думку, не здатен повною мірою захищати інтереси своїх виборців; ні всі закони, які регулюють діяльність органів місцевого самоврядування втілюються практично, вони є тільки на папері; система принципів місцевого самоврядування, що міститься у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» потребує розширення; компетенція системи управління між місцевими органами державного управління і місцевого самоврядування чітко не визначено – є дублювання – особливо це стосується повноважень місцевих державних адміністрацій. На сьогодні варто приділити особливу увагу реформі децентралізації в Україні. Правове регулювання діяльності органів публічної влади на місцях має стати пріоритетним напрямом діяльності держави у сфері державного будівництва.

Список використаних джерел

1. Денисов К. В. Децентралізація влади в Україні: адміністративні та бюджетні аспекти, національна безпека / К. В. Денисов // Бізнес Інформ. – 2015. – № 12. – С. 60 – 64.
2. Закон України «Про ратифікацію Додаткового протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу міс-

цевого самоврядування» № 1664-VII від 02.09.2014 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/tshow/1664-18>.

3. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 157-VIII від 05.02.2015 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

4. Крегул Ю. Реформування місцевого самоврядування в Україні / Ю. Крегул, В. Батрименко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2016. – № 1. – С. 17 – 27.

5. Нікончук А. М. Теоретичні засади децентралізації влади в процесі розвитку місцевого самоврядування в Україні / А. М. Нікончук // Право і безпека. – 2014. – № 5. – С. 30 – 34.

6. Івлєєва Л. І. Деконцентрація і децентралізація публічної влади: розуміння категорії [Електронний ресурс] / Л. І. Івлєєва. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/8435/2/Levleva.pdf>.

7. Білик Р. Р. Механізми та інструменти забезпечення економічної безпеки регіонів України в процесі децентралізації / Р. Р. Білик // Бізнес Інформ. – 2015. – № 9. – С. 67 – 72.

8. Єрмолаєв А. Децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування в Україні / А. Єрмолаєв, В. Лупацій, В. Потапенко // «Нова Україна» / інститут стратегічних досліджень. – 2015. – С. 3–41.

9. Боголіб Т. М. Розумне зростання в Україні: проблеми та перспективи розвитку // Т. М. Боголіб [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://elibrary.ru/item.asp?id=25357492>.

УДК 3.35.354

Шиндер В. М.,
слухачка групи 649-мз,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ (ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН)

Процес децентралізації органів влади є закономірним процесом як результат демократизації суспільства, трансформації державної влади, поділу влади, набуття громадянами політичних прав і свобод, введення приватної власності. На сучасному етапі існують певні передумови в політичній, економічній, соціальній і культурній сферах життя українського суспільства, які можуть послужити основою для децентралізації органів влади.

У більшості демократичних держав саме місцеві органи управління безпосередньо вирішують повсякденні, найбільш важливі суспільні

питання. Це обумовлює порівняно високу управлінську зацікавленість та активну участь громадян в діяльності місцевих органів влади. Велику роль в децентралізації влади відіграє і бюджетна децентралізація, так як саме від самостійності в фінансових питаннях залежить ефективність вирішення проблем.

На сучасному етапі розвитку суспільства з метою підвищення ефективності публічного управління представляється необхідним подальша децентралізація влади. Пріоритетними стають питання більш чіткого розмежування функцій між усіма рівнями влади і створення системи реального місцевого управління.

Слід зазначити, що децентралізація управління дозволяє:

- по-перше, скоротити витрати на утримання численного центрального апарату управління, а також підвищити ефективність самого управління;
- по-друге, підвищити соціальну активність і включення широких верств населення в управлінський процес [3].

На сьогодні ученими розроблено ряд теорій, що пояснюють причини і наслідки переходу влади і ресурсів до децентралізації. Децентралізація сприяє поглибленню демократії і розвитку ринкової економіки, допомагає «вилікувати» неефективне управління і ліквідувати макроекономічну нестабільність, підтримує національну єдність, а також може «припинити тяганину» і підвищити обізнаність чиновників щодо місцевих проблем. Більшість вчених вважають децентралізацію ефективним інструментом розширення прав і можливостей громадян, «платформою для розвитку демократії, як структура економічного розвитку і як промоутер ефективного управління» [2].

Ідеологи нинішньої реформи врахували помилки попередників і передбачили заходи, які дадуть можливість зменшити невдоволення населення і провести територіальну реформу більш ефективно, зокрема:

- удосконалення територіальної організації влади супроводжується загальнодержавною комунікаційною кампанією;
- визначене міністерство відповідальне за реалізацію реформи – Міністерство регіонального розвитку та житлово-комунального господарства України;
- створена законодавча база для проведення реформи, що в цілому відповідає європейським стандартам;
- використана мотиваційна складова – потенційний перехід на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом [3].

Якщо взяти до уваги європейський досвід децентралізації, то такі країни, як Бельгія, Іспанія, Великобританія і Італія, почали процес децентралізації для того, щоб послабити територіальну або етнічну напруженість і зберегти єдність країни. В інших випадках причини децентралізації носили більш «технічний», ніж політичний характер.

Так, в Нідерландах і Данії децентралізація була викликана необхідністю підвищити ефективність місцевих органів влади. У Швеції державне управління децентралізовано на всіх рівнях, так як це дозволяє шведським громадянам отримувати повний набір соціальних послуг однакової якості. Децентралізація може бути застосована до всіх типів державного суверенітету, але в різних формах і в різному ступені [1].

Отже, загальноновизнаним є той факт, що без удосконалення територіальної організації держави побудувати принципово нову систему публічної адміністрації у ній неможливо. Процес децентралізації влади майже у всіх європейських країнах супроводжувався територіальною реформою, яка зводилася до укрупнення територіальних одиниць. В основі скорочення числа адміністративних одиниць, зокрема муніципалітетів, лежить припущення, що надання послуг у більших адміністративних підрозділах є ефективнішим та результативнішим. В результаті децентралізації відбувається поживлення економічної активності на місцевому рівні, у сфері обслуговування створюються робочі місця, які раніше не були характерні для сільської місцевості. Розвиток підприємництва відбувається також і через зменшення адміністративних перешкод. Об'єднана громада отримує дозвіл тільки від одного органу влади, в той час як раніше потрібно було отримувати дозволи в декількох місцях, часто корупційним шляхом.

Таким чином, варто зазначити, що модель децентралізації не може бути універсальною, кожна країна повинна знайти свою, відповідну до її соціальних, економічних, політичних, культурних та географічних умов. Децентралізація сприяє ефективному управлінню, зміцненню демократії і, отже, прогресу.

Список використаних джерел

1. Гройсман В. Процеси централізації та децентралізації в сучасному державному управлінні [Електронний ресурс] / В. Гройсман // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2015. – Вип. 2. – С. 26-37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2015_2_5.pdf.

2. Забейворота Т. В. Професіоналізація публічної служби в умовах децентралізації влади: досвід Канади / Т. В. Забейворота // Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи : зб. матеріалів 6-ї Всеукр. наук.-практ. конф. [23 жовт. 2015 р.] / [за наук. ред. Ю. М. Бардачова, О. М. Кондрашова, М. Х. Корецького, І. П. Лопушинського]. – К.-Херсон : Олді-плюс. 2015. – С. 70–72.

3. Колишко Р. А. Децентралізація публічної влади: історія та сучасні тенденції розвитку / Р. А. Колишко // Вісник КНУ. Серія «Міжн. відн». – 2015. – Вип. 27. – С. 198.

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Сьогодні фундаментом фінансової самостійності органів місцевого самоврядування в Україні є місцеві податки та збори. Наявність власних джерел фінансування сприяє наявності в органів місцевого самоврядування реальної можливості управляти різними сферами на підлеглий території (як економічною, так і соціальною). У той же час характерною рисою місцевих бюджетів в Україні є незабезпеченість належним обсягом коштів, який би слугував основою для результативної діяльності самоврядних органів влади. Дана проблема потребує якнайшвидшого вирішення, одним із ефективних способів чого, на наш погляд, є дослідження й подальша адаптація досвіду різних іноземних країн.

В економічно розвинених європейських країнах, на відміну від постсоціалістичних країн, місцеві податки і збори займають більшу частину грошових надходжень органів місцевого самоврядування. Так, наприклад, місцеві податки складають у загальних сумах дохідної частини місцевих бюджетів Австрії – 72 %, Швеції – 61 %, Данії – 51 %, Франції – 48 %, Швейцарії – 46 %, Норвегії – 43 %, Великої Британії – 37 %, Фінляндії – 34 %, Іспанії – 31 %. До речі, кількість місцевих податків та зборів у різних країнах також різні. Зокрема, у Франції місцевих податків і зборів більше 40, в Німеччині – 55, в Італії – приблизно 70, в Бельгії – приблизно 100 [1, с. 57]. Цікаво, що значною складовою дохідної частини місцевих бюджетів більшості європейських країн є саме майнові податки. Основою розрахунку ставки податку на майно є кадастрова вартість, податкова вартість та ринкова вартість нерухомого майна. У Великій Британії та Франції взагалі основою для обчислення бази оподаткування визначається орендна вартість самого об'єкта оподаткування [7, с. 162]. Вважаємо, що в Україні, враховуючи іноземний досвід, доречним було б визначення бази оподаткування податку на майно на підставі ринкової вартості об'єкта оподаткування. При цьому невід'ємною ланкою таких змін повинно бути упорядкування інформаційної бази про наявність та вартість об'єктів нерухомості, висвітлення та оновлення такої інформації у відкритому доступі [2].

Процеси формування доходів місцевих бюджетів різних європейських країн характеризуються своїми особливостями. Аналізуючи роль

місцевих бюджетів в економіці європейських країн можна дійти висновку, що частка доходів у ВВП країн становить у середньому 13,6 % [3, с. 86]. У той же час, як свідчать різні статистичні дослідження, чим більшою є частка доходів місцевих бюджетів у ВВП, тим вищий рівень децентралізації в країні, що забезпечує більш ефективне надання локальних послуг, адже на рівні місцевої влади витрати будуть меншими за рахунок скорочення адміністративних витрат.

В іноземних країнах особливостями фінансування органів місцевого самоврядування є використання фінансового вирівнювання – системи інструментів та заходів щодо усунення фіскальних диспропорцій шляхом перерозподілу фінансових ресурсів по вертикалі системи бюджетів і по горизонталі між територіальними одиницями. Формула фінансового вирівнювання дає змогу об'єктивно оцінити потребу в централізованій підтримці [4, с. 57].

Спираючись на іноземний досвід умов й порядку наповнення місцевих бюджетів, вважаємо за доречне, запровадження в Україні акцизного податку на шкідливі для здоров'я людини продукти харчування, безалкогольні ароматизовані та підсолоджені напої. Такий податок відзначався б позитивним фіскальним потенціалом при наповненні дохідної частини місцевих бюджетів. Більше того, існуючий перелік місцевих податків та зборів можна розширити, включивши до нього різні зборів цільового спрямування (наприклад, збір на утилізацію сміття та побутових відходів, збір за прибирання та освітлення вулиць, упорядкування парків та цвинтарів) [5, с. 659].

Однак, у першу чергу необхідно акцентувати увагу на вирішення проблем у сфері податкового адміністрування. Відповідно до ст. 58 Податкового кодексу України, контролюючий орган надсилає (вручає) платнику податків податкове повідомлення-рішення, якщо сума грошового зобов'язання платника податків, передбаченого податковим або іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, розраховується контролюючим органом відповідно до ст. 54 ПКУ [6]. Проте, нерідко трапляються випадки, коли контролюючі органи (територіальні органи Державної фіскальної служби) не відправляють повідомлення-рішення, якщо сума грошового зобов'язання незначна. За наявності таких ситуацій спостерігається ненадходження коштів до місцевих бюджетів. Враховуючи те, що місцеві органи влади є найбільш заінтересованими у надходженні коштів до бюджету, то доречним є покладення функції направлення таких повідомлень саме на місцеві органи влади.

Окрім зазначеного, потребує й удосконалення процедура встановленого збору за місця для паркування транспортних засобів, яка на сьогоднішній день є недієвою зважаючи на відсутність у місцевих рад потрібних засобів контролю.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що податкова система іноземних країн має суттєві переваги над українською системою оподаткування. Світовий досвід переконливо доводить що існують ефективні, раціональні інструменти механізмів здійснення бюджетної політики, при яких не лише підвищується рівень добробуту громадян, а й забезпечується участь кожного з членів громади у формуванні бюджетної політики. Тому є доречним перейняти практичний іноземний досвід організації і сплати місцевих податків і зборів, що надасть змогу оптимізувати бюджетні відносини, як на місцевих рівнях, так і на загальнодержавному рівні, з урахуванням специфічних потреб фінансування соціально-економічного розвитку територій, придасть вітчизняній економіці нового інноваційного імпульсу, стабілізує соціально-економічне становище та подальший розвиток регіонів України.

Список використаних джерел

1. Бондарчук Т. Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливість його застосування в Україні / Т. Г. Бондарчук // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 56-66.
2. Вікторчук М. В. Адміністративно-правове регулювання місцевих податків і зборів в Україні в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/11856/7/diss-Viktorchjuk.pdf>.
3. Воронжак П. В. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування: практика застосування в Україні // Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 26 жов. 2018 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2018. – С. 86-87.
4. Кендюхов О. В. Радикальне спрощення податкової системи як стратегічний інструмент прискорення економічних процесів // Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів : збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 22 грудня 2015 р.). Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2015. – С. 56-58.
5. Кміть В. М., Вовчанський Ю. В. Оцінка механізму адміністрування та регулювання місцевих податків та зборів в Україні / В. М. Кміть, Ю. В. Вовчанський // Мукачівський державний університет. Електронне наукове фахове видання «Економіка і суспільство». – 2018. – № 15. – С. 656-662.
6. Податковий кодекс України №2755-17 із змінами та доповненнями від 2 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
7. Полишин Г. Місцеві податки і збори в Україні та за кордоном / Г. Полишин // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – № 4. – С. 162-165.

Яценко Л. В.,

головний спеціаліст відділу документального забезпечення
Генеральної прокуратури України в Миколаївській області

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТООБІГУ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ: ДОСВІД КРАЇН ЄС

У співпраці України з країнами ЄС останнім часом все більше уваги приділяється розвитку цифрового суспільства. Це говорить про те, що держава не лише словом, а й ділом доводить власну зацікавленість у тому, щоб перевести свої внутрішні робочі процеси на електронні ресурси. В Україні у всіх сферах правотворчої, правозахисної та правоохоронної діяльності широко впроваджується інформаційно-комунікаційні технології. Також, розроблені потужні інформаційно-пошукові, операційні системи, які забезпечують швидкий доступ до інформації.

Ефективний розвиток системи державного управління та впровадження адміністративної реформи в Україні потребують сучасних підходів до організації діяльності органів державної влади, покликаних реалізовувати державну політику в різних галузях господарського комплексу. Для якісної реалізації державної політики основним джерелом ухвалення управлінських рішень є достовірна та повна інформація про реальний стан справ на місцях. Тому для володіння актуальною інформацією постає питання про оперативне її отримання за допомогою сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій [2, 6].

Електронний документообіг є головною складовою електронного урядування, оскільки він має значні переваги порівняно із паперовим документообігом. А саме, забезпечується економія коштів на тиражування та пересилання значної кількості документів, це є актуальним на сьогодні за умов обмеженого фінансування місцевих органів влади.

Для успішного впровадження електронного документообігу має важливе значення зарубіжний досвід, який накопичено в багатьох розвинутих країнах світу. Ідея електронного судочинства зародилася в США наприкінці 80-х рр. ХХ ст. і за допомогою деяких проектів та експериментальних програм почала діяти на постійній основі. Основними цілями використання техніки в судочинстві стали систематизація судових документів (позовів, заяв, рішень, ухвал, клопотань); необмежений доступ до них усіх охочих, і передусім, адвокатів, яким потрібен безперешкодний та швидкий доступ до необхідних документів для швидкого вирішення справи; використання системи всіма видами юрисдикції [5].

В Бельгії з 2008 року діє проект «Фенікс», який передбачає єдину, синхронну та структурну комп'ютеризацію судової системи. У зв'язку з цим Палата представників Бельгії ухвалила закон про проведення електронних судових розглядів, який передбачає відповідні зміни в Судовому й Кримінальному процесуальному кодексах Бельгії та прийняття інших підзаконних актів. Такі ж тенденції відбуваються і в інших країнах [11]. Також, ще одним прикладом використання електронного діловодства у судових органах є Судова інформаційна система Литви. Її розробку та впровадження здійснює литовське підприємство Lursoft, що спеціалізується на ІТ-технологіях [1].

Документаційне забезпечення є одним з інструментів управлінської діяльності, тому і викликає інтерес в рамках структурного реформування органів прокуратури України. Ефективна система документаційного забезпечення прокурорсько-слідчої діяльності є невідомою складовою професійного функціонування органів прокуратури. Відповідно до наказу Генерального прокурора України від 26.12.2011 «Про організацію роботи і управління в органах прокуратури України» органи прокуратури всіх рівнях зобов'язані вживати належних заходів щодо повсякденного збирання, накопичення, систематизації та опрацювання оптимального обсягу інформації щодо стану законності, злочинності, особливостей соціально-економічного розвитку регіону та специфіки під наглядових об'єктів [8].

Для вирішення головних задач Генеральної прокуратури, як то міжвідомчі зв'язки, статистика, документообіг, впровадження безпаперової технології групової роботи, роботи з кадрами тощо, важливими є процеси документування та документаційного забезпечення діяльності.

Предметом нашого розгляду є документообіг – формування, збереження, пошук, аналіз і видача законодавчих і нормативних актів при здійсненні прокурорами нагляду за виконанням законів і проведенні профілактичних заходів щодо попередження порушень закону. Організація документообігу: приймання, доставляння, передавання та відправлення документів здійснюється працівниками служби діловодства. Документи у паперовій формі передаються на розгляд та виконання не пізніше наступного робочого дня після їх реєстрації. У Генеральній прокуратурі України та регіональних прокуратурах передавання документів у паперовій формі здійснюється не менш ніж двічі на день, у місцевих прокуратурах – безпосередньо за їх надходженням, але не пізніше наступного робочого дня. Документи в електронній формі передаються на розгляд та виконання невідкладно після їх реєстрації [10].

Організація електронного документообігу в прокуратурі здійснюється за допомогою ІС «СЕД», що інтегрується із Системою взаємодії. ІС «СЕД» забезпечує проходження електронних документів та електронних копій документів у взаємозв'язку із системами електронного документообігу інших установ [10].

Приймання та передавання вхідних, вихідних і внутрішніх документів на всіх етапах проходження здійснюється через службу діловодства (працівників, які забезпечують ведення діловодства у структурних підрозділах) з відображенням руху документів у реєстраційно-моніторинговій картці, а стосовно документів у паперовій формі – у відповідних реєстрах. Передавання внутрішніх документів з додатками у паперовій формі між підрозділами, які розташовані у різних адміністративних будівлях, здійснюється через службу діловодства.

Отже, впровадження новітніх технологій, перехід до електронного документообігу та інші новації мають здійснюватись до положень державної системи діловодства України, без порушень, в рамках чинного законодавства: законів України «Про прокуратуру», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації» та інших; інструкцій та державних стандартів [9; 3; 4; 10].

Міжнародний досвід впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у судову діяльність, слід відзначити тенденції до застосування комплексного підходу модернізації судової системи, забезпечення взаємодії всіх елементів судових, правоохоронних та правозахисних органів. Таким чином, формується єдине інформаційне середовище для злагодженої системи як судових органів, так і досудових органів слідства. Подібні системи впровадження в Австрії, Бельгії, Великій Британії, Греції, Данії, Естонії, Ірландії, Польщі, Франції та інш. Досвід африканських країн показує, що вони з самого початку впроваджують комплексні технічні рішення, що включають системи електронного документообігу, системи аудіо- та відеофіксації, відео-конференцсистеми (Уганда, Гана, Замбія) [11].

Список використаних джерел

1. Брувеліс А. А. LURSOFT в розробці ІТ-рішень [Електронний ресурс] / А. А. Брувеліс. – Режим доступу : <http://www.pravo.by/conf2010/reports/Bruvelis.doc> – Заголовок з екрана.
2. Вдовіна О. О. Порівняльний аналіз систем електронного діловодства судової влади в Україні та зарубіжних країн / О. О. Вдовіна // Інформаційна освіта та проф. -комунікативні технології XXI століття : зб. матеріалів VII Міжнар. наук. -практ. конфер. / Одес. нац. політех. ун-т (11-13 верес. 2014). – Одеса : Грін Д. С., 2014. – С. 92-97.
3. Державна уніфікована система документації. Формуляр-зразок. Вимоги до побудови [Текст]: ДСТУ 3844-99. – Вид. офіц. – К. : Держстандарт України, 2000. – 8 с.
4. Державний класифікатор управлінської документації [Текст]: ДК 010-98. – Вид. офіц. – К. : Держстандарт України, 1999. – 50 с.
5. Електронне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку // Юридичний вісник України [Електр. газета]. – Режим доступу: http://yuricom.com/ua/yuridichnyi_visnyk_ukrainy/overview/?id=5533. – Заголовок з екрана.

6. Зозуля Д. Д. Проблеми впровадження електронного документообігу в судовій системі України / Д. Д. Зозуля // Культура та інформаційне суспільство: матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 24–25 квітня 2014 р. – Х. : ХДАК, 2014. – С. 239–240.

7. Про затвердження Переліку документів, що створюються під час діяльності органів прокуратури України, із зазначенням строків зберігання документів: наказ Генеральної прокуратури України від 08.01.2019 № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gr.gov.ua/ua>. – Загол. з екрану.

8. Про організацію роботи і управління в органах прокуратури України: наказ Генеральної прокуратури України від 26.12.2011 № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gr.gov.ua/ua>. – Загол. з екрану.

9. Про прокуратуру: закон України від 5 листопада 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793 (зі змінами). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>. – Загол. з екрану.

10. Тимчасова інструкція з діловодства в органах прокуратури України: наказ Генеральної прокуратури України від 12.02.2019 № 27. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gr.gov.ua/ua/ngpu2019>. – Загол. з екрану.

11. European e-Justice Strategy: 04.11.2008 // Summaries of EU legislation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/judicial_cooperation_in_civil_matters/10007_en.htm. – Заголовок с екрана.

УДК 336.145.2

Андріяш В. І.,

д-р наук з держ. упр., доцент,
кафедра публічного управління та адміністрування
Інститут державного управління

Довгопол А. В.,

магістрант державного управління
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

На сьогодні посттоталітарні та постсоціалістичні країни, для яких характерною рисою є наявність централізованої моделі організації місцевої влади й фактичної відсутності самоврядування, зазвичай здійснюють організацію системи місцевої публічної влади на основі принципу децентралізації. При цьому формується система публічної адміністрації, котра включає, з одного боку, самоврядні територіальні громади з органами, що ними утворюються та є відповідальними перед ними, а з іншого – місцеві органи державної влади, що виконують

окремі загальнодержавні функції, які недоцільно передавати органам місцевого самоврядування, та здійснюють контроль за законністю діяльності останніх.

Таким шляхом пішла, зокрема, Польська Республіка, у якій з 1989 року здійснювались адміністративна та адміністративно-територіальна реформи. В Польщі існує 46 воєводств, 809 міст і 2375 сільських комун. У ст. 15 чинної Конституції Республіки Польща зазначається, що «територіальний устрій держави забезпечує децентралізацію публічної влади». А відповідно до ст. 16 Конституції, населення кожної територіальної одиниці Республіки Польща:

- становить самоврядну громаду (територіальний колектив);
- місцеве самоврядування бере участь у здійсненні публічної влади;
- публічні завдання, що належать місцевому самоврядуванню, воно виконує від власного імені і під власну відповідальність.

Таким чином, існуючий досвід таких європейських країн, як Польща надає можливість використовувати у вітчизняній практиці цілу низку необхідних прикладів щодо вивчення та пристосування особливостей процесу децентралізації до української реальної ситуації. Ключовий момент, на якому наголошують більшість дослідників, це умова проведення територіальної реформи та децентралізації виключно у демократичному руслі, ґрунтуючись на положеннях та принципах закріплених Хартією Ради Європи про місцеве самоврядування та створеного проекту Хартії про регіональне самоврядування. Процеси децентралізації в Європі тривають, оскільки час від часу з'являється необхідність внесення певних коректив та доповнень. Наслідки такої роботи можуть будти використанні й для підвищення ефективності проведення децентралізації в нашій країні.

УДК 35.08:316.485.6–027.63

Лященко Ю. В.,

студент групи 640-з,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

КОНФЛІКТИ ІНТЕРЕСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Жодна країна світу не має імунітету проти негативних явищ, пов'язаних із конфліктом інтересів у діяльності державних службовців. Усі країни вдаються до певних дій, для того щоб запобігати та протидіяти ситуаціям конфлікту інтересів, і роблять це з різним ступе-

нем успіху. В усіх державах, де законодавством встановлено особливий публічно-правовий статус державних службовців, створено спеціально підготовлений корпус цих службовців з особливими правами й обов'язками. Система законодавства складається з двох частин: одна частина поширюється на працівників, задіяних на державній службі, а інша регулює відносини в сфері загальних трудових відносин службовців, які також працюють в публічних установах. Головна різниця полягає в тому, що особи, які перебувають на державній службі, на відміну від осіб, які перебувають у звичайних трудових відносинах, мають особливий правовий статус.

У європейській законодавчій практиці досить поширеною є запропонована у Рекомендаціях ОЕСР характеристика конфлікту інтересів як конфлікту між державними обов'язками та приватними інтересами державної посадової особи, в якому пов'язаний з приватними можливостями інтерес державної посадової особи може негативно впливати на виконання нею своїх посадових обов'язків і функцій.

Таке визначення конфлікту інтересів відображене у законах Чехії – про конфлікт інтересів, Латвії – про запобігання конфлікту інтересів у діяльності посадових осіб, Молдови – про конфлікт інтересів, Хорватії – про запобігання конфлікту інтересів під час здійснення публічно-владних повноважень, Російської Федерації – про муніципальну службу в Російській Федерації.

Належить також відзначити, що у Рекомендаціях ОЕСР у межах загального поняття конфлікту інтересів акцентується існування не лише ситуації фактичного конфлікту між інтересами державного посадовця як приватної особи-громадянина та його обов'язком як державної посадової особи, але також ситуацій, за яких існують уявний чи потенційний конфлікти інтересів.

Очевидний конфлікт інтересів стосується ситуації, коли існує особистий інтерес, який може обґрунтовано вважатися таким, що впливає на виконання державною посадовою особою своїх обов'язків, навіть якщо такого негативного впливу фактично немає (або не може бути).

Потенційний конфлікт інтересів може мати місце у тих випадках, коли посадова особа має приватні інтереси, здатні призвести до конфлікту інтересів у певний час у майбутньому.

Розробка ефективної державної політики у сфері управління конфліктами в державній службі дозволить зміцнити суспільну довіру до органів влади, посадових осіб і механізмів прийняття управлінських рішень. Дослідження конфлікту інтересів у державній службі показало, що у вітчизняній законодавчій практиці це соціальне явище виступає якісно новою формою соціального конфлікту, який виникає в процесі соціально-політичної й економічної трансформації суспільства. В українському суспільстві відбулася втрата основних принципів грома-

дяньського служіння державі й суспільству, моральних основ поведінки державних службовців, етичних норм виконання ними посадових обов'язків. Як результат – у державній службі, на сучасному етапі її становлення, все частіше виникають конфлікти інтересів, обумовлені недотриманням основних вимог щодо доброчесної службової поведінки.

Поширення масштабів та загострення конфліктів у системі державної служби є чинниками, що істотно впливають на державно-управлінські процеси і розвиток суспільства в цілому. Результати аналізу літератури свідчать про наявність наукових і прикладних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених, що висвітлюють прикладні та теоретико-методологічні аспекти зменшення конфліктності в соціальних організаціях.

До умов і факторів конструктивного вирішення конфліктів на державній службі належать: припинення конфліктної взаємодії; пошук загальних або близьких за змістом точок дотику з інтересами опонентів; зниження рівня негативного ставлення до протилежної сторони; зменшення негативних емоцій; об'єктивне обговорення проблеми, з'ясування суті конфлікту, уміння виділити справжні його причини; вибір оптимальної стратегії вирішення конфлікту.

Зміст і методи формування конфліктологічної компетентності державного службовця виконує функції оптимізації професійних взаємин, збереження ділових відносин співробітників і забезпечення емоційного комфорту суб'єктів управлінської взаємодії та включає: розуміння природи суперечностей і конфліктів між людьми; формування конструктивного відношення до конфліктів; володіння навиками неконфліктного спілкування у важких ситуаціях; уміння оцінювати і пояснювати виникаючі проблемні ситуації; наявність навиків управління конфліктними явищами; уміння розвивати конструктивний ресурс виникаючого конфлікту; уміння передбачати можливі наслідки конфлікту; уміння конструктивно регулювати суперечності та конфлікти, усувати негативні наслідки конфліктів.

Важливе значення для управління конфліктами у сфері державної служби набуває науково-обґрунтована професійна підготовка державних службовців, культура управлінської діяльності та стиль поведінки яких мають визначальне значення у процесі вирішення соціального конфлікту.

Для більш успішного функціонування державної служби необхідно постійно вдосконалювати й модернізувати сформовані механізми регулювання конфліктів з урахуванням зарубіжного досвіду більш розвинутих країн.

Андріяш В. І.,

д-р наук з держ. упр., доцент,
кафедра публічного управління та адміністрування
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

Сторов С. А.,

головний спеціаліст відділу обліку,
організаційно-контрольної та мобілізаційної роботи
департаменту економічного розвитку та регіональної політики
Миколаївської обласної державної адміністрації

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ УМОВ ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Підписання Меморандуму про співпрацю між Україною та Польщею для підтримки реформи місцевого самоврядування наприкінці 2014 року стало вихідною точкою процесу взаємодії українських реформаторів та їхніх польських колег. Так, експерти громадської організації «Європейський діалог», дослідивши матеріали з українських та польських джерел, аналітичні матеріали польських та українських експертів, підкреслюють, що польська модель децентралізації не відповідає українським реаліям, оскільки основні передумови на початку реформи в Україні та Польщі різні.

У Польщі після 1998 року, згідно із законом від 24 липня 1998 року щодо територіального поділу держави на три рівні та законом від 5 червня 1998 року «Про місцеве самоврядування повітове», запроваджено подвійна система управління в регіоні, це означало що створились органи самоврядування на чолі з маршалом воєводства та урядова адміністрація на чолі з губернатором.

Враховуючи викладене, доцільно проаналізувати основні умови проведення реформи децентралізації за відповідними критеріями:

- адміністративно-територіальний поділ та структура місцевого самоврядування;
- основні параметри економічного розвитку на початку впровадження реформи;
- декларовані принципи реформи.

Експерти Ради Європи визнали, що Польща вважалася зразком ряду адміністративних реформ у Центральній та Східній Європі. Перетворення, здійснене Польщею, призвело до нового типу держави, яка обслуговує громадян. Така держава дає змогу своєму громадянському суспільству формувати та контролювати органи державної влади.

В результаті реформи в Польщі були створені наступні рівні місцевого самоврядування:

– воєводство – найвища адміністративна одиниця в Польщі. З 1999 року вона є базовою одиницею місцевого самоврядування;

– повіти (повіт) є невід’ємними частинами воєводства, поділяються на сільські та міські.

– муніципалітет (гміна) – це велика адміністративна одиниця, загальна кількість яких становить 479. У свою чергу гміни можна поділити на ще менші одиниці: селище або район у містах.

Разом з тим, система адміністративно-територіального поділу України характеризується такими складовими елементами:

– «область» є територіальною основою функціонування органів виконавчої влади та обласної ради, яка є органом місцевого самоврядування та представником інтересів громад, що належать до адміністративного поділу;

– «район» включає певну кількість громад. У свою чергу, район є основою для функціонування обласної ради, місцевого самоврядування цього рівня;

– «об’єднана територіальна громада» включає декілька населених пунктів, це територіальна основа організації місцевого самоврядування мешканцями населених пунктів на території громади.

Таким чином, можна зробити висновок, що адміністративно-територіальний поділ України та Польщі подібний за своєю структурою і складається з трьох рівнів.

Якщо аналізувати параметри економічного розвитку на початку впровадження реформи, можна дійти висновку, що перший етап впровадження реформи децентралізації в Польщі проходив у тих же складних економічних умовах, що і в Україні, і характеризувався різким падінням ВВП та значними темпами інфляції. Різниця між основними економічними умовами проведення реформ полягала лише в тому, що перший етап децентралізації в Польщі відбувся за відсутності боргового тиску на державний бюджет. Але другий етап реформ (1998–1999 роках) у Польщі відбувся вже за наявності значної суми державного боргу.

Визначаючи принципи проведення реформи територіального поділу та реформи місцевого самоврядування України, слід зазначити, що законопроектом про внесення змін до Конституції України про децентралізацію влади передбачено:

– відмова від централізованої моделі управління;

– виконання положень Європейської хартії місцевого самоврядування;

– забезпечення фінансової життєздатності всіх рівнів місцевого самоврядування та створення умов для ефективної системи територіального поділу влади.

Таким чином, були задекларовані такі принципи реформи місцевого самоврядування в Україні:

- принцип спроможності місцевого самоврядування, який передбачає забезпечення достатніми ресурсами для виконання повноважень;
- принцип субсидіарності, який означає, що найвищому рівню влади делеговані лише ті повноваження, які не можуть бути здійснені на найнижчому рівні або які доцільніше здійснювати на найвищому рівні.

При цьому були сформовані основи матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування, зокрема, перелік місцевих податків і зборів, а також частина загальнодержавних податків та інших надходжень до місцевих бюджетів за здійснення власних та делегованих повноважень.

Водночас слід зазначити, що досвід польської децентралізації базується на визначенні таких принципів адміністративно-територіального поділу реформи та територіального самоврядування:

- побудова громадянського суспільства, запровадження нових рівнів управління, які повинні залучати кожного громадянина до процесу управління, і одночасно змушуючи їх відповідати за результати своєї діяльності;
- субсидіарність, тобто передача урядом низки функцій місцевим органам влади;
- ефективність, тобто здатність місцевих та регіональних громад успішно використовувати свій потенціал для власного розвитку;
- прозорість, відкритість та підзвітність, усунення зайвих адміністративних та бюрократичних структур, радикальна реформа системи державних фінансів;
- гнучкість, що означає здатність швидко реагувати на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів та встановлення ефективного зворотного зв'язку з боку публічної влади.

Отже, основні умови впровадження реформи децентралізації, які з метою аналізу були згруповані в три одиниці (адміністративно-територіальний поділ та структура місцевого самоврядування, ключові параметри економічного розвитку на початку впровадження реформи та декларовані принципи реформи) однакові в Україні та Польщі, що, в свою чергу, повністю спростовує думку про недоцільність врахування польського досвіду щодо децентралізації в українських реаліях.

Підводячи підсумки вищезазначеного, необхідно також зазначити наступне. Ефективне впровадження реформи децентралізації в Україні обов'язково відбудеться. Для цього необхідно створити необхідні умови: відхилення від добровільності в процесах об'єднання громад, що є основою адміністративно-територіальної реформи в Україні, яка не дозволяє одночасно вносити необхідні зміни (як це сталося в Польщі), що призводить до уповільнення процесу децентралізації, викликає розчарування населення та посилює позиції його опонентів; підвищен-

ня ефективності законодавчої влади у напрямку прийняття необхідних нормативних актів; достатній рівень забезпечення управління на регіональному рівні тощо.

УДК 336

Фуга О. В.,
студентка 7 курсу 735-з групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РОЗГЛЯДУ ПРОВАДЖЕНЬ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ

Глобалізація та інтеграція України у світову спільноту зумовлюють необхідність взаємопроникнення правових національних культур, вироблення єдиних правових цінностей і демократичних принципів [4, с. 133].

Запозичення зарубіжного досвіду нормативного врегулювання в тій чи іншій сфері та імплементація відповідних норм у національне законодавство України є одним із пріоритетних шляхів подальшого вдосконалення саме адміністративної відповідальності. При цьому варто зазначити, що сліпе запозичення зарубіжного досвіду створює часом законодавчі суперечності, призводить до виникнення прогалин у регулюванні того чи іншого виду правовідносин. Це стосується й інституту адміністративного розгляду проваджень у справах про адміністративні правопорушення, який має за мету припинення адміністративних проступків і забезпечення правопорядку та законності, а також безпосередньо пов'язаний з необхідністю забезпечення права особи на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, тобто забезпеченням права на справедливий суд [1, с. 242].

Крім того, як показує досвід, безкінечне вдосконалення Кодексу України про адміністративні правопорушення, на жаль, не сприяє підвищенню ефективності адміністративно-правового захисту суспільних відносин, не призводить до логічного завершення розпочатого Україною реформаційного процесу законодавства про адміністративну відповідальність [4, с. 133].

Розглядаючи законодавство про адміністративну відповідальність європейських держав, слід зазначити, що їх історична тенденція розвитку обумовлена тим, що на сьогодні в більшості зарубіжних країнах

відсутні кодекси про адміністративні правопорушення. Правовою основою адміністративної діяльності тут поряд з іншими нормативними актами визнаються кримінальні та кримінально-процесуальні кодекси [4, с. 134].

У світлі зазначеного нами вище, вельми цікавим видається розгляд досвіду Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН) в області законодавства про адміністративну відповідальність. Даний інтерес обумовлений, перш за все, тим, що адміністративно-деліктне законодавство в Німеччині важко виокремити, адже країні притаманна наявність значної кількості федеральних законів, які, у свою чергу, містять склади адміністративних правопорушень. Наприклад, у законодавстві Німеччини загальні положення Карного процесуального кодексу поширюються на провадження в справах про порушення порядку, яке сам Закон про порушення порядку йменує «провадженням з накладення штрафу». При цьому Закон ФРН «Про порушення порядку» встановлює значну кількість обмежень для поліції, адміністративних органів і прокуратури порівняно з карною процедурою в застосуванні заходів примусу. Зокрема, чиновники поліцейської служби, які призначені слідчими особами прокуратури, мають право приймати рішення про проведення вилучень, обшуків, обслідувань. Але не допускається поміщення в стаціонар особи, її арешт чи тимчасове затримання, вилучення поштових відправлень і телеграм тощо. Тільки за рішенням суду дозволяється здійснювати доставляння обвинувачених у вчиненні порушень порядку («зачеплених осіб») та свідків, які не з'являються на виклик за повісткою [4, с. 134].

Дозволяється навіть прийняття судом рішення про утримання під вартою свідка, який відмовляється надавати свідчення суду, з метою примушення його до свідчень. Строк цього утримання не може перевищувати шести тижнів. Такий самий строк арешту передбачається для осіб, які не сплачують штрафу відповідно до рішення, що набрало законної сили. В окремих випадках при сукупності вчинених порушень порядку строк арешту для примушення до сплати штрафу може становити 3 місяці (якщо особа свідомо відмовляється від сплати штрафу за наявності в неї майна чи грошових коштів) [1, с. 243].

На особливу увагу заслуговує підхід ФРН стосовно відведення особливої ролі штрафу як різновиду адміністративного стягнення, що накладається за вчинення адміністративного правопорушення. Адміністративний штраф і адміністративне правопорушення у Німеччині розуміються як дві складові частини одного цілого, в якому перший є покаранням за друге, але друге не може бути самим собою, якщо не карається першим. Це знаходить відображення і в тексті Закону про порушення порядку, і в іншому німецькому законодавстві про адміністративну відповідальність, і в правовій літературі: терміни «діяння, яке

загрожує адміністративним штрафом», «діяння, за яке покаранням слідує адміністративний штраф», «діяння, каране адміністративним штрафом» виступають як синонім поняття «адміністративне правопорушення». Зауважимо, що, окрім штрафу, законодавство ФРН передбачає й інші стягнення. Додатковими стягненнями є позбавлення права на зайняття підприємницькою діяльністю, керування транспортним засобом, вилучення предметів, отримання фінансової допомоги від держави та ін. Існує інститут додаткових заходів, які можуть застосовуватись незалежно від застосування санкцій за порушення. Серед таких заходів можливо виділити конфіскацію та арешт майна, яке було використане для вчинення порушення чи отримано внаслідок його вчинення [4, с. 134].

Відмінність вітчизняного законодавства про адміністративні правопорушення від законодавства ФРН виявляється і в процедурі перегляду справ про адміністративні проступки. Так, Закон «Про порушення порядку» ФРН передбачає можливість оскарження постанови адміністративного органу чи прокуратури про застосування штрафу протягом двох тижнів з моменту прийняття відповідної постанови до окружного суду, в якому є окремі сенати для справ про порушення порядку. У Німеччині рішення окружних судів підлягають перегляду в ревізійному (касаційному) порядку до Вищого суду федеральної землі з окремих видів справ, наприклад про накладення штрафу або конфіскації майна в розмірі більше 250 євро або заборону керування транспортним засобом і накладення штрафу більше 600 євро [4, с. 134-135].

З огляду на те, що адміністративно-деліктні відносини є надзвичайно важливим фактором зменшення адміністративної делікатності та зміцнення законності та правопорядку, нині дослідження європейського досвіду правового регулювання адміністративно-деліктних відносин є критично важливим. Безумовно, мова не може йти про його бездумне копіювання, адже право не є абсолютною або абстрактною системою, воно залежить від громадського і політичного розвитку соціуму, існування якого поза об'єктивною реальністю позбавляється будь-якого сенсу. Але порівняльно-правове вивчення, раціональне використання зарубіжного досвіду або, навпаки, осмислене заперечення його застосовності для вітчизняних умов здатні значно розширити «інтелектуальне поле» як української правової науки загалом, так і конкретно адміністративно-деліктних відносин [3, с. 114].

Враховуючи вищевикладене, з метою вдосконалення адміністративно-деліктного законодавства доцільно приділяти більшу увагу міжнародному досвіду регламентації адміністративного провадження. Незважаючи на різне ставлення до адміністративно-деліктного законодавства, кожна з країн має свій важливий досвід провадження у справах. Імплементация зарубіжних положень не тільки сприятиме удоско-

наленню вітчизняного законодавства, а й забезпечити тісне співробітництво з Європейським співтовариством [2, с. 182].

Список використаних джерел

1. Міловідова С. В. Зарубіжний досвід запобігання адміністративним правопорушенням та шляхи його запозичення для України // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3-1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://pap.in.ua/3-1_2013/7/Milovidova %20S.V.pdf](http://pap.in.ua/3-1_2013/7/Milovidova%20S.V.pdf)

2. Фазикош О. В. Зарубіжний досвід провадження у справах про адміністративні правопорушення / О. В. Фазикош // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – Вип. 3–2. – Том 2. – 2015. – С. 178–182 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo03-2/part_2/42.pdf

3. Шульга Є. В. Особливості правового регулювання адміністративно-деліктних відносин у державах Європи / Є. В. Шульга // Приватне та публічне право. – 2017. – № 4. – С. 114-118. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpulaw_2017_4_26.

4. Шульга Є. В. Правове регулювання адміністративно-деліктних відносин: зарубіжний досвід // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2017. – № 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://apnl.dnu.in.ua/5_2017/33.pdf.

УДК 35.082

Сухарніков В. І.,
студент групи 735-МВ,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ

Євроінтеграційні та глобалізаційні впливи мають значний вплив на сучасний розвиток Української держави, що характеризується багатьма особливостями у всіх сферах суспільного життя, зокрема й у сфері державного управління, зумовленими як внутрішніми, так і зовнішніми явищами й процесами.

Основна причина бурхливого наукового пошуку полягала у тому, що після розпаду Радянського Союзу перед Україною об'єктивно постала необхідність формування нової моделі розвитку суспільства, зокрема державної служби як важливого елемента у системі державного управління. На відміну від інших європейських держав, які розвивались еволюційно впродовж значного періоду часу, Україна, як і біль-

шість країн Східної Європи, потребувала нового спрямування у розбудові державного устрою. Це дало поштовх вітчизняним науковцям до вивчення зарубіжного досвіду формування інституту державної служби та на цій основі розробляти практичні рекомендації щодо його розвитку в Україні.

Кінець ХХ ст. ознаменований початком епохи адміністративних реформ у більшості країн світу, зокрема: Великобританії, США, Франції, Німеччині, Скандинавських та постсоціалістичних країнах, республіках колишнього СРСР. Основними причинами такого процесу стали розвиток інформаційних технологій, демократизація суспільства, відкритість у діяльності органів державної влади. Необхідність пошуку нових ефективних напрямів формування та реалізації державної служби, надання якісних публічних послуг громадянам викликало не тільки у вітчизняних, але й зарубіжних науковців зацікавлення проблематикою формування інституту державної служби, який відповідатиме вимогам сучасного суспільства.

Державна служба України пройшла певний етап розвитку і на сьогоднішній день сформувалася для виконання завдань, що на неї покладені з боку держави. Такими завданнями є охорона конституційного ладу України, формування умов для виконання цілей, що покладені на державу, забезпечення гласності в діяльності органів державної власті. Ці основні принципи дають змогу формувати дійсно демократичні відносини в нашій державі і будувати такий процес взаємодії державної служби з суспільством, що дозволив би наблизитись до дійсно демократичних норм і принципів поведінки всіх інститутів суспільного і державного життя.

Зміна інституту державної служби можлива на принципах її побудови як соціального утворення, направлених на зв'язок з суспільством органів. Як соціальний інститут державна служба являє собою стійку форму організації людей, що основана на правових нормах з урахуванням історичних умов розвитку суспільства. Її діяльність направлена на задоволення соціальних потреб громадян. Державна служба являє собою результат суспільного розвитку і соціального життя. Водночас вона виступає як діяльність, заснована на професійних знаннях і навичках, що дає змогу ефективного регулювання нею і можливості до зміни у відповідності з демократичними процесами, що відбуваються в державі і суспільстві. Але в цьому полягає загроза можливої бюрократизації і закритості державної служби і державного апарату.

Для того щоб подолати подібні тенденції, слід формувати державну службу на принципах відповідальності перед соціальною державою.

Соціальна обумовленість державної служби полягає в наступних моментах:

— державна служба розглядається не як інструмент служіння державі, а лише реалізує цілі і завдання держави;

- вона надає соціальні послуги;
- забезпечує правовий простір життя і діяльності громадян;
- пов'язана з іншими соціальними інститутами;
- державна служба складається з громадян даної держави а тому інтегрована в суспільство через своїх представників.

Все це не знаходило свого змістовного відображення в функціонуванні державної служби на протязі довгого періоду історичного розвитку нашої держави. Це зумовлено тим, що Україна не була незалежною і суверенною державою. Політичні і державні інститути формувалися бюрократично-номенклатурним апаратом виходячи з інтересів однієї партії, що керувалася імперськими інтересами Росії. Від людини, що була державним службовцем вимагалось лише підкорення волі партії і ні в якому разі не могло бути й дуки про те, щоб формувати свою поведінку виходячи з інтересів громадян і суспільства, адже ці інтереси також були підпорядковані партійній ідеології і цілям комуністичної партії. З отриманням незалежності держава почала вирішувати ті питання, що постали в нових умовах. Формування державної служби починалося, виходячи з нових принципів, які закріплювались в законах, підзаконних актах й інших нормативних документах. Були визначені цілі і завдання державної служби, шляхи вдосконалення діяльності державної служби, її структура, принципи взаємодії з органами місцевого самоврядування і громадянським суспільством.

Отже, процес становлення і формування державної служби в сучасній Україні знаходиться на складному і досить суперечливому етапі. Але принципи і норми, що закріплені законодавством а також створення дієвих механізмів взаємодії державної служби із суспільством дають змогу говорити про успішне завершення початкового етапу формування інститутів державної служби з подальшим її ефективним функціонуванням як дійсно ефективного системи органів.

УДК 331.556.4

Жеванова Н.,
магістрантка,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ІНСТИТУЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ВЛАДИ, БІЗНЕС І ГРОМАДСЬКОСТІ ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО УПРАВЛІННЯ

В країнах ЄС демократичні, соціальні та правові держави залучають громадський та приватний сектори на всіх етапах розроблення та

реалізації державної політики. Це допомагає якісно покращити якість та ефективність управління. Особливість взаємодії цих трьох соціальних інституцій полягає в тому, що громадянське суспільство підпорядковує собі державу певним чином і контролює її діяльність [1, с. 23]. Такий тип відносин між державною та громадянським суспільством ґрунтується на принципах демократії, де ключовим є принцип народного суверенітету, згідно якого народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади [1, с. 23]. Влада держави та її суверенітет похідні від суверенітету народу, і громадянське суспільство створює державу для задоволення суспільних потреб. Таким чином, в демократичних країнах держава не повинна бути понад суспільством, її основне призначення дотримуватися та забезпечувати інтереси своїх громадян.

Іншою зацікавленою стороною в управлінні державою є сфера бізнесу. Для нашої країни взаємодія влади та бізнесу є однією з основних умов здійснення ефективного управління. Ця проблема перебуває в площині публічної політики і набуває особливої важливості для України на її шляху інтеграції до ЄС.

Як зазначається у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», необхідними є спільні зусилля органів влади, бізнесу та громадянського суспільства для просування України у світі [4]. Передумовою реалізації Стратегії є суспільний договір між владою, бізнесом та громадянським суспільством, де кожна сторона має свою зону відповідальності. Для влади визначено відповідальність в сфері проведення реформ, забезпечення балансу інтересів між громадянським суспільством, державою і бізнесом. Відповідальність бізнесу полягає в підтримці й розвитку держави, бізнес-середовища та громадянського суспільства, в дотриманні податкової політики, здійсненні ефективних інвестицій в розвиток нашої країни, дотримання принципів чесної праці та конкуренції. Відповідальність громадянського суспільства полягає в контролі за владою, дотримання принципів гідності та прав і свобод людини і громадянина [4].

Визначені три складові сфери ефективного публічного управління і сфери їх відповідальності, їх спроможність та дієвість є важливими аспектами практичного втілення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, оскільки саме на такому середовищі ґрунтуються принципи та цінності ЄС, у тому числі співробітництва, партнерства та субсидіарності [5].

Взаємовідносини громадянського суспільства і демократичної держави показують, що в Україні в цілому сформовано нормативно-правове підґрунтя взаємодії органів публічної влади з інститутами громадського суспільства у виробленні й реалізації публічної політики. Сформовано базу нормативно-правових актів, які визначають велику кількість інституційних форм громадської участі на всіх етапах

публічної політики, починаючи від вироблення публічної політики, прийняття політико-управлінських рішень та закінчуючи контролем за їх виконанням [3]. Найбільш важливими серед таких механізмів та інструментів громадської участі є: інформування (прес-релізи, прес-конференції, веб-сайти тощо), участь у виборах, референдумах, мітингах, опитуваннях з метою з'ясування громадської думки, індивідуальні чи колективні звернення громадян, круглі столи, громадські слухання, консультації з громадськістю, громадські ініціативи, громадські ради, громадський контроль, громадські експертизи, соціальний діалог, моніторинг, інноваційні веб-простори, електронні петиції, інтернет-платформи, партнерські програми, теле- і радіодебати, «гарячі лінії» тощо [2, с. 198].

Громадська участь завжди є процесом спільної комунікації для вироблення певної консолідованої позиції, яка може бути втілена в публічну політику та сприяти прийняттю ефективних державно-управлінських рішень, покликаних вирішити суспільно важливі проблеми. Участь громадськості в політиці сприяє в подальшій демократизації суспільства, дотриманні прав людини і громадянина, сприяє усуненню процесів відчуження громадського простору від влади. Водночас в Україні ці процеси характеризуються певними особливостями.

Список використаних джерел

1. Збірник звітів за результатами оцінки діяльності органів виконавчої влади за напрямком «взаємодія з громадськістю»: збірка / упоряд. : Любов Паливода. – Київ : Творчий центр, 2018. – 72 с.
2. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016–2020. – Київ : Vaite, 2016. – С. 198.
3. Правознавство [Електронний ресурс] : підручник / В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон та ін. ; за заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. – Режим доступу : <http://radnuk.info/pidrychnuku/pravoznavstvo/426-oprushko/5811-s-3-.html>.
4. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергетики і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631.

Новожилова І. М.,
студентка групи 640-з,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПЕНСІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Україна почала проводити пенсійну реформу практично останньою серед європейських країн, тому важливим є врахування зарубіжного досвіду реформування в цій сфері, зокрема щодо підвищення пенсійного віку, запровадження накопичувальної складової, збільшення кількості років страхового стажу, стимулювання розвитку недержавного пенсійного забезпечення.

Процеси реформування системи пенсійного забезпечення проходить під впливом тих трансформаційних перетворень, які притаманні всій системі суспільних відносин нашої країни. Однак, невирішеність деяких вагомих питань і загострення проблем у даній сфері значною мірою є відбитком у якому перебуває вітчизняна економіка та політична система.

Для України, як і для інших країн Європи, сьогодні актуальною є проблема скорочення населення. Різке зменшення рівня народжуваності, зростання рівня смертності, зокрема смертності людей працездатного віку, спричинило випереджальне скорочення працездатного населення, небезпечне зменшення трудового і демовідтворювального потенціалу, що загрожує сповзанням України в деградаційну спіраль, за якою робоча сила вибуває і не відтворюється.

Реформа пенсійних систем зарубіжних країн передбачила і збільшення пенсійного віку в період з 2001 по 2012 р. Збільшення зайнятості працівників старше 55 років є одним з пріоритетів більшості урядів. Юридичні норми, такі як вік виходу на пенсію, також адаптуються до цієї мети, збільшуючи вік виходу на пенсію до 67 років як для чоловіків, так і для жінок. Проте демографія все одно призводить до фінансової нестабільності пенсійних систем. У країнах ОЕСР одна особа у віці понад 65 років припадає на 5 осіб віком від 20 до 65 років. У 2050 р. це співвідношення становитиме один до двох.

Світовий досвід доводить наявність можливостей поєднання пенсії за віком з доходами від зайнятості. Без обмежень – у 12 країнах (наприклад Канада, Франція, Нідерланди, Норвегія, Словаччина). З обмеженнями – у 20 країнах (Данія, Фінляндія, Італія, Латвія, Португалія,

Іспанія). 46 країн повністю забороняють отримувати пенсію за умови продовження трудової діяльності.

Проведений науковцями аналіз здійснення пенсійної реформи в Німеччині, Великій Британії, Нідерландах, Італії, Швейцарії та Польщі свідчить про їх відмінні та спільні характеристики.

Зокрема: діє обов'язковий солідарний рівень, метою якого є забезпечення мінімальних виплат особам, які досягли пенсійного віку; наявність накопичувальних складових у пенсійних системах; зберігання персональних відомостей про застрахованих осіб за допомогою електронних баз даних; наявність фінансових схем, метою яких є приведення розміру пенсії у відповідність з особистим внеском платника; пенсійний вік встановлений не нижче 65 років для чоловіків (у Німеччині 67 років) та 60 років для жінок; рання пенсія надається на 2-4 роки раніше, якщо особа відповідає певним вимогам. У реформованих системах така можливість обмежена. Однак відмінність спеціальних пенсій є предметом активного обговорення в Польщі, а у Великій Британії та Нідерландах можливість ранньої пенсії відсутня; відстрочення виходу на пенсію стимулюється підвищенням пенсії (коефіцієнт підвищення становить 0,5-7,5 % за додатковий рік), термін відстрочення 1-5 років, у Швейцарії та Великій Британії не обмежується; v фінансування першого рівня в Німеччині, Польщі, Швейцарії, Великій Британії здійснюється роботодавцями та працівниками порівну, в Італії внески роботодавців у 2,5 рази перевищують відрахування працівників, у Нідерландах внески сплачують працівники. У Польщі щорічно формується демографічний резерв на випадок значних демографічних коливань (1 % від суми внесків). Другий рівень формують переважно професійні пенсійні плани, третій – добровільні відрахування громадян за власним вибором; участь держави полягає у регулюванні, покритті дефіцитів солідарних пенсійних фондів, гарантуванні мінімальної пенсії з державного бюджету.

Сучасна система пенсійного забезпечення є чітко регламентованим механізмом надання громадянам виплат у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що обумовлює градацію між застрахованими особами залежно від статі, характеру роботи та займаної посади, а також наявності інших чинників, що впливають на вік виходу на пенсію, необхідний страховий стаж, а також розмір пенсійної виплати та порядок її призначення.

Призначення та виплати пенсії є чітко нормативно врегульованим процесом, який регламентує порядок звернення до територіального органу Пенсійного фонду України, перелік необхідних для призначен-

ня пенсії документів та порядок їх подання, а також строк призначення пенсійної виплати та її розмір.

Правовий статус застрахованої особи в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, представляє собою сукупність прав та обов'язків даної особи, встановлення її правової поведінки в цих правовідносинах, та перелік вимог, які застрахована особа вправі висунути державі, в разі настання страхового випадку.

Вітчизняна проблема пенсійного забезпечення осіб похилого віку є актуальною для всіх розвинутих країн світу. Сьогодні більшість країн зіткнулися із серйозними соціальними проблемами, що загрожують кризою державних фінансів, одним з найгостріших елементів кризи стала якраз система пенсійного забезпечення населення.

Аналіз світових пенсійних систем вказує на необхідність реформування в першу чергу державних пенсійних систем, що передбачає збільшення пенсійного віку, реструктуризацію державного пенсійного забезпечення в напрямку впровадження багаторівневих змішаних пенсійних систем, приватизацію, при необхідності, окремих частин пенсійних програм, надання можливості диверсифікованого інвестування існуючих цільових фондів або створення нових, зміну бази для нарахування розміру пенсій.

Положення статей 22 та 58 Конституції України, незважаючи на різні напрямки своєї дії, в контексті дослідження проблематики пенсійної реформи є досить схожими, а напрямки їх вирішення є тотожними.

Так, з метою приведення положень законодавства в сфері пенсійного забезпечення у відповідність до принципів, закріплених ст. 22 та 58 Основного закону, необхідно внести зміни в поточну редакцію Закону України № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій», якими передбачити підвищення пенсійного віку та збільшення мінімального страхового стажу лише для кола осіб, які набудуть статусу застрахованих після набрання відповідними змінами законної сили.

Необхідне суттєве коригування політики для створення міцного фундаменту для пенсійної системи. Питання підвищення пенсійного віку повинно вирішуватися комплексно. Просто взяти і змінити терміни – це буде неправильно. Слід працювати над заходами щодо збільшення тривалості життя, охорони праці, впровадження медичного страхування, розширення зайнятості, перепідготовки кадрів з урахуванням вікових особливостей. Потрібно розуміти, що проблема комплексна і її доцільно розробляти дуже ретельно.

ЛІДЕРСТВО В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Питання стосовно лідерства в державній службі в країнах Європейського Союзу є одним із важливих кроків для всього суспільства, але найактуальнішим воно є для молоді, її становлення та подальшого розвитку. Лідерство – це мистецтво, вінець управлінської діяльності. Його значимість в існуванні організацій та їх управлінні дуже вагома та суттєва. Сьогодні, в умовах ХХІ століття, одним із ключових чинників, від яких залежить успішність діяльності організацій, визнається лідерство. Саме на розвиток лідерства сьогодні спрямовуються зусилля у багатьох країнах світу, як розвинених, так і тих, що прагнуть посилити свою конкурентоспроможність на міжнародній арені. Лідерство визначається як потужний фактор вдосконалення управлінської спроможності та результативності діяльності органів державної влади.

Уряд України продовжує модернізувати свій підхід до управління людськими ресурсами на державній службі у напрямку приведення державної служби у відповідність до принципів та стандартів, які широко апробовані у Європейському Союзі. Прагнення інтеграції України до Європейського Союзу передбачає реформування та розвиток вітчизняної державної служби до європейських стандартів проходження державної служби, введення сучасних підходів та методів управління персоналом. Науковці європейських країн вважають, що набуття державним службовцем знань, умінь і навичок, спрямоване на вдосконалення їх лідерському потенціалу, сприяє інтелектуальному розвитку особистості, що, в свою чергу, позитивно впливає на результативність та ефективність їх діяльності, а отже, і на результат діяльності органів державної влади в цілому [2].

Розвиток лідерства розглядається крізь призму кращого забезпечення відповідності суспільним інтересам, здатності краще їх представляти та діяти у публічних (національних) інтересах. Основою діяльності та ключовою спільною рисою у багатьох країнах є, передусім, використання управління на основі компетентного підходу, першим кроком якого є визначення (загальних) компетенцій, якими повинні володіти усі керівники на державній службі [4]. Так, в Європейському Союзі компетенції лідерства визначено як на наднаціональному рівні – компетенції лідерства для європейських лідерів, так і на рівні окремих

країн членів ЄС – у Нідерландах, Польщі, Естонії, Ірландії тощо. У зарубіжних країнах з метою підвищення ефективності діяльності корпусу державних службовців було запроваджено так звані «рамкові компетенції». Рамкові компетенції представляють собою набір компетенцій, які відіграють важливу роль для відомства в цілому, але також можуть використовуватись як інструмент для оцінювання та вимірювання компетенцій керівництва відомства [3]. Документи, які визначають компетентність державних службовців, існують у більшості розвинених країн, в ЄС – як на наднаціональному рівні – компетенції лідерства для європейських лідерів, так і на рівні окремих країн членів ЄС. Такий підхід використовують, наприклад, у Бельгії, Великій Британії, Голландії, Естонії, Ірландії, Італії, Німеччині, Польщі, скандинавських країнах, Франції тощо.

Досвід інших країн свідчить про те, що стратегія лідерства має: розроблятися з точки зору потреб уряду в цілому; ґрунтуватися на чіткому діагностуванні тих викликів, які існують; враховувати наявну культуру у публічному секторі (країн визначають свої компетенції та стратегії на основі відповідних досліджень, які дозволяють врахувати національну специфіку, пріоритети та особливі виклики); передбачати комплексну і тривалу підтримку задля сприяння сталому постійному розвитку лідерства, у тому числі – навчання та розвитку компетенцій лідерства, оскільки будь-яка успішна стратегія розвитку лідерства пов'язана з культурними змінами, які потребують системних зусиль протягом тривалого часу.

За результатами дослідження в країнах ЄС, ключові компетенції європейських лідерів є такими: відкритість до нових ідей, доброчесність, інноваційність, соціальні навички (включаючи комунікаційні навички), ведення переговорів та розвиток мереж, орієнтація на результат, організаційні навички, володіння знаннями, що включають знання на рівні ЄС та знання на рівні країн-членів. Отже, мова йде не просто про професійний розвиток державних службовців, а про створення керівників нового типу, відданих своїй справі і своїй державі, наділених лідерськими якостями, готових проявляти ініціативу, висувати та втілювати в життя найсміливіші задуми, впевнено вести за собою інших нелегким шляхом реформ в державі [4].

Узагальнені здобутки зарубіжного досвіду щодо формування компетентності державних службовців можуть бути корисними для вироблення концепції розвитку лідерства на державній службі в Україні. Інтеграція України до Європейського Союзу передбачає реформування та розвиток вітчизняної державної служби до європейських стандартів проходження державної служби, застосування сучасних підходів до управління персоналом органів державної влади. Доведено, що у кращих зарубіжних практиках управління людськими ресурсами наголос

робиться на розвитку персоналу, всебічному сприянні самореалізації працівника, мотивації до сумлінної та ефективної роботи, а також на визначенні оптимальної організаційної структури та встановленні етичної для всіх організаційної культури

Таким чином, розвиток лідерства в Україні необхідно розглядати в контексті визнання і підтримки державної служби як конкурентоспроможного інституту, здатного повернути та утримати найкращі кадри, кваліфікованих працівників (workplace of choice). Така концепція зумовлює і основні підходи до управління людьми на державній службі, які мають сприяти забезпеченню успіху та впевненого майбутнього для державної служби, здатної забезпечити належне врядування. Державна служба є зацікавленою, аби на ній працювали справжні лідери, віддані своїй справі – служінню громадськості, спроможні відповідати викликам часу та працювати у складних динамічних умовах.

Список використаних джерел

1. Хаїтов П. О. Особливості реалізації лідерства в управлінській діяльності в органах виконавчої влади / П. О. Хаїтов // Теорія та практика держ. служби : матер. наук.-практ. конф., 12 груд. 2015 р., 195 м. Дніпропетровськ / за заг. ред. С. М. Серьогіна. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2015. – 225 с. – С. 142 – 144.

2. Скібіцька Л. І. «Лідерство та стиль роботи менеджера», 2004 р.

3. Хаїтов П. О. Організаційне лідерство державних службовців: постановка проблеми / П. О. Хаїтов // Становлення публічного адміністрування в Україні : матер. VII Всеукр. міжвузівської конф. студентів та молодих учених, 23 квітн. 2016, м. Дніпропетровськ. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2016. – С. 240 – 242.
187. Хаїтов П. О.

4. Хаїтов П. О. Лідерські якості сучасного керівника: актуалізація проблеми формування / П. О. Хаїтов // Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком : матер. VII регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2013. – С. 284 – 286.

УДК 354.31(477)(043.2)

Волобуєва А. В.,
магістрант,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ПРИ РЕФОРМУВАННІ МВС УКРАЇНИ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Соціально-політичні зміни, що відбулися у нашому суспільстві за останні роки та курс України на євроінтеграцію зумовив потребу в реформуванні системи правоохоронних органів та її адаптацію до сус-

пільних потреб і можливостей держави. Позбавившись статусу «міністра міліції», Міністерство внутрішніх справ України стало багатопрофільним цивільним відомством європейського типу, що координує діяльність органів, які реалізують державну політику у сфері внутрішніх справ. Тим самим були розмежовані задачі політичного управління і професійної діяльності у сфері внутрішніх справ України. Такий підхід є основоположним для подальшого розвитку системи МВС.

Якщо раніше до основних напрямків діяльності Міністерства внутрішніх справ були віднесені: забезпечення охорони прав людини і основних свобод, інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; підтримання публічної безпеки і порядку; надання поліцейських і адміністративних послуг; захист державного кордону та охорони суверенних прав України; організації цивільного захисту, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідація їх наслідків; міграції і громадянства. То у сучасних умовах, одним із пріоритетних напрямків діяльності МВС є забезпечення принципів розвитку демократичного суспільства.

У стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року зазначено, що основними цілями реформування МВС є створення безпечного середовища для існування та розвитку вільного суспільства через формування та реалізацію державної політики у сфері внутрішніх справ, зміцнення довіри до органів системи МВС з боку суспільства, продовження розвитку України як безпечної європейської держави, в основі якої лежать інтереси її громадян та висока ефективність усіх складових системи МВС [2].

Міністерство внутрішніх справ має забезпечувати реалізацію цілей Стратегії відповідно до основних положень, закріплених у Конституції України, законах України та узгоджуватиме зміст заходів з іншими державними рішеннями стратегічного рівня. Так, у межах компетенції МВС забезпечить реалізацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92, Стратегії реформування державного управління на 2016–2020 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474-р [2].

Крім того, Міністерство внутрішніх справ у своїй діяльності має визначально керуватись принципами та нормами міжнародного права, які містяться у міжнародних договорах України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ст. 9 Конституції України). До таких актів слід віднести, зокрема, Загальну декларацію прав людини 1948 року, Конвенцію про захист прав людини і

основоположних свобод 1950 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, Європейську Конвенцію про видачу правопорушників 1957 року, Європейську Конвенцію про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, Конвенцію про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом 1990 року, Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 року, Європейську конвенцію про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 року, Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом 1977 року, Конвенцію Ради Європи про запобігання тероризму 2005 року, Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, зокрема, – Кодексом поведінки посадових осіб з підтримки правопорядку прийнятим Резолюцією 34/169 Генеральної асамблеї ООН, Основними принципами застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку 1990 року, Резолюціями Парламентської Асамблеї Ради Європи, зокрема, – Декларацію про поліцію, ухвалену Резолюцією 690 Парламентської Асамблеї Ради Європи у 1979 році, Конвенціями та Резолюціями органів міждержавних об'єднань, зокрема – Конвенцію Співдружності Незалежних Держав про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року [1, с. 14].

Крім того, МВС сприяє впровадженню євроінтеграційної політики у сфері внутрішніх справ та досягненню критеріїв, необхідних для набуття повноправного членства України в Організації Північноатлантичного договору.

Реалізація зазначених цілей відбувається за рахунок орієнтації МВС на наступні підходи:

- служіння суспільству (забезпечення дотримання прав людини і основних свобод як ключової цінності в діяльності органів системи МВС; реалізації органами системи МВС своїх функцій, керуючись потребами людини);

- підзвітність і демократичний цивільний контроль (становлення МВС, як суб'єкта системи демократичного цивільного контролю над органами системи МВС; удосконалення форм та способів демократичного цивільного контролю над органами системи МВС; відкритість і прозорість процесів підготовки і прийняття публічних рішень у системі МВС);

- залучення суспільства до процесу створення безпечного середовища (тісна співпраця з територіальними громадами і суспільством у цілому; створення механізмів партнерства з інститутами громадянського суспільства; нетерпимість до корупції);

– сучасні практики управління (упровадження інноваційних рішень та інструментів державної політики; використання успішних міжнародних практик і сприяння реалізації пілотних проектів; управління та розумне делегування повноважень з метою створення сприятливого середовища для прийняття рішень, ініціативності та співпраці; розвиток соціальної компетентності і системи зворотного зв'язку з персоналом);

– інформатизація діяльності (підвищення ефективності роботи і взаємодії через максимальне використання інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації завдань органами системи МВС);

– стратегічні пріоритети системи МВС України [2].

Стратегія розвитку системи МВС до 2020 року є візією розвитку органів системи МВС, як невід'ємної частини сектору національної безпеки України, та визначає наступні пріоритети їх діяльності: безпечне середовище; протидія злочинності; дотримання та забезпечення прав людини органами системи МВС; ефективне інтегроване управління кордонами і збалансована міграційна політика; якість і доступність послуг; ефективне врядування, прозорість і підзвітність; розвиток кадрового потенціалу та соціальний захист працівників [1, с. 46].

Таким чином, можна зробити висновок, що Міністерство внутрішніх справ України здійснює ряд заходів спрямованих на забезпечення розвитку української держави на засадах демократичного громадянського суспільства та керується у своїй діяльності пріоритетами міжнародного права. Реформування діяльності МВС та стратегія його розвитку на період до 2020 року спрямована саме на дотримання визначеного підходу та забезпечення гарантій демократичного розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Мінка Т. П. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт. ; кер. авт. кол. д. ю. н., доц. Т. П. Мінка. – Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 480 с.

2. Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mvs.gov.ua/ua/pages/strategyua_2020.htm (станом на 01.11.2019).

УДК 35.08(44)

Павлова М. В.,

студентка групи 635-з, Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У ФРАНЦІЇ

Аналізуючи особливості підготовки та розвитку державних службовців в окремих зарубіжних країнах, необхідно зазначити, що цікавим

для України є дослідження й аналіз професійного навчання державних службовців у країнах Східної Європи, досвід яких може бути ефективно адаптований до традицій державної служби України. Тому необхідно розглянути більш детально досвід окремих країн та наведених систем підготовки державно-управлінських кадрів із метою подальшого адаптування такого досвіду в Україні. Правовою основою системи навчання державних службовців у Франції є Загальний статут державної служби, який визначає, що державні службовці мають право на постійне навчання та можуть бути зобов'язані пройти професійну підготовку. Французька система державної служби є системою кар'єрного просування.

Головне управління державної служби (DGAFP) є центральним органом, який відповідає за загальне регулювання політики в галузі професійної підготовки державних службовців та за підготовку вищого корпусу державних службовців. Для державної цивільної служби існують неспеціалізовані школи (Національна школа адміністрації (ENA) та регіональні інститути адміністрацій (IRA)), спеціалізовані школи в різних адміністративних сферах (податки, митниця, безпека, здоров'я, охорона праці) і технічних сферах (агрономія, лісове господарство, будівництво, видобуток). ENA й IRA підзвітні Міністерству державної служби, а спеціалізовані школи – міністерствам, які керують відповідними галузями. Крім адміністративних шкіл у Франції також є департаменти з питань навчання всередині державних адміністрацій, що забезпечують підвищення кваліфікації. Приватний сектор також бере активну участь у підготовці державних службовців на підставі контрактів з адміністраціями.

Початкова підготовка є важливою для найвищого корпусу державних службовців та керівників середньої ланки. Прийом до школи здійснюється через складання конкурсних іспитів. Студенти, які успішно складають вступні іспити, приймаються в школу в якості державних службовців. Протягом навчання студентам виплачується зарплата. Складання іспиту наприкінці навчання забезпечує довгострокове перебування на державній службі. Професійна підготовка державних службовців зосереджується не на академічних, а на практичних питаннях. Академічні знання мають бути засвоєні студентами перед вступом в адміністративну школу та перевіряються конкурсними вступними іспитами.

Існують такі основні форми підвищення кваліфікації державних службовців у Франції:

- 1) заходи вдосконалення, що мають на меті збереження або вдосконалення професійних якостей, забезпечення пристосованості службовців до змін техніки й адміністративних структур, культурних, економічних та соціальних змін і перетворень, які з них витікають;

2) заходи підготовки до конкурсів, що організуються для державних службовців, які вже обіймають посаду, до професійних іспитів та конкурсів, метою яких є зміна чину чи корпусу. Така підготовка набуває форми заочних чи усних курсів, які можуть бути організовані частково в робочий час чи додатково в позаробочий; заходи пристосування до посади включають два напрями: пристосування до першої посади (адаптація на державній службі) та пристосування до нової посади (підвищення, зміна корпусу та ін.);

3) відпустки для підготовки (максимальна тривалість відпустки – три роки, але вона може бути розділена й надається тільки для проходження підготовки за згодою держави за умови, що агент відпрацює щонайменше три роки в адміністрації. Службовець, який скористався такою відпусткою, зобов'язується залишитися на державній службі на період утричі більший від того, за який він отримував попередні виплати.

У Франції державні службовці не витрачають власні кошти на підвищення кваліфікації, крім того, одержують грошові компенсації на витрати й переїзд. Фінансування різноманітних заходів підвищення кваліфікації покладене на міністерства. До позитивних сторін французької системи освітньо-фахової підготовки державних службовців слід віднести чітко виражене розуміння завдань, а саме: децентралізацію й територіальну організацію державних служб, комунікацію, підтримку територіальних громад, поглиблене пізнання та розуміння необхідності співпраці з інституціями європейської співдружності, високоякісний менеджмент людських ресурсів та орієнтацію на екологічно чисті інновації. Незважаючи на велику кількість установ та центрів прийняття рішень у галузі підготовки кадрів, французька система підготовки державних службовців є цілісною, не затратною й ефективною. Вважається, що французька система освітньо-фахової підготовки управлінських кадрів є однією з найбільш розвинених у Європі та повинна максимально повно досліджуватися науковцями в Україні. Проте не можна не зазначити, що одним із головних недоліків, притаманних усім закритим системам, є низький рівень мобільності, який компенсується високим соціальним статусом та жорстким механізмом прогресивної оплати праці, що може призводити до зниження рівня комунікабельності та базових соціальних орієнтирів.

Список використаних джерел

1. Григор'єва С. Основні тенденції розвитку підготовки державних службовців у країнах Європи / С. Григор'єва [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.dridu.dp.ua>.

2. Гриненко В. Професійне навчання вищих керівних кадрів для державної служби в зарубіжних країнах / В. Гриненко // Вісник УАДУ. – 2005. – № 3. – С. 162–169.

3. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Про затвердження Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування : постанова Кабінету Міністрів України від 7 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 35.08(44)

Сокирко М. С.,
аспірант 2-го курсу,
з публічного управління та адміністрування
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДЛЯ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

У зв'язку з курсом України до європейської інтеграції, побудови демократичної та правової держави, приведення роботи державних органів та інституцій до європейських стандартів особливої актуальності набуває досвід країн-членів ЄС пов'язаний з функціонуванням та реформуванням сфери публічного управління. Відповідно до Копенгагенських критеріїв для поглиблення європейської інтеграції, країна-кандидат повинна використовувати надбання Європейського союзу (*acquis communautaire*), а також основних правових принципів демократії і верховенства права, що відповідає інтересам України у реформуванні публічного управління.

Історичні умови формування системи державного управління України мають специфіку перехідного типу від тоталітарної до демократичної системи державного управління. На сучасному етапі актуальним є перехід від *public administration*, тобто побудови ієрархічно-владної системи до *public management* що передбачає підвищення якості публічних послуг та їх максимальну ефективність. Метою реформи державного управління є побудова сучасної та ефективної системи державного управління яка здатна розробити та реалізувати державну політику в інтересах громадян, забезпечувати стійкий розвиток та відповідати сучасним викликам [1, с. 1].

Досвід країн членів ЄС у реформуванні публічного управління є надзвичайно важливим для України. Країни центральної та східної

Європи пройшли шлях від соціалістичного до демократичного устрою. Утвердження ринкових відносин, демократизація суспільного життя, успішне проведення реформ в економічній, соціальній, політичній та інших сферах можливо тільки за наявності потужної, модернізованої системи управління – адміністрації, здатної відповідати сучасним викликам.

Чехія почала реформу державного управління в 1989 році. Основну увагу було зосереджено на децентралізації, створенні місцевих органів для того, щоб люди могли більш зручно та швидко отримувати державні послуги, а також децентралізація фінансів та повноважень. Реформа децентралізації відбувалася за принципом «державні функції повинні виконуватися переважно тими органами влади, які є ближчими до громадян». В разі передачі повноважень органу влади, потрібно враховувати масштаб задачі та вимог а також результативності та економії [2].

Децентралізація є одним з основних напрямків реформування системи публічного управління в Україні. Децентралізація та формування місцевого самоврядування є необхідними умовами постсоціалістичної трансформації. В основу процесу децентралізації країн ЄС та кандидатів на членство в ЄС покладені такі принципи функціонування публічного управління: побудова громадянського суспільства, ефективність, прозорість, відкритість і підзвітність функціонування органів влади, гнучкість та субсидіарність.

Держави Східної Європи, приймаючи основоположні рішення, дотримувалися загальноєвропейських принципів демократії, правової держави, багатопартійної системи, виборчої системи, поділу влади, місцевого самоврядування, а також розробляли свої національні рішення. Потім на цій базі було здійснене реформування публічного управління. Впроваджуючи адміністративну реформу Чехія і Словаччина вносили відповідні зміни до конституції у разі докорінних змін які стосуються конституційного статусу та компетенції органів місцевого самоврядування, зміни кількості і назв одиниць адміністративно територіального устрою, уточнення основних параметрів державних органів.

Проходячи адміністративну реформу Чехія та Словаччина виконували такі завдання:

1 Децентралізація публічної влади, перенесення частини компетенцій органів державної влади до місцевого самоврядування, дворівнева система місцевого управління на рівні муніципалітету та краю.

2. Деконцентрація державної влади, тобто перенесення частини компетенції центральних органів державної влади на місцеві структури, які представляють міністерства і відомства, а також на інших уповноважених суб'єктів.

3. Зміна адміністративно-територіального устрою.

4. Законодавча реформа державної служби [3, с. 4].

Рада Європи розробила базовий рекомендаційний документ щодо напрямів реформування системи місцевого самоврядування в Україні яким є Рекомендація 102 (2001) «Про стан місцевої й регіональної демократій в Україні». Ключові рекомендації якої полягають у наступному:

1. Впроваджується принцип субсидіарності, який міститься в Європейській Хартії місцевого самоврядування, відповідно до якого, наділення повноваженнями органу, відбувається відповідно до обсягу і характеру завдань, а також вимоги досягнення ефективності та економії (ч. 3 ст. 4 ЄХМС). Принцип субсидіарності передбачає, що завдання повинні виконуватися на тому рівні на якому їх вирішення буде можливе та найбільш ефективне [4, с. 2].

2. Можливість органів місцевого самоврядування вирішувати будь-яке питання яке не вилучене з їхньої компетенції та не доручено іншому органу. У разі делегування повноважень центральними чи регіональними органами, органи місцевого самоврядування можуть виконувати їх пристосовавши до місцевих умов (п. 5 ст. 4 ЄХМС) [5].

3. Для виконання своїх завдань, органи місцевого самоврядування повинні бути наділені відповідними фінансовими ресурсами, обсяг яких має відповідати функціям передбаченим законодавством (п. 2 ст. 9 ЄХМС).

4. Необхідність місцевих рад мати свої виконавчі органи та підзвітні їм структури й адміністрації (п. 2 ст. 3, п. 1 ст. 6 ЄХМС) [6].

Отже, досвід країн Центральної та Східної Європи є показником та прикладом постсоціалістичного перетворення та інтеграції у європейський простір для інших пострадянських країн, зокрема і для України. Рекомендації Ради Європи є своєрідною інструкцією з основ реформування місцевого самоврядування. Шлях від пострадянської до європейської системи є складним та потребує впровадження реформ враховуючи досвід інших країн.

Список використаних джерел

1. Кравчук І. В. Механізми державного управління процесом адаптації національного права до права ЕС: Порівняльний аналіз: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 25.00.02 // Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2006–19 с.

2. Чем полезен Украине опыт государственного управления в странах ЕС? [Електрон. ресурс] <http://timeua.info/post/obshestvo/chem-polezen-ukraine-opyt-gosudarstvennogo-upravleniya-v-stranah-es--11197.html> (дата звернення 29.10.2019).

3. Костюк І. К. Зарубіжний досвід реалізації адміністративних реформ: Порівняльний аналіз правового забезпечення // Теорія та історія державного управління. Державне управління та місцеве самоврядування, 2013, вип. 4 (19).

4. Квітка С. А. Принцип субсидіарності та процеси децентралізації в Україні. С. А. Квітка.

5. Європейська Хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року. // Офіційний вісник України від 03.04.2015 року. Відомості Верховної Ради України від 16.11.2009.

6. Про стан місцевої й регіональної демократій в Україні. Рекомендація 102 (2001). Рада Європи.

УДК 352.07:005.21](4:477)(043.2)

Піщанська С. В.,
магістрантка групи 637МЗ,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТУ МУНІЦИПАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

«Хто не знає, куди йде, ймовірно, прийде не туди»
Лоренс Пітер

Стратегічне планування в сучасних умовах є невід'ємним елементом муніципального менеджменту, про доцільність запровадження якого в Україні свідчить вдала практика використання даного інструменту в розвинених країнах.

Це системна технологія обґрунтування та ухвалення найважливіших рішень щодо місцевого розвитку, визначення бажаного майбутнього стану території та способу його досягнення, що базується на ситуаційному аналізі зовнішнього оточення території та її внутрішнього потенціалу і полягає у формуванні узгоджених з територіальною громадою дій, на реалізації яких концентруються зусилля, ресурси основних суб'єктів місцевого розвитку [4].

У більшості європейських країн теж існують певні диспропорції між окремими їх частинами. І це загалом нормально, адже території, які більше заселені, які знаходяться біля узбережжя морів значно більш економічно спроможні, ніж території гірські чи території, де надто мала щільність населення. Великі міста продукують значно більше доданої вартості, ніж сільські території, тому диспропорції між міськими та сільськими територіями завжди є досить значними.

Крім того, у країнах, які достатньо великі, є території, на яких проживає населення, що належить до національних меншин чи має певні мовні, релігійні чи інші відмінності від основної частини населення країни. Така ситуація приводить до того, що в країні відбувається зростання певного напруження між регіонами, або між якимись із регіонів та національною державою загалом.

Щоб не допустити ситуації, коли регіональний сепаратизм починає загрозувати самому існуванню держави, створює можливості для актів непокори, європейські уряди намагаються проводити свою регіональну політику таким чином, аби перетворити проблему відмінності регіонів у нові можливості для їх розвитку. Тобто, спробувати забезпечити єдність держави та розвиток регіонів, виходячи із їх конкурентних переваг, їх можливостей для такого розвитку та конкурування з іншими регіонами, у тому числі інших країн, за зовнішні ресурси.

Європейські країни та Європейський Союз загалом приділяють дуже велику увагу регіональному розвитку та створенню умов для єдності європейських регіонів, формуванню солідарної згуртованої Європи. Таке завдання ставлять перед собою уряди європейських країн, органи управління регіонів, органи управління великих муніципалітетів. Адже навіть у великих містах є райони, які значно відрізняються складом населення, рівнем доходів, рівнем злочинності, станом довкілля.

Кожна держава, особливо держави-члени Європейського Союзу, прагне реалізовувати свою регіональну політику таким чином, щоб використати міжрегіональні відмінності як можливості розвитку і не допустити їх перетворення на проблеми національної єдності та безпеки [6].

Сьогодні місцева влада стикається з великою кількістю складних, гострих проблем, від яких залежить життєзабезпечення територіальної громади. Але вирішення поточних питань потребує багато зусиль та ресурсів, не залишаючи часу і можливості подумати про майбутні перспективи, про доцільність владних дій у контексті підвищення конкурентоспроможності території та створення умов для її виживання і розвитку у майбутньому [5]. Це спричиняє накопичення проблем, не створюється підґрунтя якісних перетворень, іноді втрачаються потенційні конкурентні переваги території. Тому сьогодні, коли місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування працюють у самостійному, доволі чітко окресленому полі відповідальності, розвиток території стає, насамперед, справою самої територіальної громади. Це й зумовлює потребу та перспективність запровадження стратегічного планування на місцевому рівні саме в умовах, що існують нині в Україні. Тобто, стратегічне планування не є просто копіюванням західного досвіду, не є даниною моді, навпаки, органи місцевого самоврядування отримують у своє розпорядження ефективний ін-

струмент, який дає можливість підготуватись до майбутніх зовнішніх і внутрішніх викликів та знайти відповіді на них [2].

Для чого сьогодні потрібні українським територіальним громадам стратегічні плани? По-перше, стратегічний план – це показник готовності керівництва взяти на себе відповідальність за майбутнє території та соціально-економічний розвиток його територіальної громади. По-друге, стратегічний план – це найбільш адекватний в сучасних умовах інструмент реагування на невизначеність зовнішнього середовища і формування сприятливого для розвитку економіки місцевого ділового клімату, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність і матеріально-фінансову самодостатність території замість орієнтації на державну допомогу. По-третє, розробка стратегічного плану – це не односторонні зобов'язання місцевої влади перед населенням, а організація конструктивного діалогу органів місцевого самоврядування, державної влади, населення і підприємств, розташованих на території, з метою її розвитку. Цей процес сприяє зміцненню іміджу території у населення і потенційних інвесторів як такої, що має перспективне майбутнє. Крім того, стратегічний план – ефективний засіб лобіювання інтересів території на регіональному і національному рівнях [1].

Стратегія розвитку не є всеосяжним документом, що описує всі соціально-економічні сфери території. Навпаки, вона сконцентрована на ключових, найбільш перспективних напрямках, які виявлені на основі аналізу соціально-економічного потенціалу, сильних і слабких сторін внутрішнього середовища території, можливих сприятливих чи негативних зовнішніх впливів [3].

Місцева стратегія має стати основним документом, за яким організовується робота з розробки і корегування галузевих, соціально-економічних, фінансових програм, генерального плану, а потім і правил землекористування і забудови. При цьому в стратегії визначаються основні пріоритети місцевого розвитку, найважливіші проекти для реалізації заявлених ідей. Схеми розвитку території, генеральний план і містобудівна документація забезпечують формування необхідної земельної бази для того, щоб визначені в стратегічному плані наміри були реалізовані. Стратегічні пріоритети у середньостроковому вимірі набувають вигляду комплексних соціально-економічних і секторальних програм. Поточна діяльність і робота з реалізації середньострокових цілей знаходять своє відображення у щорічних програмах соціально-економічного розвитку, які тісно ув'язуються з щорічним бюджетом [7].

Підсумовуючи, можна визначити, що точка зору, згідно якою місцева стратегія здатна замінити базові документи планування (просторовий, соціально-економічний, секторальні плани тощо), безумовно, є хибною. Стратегічний план має виступати як організуюча оболонка

для інших документів планування місцевого розвитку. Тобто він допомагає сформуванню на території цілісної взаємоузгодженої, прозорої та ефективної системи планування.

Список використаних джерел

1. Інструменти регіонального розвитку в Україні: навч. посіб. / За ред. О. В. Берданової, В. М. Вакулєнка. – К. : НАДУ, 2013. – 310 с.
2. Методологія стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні / Проект «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». – К. : 2016. – 55 с.
3. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лют. 2015 року № 156-VIII – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.rada.gov.ua>.
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014 р. № 385. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
5. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листоп. 2015 р. №932. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>.
6. Стратегічне планування у громаді (навчальний модуль) / А. Ткачук, В. Кашевський, П. Мавко. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 96 с.
7. Як організувати процес стратегічного планування. Практичні рекомендації для українських міст та районів // О. Козлюк, М. Саїт-Аметов. – К. : ПРООН, 2013. – 70 с.

УДК 35.071.6:321](4-612ЄС:477)(043.2)

Цикалюк І.,

студент 635м групи,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Необхідність децентралізації системи управління в Україні назрівала вже протягом тривалого періоду як в економічній, так і політичній площині. Проте якщо до «революції гідності» дане питання розглядалося в контексті актуалізації соціокультурних та економічних відмінностей між регіонами і використовувалося владою переважно

для отримання політичних дивідендів, то на сьогодні проблема децентралізації все більше набуває економічної доцільності. Розв'язання проблеми дозволить зняти ряд питань політичного протистояння, а також сприятиме посиленню відповідальності місцевих і регіональних громад за розвиток власних територій та підвищенню ефективності використання місцевих ресурсів, що в кінцевому підсумку може посилити внутрішньодержавну інтеграцію та економічну цілісність України.

Незважаючи на те, що відновлення місцевого самоврядування в Україні триває вже понад 20 років, у його розвитку ще залишається багато проблем і невирішених питань. Тому нині є дуже актуальним питання щодо проведення адміністративної та муніципальної реформ, а саме створення ефективної моделі територіальної організації влади на всіх рівнях.

Водночас, для досягнення головної мети перетворень в частині територіальної організації влади, а саме побудови децентралізованої моделі організації влади, яка безпосередньо буде мати здатність до ефективного використання фінансового ресурсу з метою досягнення збалансованого соціально-економічного розвитку необхідно:

- забезпечення територіальності місцевого самоврядування, тобто воно має здійснюватися на територіях, які відмежовані одна від одної, і на одній території не може бути кількох територіальних громад, які б виступали самостійними суб'єктами права на місцеве самоврядування;

- забезпечення повсюдності місцевого самоврядування – воно має здійснюватися на всій території України без будь-яких обмежень, а можливе лише у виключних випадках – необхідність захисту конституційного ладу, екологічна катастрофа, забезпечення оборони країни тощо – і виключно на підставі закону;

- забезпечення формування самодостатніх територіальних громад – громад, які б володіли матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами в обсязі, достатньому для ефективного виконання завдань та функцій місцевого самоврядування, надання соціальних послуг населенню на рівні, передбаченому загально-державними стандартами.

Для країн європейської спільноти, куди ми прагнемо ввійти не бідними родичами, а повноправними партнерами, досконалість управління, чіткий розподіл повноважень і фінансів між центром і територіями, баланс взаємоповаги і взаємоконтролю між структурами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування – це аксіоми, на яких тримається держава і добробут її населення.

Докорінна проблема вітчизняної конституційної реформи – пошук найоптимальнішої моделі територіальної організації влади, а відтак – її утвердження нової ролі місцевого самоврядування – особливої форми управління, в якій органічно поєднуються інтереси держави і громади.

Будь-які законодавчі зміни ми зустрічаємо «в багнети», часто не замислюючись над причинами небажання щось змінювати. Водночас заздriamo сусідам – полякам, угорцям, прибалтійцям, які рішуче взяли до переоблаштування своєї системи управління і вже мають відчутні дивіденди від цього: європейські стандарти життя.

У різних країнах застосовуються різні системи управління на місцевому рівні (в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць) на вибір яких впливають такі фактори, як державний режим, форма державного устрою, неоднаковий підхід до розуміння сутності й природи державної влади, розмежування адміністративно-територіальних одиниць на «природні» та «штучні», національні й історичні особливості та традиції тощо.

Також на розвиток місцевого самоврядування в державах сучасного світу впливали різні правові системи, що детермінувало виникнення та формування континентальної (французької, романо-германської або європейської), іберійської та так званої радянської моделей; процеси демократизації й урбанізації; зміни в соціально-економічному розвитку та розширення економічної самостійності територій, підвищення мобільності робочої сили, реалізація принципів партисапативної демократії, впровадження споживацької моделі відносин між органами місцевого самоврядування та членами територіальних громад; рівень демократизації, децентралізації й деконцентрації публічної влади тощо [1, с. 65].

Україна є сусідкою країн Європейського Союзу, який дає їй численні приклади демократичного й ефективного управління державою. Наразі Україні необхідно підвищувати відповідність своєї законодавчої бази законодавчій базі ЄС, принципам верховенства права, а також будувати життєздатну демократичну державу [2, с. 245].

Упродовж останніх двох десятиріч у країнах Європи спостерігається тенденція до більшої децентралізації і автономії органів місцевого самоврядування. Цей перехід до перерозподілу повноважень місцевим органам влади пояснюється двома причинами:

- 1) зростанням потреби в демократії на місцевому рівні;
- 2) розосередженням фінансово-бюджетних функцій, які передаються від центру до органів влади на місцях [3, с. 43].

Таким чином, аналіз досвіду європейських країн та найновіших наукових досліджень дозволяють виокремити такі передумови успішної імплементації децентралізаційних процесів для створення ефективної моделі управління в системі децентралізованої влади: утвердження принципу верховенства права; визнання та гарантії місцевого самоврядування; рівний правовий захист усіх форм власності; демократичне й ефективне виборче законодавство; незалежність, ефективність, доступність і прозорість судової системи, функціонування інститутів адміністративного судочинства; досконалий бюджетний

процес та висока фінансова дисципліна; наявність адекватних соціальних стандартів; розвинутий громадський сектор або стійка тенденція до його розвитку.

Зважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що історичний досвід розвинутих демократій, інституалізований в документах Ради Європи, зокрема в Європейській хартії місцевого самоврядування, був вагомим чинником реформування системи публічного управління в європейських країнах.

Список використаних джерел

1. Батанов О. Політико-правові засади децентралізації публічної влади в зарубіжних країнах у контексті муніципальної реформи в Україні / О. Батанов // Юридичний вісник. – № 4, 2014. – Режим доступу: <http://yurvisnyk.in.ua>.

2. Барвіцький В. У пошуках шляхів формування дієздатних територіальних громад: міжнародний досвід / В. Барвіцький // Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід. Збірник матеріалів та документів / Науковий редактор: М. Пухтинський. – К. : Атіка-Н, 2006. – 245 с. – 744 с.

3. Зарубіжний досвід організації роботи місцевої влади: [монографія] / М. О. Пухтинський, П. В. Ворона, О. В. Власенко та ін. / За заг. ред. П. В. Ворони. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. – 280с.

4. Європейська хартія місцевого самоврядування (укр/рос), Страсбург, 15 жовтня 1985 року (Хартію ратифіковано Законом N 452/97-ВР від 15.07.97), Дата підписання: 6 листопада 1996 р., – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 336.143:330.(043.2)567

Непочатих А. Є.,

завідувач сектором фінансового забезпечення
Управління житлово-комунального господарства
Миколаївської обласної державної адміністрації

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ У БЮДЖЕТНОМУ ПЛАНУВАННІ

В рамках системних реформ в середині країни, з одного боку, та вступу до Європейського Союзу, з іншого боку, Україна змушена шукати ефективні шляхи вирішення ряду проблемних питань, у тому числі радикальних змін у системі управління публічними фінансами, реформування бюджетної системи, удосконалення законодавства, розробки обґрунтованої бюджетної стратегії.

В основі розробки бюджетної стратегії покладено бюджетне планування, яке ґрунтується на фінансовій оцінці бюджету за допомогою якої відбувається фінансове забезпечення показників соціально-економічного розвитку. Запровадження системи середньострокового планування дає змогу формувати бюджетні цілі та завдання на кілька років наперед, що у свою чергу, має сприяти формуванню ефективної середньострокової податкової бюджетної стратегії, удосконаленню бюджетного управління, підвищенню відповідальності за використання державних коштів.

Варто звернути увагу, що більшість розвинутих країн під час бюджетного планування застосовує середньострокове планування: Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Канада, Австрія, Данія, Німеччина, Фінляндія, Швеція, Франція, Угорщина тощо. Не завжди у цих країнах середньостроковий бюджет є законом, але він є обов'язковим елементом закону. Завдяки йому відбуваються щорічне коригування та уточнення показників бюджету. Сьогодні запровадження програмного бюджетування відбувається у більшості країн Центрально-Східної Європи, включаючи Словаччину, Румунію, Грузію, а також у Росії, Вірменії, Туреччині тощо [1; 2].

Так, реформа системи державного управління Великої Британії розпочалась наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ ст. Початок реформ не був масштабним, але поступово вони переросли в докорінну реструктуризацію державних установ, що супроводжувалось впровадженням системи ринкової конкуренції до сфери надання бюджетних послуг. Одним з наслідків цієї реформи стало упровадження системи державного управління за результатами [1].

Основною метою проведення реформ було забезпечення надання якісних бюджетних послуг, які б відповідали потребам громадян, були високоякісними, доступними для всіх та безкоштовними. Відповідно до цієї цілі, реформа державного управління передбачала реалізацію чотирьох основних етапів, які разом мали сприяти формуванню мотивації до постійного покращення якості послуг. Ці етапи включали: 1. Упровадження системи управління за результатами. 2. Надання державних послуг на конкурентній основі. 3. Залучення громадян до прийняття політичних рішень. 4 Використання показників виконання для покращення якості державних послуг. Результатом цього стало впровадження нового підходу до взаємовідносин між урядом та надавачами бюджетних послуг, в основі якого лежить договір між сторонами. Новий підхід базувався на двох основних елементах – Угоді про бюджетні послуги і Договорі про надання послуг [1].

Угоди про бюджетні послуги мають вигляд чітких стратегічних планів для всіх міністерств, виконання яких тісно пов'язано з виділеними ресурсами. По суті ці угоди є програмою діяльності уряду, якою він інформує суспільство про поставлені цілі та про конкретні показ-

ники, за якими оцінюються як діяльність відповідного міністерства, так і результати конкретних програмних заходів, а також досягнення запланованого соціально-економічного ефекту від реалізації урядових програм. У цих угодах також визначається мета і завдання для кожного міністерства, показники якості та кількості бюджетних послуг, очікуваний результат від їх реалізації, містяться інші цільові показники діяльності міністерств і відомств.

Аналіз використання прогресивних бюджетних технологій, орієнтованих на результат, та їх координації зі структурою управління галузей соціально-культурної сфери ілюструє, що програмно-цільовим методом або його елементами користуються розвинені країни. Водночас все більшого поширення цей метод набуває у країнах з перехідною економікою.

Так, у Румунії законом «Про державне фінансування», прийнятим у 2001 році, та поправками до нього забезпечується виконання бюджетного планування на три роки, згідно програмно-цільового методу, на всіх рівнях бюджетної системи країни. У Болгарії низкою законодавчих актів, що регламентують бюджетний процес, нормативно оприлюднюється поступовий перехід до цілеспрямованого фінансового планування на місцевому рівні, забезпечуються повноваження місцевих органів самоврядування щодо визначення показників виконання за найбільш важливими галузями. Основні компоненти програмно-цільового методу використовуються у Литві, Естонії, Словенії, Словаччині, Казахстані, Росії та інших країнах. Використання цих компонентів було визначено як одна з умов вступу до ЄС для нових членів.

В Україні перші елементи програмного бюджетування з'явилися ще 1998 року, але незважаючи на тривалу історію застосування, ефективність цього методу в є невисокою, про що зазначено у Стратегії управління державними фінансами на 2017–2020 роки. Тому досвід країн ЄС є досить актуальним на сьогодні та корисним.

Список використаних джерел

1. Бояр, А. О. Бюджетний процес у Європейському Союзі [Текст] : монографія / А. О. Бояр ; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, ф-т міжнар. відносин. – Луцьк : Захарчук В. М., 2012. – 522 с.
2. Дехтяр, Н. А. Порівняльна характеристика принципів реалізації бюджетної політики країн ЄС та України в частині формування державних видатків [Текст] / Н. А. Дехтяр, І. М. Боярко, О. В. Дейнека // Бізнес Інформ. – 2013. – № 8. – С. 45-50.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі» від 14.09.2002р. № 538, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/538-2002>-Загол. з екрану.

ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ УКРІПЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУЦІЙ В ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Одним із невід'ємних елементів сучасної моделі публічного управління є інститут адміністративних послуг. Від того, настільки ефективно він функціонує залежить рівень верховенства права та законності в державі, здатність суб'єктів владних повноважень задовольняти потреби людини та стан дотримання їх прав і свобод.

Варто відмітити, що поняття «адміністративна послуга» визначається як на доктринальному рівні, так і на нормативному. Наприклад, Е. Демський пропонує розуміти адміністративну послугу як визначену на законодавчому рівні діяльність органів (посадових осіб) владних повноважень щодо створення умов для реалізації і захисту прав і законних інтересів або виконання обов'язків фізичними чи юридичними особами за їх зверненням з метою отримання визначеного законом корисного ефекту [1, 84]. П. 1 ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» визначає, що адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону [2]. Таким чином, адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень компетентними органами, що здійснюється за заявою фізичної особи і спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону.

Протягом останніх десяти років в Україні триває процес активного вдосконалення досліджуваного інституту, в основу якого закладався позитивний досвід розвинених країн. У 2012 році був прийнятий основний нормативно-правовий акт у цій сфері – Закон України «Про адміністративні послуги» [2], що визначив правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері надання адміністративних послуг та сформувалася відповідна підзаконна нормативно-правова база. Крім цього, важливим здобутком стало створення по всій території держави центрів адміністративних послуг, які надали можливість людям швидко отримувати різні адміністративні послуги в одному приміщенні.

Незважаючи на такі здобутки, вважаємо, що ще рано говорити про здатність цього інституту на високому рівні забезпечувати відповідні

потреби людини в нашій державі. Тому, й надалі має бути відбуватися процес його удосконалення для усунення тих негативних явищ, які існують та для виконання вимог, які існують перед Україною для інтеграції її в Європейський Союз. Адже, прийнята у 2014 р. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (надалі – Угода про асоціацію) передбачає зобов'язання нашої держави щодо утвердження верховенства права та укріплення демократичних інституцій усіх рівнів у сфері управління, створення нових органів управління, або ж наділення новими повноваженнями вже існуючих [3].

Вважаємо, що на сучасному етапі розвитку сфери адміністративних послуг необхідно приділити увагу таким двом аспектам: нормативно-врегулюванню процедурних відносин та інформатизації. По-перше, окремі процедурні відносини між суб'єктами владних повноважень, їх посадовими особами та громадянами нормативно не регламентовані або регулюються окремими підзаконними нормативно-правовими актами. Тому, існує необхідність в прийнятті окремого Закону України «Про адміністративну процедуру», який би регулював взаємовідносини адміністративних органів не лише з фізичними, а й з юридичними особами; зобов'язував адміністративні органи обґрунтовувати свої рішення; наділяв учасників адміністративних правовідносин суттєвими процедурними правами (право особи бути вислуханою до прийняття будь-якого індивідуального рішення, що може на неї негативно вплинути, та надати необхідні докази; право кожної особи на доступ до матеріалів справи, які її стосуються), що сприятиме реалізації громадянами конституційного права на звернення; регламентував оскарження адміністративних актів у позасудовому порядку.

По-друге, у сферу адміністративних послуг впроваджені елементи електронного врядування, завдяки яким нині зменшені матеріальні та часові ресурси на надання послуг та скорочені бюджетні витрати на утримання державного апарату. Незважаючи на це, вважаємо, що ще існує необхідність більш широко впровадження можливості отримувати адміністративні послуги через Інтернет.

Досвід європейських країн показує, що отримати певну довідку людина може вдома, не йдучи до компетентного органу. В нашій державі, наприклад, щоб отримати субсидію для оплати житлово-комунальних послуг людина має прийти до компетентного органу з відповідною декларацією та у деяких випадках принести акт, складений за підписом сусідів, що також посвідчений головою комітету самоорганізації населення, який ніяким чином не перевіряє реальність існування таких осіб. Вважаємо, що таку б послугу можна було б замовляти в електронному форматі без додавання подібних документів, які не наділені вагомим юридичним значенням. Крім цього, можливість отримання адміністративних послуг через електронні ресурси

вимагає ґрунтовної розробки та впровадження відповідних заходів щодо захисту інформації. Оскільки легкий та несанкціонований доступ до неї може завдати значної шкоди інтересам суспільства та держави.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, варто відмітити, що інститут адміністративних послуг є невід'ємною частиною існуючої в нашій державі моделі публічного управління. Незважаючи на сформоване законодавство та запроваджені заходи щодо підвищення ефективності функціонування цієї сфери, існує необхідність подальшого її удосконалення. Це має здійснюватися з урахуванням позитивного досвіду європейських країн в напрямку нормативного врегулювання процедурних відносин та інформатизації (створення можливості отримувати ще більше адміністративних послуг через Інтернет та впровадження заходів захисту інформації).

Список використаних джерел

1. Демський Е. Ф. Адміністративні послуги та їх юридична природа / Е. Ф. Демський // Юридична наука : наук. юрид. журн. – 2011. – № 1(1) – С. 79–86.
2. Про адміністративні послуги: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-17 (зі змінами) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : Web-сайт. – Ел. текст. дан. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода, Міжнародний документ від 27.06.2014 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : Web-сайт. – Ел. текст. дан. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_01

УДК 316.77:321.7](043.2)

Гаркавенко А. Ю.,

головний спеціаліст відділу фінансово-господарського,
забезпечення апарату Новобузької райдержадміністрації,
магістрантка,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

КОМУНІКАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Право громадян на участь в управлінні державними справами є одним із ключових демократичних принципів, які знайшли своє відображення у преамбулі Європейської хартії місцевого самоврядування,

підписаної всіма державами-членами Ради Європи. Громадянин є ключовим елементом у забезпеченні легітимності рішень органів місцевого самоврядування.

Місьцеве самоврядування є однією з форм залучення громадян до участі в управлінні своїми справами, а тому є засобом здійснення демократії. Сьогодні в Україні встановлюється децентралізована система управління, закріплюються демократичні основи взаємовідносин у центрі та на місцях, і ця співпраця має будуватися на принципах комунікативної взаємодії.

Останні роки громадське життя характеризується певним напруженням в різних сферах, а також відсутністю налагодженого комунікативного процесу. Суттєвого значення також набувають комунікативні відносини між органами місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями. Комунікативна взаємодія органів публічної влади з громадськістю має бути необхідною умовою демократичного суспільства.

Пам'ятаємо, що базовий принцип Ради Європи полягає в тому, що «справжня демократія неможлива без демократії на місцевому рівні». Як пише О. Михайловська, ефективність демократії має пропорційну залежність від результативності комунікативного процесу. Саме на рівні територіальної громади такий процес може і повинен розвиватися та вдосконалюватися. З одного боку, тісна взаємодія з громадянами, котра допомагає владі приймати оптимальні рішення, може здійснюватися саме на місцевому рівні. З іншого – демократична модель публічного управління вимагає активної участі громадян. Учасники комунікативних відносин на засадах партнерської взаємодії можуть значно збільшити ефективність комунікацій, що призведе до якісно нового рівня громадсько-політичного й суспільного діалогу, що можливо лише за умови рівноправної двосторонньої комунікації [2].

М. Левчук виділяє складові механізми владно-господарської взаємодії, серед яких – необхідність створення постійно діючої системи комунікацій з представниками громади: лідерами громадських об'єднань, органів самоорганізації населення, представниками місцевого бізнесу, окремими громадянами [1]. Взаємодія має будуватись на партнерстві й взаємозацікавленості в досягненні цілей між представниками громади, органами влади та місцевого самоврядування, що повинно передбачати забезпечення участі населення в управлінні місцевими справами та залучення його до прийняття рішень. У трансформаційних суспільствах комунікативна взаємодія між органами публічної влади та громадськістю обмежується виключно зверненнями та скаргами. Саме тому при органах влади та місцевого самоврядування існують спеціальні служби для налагодження зворотного зв'язку з громадськістю, адже «комунікативна взаємодія стає можливою лише за умови відсутності комунікативних бар'єрів» [3].

Уперше принципи комунікативної взаємодії органів державної влади та громадськості на державному рівні були зафіксовані в конституції США (1787 р.). Х. Аренд, Е. Гіденс, Н. Луман розглядають комунікативну взаємодію як органічну складову розвитку сучасного постмодерного суспільства. У демократично розвинених країнах успішно діють спеціально створені інститути для розвитку взаємодії. Вони наділені функціями громадського контролю та нагляду, мають слідчо-наглядовий апарат, постійно проводять соціологічний моніторинг, що дозволяє вносити необхідні корективи в процес формування державної політики.

У демократичних державах найбільш поширеними є наступні форми співпраці громадськості та публічної влади: інформування громадськості, консультації з громадськістю, громадські дорадчі комітети, круглі столи, опитування громадської думки, фокус-групи, соціальний моніторинг, громадські слухання, громадська просвіта, організація громади, створення громадських коаліцій тощо. Тобто акцентуємо увагу на тому, що місцеве самоврядування є платформою взаємин між громадянським суспільством і державою.

Отже, в умовах децентралізації влади в Україні на перший план виходить побудова адекватної, ефективної взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськістю на територіальному рівні, що може бути інтегрована в національний комунікативний процес. Комунікативна взаємодія вже вийшла за існуюче поняття «зв'язки з громадськістю». Мета взаємодії полягає у забезпеченні успішної реалізації функцій і виконанні завдань органами місцевого самоврядування. Більшість дослідників переконані, що влада має стимулювати самоорганізацію громадськості. Тому необхідним та стратегічно важливим елементом для України є побудова моделі ефективної комунікативної взаємодії між різними групами громадськості, органами влади та місцевого самоврядування.

Можемо впевнено говорити про необхідність удосконалення механізму комунікативної взаємодії між органами самоврядування та громадою, зокрема, розробки шляхів впровадження принципу партнерської взаємодії, що передбачає не тільки інформування населення, а й налагодження ефективного зворотного зв'язку, проведення відповідної роз'яснювальної роботи, встановлення громадського контролю.

Список використаних джерел

1. Левчук, М. Г. Взаємодія органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань в умовах децентралізації державно-управлінських послуг [Електронний ресурс] / М. Г. Левчук // Державне управління: теорія і практика. –

2008. – № 1 (7). – Режим доступу : www.academy.gov.ua/ej7/doc_pdf/levchuk.pdf. – Загол. з екрану.

2. Михайловська, О. В. Деякі аспекти комунікативної взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості [Текст] / О. В. Михайловська // Науковий вісник Полісся. – 2016. -№ 1 (5). – С. 56-63.

3. Романенко, Є. Комунікативна взаємодія органів державної влади та громадськості: сутність та особливості її налагодження [Текст] / Є. Романенко // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип. 2 (21). – С. 190–201.

УДК 352:338.26

Богославець В. В.,

магістрант,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

БАЗОВІ ПРИНЦИПИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на регіональному та місцевому рівнях є важливим невід’ємним елементом стратегічного управління закордоном. З огляду на те, що різні країни накопичили значний теоретичний і практичний досвід у сфері стратегічного планування розвитку територій на регіональному та місцевому рівнях, його аналіз та узагальнення можуть мати науково-теоретичне і прикладне значення для України.

Основні відмінності традиційного «західного» і сучасного вітчизняного підходів до стратегічного планування розвитку територій обумовлені різним соціально-економічним і правовим середовищем. На Заході комплексні планові документи розвитку територій формуються в умовах стабільного нормативного і організаційного середовища і сталих правил гри і націлені перш за все на підвищення інвестиційної привабливості муніципалітету шляхом активізації його конкурентних переваг. Там плани часто орієнтуються на реалізацію конкретних проєктів, здатних вивести міську економіку на якісно інший рівень. Пошук таких проєктів по перевазі і лежить в основі стратегій місцевого розвитку [4, с. 85].

У більшості закордонних країн склалась триланкова система управління територіальним соціально-економічним розвитком. Поряд з центральними органами влади управлінською діяльністю займаються великі регіональні та локальні територіальні структури. Центральні органи територіального управління здійснюють макрорегулювання

процесів соціально-економічного розвитку. Тут же формується законодавче середовище, що регламентує всю діяльність у сфері територіального управління [1].

Аналізуючи розвиток стратегічного планування розвитку територій за кордоном дослідниками виявлено наявність наступних тенденцій:

1. Стратегічне планування розвитку територій націлене на підвищення конкурентоспроможності територій. У більшості європейських країн була здійснена адміністративна реформа, відбулася децентралізація державної влади. Це сприяло створенню ефективних механізмів стратегічного планування розвитку територій на національному, регіональному та місцевому рівнях.

2. У більшості європейських країн стратегічні документи регіонального розвитку розробляються державними органами влади, держава виділяє фінансові ресурси для реалізації стратегічних планів, громадської участі у плануванні, здійсненні та оцінці результатів розвитку в ряді країн створюються спеціалізовані державні структури регіонального розвитку (у Чеській Республіці існує Міністерство регіонального розвитку, у Румунії розвитком регіонів керує Рада з Реформ, що входить до структури Ради Міністрів). У більшості центральних та східноєвропейських держав існують національні агенції з питань регіонального розвитку як виконавчі агенції, що допомагають відповідному міністерству як відносно незалежні інституції. У Румунії вони мають законодавчо визначені функції та є громадськими неприбутковими організаціями, обов'язковими для регіонів. У Польщі та Чеській Республіці агенції регіонального розвитку – це неурядові організації із залученням державних інституцій, що функціонують як прибуткові асоціації, або як неприбуткові організації (фонди у Польщі, асоціації у Чехії) [2].

3. Стратегічні плани соціально-економічного розвитку територій комплексно поєднані з планами стійкого розвитку навколишньої території. Стратегічне планування розвитку територій здійснюється на основі концепції стійкого розвитку населених пунктів.

4. Різноманітні розробки стратегічних планів, проектів і підходів у різних країнах поки не мають у своїй основі єдиних стандартів. Регіони та населені пункти самостійно вибирають методику стратегічного планування розвитку територій, визначають унікальну стратегію свого розвитку. Важливою характеристикою стратегічного планування населених пунктів є урахування місцевої специфіки при визначенні цілей і задач довгострокових перетворень; розвивається брендинг та маркетинг території.

5. Слід зазначити ріст популярності підходів, заснованих на застосуванні до управління регіоном (населеним пунктом) методів керування підприємствами.

6. Дуже важлива роль у стратегіях європейських країн приділяється принципу соціального партнерства. До стратегічного планування долучаються органи влади, приватний сектор, громадські організації, члени громади. На регіональному та місцевому рівнях при розробці стратегій та стратегічних планів досить одностайно спираються на організацію широкого діалогу і дискусій із усіма членами територіальної громади, цільовими групами. Все це допомагає здійснити творчий процес стратегічного планування, сформулювати імідж території (регіону, населеного пункту), мету і основні завдання розвитку. Саме активна участь громадян стає фактором, що поєднує різноманітні інтереси та підходи. Процес розробки та затвердження планів передбачає постійне інформування населення, формування громадської думки і пошук компромісів у разі виникнення розбіжностей між органами місцевого самоврядування і окремими зацікавленими групами осіб.

7. В європейських країнах розвивається міжмуніципальне та міжрегіональне співробітництво в процесі стратегічного планування як на національному, так і міжнародному рівнях.

8. Створюються нові державні, так і недержавні органи, які професійно займаються стратегічним плануванням розвитку територій як на регіональному, так і на місцевому рівнях.

9. Ключовими каталізаторами стратегічного планування на регіональному та місцевому рівнях виступають великі, так звані «флагманські» проекти, покликані привернути увагу до регіону, населеного пункту; дати поштовх структурним зрушенням, різко поліпшити ситуацію з робочими місцями, сприяти маркетингу території і формуванню нового іміджу. На регіональному та місцевому рівнях здійснюють фінансування необхідних капіталовкладень і реалізують проекти на базі приватно-громадського партнерства. Поєднання місцевих, регіональних і національних коштів доповнюється банківськими кредитами і приватними внесками; вдало використовуються містами Західної Європи і всіякі гранти і субсидії ЄС, позики міжнародних фінансових організацій [3].

10. В країнах, де існують старопромислові регіони, відбуваються структурні перетворення з опорою на розвиток нових секторів, виникнення «крапок росту».

11. Планування здійснюється безперервно, як єдиний процес по розробці рекомендацій щодо політики і програм регіонального та місцевого рівня. Планування має індикативний характер. У нього закладені механізми, що дозволяють співвідносити процес планування зі змінними зовнішніми обставинами і вносити в нього необхідні коректування.

12. Євросоюз координує проведення європейської регіональної політики за допомогою Комітету регіонів, який складається з представників регіональних та місцевих органів влади.

Отже, сьогодні більшість європейських країн, які серйозно заклопотані проблемами економічного, соціального та екологічного розвитку, розробляють ті чи інші документи комплексного характеру, що дають можливість деякою мірою скоординувати цю діяльність. Такого роду документи можуть входити елементом в інтегральні стратегії соціально-економічного розвитку, або оформлятися у виді щодо самостійного блоку в системі механізмів, що регулюють місцеве та регіональне управління. Вибір певної форми є дуже індивідуальним, і віддати перевагу якійсь одній схемі неможливо.

Список використаних джерел

1. Броль Р. Місьцеве самоврядування: досвід Польщі // Філософія стратегічного планування розвитку територій. – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2001/1/20010182.html>.
2. Корявець М. А. Роль децентралізації для регіонального розвитку в Україні / М. А. Корявець. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pfirs.org/publikatsiji/item/31-rol-detsentralizatsii-dlia-rehionalnoho-rozvytku-v-ukraini.html>
3. Петрова А. Н. Стратегическое планирование: уч. пособие / под ред. проф. А. Н. Петрова. – СПб. : Знание, ГУЭ ФДООЗ. – 200 с.
4. Управление муниципальным экономическим развитием / под ред. Г. Ю. Ветрова. – М. : Фонд «Институт экономики города», 2009. – 258 с.

УДК 353:342.25

Кізілова Л. М.,

магістрант,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Україна проводить політику, яка спрямована на євроінтеграційний курс та прагне до членства в ЄС. У напрямі зовнішньої політики Україна намагається впроваджувати напрями та принципи державного управління, які діють в європейському суспільстві. Євроінтеграційний курс характеризується розбудовою інституту громадянського суспільства, ефективною діяльністю органів державної влади, зацікавленістю кожної територіальної громади у розвитку регіону та країни в цілому.

Європейський досвід характеризується проведенням реформ у напрямі розвитку місцевого самоврядування, який є основою створення

самодостатніх територіальних громад, що неможливо без децентралізації. В цьому аспекті для України є актуальним досвід країн Європи, особливо тих, що мають Радянське минуле. Проблеми децентралізації для України зумовлені необхідністю проведення не тільки реформи місцевого самоврядування, а й необхідністю проведення комплексної реформи адміністративно-територіального устрою, яке не можливо без змін у державній політиці регіонального розвитку.

Одним із найбільш результативних прикладів проведеної децентралізації є приклад Польщі [1]. Потреба в децентралізації у Польщі виникла у зв'язку з масштабними процесами лібералізації та реалізації ринкових реформ, а її метою було максимальне забезпечення самостійного функціонування кожного регіону, створення більш ефективних і прозорих політичних інститутів, і посилення інститутів громадянського суспільства. Реформа у Польщі проходила кількома етапами. Першим кроком було створення гмін – територіальних громад. Гміною може бути місто, село, кілька сіл або район міста. Другий крок був спрямований на вищі рівні: повіти та воєводства. Так, з 1999 р. у Польщі існує 16 воєводств замість 49. Як наслідок, у країні змінився розподіл повноважень між центральними і місцевими органами влади. У процесі реформи була скорочена також кількість державних службовців, що позитивно вплинуло на зменшення бюджетних витрат на управління. Крім того, було реформовано механізм перерозподілу податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами [2].

Ключовим після проведення адміністративно-територіальної реформи в Польщі стало відокремлення влади та бізнесу, що гарантувало кожному громадянину право вільно і на вигідних умовах здійснювати підприємницьку діяльність. До переваг проведення децентралізації Польщі можна віднести чітке розмежування функцій та повноважень між державною та місцевою владою. Так ключовими для уряду Польщі стали питання зовнішньої політики, національної безпеки, оборони та розробка стратегічних напрямів розвитку країни.

На сьогоднішній день основні повноваження та фінансові ресурси у Польщі перебувають на рівні гмін, що на думку науковців та експертів надає саме громадам можливість вирішення питань свого розвитку. Заходи, що були здійснені урядом Польщі у напрямку децентралізації, сприяли зростанню державних інвестицій, розвитку малого бізнесу та громадянського суспільства на рівні адміністративно-територіальних одиниць, що, у свою чергу, позитивно вплинуло на умови життя для членів територіальних громад і призвело до їх суттєвого поліпшення [2].

На основі досліджень науковців виділяють переваги та недоліки децентралізаційних процесів в Європі. До переваг децентралізації можна віднести:

- участь мешканців територіальних громад у демократичних змінах;

- створення умов для розвитку громадянського суспільства;
- ефективний розподіл бюджетних коштів для вирішення потреб, які кожна громада визначає для себе;
- створення умов для розвитку підприємництва в регіонах;
- прозорість у вирішенні питань територіальної громади;
- сприяння розвитку регіонів та стратегічному плануванню;
- максимальне наближення послуг до споживачів;
- підвищення відповідальності місцевих органів вдали за результати діяльності.

Але поряд з перевагами децентралізації існують і недоліки, серед них варто відмітити наступні:

- ускладнення спроможності впливати на макроекономічну ситуацію на державному рівні;
- зниження скоординованості виконання делегованих повноважень; гальмування реалізації державних програм на фоні надання більшого значення місцевим політичним пріоритетам;
- намагання центральними органами влади уникнути відповідальності за надання державних послуг населенню, самоусунення центральних урядів від вирішення нагальних питань;
- неузгодженість делегованих повноважень і обов'язків із ресурсами для їх виконання [3].

Але впровадження зарубіжного досвіду без врахування специфіки, особливостей економічного та політичного розвитку кожної країни є індивідуальним. При аналізі досвіду проведення децентралізаційних змін для України можна виділити основні шляхи впровадження реформ:

- чіткий розподіл функцій, повноважень, прав та обов'язків всіх рівні влади відповідно до особливостей розвитку демократично, правової держави та громадянського суспільства, що в свою чергу збалансує інтереси всіх учасників в системі публічних відносин;
- розробка та реалізація державної регіональної політики, яка спрямована на покращення розвитку регіонів;
- впровадження принципу субсидіарності з метою гармонізації інтересів між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;
- впровадження адміністративно-територіальної реформи та збереження цілісності держави;
- розширення повноважень територіальних громад для вирішення проблем їх розвитку;
- проведення бюджетної децентралізації з урахуванням національних інтересів та інтересів громади [1].

Досвід реформ у зарубіжних країнах свідчить, що децентралізація відіграє важливу роль у демократизації і трансформації суспільства,

переходу до інститутів, заснованих на ініціативі та відповідальності окремої людини та громади. Тенденція до широкого її впровадження спостерігається в адміністративній, політичній, бюджетно-фінансовій, соціальній сферах, сприяє розвитку людського потенціалу, відповідальності влади, покращенню якості надання державних і громадських послуг, консолідації суспільства, вирішенню економічних, правових, політичних, етнічних проблем тощо.

Список використаних джерел

1. Камінська Н. В. Децентралізація влади і досвід її проведення у зарубіжних державах / Н. В. Камінська // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України: Збірник наукових праць. Засновник: Інститут законодавства Верховної Ради України. – 2014. – №4. – С. 35–40.

2. Пігуль Н. Г., Люта О. В. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 9. – С. 684–688.

3. Свистун В. Децентралізація управління: переваги і недоліки / Свистун В. // Децентралізація управління професійно-технічною освітою ППО НАПН України, Київ, С. 8-10. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/2211/>.

УДК 351:323.2

Синюк Ю. М.,
магістрант,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

GOVERNMENT RELATIONS В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Теоретичні та практичні зарубіжні дослідження Government Relations актуалізують цей аспект й для вітчизняного публічного управління. Проблеми виникнення, запровадження та ролі Government Relations в державному управлінні присвячені праці Дж. Вілсона, К. Гетца, Дж. Доу, Б. Левіна, Ч. Мака, М. Мезнара, А. Ослунда та ін.

Government Relations (GR) являють собою зв'язки з урядовими структурами, зв'язки з державою, які дозволяють громадськості здійснювати вплив на процеси прийняття державно-управлінських рішень на різних рівнях.

В зарубіжних країнах (переважно США та ЄС) такий вид відносин спочатку почали застосовувати у взаємозв'язках між органами держа-

вної влади та бізнес-середовищем у 70 роках минулого століття. У великих компаніях та корпораціях активно почали започатковувати GR-департаменти, основною функцією яких був захист автономії всієї організації, потім на них були перекладені завдання зі співпраці з органами влади різних рівнів, основним полем співпраці була все ж таки соціальна сфера та соціальна відповідальність бізнесу [4, с. 59].

Таким чином, в результаті співпраці вдалося досягти певних домовленостей та вироблення відповідної політики з формування соціально-активного бізнес середовища в провідних країнах. З цього часу все частіше підприємства починають виділяти кошти на реалізацію різноманітних соціальних програм в сфері освіти, мистецтва, охорони здоров'я тощо. І як наслідок, на сучасному етапі підтримка сфери освіти (закладів освіти, соціальні програми, гранти та стипендії) є невід'ємною складовою політики зі сторони підприємницького середовища. Таку політику бізнес розглядає також певною мірою як інвестицію, оскільки це сприяє формування відповідного кадрового резерву та потенціалу великих корпорацій та підприємств, створення сприятливого середовища та позитивного іміджу компанії. Це окрім інвестиційної складової сприяє діяльності фірм та компаній у довгостроковій перспективі.

Що представляють із себе ці відносини в теоретичному аспекті, розглянемо більш детально. У 1980-х роках А. Престон запропонував т. зв. модель взаємопроникнення між урядом та бізнесом і зробив висновок про те, що Government Relations – це не лише процес взаємовідносин обміну, але скоріше інтерактивний процес, в межах якого кожний з учасників володіє певною можливістю прояву власної (незалежної) ініціативи і в той же час є об'єктом стимулювання та впливу з боку інших учасників [5].

Подібне розуміння Government Relations вплинуло на подальші дослідження цієї специфічної форми соціальної та управлінської взаємодії. На думку американського науковця Ч. Мака, Government Relations – це застосування одного чи кількох методів комунікації, насамперед передусім маркетингових та політичних, окремими індивідами або інститутами для впливу на рішення уряду – на місцевому, державному, національному чи міжнародному рівнях, або їх поєднання [3, с. 4]. GR при цьому виконують три основні функції, необхідні для належного функціонування влади в умовах демократії, а саме:

- 1) є засобом пошуку для механізмів щодо врегулювання конфліктів і які необхідні для збереження демократичного та толерантного суспільства;

- 2) надають важливу інформацію політичним лідерам, щоб полегшити подальше прийняття управлінських рішень;

- 3) є одним з механізмів системи стримувань і противаг, за якої конкуренція між групами інтересів заважає будь-якій іншій стороні монополізувати владу [3, с. 6].

Також GR розглядають як діяльність компанії з відстеження роботи урядових структур, що включає збирання та обробку інформації про діяльність органів публічної влади, підготовку та розповсюдження інформації про діяльність компанії серед різних груп громадськості, включаючи виборних посадових осіб, а також вплив на процеси прийняття політикоуправлінських рішень (У. Агі, Г. Кемерон, Ф. Олт та Д. Уїлкокс) [1, с. 362 – 363].

Слід зазначити, що сьогодні в країнах ЄС та США кожний навчальний заклад, починаючи від школи, і закінчуючи університетом, мають спеціальні департаменти для взаємодії з урядом і бізнесом, також громадські організації та заклади охорони здоров'я мають відповідні структурні ланки. Це дозволяє оптимізувати процеси прийняття державно-управлінських рішень, бути залученими до підготовки різноманітних інвестиційних проектів, більш якісно здійснювати моніторинг умов діяльності суспільного життя в регіоні або країні. Таким чином, підтримка ефективних відносин з органами державної влади стало підґрунтям для їх стабільного розвитку [2, с. 237].

Список використаних джерел

1. Аги У. Самое главное в PR / У. Аги, Г. Кэмерон, Ф. Олт, Д. Уилкокс / Пер. с англ. – СПб. : Питер, 2004. – 560 с.
2. Harris P. In Search of Public Affairs: A Function in Search of an Identity / P. Harris, D. Moss // Journal of Public Affairs. – 2001. – № 1(2). – P. 102 – 110.
3. Mack, Charles S. Business, politics, and the practice of government relations / Charles S. Mack: foreword by F. Christopher Arterton. – Westport, Connecticut : Quorum Books, 1997. – XIX, 267 p.
4. Martin C. Consider the Source Determinants of Corporate Preferences for Public Policy // Business and Government: Methods and Practice / ed. D. Coen, W. Grant. Germany, Opladen: Barbara Budrich Publishers, 2006. – 136 pp.
5. Preston I. L. The Compatibility of Advertising Regulation and the First Amendment // Journal of Advertising. – 1980. – Vol. 9, № 3. – P. 12 – 15.

УДК 35:342.25

Москаленко С. В.,
магістрантка групи 735 МВ,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА СТВОРЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Загальновизнаним є той факт, що без удосконалення територіальної організації держави побудувати принципово нову систему публічної

адміністрації в ній неможливо. Процес децентралізації влади майже в усіх європейських країнах супроводжувався територіальною реформою, яка зводилася до укрупнення територіальних одиниць. Первинною ланкою в більшості випадків були сільські та міські комуни, що мали різні назви. Так, у Данії вони зветься муніципалітетами, у Франції – комунами. Тобто, йдеться про те, що небажано змінювати навіть назви об'єднань, щоб не порушити звичні стереотипи свідомості пересічних громадян.

Слід зазначити, що у Франції кількість департаментів і комун не зменшується, а скоріше має тенденцію до зростання. У Франції за наявності 36 682 базових комун 32 тис. (90 %) мають менше 2 тис. жителів, а 898 – менше 50 осіб. Великі розбіжності в чисельності населення і ресурсному забезпеченні комун породжують проблеми диспропорцій рівня життя в комунах. Водночас питання укрупнення комун постійно виникає у французьких політичних колах і особливого загострення набуває в періоди кризового стану економічного розвитку країни [2 с. 123]. Уряд Франції намагався розпочати примусову територіальну реформу, спрямовану на злиття комун (муніципалітетів), створених ще сотні років тому. Ідея примусового злиття, що була відкинута населенням, трансформувалася у співробітництво територіальних громад.

Для подолання проблеми фінансового забезпечення і здійснення функцій органів самоврядування застосовується два підходи: 1) співробітництво комун для вирішення певних спільних проблем; 2) злиття кількох дрібних комун в одну більш потужну і фінансово спроможну для вирішення питань функціонування всіх служб місцевого самоврядування.

У першому випадку комуни залишаються юридичними особами і через договори визначають принципи і порядок спільної діяльності. Найбільш розповсюдженим співробітництвом комун є утворення спеціальних організацій, засновниками яких є комуни і які створюються для вирішення певних спільних для засновників проблем. Такі організації (синдикати) мають статус юридичної особи і наділяються певною компетенцією за рахунок комун-засновників. Крім синдикатів існують і інші види міжкомунального співробітництва, такі як дистрикти та міські об'єднання. Створення таких об'єднань може бути як добровільним, так і примусовим. Для визначення нових кордонів муніципальних новоутворень бралися різні критерії, але всі вони мали комплексний, кількісно-якісний характер. Так, у Швеції муніципалітети, що співробітничали між собою, об'єднувалися навколо міст, беручи до уваги ступінь освоєння територій між населеними пунктами. У Данії для визначення муніципальних кордонів було проведено спеціальне дослідження, що виявило зони, які природно склалися в різних сферах діяльності та спілкування. Таким чином, було виявлено 44 торговельні

зони, 123 центри тяжіння в кооперації ресурсів праці тощо [5 с. 37]. Ураховувалося багато показників, навіть такий, як продажі доставки пошти і періодики додому. У результаті було підготовлено карту взаємозв'язків і взаємозалежностей окремих територій. Також було проведено детальний аналіз «ефекту масштабу» з метою оптимізації надання населенню різних типів соціальних послуг. На основі оброблення зібраної інформації було змінено законодавство, внесено пропозиції щодо створення округів, що було обговорено в муніципалітетах і затверджено центральною владою тільки після узгодження рішень з тими, кому належало об'єднатися.

У Фінляндії 20 років тому було здійснено спробу значно зменшити чисельність муніципалітетів рішенням «згори». Зрештою, у результаті політичних дебатів переміг принцип добровільності. Разом з тим держава заохочує об'єднання муніципалітетів шляхом надання додаткових субсидій. При цьому розмір дотації був диференційований – він збільшувався у таких випадках: 1) об'єднання комун з чисельністю населення більше 20 тис.; 2) збільшення числа комун, що об'єднувалися; 3) здійснення об'єднання в перші роки реалізації реформи. Тобто адміністративно-територіальна реформа у Фінляндії відбувається не адміністративно-командним шляхом, а завдяки економічному стимулюванню добровільних рішень суб'єктів місцевого самоврядування щодо доцільності такого об'єднання [3, с. 17].

У Латвії поетапно застосовувалися обидва методи укрупнення–стимулювання добровільного об'єднання муніципалітетів та адміністративне укрупнення. З початку реалізації реформи 4 роки надавалося на утворення добровільних об'єднань муніципалітетів з фінансовим їх заохоченням шляхом надання разової дотації з державного бюджету у розмірі 1–5 % від загальної суми бюджету муніципалітету, після чого протягом наступного року після завершення цього періоду було поведене адміністративне укрупнення решти муніципалітетів [4, с. 56].

Урядовим проектом Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2014 р.) також передбачається державна організаційна, методична та фінансова підтримка об'єднаних територіальних громад. У законопроекті йдеться про те, що держава здійснює фінансову підтримку об'єднання територіальних громад сіл і селищ шляхом надання об'єднаній територіальній громаді коштів на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади у разі, коли межі території новоутвореної об'єднаної територіальної громади повністю відповідають межам, визначеним перспективним планом формування територій громад.

Враховуючи досвід зарубіжних країн, можна стверджувати, що в сучасних умовах регулювання процесів суспільного розвитку оптима-

льною є така величина місцевої одиниці, яка спроможна задовольнити потреби населення і здатна функціонувати як достатня територіальна громада. Закордонний досвід укрупнення адміністративно-територіальних одиниць свідчить про те, що всі країни-реформатори здійснювали його примусово. Проте вибір пріоритетних напрямів у проведенні адміністративного реформування залежить від економічних, географічних, історичних, етнічних особливостей і традиції кожної держави, розвинутої системи місцевого управління, жорсткості зв'язків між рівнями управління. Можна виокремити кілька загальних напрямів: перегляд кількості та розмірів адміністративно-територіальних одиниць, перерозподіл функцій і повноважень між рівнями управління, професіоналізація служб місцевого управління [1, с. 110]. У разі укрупнення територіальних одиниць примусовим методом доцільно застосовувати заходи щодо пом'якшення реалізації реформи. В їх якості можуть передбачатися: часова адаптація, поступовість, врахування думки населення, можливість обрання способу укрупнення, встановлення критеріїв для створення нових адміністративно-територіальних одиниць без зазначення кількісних та якісних характеристик, можливість застосування індивідуального підходу до кожного регіону.

Аналізуючи закордонний досвід проведення реформи децентралізації та утворення громад, можна зробити такі висновки. 1) В основу визначення критеріїв укрупнення базових адміністративно-територіальних одиниць покладаються: територія і чисельність населення; функції (завдання, компетенція), що виконуються органами влади різного територіального рівня; ступінь політичної та фінансової автономії територіальних органів; – механізм надання публічних послуг (через державні або муніципальні служби або із залученням приватного сектора). 2) Метою адміністративно-територіальних реформ повинно бути підвищення ефективності надання послуг населенню та наближення влади до людей. Реформи мають здійснюватися комплексно на основі науково обґрунтованих, достовірних програм з урахуванням зарубіжного досвіду, власних помилок минулих років, особливостей та потенціалу регіонів. 3) Більш ефективними адміністративно-територіальними реформами є ті, які ініціювалися безпосередньо громадами, а не нав'язувалися «згори». Та навіть якщо має місце державна ініціатива, перетворенням мають передувати широке обговорення та врахування суспільної думки. Більш доцільним є добровільне об'єднання територіальних громад. Держава при цьому може його стимулювати, надаючи певні преференції.

Список використаних джерел

1. Бабич О. М. Співвідношення централізації та децентралізації в системі державного управління / Бабич О. М. // Часопис Київ. ун-ту права. – 2011. – № 2. – С. 109 – 112.

2. Гавриленко А. С. Децентралізація влади: компаративістський аналіз зарубіжного досвіду / А. С. Гавриленко, Я. О. Костенок // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 10. – С. 121–124.

3. Демчак Р. Є. Зарубіжний досвід децентралізації державного управління: аналіз та можливості застосування в Україні / Демчак Р. Є. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 12. – С. 15–20.

4. Забейворота Т. В. Модернізація системи державного управління в умовах децентралізації влади : дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Забейворота Тетяна Валентинівна ; Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Харків, 2017. – 276 с.

5. Ткачук А. Скандинавський шлях. Досвід реформ адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування в Данії та Швеції / А. Ткачук. – Київ, 2015. – 44 с.

УДК 338.244.47[339.923:061.1ЄС](477)

Ведяєв В.,
магістрант,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД КРАЇН ЄС У ЗАПРОВАДЖЕННІ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Актуальною і вкрай потрібною для України є сучасна практика країн-членів ЄС передбачає можливість впровадження й інших моделей децентралізації без посилення локального рівня. Зокрема, Іспанія є прикладом так званої регіональної децентралізації, коли основні результати децентралізації сконцентровано в напрямі передачі повноважень від центрального уряду до урядів автономій (регіонів). Наразі витрати автономій складають 35 % від загального обсягу державних витрат Іспанії, тоді як через муніципалітети фінансується лише 13 % видатків. Проте для сучасної України запровадження такої моделі навряд чи дозволить розв'язати наявні місцеві проблеми, а може спровокувати виникнення низки нових проблем політичного характеру. Слід також звернути увагу, що в ЄС регіони (включаючи і муніципалітети чи комуни) є об'єктом не тільки державної чи регіональної політики, але й надзвичайно потужної політики згуртування ЄС, на яку виділяється третина бюджету співтовариства. Фактично в межах кожної окремої країни питання розподілу повноважень і ресурсів при управлінні може вирішуватися за різними децентралізованими чи централізованими моделями. Проте на рівні ЄС реалізуються масштабні процеси централізованого перерозподілу бюджетних ресурсів на

цілі регіональної політики. У більшості випадків бенефіціарами допомоги є найменш розвинені регіони [1].

Фактично регіональні органи управління у країнах-членах ЄС, окрім власних ресурсів, мають доступ до великого обсягу спільних ресурсів ЄС. Відповідно, оцінюючи досвід реалізації реформ децентралізації у таких країнах, слід урахувувати цей факт. Зокрема, реформи децентралізації у Польщі, ймовірно, не мали б такого успіху без вдалого залучення і використання найбільших обсягів ресурсів, виділених з бюджету ЄС на політику згуртування. Так, польські громади та регіони отримали можливість використовувати на цілі розвитку великі обсяги ресурсів, а, починаючи з 2011 р., стали лідерами за обсягом виділених з бюджету ЄС коштів: 14,44 млрд. євро (2011 р.), 15,735 млрд. євро (2012 р.), 16,179 млрд. євро (2013 р.), 17,436 млрд. євро (2014 р.) [1].

Основна частина цих ресурсів виділялась зі структурних фондів ЄС, які використовують грантові механізми розподілу коштів і визначають їх цільове спрямування. Власне, у цьому і є основна відмінність грантів, які отримуються з Державного бюджету за децентралізованого підходу, коли трансферти не мають жорсткої вимоги щодо цільового використання, і грантів, які надаються з бюджету ЄС з чіткою прив'язкою до певного проекту, який відповідає цілям європейської фінансової планової семирічки. Проте практика цільового розподілу ресурсів з бюджету ЄС здебільшого себе виправдала і призвела до розвитку більшості регіонів. Зокрема, Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), який був заснований ще у 1975 р., досі залишається визначальним інструментом регіональної політики ЄС і розподіляє майже 60 % всіх коштів, призначених для регіонального розвитку.

Його спеціалізацією є виробничі інвестиції, інвестиції в розвиток інфраструктури, у сферу освіти та охорону здоров'я, наукові дослідження та дослідні розробки, енергетичні та телекомунікаційні мережі, а також технічна допомога. Фактично з цього фонду фінансується значна частина проектів розвитку регіонів країн-членів ЄС, тоді як з місцевих бюджетів здійснюється їх співфінансування. Очевидно, що така можливість вивільняє додаткові ресурси місцевих бюджетів і дозволяє реалізовувати на місцях більший обсяг повноважень.

Список використаних джерел

1. Данилишин Б. М. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України / Б. М. Данилишин, В. В. Пилипів // Регіональна економіка. – 2016. – № 1. – С. 5-11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2016_1_3

Буланча О. В.,
магістрант,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В системах підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців у різних країнах ЄС можна побачити певні загальні риси, що дає можливість згрупувати їх за цими спільними особливостями та визначити дві домінуючі моделі: німецьку (з переважаючою юридичною освітою, доповненою службовою підготовкою й навчанням у системі підвищення кваліфікації для державних службовців середнього й нижчого рівнів) та французьку (передбачає державно-централізовану систему підготовки нечисленної висококваліфікованої еліти, яку забезпечує Національна школа державного управління).

Німецька система професійної підготовки управлінських кадрів, як і французька є системою закритого типу. До неї входять як загальнодержавні структури (Федеральна академія державного управління, Міністерство внутрішніх справ, Федеральна вища школа державного муніципального управління та Академія німецької спілки державних службовців), так і відповідні земельні вищі школи. На регіональному рівні безперервна освіта державних службовців забезпечується переважно інститутами підготовки [1, с. 147].

Взагалі, можна сказати, що системи підготовки та підвищення кваліфікації Франції та Німеччини є досить схожими, за винятком певних специфічних відмінностей, наприклад на кшталт того, що німецькі навчальні програми є більш збалансованими як між правовими та економічними дисциплінами, так і між теоретичною та практичною частиною, та інших.

Основні вимоги, що висуваються у Німеччині до державних службовців є наявність професійної освіти та спеціальної підготовки, види якої відрізняються в залежності від державно управлінського рівня. Для керівників вищого рівня обов'язковою умовою є наявність університетської освіти. При цьому, посади вищої категорії вимагають від претендентів університетських дипломів про отримання юридичної освіти [2, с. 111].

В Німеччині, поряд з вищими навчальними закладами, що займаються первинною підготовкою державних службовців підвищеного

рангу, існує система інституцій, в яких підвищують кваліфікацію працюючі чиновники державної служби. Центральне місце в цій системі посідає Федеральна академія державного управління при Міністерстві внутрішніх справ Німеччини, що розташована в Бонні, та має філіал у Берліні. Навчання проводяться за такими основними напрямками:

- компенсуючі курси, з поглибленою підготовкою за суміжними видами діяльності, де, наприклад, юристів збагачують економічними знаннями, а економістів – юридичними;

- курси підготовки чиновників вищого і підвищеного рангу, котрі вперше розпочинають роботу на керівних посадах, а також за спеціальними програмами для окремих земель;

- семінари, що мають цільове призначення (функціональні і наочні області діяльності чиновників, підвищення кваліфікації у зв'язку з роботою в міжнародних організаціях, з об'єднанням Німеччини, тощо);

- курси і семінари відповідно до діяльності фондів і міжнародних організацій (Німецький міжнародний фонд розвитку, Європейське співтовариство, тощо).

Навчання державних службовців у Франції є обов'язковою умовою. Основними складовими системи професійної підготовки в цій країні виступають базова й безперервна професійна освіта.

Загальним принципом для вступу на державну службу Франції є відбір на основі конкурсу та проходження підготовки в наступних навчальних закладах:

1. Вищі керівні кадри загального профілю готує Вища школа державного управління (Національна школа адміністрації) – ENA.

2. Підготовку вищих спеціалізованих керівних кадрів проводять:

- 2.1. Інженерні школи, серед випускників яких кадри для приватного сектору, сфери виробництва та досліджень, управлінський персонал «технічних» міністерств: обладнання, сільського господарства, довілля, промисловості, оборони.

- 2.2. Спеціалізовані школи (Національна Школа Магістратури, яка готує судових аудиторів; Національна Школа Охорони Здоров'я, де проходять навчання майбутні директори медичних закладів; Вища Нормальна Школа, яка від початку займається підготовкою вищих керівних кадрів в сфері освіти; Військові школи 3 видів військ; Школа Податкової та Казначейської справи.

3. Підготовкою вищих кадрів місцевої державної служби займається: INET (Національний інститут територіальних студій), навчання в якому триває 1,5 року.

4. Державних управлінців середньої ланки готують: Регіональні інститути державного управління (IRA); Національні прикладні школи управлінців місцевої державної служби [3].

Крім адміністративних шкіл у Франції є департаменти з питань навчання всередині державних адміністрацій, що забезпечують прове-

дення підготовки з підвищення кваліфікації. Приватний сектор також приймає досить активну участь у процесі підготовці державних службовців на підставі контрактів з адміністраціями.

Європейські підходи до професійної підготовки кадрів в цілому переважно централізовані. Так, в Іспанії, Італії, Франції надають перевагу централізованим методам добору та навчання, тобто із задіянням державних інститутів і закладів. В той же час у Нідерландах, скандинавсько-прибалтійських країнах більш популярними є децентралізовані системи, навіть із залученням недержавних і приватних інституцій.

Отже, системи підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців у країнах ЄС мають як спільні риси, так і певні особливості. Серед найбільш спільних рис – чітка організація багаторівневої системи професійної підготовки, з функціонуючими у ній спеціалізованими вищими навчальними закладами.

Список використаних джерел

1. Лихач Ю. Зарубіжний досвід професійного навчання державних службовців та його імплементація в Україні / Ю. Лихач. // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління», випуск 1, 2015. – С. 145-156.

2. Нечухрана Ю. Особливості оцінки результатів практичної діяльності персоналу державної служби в деяких країнах Європейської Співдружності / Ю. Нечухрана // Економіка та держава. – 2012. – № 7. – С. 110–112.

3. Початкова підготовка та безперервне навчання державних службовців у Франції : Франція в Україні (Посольство Франції в Україні) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ua.ambafrance.org/Pochatkova-piidgotovka-ta>.

УДК 35.082.3(477)

Заботіна О. О.,

завідувач сектору взаємодії з суб'єктами державної реєстрації та підвищення кваліфікації державних реєстраторів,
Головне територіальне управління юстиції
у Миколаївській області, м. Миколаїв

ВСТУП НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ ЯК ЕТАП ЇЇ ПРОХОДЖЕННЯ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Україна, обравши європейський вектор свого політико-економічного розвитку, задекларувала на законодавчому рівні своє бажання стати повноправним членом Європейського Співтовариства. Європейський

Союз не регламентує питання державної служби держав-членів і залишає таке право за кожною із держав. В. М. Павліченко наголошує, що головним фактором, що визначає демократію і принцип верховенства права у державі є рівень правового регулювання проходження державної служби. З вказаного випливає необхідність розроблення та окреслення гармонійного механізму зближення законодавства України з Європейським Союзом [4, с. 98].

Важливим аспектом проходження державної служби є першочерговий крок у даному процесі, яким є вступ на державну службу. У законодавчих актах більшості держав встановлюється вимога до державного службовця – громадянство відповідної держави. Це обумовлено тим, що виконання державно-службових повноважень становить собою певний державний інтерес. У зв'язку з цим допуск до державної служби іноземних громадян або забороняється, або значним чином обмежується. Проте, з вказаного положення існують винятки. Зокрема, у країнах Європейського Союзу громадяни з інших держав, що є державами-членами Європейського Союзу, мають доступ до більшості посад державної служби. Така практика, зокрема, існує у ФРН, Франції [2, с. 85].

В Україні вимога належності державного службовця до громадянства України є нормою прямої дії адже передбачена в Основному законі держави. Окрім цього, діючий Закон України «Про державну службу» також містить таку вказівку, але вже у самому визначенні державного службовця (ч. 2 ст. 1) [5]. Щодо залучення до державної служби іноземних фахівців (у разі відсутності в них українського громадянства), то це видається можливим лише шляхом внесення відповідних змін до Конституції України та завдяки подальшому розмежуванню посад політичних і адміністративних. Для прикладу, зміни до законодавства щодо виокремлення працівників патронатних служб зі складу державної служби сприятимуть вирішенню питання допуску до державної таємниці, а іноземці зможуть без зміни громадянства, на засадах загального трудового права працювати радниками міністрів, помічниками, консультантами президента тощо.

Ще однією вагомою умовою допуску до проведення конкурсу на посаду державної служби в країнах Європи є володіння державною мовою, що зумовлено характером роботи державних службовців, що передбачає знання та активне використання державної мови (або декількох державних мов) для виконання покладених завдань та функцій. Вимога володіння державною мовою встановлена в Латвії, Литві. В Польщі чи Болгарії, в базових законах про державну службу така умова не фігурує.

В національне законодавство вимога вільного володіння державної мови введена п. 5 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про державну службу».

Фактично дана норма почала функціонувати з 1 травня 2017 року [5]. Також умовою допуску до конкурсу в європейських країнах є повна дієздатність особи. Така умова міститься у Законі Чеської Республіки «Про службу державних службовців у адміністративних установах і про винагороду державних службовців та інших працівників адміністративних установ». Тут мова йде саме про обмеженість ментальної дієздатності, в той час як певні фізичні обмеження не є перешкодою для прийняття на державну службу [2, с. 86].

Особливістю допуску до конкурсу державних службовців є встановлення граничного віку, як мінімального, так і максимального. Мінімальний вік у більшості європейських країн становить за загальним правилом 18 років, проте в деяких країнах, наприклад, в Данії, становить 20 років. Натомість, у Німеччині, на відміну від більшості європейських країн, мінімальний вік для зайняття постійних посад державної служби є значно вищим і становить 27 років, адже для того щоб на них претендувати необхідно пройти тривалу підготовчу службу. Для зайняття багатьох відповідальних посад державної служби мінімальний вік є вищим, що зумовлено об'єктивною потребою отримання кандидатом на посаду необхідної освіти та проходження спеціальної підготовки та набуття досвіду. Щодо України, то діючим Законом передбачено, що право на державну службу мають повнолітні громадяни України.

Законодавство окремих держав передбачає максимальний вік прийняття на державну службу, наприклад, в Австрії таким віком є 40 років, Франції – 45 років, Бельгії – 50 років, оскільки ці країни належать до «системи кар'єри», за якою органи публічної адміністрації не зацікавлені в прийомі на службу на невеликі строки, адже відставка державних службовців за загальним правилом настає у 65 років та пенсія у повному обсязі встановлюється за наявності вислуги років (30-40 років). Тобто, таким чином держава намагається якомога ефективніше інвестувати кошти на розвиток кадрового потенціалу. Граничний вік перебування на державній службі в Україні становить 65 років.

Звичайно, як і для будь-якого професійного спрямування, необхідною умовою є наявність відповідної освіти, необхідної для зайняття тієї чи іншої посади. Проте, градація для зайняття конкретних посад державної служби є дуже значною адже для зайняття одних посад достатньо повної середньої освіти, а для інших – обов'язкова наявність вищої освіти.

Відсутність спорідненості (кровної / матримоніальної) претендента на посаду із майбутнім безпосереднім керівником. Наприклад, відповідно до статті 7 закону Республіки Латвія «Про державну цивільну службу», на посаду державної служби може претендувати особа, що не

є родичем керівника інституції або безпосереднього керівника, хоча вказана норма містить уточнення щодо можливості Кабінету Міністрів зробити виняток з цього правила у випадках, коли ця посада не може бути обійнята іншим претендентом. В Україні вказане охоплюється категорією «конфлікт інтересів».

Загальноприйнятим є те, що відбір на посаду державної служби здійснюється на конкурсній основі. Здебільшого країнам Європи характерний «конкурс документів». Ця стадія за законами багатьох країн повинна бути завершена поданням другого оголошення про кандидатів, що відповідають конкурсним вимогам і допускаються до наступних етапів конкурсної процедури. Встановлення результатів проведених іспитів є прерогативою конкурсних комісій, які: відбирають до трьох осіб (Польща); відбирають одного або декілька кандидатів (Естонія, Латвія); складають список заявників у порядку місць, які вони зайняли під час конкурсного відбору (Чехія).

Таким чином, умови вступу на державну службу є об'єктивно відмінними у різних країнах, проте можна виокремити цілий ряд умов, що є усталеними в більшості країн Європи: належність до громадянства держави; повна дієздатність особи; володіння державною мовою; перебування в межах певного віку; наявність відповідної освіти; відсутність судимості за умисні злочини; відсутність кровної або матримоніальної спорідненості з майбутнім керівником; фізична придатність до зайняття посади; неналежність до заборонених організацій; попередній професійний досвід; проходження підготовчої служби та інші. Крім цього, тезисно можна встановити такі аспекти вдалої євроінтеграції України у напрямку удосконалення державної служби в Україні, зокрема вступу на державну службу: реформа системи функціонування державної служби повинна мати послідовний та поетапний характер; необхідно розробити чіткий механізм гармонізації, що становить собою систему внутрішніх процесів, що здійснюються з метою конкретно визначених політичних цілей; в основі розроблення гармонізаційного механізму повинні лежати такі принципи, які залучають до участі громадянське суспільство: відкритість, участь громадськості, підзвітність, ефективність та злагодженість і т. д.

Список використаних джерел

1. Кірмач А. В. Конкурсна процедура прийняття на державну службу : європейський досвід правового регулювання // Часопис Київського університету права. 2010. № 1. С. 135-140.
2. Лопушинський І. Вступ на публічну службу: європейський досвід для України // Публічне управління : теорія та практика. 2012. № 3. С. 82-90.
3. Оржель О. Ю., Палій О. М., Кравчук І. В. Європейський досвід державного управління : курс лекцій. К. : Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.

4. Павліченко В. М. Гармонізаційний механізм зближення законодавства України у сфері праці державних службовців із Європейським Союзом: теоретичні й практичні особливості // Право та інновації. 2015. № 1 (9). С. 97-101.

5. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 4. Ст. 43.

6. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 87. Ст. 2056.

УДК 35.076:352

Сльщевич А. В.,

студент 735МЗ групи,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Пріоритетним напрямком розвитку України є вдосконалення інформаційно-телекомунікаційних систем та технологій. Еквівалентом такого розвитку є інформаційне суспільство, яке можна визначити як орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на формування вдосконаленої моделі розвитку високотехнологічне суспільство, в якому кожен громадянин має можливість створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися та обмінюватися ними, щоб дати змогу кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал для забезпечення особистого і суспільного розвитку та підвищення якості життя.

Електронне урядування є одним з інструментів розвитку інформаційного суспільства, впровадження якого сприятиме створенню умов для відкритого і прозорого державного управління.

Електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на потреби громадян [1].

Головною складовою електронного урядування є електронний уряд – єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з громадянами і суб'єктами господарювання.

Проблеми, пов'язані із впровадженням технологій електронного урядування у діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, мають міжвідомчий, міжрегіональний характер і не

можуть бути розв'язані окремими органами виконавчої влади. Внаслідок ситуації, що склалася в інформаційній сфері, неможливо підвищити рівень надання адміністративних послуг громадянам і суб'єктам господарювання із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій та підвищити ефективність використання бюджетних коштів, що спрямовуються на створення та розвиток державних інформаційних систем [2].

Впровадження електронного урядування передбачає створення якісно нових форм організації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх взаємодію з громадянами та суб'єктами господарювання шляхом надання доступу до державних інформаційних ресурсів, можливості отримувати електронні адміністративні послуги, звертатися до органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням Інтернету [3].

Основними принципами електронного урядування є:

1. Прозорість і відкритість;
2. Конфіденційність та інформаційна безпека;
3. Єдині технічні стандарти і взаємна сумісність;
4. Орієнтованість на інтереси і потреби споживачів послуг.

З метою реалізації державної політики з питань розвитку електронного урядування необхідно забезпечити: 1. Проведення узгодженої діяльності всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування із залученням інститутів громадянського суспільства та представників ділових кіл; 2. Удосконалення принципів державного управління, структури і функцій органів державної влади та органів місцевого самоврядування; 3. Визначення переліку адміністративних послуг, які надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, і переведення їх в електронну форму; 4. удосконалення адміністративних процесів в органах державної влади та органах місцевого самоврядування шляхом використання інформаційно-телекомунікаційних технологій; 5. створення інформаційної інфраструктури електронного урядування [4].

Впровадження е-урядування в Україні повинно забезпечити якісно новий рівень управління державою та суспільством в цілому, зміцнить довіру до держави та її політики, вдосконалив взаємодію між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, бізнесом, громадянами та державними службовцями. Якісно побудована система електронного урядування має позитивно впливати на загальний хід та наслідки проведення подальших радикальних перетворень в українському суспільстві, насамперед, соціальної і економічної реформи, розбудови соціальної держави з впливовими інституціями громадянського суспільства, особливо з тих питань, де велике значення мають методи та форми взаємодії органів державного

управління та органів місцевого самоврядування з людиною та громадянином, громадськими організаціями. Подальше здійснення політики розбудови системи електронного урядування прямо залежить від політико-правового становища суспільства, фінансово-економічних можливостей держави. Зазначені фактори здатні внести суттєві корективи в процес електронного урядування, у темпи проведення реформаторських заходів.

Встановлено якщо відбудеться реалізація електронного урядування в Україні то це дасть змогу нам, простим громадянам доступ до інформації про діяльність органів держаної влади та органів місцевого самоврядування, буде надана можливість громадянам і громадським організаціям безпосередньо брати участь у процесах підготовки проектів рішень, що приймаються на всіх рівнях державного управління. Також це дозволить зменшити рівень корупції та тінізації економіки, а також дозволить досягти якісно нового рівня управління державою і суспільством в цілому і зміцнить довіру громадян до інститутів держави.

Список використаних джерел

1. Клименко, І. В. Технології електронного урядування : Навчальний посібник / І. В. Клименко, К. О. Линьов. – Київ : Вид-во ДУС, 2006. – 225 с.
2. Доступ до інформації та електронне урядування / автори -упорядники М. С. Демкова, М. В. Фігель. – К. : Факт, 2004. – 336 с.
3. Досвід впровадження е-демократії та е-урядування в Україні / За ред. С. В. Дзюби. – К. : Національний центр підтримки електронного урядування, 2010. – 90 с.
4. Розпорядження КМУ від 13 грудня 2010 р. N 2250-р Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні.

УДК 35.071

Гуренко Н. Ю.,
магістрантка 7 курсу 736-з групи,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СТАНОВЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

За роки Української незалежності, усі спроби оптимізувати систему державного управління, створити систему публічного управління за європейськими стандартами зводилися лише до зміни назв державних

установ, зростання кількості державних службовців, декларативної підтримки місцевого самоврядування тощо. Проте, до цього часу спостерігається збереження і розширення функцій органів державного управління, що є свідченням нездатності державного апарату до реформування. Становлення публічного управління, відбувається у формі епізодичної активності деяких суб'єктів громадянського суспільства (громадських неурядових організацій) та фізичних осіб (політиків, науковців, представників бізнесу, громадських активістів тощо). Така інертність дій у публічному управлінні можна пояснити, низьким рівнем політичного розвитку інституту громадянського суспільства, який за роки незалежності також не сформувався належним чином.

Становлення органів публічного управління відбувається в умовах прояву посттоталітарного і пострадянського синдромів у громадянському суспільстві, що зароджується. У результаті цього виникають проблеми непорозуміння між громадськими об'єднаннями, політичними партіями, парламентом, президентом, урядом, громадянами та іншими суб'єктами публічних відносин.

Ми поділяємо позицію тих вітчизняних науковців, які вважають, що конституювання інтегрованої системи публічного управління відбувається в складних умовах адміністративно-політичного реформування, обумовленого низкою факторів:

1) суттєва втрата кадрового потенціалу державної служби через об'єктивні (віковий ценз) та суб'єктивні (політична лояльність) чинники, що створило проблему наступності в управлінні практично на всіх рівнях влади;

2) зниження рівня компетентності та моральних якостей державних службовців;

3) збереження корупційних проявів на державній службі, втрата мотивації;

4) формування управлінської системи, що має тенденції до автономізації в суспільстві;

5) нав'язування суспільству стереотипів управління за допомогою адміністративного ресурсу, мінімізації суспільного контролю за діяльністю органів влади;

6) політична та адміністративна реформи, що декларуються із середини 90-х років ХХ ст., не спроможні розв'язати проблему адаптації бюрократії до демократичних перетворень, що знайшло свій прояв у відсутності комплексу стратегічних національних пріоритетів, заявлених інститутами влади в Україні [2, с. 70].

Досвід державного управління в країнах ЄС є надзвичайно цінним для України, оскільки за даними світового показника якості державного управління (станом на квітень місяць 2018 року), ефективність українського уряду становила 31,73 пунктів зі 100, тобто, працювати є над

чим. Порівняємо з іншими країнами: Словенія – 83,65, Словаччина – 76,44, Чехія – 79,81. Найвищий рейтинг серед країн ЄС отримала Данія – 99,04 пункти. Водночас, єдиною країною, яка отримала 100 пунктів, є Сінгапур – державне управління у цьому місті-державі відбувається на принципах корпорації, а не «клубу за інтересами» [3].

Керівник Групи підтримки України в Європейській комісії Пітер Вагнер наголошує, що реформа державного управління, це завжди непросте завдання. Особливо складним є цей виклик для України, де з часів Радянського Союзу не було жодної реальної спроби провести реформу державного управління. Однак, громіздку і неефективну радянську адміністративно-командну систему, що вперто не здає своїх позицій та відкрито саботує процес реформування, необхідно докорінно реконструювати, враховуючи європейський досвід.

Додамо, що адміністративне реформування в країнах Центральної та Східної Європи під час підготовки до членства в ЄС стосувалися, по-перше, інституцій і правил, які регулюють їхню внутрішню роботу; по-друге, процедур і механізмів координації їхньої співпраці; по-третє, кадрового забезпечення (підготовки державних (публічних) службовців з належним рівнем кваліфікації, підвищення їх адміністративної спроможності). При цьому провідними цілями адміністративних реформ у цих країнах були: подолання основних недоліків державної (публічної) служби; підвищення ефективності державного апарату; адаптація до управління мінливими соціально-економічними відносинами [1; 4].

Аналіз наукової літератури та досвід держав-членів ЄС свідчить, що становленню публічного управління можна сприяти, використовуючи два підходи. *Перший підхід (тактичний)* передбачає поступове усунення наявних недоліків, розв'язання тактичних завдань в окремих сферах, удосконалення функцій і методів управлінської діяльності. Саме цей підхід застосовують наразі в Україні. *Другий підхід (стратегічний)* передбачає розробку стратегії розвитку публічного управління загалом і державного апарату зокрема, враховуючи майбутні потреби суспільства і виконання довгострокових завдань у контексті досягнення стратегічних цілей. Для цього необхідно зробити: аналіз сучасних тенденцій розвитку держави і суспільства; узагальнення європейської практики з метою визначення основних параметрів розвитку національної системи публічного управління. Цей підхід проблемний для України, насамперед, через політичну нестабільність в країні [1; 4].

Прагнення України стати повноцінним членом ЄС зумовлює необхідність орієнтації на європейські стандарти і норми, які є основою Євросоюзу як нового типу міждержавних відносин. У зв'язку з цим, перед науковцями, політиками, державними службовцями України гостро постає необхідність виконання завдань, пов'язаних з європей-

ською інтеграцією. Особлива роль у цій співпраці відведена юристам, оскільки саме нормативно-правова база як важливий засіб юридичного обґрунтування, нормативної підтримки та забезпечення політики Євроінтеграції зможе максимально наблизити українське законодавство до законодавства ЄС – в цьому й полягає особливість європейської інтеграції.

Таким чином, перспективні напрями реформування публічного управління в Україні мають ґрунтуватися на доробках європейського управління: в першу чергу, принципах європейського управління, а вже потім – на конкретних моделях управління.

Список використаних джерел

1. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Урядовий кур'єр. – 2004. – 20 квітня. – № 74 (2737).

2. Луцький І. М. Актуальні проблеми організаційно-правових засад управління складних адміністративних систем на практиці європейського досвіду та України / І. М. Луцький, А. І. Луцький, О. М. Каленюк // Економіка і держава. – 2009. – № 3. – С. 69-71.

3. Оцінка системи державної служби в Україні за базовими показниками: висновки та рекомендації: Звіт про оцінку системи державної служби в Україні за базовими показниками Організації економічного співробітництва та розвитку. – 8 с. // http://www.guds.gov.ua/document/42117/1_2004_standartu_pokaznuku.doc

4. Указ про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу // Урядовий кур'єр. – 2004. – 17 березня. – № 50 (2713).

УДК 316.346.32(477:4-672ЄС)(043.2)

Білоусова О. О.,
магістрантка,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ ТА РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

Значення фінансової децентралізації полягає в тому, що вона дозволяє збалансувати механізми надання суспільних послуг з потребами та уподобаннями місцевих громад та жителів, підвищує рівень відпо-

відальності місцевих органів за виконання відповідних функцій та ступінь ефективності діяльності державного сектору загалом через запровадження елементів конкуренції. Аналіз сутності поняття «децентралізація» – це комплекс окремих елементів, її види: політична децентралізація; адміністративну; ринкову; фінансову децентралізацію, яка полягає в розподілі функцій, фінансових ресурсів та відповідальності за їх використання між центром та органами місцевого самоврядування.

З прийняттям Податкового кодексу України було зроблено довгоочікуваний крок до оптимізації інституту місцевого оподаткування в Україні. Так, запровадження податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, а також скасування малоєфективних місцевих податків, сутність яких у сучасних економічних умовах суперечить принципам оподаткування, як очікується, наблизить інститут місцевого оподаткування до вимог, окреслених в Європейській хартії місцевого самоврядування.

Слід зауважити, що, враховуючи ряд позитивних надбань в результаті прийняття у 2010 р. нової редакції Бюджетного кодексу України, так і не вдалось забезпечити достатній рівень фінансової незалежності місцевих органів самоврядування. На сьогодні на законодавчому рівні не створено передумов для ефективної реалізації політики фінансової децентралізації на місцевому рівні.

Відсутність комплексного та зваженого підходу до організації реформ у даному напрямі перешкоджає перетворенню фінансової децентралізації в реальний механізм перерозподілу бюджетних коштів. В результаті цього, місцеві органи самоврядування не здатні повною мірою задовольнити потреби свого населення у суспільних благах.

Розглянемо деякі аспекти польського досвіду фінансової децентралізації. В Польщі та інших європейських країнах люди платять велику частку податків. Розмір податків різний.

Звичайно, слід враховувати, що в Європі і доходи в населення інші, але справа не лише в цьому.

Розвиток регіонів (територіальних громад) можливий лише за умови стабільних фінансових доходів. Для Польщі стабільними доходами є місцеві податки. Прямі місцеві податки: податок зі спадщини та дарування, сільськогосподарський податок, податки на лісове господарство, нерухомість, транспортний податок та податок з власників собак. Окрім цього, є так звані збори: ринковий (фактично плата за місце на ринку), місцевий та адміністративний. Також у гміні залишається податок, який сплачується у формі «податкової карти», це фактично відповідає нашому єдиному податку. В певному відсотковому співвідношенні зараховуються до бюджету гмін, повітів та воєводств частки від податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та від прибутку підпри-

емств. Серед цієї різноманітності податків найбільшу частку в місцевих бюджетах становлять доходи, саме від податку на нерухомість та частка ПДФО.

Одним із важливих місцевих податків, який частково забезпечує можливість будувати дороги та інші соціальні та інфраструктурні об'єкти, є податок на нерухомість. У Польщі сплачуються податки за кожен квадратний метр житлової площі, тоді як в Україні сплачують лише за кількість квадратних метрів, які перевищують гранично допустиму норму: для квартир – 60 м², для будинків – 300 м². Окрім цього, сплачується податок за землю, на якій стоїть приватний житловий будинок чи багатоквартирний будинок. З одного боку, це може виглядати, як перешкода на шляху економічного стимулювання розвитку бізнесу, але з іншого боку, просто ефективно намагаються використовувати наявний ресурс.

Завдяки податку на нерухомість ринкова вартість нерухомості в Польщі не завищена, як в Україні, а більш-менш об'єктивно порахована. Польща має доволі високі соціальні стандарти для вчителів. Проте, якщо мова йде про сплату податків чи оплату інших послуг, то підхід винятково індивідуальний. Ніхто не запроваджує нульову ставку податку, або не існує системи соціальних субсидій на сплату податку на нерухомість. А саме: людині нараховують податок на нерухомість, і коли людина розуміє, що зараз не може сплатити цей податок в повному обсязі, звертається з таким зверненням до відповідальних органів. Тоді вона може отримати три види допомоги: 1) списання нарахованого податку; 2) відтермінування сплати податку; 3) розстрочку виплати. Тобто людина отримує допомогу не наперед, а по факту.

В Польщі дуже суворий контроль за фінансовими видатками з бюджетів органів місцевого самоврядування. Мережа регіональних рахункових палат дуже наближена до місцевих бюджетів, щоб побачити зловживання. Даний орган – це фінансовий аудит та контроль. Реєстр нерухомості для сплати податків веде староста гміни, який зацікавлений у тому, щоб реєстр був максимально якісний, бо від цього залежать доходи до бюджету, яким розпоряджається гміна. Саме на рівні гміни і забезпечується контроль за нарахуванням та сплатою податку. А перевірку цих процесів здійснюють регіональні рахункові палати.

В Україні Міністерство фінансів водночас формує загальнодержавну політику, розраховує та встановлює верхню межу ставки податків і збирає ту частку податків, які необхідні для виконання загальнодержавних завдань: розбудова загальнодержавної інфраструктури, надання вирівнюючої та освітньої субвенцій на місця, фінансування вищої освіти тощо.

Отже, з вищенаведеного можемо зробити висновок, що для ефективного функціонування органів місцевого самоврядування на засадах

фінансової децентралізації та реалізації своєї автономії щодо здійснення витрат місцева влада повинна володіти бюджетною та податковою самостійністю, але за наявності певних умов:

– передусім важливим є достатній рівень автономії органів місцевого самоврядування щодо використання доходів – це можливість зміни податкових ставок, визначення бази оподаткування, можливість прийняття рішення щодо введення конкретного податку та можливість збирання податків, які накладаються на місцевому рівні;

– «тягар місцевих податків повинні нести місцеві мешканці». Це дуже важливе правило фінансової децентралізації, оскільки, якщо витрати, які здійснюються для гарантування відповідного рівня життя резидентів відповідної території, частково сплачуватимуться нерезидентами, місцева влада перетвориться на менш під звітну місцевим мешканцям структуру щодо своїх витрат. Так, податок на прибуток підприємств та акцизи не можуть бути кандидатами на роль місцевих податків, оскільки їх тягар експортується до нерезидентів;

– фінансові ресурси, одержані від вищих владних структур не повинні суперечити пріоритетам місцевого населення та влади у веденні власної видаткової політики. Винятком є лише ситуація, коли органи місцевого самоврядування забезпечують виконання завдання, яке в результаті має принести значні переваги нерезидентам даної території.

Список використаних джерел

1. Деркач М. І. Аналіз наслідків трансформації Бюджетного кодексу України для місцевих фінансів / М. І. Деркач, М. В. Литвин // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – №1(11). – С. 22 – 28

2. Осипенко С. О. Фінансова децентралізація: ефективність реалізації на місцевому рівні / С. О. Осипенко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2013. – №4. – С. 176–181. – (Серія : Економічні науки).

3. Проект з регіонального врядування та розвитку України «Фіскальна децентралізація в Україні: поточний стан та не обхідність реформ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rgd.org.ua/resources/publications_list/Fiscal_decentralization_in_Ukraine_UKR.pdf.

4. Податковий кодекс України №2755-VI від 02.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №13; №13-14; №15-16; №17. – Ст. 112.

5. Сало Т. В. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні / Т. В. Сало // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 35. – С. 324–330.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Європейський досвід реформування державної служби показує, що дієздатність і ефективність системи державного управління залежить від кадрового забезпечення – безпосередніх виконавців функцій відповідних органів влади, їхнього потенціалу до підвищення кваліфікації та мотивації праці. Тому, серед основних завдань розбудови дієвої державної служби в Україні, з метою підвищення ефективності практичного здійснення функцій держави, є розбудова сучасного мотиваційного механізму діяльності державних службовців.

Людський чинник в будь яких організаціях є одним із пріоритетних, що спонукає до вивчення особливостей та мотивів поведінки працівника. Практика управлінської діяльності свідчить, що професійні вміння працівника приносять організації бажаний результат лише у випадку його зацікавленості у результатах своєї праці. Відтак, основним завданням сучасних керівників є створення дієвих систем стимулювання, які б відповідали реаліям середовища функціонування організацій, враховували б ієрархію потреб працівників та чинники впливу на процес винагородження. Сучасні реалії життя вимагають модернізації технологій мотивації та стимулювання персоналу не лише у сфері бізнесу, а й у органах державної влади. Саме ці обставини визначили актуальність теми дослідження та необхідність удосконалення технологій формування ефективної системи мотивації і розробки сучасного механізму стимулювання державних службовців.

Невід'ємною складовою сталого розвитку України є створення та функціонування ефективної системи державного управління, результативність якої значною мірою залежить від діяльності професійних і мотивованих кадрів, які можуть оперативнo приймати рішення, гнучко адаптуватися до зміни ситуації, а також креативність і здатність до інноваційного мислення [1, с. 2]. Мотивація займає провідне місце в структурі особистості, яка є одним з основних понять, що пояснюють рушійні сили поведінки людини. Теоретичною основою формування мотиваційних механізмів є взаємодія інтересів, стимулів і потреб індивіда, колективу та суспільства. Мотиваційна функція управління є важливою і тісно пов'язаною зі всіма іншими функціями управління, тому її можна назвати центральною по відношенню до інших функцій управління [3, с. 104].

Суб'єкти державного управління (Президент, Верховна Рада, Уряд, Національне агентство України з питань державної служби), за допомогою затверджених ними нормативно-правових актів, створюють механізми державного управління мотивацією державних службовців, які переключаються з формами і методами мотивації, завдяки яким можна досягти найбільшої результативності роботи працівників.

Аналіз механізму використання технологій мотивації та стимулювання персоналу в Головному управлінні Пенсійного фонду України в Миколаївській області показав, що система методів мотивації визначається Законом України «Про державну службу», низкою постанов Кабінету Міністрів України, виданих на його виконання та іншими підзаконними нормативно-правовими актами та включає в себе як чинники матеріального, так і морального характеру та доповнена системою соціальних гарантій та мотиваційних стимулів, закріплених в колективному договорі [2, с. 4].

Діюча система мотивації ефективно справляється із впливом на мотиваційну сферу працівників. Підтвердженням цього є низькі показники плинності кадрів, стрімке зростання кількості осіб, які виявили бажання навчатись за напрямком «Державна служба», що безумовно свідчить про зростання привабливості державної служби для працівників. Визначено, що суттєве домінування матеріальних факторів мотивації, найбільшу цінність для працівників як мотиваційний фактор має дострокове присвоєння рангу, на другому місці надання премії. Низький рівень оцінки набрали такі фактори мотивації як оголошення подяки та грамоти.

Використання тесту «Мотиваційний профіль» Ш. Річі і П. Мартіна показало ставлення працівників до мотиваційних факторів і відзначило, що матеріальний фактор мотивації набрав найвищий бал, дещо нижчу оцінку отримали фактори цікава та корисна робота, комфортні умови праці, визнання заслуг, тощо. Інші бали рівномірно розподілились між рештою факторів [4, с. 50].

Аналіз дієвості використання технологій мотивації та стимулювання персоналу показав, що на даному етапі в Головному управлінні Пенсійного фонду України в Миколаївській області рівень задоволеності у працівників абсолютною більшістю мотиваційних факторів становить більше половини від максимальної оцінки, окремі показники (структурованість роботи та самовдосконалення, комфортні умови праці) сягають абсолютного ступеня задоволеності. Найменшого рівня задоволеності сягають фактори «соціальні контакти» та «стійкі взаємовідносини».

Для модернізації технологій мотивації та стимулювання персоналу необхідно запровадити використання мотиваційного моніторингу – як системи постійного спостереження і контролю стану мотивації трудової діяльності з метою його оперативної діагностики й оцінки в динаміці, прийняття кваліфікованих управлінських рішень. В основу сис-

теми мотиваційного моніторингу необхідно впровадити систематичне оцінювання працівниками ставлення їх до мотиваційних чинників, а також рівня їх задоволення. Актуальним є при обмеженості фінансових ресурсів держави широке впровадження не грошових методів мотивації відібраних із врахуванням мотиваційних профілів працівників за результатами мотиваційного моніторингу.

Необхідним є вдосконалення положення чинного законодавства щодо встановлення справедливого співвідношення між розмірами заробітної плати категорій працівників державної служби. Об'єктивно необхідним з огляду на Європейський досвід є повернення до категорії мінімальної заробітної плати, як ключового соціального стандарту у формуванні усєї системи оплати праці працівників державних органів, замість встановленої наприкінці 2016 року категорії прожиткового мінімуму [5, с. 170]. А також доцільним є розробка та впровадження в систему чинного законодавства інституту внутрішнього конкурсу як способу оцінки державних службовців при просуванні по службі.

Список використаних джерел

1. Абесінова О. К. Аналіз мотиваційної структури вибуття персоналу та його вплив на управління плинністю кадрів підприємства / О. К. Абесінова // Електронний журнал. Ефективна економіка. – Дніпропетровськ: ДДА, 2013. – №12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>.
2. Авер'янов В. Б. Сучасний стан та основні напрями розвитку законодавства про державну службу в Україні / В. Б. Авер'янов; О. Ф. Андрійко. – Часопис Київського університету права. – 2006. – № 4. – С. 3-9.
3. Виханский О. С. Менеджмент // О. С. Виханский, А. И. Наумов. – Учебник. – 3-е изд. – М. : Гардарики, 2003. – 528 с.
4. Гончарук Н. Т. Мотивація персоналу у сфері державної служби України: проблеми та перспективи / Н. Т. Гончарук, Н. Ф. Артеменко // Аспекти публічного управління. – 2013. – № 2. – С. 48-54. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aspects.org.ua/index.php/journal/article/viewFile/40/40>.
5. Гончарук Н. Т. Планування і розвиток професійної кар'єри керівного персоналу у сфері державної служби / Н. Т. Гончарук // Зб. наук. пр. Дніпропетр. регіон. ін-ту держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2012. – Вип. 3. – С. 167-180.
6. Колот А. М. Мотивація персоналу: Підручник / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2017. – 337 с.
7. Корвацька З. Я. Особливості підвищення кваліфікації службовців у Великобританії. Досвід для України / З. Корвацька, П. Шевчук // Соціально-економічна ефективність державного управління: теорія, методологія та практика: матеріали щорічної наук. – практ. конференції, 23 січ. 2013р. Ч. 1. – Л., 2013. – с. 122-125.
8. Круп'як Л. Б. Організація діяльності державного службовця: навч. посіб. / Л. Б. Круп'як. – Тернопіль: Крок, 2015. – 281 с. 116
9. Круп'як Л. Б. Вдосконалення системи мотивації трудової діяльності державних службовці /Л. Б. Круп'як // Модернізація технологій управління в

системі державної служби та служби в органах місцевого самоврядування: матеріали науково-практичного семінару (18–20 червня). – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – С. 90-93.

10. Пахарев А. Д. Державне управління і кадрова політика в сучасній Україні. Навчальний посібник / А. Пахарев. – К. : Світогляд, 2012. – 122 с.

УДК 378.6:3508](477)(043,2)

Погановський А.,

магістрант,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Одним з найважливіших закладів вищої освіти у сфері підготовки державних службовців є Національна академія державного управління при Президентові України. Національна академія державного управління при Президентові України з її регіональними інститутами є вищим навчальним закладом зі спеціальним статусом, що передбачає її функціонування як:

– вищого навчального закладу Міністерства освіти та науки України IV-го рівня акредитації;

– головного навчального закладу загальнонаціональної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування України;

– консультативного та дорадчого органу державної влади, підпорядкованого безпосередньо Президенту України [3].

Місією Національної академії є: підтримка та підвищення ефективності системи державного управління України; забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування високопрофесійними управлінськими кадрами вищої кваліфікації; розвиток освітньої й наукової галузі «Державне управління» у ціннісному вимірі демократії; забезпечення прав і свобод людини, стабільного соціально-економічного та політичного розвитку держави. Провідними напрямками діяльності Національної академії є освітня, науково-дослідна, експертно-аналітична, консультативно-дорадча, організаційно-розпорядча, інформаційно-комунікативна та міжнародна діяльність [3].

Основними завданнями діяльності Національної академії визначено такі:

- забезпечення професійної підготовки та виховання висококваліфікованих фахівців I–IV категорій посад для роботи в органах державної влади й органах місцевого самоврядування, спроможних формувати, аналізувати та реалізувати державну політику, ефективно й результативно виконувати управлінські функції;

- сприяння розвитку загальнонаціональної системи професійного навчання державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, реалізації сучасної державної кадрової політики;

- забезпечення лідерства в розвитку галузі науки «Державне управління»; експертно-консультативний і науковий супровід державно-управлінських реформ; сприяння посиленню інноваційних процесів у суспільстві та державі [1; 3].

Національна академія володіє розвиненою інфраструктурою для навчальної й науково-дослідної роботи, має потужний кадровий потенціал, активно впроваджує інноваційні освітні та наукові технології. У закладі діють Дніпропетровський, Львівський, Одеський і Харківський регіональні інститути державного управління, Інститут підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, Інститут вищих керівних кадрів, Інститут проблем державного управління та місцевого самоврядування тощо. У Національній академії працюють понад 150 докторів наук, професорів і 420 кандидатів наук, доцентів. До навчального й наукового процесів залучається близько 500 фахівців у галузі науки «Державне управління», управлінці-практики тощо [2; 3].

Разом з тим на сьогодні НАДУ розрослася до розмірів монстра і, безсумнівно, є однією з найбільших (за кількісними показниками) шкіл публічної адміністрації у світі. Станом на 1 січня 2015 року в Академії навчалось 6 979 студентів (слухачів) різних категорій: 6 202 – на магістерських програмах, 520 здобувачів, 61 докторант і 196 аспірантів. В академії, разом із 4-ма регіональними інститутами у Львові, Харкові, Дніпропетровську та Одесі, функціонують 58 кафедр. Серед цих кафедр варто відзначити кафедру місцевого самоврядування, регіонального розвитку та управління містом (завідувач кафедрою – В. Вакуленко), з якою в канадсько-українського проекту був позитивний досвід співпраці в минулому, зокрема, з розроблення навчальної програми з питань місцевого економічного розвитку [3].

Позитивним моментом співпраці з Академією є те, що вона може бути належно забезпеченою в науковому й методичному планах, враховуючи досить високий професійний рівень її професорсько-викладацького складу та регіональних інститутів. До негативних моментів можна віднести той факт, що ця система націлена на підготовку спеціалістів для органів державної влади, що впливає на формування їхньої професійної свідомості саме як державних службовців, а не службовців органів місцевого самоврядування. Усе це, зі свого боку, не сприяє формуванню нової корпоративної філософії муніципальної

служби, менталітету посадових осіб органів місцевого самоврядування як представників територіальної громади, діяльність яких спрямована, насамперед, на захист і відстоювання інтересів членів територіальної громади [3].

Таким чином, на сьогодні Академія є колосальним гібридом різноманітних моделей підготовки державних службовців. За період існування Академії в цьому закладі підготовлено понад 500 кандидатів і майже 100 докторів наук з державного управління, а також підвищено кваліфікацію понад 150 тис. державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування. Науково-педагогічними й науковими працівниками закладу опубліковано близько 500 монографій, майже 200 підручників, понад 1 000 навчальних посібників, понад 2 тис. назв колективних збірників, матеріалів конференцій, семінарів, науково-методичних розробок, наукових статей, частину з яких – у зарубіжних виданнях [1; 2; 3].

Список використаних джерел

1. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація. [Монографія] /відповідальний редактор – Н. Р. Нижник. – К. : УАДУ при Президентові України, 1997. – 448 с.
2. Державне управління: курс лекцій /за заг. ред. Д. І. Дзвінчука. – 2-ге видання. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. – 616 с.
3. Толкованов В. Інформаційно-аналітичний звіт «Аналіз ситуації щодо професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування в Україні» (Проект ПРОМІС). – Київ: 2017. – С. 14-15.

УДК 352.078(07)

Корогушенко О. В.,

студентка 648 групи,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ФОРМУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ НА ОСНОВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні, становлять сферу публічних послуг. Залежно від суб'єкта, який надає публічні послуги, розрізняють дер-

жавні та муніципальні послуги. Важливою складовою як державних, так і муніципальних послуг є адміністративні послуги.

В Україні розвиток адміністративних послуг і перехід від управлінських відносин між державою та народом в реалізацію принципу народовладдя – коли держава орієнтується на потреби народу, а державні службовці служать народові розпочався з 90-х років. Одним із документів, який заклав основи для формування сучасного механізму надання адміністративних послуг в Україні, стала Концепція адміністративної реформи, затверджена Указом Президента України у 1998 році. Метою реформи є «формування системи державного управління, яка стане близькою до потреб і запитів людей, а головним пріоритетом її діяльності буде служіння народові, національним інтересом», а одним із завдань для реалізації цієї мети було «запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг» [5].

Наступним важливим документом у процесі розробки нормативно-правового забезпечення надання адміністративних послуг стала Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, затверджена Указом Президента України у 2006 році. Даний документ визначив принципи надання адміністративних послуг, а також заклав основи щодо платності адміністративних послуг, їх децентралізацію, систему мотивації працівників, які надають адміністративні послуги, стандарти надання адміністративних послуг [1, с. 16].

Далі, у 2007 році, Розпорядженням Кабінету Міністрів України був затверджений План заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, де більш детально було закріплено напрями реалізації Концепції за відомствами і встановлені терміни [3]. Також відмітимо те, що в тому ж році Наказом Міністерства економіки України було схвалено Методичні рекомендації з розроблення стандартів адміністративних послуг [2].

Наступним кроком Уряду до розвитку сфери адміністративних послуг стало прийняття у 2009 році Розпорядження «Про заходи щодо упорядкування надання державних платних послуг». Розпорядженням ставилось завдання переглянути переліки державних платних послуг з метою скасування тих, що дублюються та безпідставно виділені в окремі послуги, підготувати реєстр державних платних послуг, законопроект «Про адміністративні послуги» [5]. Підставою такого рішення було те, що на думку урядовців, бюджети недоотримують щорічно мільярди гривень, адже значну частину державних послуг надають суб'єкти, які не мають статусу бюджетних установ, і кошти за надання таких послуг надходять на рахунки приватних суб'єктів господарювання. Цим розпорядженням Уряд спрямував усі кошти за державні

платні послуги до державного бюджету, заборонив передавати повноваження з надання державних платних послуг суб'єктам господарювання та фактично, ліквідував суб'єкти господарювання, створених для надання державних платних послуг [1, с. 16].

З 2012 році було прийнято Закон України «Про адміністративні послуги», яким регламентовано стосовно адміністративних послуг визначення термінів, сферу дії Закону; державну політику; основні вимоги до регулювання їх надання; вимоги щодо якості їх надання; інформаційна і технологічна картки; порядок надання; строки надання; плата за надання (адміністративний збір); центри надання адміністративних послуг та їх роботу; надання супутніх послуг; Реєстр адміністративних послуг; Єдиний державний портал адміністративних послуг; фінансове та інше забезпечення; відповідальність за порушення вимог законодавства у сфері надання адміністративних послуг та ін [1].

Позитивними рисами прийнятого Закону України «Про адміністративні послуги» стали запровадження ідеології служіння держави громадянам, заохочення органів місцевого самоврядування та районних державних адміністрацій до утворення центрів надання адміністративних послуг; законодавча заборона вимагання документів та інформації, якою вже володіють суб'єкти надання адміністративних послуг, або яку вони можуть отримати самостійно; впорядкування внутрішніх процедур надання адміністративної послуг; заборона надання інших платних послуг крім адміністративних (ксерокопіювання, консультування тощо) суб'єктами надання адміністративних послуг та ін.

В той же час, на думку експертів Центру політико-правових реформ, основними недоліками Закону України «Про адміністративні послуги» також є неповне визначення кола реальних суб'єктів надання адміністративних послуг. Враховуючи те, що замість критерію «собівартості (фактичних витрат) надання послуги» як максимального розміру плати за послугу (адміністративного збору) закладено незрозумілий критерій «соціального та економічного значення», відсутня «верхня межа» для встановлення плати за послуги [1].

Розглядаючи нормативні акти, які регламентують надання адміністративних послуг в Україні не можемо оминати Концепцію Державної цільової програми створення та функціонування інформаційної системи надання адміністративних послуг на період до 2017 року. Метою Програми є створення доступних і зручних умов для реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, підвищення якості надання адміністративних послуг шляхом здійснення заходів із створення та функціонування системи електронної міжвідомчої взаємодії державних органів, Єдиного державного порталу адміністративних послуг, цілодобової Урядової телефонної довідки про адміністративні послуги [4].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» було вирішено змінити законодавчі акти, що регулюють підстави і порядок надання адміністративних послуг. Зміни спрямовано на розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізацію надання адміністративних послуг.

Складовими етапів розвитку системи надання адміністративних послуг в Україні є:

- 1) наукове обґрунтування принципів, видів, форм і методів надання послуг органами публічної влади;
- 2) прийняття Закону України «Про адміністративні послуги»;
- 3) вирішення низки завдань, що пов'язані з:
  - «подрібненням» адміністративних послуг, тобто штучним поділом однієї адміністративної послуги на декілька окремих «платних послуг»;
  - адмініструванням коштів, отриманих за такі послуги, спрямуванням всіх коштів за адміністративні послуги до державного або місцевого бюджетів;
  - створенням центрів надання адміністративних послуг на міському та районному рівнях, заборонаю надання адміністративних послуг через підприємства;
- 4) підвищенням якості надання адміністративних послуг;
- 5) делегуванням повноважень щодо надання адміністративних послуг органам місцевого самоврядування та розбудовою центрів надання адміністративних послуг як інтегрованих офісів, багатоетапною передачею послуг до центрів надання адміністративних послуг.

Список використаних джерел

1. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>
2. Про затвердження Методики визначення собівартості платних адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від від 27 січня 2010 р. №66 / Верховна Рада України – офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/66-2010-%D0%BF>
3. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 червня 2007 р. №494-р / Верховна Рада України – офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/494-2007-p>.
4. Про затвердження Примірного регламенту центру надання адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від від 1 серпня 2013 р.

№ 588 / Верховна Рада України – офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/588-2013-%D0%BF#n9>

5. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98 / Верховна рада України – офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/810/98>.

УДК 316.346.32(477:4-672ЄС)(043.2)

Кобилянська О. В.,

здобувач,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Якість функціонування інституту державної служби безпосередньо впливає на ефективність державного управління, основою якого є саме команда висококваліфікованих спеціалістів у сфері управління – державних службовців. В свою чергу команда поділяється на окремі групи, місія кожної з яких залежить від функціонального спрямування державного органу, його статусу, компетенції у галузі управлінського впливу. Суттєвою ознакою спроможності кожної групи забезпечити певну результативність є професіоналізм управлінців, який формується на основі освіти, досвіду та фаху, а також залежить від ділових і особистих якостей особи. Узагальнюючи ці ознаки отримаємо компетентність державного службовця, яка пов'язується зі змістом його діяльності на посаді.

Кожна з таких ознак відображає певні компетенції, тобто межі впливу на сферу управління, що закріплені за державним органом, наділеним певними функціональними повноваженнями в системі державного управління. Відповідність компетенцій державного службовця компетенції по посаді є гарантом якості його діяльності, спроможності виконувати завдання з визначеним наперед рівнем ефективності системи державного управління.

Для персоналізації результативної діяльності важливо застосовувати підхід, який дасть змогу встановити вплив професійної компетентності службовців на якість публічної послуги. Розмежування посадових компетенцій можливо з допомогою компетентісного підходу до організації та функціонування системи державної служби, успішність якого підтверджено у бізнесі, освіті і спрямованістю на кінцевий ре-

зультат, що на фоні постійного підвищення вимог до професійного рівня державних службовців і дає підстави розглядати його як пріоритетний напрям модернізації системи державної служби. Застосування цього підходу передбачено, зокрема, новачками в сучасному законодавстві України у сфері державної служби. Модернізація державної служби шляхом підвищення професіоналізму персоналу органів державної влади постійно знаходиться в колі уваги як науковців, так і практиків.

Модернізація державної служби з акцентом на підвищення професіоналізму персоналу органів державної влади постійно знаходиться в зоні уваги як науковців, так і практиків. Зокрема, професіоналізація кадрів державного управління розглядалась в працях: В. Авер'янова [4, 9], В. Бакуменка [1], А. Деркача [5], В. Ігнатова [6], А. Маркової [8], Л. Нестеренка [10], В. Пугіліна [11], А. Рачинського [7] та ін. Загалом, аналізуючи сучасні наукові праці і систематизуючи наведені в них рекомендації щодо компетентісного підходу в системі державної служби для встановлення посадових розмежувань, слід вказати на певну епізодичність звернення українських дослідників до цієї проблематики, зокрема щодо впливу на якість і результативність виконання обов'язків державного службовця.

Поряд з рекомендаціями щодо змісту формування моделі раціонального управління в процесі дослідження запропоновано методики оцінювання діяльності державних службовців на основі параметризації ефективності і відповідні критерії оцінки впливу компетентностей державних службовців на результативність державного управління.

У роботі впроваджено міждисциплінарний підхід, виходячи з традиційного дослідження поняття «компетентісний підхід» та багато вимірності його характеристик. Цим пояснюється вибір та застосування комплексу загальнонаукових, конкретно-наукових і емпіричних методів дослідження, що становлять основу методології в галузях державного управління, психології, філософії та соціології. Основні теоретичні положення в роботі доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані для гармонізації державно-службових відносин. Так, вадливе практичне значення мають результати дослідження, які унеможливають або дозволяють знизити ризик дублювання компетенцій державних службовців і раціоналізувати алгоритми адміністративної та управлінської послуги, зменшити втрати часу на непродуктивні дії державного службовця

Управлінська діяльність державних службовців як осіб, які реалізують функції держави, регламентується за допомогою нормативно-правових актів. Однак, правові норми регулюють лише найважливіші аспекти (процедури, операції) цієї діяльності. За їх межами залишається безліч взаємовідносин посадовців з державою, суспільством, між

собою, численні колізії, що виникають у процесі їх діяльності і не піддаються правовому регулюванню. Чим вище кваліфікація та статус посадової особи, тим менш стандартизованим стає процес вирішення неповторюваних, оригінальних завдань, тим ширшою стає можливість вибору варіанта дії, особистого розсуду. А це вже поле дії соціальних норм – норм моралі, регулююча роль яких стає сьогодні важливим фактором підвищення ефективності авторитету державної служби.

Центральним і визначальним у моральній культурі державних службовців є їх професійна спрямованість, що визначає її специфіку й робить необхідним розгляд моральної відповідальності як складової компетентностей і однією з центральних проблем якості державного управління [3]. Дослідження професійної відповідальності управлінців представляють строкату картину, що не має, по суті, підстав до узагальнення. Для деяких дослідників це є мотивом скептично відноситися до самого поняття професійної відповідальності, ставлячи під сумнів його продуктивність [2].

Економічне та інтелектуальне відродження суспільства досягаються створенням спеціальних умов для всебічного розвитку потенційних можливостей управлінців на основі координації взаємодії і співпраці навчальних закладів з державними органами. Розвиток державного управління неможливий без забезпечення державних органів сучасними кадрами необхідної компетенції та професійного спрямування. Це обумовлює існування потреби в реформуванні системи спеціальних навчальних закладів, які ці кадри готують, та в якісному вдосконаленні системи післядипломної освіти.

Список використаних джерел

1. Бакуменко В. Характерні особливості та пріоритетні напрями удосконалення діяльності керівника в органах державної влади [Електронний ресурс] / В. Бакуменко, Ю. Кальниш, О. Губа // Вісник державної служби України. – 2004. – № 4. – Режим доступу : http://www.guds.gov.ua/control/ru/publish/article;jsessionid=710E674E64197EE2C67D855517072218?art_id=73098&cat_id=72927. – Назва з екрану.
2. Бельский К. С. Персональная ответственность и дисциплина в государственном управлении / К. С. Бельский // Советское государство и право – 1984. – № 3. – С. 34-46.
3. Василевська Т. Е. Особистісні виміри професійної етики державного службовця : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.03 «Держ. Служба» / Т. Е. Василевська ; Нац. Акад. держ. Упр. При Президентіві України. – К., 2010. – 36 с.
4. Державне управління: теорія і практика / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 374 с.
5. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач – М. : Изд-во Моск. Психол.-социол. Ин-та, 2004. – 752 с.

6. Игнатов В. Профессиональная культура и профессионализм государственной службы контекст истории и современность: учебное пособие / В. Игнатов, В. Белолыпецкий. – Ростов-н/Д : Изд. центр «МарТ», 2000. – 256 с.

7. Кушнірова Г. П. Формування професійної компетентності посадових осіб місцевого самоврядування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.03 «Державна служба» / Г. П. Кушнірова ; Нац. Акад. держ. упр. при Президентіві України. К., 2011. – 20 с.

8. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : [б. и.], 1066. – 308 с.

9. Оболенський О. Ю. Державна служба : підруч. / В. Я. Кардаш (гол. ред. кол.) // Київський нац. економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К. : КНЕУ, 2006. – 472с.

10. Нестеренко Л. Психологічні особливості здійснення професійної комунікації державними службовцями / Л. Нестеренко // Вісн. НАДУ. – 2005. – № 2. – С. 438 – 444.

11. Путілін В. В. Політична компетентність сучасних російських адміністративно-політичних еліт: критерії, рівні, технології реалізації / В. В. Путілін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.skags.ru/public_text.php?public_uid=310&topic_uid=49. – Назва з екрану.

УДК 35.08(477)(043.2)

Лимар М. М.,
магістрантка,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ВПЛИВ ДОСВІДУ ЄС НА РОЗВИТОК ДЕМОКРАТИЧНОГО СТИЛЮ КЕРІВНИЦТВА ПЕРСОНАЛОМ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Управління службовцями в органах державної влади опосередковано численними законами, положеннями, інструкціями, які стримують гнучкість управління, викликають одноманітність та безвідповідальність у службовців. На практиці всі закони та положення не в змозі зафіксувати наявний порядок поділу праці, який не відповідає існуючому спектру виконуваної роботи. У результаті офіційно закріплені функціонально-посадові повноваження є неврегульованим з обсягами та характером реальної діяльності посадовця. Характер цих дій породжує виникнення феномену управлінського початку, який направлений на забезпечення суворого дотримання професійних стандартів діяльності. Зарубіжна практика управління в органах державної влади спрямована насамперед на формування ефективно працюючого колективу, який за рахунок високої вмотивованості та професіоналізму буде

досягати високих результатів діяльності [1]. Саме тому іноземну практику необхідно використовувати на вітчизняних підприємствах, але водночас не забувати про багаторічний вітчизняний досвід та особливості політичної та економічної ситуації [2].

Історично формування наукових підходів до управління персоналом почалося разом з формуванням теорії управління (менеджменту). Теорії (концепції) управління персоналом розвивалися паралельно з різними школами управління. Протягом часу роль людини в організації істотно змінювалася, у зв'язку із цим розвивалися й змінювалися концепції управління персоналом.

Класичні теорії починаються з робіт Ф. Тейлора «Управління підприємством» і «Принципи наукового управління» [3], у яких викладені основи першої у світі системи наукового управління, що передбачає впровадження точних, ретельно розроблених і апробованих процедур для усунення зайвих виробничих операцій, більш ефективного використання устаткування й збільшення продуктивності праці. У роботах Ф. Тейлора була сформульована модель «економічної людини», що нібито у роботі не бачить іншого змісту, як одержання грошей. Індивідуальні особливості працівника практично не враховувалися, оскільки вважалося, що вони мінімально впливають на виробничий процес, який чітко побудований на підставі наукового знання.

Продовжувачами ідей Ф. Тейлора стали представники школи наукової організації праці – Френк і Ліліан Гільбрет і Г. Емерсон, який запропонував системний підхід до організації управління, основні положення якого висвітлені в його книзі «Дванадцять принципів продуктивності» [4], що вважається класичною роботою з організації й раціоналізації виробництва.

До числа значних досягнень української управлінської думки 1920-х років, безумовно, варто віднести розробку комплексного підходу до аналізу проблем менеджменту, сформульованого директором Всеукраїнського інституту праці професором Ф. Дунаєвським. На думку представників Харківської школи, успіх виробництва вирішує не особистість, а система керування, при цьому задачі керівник аполягають у створенні подібної системи. Ф. Дунаєвський називав цю систему комплексною цілісністю організації [5]. Стиль керівництва також детерміновано соціально-економічними, політичними і духовно-моральними факторами суспільного буття.

Отже, необхідно визначити основні риси оптимального стилю керівництва персоналом у системі публічної служби. Його переважні характеристики можна окреслити трьома блоками:

– професійно-кваліфікаційний – компетентність у відповідній сфері, науковість прийняття кадрових рішень, постійне самовдосконалення, пошук нових форм і методів роботи, наставництво;

– організаторсько-діловий – вміння чітко формулювати цілі, здібність керувати, оперативність у вирішенні проблем, потяг до нововведень, вміння захоплювати власними ідеями інших, вимогливість, дисциплінованість, справедливість та об'єктивність оцінки;

– духовно-моральний – високі моральні стандарти, високий рівень внутрішньої культури, доброзичливе ставлення до людей, комунікабельність, безкорисливість, поза партійність і поза професійність, чесність [6].

У нинішніх умовах роботи в системі публічної служби працівники відчувають гостру потребу в мотивації. Керівник повинен розуміти, що мотиви результативної праці мають диференційований характер, особливо в системі публічної служби, серед яких домінуючими є успішне завершення завдання, визнання і схвалення результатів роботи, покращення умов праці, покращення відносин з керівництвом. Серед інших домінуючих факторів слід віднести: кар'єрне зростання, реалізація в управлінській сфері, налагодження ділових стосунків.

Створення відповідних умов та заохочення службовців до підвищення рівня професійності за рахунок безперервної освіти, обміну досвідом роботи між працівниками та установами, проведення семінарів і круглих столів [7]. Сучасний стан соціально-економічних умов діяльності організацій та установ, зокрема органів публічної влади, характеризується динамічними змінами у зовнішньому оточенні. Глобальна фінансово-економічна криза, нестабільність політико-правового поля, зміна векторів розвитку України зумовлює необхідність пошуку та вироблення нових підходів до управління персоналом, створення універсального стилю керівництва в системі публічної служби.

Отже, аналіз стилю керівництва в системі «керівник-колектив-особистість» показує, що ефективність управління стає значно більшою, якщо керівник створює сприятливий мікроклімат у колективі, прагне оптимізувати трудові відносини залежно від цілей організації. У зв'язку з цим від стилю управління керівника безпосередньо залежить результат досягнення поставлених цілей.

Список використаних джерел

1. Мороз М. М. Зарубіжний досвід управління персоналом. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. URL: [file:/// C:/Users/Elizabeth/Downloads/zarubizhnyi-dosvidupravlinnya-personalom%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Elizabeth/Downloads/zarubizhnyi-dosvidupravlinnya-personalom%20(3).pdf)

2. Лібусь Т. Зарубіжний досвід управління персоналом. VI Всеукраїнська студентська науково-технічна конференція «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання». URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/9503/2/Conf_2013v2_Libus_T-Zarubizhnyi_dosvid_upravlinnia_62.pdf.

3. Тейлор Ф. Научная организация труда / Ф. Тейлор. – М. : НКПС Транспечать, 1925. –276 с.

4. Емерсон Г. Двенадцать принципов про изводительности / Г. Эмерсон. – М. : Экономика, 1992. – 224 с.
5. Дунаевский Ф. Р. Комплексность в организации / Ф. Р. Дунаевский // Труды Всеукраинского института тру- да. – Харьков, 1928. – Вып. 2. – С. 3-92.
6. (Одегов Ю. Г. Управление персоналом / Ю. Г. Одегов, П. В. Журавлев. – М. : Финстатинформ, 2007. – 878с).
7. Емерсон Г. Двенадцать принципов производительности / Г. Эмерсон. – М. : Экономика, 1992. – 224 с.

УДК 35.071.6(4:477)

Свтушенко О. Н.,
д-р політ. наук, професор,
Інститут державного управління,
Незнаюк С. Ю.,
магістрант публічного управління,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄС

Розвиток ідей про роль інституту місцевого самоврядування в системі влади в європейських країнах припадає на 60-90-ті роки ХХ ст. Результатом стало прийняття в 1985 р. Європейської хартії місцевого самоврядування (далі ЄХМС) [2], яка розроблялася 17 років та була схвалено урядами 23-х держав і відкрита до підписання членами Ради Європи. Можна погодитись з дослідниками, що досить тривалий період її розробки свідчить про те, що проблема взаємовідносин між місцевим самоврядуванням і центральною владою стала на часі в демократичних країнах, зокрема країнах Західної Європи [3, с. 18-19].

Прийняття ЄХМС було спрямовано на захист і посилення незалежності місцевого самоврядування в країнах Європи, яке будувалося на принципах демократії і децентралізації влади. ЄХМС визначила суть демократичної концепції місцевого самоврядування, його компетенцію, правовий захист, джерела фінансування і механізми контролю його діяльності, ініціював в багатьма європейських країнах проведення реформ децентралізації, спрямованих на підвищення ефективності державного управління адміністративно-територіальними одиницями.

Реформи, що відбулися в Європі, запропонували європейські стандарти організації місцевого самоврядування через збільшення місцевих фінансів, як однієї із найважливіших складових децентралізації, змінили організацію державного управління за рахунок розширення

повноважень і відповідальності органів місцевого самоврядування, побудував більш ефективні форми взаємодії між державними органами і місцевого самоврядування, хоча в кожній з країн, були різні передумови й зміст реформи децентралізації.

Місцеві громади отримали можливість самостійно вирішувати місцеві питання й контролювати якість послуг, що надаються населенню громади. Відбувалось також розширення участі населення, громадськості, громадських і приватних структур у процесах прийняття соціально значущих рішень.

Отже імплементація (лат. *impleo* – «виконую») в країнах Європи положень ЄХМС сформувала нові взаємовідносини між територіальними рівнями влади. Підвищилась якість процесу розгляду звернень громадян й своєчасного прийняття рішень, місцеві економіки отримали поштовх для розвитку, влада комун почала займатися стратегічним плануванням з цілеспрямованим використанням видатків бюджету на місцеві першочергові потреби та ін.

Імплементація ЄХМС продемонструвала, що стандартної моделі децентралізації влади не існує, а ті що будувалися в країнах ЄС залежали від цілей, завдань, механізмів реалізації. Дослідники характеризують різні форми децентралізації: політичну, адміністративну, фінансову, ринкову, фінансову. Залежно від державного устрою: федерацію, децентралізацію, деконцентрацію. Отже конкретна форма залежить від ступеня самостійності місцевих органів у прийнятті рішень, їх прав закріплених в законодавстві країни, але, тенденція до децентралізації в країнах ЄС є загальною.

На нашу думку межі децентралізації залежать від взаємовідносин центральної влади та місцевого самоврядування, відображаючи ту чи іншу модель децентралізації, на яку орієнтуються ті чи інші європейські країни.

Децентралізація в Європі в сучасних умовах характеризується наявністю на муніципальному рівні: громад, общин, комун, що мають власні органи управління, до компетенції, яких належить підтримка та розвиток інфраструктури (громадський транспорт, дороги), закладів освіти, охорони здоров'я, надання соціальної допомоги, розвиток спорту, культури та туризму.

Однак кожна країна має власні особливості. Так в ході децентралізації в Італії була сформована трьохрівнева система влади: регіон, провінція, комуна, де кожний рівень отримав власну компетенльність. Саме рівень громад (комун, общин) отримав можливості акумулювати місцеві податки, для утримання закладів освіти, медичних та спорту, громадського транспорту, надання соціальних послуг, благоустрою території, дозволу на торгівлю, утилізацію сміття, освітлення вулиць, тощо.

У Швейцарії громади отримали автономно, через запровадження принципу субсидиарності (закріплений в Конституції), що наголошує на тому, що виконання завдання відбувається на найнижчому з рівнів публічного управління, який у змозі його ефективно виконати. Кантиони мають систему фінансової еквалізації («вирівнювання») для підтримки бідніших комун [1].

Швеція ратифікувала ЄХМС в 1989 році, законодавчо закріпив лише повноваження державних органів, усі інші питання були віднесені до компетенції органів самоврядування. Найважливішими принципами якого є: фінансова самостійність, організаційна незалежність, наявність власної компетенції і відповідальність. В процесі децентралізації у Швеції побудована дворівнева система: місцевий (комуни – 288) та регіональний (на рівні лену – 24лена), які різняться обсягом повноважень. В Швеції саме на місцевому рівні надаються якісні соціальні послуги, розв'язуються поточні проблеми, гарантується захист і дотримання законних прав та інтересів мешканців громад.

У Польщі створено трьохрівневу систему (воєводство, повіт і гміна (громада), в якій гміни мають право формувати власні бюджети (за рахунок власних надходжень і державної підтримки) для вирішення проблем громади.

Отже, можна стверджувати, що в країнах ЄС децентралізація стала важливим інструментом поліпшення суспільного життя на рівні громади, за рахунок чіткого розподілу повноважень і компетенції між державними органами та органами місцевого самоврядування, закріпив за громадами окремі види податків.

Аналіз реформи децентралізації в країнах ЄС свідчить про те, що в ході реформи відбувається більш оптимальний розподіл обов'язків між територіальними рівнями влади, на користь громад та активізується участь населення в управлінні громадами.

Досвід реформ децентралізації в Європі свідчить, що децентралізація не несе загрози політичній єдності країни, вона надає можливість кожній території держави визначити свою ідентичність забезпечуючи вибір ефективних шляхів розвитку [5, р. 7], створюючи, як наголошує Е. Тоффлер відкрити, демократичну систему державного управління [4, р. 49].

На нашу думку, децентралізація на відміну від централізації дозволяє налагодити більш оптимальні взаємовідносини між державою й місцевим самоврядуванням на місцях, тому що розширює сферу діяльності місцевого самоврядування, яке більш ефективне й компетентне при наданні якісних послуг населенню.

Також в ході реформ децентралізації в країнах ЄС було виявлено низку недоліків: нерівномірність соціально-економічного розвитку територій, надання пріоритетності вирішенню місцевих проблем на

протизагу реалізації державних програм, невідповідність наявних ресурсів делегованим повноваженням задля виконання державних функцій та ін.

Список використаних джерел

1. Децентралізація публічної влади : досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін. – Центр політико-правових реформ. – К. – 2012. – 212 с.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування / Міжнародний документ від 15.10.1985 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_036
3. Лелеченко А. П. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень : навч. посіб. / А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук. – К.: – 2017. – 110 с.
4. Previews & Premises by Alvin Toffler. An interview with the author of Future Shock and The Third Wave. – Montréal : Black Rose Books, 1983. – 230 p.
5. The Palgrave Handbook of Decentralisation in Europe / José Manuel Ruano, Marius Proftiroiu (eds.). – Palgrave Macmillan, 2017. – 512 p.

**СЕКЦІЯ: Розвиток соціальних стандартів та захисту
прав людини Європейського Союзу: досвід для України**

УДК 316.647.5:341.231.14](4-612ЄС:477)(043.2)

Сургова С. Ю.,
канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

**ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ
ПРАВ ЛЮДИНИ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ**

Нині нові тенденції та інтеграційні зміни, що відбуваються у світі, українському суспільстві, в системі вищої освіти, спонукають працівників ВНЗ, зосередити увагу в контексті толерантності на громадянському вихованні молоді як суб'єктів, від яких залежатиме майбутнє України. Саме тому держава замовляє у цих інститутів підготовку працівників, конкурентоспроможних на ринку праці, які мають високий рівень фахової підготовки, громадянської вихованості, управлінської та політичної культур, активну позицію, щоб реалізувати затребувані суспільством демократичні зміни [1].

У 1995 р. Організація Об'єднаних Націй прийняла «Декларацію принципів толерантності», у якій не тільки були проголошені принципи толерантності в сучасному та майбутньому світі, але й визначені шляхи їх реалізації. Вагомим є той факт, що в цьому документі вирішальна роль у реалізації принципів толерантності відводиться освіті як системі формування людини. А найбільш ефективним засобом попередження нетерпимості є виховання. 7 жовтня 2008 року почала роботу Європейська Рада з толерантності та взаємоповаги (ЄРТВ). Основна мета ЄРТВ полягає у моніторингу ситуації у сфері толерантності у Європі, напрацюванні пропозицій та рекомендацій національним урядам та міжнародним організаціям з покращення міжрелігійних та міжетнічних відносин на континенті. Рада є однією з небагатьох міжнародних організацій, орієнтованих на боротьбу з ксенофобією, антисемітизмом та расовою дискримінацією у сучасному світі.

Виховання в душі толерантності починається з навчання людей тому, в чому полягають їхні загальні права і свободи, щоб забезпечити здійснення цих прав і зміцнити прагнення до захисту прав інших. Виховання в душі толерантності варто розглядати в якості невідкладного найважливішого завдання. Воно повинно бути спрямоване на проти-

дію впливу, що викликає почуття страху і відчуження стосовно інших. Воно повинно сприяти формуванню у молоді навичок незалежного мислення, критичного осмислення і вироблення суджень, що ґрунтуються на моральних цінностях.

У багатьох розвинутих країнах діють програми з виховання у душі миру й міжнародної співпраці. Так у Німеччині виховання у душі миру здійснюється як частина антивійськового руху, як навчання у душі взаємозбагачення культур. Це навчання дітей вміння розбиратися у складних ситуаціях, шукати шляхи виходу з них без застосування сили, бути активними у справі підтримки миру на Землі. Виховання поваги до дітей і літніх людей, до хворих і інвалідів; це толерантне ставлення до всіх, незалежно від їх національності, мови, культури, це прагнення до встановлення повного взаєморозуміння між усіма народами [3, с. 12].

Одним із нових напрямів у виховній роботі в душі миру є участь навчальних закладів у програмі Асоційованих шкіл ЮНЕСКО, спеціально спрямованих на виховання молоді в душі толерантності та міжнародного взаєморозуміння й співробітництва. Півстоліття їх функціонування засвідчило доцільність і своєчасність їх створення, миротворчу значущість й ефективність. Україна до цього проекту приєдналася 1971.

Актуальними педагогічними технологіями стали різного роду тренінги толерантності. Прикладом цього може бути тренінг «Ступені навчання толерантності» (Teaching Steps To Tolerance – TST), розроблений Центром Симона Візенталя (Лос-Анджелес, США). Основною метою тренінгу є надання допомоги викладачам і вихователям в інтеграції проблеми виховання толерантності у навчальні плани закладів й у весь навчально-виховний процес.

Тренінг передбачає реалізацію таких завдань: усвідомлення учасниками значущості толерантності в сфері освіти; вироблення способів вирішування конкретних педагогічних ситуацій на основі толерантності; розробка стратегії впровадження толерантності в навчальне життя школи (ЗВО); складання планів уроків з розвитку толерантності з використанням технічних засобів навчання; складання списку рекомендованої літератури для вчителів; створення методики роботи з учителями, що не пройшли цей курс.

Цей тренінг широко практикувався у викладацьких аудиторіях у різних країнах, у тому числі і в Україні. Серед його позитивних рис можна відзначити, окрім загальної спрямованості й шляхетних цілей, дидактичну та методичну грамотність, використання передових інтеграційних методів навчання. Як слабкі сторони – зайву раціональність, заформалізованість, що не завжди відповідають культурній ментальності учасників.

За роки незалежності на основі Конституції України було визначено пріоритети розвитку освіти, створено відповідну правову базу. Одним із головних пріоритетів освіти в Україні проголошене національне виховання. Ідеї виховання толерантності у прийдешніх поколінь реалізуються в напрямках громадянського та патріотичного виховання [4].

Сутністю громадянського виховання, згідно з «Концепцією громадянського виховання особистості» в умовах розвитку української державності, є формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині змогу відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чуливою до свого оточення, долучати її до суспільного життя. У світлі цього особливе місце посідають ідеї виховання толерантності в майбутніх поколінь. На досягнення такої мети спрямовані такі завдання: формування інтеркультурного менталітету, сприйнятливості до культурного плюралізму, загальнолюдських цінностей, толерантного ставлення до інших культур і традицій; вироблення негативного ставлення до будь-яких форм насильства; активне попередження тенденції до виявлення деструктивного націоналізму, проявів шовінізму, месіанських налаштованостей.

Державні програми, такі як «Діти України», «Українська родина» та інші, що спрямовані на роботу з дітьми та молоддю, також орієнтовані на формування у підлітків і молоді розуміння пріоритету гуманних стосунків між людьми, між членами кожної родини, між собою та взагалі в суспільстві [5].

Отже, проблемі виховання толерантності приділяють значну увагу у багатьох країнах. Стан моралі у суспільстві вимагає удосконалення і нового підходу до процесу виховання, спонукає шукати і розробляти нові форми та оптимальні методи роботи з молоддю. Україна як європейська держава органічно стає на шлях збереження ідентичності та створення умов подальшого розвитку мовних, культурних, соціальних і духовних цінностей окремих етнічних груп у межах національних держав.

Список використаних джерел

1. Артеменко Н. Ф. Управління професіоналізацією кадрів державної служби України: форми, методи, технології : монографія / Н. Ф. Артеменко, Н. Т. Гончарук. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. – 352 с.
2. Декларація принципів толерантності від 16 листоп. 1995 р. – Ст. 1 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?995503>.
3. Добрынина С. Л. Воспитание в духе мира в ФРГ: Концепция и практический опыт // Педагогика мира (Методический опыт). – Томск, 1991. – С. 4-16.

4. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ N 576 (576-96-п) 576-96-п від 29.05.96). <http://ostriv.in.ua/>.

5. Національна програма «Діти України». Затверджена Указом Президента України 18.01.1986, №62/96. – К., 1995. – 36 с.

6. Тодоровцева Ю. В. Педагогіка толерантності: Методичні рекомендації. – Одеса: СВД Черкасов М. П., 2004. – 90 с.

УДК 327.39(4+477):37-044.244

Сурніна-Далекорей О. А.,

канд. пед. наук, доцент кафедри політології
і державного управління,
УжНУ, м. Ужгород

ЄС – УКРАЇНА – В-4 : РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ У СФЕРІ ОСВІТИ ТА НАУКИ НА 2020–2025 рр.

Співробітництво у сфері освіти та науки між ЄС та Україною передбачає спільні напрацювання у напрямі зближення стандартів вищої освіти в рамках Болонського процесу, залучення міжнародних та соціальних партнерів до участі у реформі системи вищої освіти в Україні, співпрацю у рамках програми Жана Моне, Вишеградського Фонду, Еразмус+, Рамкових програм ЄС тощо. Пріоритетним напрямком поглиблення співпраці між Україною та Вишеградськими країнами є взаємодія у сфері освітніх програм та молодіжних обмінів, обмінів студентів та викладачів для неформального спілкування, стажувань та освіти молоді; допомога з питань реформування та вдосконалення системи освіти та навчання; створення нових програм в системі освіти в напрямку наближення стандартів України до стандартів ЄС.

З метою поглиблення співробітництва та усунення перешкод на шляху зміцнення співпраці рекомендуємо:

1. Міністерствам закордонних справ країн В-4 та України у співпраці із експертними групами цих країн запропонувати реалізацію освітньо-просвітницьких заходів для громадськості України про можливість та перспективи співпраці України з країнами В-4, з метою забезпечення сприяння громадськості розвитку подібного співробітництва. Рекомендувати Урядовому офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції – започаткувати видання електронного інформаційного бюлетеня з метою підвищення рівня поінформованості громадськості про пріоритети, стан виконання поточних завдань та перспективи реалізації державної політики співпраці України з країнами В-4 у різних сферах. Зокрема запропонувати електронну розсилку

даного бюлетеня на адреси обласних управлінь освіти, вищих навчальних закладів, науково-дослідних центрів тощо.

2. Зважаючи на те, що основними інструментами європейської політики у сфері освіти та науки є спільні проекти та програми, а також усвідомлюючи необхідність надання міжнародного статусу освітній системі України, рекомендувати МОН України, ВНЗ України, за сприяння органів державної влади всіх рівнів долучатись до активної співпраці із європейським науковим середовищем в рамках формату «В-4 +Україна», з метою запозичення досвіду чотирьох країн в сфері осягнення європейських стандартів науки та освіти.

3. Ревізувати та доповнити базу міжурядових та міжвідомчих угод між урядами країн В-4 та України та міністерствами освіти та науки країн партнерства в галузі культури, науки і освіти та науково-технічного співробітництва, міжурядовими та міжвідомчими договорами із співробітництва в зазначених сферах.

4. Рекомендувати Міністерствам освіти та науки країн В-4 та України за підтримки Національного інформаційного центру України зі співробітництва з ЄС у сфері науки і технологій та урядів країн-партнерства розглянути можливість створення спільного Науково-інформаційного центру співпраці в сфері освіти, науки та технологій країн В-4 та України з метою поширення інформації про існуючі в зазначених країнах науково-технічні програми та умови долучення до них дослідників та наукових колективів з країн В-4 та України. Подібна форма співпраці надасть нові можливості обміну інформацією важливої для науковців країн В-4 та України, а також відкриє доступ до спільних досліджень та нових технологій науковцям регіону. В плані освіти функціонування подібного центру буде сприяти поглибленню імплементації Болонського процесу в Україні, зокрема через обмін досвідом в цьому аспекті з країнами Вишеграду, а також підготовці спеціалістів, викладачів, які працюють у відповідності із положеннями Болонської декларації.

5. Спільними зусиллями МОН України, Міністерств освіти країн В-4, представників органів державної влади, посольств країн Вишеграду в Україні, керівників ВНЗ України та країн В-4, а також за сприяння освітніх фондів країн партнерства, ініціювати проведення спільних конференцій (круглих столів, академічних форумів) з метою налагодження контактів між представниками науково-освітніх сфер країн В-4 та України, обговорення можливих шляхів співробітництва та репрезентації студентам освітніх програм університетів країн регіону. А також обговорення питань участі наукових вузів країн В-4 та України в освітніх та дослідницьких програмах ЄС, можливості запровадження спільних угорсько-українських, польсько-українських, словацько-українських дипломів, поширення передумов для активізації мобільно-

сті студентів (оскільки не завжди студенти готові в повній мірі використовувати можливості, що дають спільні програми обмінів – через страх від'їзду на цілий навчальний рік, недостатнього знання мов і т. д.). Результатом подібних кроків може стати відкриття спільних науко-освітніх центрів на базі університетів країн з метою створення та/або поглиблення вже існуючих зв'язків з ВУЗами та науковими установами країн В-4 та України. Що в свою чергу відкриє більше можливостей для здійснення спільних дослідницьких проектів, наукових та академічних обмінів, пошуку механізмів зміцнення ролі університетів у розвитку науково-технічного та економічного розвитку країн партнерства, обміну досвідом запровадження кредитно-модульної системи, реалізації культурних програм, обміну методичною літературою, матеріалами конференцій тощо.

6. З метою розвитку і зміцнення співпраці між різними освітніми, науково-дослідними та культурними установами країн В-4 та України, а також налагодження реальних контактів між людьми в регіоні, доцільно рекомендувати науково-освітнім закладам та центрам України, за підтримки місцевих органів виконавчої влади, управлінь освіти, науки та культури, а також посольств країн Вишеграду в Україні, задіювати заходи направлені на популяризацію вивчення в Україні мов держав-членів В-4. Наприклад, шляхом запровадження навчальних програм, проведення регіональних конкурсів словацької, угорської, чеської та польської мов.

7. Міністерству освіти та науки України та керівництву ВУЗів України, зокрема у регіонах, що межують із країнами В-4, з метою подолання низького рівня залучення українських студентів до європейських освітніх програм, запровадити вивчення поряд з англійською, німецькою, французькою мовами, – угорської, словацької, польської та чеської мов на вибір студентів.

8. Рекомендувати урядам країн В-4 та України створити Ради з питань співробітництва в сфері культури, освіти та національних меншин, з метою вивчення Україною як досвіду цих країн (наприклад, в сфері адаптації законодавств), так і практичних кроків четвірки на шляху вступу до ЄС в сфері гуманітарної інтеграції.

9. Міністерству освіти та науки України та керівництву українських ВУЗів, забезпечити процедуру зарахування студентам періодів навчання у ВУЗах країн Вишеграду, що реалізуються відповідно до освітніх програм ВФ, або інших програм обміну, що існують між освітньо-науковими установами країн-партнерів.

10. Місцевим та регіональним органам влади спільно з експертними групами, за участі закладів освіти та громадських організацій країн – партнерів з метою налагодження ефективної співпраці в рамках розвитку транскордонного співробітництва, через пошук нових можливо-

стей для розвитку освіти та науки в прикордонних регіонах, підготувати спільні дво- та багатосторонні проекти в сфері зміцнення співпраці, формування нових партнерств країн В-4 та України в галузі освіти, зміцнення ролі університетів у формуванні політики стійкого розвитку, впровадження інноваційних методик формування та розвитку людських ресурсів у прикордонних територіях.

УДК 364.614.2-056. 26-056. 23(4:477)

Яровенко С. С.,
студентка 6 курсу, групи 640-мз,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Архітектурний простір в Україні й досі розрахований на повністю здорового громадянина з ідеальними стандартами фігури. Але ж не всі люди відповідають стандартним параметрам: є зависокі люди або дуже повні, немічні та літні, діти або карлики. Саме люди, які не вміщаються в стандарти зовнішніх параметрів, у повсякденної життєдіяльності і переживають чимало незручностей. Більш за все від цього страждають особи з інвалідністю та інші маломобільні категорії громадян.

Сьогодні в частині забезпечення доступного архітектурного доквілля вживаються такі терміни як розумне пристосування, доступні для маломобільних груп населення будівлі і споруди, безперешкодний доступ, доступність для осіб з інвалідністю, універсальний дизайн, інклюзивність будівель і споруд, що описують елементи інфраструктури, архітектури тощо для маломобільних громадян, що означає забезпечення особам з особливими потребами вільного пересування простором і можливості користуватися благами та суспільними надбаннями самостійно, без сторонньої допомоги [1].

За останнє десятиріччя політика України зазнала істотних змін в частині статусу осіб з інвалідністю. Сьогодні до цих осіб вже не відносяться тільки як до хворих, що пострибують лише лікування та опікування. Нині політика держави спрямована на всебічне залучення їх до активної життєдіяльності, інтегрованого соціального, громадсько-політичного життя [7, ст. 1, 2, 3].

В Україні станом на 01.01.2018 відповідно до статистичних даних всього налічується 2635, 6 тис осіб з інвалідністю, з них приблизно 16 % осіб – це громадяни працездатного віку. Якщо додати до них мам з

малюками чи дитячими колясками, літніх людей (в Україні налічується 8922 тис. пенсіонерів за віком), осіб з тимчасовою непрацездатністю, то в усякий момент майже третина населення має потребу в наявності архітектурної доступності [2, с. 21, 63].

З цією метою необхідно здолати перешкоди невлаштованого середовища, що існують зараз, змінити ставлення суспільства до проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями, удосконалити законодавче нормування і посилити контроль за його дотриманням [6].

Крім того, проблема полягає ще й в тому, що більшість громадян не розуміє, хто такі маломобільні групи громадян, помилково відносячи до них лише осіб з інвалідністю. Разом з тим, до цієї категорії громадян також відносяться вагітні жінки, особи, що супроводжують маленьких дітей або люди з дитячими колясками, громадяни похилого віку, особи з тимчасовими функціональними порушеннями тощо.

Саме тому сьогодні одним з найважливіших напрямів політичної діяльності Уряду є інтеграція осіб з інвалідністю та забезпечення універсальної архітектурної доступності, яка полягає у створенні безперешкодного середовища як всередині об'єктів архітектури, так і ззовні для усіх громадян без виключення.

З ратифікацією в 2009 році Конвенції ООН про права інвалідів та Факультативного протоколу до неї в Україні відбулися суттєві зміни щодо ставлення до громадян з особливими потребами та дещо поліпшилася ситуація зі створенням архітектурної доступності.

У законодавство України Урядом були внесені значні зміни. Завдяки Конвенції в законодавстві країни з'явилися такі терміни як «універсальний дизайн», «розумне пристосування» «особа з інвалідністю» тощо [3, ст. 2]. Також прийнято нові державні будівельні норми України, затверджено План заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009–2015 «Безбар'єрна Україна», Державну цільову програму «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року, План заходів з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях, наданих Комітетом ООН з прав осіб з інвалідністю, до першої доповіді України про виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю на період до 2020 року тощо.

Мета зазначених нормативних актів полягає в забезпеченні реалізації прав осіб з інвалідністю, поліпшення умов життєдіяльності маломобільних осіб, а також задоволення їх потреб нарівні з іншими громадянами [4].

І хоча урядом прийнята низка законодавчих нормативів щодо створення безбар'єрного простору та забезпечення універсальної архітектурної доступності до об'єктів фізичного оточення, інформації тощо, й

досі спостерігається формальний підхід до створення безперешкодного доступу з боку органів публічного управління, проектних та будівельних організацій, інвесторів, власників закладів соціально-громадського призначення тощо.

Таким чином, не дивлячись на всі вжиті заходи Урядом, щодо захисту прав маломобільних осіб, реалізація всіх законодавчих актів все ще на недостатньому рівні і вимагає більших зусиль з боку держави та органів місцевого самоврядування, а також налагодження з цього питання діалогу з представниками приватного сектору економіки і підвищення рівня кваліфікації та освіченості фахівців органів публічного управління [5].

На основі проведеного аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури з практики проєктування, будівництва, експлуатації житлових будинків та об'єктів соціально-громадського призначення, а також урахуваючи досвід експериментального проєктування і реконструкції об'єктів з обов'язковим облаштуванням елементів доступності для маломобільних громадян, критерії організації безперешкодного архітектурного простору за ступенем значущості повинні включати такий порядок пріоритетів: доступність, безпечність, інформативність і зручність.

Стандарти доступного середовища відрізняються у різних країнах. Більшість країн Європейського Союзу вже розробили власні стандарти доступності, взявши за основу кращий практичний досвід інших країн. У такий спосіб з'явилися уніфіковані стандарти для розвинених країн.

Список використаних джерел

1. Державні будівельні норми / ДБНВ.2.2-40:2018 «Будинки і споруди. Інклюзивність будівель і споруд. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832.

2. Державна служба статистики України. Соціальний захист населення України//Статистичний збірник. – Київ–2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_szn_2017.pdf. – С. 21, 63.

3. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) // ООН; Конвенція від 13.12.2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

4. Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року//Постанова Кабінету Міністрів України; Програма, Паспорт, Заходи від 01.08.2012 № 706. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-2012-%D0%BF>.

5. Про затвердження плану заходів з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях, наданих Комітетом ООН з прав осіб з інвалідністю,

до першої доповіді України про виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю на період до 2020 року // Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи, Перелік від 28.12.2016 №1073-2016-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2016-%D1%80>.

6. Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009–2015 роки «Безбар'єрна Україна»// Постанова Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 29.07.2009 № 784 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2009-%D0%BF>.

7. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні// Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.

УДК 364.63-027.553(4-6СС)043.2)

Файчук О. Л.,

канд. пед. наук, доцент б. в. з.,

кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПОДОЛАННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Проблему насильства в сім'ї на міжнародному рівні спочатку розглядали як складову проблеми запобігання насильству щодо жінок, яке, у свою чергу, було визнано порушенням прав жінок та прав людини в цілому. Історія боротьби з насильством щодо жінок як міжнародної проблеми – це історія злиття двох напрямків правозахисту: прав людини і прав жінок. Результати активності жіночого руху на міжнародному рівні відобразилися у хронології конференцій, у текстах декларацій і конвенцій ООН, резолюцій регіональних міжнародних організацій, інших міжнародних документів останніх десятирічь.

Тривалий час на міжнародному рівні порушення прав людини розглядали переважно у публічній сфері, тобто міжнародна боротьба за права людини була спрямована на припинення порушення прав індивіда з боку держави (незаконні дії державних органів, антидемократичні політичні режими тощо). В останні десятиріччя центр уваги перемістився на проблему порушення прав людини також у приватній сфері, відповідно, до порядку денного було внесено проблему насильства щодо жінок у приватному житті.

До 90-х років минулого століття уряди більшості країн світу визнали домашнє насильство серйозною соціальною проблемою та почали

шукати шляхи її розв'язання. Ці пошуки відбилися у низці міжнародних документів ООН, що дають означення терміну «наси́льство щодо жінок» і передбачають міжнародні механізми боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством [2].

Так, в Австрії у листопаді 1996 року Австрійська національна асамблея прийняла Акт про захист від насильства у сім'ї, який не є єдиним законом, його положення викладені у Цивільному кодексі, Правозахоронному кодексі та Акті служби безпеки. Закон забезпечує право потерпілого на захист від кривдника у його життєвому середовищі і в соціальному оточенні, надаючи поліції повноваження виселяти правопорушників і накладати заборонні ордери. Заборонний ордер може бути продовжено, якщо особа, життя якої перебуває під загрозою, звертається до сімейного суду за тимчасовою судовою заборонаю.

Більше того, були засновані так звані «центри втручання», які пропонують безкоштовні консультаційні послуги й підтримку потерпілим від насильства у сім'ї. Це неурядові організації, які фінансуються Федеральними міністерствами внутрішніх і соціальних справ. Їх основними завданнями є турбота про людей, що зазнають насильства, і налагодження контактів з усіма інституціями, які займаються захистом від насильства. Поліція має без затримки повідомляти центрові втручання про кожне виселення і заборонний ордер, долучаючи також особисту інформацію потерпілої особи.

Однією з основних рис Акта про захист від насильства в сім'ї є те, що у разі вчинення насильства поліція повинна реагувати, незважаючи на інтереси потерпілої особи, яка самостійно приймає рішення лише стосовно тимчасової судової заборони. Такий двоступеневий підхід забезпечує розуміння того, що держава вважає себе відповідальною за безпеку в приватному житті і що вона обізнана з проблематичною ситуацією потерпілої особи, яка перебуває в насильницьких стосунках під тиском кривдника.

У Франції 4 квітня 2006 року вводить до Кримінального кодексу загальне визначення обтяжуючих обставин для всіх злочинів, здійснених подружжям і партнерами. Тепер закон поширює це на партнерів, які живуть із постраждалою особою за Угодою громадянської солідарності, і на колишнє подружжя, на партнерів, які живуть разом, за умови, що правопорушення вчинене тоді, коли пара перебувала разом або після розлучення, і вчинене внаслідок стосунків між кривдником і постраждалою особою.

Відповідними правопорушеннями є, насамперед, акти насильства – тортури і жорстокість, насильство, яке ненавмисно призвело до смерті, насильство, результатом якого є каліцтво чи повна непрацездатність, чи насильство, що призвело до непрацездатності. Обтяжуючі обставини, які загалом застосовуються законом до справ насильства з боку

інтимного партнера, поширюються також на випадки зґвалтування, сексуального насильства іншого, ніж зґвалтування, і вбивство [3].

У контексті розлучення, з моменту прийняття Акта від 26 травня 2004 року, суддя у сімейних справах уповноважений видавати негайну постанову про використання сімейного помешкання і судовий ордер, що забороняє партнеру, який вчиняє насильство, входити до помешкання після здійснення найперших актів насильства і до початку процесу розлучення, за умови, що протягом наступних чотирьох місяців подано заяву про розлучення.

В Німеччині насильство над жінками охоплюється загальними положеннями кримінального законодавства, такими, як, наприклад, убивство, тілесні ушкодження, позбавлення свободи (наприклад, державним службовцем) і застосування сили [1]. У 1995 році започатковано Берлінський проект втручання проти насильства у сім'ї, який спрямований на координацію дій усіх інституцій і проектів задля забезпечення ефективнішого захисту жінок, з якими жорстоко поводяться, та переслідування правопорушників. Мета – оберегти жінок від принизливого ставлення і ганьби, коли ті повідомляють про кримінальний злочин та подають позов на кривдника. У липні 1995 року видано «концепцію курсу» для поліцейських стосовно «чоловічого насильства проти жінок», яку включено в подальшу освіту поліцейських.

З 1 січня 2002 року діє Закон про захист від насильства в сім'ї. Ним визначено, що особа, яка вчинила насильство в сім'ї, повинна залишити помешкання. У разі вчинення таких дій жертва має терміново проінформувати поліцію (за телефоном чи іншим чином). Закон надає поліції право видалити кривдника з квартири та заборонити йому з'являтися там на строк до десяти днів. Протягом цього часу жертва насильства в сім'ї повинна відвідати лікаря, щоб засвідчити тілесні ушкодження, та звернутись із заявою до найближчого суду, який вирішує питання, пов'язані із сімейним правом. Крім того, до кінцевого розгляду заяви суд може заборонити кривднику не лише входити до квартири, а й підходити до неї ближче, ніж на певну відстань. Суд також має право обмежити контакти особи, яка вчинила насильство в сім'ї, з жертвою насильства та дітьми. Якщо прибутки жертви насильства в сім'ї невеликі, то вона має право розраховувати на державну допомогу [1].

В Швеції у 1998 році до Кримінального кодексу включено новий злочин – «серйозне порушення недоторканості жінки». Він стосується повторюваних дій, караних за кримінальним законом, спрямованих чоловіками проти жінок, які мають чи мали тісні стосунки з правопорушником. «Серйозне порушення недоторканості жінки» означає, що якщо чоловік чинить певні кримінальні дії (насильство, протизаконну погрозу чи примус, сексуальні чи інші утиски, сексуальну експлуатація та ін.) проти жінки, з якою він є або був одружений, або з якою він живе чи жив, він засуджується за серйозне порушення недоторканості

жінки замість окремого злочину, який він вчинив. Необхідною умовою для засудження за правопорушення є те, що акти були частиною повторюваного порушення недоторканості жінки і спрямовувалися на заподіяння серйозної шкоди її впевненості в собі. Покаранням є ув'язнення від шести місяців до шести років. У 1988 році набув чинності Акт про заборонний ордер, що дає захист жінкам, яким погрожують, переслідують чи утискають. Ордери забороняють чоловікам мати контакти чи відвідувати жінок, коли існує ризик переслідування, утисків чи іншої кримінальної дії. Покаранням за порушення ордера є штраф або однорічне ув'язнення.

Отже, в країнах ЄС існує позитивний досвід у подоланні проблеми насилля у сім'ї. В них дуже налагоджена система захисту осіб, які постраждали від сімейного насилля. В кожній країні існує багато діючих притулків, які надають правові, психологічну, реабілітаційну, матеріальну допомогу особам які зазнали насилля.

Список використаних джерел

1. Борьба с насилием в социальной среде – «домашнее насилие» и защита жертвы / Ф. Зайфферт. – Airing : BPI, 2013. – 30 с.
2. Ефективне запобігання та реагування на випадки насильства в сім'ї: методичний посібник для тренерів з проведення тренінгів для дільничних інспекторів міліції / авт. Кочемировська О., Стрейсяну Д. Й., Христова Г. / за заг. ред. Павлиш С., Христової Г. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2010. – 364 с.
3. Савчук О. М. Стратегії роботи із спів залежними жінками, які зазнають насилля в сім'ї / О. М. Савчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №4. – С. 51-60.

УДК 304:061.1ЄС:(477)

Чубук Р. В.,

канд. пед. наук, доцент,
кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення розвинуті держави світу і Європи приділяють надзвичайну увагу підвищенню рівня та забезпеченню високих соціальних стандартів для населення. Аналізуючи наявний рівень життєвого забезпечення більшої частини громадян України, особливої актуальності набуває питання про підвищення рівня соціальних стандартів. До

того ж, враховуючи прагнення України до вступу в ЄС, актуальною необхідністю є адаптація соціальних стандартів до норм Євросоюзу.

Аналіз наукових праць з цієї тематики засвідчив, що проблеми соціальних стандартів у вітчизняній практиці розглядалися з точки зору забезпечення мінімального рівня споживання, що визначається на основі фізіологічних, соціальних і культурно-зумовлених нормативів. Безперечно, такий підхід не враховує фактичний середній стандарт життєвого рівня населення, який прийнято у країнах ЄС. Зокрема, обґрунтуванню концепції соціальної політики ЄС присвятили свої праці: Г. Кун, К. Кремаліс, О. Шульц та ін. ; теоретико-методологічні та практичні проблеми соціальних стандартів були предметом розгляду у працях Т. Башинського, В. Гошовської, А. Колота, Е. Лібанової, Л. Сенів, Г. Ситника та ін. науковців. Питання регулювання соціальних стандартів в країнах ЄС висвітлено в працях О. Головніної, С. Сіденко, Л. Гулякової, Ю. Калиніної, Е. Жуліної, Н. Іванової, А. Золотарьової, В. Антропова, О. Богомоллова, К. Черненка та ін. Водночас зазначимо, що незважаючи на велику кількість досліджень з цієї проблематики, питання регулювання і характеристики соціальних стандартів в країнах ЄС, адаптації соціальних стандартів, які діють в ЄС до реалій України – потребують тривалого і постійного вивчення, аналізу, порівняння, оскільки досвід практичного забезпечення соціальних стандартів ЄС є надзвичайно необхідним для України.

На підставі аналізу матеріалів наукових досліджень встановлено, що наприкінці ХХ ст. відбулися кардинальні зміни соціального законодавства у країнах Східної та Західної Європи. Водночас, в усіх країнах ЄС соціальні стандарти відрізняються, оскільки вони залежать від рівня економічного розвитку країни. Проте, наукові дослідження свідчать, що навіть мінімальні соціальні стандарти в країнах ЄС у порівнянні з іншими країнами є більш високими [1; 2].

В ЄС сформовано декілька варіантів концептуальних підходів соціальної держави та їх практичної реалізації з огляду на характер взаємодії інститутів громадянського суспільства, ринкової системи та держави. На даному етапі розвитку в країнах-членах ЄС паралельно існують такі моделі соціальних стандартів [1; 2; 3]:

1) англо-саксонська – використовується у Великобританії, Ірландії на принципах універсальності, одноманітності та уніфікації соціальних послуг;

2) південно-європейська – вважається перехідною, рівень соціального забезпечення відносно низький, а соціальний захист відноситься до сфери турботи родичів і сім'ї;

3) континентальна – Німеччина, Австрія, Франція, країни Бенілюксу – встановлює жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту і тривалістю професійної діяльності. В основі соціальне страхування, внески надходять за рахунок застрахованих;

4) скандинавська (шведська) – Данія, Швеція, Фінляндія – вважається найкращим зразком соціальної політики. Соціальні послуги визначаються в ній як громадянські права, а соціальний захист розуміється як законне право громадянина. Соціальні послуги, як правило, гарантуються усім жителям країни і не обумовлюються зайнятістю і сплатою страхових внесків.

Дослідники соціальної політики Європейського Союзу, акцентують увагу на тому, що в кожній з цих моделей є три основні завдання, серед яких: страхування від суспільних ризиків, допомога малозабезпеченим і перерозподіл доходів. До того ж, мінімальні соціальні стандарти в країнах Євросоюзу встановлені у сфері соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального обслуговування, забезпечення правопорядку і безпеки громадян, підтримки сім'ї, та дітей, культури в тому числі фізичної, спорту тощо. Важливо, що за прийнятою методологією мінімальні соціальні стандарти в Євросоюзі законодавчо встановлюються відповідно до вимог Європейського Кодексу соціального забезпечення, Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу, Протоколу до Європейського кодексу соціального забезпечення та інших документів [1; 2].

Як свідчать результати аналізу, вітчизняні дослідники (О. Головніна, К. Гафарова, І. Черленяк та ін.) працюють над розробкою соціальних стандартів та виокремлюють основні завдання, що спрямовані на адаптацію до європейських соціальних стандартів, а саме:

1) впровадження стандартизації соціальних прав громадян країн-учасників ЄС;

2) розробка соціальних стандартів, що сприяв би підвищенню рівня життя населення з метою зниження соціальної напруженості та забезпечення соціальної стабільності в соціумі [1; 2; 7].

Як показало вивчення нормативних актів і наукових праць, норми соціальних стандартів за першою групою, що орієнтовані на здійснення стандартизації соціальних прав громадян країн-учасників ЄС, були розроблені у 1961 р. і отримали назву «Європейська соціальна хартія», а в 1996 р. Рада Європи підготувала нову редакцію «Європейської соціальної хартії», яка присвячена формуванню і захисту соціальних прав, з 03 травня 1996 р. була відкрита для підпису європейськими країнами. Відповідно до норм «Європейської соціальної хартії», здійснення стандартизації соціальних прав передбачає право на: працю; професійну підготовку; справедливі умови праці; свободу професійних об'єднань; укладення колективного договору; отримання інформації; участь в управлінні підприємством; дітей та підлітків, працюючих жінок, матері та сім'ї, інвалідів і осіб похилого віку; захист працівників-мігрантів та їхніх сімей; безоплатну медичну допомогу і соціальне забезпечення [3; 4; 5].

Додамо, що 14 вересня 2006 р. Україна ратифікувала «Європейську соціальну хартію». Як зазначає І. Черленяк, значна частина стандарти-

зації соціальних прав, представлених в Європейській соціальній хартії знайшла своє відображення у чинному законодавстві України, на жаль, без відповідного інституційного та економічного забезпечення цих соціальних стандартів, тому залишаються на декларативному рівні [7].

Друга група соціальних стандартів – стандартизація рівня життя громадян країни, представлена мінімальними соціальними нормами, які гарантують людині гідний рівень життя. До соціальних стандартів рівня життя відносять:

1) стандарт тривалості життя – від 25 (мінімум) до 85 (максимум) років;

2) стандарт грамотності населення – 100 %;

3) стандарт середньої тривалості навчання – 15 років;

4) стандарт реального ВВП на душу населення (у купівельній спроможності до долара) – від 200 дол. (мінімум) до 40 тис. дол. (максимум);

5) сумарний коефіцієнт народжуваності (середня кількість дітей, народжених жінкою у фертильному віці від 20 до 45 років) – 2, 14–2, 15;

6) коефіцієнт старіння населення (частка населення, старшого за 65 років у загальній чисельності населення) – 7 %;

7) співвідношення 10 % найбагатших до 10 % найбідніших осіб – 10:1;

8) частку населення, яке проживає за межею бідності – 10 %;

9) стандарт співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати – 1:3;

10) стандарт мінімального рівня погодинної заробітної плати – 3 дол.;

11) стандарт рівня безробіття (з урахуванням прихованого) – 8-10 %;

12) кількість правопорушень на 100 тис. населення – до 5 тис. випадків;

13) стандарт рівня депопуляції (кількість народжених до кількості померлих) – 50:50;

14) кількість психічних патологій на 100 тис. населення – до 284 осіб [1; 2; 3; 4; 5].

Зазначенні соціальні стандарти використовують для розрахунків індексу людського розвитку будь-якої країни, в т. ч. країн-членів Європейського Союзу. До того ж, оцінка Доповіді про людський розвиток, підготовленої на замовлення Організації Об'єднаних Націй, свідчить, що основним показником, який офіційно застосовують під час розрахунків ООН для порівняльного аналізу рівня життя населення у різних країнах світу, це – індекс розвитку людського потенціалу. Цей показник представлений інтегральною оцінкою трьох основних складових, які характеризують довголіття, рівень освіти і доходів населення країни [6].

Узагальнюючи вищезазначене, усвідомлюємо, що підвищення добробуту населення України можливе за умов повної адаптації соціальних стандартів до норм, які діють у країнах Євросоюзу. Реальне досягнення цієї мети можливе за умов, приведення та адаптації національ-

ного законодавства України до норм та вимог Євросоюзу у сферах оподаткування доходів населення, соціального забезпечення, зростання ВВП. Водночас, першоосновою підвищення соціальних стандартів України є: закінчення війни та встановлення миру; подолання корупції на всіх рівнях і недопущення олігархів до влади; правова захищеність і безпека громадян та бізнесу органами МВС, СБУ, ДБР, НАБУ, САП, генеральної прокуратури, судів та іншими державними структурами правопорядку; відновлення роботи підприємств матеріального виробництва та інші.

Список використаних джерел

1. Гафарова К. Е. Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в Україні [Текст] / Гафарова К. Е. // Академічний огляд. – 2011. – № 1 (34). – С. 25-31.
2. Головніна О. Г. Основи соціальної економіки [Текст]: О. Г. Головніна. – К. : ЦУЛ, 2013. – 647 с.
3. Гошовська В. В. Макроекономічна оцінка якості життя населення України за міжнародними методиками [Електронний ресурс] / Гошовська В. В. – Режим доступу: <http://www.vmurol.com.ua/upload/publikatsii/nauka/Makroekonomichna%20otsinka%20yakosti%20zhittya.pdf>.
4. Іличок Б. Аналізування діяльності суб'єктів господарювання на товарних ринках : [навч. посіб. для студ. вузів] / Б. Іличок. – Львів : НУ «Львівська політехніка», 2016. – 171 с.
5. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14.
6. Сенів Л. Вступ до ЄС як шлях зростання доходів населення України / Л. Сенів // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 7. – Ч. 4. – С. 166–169 (Серія «Економічні науки»).
7. Черленяк І. І. Про методіку дослідження ідентифікації європейських соціальних стандартів [Текст] / Черленяк І. І. // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №4(9). – С. 121-128.

УДК 343.85:343.91

Попова Ю. С.,
студентка 561 групи
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Дана тематика дослідження є актуальною сьогодні для нашого суспільства, бо злочинність неповнолітніх – резерв дорослої злочинності

у майбутньому. Зараз відбувається процес «омолодження» злочинності, збільшення серед злочинців підлітків. Тому боротьба зі злочинністю неповнолітніх є необхідною ланкою у низці заходів з викорінення злочинності у цілому.

Слід відзначити, що у міжнародній спільноті протягом ХХ ст. широко й активно розробляється і впроваджується нова філософська концепція, заснована на принципах добра і гуманності. Майже кожні 5 років (ще починаючи з 1872 р.) у різних містах світу Брюсселі, Будапешті, Парижі, Вашингтоні, Празі, Берліні, Гаазі проводяться Міжнародні тюремні конгреси, на яких розглядаються питання нагляду за місцями позбавлення волі з боку держави та громадськості, створення при пенітенціарних закладах наглядово-піклувальних комітетів; використання прогресивної системи виконання покарань та заходів адаптації осіб, що звільнилися з місць позбавлення волі; доцільності одиночного ув'язнення, диференційованого підходу до різних категорій засуджених та використання до них системи заохочення та покарання тощо [2].

Відповідно до Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи «Про посередництво в кримінальних справах», «Про медіацію в кримінальних справах» (1999 р.) у багатьох країнах почалася реалізація ідеї і програм відновного правосуддя, у першу чергу, для неповнолітніх. Застосування відновних процедур регулюється рядом внутрішньодержавних нормативно-правових актів країн Європи – це закони про медіацію, про застосування медіації у кримінальних справах для певних категорій суб'єктів конфліктів та статті кримінальних і кримінально-процесуальних кодексів. Такий підхід, як «відновне правосуддя», є альтернативою до карального підходу у сфері розв'язання кримінальних ситуацій [1].

Найбільш поширеною формою відновного правосуддя є медіація, або програма примирення – альтернативна форма вирішення конфлікту за участю третьої нейтральної, не зацікавленої в даному конфлікті сторони – медіатора, який сам особисто не приймає рішення, а лише допомагає сторонам дійти згоди щодо спору. Медіація неповнолітніх, яка охоплює елементи реабілітації, відновлення справедливості, як правило, є частиною системи соціальної підтримки та спрямована, в основному, на досягнення виховного ефекту [1].

У випадку вчинення злочину неповнолітнім до 16 років справа не розглядається у суді. Для цього існує система «Children Panels» і «Children's Hearings». «Children Panels» – це спеціальна комісія, що складається з людей (переважно віком від 25 до 50 років), які мають певні знання у галузі психології, педагогіки, навички спілкування з дітьми. Робота в цій комісії вважається надзвичайно відповідальною, тому члени цієї комісії призначаються Державним секретарем на п'ять років. Ці люди проходять відповідну підготовку за спеціальними про-

грамами. «Children's Hearings» – це процес слухання дитячих справ, в якому беруть участь три члени комісії. Слухання найчастіше відбувається в сім'ї, за місцем проживання, в присутності батьків і дитини, поведінка якої обговорюється. Перед цим дитину всебічно вивчають. В результаті слухання приймається рішення стосовно майбутнього дитини. Вона може бути залишена в сім'ї, але перебувати під наглядом соціального працівника, або передана під опіку іншої сім'ї, іноді направлена в спеціальну школу для дітей з відхиленнями у поведінці. У таких школах діти можуть перебувати від кількох місяців до кількох років залежно від того, чи є позитивні зміни в їх поведінці. У деяких випадках діти з незначними відхиленнями у поведінці продовжують навчатися у своїй школі, але після обіду вони обов'язково відвідують спеціальні центри соціальної роботи, де з ними працюють спеціалісти за індивідуальною програмою [2].

За окремий приклад щодо подолання цієї негативної тенденції можна взяти Нідерланди, які розпочали масштабне дослідження з цього приводу. Велика кількість спеціалістів з кількох університетів почали досліджувати вплив цінностей, друзів і родичів, вивчали, як відображається вуличний фактор на дітях і з'ясували, що є дві слабкі ланки – сім'я і школа. На сьогодні – робота ведеться на всіх фронтах. Також створено спеціальний сайт, де кожен може повідомити про проблему. Це може бути дитина у якої виникла несприятлива ситуація вдома, чи людина, яка спостерігає за чимось підозрілим [3].

На сьогодні в'язниця для нідерландського підлітка – дуже далека перспектива. Якщо він потрапляє під увагу поліції, за ним встановлюють моніторинг. Слідкують і перевіряють, де перебуває дитина і що вона робить, не поліцейські, а небайдужі громадяни-волонтери [3].

Вважається, що чим краще підліток інтегрований в соціум, тим менше у нього проблем із законом. Порушнику пропонують гуртки, групи особистого розвитку, спорт. Якщо і на цьому етапі дитина все ж таки пішла на злочин – її направляють до психологів. В залежності від тяжкості злочину – поцупив велосипед чи пограбував будинок – накладуть так звані альтернативні санкції. Переважно – це півроку чи рік соціальних робіт. Ув'язнення – це остання міра. За останні 10 років завдяки системі запобігання злочинності – в тому числі і ювенальної – в тюрмах Нідерландів в'язнів стало менше на чверть. Адже, якщо «кримінальний талант» викоринити на початках – дитина не виросте в дорослого злочинця. Завдяки такій добре налагодженій схемі роботи з дитячою злочинністю кількість неповнолітніх в'язнів значно зменшилась [3].

В сучасній Україні ситуація із підлітковою злочинністю є загостреною проблемою, тому вона і зумовлює подальший пошук шляхів її вирішення. Ці шляхи, які лежать через розробку дієвих заходів проти-

дії зазначеному негативному явищу, значною мірою пов'язані з використанням ефективного управління навчальними закладами для дітей-правопорушників. Саме у цьому контексті варто залучити практичний досвід західних країн, які мають серйозні досягнення стосовно розуміння феномену злочинності неповнолітніх та вирішення проблеми подолання цього явища.

Список використаних джерел

1. Боброва О. М. Відновне правосуддя. Особливості впровадження процедури медіації: європейський досвід / Боброва О. М. – К. : Наш час, 2006. – 164 с.
2. Беца О. Гуманізація кримінальної відповідальності неповнолітніх / Нормативно-правові аспекти ювенальної юстиції. Посібник для тренерів / Беца О. / [за ред. Ю. О. Луценка, Є. Б. Павлової]. – К. : Видавець Надтока О. Ф., 2008. – 154 с.
3. Дитяча злочинність. Досвід Європи: що загрожує неповнолітнім на прикладі Нідерландів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28884786.html>.

УДК 379.8

Костєва Т. Б.,
канд. пед. наук, в. о. доцента кафедри
соціальної роботи, педагогіки і управління,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Інтеграційні процеси України до європейських стандартів передбачають високий рівень розуміння того, як має виконуватися не лише політична та економічна сутність розвитку країни, але й формування свідомості українців, яка б відповідала стандартам розвитку, стабільності, гармонійності. І саме на молодь покладаються основні запоруки майбутнього, в першу чергу на її свідомість.

Сутність свідомості особистості полягає у єдності самопізнання, емоційно-ціннісного ставлення до себе, саморегуляції поведінки і діяльності. Відсутність потреби у самопізнанні негативно позначається на особистому й громадському житті людини, призводить до спотворення програми саморозвитку. Тільки об'єктивна самооцінка дозволяє сфор-

мулювати власні життєві цінності й визначитися у виборі громадянських цінностей [1].

Наше українське суспільство ще важко назвати громадянським, але ми рухаємося саме в цьому напрямі. Однак, значна частина молоді є пасивно свідомими до таких процесів, і більшість з них це вихідці із сільських місцевостей. Саме тому, варто привернути їх увагу до означених процесів, розкрити потенціал патріотично налаштованих, активних громадян своєї країни і використовувати для пришвидшення загального формування громадянської свідомості, що дозволить окремо мій місцевості, регіону вийти на рівень європейського зразку. Сучасна Україна вкрай потребує активних і залучених громадян, яким притаманна громадянська культура, громадянська свідомість, потреба в суспільній діяльності, почуття обов'язку, патріотизм, справедливість, вміння робити свідомий моральний вибір. Тому виховання громадянської свідомості молоді, в тому числі сільської молоді, є однією з умов становлення особистості, що спроможна відновити суспільство і дух нації та розвинути ідею державності, спрямовану на людину.

Вагомим впливом на формування та становлення молоді є процес використання дозвілля та залучення до нього [2]. І в сільській місцевості в цьому питанні спостерігаємо провал щодо забезпечення відповідних умов. Дозвілля може бути сферою всебічного і морального розвитку тоді, коли воно відзначено цілеспрямованістю, організованістю, обґрунтованим чергуванням різних видів діяльності, позитивним спілкуванням. Але в українській сільській молоді такі ознаки не зберігаються і основна причина (але не єдина), це відсутність інфраструктури, фінансування та дорослих громадян, які були б зацікавлені у дозвілльовій діяльності молодого покоління, використовуючи необхідні засоби, методи, форми при формуванні громадянської свідомості, тобто активних, патріотично налаштованих, цілеспрямованих, відповідальних та дисциплінованих громадян своєї країни.

Організаційно-виховна робота має привчати сільську молодь до громадянської думки, до прийнятих норм поведінки, допомагати усвідомлювати позитивні звичаї і традиції, сприяти становленню гуманістично-орієнтованої особистості, з почуттям власної гідності, яка усвідомлює високу цінність свободи і демократії, поважає права і свободи людини і вміє захищати ці права. На нашу думку, цьому можуть сприяти такі форми роботи як: клуби за інтересами з чіткою дисципліною, допомога в проведенні виборчих кампаній, шкільні штаби порядку, молодіжні парламенти, участь у правозахисних акціях, воєно-патріотичні табори, клуби скаутів і тд.

Реалізація соціальних проектів – це глобальна платформа для соціалізації молоді [3]. Це є найпростіші форми роботи, але такі потрібні для сільської молоді: культурно-мистецькі програми (традиційні кон-

церти, фестивалі і конкурси), волонтерські програми (участь в благодійних акціях, марафонах), лідерські програми (школи активістів), створення соціальної реклами (плакати, відеоролики), участь в інтерактивних театрах тощо [4]. Така просвітницька діяльність є одним із способів профілактики негативних явищ серед молоді, а даний формат зустрічей дуже дієвий, результативний та захоплюючий.

Також механізмом реалізації молодіжних ініціатив на селі та вираження думки має бути діяльність молодіжних організацій. Сільська молодь має займати активну громадську позицію і змінювати життя молоді регіону в цілому, їх дозволя на краще. На території сільської місцевості обов'язково ми рекомендуємо створювати Молодіжний Парламент, залучатися до співробітництва з іншими селами та регіонами, не лише виконувати, але й самостійно створювати соціальні проекти, вчитися шукати фінансування, тим самим, реалізуючи себе як особистість.

Студентське самоврядування є важливим фактором розвитку суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування лідерів майбутньої еліти нації. Саме громадсько активна особистість може бути конкурентоспроможною в сучасному світі, саме цілісна, духовно багата, креативна людина спроможна по-справжньому керувати майбутнім, лише така особистість може впевнено подивитися в обличчя новому [5, с. 42].

Також, рекомендовано сприяти в сільських місцевостях підвищенню мотивації до волонтерської діяльності, оволодінню основними знаннями та вміннями, необхідними для здійснення волонтерської роботи, а також розвитку соціальної активності, навичок усвідомленого та активного вибудовування власного життя. З цією метою достатньо створити клуб. Волонтери будуть мати змогу проводити просвітницькі акції, благодійні фестивалі, виставки, а також здійснюють системну роботу з дітьми з обмеженими можливостями, людьми похилого віку. У результаті – відродження національних традицій благодійної діяльності, розвиток у молоді ранньої соціальної активності та усвідомлення суспільної позиції, виховання почуття самосвідомості, власної значущості та творчої ініціативи. А також сприяє підвищенню рівня готовності сільської молоді до змін в соціальному оточенні.

Ураховуючи вікові особливості учнів 5-9 класів, у роботі з ними доцільно використовувати такі форми, як година спілкування, класні збори, година класного керівника, анкета думок, зустріч, відверта розмова, просвітницький тренінг, ярмарок солідарності, конкурс, гра-експрес, родинне свято, рольова гра, вікторина, веселі старты та естафети, колективна творча справа (жива газета, випуск газети, свято-презентація, усний журнал та інше), проект, виставка-конкурс, фести-

валь, туристичний похід, спартакіада, турнір, колаж, пошукова гра, акція(благодійна, милосердя, екологічна та інші), конкурс-ярмарок, виставка творчих робіт, трудовий десант, конкурс-інсценізація та інші. Відповідно, випускники можуть брати на себе більш відповідальність за більш серйозну організацію.

Соціальні мотиви молоді мають стати більш диференційованими й дієвими, що зумовить використання в роботі з ними таких форм роботи, як диспут, брифінг, відверта розмова, етичний тренінг, конкурс, ділова зустріч, тестування, турнір ораторів, моделювання розвивально-виховних ситуацій, проект, благодійна акція, брейн-ринг, сократівська бесіда, телефон довіри, філософський стіл, складання індивідуальних програм саморозвитку, дебати, похід, екскурсія, бенефіс, колаж, агітбригада, експедиція (фольклорна, краєзнавча та інші), вечір (поезії, пам'яті та інші), круглий стіл, прес-конференція, фоторепортаж, інтернет-форум, відкрита кафедра, вернісаж, творчий портрет, школа лідера, театральна вистава, тематичний діалог, конкурс творчих робіт, експедиція, трудові загони та інші.

Отже, громадянськість, як інтегративна якість особистості полягає у формуванні гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю та ініціативою.

Для успішної реалізації завдань громадянського виховання школа має діяти як відкрита система, органічно пов'язана з життям суспільства, яка взаємодіє з батьками, громадськістю, соціальними інститутами, наукою. А орієнтація на завтрашній день суспільства і разом з тим забезпечення духовно багатого, повнокровного буття школярів сьогодні – один з найважливіших аспектів особистісно зорієнтованого цілісного підходу до громадянського виховання і його зв'язку з життям.

Список використаних джерел

1. Чмихало Є. І. Деякі аспекти розвитку культурно-дозвілєвої діяльності в зарубіжних країнах та її кадрового забезпечення. – Культурно-просвітницька діяльність в сучасних умовах: Тези наук. конф. – К. : КДІК, 2004.
2. Пометун О. І. Молодь обирає дію: Соціальне проектування – новий підхід до виховання молоді // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико- зорієнтований збірник. – К. : Департамент, 2003. – с. 327-330.
3. Власюк І. І. Розвиток соціальних ініціатив студентської молоді. Студентські соціальні проекти // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів» (24–25 квітня 2018 року).

4. Кульчицька О. І. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей // Обдарована дитина / О. І. Кульчицька. – 2007. – с. 42–44.

5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16. 06. 2015 р. № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах».

УДК 364–78:159.922

Astremaska I.,

PhD of Psychological Sciences, Associate Professor,,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv

SOCIAL STANDARD OF THE EUROPEAN UNION: HISTORY OF DEVELOPMENT OF REGIONAL AND SOCIAL POLICY

The concept of the social standard characterizes level of consumption of these or those benefits which is recognized as acceptable most of the population.

Such standard can be informal, i. e. just exist in consciousness of people. And it can be used on some indicators by the state for reference points in the social and economic policy, resource allocation directed to the social sphere, implementation of social programs. That is, it is a certain minimum of the benefits of a civilization which are guaranteed by the state to the citizens.

In the EU as, actually, and in all sea, social standards can be maximum or minimum. They can belong to the maximum indicators which should be observed and which, respectively, cannot be exceeded or, on the contrary, to the minimum regulations which eventually can be raised.

Regional policy of the EU, or as it is called still, the policy of unity is the system of the measures directed to elimination of a disproportion in development of different regions. Its foundation was laid in the Roman agreement of 1957. The agreement provided creation of European Social Fund and also European Investment Bank.

At the initial stages of the European integration was considered that it automatically leads to alignment of interregional disproportions. Respectively, and actions of regional policy were considered as minor. However in process of expansion of the Union poyavilyalis new problems it was also necessary to create new tools. After the accession to the EU of Great Britain, Ireland and Denmark in 1973 the European Regional Development Fund (ERDF) was founded. Originally revival of the industrial regions of

regions falling into decay in Great Britain was its task. After the entry of Greece, and then Spain and Portugal tasks of fund were expanded, and now the sphere of its powers covers all lagging behind Union regions. In 1986 in the Uniform European act separate chapter stated need of economic and social unity and by that the foundation for carrying out the regional policy based on solidarity is laid. Expenses on these purposes were doubled, and by 1993 reached 31 % of all expenses of Community.

The Maastricht Treaty about the European Union brought 1992 economic and social unity to the level of one of the main priorities of Community. According to this document in 1993 the Fund of unity (Cohesion Fund) which tasks include financing of projects in the field of environment protection and development of trans-European networks in the lagging behind states – the members of the EU was founded.

Now the European Union has several tools for carrying out regional policy: European Regional Development Fund (ERDF), European Social Fund (ESF), European agricultural fund (EAGGF) and Financial instrument of orientation of fishery (FIFG). Besides, the special Fund of unity supports projects in the sphere of ecology and transport in those countries where GDP is lower than 90 % of an average across the EU. The help was provided to the countries which were in process of the accession to the EU in 2004–2006 through two new funds: The instrument of structural policy for preparation for the introduction (ISPA) – transport created for financing of projects in the sphere and the environment and also the Special program for preparation for the introduction for agriculture and rural development (Sapard).

The policy of unity of the European Union not only promotes reduction of regional distinctions, but also improves the partnership relations between the EU, member countries, local authorities and the private sector for the purpose of strategy development of development for the solution of tasks at the level of all Community. In this regard the system of adoption of tripartite contracts and agreements of arrangements between the EU, member countries and regional authorities, for the purpose of determination of roles and powers of these three administrative levels practices in the planned regional policy.

In texts of documents of the European Union the regional policy and social policy are not considered separately from each other any more. The policy of unity assumes simultaneous unity across – between regions (IS) and down – between sectors of society (social policy).

Regions become new spaces of creation of policy as the systems of action and independent participants of a global order. The states lose the intermediary monopoly and capability to control own space economies while at regions direct connections with the international modes and with global market develop. Provision of regions in international market depends not on political channels of representation, and on their competitive advantages and ability to successfully use them.

In the European Union regions (including both municipalities and communities) are an object not only the state or regional policy, but also extremely powerful policy of unity of the EU for which a third of the budget of the commonwealth is allocated. Actually within each certain country questions to distribution of powers and resources at management can be solved on the different decentralizing or centralized models. However at the level of the EU large-scale processes of the centralized redistribution of the budgetary resources on the purpose of regional policy are implemented. In most cases this help is received by the least developed regions.

Acceptance on April 26, 2017 in Brussels to the charter about social policy in the European Union – «The European bases of the social rights», consisting of three chapters and 20 points became a considerable stage in development of social policy in the European Union. In the document are affirmed the rights of inhabitants of the EU to education, equal opportunities, support in job search, fair wages and privileges.

The European Commission recognizes that in a number of the listed points there is nothing new, however hope that this document which does not have besides a binding character, will push the countries entering the EU, and in particular – to the eurozone, to accept the all-European social principles. It is one of initiatives of European Commission within process of standardization of social standards in the European Union.

«As the president of the commission I wanted to return social priorities to the center of the work becoming for the sake of Europe to which they belong. The European basis of the social rights and the package of primary initiatives accompanying it will help us to keep the promise, and at the same time we will open a new chapter. This chapter we want to write everything together: institutes of the EU, social partners, and civil society should take responsibility as EU country,» – the president of European Commission Jean-Claude Juncker said.

Thus, the European Commission provided several legislative and other initiatives which are connected with balance of labor and private life, the notification of workers, access to social protection and working hours. In the most important of them considering balance of labor and private life the offer establish a number of the new or added minimum requirements in connection with a parental holiday, a fatherly holiday and a carer's leave. Use of the main principles of a basis will be supported financially from the European funds, first of all from European Social Fund.

References

1. Адамик В. В., Зварич Р. Є. Трансформація політики конвергенції доходів населення в процесі розширення Європейського Союзу : Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2011. – 300 с.

2. Прохоренко И. Европейский союз: опыт структурирования транснационального пространства // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 11. – С. 111–117.

3. Регіональний людський розвиток. Статистичний бюлетень / К. : Державний комітет статистики України, 2011. – 43 с.

4. Реут О. Ч. Почему модель еврорегионов не конструктивна? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.edc.spb.ru/conf2001/Reut.html>.

УДК 364.3–056.24/.26(4-6ЄС)(043.2)

Федчишина Ю. В.,

студентка 661 група,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАХИСТ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ДОСВІД КРАЇН ЄС

Захищеність осіб з інвалідністю в Європейському Союзі є пріоритетним та визначальним напрямком соціальної політики країн ЄС. Адже сьогодні диктує свої постулати щодо забезпечення прав з даною категорією населення. У Європейських країнах захист прав осіб з інвалідністю зазначений у основних документах, які є визначальними у плануванні та розробці соціальних гарантій. Наприклад, Європейська конвенція з прав людини, Лісабонський договір, Амстердамський договір та ін. Але у кожній країні-учасниці ЄС є свої певні норми при дотриманні яких, вона зобов'язується гарантувати соціальну захищеність особам з інвалідністю.

У Європейській країні – Ірландії передбачено законом, що 3 % робочих місць у державному секторі відводяться для осіб з інвалідністю. Також у цій країні діє Національна служба з питань інвалідності, що є незалежною та основна функція якої є встановлення та забезпечення захищеності осіб з інвалідністю, здійснення різноманітних досліджень з приводу питань інвалідності в Ірландії. Відповідно до Програми підтримки зайнятості діють установи з розвитку здатності до працевлаштування осіб з інвалідністю. Тут на них чекає супровід на робочому місці та задоволення потреб даної категорії населення [2]. Тобто, соціально розвинена країна як Ірландія, здійснює захист прав осіб з інвалідністю на національному рівні, що породжує соціальну активність держави.

Для такої країни як Австрія характерна взаємодія між державними і недержавними установами. Значна кількість соціальних партнерів залучаються до вирішення питань із захисту прав осіб з інвалідністю. Рівень зайнятості людей з інвалідністю в Австрії сягає 48 %, що свід-

чить про високоефективну, скоординовану роботу Державної служби зайнятості та Федеральної служби соціальної політики. Основні заходи цих служб направлені на: супровід на робочому місці; проекти розвитку навичок та проекти зайнятості, спрямовані на сприяння професійній інтеграції людей з інвалідністю; технічна підтримка та інша підтримка на робочому місці, а також підтримка для утримання та створення робочих місць та місць на курсах підготовки; підтримка для забезпечення само зайнятості [2]. Відповідно, ця країна дає нам приклад того, щоб об'єднуватись та акцентувати увагу на можливостях людини задля того, щоб вирішити проблему низького показника зайнятості осіб з інвалідністю.

Досвід країни-засновниці ЄС – Італії є не менш цікавим. Для того щоб людина з інвалідністю знайшла роботу, вона повинна пройти ряд етапів: по-перше, зареєструватися для оцінки в місцевому відділенні Організації міністерства охорони здоров'я, по-друге, пройти оцінювання, де ставиться соціальний діагноз, складається соціально-професійне досьє і заключний звіт. Після цих процедур встановлюється конкретний потенціал для роботи кожного претендента. У відповідності до цього потенціалу особа з інвалідністю реєструється у підходящому листі очікування і подальшому знаходить роботу [1]. Тобто, можна сказати, що процес підбирання підходящої роботи для людини з інвалідністю розроблений детально та враховує її індивідуальні особливості.

Захист прав осіб з інвалідністю у скандинавській країні Швеції здійснюється дещо по іншому. У Швеції існує національна програма – Система з підтримки виходу на ринок праці та підтримки на робочому місці. відповідно до програми особа з інвалідністю на рівні з іншими клієнтами змагається за робоче місце, тобто знаходиться у рівних умовах. Звичайний співробітник Державної служби зайнятості проводить оцінку працездатності особи з інвалідністю. Так само до процесу пошуку роботи залучають психологів, соціальних працівників та фахівців з гігієни праці. Також важливим суб'єктом соціальної політики Швеції є Державне агентство для осіб з інвалідністю Samhall, яке виробляє товари та надає послуги у різних сферах: логістика, прибирання, збірка та упаковка. Ця кампанія надає допомогу людям з високим ступенем інвалідності, для того щоб це заняття сприяло їхньому особистому розвитку [2].

Виходячи з вищесказаного, можна констатувати, що захист прав осіб з інвалідністю у країнах-учасниць Європейського Союзу на досить високому рівні. У кожній країні є свої особливості при захисті прав даної категорії населення. Тим не менше, наша держава – Україна, повинна черпати досвід європейських країн, для того щоб людина з інвалідністю мала мотивацію працювати далі після набуття інвалідності та була соціально активною.

Список використаних джерел

1. Дроботун В. О. Можливості людей з інвалідністю на ринку праці в Італії // Громадський простір: науково-практичний журнал. – 2017. – №7. – С. 8-12.
2. Френк К. Моделі підтримки зайнятості та супроводу на робочому місці для людей з інвалідністю в країнах Європейського Союзу // Програма ПРООН, ЮНІСЕФ, ВООЗ, МОП «Сприяння інтеграційній політиці та послугам для людей з інвалідністю в Україні». – 2015. – 67 с.

УДК 378.016.011.3-051(430:477)(043.2)

Полторак Л. Ю.,

канд. пед. наук, старший викладач кафедри
соціальної роботи, управління і педагогіки,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ ДОСВІДУ НІМЕЧЧИНИ У ПІДГОТОВЦІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Підготовка науково-педагогічних кадрів на засадах Європейського союзу – важлива частина не лише освітнього процесу, але і розвитку української державності. Адже якість такої підготовки впливає в подальшому і на якість професійної підготовки майбутніх фахівців, і на якість наукових досліджень, і на розвиток науки, а відповідно і на розвиток країни в цілому. Проте, на сьогоднішній час Україна перебуває на етапі реформування системи підготовки науково-педагогічних кадрів, а отже виникає необхідність пошуку більш ефективних дотичних до української моделей та запозичення позитивного досвіду країн Євросоюзу.

Німеччина є однією із країн, які мають споріднену до України модель підготовки науково-педагогічних кадрів, що дає можливість запозичити здобутки та напрацювання німецької моделі не відмовляючись від власних. Враховуючи зазначені аспекти, вважаю необхідним проаналізувати особливості німецької моделі детальніше та визначити перспективні напрямки її використання для України.

Система підготовки науково-педагогічних кадрів у Німеччині зорієнтована на стандарти Болонського процесу, хоча, безперечно, має і свої власні особливості. Аналіз наукової літератури за даною темою дозволив виділити основні способи отримання докторського ступеню у республіці Німеччина:

– прикріплення у якості наукового співробітника до тієї кафедри, у трудових стосунках з якою перебуває обраний дисертантом керівник майбутньої роботи;

– роботи над дисертаційним дослідженням у якості зовнішнього здобувача, що дозволяє приділити достатньо увагу питанням організації та проведення власних наукових пошуків [3, с. 7].

Для України така модель підготовки наукових співробітників є близькою, адже на рівні законодавства визначено, що докторанти мають можливість навчатися із відривом від виробництва та у якості здобувача без відрива від виробництва. Проте, наявність значної автономії німецьких ВНЗ дає можливість бути більш гнучкими щодо визначення термінів навчання. Оскільки кожен університет може самостійно коригувати строки навчання у докторантурі. Основний термін навчання у 3-4 роки може бути змінено [2].

Автономність у вирішенні термінів навчання дає можливість забезпечувати індивідуальний підхід та орієнтуватися, у першу чергу, на якість проведених досліджень, а не на кількісні показники. Досвід розширення автономії терміну навчання у докторантурі, на мою думку, має стати необхідним елементом українських вищих навчальних закладів.

На відміну від вітчизняної системи підготовки докторів філософії, німецька модель не передбачає обов'язковості відвідування докторантом (аспірантом) будь-яких занять. Вважається, що для написання дисертації достатньо тих знань, які докторант може отримати під час взаємодії з науковим керівником. Разом з тим, у науковому середовищі Німеччини де далі частіше обговорюється можливість удосконалення існуючої моделі підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів вищої кваліфікації за рахунок запровадження обов'язкових для відвідування докторантами курсів з вивчення окремих дисциплін [2, с. 82]. Такий шлях дозволяє зацікавленій в отриманні наукового ступеня особі не лише долучитися до науково-педагогічної роботи кафедри, а і перейняти досвід свого керівника у проведенні наукових досліджень та аудиторних занять. Разом з тим, виконання обов'язків у якості асистента свого керівника, передбачає значне навантаження на здобувача наукового ступеню, що не завжди сприяє підвищенню ефективності його наукової роботи. Передбачається, що здобувач здійснює власне дослідження паралельно з виконанням службових обов'язків асистента. Слід звернути увагу, що робота асистента є оплачуваною, а отже здобувач наукового ступеню має можливість бути фінансово незалежним [2, с. 81].

Робота над дисертаційним дослідженням у якості зовнішнього здобувача, дозволяє приділити достатньо увагу питанням організації та проведення власних наукових пошуків. Разом з тим, здобувач наукового ступеня є дещо відокремленим від наукової роботи кафедри, що безумовно може позначитись на якості його наукової роботи. З огляду на той факт, що зовнішній здобувач не перебуває у трудових відноси-

нах з університетом, виплата заробітної плати не передбачається [3, с. 7]. Фінансова сторона під час навчання має вагомe значення для науковців, адже дозволяє їм бути незалежними та забезпечує можливість проводити дослідження, відвідувати наукові конференції для перейняття досвіду та розширення особистісного світогляду. Цей аспект враховано у німецькій моделі підготовки науково-педагогічних кадрів. Так, здобувач має можливість звернутися до відповідних організацій з метою отримання стипендії.

Крім того, здобувач наукового ступеню може вступити до так званої школи докторів, фінансування діяльності якої здійснюється Німецькою науковою радою (Graduiertenkolleg). Як правило, школа докторів утворюється внаслідок об'єднання 15–25 докторантів у межах однієї спеціальної групи. Передбачається, що докторанти отримують стипендію та залучаються до науково-дослідної роботи університету у межах змістовного спрямування власних наукових пошуків [2, с. 82].

Фінансування науковців у нашій країні стоїть достатньо гостро. І більшість науковців змушені поєднувати написання дисертаційної роботи із підробітками задля забезпечення адекватних умов існування. Тому, запровадження в Україні німецького досвіду вирішення питань фінансування науковців через спеціалізовані фонди надасть останнім більше автономії, мобільності та сприятиме підвищенню якості проведених досліджень, адже науковці зможуть більше уваги приділяти дослідженням.

Аналіз поданого матеріалу засвідчує, що німецька модель підготовки науково-педагогічних кадрів є близькою до тієї моделі, яка діє в Україні, що дає можливість скористатися її напрацюваннями і запровадити їх у вітчизняну модель підготовки докторів філософії. Серед основних здобутків підготовки науково-педагогічних кадрів, які сприятимуть покращенню підготовки українських науковців, можна виділити наступні: надання вищим навчальним закладам автономії у визначенні строків навчання; забезпечення для науковців можливості отримувати додаткове фінансування під час навчання через спеціалізовані фонди та стипендіальні програми; організація шкіл докторів за інтересами та спорідненістю тем наукового дослідження. Врахування саме цих аспектів німецької моделі підготовки науково-педагогічних працівників сприятиме підвищенню якості наукових досліджень як окремих фахівців, так і вітчизняної науки в цілому.

Список використаних джерел

1. Лобанова Л. С. Системы подготовки научных кадров в европейских странах и Украине: сравнительный анализ в контексте формирования Единого

європейського освітнього та наукового простору: монографія / Лобанова Л. С. – Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. – 100 с.

2. Мороз В., Мороз С. Німецька модель підготовки науково-педагогічних кадрів: особливості розбудови та перспективи використання для розвитку вітчизняних ВНЗ / В. Мороз, С. Мороз // Теорія і практика управління соціальними системами 2'2016. – С. 77-86.

3. Особливості докторських програм світових дослідницьких університетів [електронний ресурс] / (авт. тексту Інститут вищої освіти КНЕУ імені Вадима Гетьмана). – Режим доступу: http://ivo.kneu.edu.ua/ua/dost_a_p/publications_sad/

УДК 336.77:332.8-053.6

Варчук Ю. О.,
головний спеціаліст-бухгалтер
Управління містобудування та архітектури
Миколаївської обласної державної адміністрації

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ІПОТЕЧНОГО ЖИТЛОВОГО КРЕДИТУВАННЯ ДЛЯ МОЛОДІ

Іпотечне кредитування в більшості економічно розвинених країн є не тільки основною формою поліпшення житлових умов, але і впливає на економічну ситуацію в країні в цілому. Система іпотечного кредитування представляє сьогодні складний механізм, що складається з взаємопов'язаних і взаємозалежних підсистем. Саме іпотека дозволяє узгодити інтереси населення в поліпшенні житлових умов, комерційних банків та інших кредиторів – в ефективній і прибутковій роботі, будівельного комплексу – в ритмічному завантаженні виробництва і держави, зацікавленої у загальному економічному зростанні, яким буде сприяти широке поширення іпотечного кредитування населення. Розглянемо середньорічну ставку по іпотечному кредитуванню на двадцятирічний термін станом на вересень 2019 року у деяких країнах (див. табл. 1) [4].

Таблиця 1

Відсоткова ставка по іпотечному кредиту у відсотках (%), щорічно, на 20 років з фіксованою ставкою, в різних країнах світу

Ранг	Країна	Процентна ставка по іпотечному кредиту у відсотках (%), щорічно, на 20 років з фіксованою ставкою
1	Аргентина	40,00
5	Україна	19,67
7	Білорусь	14,65
15	Вірменія	11,75
65	Польща	4,01
77	Республіка Чехія	2,71
96	Японія	1,44

Розглянемо більш детально, як реалізовано державне регулювання молодіжного житлового кредитування та основні вимоги до осіб, що претендують на отримання пільгового кредиту та державної допомоги від держави у різних країнах (див. табл. 2).

Таблиця 2

Основні вимоги до осіб, що претендують на отримання пільгового кредиту та державної допомоги від держави

Основні вимоги	Країна та назва державної програми			
	Вірменія Програма «Доступне житло для молодих сімей» [1]	Польща Програма «Mieszkanie dla Młodych» (скорочено MDM) [3]	Чехія Програма «Житло молодим» [5]	Білорусь Пільговий кредит згідно з Указом Президента РБ № 13 від 6 січня 2012 р [2]
1	2	3	4	5
Вік претендента	Загальний сумарний вік подружжя до 70 років	До 35 років. Без вікових обмежень – для сімей з трьома і більше дітей	Вік одного із подружжя до 36 років	Особи від 18 років, які відносяться до категорій громадян визначених у п. п. 1 Указу №13
Кредитна ставка, %	9,5 % (з них держава субсидує: 2 % – за житло в Єревані; 4 % – у регіонах Вірменії	В середньому 4,01 %	Відсоткова ставка встановлюється в залежності від інфляції, станом на 2019 рік – становить 1,75 %, але не менше 1 %	Від 1 до 5 % (в залежності від категорії громадян)
Розмір першого внеску	Від 10 % – від вартості житла	Для осіб та сімей у яких: не має дітей – 10 %; одна дитина – 15 %; дві дитини – 20 %; три і більше – 30 %	Від 20 % – від вартості житла	Від 0 % – для багатодітних сімей (більше 4 дітей); Від 10 % – іншим категоріям громадян
Строк погашення	До 30 років	Не менше 15 років	До 20 років, але в деяких випадках до 25 років (напр. важка хвороба, народження дитини, втрата роботи)	До 20 років (в деяких випадках до 40 років)

1	2	3	4	5
Сума кредиту на придбання/будівництво житла	До 30 млн. драмів – первинний ринок житла; До 25 млн. драмів – вторинний ринок житла	Від 50 % від вартості житла	Від 30 тис. чеських крон до 300 тис. чеських крон – на модернізацію житла; до 2 млн. чеських крон, але не більше 80 % від вартості житла – на будівництво/ придбання житла; до 1,2 млн. чеських крон, але не більше 80 % від вартості житла – на придбання квартири	До 90 % від вартості житла; До 100 % від вартості житла для багатодітних сімей
Особливості та обмеження за програмою	Обмеження, щодо сімей, які вже мають у власності житло – не більше 18 м ² на кожного члена сім'ї	Перший внесок на кредит надає держава – як фінансову підтримку молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво/ придбання житла. Обмеження: відсутність власної житлової нерухомості у подружжя (житло, що купується має бути першим)	За кожну народжену або усиновлену дитину від основного боргу буде відніматися по 30 тис. чеських крон. Програма не поширюється на празьку нерухомість. Брати участь у програмі можуть пари, які не перебувають в офіційному шлюбі, але в такому випадку обидва партнери мають бути у віці до 36 років, проживати разом і виховувати щонайменше одну дитину у віці до 15 років	За народжену або усиновлену дитину надається державна фінансова допомога: За 1-шу дитину у розмірі 10 % від суми заборгованості по кредиту; За 2-гу дитину – 20 % від суми заборгованості по кредиту. Обмеження щодо житлової площі житла на 1 людину, в залежності від категорії грома-дян та територіального розташування придбаного житла. Так для Мінська – ця норма складає 15 м ²

За результатами дослідження зарубіжного досвіду очевидними є ряд переваг та недоліків кожної програми. Так, у Вірменії багато мо-

лодих сімей, які потребують поліпшення житлових умов, але вони не в змозі скористатися системою іпотечного кредитування через високу відсоткову ставку по кредиту. У Польщі пощастить отримати підтримку від держави лише тим особам, які подавали заявку на участь у програмі MDM на початку року, так як до кінця року гроші просто на просто можуть закінчитися. У Чехії є багато позитивних особливостей програми, проте є територіальні обмеження щодо її поширення, так жителі Праги на жаль не зможуть скористатися перевагами програми та отримати довгоочікуване власне житло. Але при цьому взяти участь в ній зможуть і пари, які офіційно не перебувають у шлюбі. У Білорусії пільговий кредит може забезпечити широке коло громадян, особливі умови підтримки поширюються на багатодітні сім'ї (відсутність першого внеску, фіксована ставка по кредиту у розмірі 1 %, можливість погашення кредиту до 40 років). Проте, як показує практика в чергах для нужденних необхідно чекати кілька років, а у випадку з молодими сім'ями-більше 10 років. Таким чином, аналіз міжнародного досвіду показує, що метою державного та регіонального управління є забезпечення доступного і якісного житла з допомогою законодавчих і адміністративно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Рішення Уряду Республіки Вірменія № 98-N від 12.02.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=56403>
2. Указ Президента Білорусі № 13 от 6 января 2012 г. О некоторых вопросах предоставления гражданам государственной поддержки при строительстве (реконструкции) или приобретении жилых помещений [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://president.gov.by/ru/official_documents_ru/view/ukaz-13-ot-6-janvarja-2012-g-1518/
3. Mieszkanie dla Młodych MDM [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://mieszkaniedlamlodych.com/program-mieszkanie-dla-mlodych-warunki/>
4. Prices by Country of Mortgage Interest Rate in Percentages (%), Yearly, for 20 Years Fixed-Rate (Salaries And Financing) [Electronic resource] // NUMBEO. - URL: https://www.numbeo.com/cost-of-living/prices_by_country.jsp?displayCurrency=USD&itemId=106
5. Státní fond rozvoje bydlení. Program pro mladé [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.sfrb.cz/programy-a-podpory/program-pro-mlade/>

Петрова Ю. С.,
магістратка,
спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Аналіз досвіду забезпечення соціальних стандартів Європейського Союзу є одним із передових практичних аспектів в процесі євроінтеграції України. Включення соціальних стандартів Європейського Союзу в Україні більшою частиною залежить від дієвої, а головне, результативної законодавчої бази в соціальній сфері.

Ефективність соціальної політики, стан розвитку людського капіталу проявляється в рівні забезпечення соціальних стандартів добробуту. Соціальні стандарти добробуту розрізняються в усіх країнах Європейського Союзу, залежно від рівня економічного розвитку країни [5, с. 239]. Кажучи про мінімальні соціальні стандарти, то в Європейському Союзі, в порівнянні з іншими країнами та інтеграційними об'єднаннями, є більш ефективними [1, с. 69].

Європейська модель соціального забезпечення характеризується такими рисами, як: розвиток інклюзивного суспільства та відповідальності суспільства разом із державою за діяльність і розвиток соціальної політики; наявність ефективної та доступної системи соціальних прав; напрям на формування високого рівня соціальних стандартів, гарантій, а також якості життя особи; достатність, дієвість, доступність організаційно-правових форм та видів соціального забезпечення; наявність дієвого та гнучкого правового регулювання у сфері соціального забезпечення [1, с. 70].

Виділяють три основні напрями методів розробки мінімальних стандартів, які повинні забезпечувати і гарантувати кожному європейському громадянину мінімальний рівень соціального захисту:

1) Гармонізація внутрішньодержавних законів. ЄС встановлює обов'язкові стандарти, які повинні визнаватися всіма країнами-учасниками ЄС. Виходячи з цього, можна виділити такі рівні гармонізації як: мінімальна гармонізація – встановлення базового рівня захисту, які можна підвищувати, у випадку, якщо країни ЄС будуть прагнути забезпечити кращий захист своїх громадян; стандартна гармонізація – встановлення остаточного рівня захисту, який не може бути підвищений державами-учасниками ЄС; абсолютна гармонізація, при якій рівень захисту встановлений і зафіксований для всіх країн ЄС; віднос-

на – гармонізація, протилежна абсолютній, при якій для встановлення рівня соціального захисту беруться до уваги відмінності між країнами-учасницями; консервативна – гармонізація, при якій розробляються заходи, що запобігають зниження рівня соціального захисту державами-членами ЄС [2, с. 268].

2) Фінансові гарантії та субсидії: Європейський Союз розробляє рівні соціального захисту, з метою заповнення тих недоліків та недоробок, які залишаються після отримання європейським громадянином допомоги від внутрішньої схеми соціального захисту. Це є свого роду схемою перестраховки [2, с. 275].

3) Узгоджені дії: даний напрямок включає в себе як попередні два пункти, так і узгоджені дії між ЄС і країнами-членами – країни адаптують своє внутрішнє законодавство, щоб включити в нього мінімальні стандарти ЄС із забезпеченням додаткових гарантій і субсидій від Євросоюзу [2, с. 276].

Також, в ЄС існує альтернативна третя концепція – концепція заощаджень. Обов'язкові заощадження забезпечують соціальний захист для осіб не тільки як доповнення до пенсій за віком, але і від випадків таких, як безробіття, непрацездатність і хвороби. Пільги залежать від накопичення обов'язкових заощаджень особистості [3, с. 540].

При розробці стандартів єдиної соціальної політики необхідно приймати до уваги цілісну систему соціально-економічних і політичних відносин держави. Розробка єдиної стратегії соціальної політики повинна враховувати відмінності у менталітеті та особливостях кожної конкретної країни [4, с. 245].

Для України, як для країни, яка стала на шлях євроінтеграції, одним з головним завданням у становленні соціальних стандартів типу ЄС є: реформи у створенні умов для зростання зайнятості, так як зворотний бік високої соціальної захищеності може призвести до зниження стимулів у пошуку роботи і втрати професійних навичок; необхідність у стимулюванні процесів соціально-професійної інтеграції безробітних; планування економіки з метою створення робочих місць і збільшення продуктивності праці; розробка та запровадження всеукраїнської стратегії соціальних реформ та розвитку законодавства про соціальне забезпечення; запровадження європейської та наукової соціально-правової експертизи проектів нормативно-правових актів про соціальне забезпечення; посилення ефективності та доступності механізмів реалізації, гарантування, правової охорони права на соціальний захист (соціальне забезпечення), інших тісно пов'язаних із ним прав; розробка та утвердження дієвої системи соціальних стандартів та соціальних гарантій; розробка, суспільне обговорення, громадські експертизи проекту Кодексу про соціальне забезпечення на основі міжнародних та європейських соціальних стандартів, досягнень провідних шкіл соціально-

льного права; запровадження публічної звітності уповноважених владних інституцій щодо дотримання соціальних прав.

Список використаних джерел

1. Гулякова Л. Г. Соціальні стандарти якості життя / Л. Г. Гулякова, М. Б. Лига, Ю. А. Калинина. – Москва: Гардарики, 2007. – 141 с.
2. Запара С. І. Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення / С. І. Запара. // Кросроуд. – 2011. – С. 540.
3. Костюк В. Л. Європейський кодекс соціального забезпечення у контексті новітньої моделі джерел права: проблеми та тенденції / В. Л. Костюк, О. Я. Мельник. // Гельветика. – 2017. – С. 535–540.
4. Шумило М. М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту / М. М. Шумило. // Університетські наукові записки. – 2012. – С. С. 243–249.
5. Ярошенко О. М. Право соціального забезпечення в Україні / О. М. Ярошенко, Г. О. Барабаш, Н. М. Вапнярчук. – Харків: Право, 2015. – 458 с.

УДК 331.5

Хлановський В. С.,
магістрант групи 635,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОБЛЕМА МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ)

Молодіжне безробіття на сьогоднішній день – одна з головних проблем європейського регіону. Пострадянські країни, на жаль, не виняток. У молоді зазвичай немає достатнього досвіду роботи і заощажень, що дозволяють пережити період труднощів. Як показує аналіз ситуації на ринку праці, незважаючи на відносно значний рівень мобільності молоді, дана категорія населення є найбільш вразливою в плані безробіття. І ця проблема актуальна сьогодні не тільки для України, а й для розвинених країн Європейського союзу. Тому виникає необхідність дослідження причин молодіжного безробіття та пошуку нових рішень для її зниження. Для України є доцільним вивчити досвід найближчих та близьких нам по менталітету країн ЄС, наприклад Польщі.

Політика Польщі ґрунтується на партнерських діалогах, молодь активно бере участь у вирішенні політичних проблем країни, вона може брати участь у конференціях і радах, які скликаються на всіх рівнях. Польща ввела новий підхід до молодіжної політики, вона будує свої закони на потребах молодого покоління. Молодь має право вирішувати

ти хвилюючі її питання майже в усіх напрямках, які впливають на повсякденне життя.

Як показує статистика, в Польщі зараз 80 % молодого покоління є студентами, а 50 % від усього населення мають вищу освіту. Щоб подолати безробіття людям з 18–19 років дозволяється отримати дві вичі безкоштовні освіти [1, с. 60].

По-перше, студенти отримують безліч пільг за навчання, за успіхи в спортивній, соціальній або науковій діяльності. По-друге, вони отримують хорошу стипендію, яка майже досягає встановленого прожиткового мінімуму.

Щоб здобути вищу освіту в Польщі потрібно вчитися 5 років, а потім можна вступи на навчання на другу вищу освіту. По закінченню цього терміну студент набирається досвіду, який дозволяє йому працевлаштуватися на бажану роботу, а також за рахунок стипендії та пільг, які він отримує під час навчання, він має можливість влаштуватися в житті, купити житло і накопичити трохи на життя.

Але число випускників у багато разів перевищує кількість вільних робочих місць, то виникають проблеми з працевлаштуванням. Але заклади вищої освіти намагаються вирішувати цю проблему, вони створюють різні ярмарки вакансій. Більш того, молодь може себе реалізувати у власному бізнесі або отримати робоче місце в інших країнах.

Уряд також активно підтримує наукову діяльність студентів і дає можливість кожному їздити за кордон, існують програми, які пропонують навчання за обміном не тільки між ВНЗ даної країни (тобто студент може відправитися вчитися в будь-який ВНЗ країни на семестр або два), але і за кордон. Проводяться семінари, відкриваються дискусійні клуби. Практикується робота зимових і літніх шкіл.

З 1 серпня 2019 в Польщі ввели закон про скасування прибуткового податку для молоді. Від сплати податку звільнюються люди до 26 років. Також умовою звільнення від сплати податків є сума річного заробітку не більше ніж 20 тис. євро [3]. Таким чином, цей закон стимулює польську молодь шукати легальну роботу у своїй країні, а також може залучити молодь сусідніх пострадянських країн, у тому числі українців, на польський трудовий ринок.

Отже, вивчення досвіду сусідніх європейських країн для України доцільне з точки зору впровадження найбільш ефективних кроків для подолання молодіжного безробіття. Тому що для стійкого руху будь-якої країни і суспільства вперед необхідно насамперед вирішити проблему молодіжного безробіття. Тому що саме молодь – рушійна сила економічного та соціального розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Бочаров С. В. Адміністративна політична соціалізація молоді: досвід Польщі / С. В. Бочаров // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – №4. – С. 60-63.

2. Правове регулювання законодавчого процесу: досвід країн ЄС та пропозиції для України / Денис Ковриженко // Часопис «Парламент» – 2011 – №1. – С. 2-42.

3. У Польщі відмінили прибутковий податок для молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.currenttime.tv/a/poland-tax-for-young-people/30086811.html>

УДК 364(1-87)(043.2)

Матюхіна М. В.,
студентка 649мз групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД КРАЇН ЄС ЩОДО ПРОТИДІЇ БІДНОСТІ

У своєму розвитку людство досягло величезних успіхів, але не змогло подолати таку соціально-економічну проблему як бідність та розшарування суспільства на багатих і бідних. У ХХІ столітті на тлі колошальних досягнень сучасної цивілізації ця проблема не втратила своєї гостроти, більш того – набула нових рис та стала глобальним процесом.

Однією з базових передумов поступової інтеграції України до Європейського союзу є вирішення проблем адаптації до соціальних стандартів ЄС. Прагнучи стати членом європейського співтовариства, Україна повинна чітко осмислювати необхідність зміни пріоритетів соціальної політики та формувати власну модель соціального розвитку з урахуванням її адаптації до сучасних тенденцій, дотримуючись при цьому базових європейських принципів справедливості, уникнення дискримінації та забезпечення сталого розвитку [1; 4].

Для характеристики досвіду країн Європейського Союзу щодо подолання бідності, варто детально розглянути зарубіжні моделі соціального захисту населення.

1. Континентальна модель (Німеччина, Нідерланди, Австралія, Швейцарія, Франція) передбачає взаємозалежність між рівнем соціального захисту і тривалістю трудової діяльності. В її основі лежить найпотужніше обов'язкове соціальне страхування, послуги направляються на різні форми страхування: медичне, пенсійне та страхування по безробіттю. Держава виступає гарантом виконання зобов'язань органами соціального страхування привиникненні у останніх фінансових труднощів. Крім того, держава вживає заходів проти засилля дешевої робочої сили на ринку праці. У Нідерландах, Данії, Німеччині та Бельгії, Франції в основі системи профілактики бідності лежить встановлення обов'язкової для всіх роботодавців мінімальної ставки заробітної пла-

ти, достатньою для задоволення основних потреб працюючого. В результаті мінімальна заробітна плата у Франції становить майже 60 %, в інших країнах – близько 50 % від середньогорівня.

2. Ліберальна модель соціального захисту (Великобританія, Ірландія, США, Японія): система соціального захисту, заснована на принципах загальності (охоплює всіх членів суспільства, які потребують матеріальної підтримки) і однаковості соціальних послуг (рівний розмір пенсії і посібників, однаковість умов їх виплат). В рамках ліберальної моделі виділяють деякі особливості залежності від країни.

3. Південно-європейська модель соціального захисту (Італія, Іспанія, Греція, Португалія) характеризується відносно низьким рівнем соціального забезпечення, а соціальний захист – прерогатива сім'ї та родичів. На відміну від раніше представлених, дана модель можна тлумачити швидше як таку, яка розвивається, отже, без ясної організації. Типовою особливістю даної моделі є і асиметрична структура соціальних витрат. Так, в Італії це проявляється в тому, що найбільшу частину соціальних витрат становить пенсійне забезпечення (14,7 % ВВП при середньоєвропейському рівні – 12,5 %), тоді як на підтримку сім'ї, освіти і політику зайнятості витрачаються незначні кошти (близько 1 %) [3].

4. Соціал-демократична (скандинавська) модель (Данія, Швеція, Фінляндія, Норвегія) має широке охоплення різних соціальних ризиків і життєвих ситуацій, що вимагають підтримки суспільства. Соціальні послуги гарантуються всім жителям країни і не обумовлюються зайнятістю та сплатою страхових внесків. Рівень соціального захисту високий, що зводить бідність в цих країнах до найнижчих в світі показників. Найбільш яскраво дана модель представлена в Швеції, де спостерігається один з найнижчих рівнів бідності в країнах Західної Європи [2].

Таким чином, на основі аналізу зарубіжних стратегій боротьби з бідністю і систем соціального захисту можна зробити висновок, що не існує простого єдиного плану регулювання рівня бідності. Проте, якщо деякі країни можуть досягти значного прогресу в скороченні численних проявів бідності, то цього ж можуть домогтися і інші країни. Однак слід розуміти, що кожна країна має свої особливості і сліпо копіювати досвід соціального захисту розвинених країн неприпустимо. Це актуалізує і обумовлює необхідність аналізу моделей соціального захисту зарубіжних країн і переходу до цілісної політики, спрямованої на скорочення бідності в сучасній Україні.

Список використаних джерел

1. Кицак Т. Г. Українська модель соціальної політики: стан і доміанти розвитку. Соціально-трудова відносина: теорія та практика: збірник наук. праць. : Київ. 2016. № 2 (12). С. 153-161.

2. Михненко А., Щур Н. Світові моделі соціальної політики: уроки для України. Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. 2011. Вип. 2. С. 219-227.

3. Офіційний сайт Eurostat. Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/>.

4. Ралко О. С. Особливості реалізації соціальної політики ЄС. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету Серія: Економіка і менеджмент. 2016. № 21. С. 37–40

УДК 339.923:351.82

Сіренко М. М.,
магістрант,
спеціальність «Менеджер у соціальній сфері»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

РИНОК ПРАЦІ ТА СТРАТЕГІЯ ЗАЙНЯТОСТІ В ЄС

Можливості євроінтеграції України тісно пов'язані з гармонізацією національного законодавства з законодавством ЄС, зближенням основних стратегій соціально-економічного розвитку, досягненням відповідних соціальних стандартів. Одним з найбільших досягнень Євросоюзу можна вважати створення спільного ринку праці, вільного руху робочої сили, спільну стратегію зайнятості. І хоча світова економічна криза, тенденції демографічного старіння, глобальна конкуренція суттєво вплинули на ринок праці, погіршивши умови зайнятості, Євросоюз продовжує проводити цілеспрямовану політику щодо збалансованості ринку праці, використовуючи можливості загальноєвропейського та національного рівня [1].

Протягом історичного розвитку практично у кожній країні Європи склалася власна національна модель правового регулювання зайнятості та державної політики у цій сфері. На формування такої моделі впливають системні чинники, серед яких: рівень контролю за найманими працівниками з боку роботодавця; рівень географічної і професійної мобільності працівників; участь у вирішенні питань зайнятості і соціального забезпечення профспілок, організацій роботодавців тощо [2].

Амстердамський договір визначив стратегію зайнятості у ЄС як сприяння появи кваліфікованої, освіченої, здатної пристосуватися до нових умов робочої сили та ринків праці, чутливих до економічних змін. Європейська стратегія зайнятості була кодифікована Амстердамським договором і запущена у 1997 році Люксембурзькою сесією. В люксембурзькій стратегії виділені чотири основні аспекти: 1) підприємницькі якості (entrepreneurship) – готовність до створення нових робочих місць за рахунок скорочення трудових витрат, які не мають

відношення до зарплати та інших форм податкового навантаження зайнятості; 2) відповідність вимогам найму (*employability*) – сприяння громадянам в отриманні ними додаткових якостей, умінь, які сприяють отриманню роботи; 3) адаптивність (*adaptability*) – вплив на підприємства та індивідів засобами податкового стимулювання [2].

У Лісабонському процесі також робиться спроба ще більше пов'язати політику в галузі зайнятості з іншими сферами економічної політики, однак загальний фон при цьому сильно змінився. Якщо у Кельні на першому плані ще знаходилися міркування орієнтації на попит, то у Лісабоні утвердилася парадигма конкурентоспроможності з першочерговою метою перетворення Європи в найбільш динамічний в світі, заснований на знаннях, економічний простір [4].

Питання розвитку спільного ринку праці та зайнятості мають величезне значення для майбутнього економічного і соціального процвітання Європи. Зниження кількості робочих рук в найближчі два десятиліття може призвести до уповільнення темпів зростання, якщо воно не буде компенсовано прискоренням зростання продуктивності праці. Величезним потенціалом в області створення робочих місць мають стати нові сфери застосування праці, пов'язані з розвитком екологічних служб, дошкільної освіти, розширенням безперервної освіти, диверсифікацією медичних і соціальних послуг, послуг для бізнесу, регіонального та міського управління і т. д. [3]

Враховуючи європейський досвід, при формуванні української моделі ринку праці та політики зайнятості слід обов'язково прийняти умови, коли соціально орієнтована ринкова економіка підтримує високі темпи економічного зростання і розумний рівень соціального захисту та соціального консенсусу. Досягнення такої рівноваги може здійснюватися лише на основі діалогу, стабільних відносин між громадянами, роботодавцями і державою, узгодження між ними на законодавчому, організаційному рівнях основних принципів партнерства.

Для України, яка планує вступ до ЄС, важливо усвідомити, що європейська інтеграція передбачає гармонізацію національного законодавства з *acquiscommunitaire* («спільний доробок», термін, що використовується в рамках Європейського Союзу та вживається для визначення норм, напрацьованих за час існування Європейського Співтовариства, які мають сприйматися як факт країнами, що вступають до Союзу і не підлягають обговоренню, не можуть бути змінені або усунені шляхом переговорів), оскільки норми ЄС найбільшою мірою відповідають цілям ефективної політики зайнятості та забезпечують запобігання дискримінації у сфері зайнятості, професійного навчання і освіти в цілому, забезпечення вільного переміщення працівників, функціонування спільного ринку праці.

Список використаних джерел

1. Амстердамські договори і реформування ЄС / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1056112748491/pravo/amsterdamski_dogovori_reformuvannya_yevrosoyuzu
2. Діденко Н. Ринок праці та стратегія зайнятості в ЄС: досвід регулювання та державного управління / [Електронний ресурс] Харківський регіональний інститут державного управління. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2010-2/doc/3/07.pdf>
3. Забута Н. Регулювання зайнятості населення: теорія і зарубіжний досвід / Н. Забута // Економіка. Проблеми економічного становлення. – 2009. – №5. – С. 76-82.
4. Морозов П. Е. Международное трудовое право. Учебное пособие П. Е. Морозов Текст. – М. : Проспект, 2011. – 216.

УДК 343.163

Мокан О. О.,
студентка групи 640-з,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ГРОМАДЯНАМ УКРАЇНИ ЗГІДНО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Актуальність даної теми обумовлена актуальністю питання створення та розвитку дієвої системи безоплатної правової допомоги в Україні та зокрема первинної правової допомоги в громадах в Україні. Система безоплатної правової допомоги в Україні, функціонує лише більше восьми років, а відповідно, перебуває на початковій стадії розвитку, але водночас вона й динамічно розвивається та має вагомий здобутки. Дуже важливим індикатором діяльності системи надання безоплатної правової допомоги є визнання її ефективності з боку міжнародних організацій. Створення інституційної та нормативної бази, необхідної для надання безоплатної правової допомоги, забезпечення фінансової спроможності та стабільності функціонування системи – важливі кроки до гарантованого захисту прав людини в Україні. Революція гідності стала потужним каталізатором для розвитку незалежної системи безоплатної правової допомоги.

«Правова допомога – основне право людини і необхідний елемент справедливої, гуманної та ефективної системи правосуддя, яка заснована на верховенстві права». Це є основою для реалізації інших прав, включаючи право на справедливий суд, і важливою гарантією забезпе-

чення фундаментальної справедливості та суспільної довіри до процесу судочинства».

У Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1466 (2005) «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» зазначалося про необхідність «покращити доступ до правосуддя шляхом запровадження системи безоплатної правової допомоги у відповідності до стандартів Ради Європи та принципів ЄСПЛ» (п. 13.13).

Незважаючи на існування значної кількості нормативно-правових актів, які визначають правовий статус особи у різних сферах суспільного життя в Україні, у багатьох випадках громадяни, навіть знаючи, що їх певне право чи обов'язок регламентовані в законі, не обізнані з процедурою їх реалізації. Загальновідомим фактом є те, що для пересіченого громадянина надання безкоштовної правової допомоги є нагальною потребою, оскільки правова допомога, яка надається адвокатами, юридичними фірмами, на жаль, сьогодні є доступною не для всіх категорій населення. Крім того, хоча сьогодні існує розгалужена мережа центрів в територіальних громадах, де юристи в тому числі адвокати, абсолютно безкоштовно надають консультації з будь-яких питань та допомагають у складанні юридичних документів, громадяни частіше нехтують такою допомогою, ставлячись з недовірою, сумніваючись в її безкоштовності та доступності, проте вона справді може бути ефективним інструментом захисту прав.

Особливістю більшості територіальних громад регіону є правова необізнаність більшості мешканців та правовий нігілізм як мешканців так й місцевих чиновників, що заважає ефективності реалізації відповідної державної політики та збільшує тенденцію вирішення згаданих питань у не правовий спосіб.

З прийняттям Закону України «Про безоплатну правову допомогу» громади отримали можливість розвивати систему безоплатної первинної правової допомоги. Саме на рівні громад може вибудовуватися ефективна та стала система надання такої допомоги людям, яка стане не просто номінальним сервісом, а й реально дієвим інструментом для посилення правової захищеності населення та подолання соціальної ізоляції. Мережа центрів правової інформації та консультацій, яка охоплює майже всі регіони України, є структурною платформою для розвитку такої системи.

Громада виграє від створення системи безоплатної первинної правової допомоги. Це послаблює соціальну напругу та підвищує авторитет місцевої влади. Розвиток системи слугує розв'язанню проблеми правового нігілізму, сприяє підвищенню правової культури громадян, позитивно впливає на формування правосвідомості людей, посилює правові можливості населення, а також підвищує довіру виборців до обраних представників влади. Для органів місцевого самоврядування це також можливість звільнити свій персонал від навантаження,

пов'язаного із безпосереднім наданням правової допомоги. Так як, Законом України «Про безоплатну правову допомогу» передбачається право органів місцевого самоврядування обирати такі моделі надання безоплатної правової допомоги як створення комунальної установи чи залучення суб'єктів приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги через проведення відкритого конкурсу.

УДК 357.437.582.46

Дубей В. О.,
магістрантка,
спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ: ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Лісабонський договір відкриває перспективи для побудови багатовекторного Європейського Союзу. Після проходження усіх перехідних періодів, ЄС став більш міцним, упорядкованим та раціональним інтеграційним об'єднанням, у той самий час складнішим, гнучкішим і багатовекторним. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. ст. відбувся значний прорив у розвитку ринкових відносин, на зміну плановому господарству в країнах СНД та інших країнах соціалістичного табору у Східній Європі почали інтенсивно розвиватися ринкові економічні відносини, які докорінним чином змінили структуру і зміст виробничих відносин та продуктивних сил у системі господарювання. Також відбулась і зміна світогляду відносно соціального устрою, утворилися нові суспільні формації, що вимагали формування нового економічного мислення, а точніше – економічної культури [4, с. 54].

Лісабонський договір визначає цілі та цінності ЄС: забезпечувати людям простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів; працювати задля сталого розвитку Європи; сприяти соціальній справедливості та соціальному захисту; сприяти економічній, соціальній та територіальній згуртованості держав-членів ЄС; підтримувати та поширювати цінності ЄС; робити внесок у захист прав людини, зокрема прав дитини.

Ринкові відносини значною мірою вимагають активізації знань, навичок, умінь населення, які за планової економіки відсутні взагалі або перебувають у стадії «зародження» і видозмінені специфікою економічних відносин. Ринковій економіці притаманні такі чинники: приватна власність на засоби виробництва, формування ціни на підставі попиту і пропозиції, товарно-грошові відносини, свобода підприємництва, кон-

курентні механізми господарювання, матеріальне стимулювання праці, особиста економічна свобода.

Ринковий шлях в економіці – це можливість застосування високих технологій у виробництві. На рівні людського ресурсу це означає вміння людей (менеджерів, працівників персоналу, адміністраторів тощо) використовувати нові та удосконалювати старі технології, цілеспрямовано й ефективно впроваджувати їх у виробництво. З корінними змінами економічної ситуації в Україні, з переходом на засади ринкової економіки, отриманням державної незалежності виникла нагальна потреба у формуванні економічної культури нації ринкового типу в цілому, переорієнтації та поглибленні економічної освіти зокрема. Гуманістична суть проведення в Україні економічних перетворень полягає в тому, щоб зробити кожну людину активним учасником господарського життя країни [3, с. 14].

Економічна культура проявляється в економічній поведінці, а економічна поведінка проявляється в економічних відносинах сучасного етапу. В економічних відносинах сучасності присутні типи економічної поведінки, які були притаманні попереднім періодам розвитку економічних відносин. Тому, розглядаючи економічні відносини сучасного етапу ринкової трансформації, потрібно враховувати вплив типів економічної поведінки командно-адміністративної системи.

Економічна культура – це система цінностей і спонукань господарської діяльності, поважне ставлення до будь-якої формі власності і комерційного успіху як до великого соціального досягнення, успіху, неприйняття «зрівнялівки», створення і розвиток соціального середовища для підприємництва тощо. Основними принципами економічної культури правника можна вважати такі: цивілізованість, мобілізованість, компенсаційність, контрольованість, знання тіньового ринку, логічні економічні переконання, раціональність, діловитість [1, с. 173].

Одною із основних функцій становлення економічної культури в умовах розбудови ринкової економіки на пострадянському просторі є інноваційність, або іншими словами, інноваційна функція економічної культури. Основним соціальним протиріччям, що затрудняє виконання інноваційної функції економічної культури, є протиріччя між прихильністю до існуючих норм (соціально-економічних стандартів, зразків економічної поведінки) і усвідомленням необхідності інноваційної діяльності [2, с. 78]. Норма зберігає існує, а інноваційна діяльність його змінює. І те, й інше відбувається одночасно: тільки в їх динамічній взаємодії, постійному зміщенні рівноваги в той чи інший бік можливе співіснування функціонування та розвитку. У таких випадках, за моделлю, регулятивна роль економічної культури максимальна [5, с. 74].

Економічна культура відіграє значну роль в інноваційних перетвореннях соціально-економічної системи, масштабах впровадження прогресивних економічно обґрунтованих новітніх технологій в країнах

пострадянського простору, особливо Україні як незалежній демократичній державі європейської спільноти. Виникнення й становлення економічної культури є природнім процесом, який супроводжує розвиток економічних і соціальних механізмів розвитку суспільства. Перспектива подальших досліджень полягає в удосконаленні теоретично-практичного дослідження факторів економічної культури, які в практичній площині визначають шляхи застосування теоретичних досліджень для вирішення нагальних суспільних проблем, що виникають у трансформаційній економіці, та задля стимуляції економічної культури, забезпечення якісного використання всього потенціалу досягнень, напрацьованого попередніми поколіннями.

Список використаних джерел

1. Амстердамський договір про Європейський Союз (1997 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu.int/comm/external_relations/ukraine/intro/ip04_1477.htm
2. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес, Г. Волес ; пер. з англ. Р. Ткачук. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи». 2004. – 2004. – 871 с.
3. Грицяк І. Європейське управління: теоретико-методологічні засади : монографія / І. Я. Грицяк. – К. : К. І. С., 2006. – 398 с.
4. Договір про заснування європейської спільноти // Конституційні акти Європейського Союзу : Ч. 1 ; упоряд. Г. Друзенко ; за заг. ред. Т. Качки. – К. : Вид-во Юстиніан, 2005. – С. 45–183.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування // Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої та регіональної демократії в Україні. – К., 2002. – С. 70–82.

УДК 378.09:378.147

Витичак М. Ю.,
магістрант групи Ен 1/1 (м)
інженерно-енергетичний факультет,
МНАУ, м. Миколаїв

МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

В наш час проблема підготовки висококваліфікованих фахівців набуває все більшого значення. Сучасне суспільство висуває перед випускником закладу вищої освіти високі вимоги, серед яких важливе місце займають професіоналізм, соціальна активність і творчий підхід до виконання робочих завдань. Процес вдосконалення підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасної освіти досить складний та обумовлений декількома важливими факторами.

Проблематикою роботи виступають особливості процесу формування мотивації для професійного розвитку майбутніх спеціалістів. Для вивчення проблеми використовували теоретичний аналіз та систематизацію літературних джерел що до даного питання. Вивченням мотивації займалися Д. Макклелланд, Д. Аткинсон, Г. Хекхаузен, Г. Келлі, Ю. Ратгер, К. Рочжерс, Р. Мей, А. Н. Леонтьев. Мотиваційному аспекту навчання уже порівняно давно приділяли велику увагу в психологічній і педагогічній літературі С. Л. Рубінштейн, Л. І. Божович, М. І. Алексеева.

Для початку потрібно визначитись з поняттям «мотивація» та її складовою – мотивом. До поняття «мотивація» входить цілий комплекс аспектів, під якими розуміється система спонукань: мотиви, потреби, інтереси, прагнення, цілі, потяги, мотиваційні установки (диспрозії), ідеали. Мотивація – опосередкована процесом її, відображення суб'єктивна детермінація поведінки людини світом. Мотив – спонукальна причина дій, вчинків людини: це поняття, яке пояснює, чому людина робить те, що вона робить. Мотиви відрізняються від цілей (прямі прагнення певних наслідків поведінки) та, стратегій (методи, що використовуються для досягнення цілей, і, таким чином, задовольняють мотиви).

Ступінь навчальної активності студента є наслідком сильної або слабкої мотивації навчання. Можна сказати, що мотиви навчання – це активізуюча сила, одна з основних умов навчальної діяльності. У загальному вигляді проблема мотивації навчання, в умовах Болонського процесу, є проблемою причин, які визначають різні форми виявлення активності тих, хто навчається.

Отже, у системі навчальних мотивів студентів присутні як внутрішні мотиви навчальної діяльності, так і мотиви, які є зовнішніми по відношенню до навчальної діяльності. Одним з основних завдань вузівського викладання, в світі Болонського процесу, є підвищення в структурі мотивів студента питомої ваги внутрішньої мотивації, змістовно близької до навчальної діяльності.

Існує також визначена ієрархія мотивів. З багатьох мотивів, що спонукають навчальну діяльність, завжди можна виділити мотив, що займає домінуюче положення. Такий мотив, як правило, стає смислоутворюючим, тобто визначає загальну спрямованість навчальної діяльності, її місце в системі відношень і цінностей людини. Інші мотиви займають підпорядковане положення, виконуючи функцію додаткових стимуляторів навчання. У період навчання нерідко відбувається зміна домінуючого мотиву: раніше підпорядкований мотив може стати домінуючим і смислоутворюючим.

Питання про те, який мотив є домінуючим, має важливе значення для характеристики навчального мотиву як дидактичної умови формування навчальної діяльності. Якщо домінує зовнішня мотивація, переважають зовнішні, утилітарні мотиви, змістовно не зв'язані з цілями

навчальної діяльності, навчання набуває формального характеру: вона, як правило, орієнтована не на засвоєння нових знань і способів дій, а на успішне завершення сесії будь-якими засобами. Студенти намагаються в короткий сесійний період завчити величезний об'єм навчального матеріалу і швидше «здати» його, «повернути» викладачу. Навчальна діяльність при цьому не формується. Отже, мотиви стають умовою формування навчальної діяльності студентів, коли вони відповідають таким вимогам:

- у структурі мотивів переважає, домінує внутрішня мотивація, змістовно пов'язана з навчальною діяльністю;
- навчальні мотиви глибоко усвідомлені і стійкі (сила мотиву);
- навчальні мотиви реально діють, актуалізуються в поведінці, у навчальних діях.

Майже все, що викладач робить в аудиторії під час практичного заняття має мотиваційний вплив на студентів. Мотивація студентів, в умовах Болонського процесу, значним чином визначається розвитком їх навчальної діяльності у процесі професійної підготовки. Важливим критерієм вивчення та розвитку мотивації учіння є почуття, як показник того, як проходить процес задоволення пізнавальних потреб. Виникаючи у процесі спільної діяльності «викладач- студент», позитивні емоційні стани свідчать про сприятливе протікання процесу задоволення потреб. Які ж риси особистості викладача чинять найсильніший емоційний вплив на виховання в студентів «охоти вчитися» як комплекту повноцінних мотивів до набування знань?

Розглянемо деякі практичні емоційні прийоми, які доцільно використовувати в процесі викладання, в умовах вищих навчальних закладах Болонської системи освіти.

Однак, не забувати пізніше (без перебільшень) чітко викласти наукову позицію по визначеній проблемі. Прийом апеляції до авторитету використовують для підтримання правоти власної думки, посилення на авторитет науки, авторитет слухачів та історичний, політичний, життєвий, викладацький досвід. Прийом провокації передбачає короткотривалий виклик у слухачів реакції незгоди з інформацією, що викладається, щоб підготувати аудиторію до сприймання конструктивних висновків, уточнення думки. Корисним є прийом спонукання студентів до прийняття рішення. Після зіставлення усіх аргументів знайти вірне рішення проблеми за допомогою сократичного діалогу, активних методів (мозковий штурм, дискусія та ін.). Ці та подібні прийоми сприяють формуванню навчальної мотивації студентів, бо студенти можуть проявити себе у продуктивній пізнавальній діяльності, відчують особистісне значення навчального матеріалу, позбавлені прямого авторитарного впливу педагога.

Вивчивши проблему мотивації до навчання та професійного розвитку, в умовах Болонського процесу, ми зазначаємо, що можливостей та технологій для підвищення мотивації існує безліч, але жодної чарівної

– немає. Багато чинників впливають на спонуку конкретного студента до праці і навчання: інтерес до предмету, сприйняття його повноцінності, загальне бажання виконувати поставлені задачі, упевненість в собі і відчуття власної гідності, так само, як і терпіння і наполегливість. І, звичайно, не всі студенти мотивовані однаковими цінностями, потребами, бажаннями. Деякі будуть вмотивовані схваленням інших, інші – подоланням проблем. Тому кожному педагогу потрібно пам'ятати головне: викладач ВНЗ повинен розвивати у студентів відчуття впевненості та успішності, встановлювати важкі, але досяжні цілі, створювати атмосферу конкурентності, регулювати підбір завдань так, щоб постійно підтримувати оптимальну мотивацію до використання свого потенціалу в області спонукання студентів до навчання.

Список використаних джерел

1. Гордієнко В. І. Розвиток особистості в процесі професіоналізації: професіогенез особистості / В. І. Гордієнко // Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навч. посіб. / За ред. П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. – Хмельницький : ТУП, 2001. – С. 48-67.
2. Занюк С. С. Мотиваційний тренінг. Формування мотивації навчальної діяльності студентів та старшокласників / С. С. Занюк // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – №8. – С. 31-42.
3. Реан А. А. О ценностно-мотивационной сфере студентов-универсантов / А. А. Реан. Т. В. Андреева. Н. Н. Киреева и др. // Ананьевские чтения – 99: Тезисы. научно-практической конференции. – СПб. 1999. – С. 47.

УДК 342.7:328.18

Торопенко Д. С.,
студент групи 535-д,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА КРИЗА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ДЕРЖАВОЮ. ЯК УКРАЇНА ПЕРЕЙМАЄ ДОСВІД ЄС

Сьогодні майже кожне дослідження, стаття, тези починаються з фрази про те, що у світі відбуваються процеси глобалізації та інтеграції, у зв'язку з чим вплив міжнародного права на системи і галузі стає помітнішим і відчутнішим. Крім того, останнім часом збільшилася міждержавна міграція населення, що зумовлює необхідність поглиблення взаємодії різних як за рівнем розвитку, так і дотриманням прав і свобод держав у міжнародно-правовому регулюванні відносин у сфері соціального забезпечення. Сміливо можна зазначити, що в Україні у

зв'язку з соціально-політичною кризою є проблеми в такому регулюванні та забезпеченні.

Звісно, з'являється потреба узгодити законодавства різних країн, що стосується низки найважливіших соціальних питань, зокрема, збереження права громадян на соціальне забезпечення при переїзді з однієї країни в іншу чи зміні постійного місця проживання. Це легко пояснити. Незважаючи на те, що система соціального забезпечення є національною, будується з урахуванням рівня економічного розвитку держави, специфіки соціально-демографічного складу населення, історичних і національно-культурних традицій, функціонує на основі внутрішньодержавного правопорядку, жодна країна не можна ігнорувати того факту, що саме право на соціальне забезпечення, його базисні умови мають відповідати міжнародним стандартам соціального забезпечення, які покликані гарантувати гідне життя кожній людині при настанні відповідних соціальних ризиків незалежно від статі, віку, тривалості перебування в певній країні.

Усе це дозволяє говорити про актуальність обраної теми, особливо в умовах інтеграції України з ЄС та суспільно-політичній кризі в нашій державі, яка набуває сталого розвитку. Починаючи розгляд теми, передусім важливо вказати, що першим кроком на шляху наближення України до європейських і світових стандартів у різних сферах, у тому числі дотримання прав людини, забезпечення її захисту і підтримки, стала ратифікація Конвенції про захист прав людини і основних свобод, а також переглянутої Європейської соціальної хартії.

Виходячи з цього, міжнародні стандарти соціального забезпечення слід розглядати як модельні правові засоби, послуговуючись якими держави встановлюють і реалізують узгоджені вимоги до сучасних систем соціального забезпечення [1].

Спробуємо розібратися зі станом справ у нашій державі. Передусім наголосимо, що навіть після визнання стратегічним пріоритетом орієнтацію на європейську модель український законодавець неодноразово використовував (мабуть, за звичкою) властиві для радянських часів пільги, які частіше за все напередодні чергових виборів впроваджувалися чи пропонувалися для нових категорій громадян.

Як наслідок, держава, не маючи необхідних ресурсів, брала на себе додаткові зобов'язання у сфері соціального захисту і соціального забезпечення, що не мало жодного соціального чи економічного ефекту, крім встановлення привілеїв для представників певних професій або окремих соціальних груп. В принципі такі підходи до керування державою в сфері соціального забезпечення і викликали суспільно-політичну кризу в Україні.

Крім того, чинне на сьогодні законодавство у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, по-перше, складається з прийнятих у різний час і нерідко доволі суперечливих законодавчих актів, по-друге, встановлює значно більше різноманітних видів пільг, соціаль-

них виплат і соціальних послуг, аніж це передбачено Конституцією чи міжнародно-правовими зобов'язаннями України.

Міністерством соціальної політики України розробило План заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом – з іншої сторони на 2015–2020 роки, який містить комплекс тактичних заходів, вжиття яких сприятиме посиленню соціального захисту, що включає: модернізацію системи соціального страхування з метою підвищення ефективності управління, вдосконалення механізму призначення страхових виплат, забезпечення фінансової стабільності фондів соціального страхування; профілактику й попередження підліткової злочинності, потрапляння у складні життєві обставини шляхом утворення й організації діяльності центрів соціальної підтримки дітей та сімей в адміністративно-територіальних одиницях України; вжиття заходів щодо посилення адресності надання пільг, тобто запровадження механізмів надання пільг окремим категоріям громадян за соціальною ознакою з урахуванням їх доходів; реалізацію пілотного проекту Світового банку «Модернізація системи соціальної підтримки населення» щодо залучення до зайнятості непрацюючих працездатних одержувачів допомоги малозабезпеченим сім'ям; вивчення й аналіз міжнародного досвіду (держав-членів ЄС) щодо запровадження методів вимірювання інвестиційного ризику, процесів управління ризиком і розподілу стратегічних активів, забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи; опрацювання змін до законодавства задля вдосконалення сфери пенсійного забезпечення.

На продовження можемо додати, що різноманіття міжнародних стандартів соціального забезпечення дозволяє державам формувати й удосконалювати національні системи соціального забезпечення з урахуванням тих із них, яким відповідають економічні, політичні, демографічні та інші умови конкретної країни [1; 2].

На прикладі можна виокремити проект Європейського Союзу «Twinning Ombudsman». Проект вели з 2017 р. до 2018 р. Секретаріат Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини та команда литовських і австрійських партнерів. Проект сприяв підвищенню ефективності інституції українського Омбудсмана. В межах проекту Twinning Ombudsman, зокрема, було розроблено новий проект закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». Він має стати основним документом, який регулюватиме діяльність Уповноваженого. Нове законодавство має забезпечити належний захист персональних даних та повагу до приватного життя в українському суспільстві.

За стандартами Ради Європи та Європейського Союзу соціальне забезпечення віднесено до системи, яка включає, крім соціального забезпечення (через соціальне страхування), також інші форми соціального захисту, зокрема, державну соціальну допомогу, а також спеціа-

льний і особливий (додатковий) соціальних захист для окремих категорій населення. Нині існує необхідність поступового реформування вітчизняної системи соціального забезпечення з метою максимально можливого її наближення до відповідних міжнародних стандартів, закріпленим в актах МОП.

Таким чином проаналізувавши стан справ у нашій державі з позицій дотримання європейських стандартів, можна зазначити, що наразі не вирішено проблему реалізації міжнародно-правових гарантій соціальних прав громадян і міжнародно-правових зобов'язань України щодо модернізації діючої системи соціального захисту в національному законодавстві, що негативно впливає на суспільно-політичну атмосферу в державі. Це свого роду одне з кризових явищ, яке стоїть перешкодою для українців на шляху до ЄС. Україна визнає міжнародні стандарти в соціальній сфері, але не вживає достатніх заходів для їх практичної реалізації.

Список використаних джерел

1. Дутчак А. В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. Молодий вчений. 2017. № 5 (45). URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2017/5/126.pdf> (дата звернення: 17.10.2017).

3. Яригіна Є. П. Забезпечення стабільності системи соціального захисту України в умовах євроінтеграції. Актуальні проблеми соціального права в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю проф. І. М. Сироти (м. Одеса, 31 жовт. 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 158–162.

УДК 364,4-053,2-058,55(477)

Медведєва А. В.,

магістрантка,
спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНІМИ ПРАВОПОРУШНИКАМИ НА ЗАСАДАХ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

Відновне правосуддя наразі є світовим рухом за переорієнтацію кримінального правосуддя з покарання злочинця на подолання ним конкретних наслідків своїх протиправних дій та на попередження скоєння ним нових злочинів. Правосуддя базоване на ідеях примирення конфліктуючих сторін, припинення самого конфлікту (виключаючи

засудження та покарання винуватців конфлікту) шляхом взаємного вибачення, каяття у вчиненому, усвідомлення моральної та юридичної відповідальності за скоєний злочин та зобов'язання відшкодувати нанесені жертві фізичну, моральну та матеріальну шкоди. Що стосується інституту ювенальної юстиції, то він створювався на принципах підвищеного юридичного захисту молодой людини, максимальної індивідуалізації судового процесу в ювенальному суді, широкого використання у процесі неюридичних спеціальних знань із залученням до суду відповідних фахівців. У механізмі відновлення також можна знайти дію вказаних принципів. Намагання захистити молодь (особливо молодшого віку) від кримінального покарання є стійкою специфічною рисою ювенальної юстиції.

Одним із таких підходів, що вже здобув широке міжнародне визнання та практичне застосування, є посередництво. Сприйняття посередництва як нової сфери професійної діяльності ставить низку питань, зокрема щодо його особливостей, а також професійної підготовки фахівців до здійснення цього нетрадиційного підходу до вирішення конфліктних ситуацій. Розгляд посередництва, хоча й представлений великою кількістю публікацій, переважна частина яких є іншомовною, не забезпечує достатнього рівня поінформованості в українському суспільстві стосовно цього альтернативного способу вирішення суперечки. Водночас є перші приклади того, що у вищих закладах освіти України вже започатковано процес упровадження нових навчальних програм для підготовки посередників з числа майбутніх соціальних працівників, економістів, правників, а також представників інших професій. Посередництво (медіація) являє собою спеціально організоване спілкування двох конфліктуючих сторін за участі соціального працівника. У зарубіжних джерелах з психології для позначення нейтральної сторони використовують терміни «медіація» (посередництво), «медіатор» (посередник) [1].

Механізм посередництва полягає в тому, що наявність третього, нейтрального учасника дає змогу перенести на нього частину емоційного навантаження конфлікту. Посередник виконує низку найважливіших функцій непрямого керування конфліктом, оскільки він у чомусь замінює його безпосередніх учасників. Процедура медіації в загальному вигляді полягає в тому, що посередник сприяє тому, щоб опоненти-супротивники захотіли вступити в діалог з метою вирішення конфлікту. Потім він допомагає опонентам вислухати позиції одне одного в розгорнутій формі, поступово дійти взаємної довіри та намітити деякі нові предметно-змістовні й індивідуально-комунікативні аспекти проблеми та відносини конфліктуючих сторін. На закінчення конфлікт переходить у фазу прямого діалогу опонентів-партнерів, що дає змогу знайти конструктивні рішення й прийнятні компроміси й

розробити їх до рівня програми взаємних дій, що задовольняють обидві сторони конфлікту.

Посередник жодною мірою не є суддею чи арбітром у конфліктній взаємодії, що розгортається. Його завданням є не аналіз змісту конфлікту або відносин між учасниками, не їх оцінка, а організація взаємодії між конфліктуючими сторонами на основі психологічних закономірностей, механізмів і правил.

Одна з найважливіших сторін механізму вирішення конфлікту – це зміна мотивації учасників у процесі його вирішення, і при успішному вирішенні конфлікту первісна мотивація, як правило, повністю знімається. Іноді у процесі вирішення конфлікту з'ясовуються якісь обставини («спливає» раніше невідома інформація або змінюються контексти всієї ситуації), які докорінно змінюють мотивацію однієї або обох сторін. У цьому разі одна сторона може вирішити, що розраховувати на компроміс безглуздо і потрібно поступитись у суперечці, або, навпроти, раптом розуміє, що її шанси на виграш досить високі й, щоб їх використати, краще передати розгляд конфлікту в інші інстанції. Такий результат вирішення конфлікту посередникові варто вважати позитивним, оскільки завдяки психологічному впливу було досягнуто певне просування в розвитку ситуації.

Сімейні групові наради – метод реституційного правосуддя, що передбачає групове обговорення наслідків правопорушення та пошук шляхів виправлення ситуації, яка склалася через правопорушення, до якого залучається широке коло родичів правопорушника, представників його безпосереднього оточення, а також усі ті, хто постраждав від правопорушення [2]. Сімейні групові наради проводяться не для примирення сторін чи пом'якшення покарання правопорушника (хоча такі результати наради теж можливі).

Метою сімейної групової наради є відновлення первісного правового становища, пошук оптимальних шляхів для подолання наслідків правопорушення (матеріальних, психологічних, моральних) щодо всіх тих, хто від нього постраждав, а також попередження повторних правопорушень.

При роботі з неповнолітніми, засудженими до альтернативних покарань, сімейні групові наради можуть проводитись і з приводу порушення неповнолітніми умов звільнення від покарання, а також виробничої чи навчальної дисципліни. У таких випадках в ролі «потерпілого» виступають представники установи виконання покарання, навчального закладу, підприємства, громадських організацій. Отже, проведення соціальним працівником сімейних групових нарад, за умов ґрунтовної підготовки та дотримання технології, дають йому можливість надати дійову допомогу постраждалим від правопорушення, вчинити

ефективний соціально-педагогічний вплив на правопорушника, активізувати соціально-педагогічні ресурси його соціального оточення, створити умови для ресоціалізації та виправлення дитини, яка скоїла правопорушення, без її ізоляції і таврування [2].

Список використаних джерел

1. Зер Х. Восстановительное правосудие: новый взгляд на преступление и наказание. – М., 2006. – 454 с.

2. Сімейні групові наради як метод розв'язання конфліктних ситуацій: Метод. матер. для тренера / Упоряд. : Т. 9 Л. І. Авельцева, Н. В. Зимівець, В. П. Лютий та ін. ; За заг. ред. І. Д. Звереві. – К. : Наук. світ, 2005.

3. Про затвердження плану заходів з виконання у 2016 році Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 590-р від 23.08.2016 р. // Урядовий кур'єр. – 2016. – № 177.

4. Бабенко А. М. Географія злочинності неповнолітніх: що очікує Україну через 10 років? [Електронний ресурс] / Бабенко А. М. // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2013. – № 3-1. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rap.in.ua/31_2013/8/Babenko%20A.M.pdf

5. Амджадін Л., Гончарук О. Суспільні практики та законодавство у сфері правопорушень неповнолітніх – К. – 2010.

УДК 343.221:316.614.035

Бризгун Д. І.,
студентка 661М групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РЕІНТЕГРАЦІЇ КОЛИШНІХ ЗАСУДЖЕНИХ В КРАЇНАХ ЄС

Одним з основних напрямків боротьби з рецидивною злочинністю є допомога колишнім засудженим у пошуку роботи й побутовому облаштуванні, що має стосуватись усіх осіб, які відбули покарання, пов'язане з обмеженням волі.

Так, наприклад, у розвинутих країнах Європи відносний показник кількості колишніх ув'язнених значно нижчий від країн пострадянського простору: Ісландія – 40; Фінляндія, Норвегія, Ірландія, Швеція, Данія – 50-70; Бельгія, Нідерланди, Італія, Австрія, Швейцарія, Франція, Німеччина – 80-100; Іспанія – 110; Великобританія – 125; Порту-

галія – 145; Словенія – 40; Угорщина, Болгарія, Польща, Словаччина – 90-150, Чехія, Румунія – 160–200. Лідерами списку є: Росія – 700; Білорусь – 505; Казахстан – 475. Загалом же у країнах Євросоюзу намагаються якомога рідше позбавляти волі неповнолітніх правопорушників і широко застосовувати альтернативні методи покарання. Там є широка мережа державних реабілітаційних центрів, де по виході на волю колишній засуджений одержує підтримку психологів, соціальних працівників та інших фахівців [1, с. 155].

Очевидним залишається факт, що саме після відбуття покарання триває найскладніше. Європейський досвід у цьому плані виступає одним з передових. Цікавим є досвід груп самопомоги, які створюються колишніми засудженими, вже успішно реінтегрованими у суспільство. Такі групи надають не тільки соціальну, але і психологічну підтримку. Перше таке співтовариство зафіксовано ще в XIX ст. у Великобританії і на сьогоднішній день позитивно себе зарекомендувало в інших країнах. Вирішальним фактором існування таких груп є здійснення супервізії (наставництва), що забезпечує встановлення певних стандартів роботи та оцінку її ефективності [2, с. 67].

Широко використовується у країнах ЄС такий метод реінтеграції засудженого, як створення і розвиток інфраструктури, яка б дозволяла вирішувати різні проблеми звільнених, перш за все – житла, працевлаштування, дозвілля, підтримки суспільно корисних зв'язків, тощо. Такі установи, як правило, включені до державної та муніципальної соціальної системи і відрізняються великим розмаїттям послуг, які надаються. Цілі таких соціальних установ полягають здебільшого у мінімальній підтримці осіб, які повернулися з місць позбавлення волі, запобігаючи таким чином їхньому остаточному падінню на соціальне дно. Велику популярність в західних країнах отримали Центри соціальної реінтеграції, які націлені на допомогу «перспективній» меншості, які мають бажання змінити своє життя на краще. Досвід таких апробаційних (випробувальних) програм накопичений в багатьох провідних країнах світу, зокрема в Канаді, Швеції, Великобританії.

Зауважимо, що аналіз досвіду передових країн Європи свідчить про застосування альтернативних видів покарань, які покладено на спеціалізовану державну службу, яка знаходиться поза поліцією та в'язницею – службою пробації [2, с. 79].

Суть пробації полягає у встановленні нагляду за засудженим з покладенням на нього певних зобов'язань й обмежень, без ізоляції його від суспільства (відвідувати центри пробації, періодично зустрічатися з наглядовим офіцером, брати участь у певних різновидах діяльності, дотримуватися законослухняної поведінки тощо). Скажімо, у Скандинавії офіцери пробації є громадськими працівниками, але вони можуть

допомагати волонтерам щодо спрямування нагляду, підтриманню контактів, особливо пересічним громадянам.

Часто-густо після звільнення з місць позбавлення волі особи залишаються без даху над головою. Це також береться на озброєння громадськими активістами та муніципальними службами у рамках превентивної роботи по скороченню кількості безхатченків. Наприклад, муніципалітет м. Гаага (Нідерланди) започаткував програму, спрямовану на потреби таких груп, як колишні ув'язнені, колишні пацієнти психіатричних клінік та колишні наркозалежні. Її мета – призупинити маргіналізацію шляхом надання підтримки в трьох сферах – житло, працевлаштування та добробут [3, с. 38].

Розширений профіль роботи з проблемними категоріями у Європі виявляється вдячною справою, що привносить позитив для забезпечення загальних благ, спокою і рівного розвитку європейців незалежно від їхньої не зовсім чистої особистої біографії.

Список використаних джерел

1. Муравйов К. В. Арештантська спільнота як суспільно-психологічний феномен у місцях позбавлення волі / К. В. Муравйов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: щоріч. бюл. Київ. ін-ту внутр. справ. – К., 2010. – № 5. – С. 151-158.

2. Батиргареева В. Соціальна адаптація осіб звільнених із місць позбавлення волі, – найважливіша умова запобігання рецидивної діяльності/ В. Батиргареева // Юридична Україна. – 2009. – №11. – С. 55-95.

3. Підготовка до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк, у тому числі неповнолітніх: методичний посібник/ за ред. Журавель Т. В, Пилипас Ю. В. – Київ, 2012. – с. 20-45.

УДК 338.24.021.8

Пілієва В. Р.,
магістрантка,
спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ БІЖЕНЦІВ, МІГРАНТІВ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ПЕРСПЕКТИВИ, ПРОБЛЕМИ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Процеси демократичної трансформації, політичні, соціальні та економічні зміни, які наразі переживає українське суспільство, а також ті

обов'язки, які країна взяла на себе перед європейською спільнотою поставило нашу державу перед багатьма факторами, які необхідно було б подолати ще з тих часів коли Україна здобула незалежність. Одним з таких завдань було і є всебічне, беззаперечне та якісне дотримання, забезпечення прав та свобод людини та громадянина, які зазначені в Європейській Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод», прийнятий у 1950 році.

Україну накрила буквально лавина переселенців, і ця проблема привела країну до нових, невідомих викликів. Всього за весь період конфлікту було зафіксовано 1,7 млн внутрішньо переміщених осіб.

Міграційні масштаби процесів в XXI ст. спонукали структури в керівництві ЄС визнати міграцію «глобальним феноменом» та переглянути кардинально свої підходи до регулювання. В сфері законодавства на прийнятті таких суттєвих орієнтирів це позначилось би, як взаємодія та зміцнення співробітництва та взаємодія між членами – державами з питань міграції та взаємодія з країнами походження мігрантів та транзитними країнами, у межах Європейської політики сусідства.

Саме з головних перешкод для повного запровадження повністю інтегрованої, «спільної» міграційної моделі політики в межах ЄС на досить високому рівні залишаються соціально – економічні умови, стандарти та рівень життя, які застосовують країни – члени союзу.

Спільна політика саме у сфері контролю за державними кордонами, співпраця у перенавчанні працівників міграційних служб та правоохоронних органів, покликана на забезпечення дотримання прав і свобод мігрантів, біженців та осіб без громадянства, співробітництво з питань реадмісії осіб, кримінальному переслідуванні поза межами свого громадянства, спрощення візового режиму між Україною та країнами – членами ЄС – це є першими такими кроками України у становленні як вільного та повноправного члена європейського співтовариства.

Через нелегкі часи війни країна постала у гуманітарній кризі, через це вона повинна змобілізувати свої зусилля на захист прав і свобод своїх громадян. Для вирішення даного питання, яке залежить не тільки від військового становища на фронті, але й від внутрішньо системної війни всередині державного апарату.

Отже, питання біженців, осіб без громадянства, мігрантів, внутрішньо переміщених осіб повинно бути пріоритетним у будь – якій владі держави, а також чіткі дії на роки. Важливим також є координування зусиль держави та суспільства у допомозі зазначеним особам, з метою вирішення максимальної кількості проблем, з якими вони зіткнулися. Також важливо мати статистику щодо кількості осіб і того яка саме допомога їм потрібна.

Для більш ефективного розв'язання проблем з біженцями, мігрантами, внутрішньо переміщеними особами та осіб без громадянства,

органам державного регулювання потрібно використовувати досвід інших країн. При цьому потрібно щоб була взаємодія між міністерствами та відомствами, для того щоб координувати свої дії, також забезпечення надання практичної допомоги й вироблення ефективної моделі державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, тощо.

Щодо законодавчого проектування та правової підтримки, то для України Керівні принципи ООН є більш надійними орієнтирами, в яких використовуються міжнародно – правові документи і які можуть стати частиною міжнародного законодавства.

Список використаних джерел

1. Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб: Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні», червень 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680697cbb>
2. Європейська Конвенція «Про захист прав людини і основоположних свобод» // Міжнародний документ від 04.11.1950, Редакція від 01.06.2010 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України.
3. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб» 15 січня 2008 р. [Електронний ресурс] // – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T080116.html
4. Оврамець М. А. Діяльність керівних органів ЄС у сфері контролю міграції / М. Оврамець / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kumu.edu.ua/vmv/v/p07/ovramec.pdf>.

УДК 364.4:621.311.25-051](477.73)(043.2)

Гордіснюк К. І.,

магістрантка,
спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ АЕС В УКРАЇНІ В РАМКАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В рамках євроінтеграційних процесів відбувається ряд змін, у тому числі щодо соціального захисту працівників атомних електростанцій та членів їхніх родин. Атомна енергетика потребує висококваліфікованих кадрів, адже це виробництво надзвичайно високотехнологічне та

наукомістке, тому обслуговувати його може лише персонал з відповідною підготовкою. Такі кадри високо цінуються у всьому світі, і щоб зберегти свої кадри, залучати до української атомної енергетики фахівців відповідної кваліфікації, НАЕК «Енергоатом» сформувала кодекс відповідального роботодавця. Однією зі складових цього кодексу є надання гідної оплати праці та соціальних гарантій працівникам Компанії.

Дбаючи про комфорт своїх працівників та місцевих громад, НАЕК «Енергоатом» робить вагомий внесок у соціальний та економічний розвиток міст-супутників атомних станцій Компанії, створює гідні умови праці, піклується про безпеку та добробут своїх співробітників, сприяє їх професійному розвитку, а також реалізує соціальні програми розвитку міст у партнерстві з органами місцевої влади. Все це сприяє підвищенню якості життя мешканців міст-супутників АЕС. У містах Енергодар, Вараш, Южноукраїнськ та Нетішин родини працівників атомних електростанцій Компанії складають більше половини всього населення, що свідчить про те, що Енергоатом є містоутворюючим підприємством. Створюючи комфортні умови для праці та відпочинку своїх працівників, постійно інвестуючи у розвиток міст-супутників, НАЕК «Енергоатом» за роки своєї діяльності підтвердила репутацію відповідального та надійного роботодавця.

Соціальна політика НАЕК «Енергоатом» передбачає такі пріоритети розвитку: забезпечення висококваліфікованими кадрами, підвищення якості та ефективності використання робочої сили, зростання продуктивності праці; здійснення молодіжної політики; підвищення мотивації персоналу; створення умов для фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи; використання комплексного підходу до вирішення житлової проблеми в містах-супутниках АЕС; підвищення культурного рівня та естетичне виховання персоналу; удосконалення системи медичних послуг та реабілітаційних заходів; поглиблення і поліпшення співпраці з органами місцевого самоврядування в містах-супутниках АЕС; удосконалення системи соціального захисту.

Соціальний пакет працівників усіх відокремлених підрозділів та підприємств, що входять до складу НАЕК «Енергоатом» формується у відповідності з соціальними пільгами та гарантіями, передбаченими законодавством України та Колективною угодою. Цей соціальний пакет включає різні види матеріальної допомоги, турботу про безпеку та здоров'я працівників, забезпечення житлом, а також навчальні програми [1].

Соціальні гарантії НАЕК «Енергоатом» (згідно з Колективною угодою) включають:

- Різні види матеріальної допомоги (в т. ч. допомога при народженні дитини, допомога по догляду за дитиною до 3-х чи 6-ти років, допомога по догляду за дитиною інвалідом, а також матеріальна допомога у випадку важкого захворювання працівника, смерті та поховання близьких родичів тощо)

- Одноразову допомогу на оздоровлення.
- Одноразову допомогу при виході на пенсію.
- Забезпечення працівників гарячим і лікувально-профілактичним харчуванням в їдальнях і буфетах відповідно до норм ЛПХ.
- Безвідсоткові одноразові позики на поліпшення житлових умов і оплату навчання.
- Доставку персоналу на роботу і з роботи за рахунок підприємства.
- Допомогу ветеранам енергетики, учасникам і ветеранам Другої світової війни, воїнам АТО.
- Підтримку молодих фахівців та інші соціальні гарантії.

Витрати НАЕК «Енергоатом» на виконання положень про гарантії та компенсації, які є невід’ємною частиною Колективного договору, складають близько третини усіх витрат на соціальний розвиток Компанії [2].

Однією із складових соціальної турботи НАЕК «Енергоатом» про своїх працівників та мешканців міст-супутників АЕС є комплексний підхід до вирішення соціально-побутових проблем. Для цього Компанія поглиблює та всебічно поліпшує співпрацю із органами місцевого самоврядування і виділяє кошти на утримання та розвиток об’єктів соціальної інфраструктури, які перебувають на балансі відокремлених підрозділів Компанії.

Серед об’єктів соціальної інфраструктури Компанії: санаторії-профілакторії для організації та проведення реабілітаційно-оздоровчих заходів та профілактичного оздоровлення персоналу АЕС; спортивно-оздоровчі комплекси для працівників АЕС та членів їх сімей; культурно-ділові центри, де проводяться культурно-масові заходи; бази відпочинку для літнього відпочинку та оздоровлення дітей працівників АЕС; гуртожитки, готельні комплекси та ін.

Щорічно НАЕК «Енергоатом» виділяє кошти на утримання об’єктів соціальної інфраструктури відповідно до плану фінансування програми соціального розвитку. Згідно з цією програмою, частину послуг такі об’єкти надають безкоштовно, а частину – платно аби частково компенсувати витрати на їх діяльність. Це дає можливість відокремленим підрозділам Компанії залучати додаткові кошти на розвиток об’єктів соціальної інфраструктури, а також поновлювати культурно-спортивну базу для більш якісного обслуговування персоналу атомних електростанцій та місцевого населення.

Турбота про здоров'я персоналу – один із пріоритетів соціальної політики НАЕК «Енергоатом». Відповідно до Колективного договору, працівники Компанії щорічно мають можливість скористатися перевагами санаторно-курортного лікування та покращити стан свого здоров'я. У 2016 році у санаторно-курортних закладах лікувально-профілактичними послугами скористались 14 227 працівників НАЕК «Енергоатом» на загальну суму 111,12 млн. грн.; дбає Компанія і про дітей своїх працівників: на їх оздоровлення у 2016 році було витрачено 29,13 млн. грн., оздоровлено 5 454 дитини.

Одним з ключових напрямків соціальної політики Енергоатома є підвищення якості життя працівників та сприяння розвитку міст-супутників АЕС., оскільки у містах, де розташовані атомні станції Компанії, працює більшість місцевих мешканців. Податки, які відраховує Енергоатом до місцевих бюджетів, спрямовуються, в тому числі, на розвиток соціальної інфраструктури – закладів освіти, охорони здоров'я, культури та спорту, що створює комфортні умови для проживання.

Особливу увагу приділено збереженню здоров'я працюючих, захисту та фінансовій підтримки у разі погіршення стану здоров'я, дотриманню гарантій мобілізованих працівників та учасників АТО, тарифної системи оплати праці та порядку проведення індексації, працевлаштуванню інвалідів, забезпеченню засобами індивідуального захисту при роботі в небезпечних умовах, здійсненню лабораторного контролю умов праці, попередженню професійних захворювань, забезпеченню професійної підготовки, навчання і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці [1; 2; 3].

Список використаних джерел

1. Галузева угода між Міністерством екології та природних ресурсів України та Професійною спілкою працівників атомної енергетики та промисловості України на 2019–2020 роки. – К., 2019. – 43 с.

2. Галузева угода між Міністерством енергетики та вугільної промисловості України та Профспілкою працівників атомної енергетики та промисловості України на 2015–2016 роки. – К., 2015. – 102 с.

3. Зміни та доповнення до Галузевої угоди між Міністерством енергетики та вугільної промисловості України, Фондом державного майна України, Всеукраїнським об'єднанням організації роботодавців «Федерація роботодавців паливно-енергетичного комплексу України» і Профспілкою працівників енергетики та електротехнічної промисловості України на 2016–2018 роки. – К., 2019. – 3 с.

Белоскурська В. В.,
магістрантка, група 635-з,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАНДАРТ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ДОГЛЯДУ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Неможливо чітко планувати процес реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, не маючи достатнього уявлення про масштаби проблеми. Стратегічний огляд на національному рівні дозволяє швидко отримати конкретні цифри і характеристики дітей, які перебувають в інтернатах, дізнатися причини їхнього влаштування в ці заклади і плани з реформування системи. Аналіз передбачає оцінку існуючої законодавчої та нормативної бази, оскільки перехід від інституційної опіки до надання послуг в громадах вимагає законодавчих змін й перегляду державної опіки над дітьми. Застарілі законодавчі акти і політики в цій сфері можуть стати серйозною перешкодою на шляху деінституціалізації.

Процес деінституціалізації підтримується найважливішими міжнародними інструментами, зокрема Конвенцією ООН про права дитини, Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю, Європейською конвенцією про захист прав людини та серією хартій і декларацій. Основне питання полягає в забезпеченні розуміння усіх прав усіх дітей. Наприклад, іноді використовується право дітей на навчання (стаття 28 Конвенції ООН про права дитини) для обґрунтування необхідності відокремлення дітей від сімей та влаштування їх в школи-інтернати. Однак забезпечення права на освіту не скасовує право дитини жити в родині, а також відповідальність держави за надання підтримки сім'ям, щоб вони могли забезпечувати потреби своїх дітей [3].

Для забезпечення послідовності реалізації положень Конвенції ООН про права дитини та удосконалення державної системи забезпечення прав дитини розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 230-р схвалено Концепцію Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року», яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року № 453 «Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року».

Державна соціальна Програма базується на 8-ми пріоритетах, а саме:

- створення сприятливих умов для життя та розвитку дитини;
- забезпечення рівних можливостей для всіх дітей;

- зміцнення інституту сім'ї та формування відповідального батьківства;
- захист дітей від насильства;
- створення системи правосуддя, дружнього для дитини;
- урахування найкращих інтересів дитини та думки дитини при прийнятті рішень;
- забезпечення прав дітей у ситуації воєнних дій чи збройного конфлікту;
- створення безпечного інформаційного простору для дітей.

Відповідно до визначення поняття системи інституційного догляду та виховання дітей в контексті державного управління як комплексної діяльності закладів цілодобового перебування дітей усіх типів, форм власності та підпорядкування (Міністерству освіти і науки України, Міністерству охорони здоров'я України, Міністерству соціальної політики України), що здійснюють соціально-педагогічну діяльність, з метою реалізації законних прав на соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з інвалідністю, дітей з особливими освітніми потребами, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, щодо забезпечення умов проживання та догляду, надання соціальних, освітніх, виховних, юридичних, медичних та реабілітаційних послуг у межах цих закладів, зазначимо про обширність нормативно-правової бази, яка лежить в основі державного управління даною системою [4].

Очевидно, що через велику кількість законодавчих та нормативно-правових актів, які регулюють діяльність у сфері інституційного догляду та виховання дітей, які не здатні забезпечити ефективне виконання своїх функцій, в умовах проведення адміністративної реформи виникає потреба уніфікації нормативних документів, які регламентують надання соціальних та освітніх послуг у сфері інституційного догляду та виховання дітей.

Реформування системи адміністративного устрою, на нашу думку, нерозривно пов'язане із зміною пріоритетів розвитку усіх суспільних сфер. Тому реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, яка являє собою об'єкт державного управління з позицій різних міністерств та відомств і спрямовується на формування повноцінної особистості громадян країни, є актуальним та своєчасним. Зростання формування громадянської позиції та отримання соціального досвіду дітьми, які належать до спеціальних категорій, надзвичайно важливе в умовах складного політичного, військового та соціального стану країни. Адже, саме захищеність спеціальних категорій населення являє собою показник благоустрою держави.

Процес реформування системи інституційного догляду та виховання дітей називають деінституціалізацією. Основним документом, що регламентує проведення в Україні цієї реформи є Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей

на 2017–2026 роки, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 526-р від 09 серпня 2017 року. Зміна інституційного догляду та виховання дітей передбачає створення системи, яка забезпечує догляд і виховання дитини в сімейному або наближеному до сімейного середовищі, а ліквідація відповідних закладів – це наслідок того, що відсутня потреба у влаштуванні дітей до них.

Аналізуючи ситуацію в Україні, Стратегія визначає функціонуючу систему інституційного догляду та виховання дітей, якою передбачено заклади різних типів, форм власності та підпорядкування. Це – загальноосвітні школи-інтернати; інтернати; навчально-реабілітаційні центри; будинки дитини; дитячі будинки; дитячі будинки-інтернати; навчально-виховні комплекси, у складі яких є групи, класи, відділення цілодобового перебування дітей; інші заклади цілодобового та довготривалого (понад три місяці) перебування дітей, у яких одночасно проживає більше ніж 15 дітей [2].

Станом на 1 вересня 2016 року в Україні функціонував 751 заклад інституційного догляду дітей, з яких: 39 закладів належать до сфери управління Міністерства охорони здоров'я, 132 заклади (будинки-інтернати, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, притулки для дітей) належать до сфери управління Міністерства соціальної політики; 580 закладів різних типів належать до сфери управління Міністерства освіти і науки. Крім того, в Україні існують заклади інституційного догляду дітей, що утворені громадськими об'єднаннями, благодійними фондами, релігійними організаціями. У обласному підпорядкуванні перебувало 80 % закладів, у районному, міському – 20 % і, відповідно, 0 % у володінні територіальних громад [2].

Відсутність єдиного бачення реформування системи інституційного догляду та виховання дітей призводить до того, що на практиці змінюється лише назва або тип закладу, «реформовані» заклади залишаються закладами цілодобового і довготривалого перебування дітей, а категорії і вік дітей, які можуть до них направлятися, розширюються.

Йде значна затрата зусиль задля ефективного проведення реформи у сфері інституційного догляду та виховання дітей, які варто мінімізувати шляхом удосконалення законодавства в процесі реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, що відображено у основних цілях та завданнях Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки:

Наразі завершується I етап виконання Стратегії – підготовчий, яким передбачається розроблення та прийняття нормативно-правових актів, необхідних для реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, та розробка методичного забезпечення. Зокрема, йде робота над створенням та затвердженням регіональних планів реформування даної системи в кожній області України.

Аналіз нормативно-правової бази з питань державного управління у сфері інституційного догляду та виховання дітей в Україні, свідчить про те, що реформування (деінституціалізація) системи інституційного догляду та виховання дітей проходить складний процес гармонізації за міжнародно-правовими, загальноєвропейськими нормами та стандартами захисту прав дітей.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р., № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>.
2. Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки: розпорядження КМУ від 09 серп. 2017 р. № 526-р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR170526.html.
3. ООН (1989) Конвенція ООН про права дитини. ООН, Нью-Йорк.
4. Ярмолинська І. В. Нормативно-правове забезпечення державного управління в системі інституційного догляду та виховання дітей. Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2018. № 17. С. 109–112.

УДК 364:006.44(4-612ЄС:477)(043.2)

Матвієнко В. В.,

магістрантка,

спеціальність «Соціальна робота»,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Європейський Союз у системі міжнародних міжурядових організацій є однією з найдосконаліших та найефективніших структур. Високі стандарти життя громадян, продуктивність, конкурентоспроможність виробництва, верховенство права у всіх сферах суспільного життя, практична реалізація прав і свобод людини, громадянина і багато інших досягнень роблять Європейський Союз привабливим для тих, хто не є його членом. Метою створення системи соціальних стандартів в європейській практиці є моніторинг рівня життя населення для дійсних членів Європейського Союзу, та орієнтування нових членів Європейської Співдружності та країн, які прагнуть досягти рівня розвитку європейських країн у процесі здійснення соціальної політики та соціалізації своїх економік.

Перша група соціальних стандартів була розроблена у 1961 році, отримала назву Європейської соціальної хартії і вступила в дію у 1965 році, у Протоколах до неї держави-члени Ради Європи домовились забезпечити для свого населення визначені у цих документах соціальні права з метою підвищення життєвого рівня та соціального добробуту свого населення. Європейська соціальна хартія містить гарантії захисту 31 права людини. Аналізуючи права, що гарантуються Європейською Соціальною Хартією і права, що гарантуються Конституцією України, можна бачити, що рівень соціального захисту і спектр гарантій, що надається громадянам країн Європейського Союзу вище, ніж аналогічні права в Україні. В Україні, що прагне до євроінтеграції, законодавство стосовно соціальної політики також має відповідати європейським соціальним цінностям.

На сучасному етапі необхідно провести аналіз понять національного соціального законодавства на предмет відповідності їх міжнародним нормам, привести норми і нормативи соціального забезпечення українського законодавства до стандартів, які визначені в Європейській соціальній хартії, Європейському Кодексі соціального забезпечення. Соціальне забезпечення за стандартами Ради Європи і Європейського Союзу включає крім соціального забезпечення інші форми соціального захисту – державну соціальну допомогу, а також спеціальний особливий (додатковий) захист для окремих категорій населення. В Європейському Союзі значна увага приділяється подальшому розвитку соціального діалогу на європейському рівні й залученню країн Центральної та Східної Європи до соціальних програм Євросоюзу. Світові тенденції в покращенні рівня освіти також є актуальними для України. Створення європейського єдиного освітнього простору – Болонської системи освіти забезпечує молоді полегшення пошуку роботи, працевлаштуванні в майбутньому, це запровадження нової модульної оцінки рівня знань, зміна системи вступу у вищі навчальні заклади, нова система присудження кваліфікаційних рівнів, тощо.

Таким чином, коли ми говоримо, що рухаємося у Європу, це означає, що ми, насамперед, запозичуємо високі стандарти соціальної політики, дбаємо про впровадження в Україні справді європейського рівня життя. Подолання відставання України від країн Європейського Союзу диктує необхідність послідовного впровадження принципів соціальної ринкової економіки, яка характеризується розвиненими ринковими відносинами, високим рівнем економічного розвитку, політичною демократією, гарантованим доступом до системи освіти та охорони здоров'я, розвиненою системою соціального захисту. Водночас соціальна ринкова економіка у Європейському Союзі не є чимось статичним, вона пристосовується до економічних, політичних, соціальних і технологічних змін. Існування

соціальних стандартів, що відображають якість життя дозволяє здійснювати ефективну соціальну політику, закладаючи необхідні для виконання умови в бюджет. Соціальна політика є ефективною тільки тоді, коли базується на дієвій системі стандартів, відповідальності за їх виконання, проведенні аналізу причини тих чи інших явищ, диспропорцій. Високі рівні соціальних стандартів стануть реально досяжними лише тоді, коли буде сформована відповідна їм матеріальна база. Основне призначення соціальних стандартів – «підтягування» малозабезпечених прошарків суспільства до рівня середнього класу. Ефективна система соціальних стандартів є обов'язковою передумовою формування потужного середнього класу та ліквідації глибокого розшарування суспільства.

Отже, назріла потреба впровадження в практику соціального управління не соціальних мінімумів, а якісної системи соціальних стандартів з позиції нормальної життєдіяльності людини. Соціальні стандарти – це ідеологія життя, яка вже давно є базовим принципом в Європейських країнах. Методичні підходи до визначення норм і нормативів соціального забезпечення суттєво відрізняються у вітчизняній та європейській практиках. У більшості європейських країн аналогом українського прожиткового мінімуму є межа бідності, що визначається виходячи з величини середньої заробітної плати. Саме такий показник використовують у Франції, Німеччині, Іспанії та Великій Британії. Водночас, наприклад у Польщі, крім межі бідності розраховують також показники прожиткового та соціального мінімуму, що визначають, відповідно, обсяг коштів, необхідний для біологічного існування людини та для її життя з урахуванням базових соціальних потреб.

Більшість європейських країн, так само як Україна, законодавчо визначають величину мінімальної заробітної плати. Проте цей показник в Європейському Союзі є лише лімітом, менше якого людина не може отримувати за свою роботу, а не основою для розрахунку зарплат працівників бюджетної сфери, як це відбувається в нас. Окремі категорії зарплат визначають за своїми чіткими правилами, що дає державі змогу точно впливати на умови оплати праці тих чи інших груп населення. Більшість соціальних виплат в Україні прив'язано до розміру прожиткового мінімуму і не є новиною той факт, що на український прожитковий мінімум або мінімальну заробітну плату навіть фізично вижити досить важко. Тим часом у Євросоюзі аналогічні показники зазвичай складаються з двох частин: меншої, що становить обсяг коштів, достатній для фізичного існування, та набагато більшої, яка має задовольнити базові соціальні потреби людини та забезпечити їй мінімально прийнятний рівень життя в соціумі.

В основу соціальної політики нашої держави покладені соціальні мінімуми. На відміну від соціального мінімуму, соціальний стандарт –

це гарантія високого рівня і якості життя, який держава зобов'язується забезпечити громадянам. Як відомо, якість життя – це індикатор, за яким оцінюють успішність країни. Для розроблення ефективних соціальних стандартів необхідно виробити чітку соціальну стратегію держави. Державні бюджети потрібно формувати з точки зору соціальних стандартів. Тобто, бюджетна політика має бути спрямована на всебічне врахування інтересів пересічної людини, громадянина. Створення системи соціальних стандартів та гарантій в Україні дозволить активніше впливати на соціальний захист населення, а також регулювати й контролювати рівень життя населення. Досягнення високого рівня життя населення, аналогічного рівню в країнах Європи є можливим для України за умови імплементації Європейських соціальних стандартів у свою практику. В Україні сформовано нормативно-правову базу й інституційний механізм адаптації. На часі завершення цього процесу та наступна імплементація законодавчих актів. Підвищення соціальних стандартів – необхідний і закономірний крок. І для того, щоб соціальні стандарти перестали бути лише важками на терезах політичного торгу та врешті-решт змогли задовольнити хоча б базові потреби українців, вони мають бути наповнені новим європейським змістом.

Список використаних джерел

1. Бутирська, І. В. Соціальна політика Європейського союзу : виклики та можливості / І. В. Бутирська // Держава і право : збірник наук. праць. Вип. 60. – К., 2013. – С. 491–498.
2. Ярова, Л. В. Соціальна база європейського суспільства : проблеми і перспективи / Л. В. Ярова // Держава і право. – 2012. – № 55. – С. 502–508.

УДК 361(44)

Васькова Ю. М.,

магістрантка,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ФРАНЦІЇ

Різноманітні аспекти соціальної роботи в усі часи цікавили як суспільство, так і науку. Не є винятком і Україна, яка в статті 1 Конституції України проголошена демократичною, правовою і соціальною дер-

жавою [1]. Тому, належний рівень соціальної роботи є важливим атрибутом побудови соціальної держави.

Разом з тим, в сучасних умовах проблеми гарантування та реалізації цих положень є одними з найбільш актуальних стратегічних завдань нашої держави на сучасному етапі. Тому, цілком закономірно, що без вироблення шляхів досягнення ефективної соціальної політики, яка відповідала б міжнародним стандартам, неможливо розбудувати дійсну, а не декларативну соціальну державність в Україні. Тому у зв'язку з інтеграцією України до світового політичного і соціального простору, реалізацією Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, адаптацією національного права до правого доробку ЄС, впровадженням європейських соціальних стандартів особливої актуальності набуває вивчення зарубіжного досвіду технологій соціальної роботи, підготовки спеціалістів з соціальної роботи з метою запровадження найкращих закордонних практик соціальної роботи в нашій державі [2, с. 4].

В зв'язку з вищезазначеним, на нашу думку, доцільно визначити окремі аспекти соціальної роботи Франції, оскільки досвід Франції буде корисним для України. Варто зазначити, що соціальною роботою у Франції, де система підготовки працівників соціальної сфери є однією із найбільш ефективних у світі, традиційно займаються жінки, більшість із яких працюють на громадських засадах і є непрофесійними соціальними працівниками. Вимоги до соціальних працівників у Франції є переважно такими ж, як і у інших країнах, в тому числі й в Україні. Зокрема, у Франції, передбачається, що спеціаліст з соціальної роботи повинен мати відповідну соціологічну, психологічну, педагогічну, юридичну та медичну підготовку, володіти певними методами впливу на клієнта, вміти знаходити контакти з необхідними державними, політичними та громадськими організаціями та установами.

Особливість французької соціальної роботи також проявляється в тому, що компетентність у різних галузях соціальної діяльності, як правило, все ж передбачає спеціалізацію у якійсь одній із них і це визначає основні професійні ролі соціального працівника: консультант (проводить психологічні та соціальні консультації, бесіди), брокер (надає необхідну інформаційну підтримку – підказує клієнту, до яких служб слід звернутися за допомогою), захисник (відстоює інтереси клієнта в різноманітних інстанціях), опікун (опікується дітьми-сиротами, дітьми із неблагополучних родин, доглядає хворих та осіб похилого віку), посередник (соціальний працівник, який знаходиться між двома людьми, людиною та групою з метою допомогти їм вирішити спільні проблеми), розпорядник (визначає суспільні групи та окремих індивідів, які потребують підтримки, і займається призначенням як матеріальної, так і соціальної допомоги) тощо [3, с. 35].

Характеризуючи основні аспекти соціальної роботи у Франції слід звернути увагу також на її основні напрями. Основними напрямками соціальної роботи французьких соціальних працівників є наступні: всебічне сприяння соціальній адаптації особистості, її інтеграції у сучасне суспільство, поглиблення координації діяльності суб'єктів соціально-педагогічної роботи, організація соціальної, педагогічної та психічної допомоги, сприяння самовдосконаленню та саморозвитку особистості у підготовці до виконання соціальної ролі у суспільстві, педагогізація дозвілєвої сфери, підтримка соціально значущої діяльності, соціально-педагогічна допомога і підтримка соціально незахищених верств населення, соціальний захист прав особистості та недопущення проявів дискримінації, насильства, жорстокості тощо [4, с. 429].

Таким чином, ми дійшли висновку, що соціальна робота у Франції має свої специфічні особливості. Але в цілому, основні її аспекти характерні й для України.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28. 06. 1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Палагнюк Ю. В. Соціальна робота в зарубіжних країнах. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2016. 68 с.
3. Поліщук В. А. Соціальний працівник Франції: сфера професійної діяльності та функції. Вісник Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2000, Вип. 6. С. 35–38.
4. Школяр Л. В. Соціально-педагогічна робота у Франції: історичний експурс. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2014. Вип. 18(2). С. 422–430.

УДК 37.013.42

Парня І. А.,
магістрантка,
спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В останні роки Україна активно намагається інтегрувати європейські стандарти в різних галузях життєдіяльності. В тому числі розви-

ток соціальних стандартів та захисту прав людини є важливим напрямком діяльності влади і одним з головних пунктів приєднання України до Європейського Союзу. Окрім створення нових законодавчих актів та уніфікації вже існуючих важливими є зміни щодо вдосконалення професійної підготовки соціальних працівників. Саме вони у професійній діяльності будуть реалізовувати нові підходи до надання соціальних послуг.

Серед країн, які мають розвинену багаторівневу систему підготовки майбутніх соціальних працівників та запроваджують нові стандарти слід виокремити такі країни ЄС як: Великобританія, Франція та Німеччина. Система підготовки у зазначених країнах має подібні риси, здебільшого вони поділяються на певну кількість рівнів це: недипломовані соціальні працівники, які й обслуговують клієнтів у різних соціальних службах; на рівні середньої спеціальної освіти; а також на рівні вищої освіти. Кожна з даних ланок навчання суттєво впливає на виховання кваліфікованих кадрів – майбутніх соціальних працівників. На цьому будується високо кваліфікована соціальна допомога в країнах членах Європейського союзу [1].

В кожній з даних країн є різні органи які керують процесом навчання соціальних працівників. Зокрема науковці зазначають, що у Великобританії програма підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери створюється та реалізується згідно вимог Центральної ради з питань навчання і підготовки у соціальній роботі. Основна ідея підготовки та стандартів даної структури зводиться до шести блоків: «1) спілкування та наймання, сприяння і підтримка; 2) допомога клієнту; 3) аналіз та планування; 4) втручання у життя клієнта і надання йому необхідних соціальних послуг; 5) робота в організації; 6) розвиток професійної компетентності» [1].

Найбільший акцент під час навчання соціальних працівників в даних країнах приділяється практичній діяльності. Під час даного періоду майбутні соціальні спеціалісти виконують різноманітні види практики: допрофесійну, вступну, спеціалізовану під час основного навчання, а також професійну практику. Кількість годин проведених за практичною діяльністю в середньому в 1,5–2 рази більше, ніж в Україні [3].

Як приклад еталонної практики науковці приводять німецьку програму «Рік професійного визнання» – вид практики, під час якої студенти працюють під наставництвом діючого висококваліфікованого практика соціальної роботи за неповну оплату. Як стверджує у своєму дослідженні Пришляк О. Ю.: «Професійна практика відіграє роль перевірки знань і вмінь студентів, а також вибору основного напрямку роботи, де хоче працювати студент. Як правило, після закінчення практики

професійного визнання випускник залишається працювати на цьому ж місці, за умов наявності вакансії та бажання випускника» [2].

Також вітчизняні дослідники приводять у приклад і теоретичне навчання у країнах членах Європейського союзу. На прикладі Франції ми можемо побачити, що програма підготовки майбутніх соціальних працівників містить значно меншу кількість загальноосвітніх дисциплін, зосереджуючись на фахових та спеціальних дисциплінах і відводячи половину часу навчальних програм на практичну підготовку. Опираючись на дослідження Т. Кашпиревої, вона зазначає: «таким чином, на відміну від української структури освіти майбутніх соціальних працівників, яка спрямована на підготовку фахівця широкого профілю з акцентом на теоретичні знання, навчальні заклади Франції готують працівників вузької спеціалізації з акцентом на практичні уміння і навички. Вузька спеціалізація соціальних працівників у Франції розвивається у трьох основних напрямках – соціальне асистування, спеціалізоване виховання, анімація» [4].

З вище сказаного випливає, що зменшена кількість загальноосвітніх теоретичних дисциплін дозволяє збільшити кількість годин практичної діяльності. Однак це й впливає на загальний термін навчання у вищих навчальних закладах. Відповідно у порівнянні з Україною у Франції як повідомляє М. Ковчина термін навчання триває: «3 роки – на спеціальності помічників соціальної служби, сімейних радників, соціальних аніматорів та спеціальних експертів навчання; 2 роки – на спеціальності дошкільних соціальних педагогів і персоналу дитячого садка» [5].

Отже, ми можемо констатувати, що в кожній країні є певні унікальні риси в підготовці соціальних працівників, які може позичити Україна. Серед головного хотілося б виділити створення певного органу який би зміг регулювати як саму програму підготовки, так і рівні кваліфікації та формувати їх посади та рівень відповідальності та взаємодії з клієнтом. А також безумовно це підвищення кількості практичних годин, що дозволить студентів краще зрозуміти сутність роботи, визначитися з напрямком діяльності та можливо в майбутньому мати змогу залишитись на постійне місце роботи в певній службі соціальної роботи, де він мав змогу проходити практику.

Список використаних джерел

1. Романовська Л. І. Система підготовки фахівців з соціальної роботи за кордоном на прикладі розвинених країн / Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 3

2. Пришляк, О. Ю. Соціальна політика і соціальна педагогіка у Німеччині / О. Ю. Пришляк // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – 2007. – Вип. 47. – С. 177–181.

3. Соціальні технології: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні : монографія / [за ред. В. В. Барабаша]. – Херсон : Вид-во ПП Вишемирський В. С., 2008. – 340 с.

4. Кашпирева, Т. Б. Модернизация образования специалистов социальной сферы в системе многоуровневой подготовки студентов во Франции : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Кашпирева Татьяна Борисовна. – Тула, 2004. – 214 с.

5. Ковчина, І. М. Сучасні технології соціальної роботи за рубежом : навч. метод. посібник / І. М. Ковчина. – К., 2001. – 95 с.

УДК 351.84:364.075:005.1(477)

Фоміна В. О.,

магістрант,

Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СПІВПРАЦЯ ДЕРЖАВНОГО ТА НЕДЕРЖАВНОГО СУСПІЛЬНОГО СЕКТОРІВ У ГАЛУЗІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Соціальна політика будь-якої держави передбачає визначення глибинних тенденцій розвитку у всіх сферах соціального життя, що обумовлюють процес розвитку соціального буття і соціальної безпеки людини та цілеспрямований вплив на них суб'єктів регуляторної діяльності.

Необхідність дослідження питання співпраці державного сектору з недержавними організаціями або як їх ще називають з «третім» сектором, при вирішенні проблем соціальної сфери в частині забезпечення населення якісними соціальними послугами, обумовлюється насамперед процесами, які відбуваються останнім часом в Україні. В першу чергу, це кризові явища, які чинять негативний вплив як на розвиток економіки, так і на соціальну сферу; по-друге, недосконалість нормативно-правових актів, які регулюють правову діяльність громадських організацій у системі соціального захисту населення [1; 2].

На жаль на сьогодні ці проблеми загострюються і посилюються через анексію Криму й військові дії на Сході України, виникненням нових проблем у адаптації тимчасово вимушених переселенців, реабілітації учасників анти терористичної операції. В цій ситуації держава не має достатніх фінансових можливостей аби дійти до кожного потребуючого [3; 4]. Саме тому питання щодо розв'язання проблеми залу-

чення недержавних організацій до вирішення проблем у сфері соціального захисту населення, як сторони яка спроможна допомогти, на сьогоднішній день є актуальним та набуває особливої значущості [5; 7].

Система надання соціальних послуг в Україні, до роботи якої долучаються й недержавні організації (далі – НДО), не зважаючи на напрацьований досвід, перебуває на етапі розвитку і потребує подальшого пристосування до потреб населення [8; 10]. На думку багатьох науковців її можна покращити за рахунок запровадження нових механізмів співпраці уряду та недержавного сектору, використовуючи наявний ресурс і потенціал НДО, які надають соціальні послуги населенню. Аджме, закордонний досвід говорить про те, що недержавний сектор цілком в змозі прийняти на себе деякі функції з надання соціальних послуг на місцевому рівні [7; 11].

Недержавний сектор – це не байдужі громадяни, або їх об'єднання, які знаходяться серед нас, які швидше реагують на зміни в соціальній політиці, більш досвідчені в потребах громадян та здатні забезпечити подальшу роботу з потребуючим контингентом, знаючи їх потреби. Це ще раз підтверджує необхідність більшого використання можливостей «третього» сектору [8; 9]. Втім, проведений аналіз головних проблем розвитку неурядових надавачів соціальних послуг вказує на недосконалість вітчизняного законодавства, яке потребує удосконалення, цього вимагає шлях реформування системи соціальних послуг, яким йде Україна [11; 12].

Дослідження теоретичних основ участі «третього» сектору у державній соціальній політиці знайшли своє відображення в працях вітчизняних і закордонних вчених. До науковців, які досліджували проблеми соціального захисту населення в Україні належать С. Гончарова, Д. Дема, К. Дубич, Т. Косова, В. Мандибура, О. Новикова, П. Пилипенко, С. Романенко, В. Скуратівський, Л. Сідельнік [7; 8]. Тему недержавних організацій і соціального розвитку також висвітлювали науковці Ю. Горемикіна, С. Матяж і А. Гуріна (Р. Кравченко і Н. Кабаченко) [9].

С. Москаленко, І. Розпутенко розглядали місце громадських організацій у системі суб'єктів державної соціальної політики України та перспективи активізації їх подальшої діяльності. Український фонд соціальних інвестицій зробив свій вагомий науковий і практичний внесок у проблему розвитку соціальних послуг «третьим сектором». Кращому розумінню питань впровадження системи управління якістю соціальних послуг сприяли роботи вітчизняних дослідників і науковців, таких як: Я. Белевцева, К. Дубич [1; 7; 8].

Незважаючи на існування цілої низки наукових праць і публікацій, в яких розкриваються різні аспекти соціальних послуг, їх сутності та сучасного стану в Україні, питання партнерства державного та недержавного суспільного секторів у сфері надання соціальних послуг, особливо в частині забезпечення населення соціальними послугами по

надомному обслуговуванню, тимчасовому або постійному проживанні потребує окремого доопрацювання, залишається на узбіччі проведення наукових досліджень [11; 12].

Список використаних джерел

1. Белевцова Я. С. Механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Я. С. Белевцова ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; Харк. регіон. Ін-т держ. упр. – Х., 2011. – 20 с. – укр.
2. Вільна енциклопедія Вікіпедія [Електронний ресурс] / Принцип. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>.
3. Давиденко В. Соціальний діалог у формуванні політики Міжнародної організації праці / В. Давиденко // Політичний менеджмент. – 2007. – №1. – С. 151–164
4. Деріга В. В. Соціальна і гуманітарна політика : [навчальний посібник] / В. В. Деріга. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – 152 с.
5. Державне управління та державна служба: Словник-довідник / [уклад. Ю. Оболенський]. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 480 с.
6. Домбровська А. В. Правові форми партнерських відносин в Україні [Електронний ресурс] / А. В. Домбровська. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/40322/1/198–199.pdf>.
7. Дубич К. В. Партнерство державного та недержавного суспільних секторів як ефективний механізм управління у сфері надання соціальних послуг у країнах Євросоюзу [Електронний ресурс] / К. В. Дубич. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej18/PDF/16.pdf>.
8. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг в Україні [Електронний ресурс] / К. В. Дубич // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». – 2015. – № 3 – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=821>.
9. Кравченко Р. Кабаченко Н. Розвиток недержавних організацій соціальної сфери / Р. Кравченко, Н. Кабаченко / Під ред. В. Полтавця // Соціальна робота в Україні: перші кроки. – К. : Видавничий дім «КМ Academia». – 2000. – С. 130–144.
10. Офіційний сайт Всеукраїнської громадської організації «Коаліція захисту прав осіб з інтелектуальною недостатністю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inteldisabilities-coalition.kiev.ua/>.
11. Сідельнік Л. Л. Залучення організацій громадянського суспільства до надання соціальних послуг в Україні. Аналітичний огляд сучасного стану та перспектив. [Електронний ресурс] / Л. Л. Сідельнік – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/4197>.
12. Правове регулювання соціальних послуг [Електронний ресурс] / Маркетинг соціальних послуг : навч. посібник / під ред. В. Г. Воронкової. – К. : Професіонал, 2008. – 576 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1589031559325/marketing/pravove_regulyuvannya_sotsialnih_poslug.

Ніколенко А. М.,
студент групи 637МЗ,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СЕРВІСНО-ОРІЄНТОВАНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Визначення Лісабонським договором 2007 року європейських цінностей розпочало новий етап євроінтеграційних процесів, в тому числі і таких, що стосуються України. Європейський Союз еволюціонує і це відображається в критеріях вступу до ЄС, а аналізуючи досвід їх виконання Україна має всі шанси наблизитися до єдиного регуляторного простору, зберігаючи логіку інтеграції через право та демократизацію.

Серед несприятливих передумов для розвитку соціальних стандартів в Україні є наявний негативний досвід тоталітарно-комуністичного режиму – українське суспільство продовжує перебувати у полоні патерналізму, одночасно вважаючи державу апаратом насилля. Україна потребує переходу від концепції тотального контролю до концепції свободи і розвитку. Парадигма сервісної орієнтованості держави є еволюційно закономірним результатом розвитку переважної більшості країн світу і, зокрема, країн Європейського Союзу, які закріпили в своїх конституціях статус соціальних та демократичних держав [3].

Сервісно-орієнтована політика є елементом соціальної та демократичної держави, яка виступає рівноправним партнером, забезпечуючи права та свободи своїх громадян. Водночас, не зважаючи на конституційний статус України як держави соціальної, правової та демократичної, відповідна політика не наповнена змістом та фактично не сформована, про що свідчить жодне згадування такого формулювання в нормативно-правових актах України, тобто нормативно визначення сервісно-орієнтованої політики відсутнє.

Сервісно-орієнтована політика в Україні існує на рівні концепції [5] і реалізується технологічно, оперуючи термінами, що не мають усталеного трактування. Узгодження термінів, таких як, наприклад, «публічна послуга» та «адміністративна послуга», дозволить демонтувати адміністративно-розпорядницьку систему та сформувати сучасну сервісно-орієнтовану державу, в якій держава виступатиме одним із суб'єктів надання якісних публічних послуг.

Слід зазначити, що здійснення державою практичних кроків у межах існуючих категорій та дефініцій дозволяє оптимістично оцінювати перспективу подальшого розвитку сфери публічних послуг та вважати державу як власника мережі сервісного обслуговування з можливістю дистанційного обслуговування громадян, бізнесу та підтрим-

кою ефективної взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадянина.

Реалізація сервісно-орієнтованої політики впливає на формування громадянського суспільства, стимулюючи публічний інтерес [1] та забезпечуючи соціалізований розвиток держави. Повноцінне, засноване на взаємній довірі, співробітництво держави та інститутів громадянського суспільства є запорукою зміцнення державності та гармонізації суспільно-політичних відносин [2].

Відповідальність влади полягає у проведенні реформ, забезпеченні балансу інтересів між громадянським суспільством, державою і бізнесом, гарантії дотримання прав людини. Сферою відповідальності громадянського суспільства є контроль влади, розвиток відповідно принципів гідності та дотримання законів України [6].

Модернізацію системи сервісної діяльності органів влади може бути реалізовано на основі оптимізації організаційного, процесного, ресурсного та клієнт-орієнтованого управління. Проведення реінжинірингу управлінських процесів та переведення їх в електронну площину дозволить забезпечити сталий суспільний розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики.

В той же час постійний розвиток електронних сервісів та інформаційних технологій має забезпечуватись відповідним захистом системи від неправомірних дій осіб, які мають доступи до програмних інтерфейсів та державних реєстрів (т. зв. «чорних реєстраторів»), захистом особистої інформації громадян від несанкціонованих зовнішніх або внутрішніх втручань, а також гарантіями відмовостійкості централізованої платформи та збереження ключової інформації внаслідок від кібер-атак [4].

Управління Державної казначейської служби України у м. Миколаєві Миколаївської області як територіальний орган виконавчої влади та база дослідження є безпосереднім учасником змін, що сприяють реалізації концепції сервісної орієнтованості держави, з них – розвиток централізованої моделі обслуговування бюджетів за доходами та видатками, дистанційної форми казначейського обслуговування, подання розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів електронної форми фінансової та бюджетної звітності; надання фізичним та юридичним особам електронного сервісу з інформування про стан виконання судових рішень за програмою КПКВК 3504040 «Заходи щодо виконання рішень суду, що гарантовані державою»; інтеграція з такими платформами як ProZorro, E-Data тощо.

Зважаючи на все вищенаведене, можна стверджувати, що майбутнє за електронними публічними послугами, які уособлюють реалізацію сервісно-орієнтованої державної політики, відповідають європейським цінностям та сприяють інтеграції України в світові економічні та політичні інституції.

Список використаних джерел

1. Адміністративне право: Повний курс: підручник // Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. – 446 с.
2. Євтушенко О. Н. Роль державної влади і місцевого самоврядування в розбудові сервісної держави з надання якісних публічних послуг / Євтушенко О. Н. // Наукові праці. Науково-методичний журнал. Політичні науки. – Миколаїв: ЧДУ ім. П. Могили, 2009. – С. 32–37. – Електронний ресурс. – [Режим доступу: <http://alnievt.esy.es/wp-content/uploads/2018/04/YEvtushenko-O.N.-Rol-derzhavnoyi-vladi-i-mistsevogo-samovryaduvannya-v-rozbudovi-servisnoyi-derzhavi-z-nadannya-yakisnih-publichnih-poslug.pdf>].
3. Колот А. М., Герасименко О. О. Соціальна держава: генезис та перспективи розвитку / Колот А. М., Герасименко О. О. // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. Збірник наукових праць. – Київ, 2017. – № 1(13). – с. 8–36. – Електронний ресурс. – [Режим доступу: http://stvua.com/?wpfb_dl=26].
4. Крістофер Міллер. Що знає влада про кібератаки на Мінфін, Держказначейство і Пенсійний фонд? // Електронний ресурс. – [Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28172354.html>].
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 918-р «Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні» // Електронний ресурс – [Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-p#n8>].
6. Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» // Електронний ресурс. – [Режим доступу: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>].

УДК 316.346.32(477:4-672ЄС)(043.2)

Задорожна А. В.,

магістрант,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Пенсійне забезпечення є однією з основних гарантій матеріального забезпечення непрацездатних громадян. Для непрацездатних пенсіонерів пенсія фактично стає основним джерелом їх існування. Відповідно до ст. 46 Конституції України, пенсія має забезпечувати рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом. На-

жаль, сьогоднішні реалії такі, що ця вимога Конституції України не дотримується державою.

Відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення» державні пенсії поділяються на: трудові – за віком; по інвалідності; на випадок утрати годувальника; за вислугу років; соціальні [1]. Нормативно-правові акти за предметом правового регулювання, що регулюють відповідно, пов'язані з пенсійним забезпеченням громадян.

Система пенсійного забезпечення в Україні складається з таких рівнів:

1) солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

2) накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

3) система недержавного пенсійного забезпечення [1].

Перші два рівні належать до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Другий та третій рівні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення. Громадяни України можуть бути учасниками одночасно різних рівнів пенсійної системи [1].

Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Пенсії виплачуються з коштів державного Пенсійного фонду, а їх розмір залежить від розміру заробітної плати, з якої сплачувалися страхові внески, та страхового стажу [5]. Солідарна пенсійна система передбачає забезпечення мінімальної та гарантованої пенсії, яка надається державою. Метою системи є гарантування кожному громадянину отримувати мінімальний дохід після виходу на пенсію. Така система належить до соціального захисту. Кошти для фінансування пенсійних виплат мобілізуються до Пенсійного фонду України шляхом обов'язкових відрахувань від заробітної плати громадян [1].

Пенсія нараховується тільки за ті роки (місяці), коли працівник та підприємство, де працює працівник, фактично сплачували пенсійні внески із/на заробітну плату розмір якої становив не менше мінімальної встановленої урядом. Розрахунок величини пенсії проводиться не за трудовим, а за страховим стажем, тобто за період, коли громадянин виплачував обов'язкові платежі до Пенсійного фонду. Проте солідарна система забезпечує лише мінімальні виплати пенсіонерам. Як правило, вони досягають не більше 30–35 % від середнього доходу працівника, що він одержував до виходу на пенсію [1].

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Вона ґрунтується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді на індивідуальних пенсійних рахунках. Ці кошти інвестуються в економіку країни з метою отримання доходу. Всі накопичені кошти є власністю громадян, а виплати з Накопичувального фонду здійснюються додатково до загальнообов'язкових пенсійних виплат [5].

Третій рівень – система добровільного недержавного пенсійного забезпечення. Вона здійснюється недержавними пенсійними фондами, страховими компаніями та банками. Розмір пенсійних виплат залежить від розміру пенсійних внесків, терміну, протягом якого ці внески накопичувалися і розміру отриманого на них інвестиційного доходу. Виплати здійснюються незалежно від отримання виплат за загальнообов’язковим державним пенсійним страхуванням [5].

Починаючи з 2013 року в Україні виникла проблема в пенсійній системі, передумовами цього були: збільшення відсотків внутрішнього державного боргу, збільшення кількості людей пенсійного віку, економічні проблеми в країні, через що зменшувалися обсяги заробітної плати, і як результат надходження в державний бюджет та пенсійний фонд.

Важливою передумовою появи проблем у пенсійній системі було і є те, що в нашій країні дуже багато працюючих пенсіонерів, така ситуація зумовлена багатьма причинами. По-перше, це нестача коштів для існування, оскільки невеликі розміри пенсій не можуть повною мірою забезпечити всіх потреб пенсіонерів. По-друге, щоб забезпечити соціальні потреби, потреби поваги та самовираження, пенсіонери продовжують працювати, щоб почувати себе важливими та потрібними, вони залишаються на своїх посадах, тим самим не дають змоги молодим спеціалістам зайняти ці посади, тобто немає трудового обміну, як результат, молоді спеціалісти або залишаються без роботи, або залишаються на мінімальній ставці, а це призводить до скорочення надходжень в пенсійний фонд.

В Україні система пенсійного страхування недосконала, і попри попередні спроби, покращення не спостерігається. В зарубіжних же країнах пенсія майже повністю задовольняє всі потреби пенсіонерів. Тому, можливо, країні варто звернути увагу на зарубіжний досвід країн. Модель пенсійного забезпечення, яка діє в Японії, Великобританії, Австралії та інших країнах Північної Європи, вважається більш ефективною.

Фахівці обговорюють багато варіантів удосконалення системи пенсійного забезпечення. Головними з них є: підвищення пенсійного віку для жінок; збільшення ставки внесків до пенсійного фонду; обмеження максимальних розмірів пенсій і пенсій працюючим пенсіонерам, дочасний вихід на пенсію тощо. Проте жоден з них не є досконалим, саме тому і перебуває тільки на стадії обговорення. Відтак, підвищення пенсійного віку допоможе зменшити кількість пенсіонерів та збільшити обсяги надходження внесків, але водночас можуть виникнути проблеми з працевлаштуванням молоді та й абсолютно зрозуміло, що від такого кроку не в захваті будуть самі пенсіонери.

Заборона працювати після досягнення пенсійного віку може спричинити істотну втрату кадрів, адже в Україні працює п’ята частина пенсіонерів із де більшого це працівники галузі освіти та охорони здо-

ров'я. Для оптимізації та покращення пенсійного забезпечення в Україні доцільно: продовжувати роботу щодо удосконалення пенсійного законодавства, особливо в частині впровадження нагромаджуваного рівня пенсійного страхування; зменшити кількість пільг, створюючи окремі пенсійні програми для працівників шкідливих професій; вдосконалити механізм індексації пенсій з метою підтримки купівельної спроможності доходів та запобігання бідності пенсіонерів; скасувати мінімальні гарантовані пенсії, що стимулюватиме громадян відмовлятися від нелегальних зарплат; заборонити раптове збільшення обсягу пенсій у час передвиборчої кампанії.

Список використаних джерел

1. Кудряшов В. П. Курс фінансів: Навчальний посібник – К. Вид-во «Знання», 2008. – 431 с.
2. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р., № 2464-VI. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>.
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 02.03.2015 р., № 213-VIII – [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
4. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV – [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
5. Офіційний сайт Всеукраїнської організації пенсіонерів «Пенсійна реформа: як справляються інші країни і що робити в Україні» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uarp.org/ua/news/1424784278#.VT-OW_D9yz8.

УДК 364.01(072)

Юхименко Т.,
начальник відділу соціальних виплат та компенсацій
Управління соціального захисту населення
Баштанської райдержадміністрації

СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ У РОБОТІ З СІМ'ЯМИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сімейна політика охоплює широкий спектр державних втручань, пов'язаних з багатьма аспектами життя жінок і чоловіків, пар, батьків, дітей. Відповідно до міжнародного досвіду соціальної роботи, першочерговим завданням діяльності соціальних працівників/фахівців із

соціальної роботи є створення умов для збереження сім'ї для дитини. Оскільки гармонійний розвиток дитини не можливий поза сім'єю, батьки мають уміти створювати сприятливе сімейне середовище (атмосферу щастя, любові і розуміння). Це стрижневе положення Конвенції ООН про права дитини, винесене в преамбулу документа, підкреслює важливість побудови системи соціальної підтримки сімей таким чином, щоб гарантувати, з-поміж інших прав, право дитини на сім'ю.

Соціальна робота з сім'ями в країнах Європейського союзу передбачає упровадження стандартів та підходів до забезпечення прав дитини і підтримки сімей. Означені стандарти відображені в різноманітних міжнародних документах, зокрема:

- Постанові Ради Європи щодо прав дітей та розвитку соціальних послуг, дружніх до дітей та сімей (2010);
- Постанові Європейської комісії «Інвестиції у дітей: розірвати коло неблагополуччя» (2013);
- Загальноєвропейських рекомендацій щодо переходу від інституційної системи догляду до системи, яка ґрунтується на послугах у сім'ї та громаді;
- Керівних принципах ООН щодо альтернативного догляду за дітьми (2010).

Постанова Ради Європи щодо прав дітей та розвитку соціальних послуг, дружніх до дітей та сімей, наголошує на фундаментальних принципах, яких мають дотримуватись уряди, розвиваючи соціальні послуги для дітей та сімей:

- дії в найкращих інтересах дитини;
- сімейно орієнтований підхід;
- участь дитини та її батьків у житті суспільства;
- комплексність, інтеграція та взаємодія надавачів послуг під час ведення випадку.

Розроблені також Рекомендації Ради Європи щодо прав дитини та соціальних послуг, дружніх до сімей з дітьми, ключові положення яких можна визначити трьома тезами: 1. Рекомендації спрямовані на врахування прав дитини у процесі планування, надання та оцінки соціальних послуг, які мають бути адаптовані відповідно до потреб як дитини, так і її сім'ї; 2. Рекомендації стосуються абсолютно всіх дітей без жодної дискримінації: за будь-яких умов, обставин та причин діти мають змогу звернутися до соціальних служб, навіть стосовно будь-яких рішень, прийнятих соціальною службою, які можуть прямо або опосередковано вплинути на життя дитини; 3. Рекомендації мають на меті гарантувати надання соціальних послуг відповідно до індивідуальної оцінки потреб дитини та її сім'ї, зважаючи на власні погляди дитини та з огляду на її вік, рівень фізичного і розумового розвитку.

У Загальноєвропейських рекомендаціях щодо переходу від інституційної системи догляду до системи, яка ґрунтується на послугах у сім'ї та громаді, зазначено: для того, аби всі діти мали можливість

зростати у своїх сім'ях і щоб усі люди, які потребують підтримки, могли жити незалежно та брати активну участь у житті суспільства, держави повинні перейти від інституційної (інтернатної) системи захисту дітей до системи підтримки на основі послуг на базі сім'ї та послуг на рівні громади.

Цей складний процес передбачає:

- першочерговий розвиток якісних соціальних послуг на рівні громади;
- планомірне закриття інтернатних закладів;
- передання ресурсів інституційної системи новим службам, за одночасного забезпечення стійкості змін [3].

Новим міжнародним орієнтиром соціальної роботи з сім'ями є положення про альтернативний догляд, що функціонує поруч із системами формального і неформального догляду [2].

Відповідно до міжнародних документів: Альтернативний догляд – це форма неформального та формального догляду усіх дітей, які з будь-яких причин і за будь-яких обставин не перебувають під цілодобовою опікою принаймні одного із батьків. Неформальний догляд (піклування) – будь-яка форма приватного догляду, що надається у сімейному середовищі, в якому про дитину піклуються на постійній чи безстроковій основі родичі або друзі, або інші особи за власним бажанням без рішення суду чи органу опіки. Формальний догляд – усі види догляду, що надаються у сімейному середовищі за рішенням компетентного адміністративного чи судового органу, а також усі види догляду, що надають заклади інтернатного типу, у тому числі приватні.

Основні положення альтернативного догляду:

1. Рішення стосовно дітей повинні прийматися з урахуванням важливості забезпечення для дітей стабільності влаштування, підтримки безпечного та стійкого зв'язку з батьками, вихователями, опікунами (піклувальниками). 2. Слід поважати гідність дітей; вони повинні бути надійно захищені від жорстокого поводження, нехтування та усіх форм експлуатації як з боку тих, хто забезпечує догляд, так і з боку однолітків. 3. Вилучення дитини з сім'ї має розглядатися як крайній засіб і бути, якщо це можливо, тимчасовим і нетривалим. Рішення щодо вилучення необхідно регулярно переглядати. 4. Повернення дитини під батьківське піклування після подолання причин вилучення має відповідати найкращим інтересам дитини і здійснюватися за результатами оцінки її потреб. 5. Фінансова неспроможність, матеріальна бідність або умови, що виникли внаслідок бідності, не повинні вважатися єдиною підставою для вилучення дитини з-під батьківської опіки чи бути завадою для її реінтеграції, однак мають розглядатися як сигнал про необхідність надання сім'ї відповідної допомоги.

На основі викладеного можна зробити висновки:

1. Соціально-педагогічна робота з сім'єю за кордоном має тенденцію до здійснення в інтересах дитини, сім'ї, які є вищими за політичні

і приватні інтереси, через освіту, виховання, опіку та втручання (як захист), посередництво, які працюють з сім'єю як з суб'єктом та об'єктом: реалізують одночасно стосовно сім'ї завдання адаптації та її уособлення (набуття автономності), гармонізації стосунків із середовищем – успішної інтеграції сімей у суспільство як окремих ланок, мають свої методики. Теоретичними основами соціально-педагогічної роботи з сім'єю за кордоном є підходи соціальної роботи та інші конкретно-наукові підходи, теорія прав дитини, які застосовуються в роботі з окремими типами сімей, конкретизуючись щодо їх проблем.

2. З іншого боку, розроблені і впроваджені в соціальнопедагогічну роботу методики роботи з окремими типами сімей, які реалізуються в окремих інституціях, поєднують в собі опору на захист окремих прав дитини з методиками соціальної роботи, ставлення до сім'ї як до об'єкта та суб'єкта роботи. Але не всі методики мають теоретичною основою підхід, деякі методики напрацьовані з досвіду, не мають теоретичного підґрунтя. За кордоном переважає інституційний підхід до роботи з сім'єю, відсутній єдиний підхід до роботи з сім'єю в різних установах [1].

Список використаних джерел

1. Закордонний досвід соціально-педагогічної роботи з сім'єю / І. М. Трубавіна // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 4. – С. 214–217
2. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики : навч. посіб. : у 2 ч. / І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та ін. – К. : Задруга, 2011. Ч. 1. – 2011. – 224 с.
3. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч. ; Ч. І. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрович. – К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. – 256 с.

УДК 35.077:342.5

Осіпцова Г. С.,
слухач групи – 736 з,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

УДОСКОНАЛЕННЯ СЕРВІСНОГО МЕХАНІЗМУ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ЯК РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА ОСНОВІ КРАЩИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК

Одним із пріоритетів реформи системи публічного управління, що проводиться в Україні, є побудова сервісноорієнтованої держави. При цьому суть сервісного підходу до публічного управління полягає в

тому, що державні інститути повинні забезпечити більш якісне обслуговування громадян шляхом використання сучасної електронної системи надання послуг публічними установами, публічне управління повинно бути розгорнуто насамперед у бік задоволення потреб громадян, а не потреб бюрократії, а також у сучасних умовах уся діяльність публічної служби повинна розцінюватись у першу чергу як служба сервісу для громадян [3].

Практика надання електронних послуг є досить розповсюдженою у зарубіжних країнах. Міжнародний досвід показує, що технології електронного урядування сприяють покращенню ефективності та якості адміністративних послуг, зниженню корупції, зниженню адміністративного тягаря для громадян та бізнесу, а також посиленню демократії та конкурентоспроможності. Крім цього, надання адміністративних послуг через Інтернет є набагато швидшим та дешевшим процесом. Загальнодержавні портали, за допомогою яких будь-яка особа, не виходячи з дому, може здійснити найбільш затребувані адміністративні процедури, існують в багатьох країнах, серед яких особливо слід виділити Естонію, Грецію, Сінгапур, Чехію, Швецію, Угорщину.

У країнах Європейського Союзу питання надання публічних послуг населенню є настільки важливим, що їх регулювання включено до законодавства Європейського Союзу, зокрема до Договору про функціонування Європейського Союзу (гл. 3 «Послуги» розд. 4) та до Протоколу № 26 «Про послуги загального інтересу». На цій основі у країнах Європейського Союзу створено відповідну правову базу, розроблено концепції та програми, які не тільки визначають загальні засади діяльності державних органів щодо надання публічних послуг населенню, але й визначають та закріплюють стандарти якості їх надання. Наприклад, Договір про функціонування Європейського Союзу підкреслює важливість послуг, що забезпечують загальні потреби людини. У ст. 14 Договору вказано, що Рада та Парламент встановлюють правові принципи щодо надання державних послуг. Ці принципи мають визначатися шляхом звичайної законодавчої процедури, що в Європейському Союзі означає надання пропозиції Європейською Комісією, її ухвалення Радою та Парламентом [1].

Проведене дослідження європейського досвіду надання адмінпослуг обґрунтувало необхідність зміни парадигми побудови сервісів надання електронних адмінпослуг. Необхідна перебудова сервісів на принципах людино-орієнтованості, формування комплексного цифрового середовища життєдіяльності громадян і організацій із забезпеченням постійного зростання якості електронних адмінпослуг, зниження витрат функціонування та оптимізації взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування, залучення громадян до процесів управління [2].

Відповідно, для модернізації механізму надання адміністративних послуг на основі провідного досвіду можна пропонувати наступні кроки:

1) слід переглянути діяльність суб'єктів надання адміністративних послуг та збільшити електронну складову в їх діяльності, в тому числі це стосується своєчасного інформування споживачів через Інтернет, оскільки на офіційних сайтах органів влади та на Єдиному державному порталі адміністративних послуг дані не завжди вчасно оновлюються;

2) потрібно переглянути принципи добору службовців, які реалізують функції з надання послуг громадянам, окрім професійних якостей звертати увагу й на особисті якості, адже тісний контакт зі споживачами передбачає вплив людського фактору на сервісну діяльність;

3) налагодження контролю громадськості за наданням адміністративних послуг та забезпечення зворотного зв'язку між суб'єктами надання адміністративних послуг і споживачами, створення каналів для систематичного подання скарг та пропозицій.

Список використаних джерел

1. Буханевич О. М. Особливості правового регулювання адміністративних послуг в країнах Європейського Союзу / О. М. Буханевич // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2014. – № 12. – Т. 1. – С. 120–122.

2. Драган І. О. Організація надання публічних послуг населенню органами влади: зарубіжні практики / І. О. Драган // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2014. – № 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2014_4_3

3. Єганов В. В. Проблеми та перспективи впровадження системи електронного урядування в Україні / В. В. Єганов [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.Nbuapa.NharNov.ua/e-booN/db/2012-2/doc/1/05.pdf>.

УДК 35.071.6:321

Гайченко І.,
студентка 635м групи
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПРЯМУВАННЯ

Відповідно до рівня розвитку суспільства в Україні, діяльність головних управлінь юстиції набуває більш актуального значення. На-

самперед необхідність постійного вдосконалення організації роботи, підвищення рівня легітимності, що полягає у розвитку громадських організацій і установ, які є одним із складових поняття громадянського суспільства.

Наркомат юстиції уповноважувався виконувати функції з контролю за діяльністю прокуратури, нотаріату та судових виконавців, з нагляду за діяльністю органів дізнання та слідства, Державного політичного управління, земельних комісій, арбітражних комісій, третейських судів та інших подібних установ, що наділені судовими функціями, а також по нагляду за діяльністю колегій адвокатів та організацій, що надавали юридичну допомогу населенню [1, с. 130].

Досліджуючи радянський період діяльності органів юстиції, необхідно зазначити, що одним з основних напрямків діяльності цього управлінського органу було забезпечення функціонування тоталітарної системи на території УРСР [5]. Характерною ознакою побудови органів юстиції є досить «вузька» функція по здійсненню контролю за нотаріальною діяльністю [5].

У наслідок вступу України до Ради Європи 1995 р., на неї було покладено обов'язок створити орган державного управління, що відповідає за виконання рішень суду, тому 1998 р. було створено державну виконавчу службу України, наділену повноваженнями примусового виконання рішень судів або інших органів чи посадових осіб, що не виконані самостійно зобов'язаними особами [6, с. 206].

Указом Президента України «Про внесення змін до Положення про Міністерство юстиції України» від 27 грудня 2002 р. Міністерство отримало додаткові функції, зокрема: ведення державного реєстру застав рухомого майна, погодження кандидатур для призначення на посади керівників юридичних служб міністерства, інших центральних органів виконавчої влади, надання роз'яснення чинного законодавства державним органам, підприємствам, установам організаціям [7].

Одним із найбільш нових і сучасних напрямків роботи головних управлінь юстиції, який повинен активніше розвиватись, є взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства. Ця сфера потребує особливої уваги та додаткового законодавчого забезпечення. Для удосконалення цієї роботи в Україні вже розпочата адаптація вітчизняного законодавства до європейських стандартів і виконання конкретних зобов'язань. На нашу думку, це означає, що головні управління юстиції повинні активізувати підготовчу роботу на своїй території із громадськістю для забезпечення в найближчому майбутньому реалізації положень законодавства, що буде прийнято в цій сфері. Ця робота є всеосяжною та багатовекторною.

Аналізуючи практику роботи органів управління юстиції в зазначених напрямках, доцільно відзначити, що на сьогодні здебільшого державою сформована законодавча-правова база для організації належ-

ної роботи. Водночас, на нашу думку, потребує додаткового законодавчого та організаційного забезпечення така вищерозглянута сфера діяльності головних управлінь юстиції і Державної реєстраційної служби, як реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, в напрямку скорочення термінів реєстрації і переліку необхідних документів. Вагоме місце у діяльності головних управлінь юстиції займає Державна виконавча служба, пріоритетним напрямом діяльності якої є продовження роботи, спрямованої на удосконалення законодавства та виконання рішень відповідно до динаміки зміни суспільних відносин.

Список використаних джерел

- 1 Гель А. П. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. / А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова. – К. : МАУП, 2004. – 272 с.
- 2 Гончаренко О. В. Формування органів державного управління формуванням суддівського корпусу. // Університет: істор. -філос. журн. – № 5. – К., 2007. – С. 2-18.
- 3 З історії органів юстиції // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2004. – № 9. – С. 37-46.
- 4 Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: Указ Президента України від 30.12.1997 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 2.
- 5 Гук Б. М. Історико-правові передумови створення та розвитку Державної виконавчої служби // Публічне право: наук. -практ. юрид. журн. – 2012. – № 3 (7). – С. 205-211.
- 6 Про внесення змін до Положення про Міністерство юстиції України: Указ Президента України від 27.12.2002 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 1.
- 7 Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2006 р. // Офіційний вісник України [Текст]. – 2006. – № 22.

УДК 378.09:378.147

Камінська С. І.,
магістрант групи Ен 1/1 (м)
інженерно-енергетичний факультет,
МНАУ, м. Миколаїв

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ФРАНЦІЇ

Актуальність. Сучасна епоха розвитку цивілізації характеризується бурхливими інтеграційними процесами в галузі культури й освіти. За

умови глобалізаційних тенденцій та переходу до використання новітніх науково-інформаційних технологій суттєво змінюються парадигми суспільного прогресу. Конкурентоспроможність кожної держави залежить передусім від людського фактора, у формуванні якого освіта відіграє провідну роль. Саме ця обставина вимагає визнання галузі освіти загальнонаціональним пріоритетом розвитку.

Сучасна система французької освіти складалася протягом останніх двох сторіч та вважається однією із самих передових у світі. Основні її особливості – перевага державних навчальних закладів і безкоштовність навчання для всіх, включаючи іноземців (правда, університети стягують зі студентів номінальну плату). Ще одна особливість – це практично однакова якість навчання як у столиці, так і у провінції.

Також актуальність дослідження зумовлена політичними, економічними й соціальними вимогами пошуку шляхів удосконалення системи університетської освіти в Україні за нових суспільно-політичних умов, яке повинно здійснюватися з – урахуванням і оптимальним використанням досвіду розвинених європейських країн; завданнями інтеграції нашої країни в європейський економічний, культурний і освітній простір, що вимагає від власної системи освіти адекватної конкурентоспроможної фахової підготовки.

Проблематика роботи. У наш час Україна зазнає швидких реформувальних у всіх сферах діяльності. І вища освіта гарний тому приклад. Я вважаю, що у нових економічних умовах в Україні використання досвіду з вищої освіти однієї з найрозвинутіших країн Європи і світу, Франції, на сучасному етапі може сприяти вдосконаленню вітчизняної системи вищої освіти.

Французька освітня система має яскраво виражену національну специфіку. У цій країні своя система дипломів та вчених ступенів, особливий розподіл на цикли. І особливе відношення до дипломів державних навчальних закладів: вони, як правило, цінуються набагато вище, ніж дипломи приватних шкіл та університетів.

Зараз Франція посідає третє місце у світі з прийому учнів-іноземців. Навчання кожного такого студента обходиться скарбниці в 35 тис. франків на рік, іноземних студентів зараховують у державні навчальні заклади на тих же умовах, що й власних [3, с. 384]

Система освіти в країнах Західної Європи суттєво відрізняється від тієї, яка склалася в Україні та країнах колишнього СРСР. У зв'язку з цим існує невідповідність між вступними вимогами до вузів, термінами навчання, різними ступенями (бакалавр, магістр) та дипломами, що дають своїм випускникам учбові заклади

Якщо порівнювати час навчання в учбових закладах Західної Європи та України то можна побачити, що ступінь бакалавра у Франції

відповідає атестату зрілості на Україні, а коледж у Франції відповідає українській середній школі (гімназії).

А для того, щоб вступити до вузу Франції, необхідно закінчити один курс українського університету. На відміну від українських студентів, які можуть одержати вищу освіту виключно в університетах, у студентів-французів є вибір між «університетами» і «вищими школами». Останні – це відмітна риса французької освіти, що підкреслює її самобутність і несхожість на фоні інших країн. Освіта у «вищих школах» вважається більш престижною і елітною серед французів. Аби бути зарахованим, учень повинен мати відмінний атестат про середню освіту і здати кілька складних іспитів. Конкурси в «вищих школах», як правило, досить великі – по 7–10 (а то й більше) бажаючих на одне місце, відповідно – селекція претендентів дуже сувора. Характерною рисою «вищих шкіл» Франції є те, що в них готують висококласних фахівців більш вузького профілю, ніж, наприклад, в університетах [2, с. 313] Тому при вступу в університет складнощів не виникає, в порівнянні з «Вищою школою» і більша частка студентів навчається в університетах.

У Франції після одержання диплома бакалавра (Licence) зовсім не обов'язково продовжувати освіту в магістратурі, як заведено в нас в Україні. Диплом бакалавра у Франції, як, утім, і в інших європейських країнах – це закінчена вища освіта. До речі, для іноземних студентів дешевше і вигідніше буде одержати диплом бакалавра в себе на батьківщині, а до Франції вирушити по диплом магістра.

Вступити до ВНЗ Франції іноземцеві дуже складно в порівнянні з ВНЗ України. Кожна справа у Франції розглядається в індивідуальному порядку і можливі часті відмови.

Список використаних джерел

1. А. П. Ефремов, В. Н. Чистохвалов. Кредиты и учебный процесс; научное издание. – М: Изд-во РУДН, 2003.
2. Величко О. Г. Болонський процес – це конкретні рішення і дії // Теория и практика металлургии. – Днепропетровск, 2004. – 313 с.
3. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. Посіб. за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2004. – 384 с.
4. Вульфсон Б. Л. Стратегия развития образования на Западе на протяжении XXI столетия. – М: Изд-во УРАО, 1999. – 114 с.
5. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення. Навчальний посібник. – К.: «ЕксОб», 2001. – 304 с.
6. Фіцула М. М Педагогіка вищої школи: Навч. Посіб. – К.: «Академвидав», 2006. – 352с.

Гайворонська В. А.,
магістрант,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ

Прагнення України до європейської інтеграції офіційно закріплено на конституційному рівні. Необхідність відповідати європейським стандартам вимагає якісних змін щодо підходів у соціальному забезпеченні громадян та їх соціальної захищеності. Для країн Європейського Союзу система соціального захисту населення є невід'ємною частиною соціальної держави апріорі. Європейські країни презентують ефективні та стабільні системи соціального забезпечення громадян, зокрема щодо питання багатодітних сімей.

Для України «багатодітна сім'я» є однією із вразливих категорій населення, оскільки не достатньо вироблені механізми соціальної роботи з такою категорією сімей, які б відповідали основним умовам сучасності. Для української системи соціального захисту населення важливо виробити стратегії щодо можливих варіантів адаптації соціальних програм європейським стандартам. І як зазначає М. Довбиш: «Існування соціальних стандартів, що відображають якість життя, дає змогу здійснювати ефективну соціальну політику, закладаючи необхідні для виконання умови в бюджет. Соціальна політика є ефективною тільки тоді, коли базується на дієвій системі стандартів, відповідальності за їх виконання, проведенні аналізу причини тих чи інших явищ, диспропорцій» [2, с. 98].

Система соціального захисту дітей та молоді в європейській політиці бере початок від концепції «держави загального добробуту», що має саме соціальний орієнтир, оскільки передбачає низки соціальних послуг за рахунок держави. Тому, показовим щодо підтримки багатодітності є досвід європейських держав. Так, у Франції сім'ї з чотирма і більше дітьми практично не платять податків. У Німеччині сім'ям, що мають дітей, надається допомога на професійне навчання, а також пільги на індивідуальне будівництво. У Чехії кожна народжена дитина зменшує на рік вік виходу матері на пенсію. У Швеції надається матеріальна допомога, в Фінляндії – «пакет для новонароджених» [1, с. 26].

Для європейських країн характерні різні програми підтримки багатодітних сімей, так як проблема демографічної кризи вже давно вийшла на глобальний рівень. В цілому, можна виділити декілька напрямків європейської соціальної політики щодо захисту багатодітних сімей:

– житлові субсидії – грошові виплати, які зазвичай субсидують витрати на житло для багатодітних сімей, що мають перевірені доходи;

– сімейні пільги та послуги – грошові чи податкові пільги, як правило, універсальні – такі як сімейні або дитячі доплати, що надаються багатодітним сім'ям, виходячи з наявності, кількості, віку та іноді порядку народження дитини; та сімейні послуги – інформаційні, консультативні, житлові та допоміжні послуги. Деякі країни, зокрема Франція, також мають різноманітні категорії виплат для багатодітних сімей;

– спеціальні пільги для самотніх батьків – грошові чи податкові пільги, спрямовані на одиноких батьків, як правило, перевірені доходами, як, наприклад, перехідна допомога в Норвегії, допомога для одиноких батьків у Франції;

– постійне утримання або гарантоване утримання дитини – грошова допомога, яка надається одному з батьків дитини, коли інший не опікується дитиною, не сплачує аліменти або виплачує їх нерегулярно або неналежно. Така допомога існувала у близько десятка європейських країн наприкінці 90-х.

– пільги, пов'язані із працевлаштуванням – мінімальна заробітна плата або податкові пільги (або підлягають поверненню, або неповерненню податкових кредитів) для доповнення низької заробітної плати або для зменшення внесків до соціального страхування; різного роду інтегровані соціальні програми підтримки багатодітних сімей;

– матеріальні або батьківські виплати та відпустки в залежності від зайнятості – як правило, відпустка, пов'язана з народженням дитини (а також в деяких країнах така відпустка охоплює усиновлення) від роботи та грошова допомога, яка замінює заробітну плату, відпущену під час відпустки, як правило, на шість місяців у країнах ЄС. Вони можуть бути доповнені грошовими виплатами на виховання дітей. У всіх країнах ЄС існує така політика;

– кредит на пенсію за віком для жінок, які мають малих або вже дорослих дітей;

– догляд за дітьми – грошові виплати на придбання послуг щодо догляду за дітьми, доступ до субсидованих послуг щодо догляду за дітьми, або податкові кредити для компенсації деяких витрат на послуги щодо догляду за дитиною;

– податкові пільги – для поповнення заробітної плати працюючих батьків або для компенсації деяких витрат на виховання дітей, або податкових пільг для вирахування видатків із доходу до оцінки податкового зобов'язання, або кредитів, для компенсації частини податкового зобов'язання (обмежений для тих, хто має дохід понад податковий поріг або не підлягає марнотратству – надається як пряма грошова допомога для тих, хто має доходи нижче податкового порогу);

– дитячі цільові фонди – довгостроковий заощаджувальний та інвестиційний рахунок у Британії для дітей із малозабезпечених сімей, доступний для всіх сімей, які отримують допомогу на дітей та народжених після 1 вересня 2002 року. Діти можуть отримати доступ до фонду, коли їм виповниться 18 років. Уряд сподівається, що така про-

грама допоможе зміцнити звички до заощаджень майбутніх поколінь, допоможе перерозподілити активи та навчити людей жити за потребами та заощаджувати. Залишається дискусія щодо того, чи зменшить це бідність серед дітей з багатодітних сімей [3].

Отже, для України при реформуванні системи соціального захисту такої категорії населення як багатодітні сім'ї, можуть бути прикладом деякі європейські підходи, що відповідають специфіці економічного розвитку держави, ментальним особливостям та соціальній структурі, що вже склалася. Зокрема:

– Співпраця, співробітництво, спілкування та безперервна соціальна комунікація між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями у питаннях, важливих для сприяння, побудови та / або посилення індивідуальної та колективної поведінки багатодітних сімей, що дає можливість цим сім'ям подолати свій стан вразливості;

– Створення системи пільг для багатодітних сімей на зразок європейських: пільги в системі оподаткування, охороні здоров'я, можливість безкоштовного харчування в їдальнях садочків та шкіл тощо.

Список використаних джерел

1. Безтелесна Л. Удосконалення системи соціального захисту багатодітних сімей / Л. Безтелесна, Г. Юрчик, Ю. Нагай // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 6. – С. 22–27.

2. Довбиш М. О. Соціальні програми Європейського Союзу та адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС / М. О. Довбиш // Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. – 2018. – Випуск 5/6. – С. 97–102.

3. Kamerman Sheila B. Social Protection for Children and their Families: A Global Overview / Sheila B. Kamerman, Shirley Gatenio Gabel // Social Protection Initiatives for Children, Women, and Families: An Analysis of Recent Experience. – 2006. – URL : https://www.unicef.org/french/files/Social_Protection_for_Children_and_their_Families_-_A_Global_Overview.pdf.

УДК 378(092)

Кашлюк А. А.,

студент групи 665 МЗ,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРОФІЛАКТИКИ СИНДРОМУ «ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ»

У 2005 році на Європейській конференції Всесвітньої організації охорони здоров'я було відзначено, що з проблемою емоційного вигорання стикається приблизно третина усіх працівників країн Європейського союзу. Розробкою проблеми емоційного вигорання у зарубіж-

ній психології займалися такі вчені, як Е. Аронсон, С. Джексон, Х. Маслач, А. Пінес, Г. Фрейденберг, В. Шауфелі та інші. Проте у науковій літературі цілісного уявлення про причини виникнення, особливої прояву, ознаки вигорання та шляхи його подолання не виокремлено.

Поняття «емоційне вигорання» введено у психологічний обіг американським психіатром Г. Фрейденбергером у 1974 році для позначення тривалого емоційного виснаження, що зумовлює особистісні зміни у спілкуванні з іншими людьми, аж до розвитку глибоких когнітивних викривлень. До 1980-х років поняття «вигорання» використовувалося переважно у сфері бізнесу і стосувалося відсутності мотивації до виконання професійної діяльності й низького рівня продуктивності, при цьому емоційні складові поняття, окреслені згодом, до уваги не бралися. Протягом 1980-х – початку 1990-х років дослідження вигорання проводилися поза концептуальними моделями і стосувалися виключно професій типу «людина-людина» (вчителів, медичних сестер, лікарів, соціальних працівників і поліцейських), тобто людино-центрованих фахівців, орієнтованих на досягнення соціально важливих, часто ідеалізованих цілей. Представники цих професій часто працюють понаднормово, витрачаючи багато емоційної, розумової й нерідко фізичної енергії для допомоги користувачам їх послуг.

Теоретичний аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що кожен автор, який займається питанням вигорання, розуміє його по-своєму. Однак після I Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої дослідженню вигорання було прийнято рішення про використання єдиного терміна – «синдром вигорання» [1, с. 326].

Синдром вигорання визначений у Міжнародній класифікації хвороб під назвою «Перевтома» (код Z73. 0 – проблеми, пов'язані зі складнощами управління власним життям), входить до класу факторів, що впливають на стан здоров'я населення і звернення у заклади охорони здоров'я, і до блоку «Звернення в заклади охорони здоров'я у зв'язку з іншими обставинами». На відміну від Міжнародної класифікації хвороб, психіатричні керівництва не оперують поняттям емоційного вигорання [2, с. 21].

Визначено основні чинники, які сприяють розвитку синдрому «емоційного вигорання»:

- зміст роботи, матеріальні та соціально-психологічні умови діяльності;
- монотонність роботи;
- понаднормова робота, високі вимоги та дефіцит часу;
- велика кількість пацієнтів та гострота їх проблем;
- низька особиста витривалість і гнучкість реагування на зміни;
- висока емоційна сенситивність;
- переживання несправедливості, яке може бути пов'язане

з оцінкою невідповідності матеріальної винагороди та витрачених зусиль;

- емоційний шок, який можуть переживати молоді спеціалісти, стикаючись з реальністю практичної роботи, яка часто не відповідає їх очікуванням стосовно професійної діяльності;

- підвищена відповідальність і необхідність самостійно приймати важливі рішення;

- тривале перебування в емоційно напруженій ситуації;

- незадоволеність роботою та втрата її сенсу;

- тривале переживання почуття невпевненості в ефективності своїх дій через стійку відсутність успішних результатів у терапевтичній роботі та чітких орієнтирів для подальшого просування терапії;

- переживання безсилля та безпорадності через спостереження прогресуючого погіршення стану пацієнта (психічного чи соматичного);

- відсутність концептуальної єдності в терапевтичній парі кризових фахівців;

- некритичність до власних уявлень про всемогутність, з якими фахівець часто «входить» у професію і які неминуче обертаються безперервними фрустраціями та розчаруванням;

- тривале зіткнення з уразливістю та стражданнями пацієнта може активізувати власні болісні спогади;

- невідповідність між професійними вимогами та особистісними ресурсами;

- невідповідність між етичними принципами фахівця та вимогами професійної діяльності;

- конфлікти з колегами та відсутність соціальної підтримки;

- переживання відчуття даремності своєї роботи;

- робота з «невмотивованими» клієнтами, які постійно чинять опір зусиллям фахівця;

- вкладання в роботу значних особистісних ресурсів при недостатності визнання та позитивної оцінки;

- недостатні умови для самовираження особистості на роботі, коли відбувається пригнічення ініціативи;

- невирішені особистісні конфлікти фахівця [3, с. 330].

З метою профілактики емоційного вигорання розроблено низку профілактичних методик методів. Наприклад:

- Метод пасивної психологічної оборони. Метою застосування даного методу є досягнення вміння привести себе в такий стан, коли навколишні події у зовнішньому середовищі сприймаються спокійно. Під час даного методу використовують такий прийом, як «образ подушки», тобто вміння увійти в образ предмета або явища. Цей образ допомагає в ситуації морального пресингу, словесної агресії або крики

керівника. Достатньо уявити себе в якості подушки і тиск ззовні буде послаблюватися, агресія вщухне і по в'язне у м'якому;

– Метод активного психологічного захисту. Метою даного методу є здійснення дій для нейтралізації зовнішнього психологічного тиску. Одним з важливих активних методів захисту є жести або так звані мудри.

Уникнути синдрому «емоційного вигорання в сучасному світі в сфері професій «людина-людина» досить складно, проте якщо уважно ставитися до свого психологічного стану та дотримуватися певних правил, можливо відстрочити появу сформованого емоційного вигорання на тривалий термін.

Список використаних джерел

1. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 334 с.

2. Малишева К. О. Синдром емоційного вигорання психологаконсультанта: психологічні чинники, профілактика, та корекція : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.04. К., 2003. 21 с.

3. Орел В. Е. Синдром психического выгорания личности: монография / В. Е. Орел. – Ярославль: Институт психологии РАН, 2005. – 330 с

4. Кирхлер Э. Мотивация в организациях. Психология труда и организационная психология / Э. Кирхлер, К. Родлер. – Харьков: Гуманитарный центр. – 2004. – 168 с.

УДК 342.95:364.442.6

Коцоласька О. С.,
студентка 661-м групи,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДИТИНСТВА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Соціальному захисту завжди приділялась значна увага в міжнародно – правових актах. Перший міжнародний акт, який стосується прав дитини був прийнятий Лігою Націй у 1924 році – Женевська декларація прав дитини. Після закінчення Першої світової війни європейські країни мали новий погляд на соціальний захист дитинства. Так, у Загальній декларації прав людини 1948 р. було визначено, що діти мають

право на піклування та допомогу. У 1952 року була відкрита перша міжнародна конференція з захисту дитини. В подальшому гарантії знайшли своє відображення в Декларації прав дитини 1959 р., одним з принципів якої є те, що дитині законом або іншими засобами повинен бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та сприятливі умови, які дозволили б їй повноцінно розвиватися. Основними видами прав і свобод дитини є: соціальні, особистісні, економічні (матеріальне забезпечення), інформаційні та культурні [5].

Звернемо увагу на те, що Я. Корчаком у 1911 р. було засновано дитячий парламент, дитячий суд, дитячу газету, кодекс честі та звід законів [6].

Основною ідеєю «концепції загального добробуту», яка вплинула на розвиток системи соціального захисту дитинства в європейських країнах, є те, що держава загального добробуту, за рахунок податків, гарантує громадянам право на охорону здоров'я, підтримку певного рівня життя та освіти. Основні принципи концепції сформулював У. Беверидж [3].

Важливою фігурою в системі захисту дитинства в зарубіжних країнах є омбудсмен, на якого покладено функції контролю збереження прав дитини та її захист. Виділяються такі моделі омбудсменства: 1) омбудсмени, засновані на підставі спеціального закону, прийнятого парламентом; 2) омбудсмени, засновані відповідно до законодавства про охорону дитинства; 3) омбудсмени, посади яких засновані в рамках існуючих державних органів; 4) омбудсмени, посади яких засновані неурядовими організаціями і які працюють під їх егідою [4].

У Центральній і Східній Європі 35 % школярів заявили під час опитування, що над ними знущалися протягом останніх двох місяців до цього опитування, відсоток таких дітей склав від 15 до 64 %. На межі бідності перебувають 19 % дітей в країнах ЄС. У 22 країнах Центральної і східної Європи, а також, країнах СНГ у інтернах проживають більше 626 000 дітей. Незважаючи на те, що Європейський Союз є одним з найбагатших регіонів у світі, діти в усьому регіоні, як і раніше, живуть у бідності. Також, 9 % дітей віком до 14 років живуть у сім'ях, де жоден дорослий не має оплачуваної роботи. В деяких країнах спостерігається ріст дитячої бідності [1].

Зазвичай, в системі соціального захисту дитинства в зарубіжних країнах задіяні не тільки усі рівні державного управління, а й громадяни. Наприклад, у Великобританії є три типи організацій, які надають соціальні послуги: державні, або урядові; підприємницькі, або за приватною ініціативою; неприбуткові, в тому числі волонтерський рух. Діяльність їх координована, як правило, проведенням конференцій, в яких беруть участь численні установи [5].

Цікавим досвідом для України є сімейні суди Англії, які на перше місце ставлять соціальний захист дитини. Якщо дитина страждає, або до неї жорстоко відносились, вона має право звернутися до сімейного суду.

До основних чинників, на яких ґрунтується оцінювання дитячих потреб (та бажань) у Англії, належать: розмір та склад сім'ї, етнічне походження, стиль життя батьків, їх здатність до задоволення особливих потреб, сприяння контакту з членами біологічної сім'ї та участь у вихованні груп братів та сестер. Локальність (район, місце знаходження) може бути важливою для забезпечення продовження навчання та спілкування з друзями. Чинний закон «Про дітей та молодь» (2008 р.) (Children and Young Persons Act) [2].

Таким чином, питання соціального захисту дитини є актуальним і пріоритетним для країн Європи. Європейський союз приділяє значну увагу розвитку системи соціального захисту дитинства у різних країнах. Також, із основних завдань Європейського союзу в цій сфері є допомога країнам, які розвиваються.

Список використаних джерел

1. Children [Електронний ресурс]:КОМПАС: посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. – Режим доступу: <https://www.coe.int/uk/web/compass/children>. – Назва з екрану.
2. Children and Young Persons Act 2008. – The Stationery Office Limited, 2008. – 44 р. / URL: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/23/pdfs/ukpga_20080023_en.pdf.
3. Государство всеобщего благосостояния (WELFARE STATE) // Социологический словарь /Н. Аберкромби, С. Хилл, Б. Тернер; пер. с англ. – М. : Экономика, 2004. – 620 с.
4. Институт уполномоченных по правам ребенка // Innocenti diges: Дайджест основных сведений по важнейшим проблемам в области прав ребенка. – М. : Юнисеф, 1997. – 20 с.
5. Кудрявцева О. М. Конвенція ООН про права дитини 1989 року: сутність, зміст, перспективи розвитку правозахисного потенціалу / О. М. Кудрявцева // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2015. – № 3. – С. 42–50. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2015_3_16.
6. Мустаева Ф. А. Основы социальной педагогики [Текст] : учеб. для студентов : рек. М-вом образования Рос. Федерации в качестве учеб. для студентов пед. вузов / Ф. А. Мустаева. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Академический Проект, 2002. – 416 с.

Дорошенко О. В.,

аспірант кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Інтеграційні процеси в галузі освіти, глобалізація всіх сфер життєдіяльності зумовлюють актуальність вивчення зарубіжного досвіду формування та розвитку освітньо-фахового потенціалу фахівців соціальної сфери.

Професійна соціальна робота спирається на фахівців соціальної сфери, котрі відповідають за своєю професійною підготовкою міжнародним стандартам. Виникає потреба у спеціальній програмі підготовки майбутніх соціальних працівників, у якій буде науково обґрунтована мета професійної соціальної освіти, технологія досягнення освітніх цілей, визначені умови їх реалізації. При цьому система соціальної освіти має не просто будуватись завдяки професійній підготовці соціальних працівників, що перебуває на стадії реформування в Україні, але й виходити за її межі, як свого роду освітня інновація. Тому це завдання потребує не лише врахування прогресивних тенденцій розвитку світового освітнього простору взагалі, але й зарубіжного досвіду підготовки висококваліфікованих фахівців для роботи в соціальній сфері зокрема.

Європейська система освіти у сфері соціальної роботи у більшості складалася під впливом громадянських ініціатив, суспільних рухів, які були носіями певних ідеологій. Освітня практика цих країн – від дошкільної до вищої – на сьогодні має статус «кращої» і як освітній феномен стає предметом дослідження для науковців. Розглянемо на прикладі Швеції.

Система підготовки соціальних працівників Швеції має багаторічну історію і досвід та класифікується за різними спеціалізаціями. Найбільш авторитетними центрами з підготовки фахівців соціальної роботи є Стокгольмський університет (Stockholmsuniversitet) та Люндська школа соціальної роботи, що входить до складу Люндського університету (Lundsuniversitet). Структура підготовки майбутніх соціальних працівників у Швеції визначається Національною колегією з питань соціальної роботи та громадського управління (The National Board of Education for Social Work and Public Administration). Кожна школа чи факультет соціальної роботи у Швеції розробляє свій навчальний план згідно з освітніми стандартами та навчальними програмами, що затверджені Національною колегією.

Навчання складається з 3 курсів: 1–2 семестри – студенти вивчають предмети, що знайомлять їх із професією. Мета цих курсів – надати студентам можливості обміркувати свій вибір предметів і професійної спеціалізації. У 3–4 семестрі студенти вивчають основи психології, юриспруденції, політології, економіки, статистики, знайомляться з соціальною політикою та методами соціальної роботи. 5 семестр – практична робота протягом 20 тижнів. Після практики – триместровий поглиблений теоретичний курс із різних напрямків соціальної роботи [1].

Особливу увагу в університетах Швеції приділяють підготовці майбутніх соціальних працівників до роботи з молоддю. Відбувається це поступово, протягом трьох з половиною років. У 6–7 семестрах студенти починають вивчати спеціальний курс «Соціальна робота з молоддю». Цей курс складається із двох частин. Перша частина має теоретичне спрямування, у межах якої студенти вивчають вікові особливості розвитку дітей і молоді та специфіку соціальної роботи залежно від цих особливостей. Водночас студент розпочинає вивчення методології наукових досліджень. Навчання проходить у таких формах: лекція, семінари, робота в групах, тренінги. Друга частина – індивідуальна письмова робота, яка є обов'язковою і являє наукове дослідження з теми обраної студентом під керівництвом наукового керівника. Наукову роботу необхідно захистити у присутності інших студентів та викладачів.

Таким чином, підготовці соціальних працівників у вищій системі Швеції відводиться значне місце. Підготовка спеціалістів соціальної роботи та соціального захисту проходить у більшості університетів на високому рівні. Вимоги до абітурієнтів та студентів факультетів соціальної роботи та соціального захисту одні з найвищих серед усіх спеціальностей.

Аналізуючи досвід Швеції, звернемо увагу на вітчизняну підготовку майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. На нашу думку, для ЗВО України, де система підготовки спеціалістів для соціальної сфери перебуває на етапі свого становлення, надзвичайно важливо врахувати тенденції у розвитку соціальної освіти за кордоном, а також запроваджувати інноваційні підходи в процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників [3, с. 134].

А від так, ми погоджуємось з позицією дослідниці Микитенко Н. О. щодо шляхів адаптації ідей досвіду інших країн до вітчизняних умов, а саме [2]:

- активізувати випуск перекладених підручників з дисциплін, для яких ще немає вітчизняного навчально-методичного забезпечення;
- суттєво збільшити кількість навчальних годин для практичної підготовки студентів;
- розширити мережу баз проходження студентами практики, які б забезпечували належні умови для різних видів практики;

- розробити концепцію окремих спеціалізацій і максимально розширити систему вибіркового курсів фахово-орієнтованих дисциплін, запрошувати для викладання цих курсів досвідчених викладачів провідних закордонних університетів;
- створити належні дидактичні та технічні умови для інтенсивного розвитку дистанційної освіти;
- активізувати обмін викладачами та студентами між провідними закладами вищої освіти в Україні та за кордоном.

Список використаних джерел

1. Кулікова А. Є. Місце підготовки соціальних працівників у системі вищої освіти Швеції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / А. Є. Кулікова. Луганськ, 2009.
2. Микитенко Н. О. Професійна підготовка соціальних працівників в університетах Канади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. О. Микитенко. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 20 с.
3. Попович Г. М. Соціальна робота в Україні і за рубежом: Навчально-методичний посібник / Г. М. Попович. – Ужгород: Гражда, 2000. – 134 с.

УДК 364-78:355.08(043.3)

Петренюк А.,
магістрантка, Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

В умовах сучасного розвитку України, гостро виникла проблема саме реабілітації військовослужбовців після несіння служби в зоні АТО, за останні роки значно зросла їх кількість, тому безпосередньо уряд повинен звернути увагу на удосконалення державної політики в даному питанні.

Проведений аналіз нормативно-правових документів щодо здійснення реабілітації в Україні дав змогу встановити, що чинне законодавство не в змозі забезпечити проведення належного рівня комплексної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України, що були задіяні у військових діях. Встановлено, що для здійснення реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій у системі соціальних служб найефективнішими є мультидисциплінарний, системний, ком-

плексний і технологічний підходи [1]. Головним системотвірним підходом визначено мультидисциплінарний, оскільки ефективність реабілітації безпосередньо залежить саме від складу та професіоналізму мультидисциплінарної команди фахівців, які її здійснюють [3].

Як зазначає Бридніков «Травматичний досвід, отриманий під час бойових дій, негативно впливає на стан здоров'я військовослужбовців-учасників бойових дій. Зокрема, після повернення до мирного життя вони переживають нові стреси, пов'язані з соціальною адаптацією, нерозумінням близьких, труднощами в спілкуванні, професійному самовизначенні, самореалізації, створенням сім'ї тощо. Первинний стрес, отриманий під час бойових дій, підсилюється вторинним, що виникає після повернення додому. Цей стан стає внутрішньою основою психологічної та соціальної дезадаптації комбатантів у суспільстві. За прогнозами психіатрів, в кращому випадку, у 20 % з учасників бойових дій в Україні в наступні роки буде діагностовано хронічний посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), якому вже дали назву «синдром АТО» [4, с. 20]. З огляду на це, нині виникла нагальна потреба в реабілітаційній діяльності, а нові умови ведення бойових дій в умовах гібридної війни вимагають від фахівців соціальних служб швидко реагувати на запити військовослужбовців-учасників бойових дій щодо організації та проведення комплексної реабілітації. Військовослужбовці Збройних Сил України, які брали участь у бойових діях, вимагають підвищеної соціальної уваги, організації системи комплексної реабілітації. Як свідчать статистичні дані, за роки війни на Донбасі в Україні з'явилося більше, ніж 320 тисяч ветеранів, які потребують комплексної допомоги, щоб інтегруватися знову у суспільство. Процес їхньої інтеграції вимагає створення такої системи реабілітації, яка б передбачала поєднання медичної, соціальної, психологічної та інших її видів [3, с. 19].

«Існуючий в українському суспільстві комплекс заходів, які надають соціальні служби щодо реабілітації військовослужбовців, ветеранів бойових дій, має частковий, безсистемний і фрагментарний характер. Такий стан речей є результатом недосконалості соціального захисту військових (правового, економічного, соціального, психологічного, медичного). Незадоволеність військовослужбовців своїм становищем у суспільстві, посттравматичний стресовий розлад, високий відсоток суїцидів, психологічне неблагополуччя є наслідками, що не дають можливості військовослужбовцям-учасникам бойових дій максимально реалізувати свій потенціал у мирному житті» [3, с. 21].

Важливу роль у цьому процесі покликані зіграти спеціалізовані соціальні служби та установи реабілітації, які мають забезпечити гідні умови для успішної комплексної реабілітації цієї категорії військових.

Список використаних джерел

1. Алещенко В. І. Соціальна політика в Збройних Силах України: проблеми та шляхи їх розв'язання. Наука і оборона. 2005. № 2. С. 38–44.
2. Білий В. Я., Жаховський В. О., Лівінський В. Г. Місце та роль Воєнномедичної доктрини України у формуванні системи медичного забезпечення військ і цивільного населення у военний час. Наука і оборона. 2015. № 1. С. 9–14.
3. Бриндіков Ю. Л. Аналіз основних проблем у роботі органів та установ соціального спрямування щодо забезпечення послугами учасників бойових дій. Підтримка та реабілітація учасників АТО в Україні: досвід та перспективи : тези доповідей II Всеукр. наук. -практ. конф. (Хмельницький, 7 листопада 2017 р.) : Хмельницький інститут соціальних технологій ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», 2017. С. 19–22.

УДК349.2

Бойчук С. О.,

магістрант,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Актуальність вказаної тематики зумовлюється ростом глобального процесу старіння людства. Адже за даними ООН кожний десятий громадянин у світі є особою старше 60 років. Відповідно збільшення частки людей похилого віку ставить питання про їх соціальний захист та дотримання основних прав і свобод. Правові потреби людей похилого віку залежать від місця проживання, економічної ситуації, стану здоров'я, расової, етнічної та культурної приналежності та сімейних стосунків. Серед найважливіших проблем людей похилого віку виділяють низький рівень їхньої соціальної та економічної активності через недостатню освітньо-професійну мобільність, низький рівень інститутів і традицій самоосвітньої діяльності.

В Україні громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року. невідворотність демографічного старіння вимагає адекватної реакції суспільства на зміни соціально-демографічних умов життєдіяльності населення та наслідки прискореного старіння. Соціально-економічні наслідки демографічного старіння пов'язані насамперед із скороченням чисельності осіб працездатного віку, збільшенням демографічного та економічного, отже, податкового навантаження на

осіб працездатного віку, збільшенням попиту на соціальні та медичні послуги серед громадян похилого віку [1].

Питання ролі людей похилого віку у соціально-економічному розвитку країн, їх участі в усіх аспектах життя суспільства стало визначальною складовою Мадридського міжнародного плану дій щодо проблем старіння. У цьому важливому документі визначено стратегію дій, покликаних перетворити старіння із загрози розвитку суспільства на його рушійну силу. Метою цього плану проголошено перехід від «старіючого суспільства» до «суспільства для людей усіх вікових груп». Основними складовими Мадридського плану є рекомендації для формування політики відносно літніх осіб, покликані допомогти окремим державам створити власні програми трансформації політики в умовах старіння населення. Рекомендації не є універсальними, Мадридський план – це, насамперед, глобальна рамкова стратегія, з якою держави зобов'язались узгоджувати свої напрями роботи та дії на національному рівні. Вибір і реалізація цих дій суттєво залежать від можливостей конкретної країни. Пріоритетними складовими Мадридського міжнародного плану дій щодо проблем старіння на рівні окремих країн є такі: люди похилого віку в старіючому суспільстві; здоров'я та добробут у поважному віці; середовище, що підтримує розвиток літньої людини.

Якщо, наприклад, розглянути державну політику стосовно літніх осіб у Франції, то основними її пріоритетами є такі: подовження періоду самостійності людей похилого віку (важливо, щоб ці люди якомога довше залишались активними); створення умов для достойного проживання залежних людей похилого віку в домашніх умовах (увага акцентується на підтриманні купівельної спроможності людей похилого віку навіть після втрати автономії); забезпечення доступності для літніх громадських установ, транспорту й інших шляхів сполучення, нових технологій та комунікацій, терміналів, тактильних технологій тощо.

11 січня 2018 року український Уряд затвердив Стратегію державної політики з питань здорового і активного довголіття населення на період до 2022 року. Мета стратегії полягає у створенні сприятливих умов для здорового і активного довголіття, забезпечення адаптації громадських інститутів до подальшого демографічного старіння і розбудові суспільства рівних можливостей. Стратегія передбачає: співпрацю органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства, бізнесу на таких пріоритетах [3]:

1. Поліпшення умов для самореалізації громадян похилого віку та їх участі у процесах розвитку суспільства;
2. Забезпечення здоров'я та благополуччя громадян похилого віку;
3. Створення середовища, сприятливого для активного життя таких громадян;
4. Створення системи захисту прав громадян похилого віку [2].

Дана стратегія передбачає удосконалення соціально-правової політики держави щодо соціального захисту людей похилого віку, та

спрямована на вирішення таких основних проблем: низька поінформованість, порушення майнових прав, неефективність судового захисту, домашнє насильство, проблеми з нарахуванням пенсій та субсидій.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 01.01.2019. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.

2. Збірка «Захист прав людей поважного віку: успішні історії» / Громадська організація «Суспільство і право»: Багній М. С., Коваль О. Я. – Львів, 2019. – 44 с.

3. Розпорядження КМУ від 26 вересня 2018 року «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року». – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhavnoyi-politiki-z-pitan-zdorogo-ta-aktivnogo-dovgolittya-naselennya-na-period-do-2022-roku>

УДК 005.73:005.32](043.2)

Желем О. Є.,

магістрант,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЄВРОПЕЙСЬКІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ В ОРГАНІЗАЦІЯХ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Прагнення України інтегруватися до Європейського Союзу поряд із вирішенням зовнішньополітичних завдань передбачає проведення радикальних внутрішніх реформ із метою наближення до європейських економічних, соціальних, правових стандартів. Це обумовлює необхідність приведення норм і нормативів соціального забезпечення українського законодавства до стандартів, які визначені в Конвенціях Міжнародної організації праці, Європейській соціальній хартії, Європейському Кодексі соціального забезпечення тощо. Такий підхід спрямований на наближення до цивілізованих соціальних стандартів, що сприятиме забезпеченню відповідного рівня добробуту громадян та утвердженню їх економічної незалежності [1, с. 145].

Як засвідчує європейська практика, система соціального захисту населення у демократичному суспільстві ґрунтується на трьох складових: вільній ринковій економіці, представленій підприємницьким сектором, демократично обраній владі, і добровільних громадянських

інститутах, що включають переважно неурядові організації (незалежний сектор). Створення такої бази є надзвичайно актуальним для України [1, с. 145].

Відповідно до положень «Договору про заснування Європейського Співтовариства» кожен громадянин країни-члена Союзу є громадянином Союзу. Працівникам, самозайнятим особам та членам їх сімей надана свобода пересування в межах ЄС (ст. 18). Але така свобода пересування може призвести до втрати багатьох можливостей у галузі соціального захисту порівняно з тими, які вони мають у своїй країні. Для забезпечення високого рівня соціального захисту, виконання положень, які визначені Європейською соціальною хартією та Хартією Співтовариства про фундаментальні соціальні права робітників, Співтовариство здійснює заходи, які сприяють координації дій у соціальному захисті та враховують відмінності національних законодавств щодо соціального захисту.

Відповідно до законодавства країн-членів ЄС наявність права на певний вид соціального захисту і його надання залежить від розміру та кількості внесків, зроблених до відповідних інститутів соціального захисту. Право на соціальний захист (на пенсії або допомоги) може пов'язуватися також із фактом проживання в одній із країн-членів ЄС.

На відміну від інших законів, що стосуються робітників, законодавство ЄС про соціальний захист не обмежує права тих, хто пересувається в межах ЄС з метою працевлаштування. Але є різниця у праві на виплати частково і повно зайнятих працівників. Частково зайняті працівники мають право на отримання виплат відповідно до законодавства ЄС тільки в тому випадку, якщо вони підлягали соціальному страхуванню за національною схемою. Так, відповідно до Соціального кодексу Німеччини особи, які зайняті у незначних розмірах, не підлягають обов'язковому страхуванню. Якщо вони не застраховані у системі добровільного страхування, то не будуть забезпечуватися за європейським законодавством [6, с. 585].

Розглянемо основні принципи, на яких ґрунтується законодавство ЄС щодо соціального захисту.

Визначальним є принцип недопущення дискримінації за національною ознакою. Тобто громадяни будь-якої із країн-членів ЄС мають рівні права на соціальний захист у межах ЄС. Даний принцип не поширюється на громадян інших країн.

Здійснення соціальних виплат незалежно від місця проживання особи. Особа не може позбавлятися цих виплат із тієї підстави, що вона не громадянин цієї країни за законодавством якої має право на виплати. Але цей принцип поширюється не на всі види виплат. Спеціальні норми застосовуються для визначення права на сімейні допомоги та виплати у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю.

Недопустимість надання особі однакових виплат у різних країнах-членах. Під такими виплатами слід розуміти ті, які мають спільну ме-

ту, об'єкт і підставу виплати. Інші критерії є формальними і тому вони не відіграють визначальної ролі. Якщо працівник підлягав соціальному страхуванню у кількох країнах-членах, то, по суті, він може отримувати виплати у різних країнах. Таке право обмежується названим принципом, який деталізується і реалізується у країнах-членах відповідно до їх національного законодавства.

Цей принцип вимагає від країн-членів вироблення спільної концепції щодо класифікації виплат та порядку їх надання. Зокрема, створені спеціальні фонди для перерозподілу коштів на соціальний захист між державами-членами.

Принцип взаємозаліку страхових періодів. Даний принцип поширюється на такі виплати: допомоги у зв'язку з материнством, сімейні, з тимчасової непрацездатності, з інвалідності, на поховання та пенсії за віком. Відповідний орган країни-члена, законодавство якої регулює набуття, збереження чи поновлення права на виплати, пов'язує це право із періодом страхування, зайнятості чи проживання. При цьому допомоги призначаються особі так, ніби вона працювала за законодавством цієї країни. Якщо компетентний орган встановить, що особа не може продовжувати працювати, то до страхового стажу може бути зарахований період страхування в іншій країні-члені. Моментом початку страхування є перший страховий внесок. Якщо особа певний період не працювала або подала неправдиві відомості, то цей період не зараховується до страхового стажу, який дає право на виплату.

Принцип належності до однієї країни. Кожна особа може бути суб'єктом системи соціального захисту тільки в одній країні.

Недопущення погіршення становища. Працівник не повинен відчувати незручності у результаті запровадження загальних правил. ЄС запроваджує норми, які надають певні гарантії мігрантам. Вони можуть вибирати більш вигідні допомоги, якщо мають право на однаковий вид допомоги у кількох країнах. Так, у Німеччині досить високий рівень соціальних виплат. Якщо особа отримала право на пенсію у зв'язку з інвалідністю у Німеччині, то після повернення до своєї країни вона отримуватиме пенсію на рівні виплат у Німеччині, відповідно до зроблених нею внесків. Але поряд з цим така особа має право звернутися за місцем проживання за допомогою на утриманців [2, с. 34].

Отриманий європейськими країнами досвід соціального захисту найманих працівників в організаціях засвідчив свою ефективність та частково вже знайшов своє відображення у законодавстві України, що сприяє підвищенню якості соціальних стандартів у нашій державі та розвитку демократичного суспільства. Проте перед Україною стоїть ряд задач для запровадження європейських стандартів, що стосується приведення у відповідність законодавства, створення ефективної системи контролю за реалізацією нових положень і стандартів, а також просвітницької роботи із населенням.

Список використаних джерел

1. Колосовська І. Особливості функціонування національних систем соціального захисту: європейська практика / І. Колосовська. – Ефективність державного управління: Збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 39. – С. 145–149.
2. Опришко В. Ф., Омельченко А. В., Фастовець А. С. Право Європейського Союзу / В. Ф. Опришко, А. В. Омельченко, А. С. Фастовець. – К., 2002.
3. Ярошенко І. С. Право соціального забезпечення / І. С. Ярошенко: Навч. посіб. – К. : КНЕУ, 2005. – 232 с.

УДК 364-3:061.23](4-612ЄС)

Біла Ю. С.,
магістрантка 565-з гр.,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСВІД КРАЇН ЄС З АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Дослідження будь-якої сфери суспільних відносин лише на підставі вітчизняного законодавства навряд чи можна назвати повним і логічно завершеним, адже саме аналіз зарубіжного досвіду сфери суспільних відносин, що вивчається і досліджується надає змогу виявити позитивні досягнення та відстежити недоліки нормативного регулювання відповідних відносин, що призводить до можливості запозичення позитиву та уникнення негативу у вдосконаленні правових засад існуючої вітчизняної моделі адміністративно-правового регулювання порядку створення і діяльності благодійних організацій.

З метою удосконалення суспільних відносин, що складаються у сфері державного управління меценатством, застосовуються методи правового регулювання, за допомогою яких органи виконавчої влади здійснюють дії у сфері державного менеджменту. Правове регулювання - метод державного управління, суттю якого є юридичний вплив на соціального-правові аспекти у сфері благодійництва та її окремі елементи у процесі впорядкування суспільних відносин. Державне регулювання меценатства характеризується впорядкуванням відносин між державою та благодійниками шляхом застосування економічних важелі, розвитку морального чинника благодійності та норм правової соціальної відповідальності, а також стимулювання правового функціонування діяльності меценатів [1, с. 13].

Питання соціальної політики посідає важливе місце в системі відносин України та ЄС, які будувалися на спільному розумінні того, що процвітання, стабільність і безпека обох країн можуть бути значно посилені тісним співробітництвом. Офіційному визначенню цілей інтеграції соціальної політики України до стандартів ЄС сприяло ух-

валення Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами (1994 р.), Спільної стратегії ЄС щодо України (1999 р.), Плану дій ЄС-Україна (2005 р.), Спільної декларація країн-учасниць Празького саміту з питань Східного партнерства (2009 р.), якими передбачалося створення основ взаємовигідного соціально-економічного, культурного співробітництва з Україною. Примітним є той факт, що співпраця України з ЄС активізувалася в середині 1990-х рр. XX ст., у період, знаковий для ЄС прийняттям нових членів (Швеції, Фінляндії) та поширенням цінностей, заснованих на тісному взаємозв'язку між економічною, соціальною політикою і політикою зайнятості. Сутність ідеї соціальної політики, заснованої на концепції розвитку соціальної держави, визначається сукупністю інваріантних властивостей соціальних інститутів: визнання соціальних прав громадян і взяття державою на себе соціальних зобов'язань; соціальна підтримка для всіх членів суспільства; існування державних систем соціального захисту; взяття державою на себе відповідальності за рівень добробуту громадян; існування інститутів громадянського суспільства, створення благодійних організацій [3, с. 59].

Щодо процедури створення, то в окремих країнах Європейського Союзу передбачена можливість утворення благодійних організацій на підставі актів парламенту (Польща, Угорщина, Франція), тоді як у вітчизняному законодавстві існує пряма заборона на створення благодійних організацій органами державної влади або за їх участю. Відомий ще порядок реєстрації благодійних організацій судами (Бельгія, Болгарія, Польща, Румунія, Угорщина та Чехія). Подібний до української моделі реєстрації благодійних організацій порядок зустрічається у Данії, Естонії, Латвії, Литві, Нідерландах і Словаччині – шляхом подання заяви та необхідних документів до уповноваженого органу виконавчої влади. В Ірландії на реєстрацію благодійних організацій уповноважені тільки органи податкової служби [2, с. 23].

Визначаючи особливості контролю за діяльністю благодійних організацій у країнах ЄС слід звернути увагу на їх обов'язок подавати фінансову звітність до уповноважених державою органів, який передбачений у всіх без винятку спеціалізованих нормативно-правових актах країн ЄС [6, с. 30].

Розглядаючи процедуру припинення благодійних організацій за законодавством країн ЄС, можна узагальнити, що підставою припинення є рішення засновників та/або суду. Таким чином, узагальнюючи наявну практику законодавчого закріплення процедури створення і діяльності благодійних організацій в країнах ЄС, можна помітити певну схожість із вітчизняним аналогічним регулюванням, проте у різних країнах є і власні особливості. Так, українське законодавство позбавлене вимоги накопичення обов'язкового розміру мінімального капіталу при створенні благодійних організацій, що варто визнати позитив-

ною практикою, яка не обтяжує і не створює перешкод для благодійництва [4, с. 48].

Отже, проаналізувавши зарубіжний досвід розвитку соціальних стандартів та захисту прав людини Європейського Союзу, можна зазначити, що він є важливим для досвіду України. Також адміністративно-правове регулювання порядку створення та діяльності благодійних організацій, що є відносно логічно завершеним, однак все ж таки, з огляду на зарубіжний досвід відповідного регулювання, може підлягати внесенню позитивних та ефективних змін і доповнень. На підставі аналізу положень зарубіжного законодавства, яке регулює порядок створення та діяльності благодійних організацій можна визнати певні позитивні аспекти, запровадження у вітчизняне законодавство яких сприятиме підвищенню ефективності регламентації відповідної сфери відносин: створення «особливого», «сприятливого» податкового режиму, запровадження системи пільг як для благодійних організацій, так і для осіб, які безпосередньо займаються благодійністю, створення законодавчих можливостей для загального доступу до фінансових звітів будь-яких благодійних організацій, для підтвердження гласності благодійних організацій, прозорості їх діяльності (досвід Болгарії, Великобританії, Іспанії, Литви, Польщі, Угорщини та Чехії), закріплення у законодавстві спрощеної процедури припинення благодійних організацій – без складання ліквідаційного балансу тощо, якщо їх активи передано іншим благодійним організаціям після внесення певних записів у державний реєстр.

Список використаних джерел

1. Булгакова Д. О. Конституційна реформа Європейського Союзу за Лісабонським договором. Основні положення [Електронний ресурс] / Д. О. Булгакова. – [Цит. 10 червня, 2012]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnivs/2010_49/49/2.pdf.
2. Дідікін А. Лісабонський договір і реформа правової системи Європейського Союзу / А. Дідікін // Юридичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 42–43.
3. Делегація ЄС в Україні. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/political_relations/institutional_framework/index_uk.htm
4. Кожушко О. О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання порядку створення і діяльності благодійних організацій / О. О. Кожушко // Вісник Запорізького національного університету. – 2013. – № 1(1). – С. 140–146
5. Копійка В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування : навч. посібник / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко ; за ред. Л. В. Губерського. – К. : Знання, 2009. – 751 с.
6. Черленяк І. І. Про методика дослідження ідентифікації європейських соціальних стандартів / І. І. Черленяк // Стратег. пріоритети. – 2008. – № 4 (9). – С. 121–128.

**Лісабонський договір –
10 років після набуття чинності.
Що змінилося у функціонуванні ЄС?**

Науково-практична конференція

ТЕЗИ

Формат $60 \times 84^{1/16}$. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman».
Ум. друк. арк. 26,97. Обл.-вид. арк. 28,27.

